સાહિત્ય-ભંડારો ખોલો તો સાહિત્ય સેવાનુ મૂલ અંકાય

શૈવ-વૈષ્ણવ સાહિત્ય સૂકાયુ હતુ ત્હારે ગુજરાતી સાહિત્યનો ઓઘ જૈનોએ વહતો રાખ્યો.

જૈનોએ રાસાઓમા ગાયેલા ઢાલ રાગણી લોલણી વિ૦ દેશજ ઢાલોઃ પ્રેમાનન્દે એ દેશજ ઢાલોમાં મહાકાવ્યો રચ્યા.

જૈનોના રાસાઓએ સ્ત્રીચાતુરી વિ૦ની કથાઓ આપી સામળભટ્ટે એવી કથાઓના મહાગ્રન્થો રચ્યા.

ગુજરાતના બે મહા કવિઓના એ જૈન ઋણ.

સરસ્વતીના બધ છોડો. ભડારો ખોલી દો. બની શકે તો સકલ ભંડારોને એકત્ર કરી એક મહા જ્ઞાન ભડાર સ્થાપો

સુરત	કવિ ન્હાનાલાલ દલપતરામ.
સં૦ ૧૯૮૦	જૈન સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખપદેથી

સાહિત્ય-ભંડારો ખોલો તો સાહિત્ય સેવાનું મૂલ અંકાય

શૈવ-વૈષ્ણવ સાહિત્ય સૂકાયુ હતું ત્હારે ગુજરાતી સાહિત્યનો ઓઘ જૈનોએ વહતો રાખ્યો.

જૈનોએ રાસાઓમાં ગાયેલા ઢાલ રાગણી લોલણી વિ૦ દેશજ ઢાલોઃ પ્રેમાનન્દે એ દેશજ ઢાલોમાં મહાકાવ્યો રચ્યાં.

જૈનોના રાસાઓએ સ્ત્રીચાતુરી વિ૦ની કથાઓ આપી. સામળભટ્ટે એવી કથાઓના મહાગ્રન્થો રચ્યા.

ગુજરાતના બે મહા કવિઓનાં એ જૈન ત્રણ.

સરસ્વતીના બધ છોડો. ભડારો ખોલી દો. બની શકે તો સકલ ભંડારોને એકત્ર કરી એક મહા જ્ઞાન ભંડાર સ્થાપો.

સુરત. } કવિ ન્હાનાલાલ દલપતરામ.
સં૦ ૧૯૮૦ } જૈન સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખપદેથી

મુખ્ય સ્થળ —
૧૧૪/૧૧૬ જવેરી બજાર,
મુંબાઈ નંબર ૨.

કાર્યકારો—

શા જીવણચંદ સાકરચંદ
,, ગુલાબચંદ દેવચંદ
,, ફુલચંદ કસ્તૂરચંદ
,, અમરચંદ કલ્યાણચંદ
,, નેમચંદ અભેચંદ
,, મણુભાઈ શાકરચંદ

દ્વિતીય શાખા —
બડેખા ચકલો,
ગોપીપુરા-સુરત.

જૈન પુસ્તકોના ભંડારોમા હું અનેક વખત ગયો છું એ ભંડારોનુ સંભાલથી જતન કરવામાં આવે છે. જૈન ભંડારોમાં હજારો હસ્તલિખિત પ્રતો છે અમે હિન્દુઓ એથી ઉલટી રીતે એવી પ્રતોનો નાશ થવા દઈએ છીએ. અથવા તો પ્રજાકીય ઉલટ ન હોવાથી વેચી દઇએ છીએ.

બનારસ.
તા ૪-૪-૨૬.

પ્રોફેસર બી સી ભટ્ટાચાર્યના ભાષણમાંથી.

ઉત્તમોત્તમ અંગ્રેજી ગ્રન્થો.

ધી જૈન ફીલોસોફી......................૧—૦—૦
ધી યોગ ફીલોસોફી...........................૦-૧૪-૦
ધી કર્મ ફીલોસોફી.............................૦-૧૨-૦

જૂના ગુજરાતી સાહિત્યનું ખરૂ ભાન કરાવવા માટે સાહિત્યમા રસ લેતા અભ્યાસીને જેટલુ જૈનેતર વર્ગના આચાર વિચાર અને ધર્મનુ જ્ઞાન હોવું જોઈએ તેટલુજ જૈનોના આચાર, વિચાર તથા ધર્મનું હોવું જોઈએ

શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ મો. ઝવેરી

ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યાસીઓને અતિ ઉપયોગી શ્રી આનંદ કાવ્ય મહોદધિના ઉત્તમોત્તમ મૌક્તિકો.

અંકઃ	મૌક્તિકઃ	વિષયઃ	મૂલ્યઃ
૩૦.	૪ થું.	શત્રુંજયરાસ.	૦–૧૨–૦
૩૨.	૫ મું.	હીરસૂરિરાસ.	૦–૧૦–૦
૪૩.	૬ ઠું.	રૂપચંદ કુમાર અને નળ દમયંતી રાસ.	૦–૧૨–૦
૬૬.	૭ મું.	ઢોલામારૂણી શકુન ચોપાઇ માધવાનળ વગેરે	૧–૮–૦

કાવ્યસાગરમાં વિહરી, કલ્લોલોમાં પછડાઈ, સસ્નેહ અનેક મૌક્તિક એકત્ર કરી, માળા ગુંથી, સજ્જન કંઠ માટે તૈયાર કરી. પણ, માળાને પરિપૂર્ણ રીતે કંઠમાં સજી તે પ્રત્યે અન્યોને આકર્ષવા, એ કર્તવ્ય રસપ્રજ્ઞોનુજ છે. જેમ કમલને-કાવ્યને વિકસિત-પ્રકાશમાં આણવાનુ કાર્ય તો સૂર્યનું-સુજનોનું-પંડિતોનુંજ છે. વારિ-કવિ કે સંગ્રાહક તો માત્ર કમલ-કવિતાનો પોષ-ઉત્પાદ કે સંગ્રહજ કરી શકે છે.

જીવન.

ક્રમોલ્લેખ.

योगनिष्ठ श्रीमद् बुद्धिसागरसूरीश्वरजी.

जन्म स १९३० महा वदी १४ (विजापुर)

दीक्षा स १९५७ (पालनपुर)

आचार्यपद स. १९७०

देहोत्सर्ग स १९८१ ज्ये. (विजापुर)

स्मरणपत्रिका.

યોગનિષ્ઠ અધ્યાત્મવેત્તા પરમપૂજ્ય સ્વર્ગસ્થ જૈનાચાર્ય **શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વર.**

પૂર્વાચાર્યોની પ્રાચીન કૃતિઓને પ્રકાશમાં લાવવાની આપની તીવ્ર જિજ્ઞાસા અને અખંડ પ્રયાસો હતા. અધ્યાત્મજ્ઞાન, યોગ, ઉપનિષદ્, ઇતિહાસ આદિ ગૂઢ વિષયો પર આપશ્રીનો અનુરાગ હોઇ આપે ગદ્ય-પદ્ય શતાધિક ગ્રન્થો સસ્કૃત, પ્રાકૃત હિન્દી ગૂજરાતી ભાષામા શ્રીઅધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રકાશક મંડળદ્વારા પ્રકટ કરાવી ભારત વર્ષને અમૂલ્ય વારસો અર્પ્યો છે.

પૂર્વાચાર્યોની કૃતિઓ પ્રકટ કરનાર અમારી આ સંસ્થા પર આપ નિરંતર કૃપાદૃષ્ટિ રાખી અમૂલ્ય સહાય્ય દેતા હતા.

નિષ્કલંક જ્ઞાનમય યોગી પણ સાહિત્યવિલાસી આપના કવિજીવન ઉપરાંત જૈનધર્મ અને જૈન સાહિત્યોદ્ધારની જ્વલત ધગશ આદિ ગુણોથી પ્રેરાઇ આ ગ્રન્થને આપશ્રીના પૂજ્ય નામ સાથે જોડી અમે અલ્પાંશે કૃતાર્થ થઇએ છીએ.

મૌન એકાદશી, ૧૯૮૩ } **જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી**
મુંબાઇ. } પ્રસિદ્ધકર્ત્તા.

પ્રવેશક.

કર્તાઃ—રા. રા. બલવન્તરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર.

પ્રવેશક

૧ **આમુખ.** શ્રી **હેમચંદ્રે** (ઇ. સ. ૧૦૮૯–૧૧૭૩) જે દ્રષ્ટાન્તોને **અપભ્રંશના** દ્રષ્ટાન્તો ગણીને નોધ્યાં છે અને શ્રી **ગુણરત્નસૂરિના** **ક્રિયારત્નસમુચ્ચય** નામે ધાતુપાઠ (મુડર નગરે વિરચિત, વિ સ. ૧૪૬૬ ઇ સ. ૧૪૧૦)મા જે રૂપોને **પ્રાકૃત** રૂપો લેખે નોધ્યાં છે, તે અથવા તેમાના કેટલાક આપણી દ્રષ્ટિને આજે જૂની ગૂજરાતીના કે જૂની ગૂજરાતીથી જરાક જ દૂર જેવાં લાગે છે[1] તો ઇસવી બારમા અને પદરમા સૈકા વચ્ચે આરંભાઇ કવિ **પ્રેમાનદ** અને **સામળના** યુગ લગી ચાલેલા ગૂજરાતી વાઙ્મય પ્રવાહને આપણે **નર્મદ દલપતથી** શરૂ થતા અર્વાચીન પ્રવાહને મુકાબલે જૂનો પ્રવાહ કહી શકિયે આ બે વચ્ચેનો કવિ **દયારામ** લગીનો **પ્રેમાનદ સામળ** યુગ, તેને આપણા વાઙ્મયનો આપણે મધ્ય પ્રવાહ કહી શકિયે. ટૂંકામા, આપણા વાઙ્મય પ્રવાહના યુગ ત્રણ **નર્મદદલપતથી** મડાયો તે ત્રીજો યુગ, **પ્રેમાનદ સામળનો** તે બીજો અર્વાચીન, (અથવા શિષ્ટ–classical ક્લાસિકલ) યુગ, અને તેથી આગળનો તે પ્રથમ યુગ અથવા જૂનો પ્રવાહ

આ જૂનો પ્રવાહ મુખ્યત્વે બે ફાટે વહેલોઃ (૧) જૈન ફાટો, (૨) જૈનેતર અથવા બ્રાહ્મણ ફાટો. જૈન ફાટાનુ વાઙ્મય મોટે ભાગે જૈન પ્રજા માટેનું અને જૈન પ્રજાને જ અનુરજતુ હતું. ધર્મ ધર્મ વચ્ચે

---

૧ જુવો રા રા મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇ કૃત જૈન ગુર્જર કવિઓ, પ્રથમ ભાગ, વિભાગ ૩જો, ૪થો, ૫મો, અને ૭મો વળી પંડિત બેચરદાસ જીવરાજનો નિબંધ—"ગૂજરાતી ભાષા" આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૫, પૃ ૨૯–૩૦, અને પૃ ૫૦–૫૧. આ પ્રવેશક આ ગ્રંથ માલામા પ્રકટ થાય છે, એટલે તેના મૌક્તિકોની સંજ્ઞા માટે અહીં **આ૦** અને મૌક્તિકનો ક્રમાંક જ હવેથી મુકીશ

અને એક ધર્મના પંથ પંથો વચ્ચે પણ અનુરાગ, અરે દ્વેષ એટલો તો ઉગ્ર હતો, કે વૈષ્ણવ સાધક પોતાના હરજીને 'શીવ !' શબ્દ બોલીને આજ્ઞા કરવામા પે પાતક બેસે એમ માનતો. એટલે ખુન્નુ છે કે જૈન શિલ્પશ્રી જૈન નીતિવિશારદ, જૈન શિલ્પ અને જૈન વાઙ્મયનો લાભ જૈન છારો પણ ખમી ન શકનાર, જૈનેતર પ્રજાને નજીવોજ મળતો. જૈનેતર પ્રજામાની થોડીક વ્યક્તિઓ ખાસ મેળવવાને મથે તો જ તેમને મળતો. મોઢ વાણિયા જેવી કેટલીક મોટી નાતો આ આખા યુગ દરમિયાન બન્ને પ્રવાહોનો લાભ લેનારી હતી ખરી પરંતુ આખા સમાજની દૃષ્ટિએ આવા લઘુ સંધો અપવાદ જેવા ગણાય અને છેક હલકી પંક્તિની લક્ષાવધિ પ્રજાની તો વાત જ શી કરવી ! કારીગરો દુકાનદારો, રાવત, દેરિયા, મોગલિયા વણજારા અને તેથી પણ ઉતરતા ગામમા લગભગ બધો વખત સમર્પીને જેમતેમ પેટ ભરતા અને દુખે આયખુ નીગમતા એ સમાજના "શૂદ્રો" શિલ્પશ્રી શિલ્પ શિષ્ટ સાહિત્ય આદિનો લાભ ઓછા જ કરી શકે છે ! બુધ્ધિના ઉદ્રેકથી વા આકસ્મિક સંજોગોમા આ કોટયવધિ લોકડિયામાથી કોઇમા જૈન જૈનેતર કે બૈય સંસ્કૃતિઓ ઊગી નીકળતી તોપણ એવ દાખલા તો છેક જ વિરલ બનતા આ પ્રકારની પરિસ્થિતિ અને આ રૂપનો યુગ અત્યારે આપણને સમજવામા પણ ભાગ્યે આવી શકે એવા બની ગયા છે, કેમકે ઇંગ્રેજી અને વિલાયતી સંસ્કૃતિનાં પૂર હિંદમા વહેવા માડયા છે ત્યારથી એક મહાન પરિણામ એ સિદ્ધ થતો આવે છે, કે ભાષાના અંતર ધર્મના અને પંથના અંતર, રીતરીવાજના અંતર અને સેંકડો ગાઉના વિપ્ટ પંથ રૂપ અંતરાગોનાં અંતર ભૂસાતા ભૂલાતા જાય છે, અને આખી હિંદી પ્રજા—જૂદીજૂદી દિશામા વહેતી નદીઓ મટીને એક સાગરના જેવા ઐક્યમા વધતી જાય છે, તથા તેના પેટામા ગૂજરાત બૃહદ્ ગૂજરાતની ગૂજરાતી ભાષા બોલતી આખી ગૂજરાતી પ્રજા પણ ઐક્યમાં અને પોતાની અસ્મિતામા વધતી જાય છે એક

ભાષા બોલનારી પ્રજામાં જે ભાષાનુ ઐક્ય છે, તે એક અમર વીર્ય ભર્યું સાત્વિક લક્ષણ છે, એવી સમઝ ઊંડી ઉતરતી જાય છે, તેમ તેમ ભાષાસ્મિતામદ એ ઐક્યભાવના વધારે બળ પકડતી જાય છે. આપણા અર્વાચીન વાઙ્મયમાં લેખક હવે પોતાના પંથ કે પોતાના ધર્મભાઇઓને માટે જ લખતો નથી, પોતાના ધર્મના પથના વિષય ઉપર લખતો હોય તથાપિ તે સૌ ગૂજરતીઓને માટે લખે છે વચનાર પણ લખાણ વિશે કર્તાના પથ કે ધર્મ ઉપરથી મત નથી બાંધતો. સર રમણભાઇ પ્રાર્થનાસમાજી છે, રા. રા. આનંદશંકર સનાતની છે, રા. રા ખબરદાર પારસી છે, રા. રા. નર્મદાશંકર દેવશંકર શ્રેયઃ સાધક છે, રા રા કરીમ મહમ્મદ મુસ્લિમ છે, પંડિત બેચરદાસ અને રા. રા મોહનલાલ જૈન છે, સ્વ. તેલીવાળા અને રા. રા. મગનલાલ શાસ્ત્રી વલ્લભી છે, રા રા. પરંવૂભાઇ આર્યસમાજી છે, અને ગાંધીજી, ન્હાનાલાલ, ઇંદુલાલ યાજ્ઞિક, બટુભાઇ ઉમરવાડિયા, અને કનૈયાલાલ મુનશી જેવા મ્હારી જેમ ધર્મપથમહિમા અનિર્વચનીય જેવા છે, તેતે કારણથી હાલના ઝમાનાનો એક પણ વાચનાર તેતે કર્તા તર્ફ નથી આકર્ષાતો, કિંવા નથી તે કોઇ કર્તાથી જરાયે વિમુખ થતો. વિષય અને વિષયની માંડણી પ્રમાણે જ આપણે સૌ કૃતિને જોતા શીખતા જઇયે છિયે. અને જૂના પ્રવાહના વાઙ્મયની કૃતિઓ પોતપોતાને સમયે તેમ છેક ગઇ કાલ લગી ભલે કર્તાના ધર્મભાઇઓ અને પંથભાઇઓમા જ ફેલાયલી રહી, હવે તો આખી ગૂજરાતી પ્રજા એ બેય ફાંટાના વાઙ્મયને એકસરખું અભિનન્દે અને વિચારે, એ જૂદાજૂદા વહેલા ફાંટા એક જ નદીના ફાંટા છે, તથા છુટાછુટા વહ્યા તોય પાસેપાસે અને એકબીજા ઉપર કૈં કૈં અસર ઉપજાવતા વહ્યા છે તે તપાસી શકે, એમ લાગે છે. બંને ફાંટાના વાઙ્મયમાની સંસ્કૃત પ્રાકૃત અને બીજી સમૃદ્ધિઓ અને તેમની અસરો, અથચ દરેક ફાંટાની તેનામા જ અપવ્રતી ઉપજેલી ખામિયતો તપાસવાનું પણ હવે જૈન બ્રાહ્મણ પારસી એમ સર્વ ધર્મના અને

પથના વિદ્યાભ્યાસંગી અને ભાષાભક્ત સાહિત્યરત અભ્યાસીઓ માંડી બેસશે, એવી આશા બંધાય છે તથા બને ગ્રંથોમાની કૃતિઓ વધારે સંખ્યામા તેમ વધારે શાસ્ત્રીયતાથી સંશોધાઇને પ્રકાશમા આવતી જાય છે, એટલે આવા સર્વદેશી સમદર્શી તુલનાત્મક ઐતિહાસિક અભ્યાસના સાધનો પણ ગૂજરાતમાં વધતા જાય છે, એ વિદ્વાનોને આનંદનો વિષય છે

૨. શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ. જૈન વાઙ્મય સંગ્રહમાની આ **કુમારપાલ રાજાનો રાસ** એક આવી આકર્ષક ગૂજરાતી પદ્યબદ્ધ કૃતિ છે એ વિશે કર્તા પોતે કહે છે —

પૂર્વિં જે મહાપંડિત હવો, સૂરિ સોમસુંદર અભિનવો,
પંચાસમિ પાટિ તે કહ્યો, તપાગચ્છ સિરિ ટીકો થયો ૫૪
તેહનો શિષ્ય સુપુરુષ કહિવાય, જિનમંડણ નામિ ઉવઝાય,
કુમારપાલ પ્રબંધ જ કર્યો, સુણતાં નરનારી ચિત્ત ઠર્યો ૫૫
શાસ્ત્રહ સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરુ નામી શીશ,
સંવત ચૌદ બાણુંઓ ભલો, કુમારપાલ ગાયો ગુણનીલો ૫૬
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂના જેહ, કેતાએક માહિં આણ્યો તેહ,
કેતાએક ભાવ ગુરુમુખથી લહ્યા, તે મિં જોડી વિવરી કહ્યા ૫૭
સોય ગ્રંથ હવડાં વંચાય, મનમા મ રાખો શંકાય,
ને પ્રબંધમાહિં જે જસ્યું, ઋષભ કહે મિં આણ્યું તસ્યું ૫૮
કેતાએક ગંભીર ભાવ તિહાં જેહ, રાસમાહિં મિં જાણ્યા તેહ,
કેતાએક પરંપરાઇ વાત, તે જોડી આણ્યા અવદાત ૫૯
જિન શાસ્ત્ર અનેરા ભલા, તિહાંથી વચન સુણ્યા કેતલા,
રસ મગે આણ્યા તેહ, આણ્યું નીતિશાસ્ત્ર વલિ જેહ ૬૦
હેતુ યુક્તિ દૃષ્ટાંતહ જેહ શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ,
વચન વિરુદ્ધ કહ્યું હોઇ જેહ, મિછાદુક્કડ ભાખું તેહ ૬૧

કવિત્ત કાવ્ય શ્લોક નેં દુહા, કવ્યા કવિ જિઇ આગઇ હુઆ,
સરસ સુકોમલ આણ્યા જેહ, રાસમાહિ લેઇ આણ્યા તેહ. ૬૨
એણીપરિં બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષીગુણમાલા કરી,*
સિદ્ધ ... ... બ્રહ્મસુતાઇ સાર સુઝ કરી. ૬૩

આ પ્રકાશન વિ. સં. ૧૮૧૫ ની અને વિ. સ. ૧૬૪૨ ની એમ બે પ્રત ઉપરથી કર્યું છે; પ્હેલી પ્રમાણે આખો રાસ છાપ્યો છે, અને બીજીમાંથી પાઠાંતર નોંધ્યા છે. બંન્ને કાર્ય શુદ્ધિ માટે કાળજી પુર્વક થયાં જણાય છે; પણ ખુલ્લું છે કે વિ. સ. ૧૬૪૨ ની પ્રતિ જો સારી અને સંપૂર્ણ હતી અને તે વાપરી શકાય એમ હતું તો તેને જ મુખ્ય ગણીને પુસ્તક તૈયાર કરવાથી જૂની ભાષાના અભ્યાસીને ઘણો વધારે લાભ મળત; કવિ ઋષભદાસને પણ વાંચક વધારે ન્યાય આપી શકત.

૩. કવિ ઋષભદાસ શ્રાવક. આપણા જૂના વાઙ્મય પ્રવાહમાંના પૌરાણિક ફાંટામાં જેમ ઘણાખરા કર્તા બ્રાહ્મણો છે, કાયસ્થ, સોની, વાણીયા, કણબી, "ભગત," અને બીજા વિરલ છે, તેમ તેના જૈન ફાંટામાં ઘણાખરા કર્તાઓ સાધુ થઇ ગયેલા માણસો છે, ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને કવિ તરીકે કીર્તિ જીતનારા વિરલ છે યુરોપના મધ્યકાળમાં તેમ આપણા દેશના એ યુગમા વિદ્યા વિદ્યાવ્યસન અને સર્જન લેખન, ધર્મનાં કર્તવ્યોનો આશ્રમ એક વા બીજે રૂપે ગ્રહણ કરેલો હોય તેવા વર્ગોનાં માણસોને જ સાધ્ય હતા; એ કુંડાળા બ્હારના માણસોને હાલના જેવાં સાધ્ય હતાં નહીં, એ સ્પષ્ટ છે. અનેક પ્રકારનાં સાહિત્ય વંચાય ગવાય ભજવાય, અને રોજેરોજ તે સાંભળીને રીઝે, એવી વ્યવસ્થાઓ આપણા દેશમાં અનેકવિધ અને એકંદરે સારી હતી. પરંતુ શ્રવણ અને ચિત્તરંજન ઉપરાંત અભ્યાસ અને મનન અને સ્વયં-

* આ રાસ ખંડ ૨ જો, પૃ. ૧૯૮.

મળ્યા વિના સરસ્વતી ઊગતી નથી, અને એવી અનુકૂલતાઓ એ યુગમા આ અતિન્હાના વર્ગોને જ પૂરતા પ્રમાણમા હતી તથપિ ઋષભદાસ ગૃહસ્થાશ્રમમા રહીને પણ કવિ બનનાર વિરલ વ્યક્તિઓ માના એક છે અને એવા જૈન કવિઓમા એમનુ સ્થાન ઘણુ ઊંચુ ગણાશે એમ સભવે છે

ઋષભદાસે આવી ઉચ્ચ પદવી મેળવી તેના કારણ–મારા અધીન મતે–બે દેખાય છે એક તો એ ગર્ભશ્રીમત હતા, એ ગણુ એમના પિતામહ વિમલનગરના વીશા પોરવાડ મહીરાજે સઘ કઢાડીને સઘવી * પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતુ આ મહીદાસના પુત્ર સાંગણ † (સભવે છે કે) વધારે મ્હોળા અને જલ્દી દૂઝતા વ્હેપારને અર્થે વિસનગર છોડીને ખભાત બદર આવી વસ્યા ત્યા એમને વેપાર સારી પેઠે ફળ્યો જણાય છે અને એમણે પણ સઘ કઢાવ્યો હતો ઋષભદાસ આ રીતે પોતાના વતન બનેલા ખભાત બદરને ઉમગે વખાણે છે, અને એમનુ એ વર્ણન કવિસુલભ અતિશયોક્તિ વિનાનુ તેમ અકબર અને જહાગીરના સમયના ખભાતના વણિકોનો સારો ચિતાર આપતુ હોઇ ઉપયોગી જણાય છે એટલે કવિના હિતશિક્ષા રાસમાથી એ પક્તિઓ ટાકુ છુ.—

> ગુર્જર દેશમાં નગર જ બહુ હાર ખભાત આગલે સહુ ૨
> વસે લોક વારુ ધનવત પહેરે પટોળા નર ગુણવત
> કનકના કદોરા જડ્યા ત્રણ આગુલ તે પહોલા ઘડ્યા ૪
> હીરતણો કદોરો તસે કનકતણાં માદલિયાં મસે
> બાંધી ખલખલતી હાથે ખરી સોવન સાકલી ગલે હતરી ૫

---

* સંઘપતિ—સઘપઇ–સઘવી ગઢપતિ–ગઢવઇ ગ.વી રાજપતિ–રાજપઇ–રાજવી ઇત્યાદિ

† ઋષભદાસ પોતાના માતનુ નામ સરૂપા દે જણાવે છે (ભરતબાહુબલિ રાસ).

વડા વ્યવહારી જિહા દાતાર, શાલુ પાઘડી બાંધે સાર,
લાબી ગજ ભાખું પાંત્રીશ, બાધંતા હરખે નર શીશ ૬

ભેરવની એગતાઈ જાંહિ, જીણા ઝંગા પહેરે તે માહિ,
છડી રેશમી કેડે ભણુ, નવ ગજ લાંબી સવા તે ગણુ ૭

ઉપરે ફાલિયુ બાધે કાય, ચાર રૂપૈયાનું તે હાય,
કાઈ પછેડી કાઇ પામરી, ત્રીશ રૂપૈયાની તે ખરી ૮

પહેરી રેશમી જેહ કભાય, એક શત રૂપૈયે તે થાય,
હાથે બહેરખા બહુ મુદ્રિકા, આવ્યા નર જાણું સરગ થકા ૯

પગે વાણહિ અતિ સુકુમાલ, શ્યામ વરણુ સગલી તે જાલ,
તેલ પુષ્પ સુગંધ સનાન, અંગે વિલેપન તિલક ને પાન ૧૦

એહવા પુરુષ વસે જેણે ઠાય, સ્ત્રીની શોભા નહી નવ જાય,
રૂપે રંભા બહુ શણગાર, નિત્ય ઉઠી વંદે અણગાર ૧૧

ઇસ્યું નગર તે ત્રંબાવતી, સાયર લહેર જિહા આવતી,
વાહાણ વખાણુ તણા નહીં પાર હાટે લોક કરે વ્યાપાર ૧૨

નગર કાટ ને ત્રિપોળિયો, માણકચોક બહુ માણસ મિલ્યો,
વહોરે ફાણી ડોડી શેર, આલે દોકડા તેહના તેર ૧૩

ભોગી લોક ઇસ્યા જ્યા વસે, દાન વરે પાછા નવિ ખસે,
પંચાશી જિનના પ્રાસાદ. ઈંદ્રપરીશં કરતા વાદ ૧૪

એ ગાયો હિતશિક્ષા રાસ બ્રહ્મસુતાએ પૂરી આશ,
શ્રી ગુરુ નામે અતિ આનંદ, વંદુ વિજયસેન સૂરીંદ * ૧૮

ભરતબાહુબળિ રાસમા કવિ જણાવે છે કે ખભાતના ખભનગર, ત્રબાવતી, ભોગવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી, એમ—

ઇસુ અનૂપમ ગામ, જેહના બહુ છે નામ
વહેલ વરઘોડા વીંજણો મદિર જાલિ ભાત,
ભોજન દાવને ચૂડયો એ સાતે ખભાત +

ઋષભદાસના હીરવિજયસૂરિ રાસમાથી મળતી એક બીજી ઐતિહાસિક વિગત અહીંજ આપુ છુ. હુમાયુ પાતશાહની ગૂજરાતસોરઠની ચંડાઇને લગતી એ હકીકત હૃદયદ્રાવક છે એ લ્હડાઈ દરમિયાન લામો થાન બાધીને ગુલામગિરીમા જ્યા વેચી શકાય ત્યા વેચી

* સદ્ગત શ્રા ભીમસી માણેક પ્રકાશિત હિતશિક્ષા રાસ (઼ઇ સ ૧૮૯૫) ઢાળ ઉપાત્ય આ (અને આ રાસમાના બીજા અવતરણો આવશે તે સર્વની) ભાષા ઋષભદાસના સમયની ભાષા નથી પ્રકાશકે કા તો અર્વાચીન પ્રત ઉપરથી રાસ છાપેલો અગર જૂની ભાષાને અર્વાચીન (અને સામાન્ય વાચકોને માટે) સરસ બનાવીને તે છાપ્યો આ અવતરણમાની જ કેટલીક પક્તિઓ હીરવિજયસૂરિ રાસમા આવે છે, તે (આ૦ ૫-પૃ ૬૧૬-૮) વિ સ ૧૭૨૪ની પ્રત પ્રમાણે તેમા છાપેલી હોવાથી તેમાની ભાષા જૂની છે, જો કે એ પ્રતિને પણ કવિના સમયથી આશરે અર્ધ સૈકાનુ અતર, અને વળી તે અર્ધ સૈકો એ જ, કે જે દરમિયાન આપણી ભાષાએ પોતાનુ હાલનુ રૂપ ઝડપથી પ્રકાશ્યુ હતુ મ્હારુ વક્તવ્ય આ છે કે પ્રેમાનંદ યુગથી ત્રીસ કે વધારે વર્ષ જૂની કૃતિઓ છાપવાને માટે બનતા સુધી પ્રેમાનદયુગ પ્હેલા લખાયલી પ્રતિઓ મેળવવી જોઇએ.

+ આ૦ ૩, પૃ. ૧૦૩-૧૦૫

નાખવાને માટે ઉત્તર દિશામા તગડ્યા અને તેમાથી ' નવ લખ " એક જણને આપ્યા,–જાઓ આટલા " ખુરસાન " મા વેચીને જે ઊપજે તે નાણુ લઇ આવો હુમાયુંના દરબારીઓમા "ભૈરવ શા' નામે એક શ્રાવક હશે, હીરવિજયના અનેકાનેક ધનાઢ્ય શિષ્યોમાનો એક, તે " પરધાન " જેવા કોઇ અધિકાર ઉપર પણ હશે એમ જણાય છે, કદાચ (મુઘલ સલ્તનતના જાણીતા ધારણ પ્રમાણે) અકબરનો તે વખતનો માડવિયો શેઠ જ એ ભેરવશા હશે આ બાનોને કુદરતી રીતે જ એની તો એકાળજીએ રાખવામા આવતા કે તેનાથી રોજ સંખ્યાબંધ મરી પણ જતા ૧ અવસરમા એક રહવારે હુમાયુએ કૈં નિમિત્તે ભૈરવશાને પોતાની મ્હોરછાપ સોપી તુરત એ ઉદાર અને છાતીના આધા શ્રાવકે તેનો લાભ લઇને પાનશાહી ફરમાન લખી ઉપર મ્હોરછાપ વગેરે તમામ યથાયોગ્ય સંપૂર્ણતા ઊપજાવીને તે ફરમાન પેલા "ખોજ મકીમ"ના હાથમા ધરી દીધુ.

તે ફુરમાન દેખાડ્યું ત્યાહિ રે, ખોજ મકીમ બેઠો છે જ્યાહિ રે ૮

---

૧ કવિ કહે છે ' દસ વીસો " દશ વીશ કે ચાળીશ પચાશ જે જો રોજ મરતા હતા તો ખુરાસાનમા વેચવા માટે જૂદી પાડેલી અને ભેરવશાએ છોડવેલી સખ્યા "નવ લખ" નહીં એક લાખ પણ નહિં, હજાર બે હજારથી વત્તી ભાગ્યે હોય "નવ લખ" એટલે કવિતામા "જેના લાખે લેખા થાય" એટના અર્થાત્ અસખ્ય માળવા ગૂજરાત સોરઠમાથી પકડેલા બાનોની સંખ્યાને કવિતામા "નવ લખ" એટલે અગણિત કહેવી એમા ઝાઝી અતિશયોક્તિ નથી આમ હજારો માન પકડાય એ તો મુસ્લિમ વિજયી સવારીઓનો સૈકાઓથી બનતો રહેલો પરિચિત બનાવ હતો મુઘલ શહેનશાહતની અકબરશાહથી શરુ થતી જાહોજલાલી તજે પ્હેલાના મુસ્લિમ સમયની અત્યત કાળીઘોર કેટલીક પાતાળ ઊંડી રેખાઓ છે, તેમા આ પણ એક ભુલી ન શકાય એવી છે.

કરી તસલીમ ને ઊભો થાય રે, મસ્તક મૂકી હાથેં સાય રે,
ઊભો રહીને વાચે ત્યાંહિ રે, નામ હુમાયુનું લિખિયું માહિં રે ૯
મકીમ ! કહા તુમ મેરા કીજે રે, નવ લખ બાદ ભૈરવકું દીજે રે,
અજર મત કરે તુમ ઇસ ઠોરો રે, દીડી ઉપરિ અજમુખી મોહોરો રે ૧૦
મકીમ મુકે ભૈરવને આવે રે, તિહાં વાણીઆ જીવ ચતાવે રે,
કાઢયાં બાદ તિહાં સો રાતિં રે, જાઓ, જાતા ન રહિસ્યો વાટિ રે ૧૨
ધોરિક પચસેં ઘરથી આવ્યા રે, આવ્યા તેહને કરમી જાણ્યા રે,
મુકી નારીઓ બંધન કાપી રે, વસ્રેં બાધી મોહોર તે આપી રે ૧૩

× × × ×

બસ. હુમાયું સુધીના મુસ્લિમ સમયની એક સિહા રેખા જોઇ લીધી હવે હુમાયુ પછીના મુઘલ સમયની ઉજ્જ્વલ બાજુ જોઇયે. અને તેમ કરવા માટે આપણે મૂળ વિષયને પાછા વળગિયે કરમ ગૃહસ્થ રહીને પણ કવિ થવા પામ્યા તેનું બીજુ કારણ સમજવા પ્રયત્ન કરિયે હિંદના ઇતિહાસમા અને આખી દુનિયાના રાજાઓના વર્ગમાં અકબરનુ સ્થાન કેટલું તો ઊંચુ છે તેની નિર્મલ બુદ્ધિના ઇતિહાસકોએ પણ હજી યથાયોગ્ય તુલના કરી નથી સદ્ગત વિન્સેન્ટ સ્મિથ, મોરલાન્ડ આદિ આ ઝમાનાના ઇતિહાસકોની શોધવૃત્તિએ હવે અકબરના સમયની એટલી તો વિગતો નવેસર ભેગી કરી જોડીને નવા પ્રકાશમા આણી છે, કે આપણે હવે એ મહાનુભાવનો દુનિયાના મોટામા

મોટા રાજાને ટક્કર મારે એવો પ્રભાવ જોઇ શકિયે એમ છે અહીં આ વિષય ઉપર લંબાણ છેક અપ્રસ્તુત, અને પૂરતા લંબાણ વિના આવો વિષય ઠીક મંડાય પણ નહિં, એટલે એટલું જ કહીશ કે

शिवाजी न होत तो सुनत होत सबकी

એ ઉક્તિ કવિપણાની અતિશયોક્તિ માત્ર છે. અકબર ન હોત તો સુનત હોત સબકી—એ જ હિંદના ઇતિહાસમાં સુદૃઢતર સત્ય છે. સાડાત્રણ સૈકાના ત્રાસથી અને કેરથી છેક ખળભળી ઊઠેલા અને મરવા પડેલા ઉત્તર હિંદને અકબરની ઉદાર રાજનીતિએ ધારણ આપી, નવું લોહી અને નવું વીર્ય ઉપજાવવા જેટલો સમય આપ્યો, અને સમાજ પોતાની સંસ્કૃતિને પાછી ખીલવી શકે એવાં બીજ પણ છૂટે હાથે એણે વાવ્યાં અકબર જન્મથી જ સાચી ધાર્મિક વૃત્તિ લઇને જન્મ્યો હતો ધર્મજિજ્ઞાસા એના ચિત્તની ઊંડામાં ઊંડી પ્યાસ હતી સંજોગોએ એને રાજા અને રાજાધિરાજ અને એ ઝમાનાનો મોટામાં મોટો સમ્રાટ બનાવ્યો, તો આ ધર્મપિપાસા છીપવવાને કોઈ એકેંદ્રિય સાધુ કરે એવા પ્રયત્નો કોઇ મહારાજા પોતાની બધી સત્તા વગ અને લક્ષ્મી વાપરીને કરી શકે તે નમારે આ રાજર્ષિએ પોતાની વય અને સત્તાના મધ્યાહ્નમાં વર્ષો લગી કર્યા મુસ્લિમ સંઘની ઘોર ઝનૂનને પણ આ નીડર મર્દે લેખવી જ નહી. રાજા એટલે લોકપાલ, કાલકારણ બની નવો, પ્રજાને સુખદ અભયપ્રદ કાળ ઉપજાવવા મથે તે રાજા પદને સાર્થક બનાવનાર રાજા, એ હિંદુ સંસ્કૃતિની નમૂનેદાર રાજા માટેની ભાવનાને એણે સાચા ઊમળકાથી વધાવી લીધી, અને હિંદુ મુસ્લિમના ઊંડા વિરોધોને કાળે કરીને શમાવી શકે એવી રાજનીતિ જ એણે ઉદાર અદ્વિતીય દક્ષતાથી સર્જી આ પ્રયાસો દરમિયાન એક વખત એના જોવામાં એક મોટો વરઘોડો આવ્યો, તેની વિલક્ષણતા ઉપરથી અકબરે પૂછપરછ કરી, અને એને કહેવામાં આવ્યું કે એ વરઘોડો આગ્રાના જૈન સંઘે ચંપા નામે શ્રાવિકાને માન આપવાને કહાડ્યો

મહાન અકબરની રાજનીતિ અને આકબર હીરવિજયના સમાગમનુ એક મહામોટુ ફલ એ આવ્યુ કે ગુજરાતી સસ્કૃતિના જૈન ફાટામા બીજો બલવાન મોજો ઉત્પન્ન થયો અને આખા દેશમા ફેલાઇ દેશના સીમાડાઓથી આગળ પણ રેલાયો ઋષભદાસ ગૃહસ્થ રહીને પણ કવિ થયા કારણ કે તેઓ ગર્ભશ્રીમંત હતા પોતે જ કહે છે

સકલ પદારથ મુઝ ઘરિ મિલ્યા, થિર થઇ લછી રે નારૂપ

પણ ઋષભદાસ કવિ થયા તેનુ વધારે મોટુ અને સજીવન કારણ તો આ કે એમને આ નવા મોજાનો લાભ મળ્યો મોજો જોરમા હતો તે સમયમા એ પાકયા, વળી તેની સાથે એમનો અગત સંબધ નિકટ અને કુટુમ્બીનો હતો

મૂઝ આગણિ મહઇકાર જ કીધૂ, શ્રીગુરૂનામ પસાઇજી,
જે રવિ મુનીવરમા અતીમોટો વીજઇસેન સુરિરાયજી ૫૩

મુઝ અંગણિ સહિનાર જ કીધૂ, શ્રીગુરૂચર્ણ પસાઇજી આચલી

જેણઈ અકબર નૃપ તણી શભામાં, જીત્યુ વાદવીચારી જી,
શઇવ શન્યાસી પંડીત પોઢા રોય ગયા ત્યાહા હારીજી ૫૪ મૂઝ૦

જાજઇકાર હુઉ જિનશાશન, સુરી નામ સવાઈ જી,
શાહી અકબર મુખ્ય એ થાપ્યુ તો જગમાહિ વડાઇ જી ૫૫ મૂઝ૦

તાસ પટિ ઉગ્યુ એક દીનકર, સીલવંતમાં સુરો જી,
વીજયદેવ સુરી નામ કહાવઇ, ગુણ છત્રીસે પુરો જી ૫૬ મૂઝ૦

તપાતણો જેણઇ ગછ અજુઆલ્યુ, લુધવઇમ્હા સોભાગી જી
જસ સિરિ ગુરૂ એહેવા જઈવંતા પૂણ્યપશારા તસ લાગી જી *૫૭ મૂઝ૦

---

* વ્રતવિચાર રાસ, વિ સ ૧૬૬૦ પ્રતિ ૧૬૭૯ની, કવિએ પોતે લખેલી (જૈન ગૂર્જર કવિઓમા ગ. રા મોહનલાલે છાપેલા પ્રમાણે જ ઉપર છાપ્યુ છે)

હીરવિજય-શિષ્ય વિજયસેન; (વિ. સં. ૧૬૦૪–૧૬૭૨) તેના શિષ્ય વિજયદેવ; (૧૬૩૪–૧૭૧૩) અને વિજયદેવની સાથે ૧૬૭૨-૧૬૭૪ એ ત્રણ વર્ષ તપાગચ્છના આચાર્ય વિજયતિલક. આ વિજયદેવ અને વિજયતિલક બંનેના શિષ્ય ઋષભદાસ. †

ઋષભદાસને પોતાને સંસ્કૃત પ્રાકૃત આદિ સાહિત્યનું સારું જ્ઞાન હતું એમ એમની કૃતિઓ જ સાબીત કરે છે, રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇ એમની સંખ્યાબંધ કૃતિઓ જણાવે છે, અને "જૈન ગુર્જર કવિઓ - પ્રથમ ભાગ" એ ગ્રંથમાં એમણે ઋષભદાસની સત્તર કૃતિઓમાંથી ઉતારા પણ ટાંકયા છે. આ આનંદકાવ્યમહોદધિ મૌક્તિકોમાં પણ એમની આ પહેલાં હીરવિજયસૂરીશ્વર રાસ અને બીજી કૃતિઓ પ્રકટ થઇ ચુકેલી છે. એમની લગભગ દરેક રચનામાં એમણે રચ્યાસાલ આપી છે તે ઉપરથી જણવામાં આવે છે કે એમની કૃતિઓ વિ સં. ૧૬૬૫-૬૬થી ૧૬૯૦ લગીમાં થયેલી છે, હીરવિજય સૂરિ વિ. સ. ૧૬૫૨ની આખરમાં સદ્ગત થયા એટલે તેમની સાથે પણ ઋષભદાસ નો બાલ વયમાં પ્રત્યક્ષ પરિચય સંભવે છે; અને તેમના મુખ્ય શિષ્ય વિજયસેન સૂરિ (વિ. સં. ૧૬૦૪), જેને અકબરે હીર–સવાઈ એ નામે પ્રખ્યાત કર્યા, તથા એ વિજયસેનના મુખ્ય શિષ્ય તપસ્વી વિજયદેવ સૂરિ (૧૬૩૪–૧૭૧૩), જેમને જહાંગીર મહાતપા કહેતા, તેમનો તો આપણા કવિને આખો જન્મારો ગાઢ પરિચય હતો. વળી સત્તરમી

---

† વધુ વિગત માટે જુવો રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇનો શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ એ નિબંધ (સુરત પરિષદ્‌ના અહેવાલ અને નિબંધ સંગ્રહમાં તેમ "જૈન યુગ" નામે જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સના માસિકમાં).

આ નિબધને સુધારી વધારીને કર્તાએ આ મૌક્તિક માટે ફરી લખી આપેલો જુવો આ જ પુસ્તકમાં

સદીના ઉત્તરાર્ધના જાણીતા જૈન કવિઓ—સંઘવિજય (સિંહાસન બત્રીશીના કર્તા), ગુણવિજય (કર્મચંદ્ર વંશાવલિ પ્રબંધના કર્તા), હેમવિજય ગણિ (કમલવિજય રાસના કર્તા), નયસુંદર (નલદમયંતી ચરિત્રના કર્તા), કનકસુંદર (સગાળશા રાસના કર્તા), સમયસુંદર (નલદવદંતી રાસ અને વસ્તુપાલ તેજપાલ રાસના કર્તા), આદિમાંથી કેટલાક ઋષભદાસની સાથે સારી પેઠે સબંધમાં આવેલા હશે અને ઋષભદાસ પોતાના આગળ થઈ ગયેલા જૈન કવિઓમાંથી લાવણ્યસમય (વિમલ પ્રબંધ આદિના કર્તા—જન્મ ૧૫૨૧ છેલ્લી મળી આવેલી કૃતિ ૧૫૮૯ની છે), લીંબો, ખીમો, તથા એ પહેલાના દેપાલ વગેરેને સંમાનપૂર્વક સ્મરે છે કુટુંબ મોટું તથાપિ સંસ્કારી અને ધર્મ તથા સાહિત્ય–રત હતું અને વળી તે સમયના ઉત્તમ સાધુઓ અને પુરુષોની સત્સંગતિમાં રહેનારું, એટલે ગર્ભશ્રીમંત ઋષભદાસે વ્હેપાર અને કુટુંબવ્યવસ્થાનો ભાર સુપાત્ર માણસો અને લાયક કુટુમ્બીઓ ઉપર રાખીને પોતાનું આયુષ્ય ધર્માચાર અને પઠન પાઠન લેખનમાં જ મોટે ભાગે ગાળેલું હશે એવો તર્ક એમના વિશે યોગ્ય જણાય છે એમની કૃતિઓમાંની એકથી વધારે એમના જ હસ્તાક્ષરમાં પણ મળી આવે છે

૪ આ રાસ વિશે એકબે મુદ્દા.—જૈન સાહિત્યમાં રાસને નામે ગણાતી કૃતિઓની સંખ્યા મોટી છે, અને તેમાંથી હજી થોડી જ પ્રસિદ્ધિમાં આવેલી છે, એટલે આ જાતની રચનાના સામાન્ય લક્ષણો બાંધવાનું કાર્ય અત્યારે થઈ શકે એમ નથી પરંતુ કવિની પોતાની પ્રતિજ્ઞા ઉપર રજૂ કલમમાં આવેલી છે તે પ્રમાણે જ એમણે આ અને પોતાના બીજા રાસો રચેલા છે. કથાભાગ કે વસ્તુ ગૌણ છે, નીતિના સમારિ (અહિંસા), શીલ, દાન, તપ આદિ જે સિદ્ધાન્તો ઉપર જૈન ધર્મ ખાસ ભાર મૂકે છે, તેનો બોધ કરવો અને જિન મતનો મહિમા ગાવો, એ જ આ રાસનો પ્રધાન વિષય છે. પોતાનું કથન વિસ્તારવામાં . કવિઓ પોતપોતાની રિચા રુચિ આદિ પ્રમાણે આગળા મધો,

સુભાષિતો, શ્લોકસાહિત્ય વગેરેનો છૂટથી ઉપયોગ કરે છે. એક બે દાખલા જોઇએ.

જ્ઞાની નર સઘલે પૂજાય, નરપતિ નિજ નગરે જ મનાય,
જ્ઞાની ભલો નર જેહુ કુરૂપ, કોણ જુવે કોયલનું રૂપ—૪

કોયલ રૂપ સ્વર મધુરો જેહ, તપસ્વી રૂપ ક્ષમા કહેહ,
પતિવ્રતા* નારીનું રૂપ, કુરૂપને વિદ્યા જ સુરૂપ—૫

અધિકું રૂપ તે વિદ્યા કહી, ગુપ્ત ધન તે વિદ્યા સહી,
યશ સુખની દેનારી એહ, વાટે બાધવ સરિખી જેહ—૬

વિદ્યા રાજભવને પૂજાય, વિદ્યાહીન અજ પશુઆ ગાય,
લક્ષ્મી પણ જુગ × તો શોભતી, જો ઉપર બેઠી સરસ્વતી—૭

નાણા ઉપર અક્ષર નહિં, તે નાણુ નવિ ચાલે કહિં,
જિહાં અક્ષર તિહા મહત્વ તે બહુ, ઉત્તમ અંગને પૂજે સહુ—૮ +

અહીં વિદ્યા વિશેના જાણીતા સુભાષિતો ભેગા કરીને છેલ્લી કડીમા કવિએ પોતાના વ્હેપાર અને શરાફીના અનુભવને, લીસા અને સુવાચ્ય છાપ વાળા સિક્કા વચ્ચેના ભેદનો દાખલો આપી, સાથે વણી લીધો છે "ઉત્તમ અગને" એટલે સિક્કા ઉપરના પાતશાહ કે રાજ્યકર્તાના ડોકાને એવો અર્થ પણ હોય. કુમાળપાળ રાસ ખંડ ૧ લામા પૃ ૭૭ મે ખંભાતમા પોતાના સમયમા પ્રચલિત સિક્કાઓની યાદી કવિએ આપેલી છે.

---

* પાતિવ્રત્ય × જગતમા.

+ હિતશિક્ષા રાસ, ઢાલ ૧. ભાષા માટે જુવો પૃ. ૧૦ તળેનુ ટિપ્પણુ.

ભક્તિ રૂપ ધનના ગુણુ લોકપ્રિય રાહના પદમાં મળ્યા છે તે જુવો —

(રાગ વસંત—" નાહલો નિરગુણ રે ")

જિન તુઝ નામ નિધાન રે એ ધન કોઇ ન ખાય,
દેહડી જલતા સાથિ આવઈ વિણસી કિમઇ ન જાય—જિ૦ ૫૧

ચોર ન ચોરઇ અગનિ ન જાલઇ ધૂરત કોઇ ન ધૂતારઈ
વાટિઇ વહઈતાં વિઘન ન થાઇ ધૂતઈ કહી ન હારઇ—જિ૦ ૫૨

એ ધન ખાતા કહીઇ ન ખૂટઇ વાણુજ કરિ નવિ જાઇ,
કુવસન પડતા એ નવિ વિપ્રુસઇ રૂસી ન લીઇ રાઇ—જિ૦ ૫૩

ચાતણુ ઇહા કહીઈ ન ચાલઈ યોગી ઘાત ન ઘાલઇ,
સુરનર કિનર અસુર વિદ્યાધર એ ધનસુ ન વિચાલઇ—જિ૦ ૫૪

એ ધનનુ હેર નવિ થાઇ લુટા સોય ન લુટાઈ
સાયરજલ પ્રભવઇ નઈ એહેને અનર્થ કોઈ ન ઉઠઇ—જિ૦ ૫૫

એ ધનથી પેહુ ધન આવઇ, રાજ ઋદ્ધિ સુખ ભોગ
કુમારપાલ નૃપ ઓપરિ ચિતઇ, પુણ્ય સફલ સંયોગ—જિ૦*૫૬

સિદ્ધરાજની ચિતા બળે છે ત્યાં કવિ વિલપે છે —

(રાગ રામગિરિ "રામ ભણુઇ હરિ ઉઠીઇ"—એ દેશી)

સોનાવરણી રે ચહઇ બલઇ રૂપાવરણી તે ધુઢ રે
કુમકુમવરણી રે દેહડી અગનિ પરજલીઅ તેહ રે—૨૯ મા૦

માન મ કરસ્યો રે માનવી કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વ રે,
સુરનર કિનર રાજિઆ અતિ મૂરિસા સર્વ રે—૩૦ મા૦

---

* પ્રથમ ખંડ પૃ ૧૦૬

જે સિરિ રચી રચી બાંધતા, સાલ્લુ .... તે પાગ રે,
તે નર પોઢયા રે પાધરઇ, ચાંચ દિઇ સિરિ કાગ રે.—૩૧ મા૦
જે નર ગંઇ રે બોલતા, ─ × × ×
× + × × × × × ×
જેસંગ સરિખો રે રાજિઓ, ભાલી કર્યો તિહાં રાખ રે.—૩૯+મા૦

નરસિંહ મ્હેતાથી યે કયાંય જૂના આ લોકરચિત પરંપરાપ્રાપ્ત સ્મશાનવિલાપમાં ઋષભદાસની પોતાની એક માત્રા પણ હશે ખરી ?

બીજે છેડેથી વિચારમાં પડી જઇયે એવા દાખલા ઊતારું. બ્રાહ્મણ પ્રતિનિધિ દેવબોધિ સમસ્યાએ પુછે છે અને જૈન પ્રતિનિધિ હેમાચાર્ય કુમારપાલની રાજસભામાં તેના ઉત્તર આપે છે (પૃ. ૧૮૧–૧૯૧ઃ અઢાર સમસ્યાએ આપી છે), તે વાંચતા આપણને એમ લાગે છે કે આ શું આપણે સામળભટ્ટને તો નથી વાચતા ? આમ બીજે પણ અનેક સ્થળે લાગ્યા વગર ન રહે એટલી એ બેની સમાનતા જણાય છે ઋષભદાસના ઘણા દૂહા ચઉપઇ અને ખાસ કરીને કવિત્ત સામળની લઢણને અને સામળની શબ્દ રચનાને એટલાં તો મળતાં આવે છે કે અકબરે હીરવિજય શિષ્યને હીરસવાઇ કહ્યો હતો તેમ સામળને ઋષભસવાઇ કહેવાનું આપણને મન થઇ જાય છે. માત્ર ઋષભની કૃતિઓમાં જે લોકપ્રિય ઢાળોના મીઠાં અસરકારક પદો જોવામાં આવે છે તે એની કવિત્વ પદ્ધતિનો અંશ સામળમાં નથી.

પુસ્તકો વગરના અને વાંચતાં આવડે નહીં એવા શ્રોતાઓને માટે રચાયલાં સાહિત્યમાં હોમર મહાભારત કે જાતકમાલાથી માંડીને સામળ લગી કે આજે પણ ગામડાના ભાટભવાયા અને કથકો લગી કેટલાંક લક્ષણ સર્વસામાન્ય હોવાનાં જ. આગળ આગળથી એ લક્ષણો જે જરાતરા ફેરફાર સાથે ચાલ્યાં આવે, તે આગળ આગળ

× પૃ. ૧૪૭–૮.

જરાતરા ફેરફાર સાથે ઊતર્યા જાય અને વર્ણનોમા ઉપમાઓ અને રૂપકે થી માંડીને જ્ઞાનના સૂત્રો કહેવતો અને ઉખાણા, રસના ટપકા હાસ્યના ટુચકા, ચાતુર્યના નમૂના, સૂત્રશૈલીમા સમાવેના સરવૌ લોકપ્રિય કથાનકો ચમત્કૃતિઓ અને તાજુબીઓ, પટ અને ગુંથણીમા ફેરફાર સાથે, પરતુ તત્ત્વદૃષ્ટિએ જોતા એ ને એ મા અને એ ને એ બાપની સંતતિ, સૈકાઓ સુધી દુસાહિત્યવાડીમા ઊગે અને કરમાય અને પાછા ઊગે. સૈકાઓ લગી જ્યાસુધી પ્રજાનું આખુ યે માનસ ફરી ન જાય ત્યાસુધી તથાપિ જ્યા વિચારમાલા કે દૃષ્ટિ ઉપરાત શબ્દ રચના અને દૃષ્ટાતો લગભગ એક ને એક બે કવિઓમા એક આખા બંધમા અથવા તો બંધના એક આખા અશમા જોવામા આવે, ત્યા સભવે છે કે પાછલા કવિએ આગનાનુ જ પોતનુ કરી લીધેલુ ઋષભદાસનુ કેટલુક જેમ આગના કવિઓની કૃતિઓમાથી અને આગલા સુભાષિતો પરો આદિના અનુવાદ જ છે, તેમ ઋષભ પછીના આપણા કવિઓમા કેટલુક ઋષભનુ જ એમણે લીધેલુ છે અને ઋષભ તો આપણે જોયુ તેમ પોતાની પ્રતિજ્ઞામા સ્પષ્ટ સ્વીકારે છે કે હા, મે તેમ કર્યુ છે, એ મ્હારુ એક કર્તવ્ય જ હતુ સામળ પણ એવો સ્વીકાર કરે છે× છાપખાના થતા, પુસ્તકો સુલભ થતા, અને નિરક્ષર શ્રોતા વર્ગને સ્થાને વાચનાર વર્ગ આવતા, આપણા નવા યુ

× "કવિતા સહુતણો પરતાપ" "સેવક સહુ કવિવા તણો।'

—નદ બત્રીસી.

"કવિ કીધા લક્ષકોટિધા, મયા કરો માગું મતી"

—રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

"દાસ સૌ કવિજન તણો"

—વેતાલ પચીશી.

'સસ્કૃત માહિથી સોધિયુ પ્રાકૃત કેરુ પુરાણ' 'સામળભટ્ટ કવિએ કરો, વેદ પુરાણે છાપ" (અથવા–' પ્રાકૃત કીધુ પૂર)

ગમાં રચનાઓના કર્તૃત્વ વિશેના આપણા ખયાલ વધારે સ્ફુટ અને સ્પષ્ટરેખ થતા ગયા છે, અને હવે આપણે કોઇ પણ કર્તા કને ઋષભ અને સામળના જેવા એક સામાન્ય ગોળગોળ સ્વીકાર ઉપરાંત ખંડે ખંડમાં, કડીએ કડીમાં, જેનું જેટલું લીધું હોય તેનો ચોકખો ઋણ-સ્વીકાર માગિયે છિયે. કર્તૃત્વ અને ઋણસ્વીકાર વિશેનાં આ આપણાં નવાં ધોરણ દલપતરામ જેવા કવિને લાગુ પાડી શકાય ખરાં? કે એમને મોટે ભાગે તો આ બાબતમાં દયારામ લગીના યુગની જ એક વ્યક્તિ ગણવા ઘટે? આ મ્હને ટા લાગે છે કે, એવો સવાલ છે કે જે વિશે થોડો ઘણો મતભેદ સ્થાને છે. નીચેની પંક્તિઓ વિચારો.

પહઇલુ સુખ જે જાતિ નર્યા, બીજુ સુખ જે ઘરિ દીકરા;
ત્રીજુ સુખ જે રણવણ * વરા, ચઉથુ સુખ જે પોતઇ ઘર.
પાંચમુ સુખ જે ભગતિ નારિ, છઠુ સુખ જે ઊટ્ઠ બારિ;
સાતમુ સુખ જે અંગણિ જૂત, પુણ્યઈ એ લહઈ ઘર સૂત્ર.

પહઇલુ સુખ જે ન જાઇઇ ગામી, બીજુ સુખ જે વસઈ ઠામિ;
ત્રીજુ સુખ જે માનઇ ભૂપ, ચઉથુ સુખ જે રૂપ સરૂપ.
પાંચમુ સુખ ઈચ્છાઇ રમઇ, છઠુ સુખ વેલાઇ જમઈ;
કવિ કહઈ સાતમુ સુખ એ ગમઇ, સકલ લોક વર આવી નમઇ.

આમાની પ્હેલી ચાર દલપત કાવ્ય કે જૂની વાચનમાળામાંથી

(ટિપ્પણ આગલે પાનેથી ચાલુ)

"શાસ્ત્ર સકલની શાખ."

"બ્રાહ્મણ ભાટ કે ચારણાં (કે) અન્ય કવયિતા હોય,
સેવક હું સઉકોતણો, ખોડ મ દેસ્યો કોય.
જેહની બુદ્ધ દીધી શારદા, જેહની સાંભળી વાત,
તેહનું સંસ્કૃત શોધિયું, તેહની વખાણી વાત." વગેરે, વગેરે.

—સિંહાસન બત્રીશી.'

* ઋણ .વિના.

ઉતારી નથી, આ રાસમાની જ એ આઠે પંક્તિ છે જુવો ખંડ ૨ જો, પૃ ૧૭૧

આ રાસનો આરંભથી માંડીને સિદ્ધરાજનું મૃત્યુ થતાં કુમારપાળ આવીને ગાદીએ બેસે છે ત્યાં લગીનો ભાગ સુશ્લિષ્ટ છે કુમારપાળના પ્રવાસવર્ણન અને ઠેકાણે ઠેકાણેના એના અનુભવોના વર્ણનથી કૃતિમાં એટલે સુધી પૂરતા વૈવિધ્ય વાળી એકતા આવે છે એમાં પણ જૈન શ્રોતાઓને ઉચે એવો બોધ જ પ્રધાન છે, પરંતુ પછીના ભાગમાં તો એ બોધ જૈનેતર વાચનારને જરા કંટાળો આવે એવો થઇ જાય છે વળી અસમ્ભવિત ચમત્કારો (miracles) ઠેકાણે ઠેકાણે આવે છે તે અર્વાચીન વાચનારે કર્તાના સમયના અભણ લોકના જ નહીં અભણ વિદ્વાન તમામ પ્રજાના માનસચિત્ર લેખે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી ગણવાના છે. આજે આપણા સુશિક્ષિત વર્ગમાં યે ચમત્કારો વિશે આપણું માનસ એક જ ધોરણે વર્તતું છે નહીં કૃષ્ણચરિત્રમાંના ચમત્કારો આપણે કરારે ગળિયે છિયે. દશમસ્કંધ કે સુદામાચરિત્ર જેવા કાવ્યોમાં આપણને એવા ચમત્કારોના વર્ણનમાં અસંભવદોષ અને તેથી કાવ્યત્વહાનિ નથી લાગતા, ત્યારે જૈન પ્રબંધ કે રાસમાં સોમનાથનું લિંગ ફાટે, તેમાંથી નીકળી શંકર પોતે કહે કે "સાચો ધર્મ શ્રી હેમાચાર્ય જે કહે તે" અને કુમારપાલ રાજાનો સંશય આ પ્રમાણે ટળે છે, એવું વર્ણન આપણે સહી શકતા નથી આ વિશે જો એવો પક્ષવાદ કરવામાં આવે કે જૈનેતર કાવ્યોમાં આવાં વર્ણન અસંભવિત પણ એક વાર તો સંભવિત લાગી જાય એવી ખૂબીથી થયાં હોય છે, તો એ ખચાત પણ લૂલો છે કેમકે દશમસ્કંધ જેવા ઉત્તમ કાવ્યમાં પણ એકથી વધુ સ્થળે જણાશે ખૂબી હોતી નથી, અસંભવ નર્યા અને નાગા અસંભવ રૂપે જ કથાયેલા હોય છે, એ નિર્વિવાદ છે કહ્યાથી અમાં આ જ ખરું છે, કે રૂઢું પણ પરિચયથી મન બને છે, અને ગમે તેવા પ્રકરણને પણ સુપરિચિત થઇ ગયેલું રૂઢું—મહા ભાસ

કની જેમ ખૂંચતું નથી અને આ ને આ વાત જૂદે રૂપે કહેવામાં આવે કે શ્રીકૃષ્ણ ઉપરની ભક્તિના પૂરમા એ બધુ તણાઇ જાય છે તે જણાતું પણ નથી, તો એ જ બચાવને લાભ જૈન સાહિત્યને પણ મળવો ઘટે છે.

ગઝનીના સુલતાને ચ્હડી આવી ઘેરો ઘાલ્યો અને કુમારપાલને લાગ્યું કે 'મુવા તો!'–ત્યારે જૈન ધર્મરક્ષક લોકોત્તર શક્તિ સુલતાન ઊંઘતો હોય છે ને એને ઢોલિયો ઊપાડીને આણે છે કુમારપાલના શયનભવનમા અને મળસ્કે જાગતા જ સુલતાનને ઉલટુ એમ થાય છે કે 'માર્યા તો!' તથા તે બીચારો જેમ તેમ ધડ ઉપર ડોકુ રાખીને આવા ચમત્કારિક વિષમમાથી છૂટવા માટે નમી પડે છે, પોતાના મુલક અને પોતાની પ્રજામા અમારિ પ્રવર્ત્તાવવાનું વચન આપે છે, અને કુમારપાલનો માડલિક બનીને વદાય થાય છે આવા વર્ણન અસંભવ દોષના જૂદા પ્રકારના દાખલા છે. અગસ્ત્ય મહર્ષિના વચન માત્રથી પાનેતરમા ઘૂમટો કહાડીને બેઠેલો છોકરો, મહર્ષિ "આ કન્યાદાન હું સ્વીકારું છું" એમ બોલતા જ, છોકરો મટી કન્યા બની જાય છે, એવી પ્રજાની કાવ્યસૃષ્ટિમા ઝનૂની મુસ્લિમ પણ દયાધન જૈન બને, એમા મ્હારા જેવા અપક્ષ તોળાટને તો જરાયે વિચિત્ર નથી લાગતું. બ્રાહ્મણ અને જૈન એક લોહીની પ્રજા છે એક વાતાવરણના બાલક છે, શક્તિઓ તેમ અશક્તિઓમા, રુચિઓ તેમ અરુચિઓમા, સમાન છે, અને બ્રાહ્મણ સાહિત્યમા વસિષ્ઠ વિશ્વામિત્ર અગસ્ત્યાદિને દેવો, દેવાધિદેવ, કુદરતના નિયત ધર્મ, અને કર્મચક્ર પણ પ્રસંગ પ્રમાણે નમે, તો જૈન વિચારમિનારમા જેઓ ઋષિમહર્ષિના સમાનશીલ છે, તેઓને કુદરતની અને તેથી પણ મહત્તર હોય એવી બધી જ શક્તિઓ જૈન સાહિત્યમા શા માટે ન નમે!

૫. જૂનું વાઙ્મય. જૈન સાહિત્યમા દોષો નથી એમ મ્હારો દાવો નથી. બ્રાહ્મણ સાહિત્યમા નથી એવા દોષો જૈન સાહિત્યમા છે

એવા પક્ષવાદ સામે જ મ્હારી દલીલ છે વળી દોષદૃષ્ટિની પ્રવૃત્તિનો સાચો આશય એક જ ઘટે સાહિત્યના નવા સર્જનને એવા દોષોથી બનતા સુધી મુક્ત રાખવનો દોષને વિશે દોષત્વપ્રતીતિ ના થાય, દોષને વિશે પણ ગુણત્વપ્રતીતિ થાય, તો એવા અસમંજસ વતાવરણમા ઉદ્ભવતી નવી સાહિત્યસૃષ્ટિ પણ એવા દોષોથી મલિન જ બન્યા કરે નવા થવાના જૈન સાહિત્યને, નવા થવાના જૈનેતર સાહિત્યના જેટલું જ, દોષફલકોથી જેમ બને તેમ વિમુક્ત સમજવુ ઘટે, એ વાત તો સૌ સ્વીકારે પરંતુ નવું સાહિત્ય—જૈન કે જૈનેતર—આ નિબધની વિચારણામા પ્રસ્તુત વિષય છે જ નહી. આપણી વિચારણા જૂના અને મોટે ભાગે કાતો અપ્રકટ કાતો પ્રકટ તથાપિ અજ્ઞાત જેવા સાહિત્યને માટે જ છે આવા સાહિત્યને અજ્ઞાનમાથી જાણીતું અને હસ્ત લિખિત પ્રતિઓ રૂપ જ છે તેને મુદ્રાંકિત બનાવવુ એજ આપણો વિષય છે અને આમા જૈન જૈનેતરનો ભેદ ઠેક અસ્થાને છે જૂના જૈનેતર સાહિત્યના રક્ષણ સશોધન પ્રકાશન અને ગુણાનુરાગ ગુજરાતી ભાષાપડિતોને જેટલા પ્રિય છે, તેટલા જ પ્રિય તે ભાષપડિતોને જૂના જૈન સાહિત્યના રક્ષણ સશોધન પ્રકાશન અને ગુણાનુરાગ પણ થવા જોઇએ જૈન વાઙ્મયની સાહિત્ય દૃષ્ટિએ ઉત્તમ કૃતિઓ ભલે ઓછી હોય જે ઉત્તમ કૃતિઓ હોય તે ગુણવત્તામા બ્રાહ્મણ વાઙ્મયની ઉત્તમ કૃતિઓથી ભલે ઊતરતી હોય ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્યનો ક્રમિક ઐતિહાસિક વિકાસ સમજવામા ઊંચી ઊતરતી જેટલી હોય તેટલી સર્વે જૂની કૃતિઓ કીમતી છે જે છે તે એ માણસ નવા માબાપ પેદા કરી શકતો નથી, તેમ પાછલા સમયનુ વાઙ્મય નષ્ટ થયુ કે તેની જગા બીજા કશાથી પૂરી થઇ શકતો નથી જે છે તે એ અને અત્યાર લગી આવી રહ્યુ છે તેનુ દુર્લક્ષ હજી શું બીજા ખેતણુ દાનક ચલ્યા કરશે, તો ઇ સ ૧૮૫૦—૬૦ લગી જેટલુ હતુ તેટલુ ૧૮૫૦—૧૯૦૦ લગી રહ્યુ નહી, અને ૧૯૦૦ થી ૧૯૨૫ ની

વચમા પણ આપણા ચાલુ દુર્લક્ષને લીધે કેટલુંક વધારે નહતું થયું, અથવા તો ૧૯૦૦ લગી હતુ પણ હવે નથી એ દશાને પામ્યું. તે પ્રમાણે જ બીજા ત્રીશ ચાળીશ વર્ષમાં પણ થવાનું. તો આ ટૂંકા પ્રવેશક * ની ગુજરાતી ભાષાપડિતોને "જુગલ કર જોડ" આજીજી આટલી જ કે—કાલ-અજગરે બે ય પગ તો ગળ્યા છે એવી હાલબેહાલ આ બીચારી સરસ્વતીના રક્ષણ માટે તેમણે નલાખ્યાનમાંનું પારધિકૃત્ય કરવાને બનતા વેગે ધાવું.

પૂણા, તા. ૩ માર્ચ ૧૯૨૭.

બલવંતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર

* આ પ્રવેશક નિમિત્તે જૈન સાહિત્યની એક લઘુ સેવા કરવાનો પ્રસગ આપવા માટે રા. રા. જીવનચંદ સાકરચદ ઝવેરીનો આભારી છું.

કવિવર ઋષભદાસ.

કર્તા:—રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇ.

કવિવર ઋષભદાસ

[શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ એ મથાળાનો એક નિબંધ તા. ૧૦-૫-૧૫નો સુરતની પંચમ ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદ્‌માં મોકલ્યો હતો કે જે તે પરિષદ્‌ના અહેવાલમાં અને જૈન શ્વે. કૉન્ફરન્સ હેરલ્ડના સને ૧૯૨૫ના ખાસ ઐતિહાસિક અંક (૭–૯ અંક) માં પૃ. ૩૭૪થી ૪૦૧ સુધીમાં પ્રગટ થયો છે. તે લખાયે આઠ વર્ષ થયાં તે દરમ્યાન કેટલીક હકીકતો ઉપલબ્ધ થઇ છે તે ઉમેરી આખો નિબંધ ઠીકઠીક કરી અત્રે મૂકવામાં આવે છેઃ]

૧—કવિસમય.

૧—કવિશ્રી પ્રેમાનંદની પૂર્વે–ઇ. સ. સત્તરમા સૈકાના પ્રારંભમાંજ થયેલા એક સમર્થ જૈન શ્રાવક કવિ ઋષભદાસનો પરિચય કરાવવા માટે ઉદ્યુક્ત થયો છું. તેઓ ખંભાતનિવાસી હતા અને તેમણે ખંભાતમાંજ રહી અનેક ગૂજરાતી કાવ્ય–કૃતિઓ–રાસાઓ રચી ગૂજરાતી સાહિત્યમાં સમૃદ્ધ ફાળો આપી વિશિષ્ટ સ્થાન મેળવ્યું છે.

૨—પ્રથમ તેમનો સમય વિચારતાં જન્મ સંવત્ કવિએ પોતાના કોઇપણ ગ્રંથમાં આપેલ ન હોવાથી અને મરણ સંવત્ બીજા સાધનથી મળી શકે તેમ ન હોવાથી અનુમાનપ્રમાણથી કામ લઇશું. તેમની પહેલી મોટી કૃતિ વ્રતવિચારરાસ સં. ૧૬૬૬ માં રચાયેલી છે. તેમાં સરસ્વતીની સ્તુતિ પ્રારંભે કરતા પોતે જણાવે છે કે જેવું જોઇએ તેવું પિંગલ અને વ્યાકરણનું જ્ઞાન પોતાને નથીઃ—

> પીંગલ ભેદ ન ઓલખું, વિગતિં નહી વ્યાકર્ણ,
> સુર્યંઅમંડણ માંનવી, હૂં સેવું તુઝ ચર્ણ.

૩—આમ કહી પોતાની નિરભિમાની વૃત્તિ અને દીનતા આ

ધર્મની ક્રિયાઓ પાળીને પણ પારકા ધર્મવાળા તરફ માનની લાગણીથી જોઈ શકે છે.

૧૦ "અકબરનો અમલ ઘણોજ સુનેહભરેલો હતો, તેનું મુખ્ય કારણ એ હતું કે તેણે બળ અને કળથી પોતાની હિંદુ પ્રજાના મન મેળવી લીધા હતા દેશી સંસ્થાનો સાથે લગ્નનો સંબંધ વધારી તેમની વિદ્યા અને તેમના ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમભાવના બનાવી, તેમના પર પૂર્ણ ભરૂસો રાખી તેમને મોટા મોટા હોદ્દાઓ આપી તેમનો અતિ ઉપયોગી પ્રેમ સંપાદન કરી, તેમને રાજ્યમાં મદદગાર કરી લીધા હતા. જહાંગીરે રાજ્યાભિષેક થયા પછી પોતાના પિતાના પગલેજ ચાલવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો મરણપર્યંત તે નિશ્ચય તેણે પાળ્યો પણ ખરો

૧૧ "જહાંગીરને નાનપણથી વિદ્યા તરફ ઘણો પ્રેમ હતો જહાંગીરના સમયમાં જાદરૂપ (વિજયદેવસૂરિ) નામે એક વિદ્વાન જતી ઉજ્જન પાસે આવેલી એક ઉજ્જડ પહાડની ગુફામાં રહેતો હતો અહિંઆ ત્રણ માઇલ સુધી સ્વારી જઈ શકે તેવું સ્થાન નહોતું. છતાં પણ જહાંગીર વારંવાર પગે ચાલી તેની પાસે જતો અને તેની સાથે વાદવિવાદ કરવામાં પોતાનો અમૂલ્ય વખત ગુજારતો તે જ્યારે જાદરૂપનું વર્ણન કરે છે ત્યારે તેના શબ્દો બતાવી આપે છે કે તે જાદરૂપ પ્રત્યે શુદ્ધ અંતઃકરણનો ભાવ રાખતો. છ છ કલાક સુધી તેની સોબતમાં જહાંગીર રહ્યો છે

હતી. આવા વખતમાં કાવ્યધારા ઉછળે એ સ્વાભાવિક છે એમ ઘણાનો મત છે.[1] તો અત્ર જણાવવું યોગ્ય થઇ પડશે કે કવિ ઋષભદાસ ખંભાતમાં રહીને આટલી બધી સંખ્યાબંધ કાવ્યકૃતિઓ કરી શક્યા એ શાંતિનું ચિન્હ સૂચવે છે. આના સમયમાં અનેક જૈન કવિઓ નામે નયસુંદર, સમયસુંદર આદિ મહાકવિઓ તેમજ બીજા નાના કવિઓ અનેક થઈ ગયા છે અને આખો સત્તરમો સૈકો લઈશું તો પુષ્કળ મળી આવે તેમ છે.[2]

૩. મૂળ ગામ-ખભાત.

૧૩. કવિ ઋષભદાસ પોતાના નિવાસસ્થાન-વતન તરીકે ખભાત જણાવીને જ અટકતા નથી, પરતુ પોતાની લગભગ બધી કૃતિઓમા તેનું સુંદર વર્ણન આપે છે શ્રેણિક રાસ, તેમજ હિતશિક્ષા રાસ, ભરતેશ્વર રાસ, બાહુબલિ રાસ, હીરવિજય સૂરિ રાસ અને મલ્લિનાથ રાસ એ સર્વમા તેનું વર્ણન ન્યૂનાધિકતા સહિત લગભગ એક સરખું આવે છે, અને તે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી હોવાથી અત્રે તેનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય થશે

(૧) તપન તરપોલીઉં કોટ બરજિ ભજ્યો,
માયર લહછરિં બહુ વહાણ આવઇ,

૧—જો કે જર્મન ફિલસૂફ 'નીશે' નો મત જૂદો છે કે યુદ્ધના—મહાન્ કલહના પ્રસગોમા પ્રતિભાશાળી રચનાઓ બને છે અને ખરા કવિઓ પ્રકટે છે.

૨—જુઓ (૧) જૈન રાસમાળા પ્ર૦ મનઃસુખલાલ કિ. મહેતા (૨) મારી તે પર પૂરવણી (૩) મારો 'જૈનગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો—એ ત્રણેના પ્રકાશક જૈનશ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ—પાયધુની. મુંબઇ.

વસત નિવહારીઆ કનકકોડે ભર્યા,
ઉંચિ પગભતિ જિનમંદિર જાગઇ
શ્રીઅ દેવગુરતણા ગુણહી ગાવઇ—
પ્રવર પ્રાસાદ ૫ગ્થારીઅ પ્રભુમીઇ
પોશાન બહઇતાલીસ દીસઇ,
ગોચરી સુગમ તે સાધનિ અહીકણિ,
અહીંઅ રહતા મુની મનહી કીસઇ
તેહ જાણો તુમ્હો વિસાજ વીસઇ—
પૌધ પ્રાસાદ વ્યાપાર પાસઇ સહી
શાસ્ત્ર પાસઇ લીઇ સ્વાદ રસીઆ
ચતુરમ કહઇ તેહ જગમાહ ધના મહી,
જેઅ ત્રબાવતી માહિ વસીઆ
શાસ્ત્ર સુણવા નર જેઅ રસીઆ—
—શ્રેણિકરાસ સ ૧૬૮૨

૧૪ હીરવિજયસૂરિ-હિતશિક્ષા-મલ્લિનાથ રાસમા લાણુ વર્ણન નીચે પ્રમાણે છે —

(૨) ગુરૂ નામિ મુઝ પોહોતી આસ, ત્રબાવતીમા કીધો રાસ
સકલ નગર નગરીમાહિ જોય ત્રબાનતી તે અધિકી હેય
સકલ દેશ તણો શિણગાર ગુજ્જર દેસ નર પંડિત સાર
ગુજ્જર દેશના ૪ પંડિત ભઇ, ખભાયતિ આગલિ હારઇ સહ
જિહા વિવેક વિચાર અપાર વસઇ લોક જિહા વણુ અઢાર
ઓલખાઇ જિહા વરણાવરણ સાધુ પુરૂષના પૂજઇ ચરણ

૪-૮ આને બદલે મુદ્રિત હિતશિક્ષાના રાસમા જોડણી સુધારી જે શબ્દો આપ્યા છે તે જવા દઇએ તો પાઠાતર આ પ્રમાણે આપ્યા છે —૪ નગરજ

વસઇ લોક વારૂ ધનવંત, પહિરઈ પટોલા નારિ ગુણવંત,
કનક તણા કદોરા જડયા, ત્રિણ્ય આગલે તે પુહુલા ઘડયા.

હીર તણા કદોરા તનઇ, કનક તણા માદલીઆ મલઇ,
[5] રૂપક સકલિઊં બી ખરી, સોવન સાકલી ગલિ ઊનરી.

વડા [6] વાણીઆ જિહાં દાતાર, સાલૂ પાઘડી બાંધી સાર
લાંબી ગજ ભાખું પાત્રીસ, વાધંતા હરપઇ કર સીસ.

બઇરવની એગતાઇ જ્યાહિ, ઝીણા ઝગા પહિર્યા તે માહિં,
છડી રેસમી [7] કહિઢિ ભજી, નવ ગજ લમ સવા તે ગજી,

ઊપરિ ફાલીઉં બાંધઇ કોઇ, ચ્યાર રૂપઇઆનુ તે જોઇ,
કોઇ પછેવડી કોઇ પામરી, [8] સાઠિ રૂપઇઆની તે ખરી.

પહિરિ રેશમી જોડ કબાય, એક શત રુપ આ તે થાઇ,
હાથે બહિરપા બહુ મુદ્રિકા, આવ્યા નર જાણુ સ્વર્ગ થકા. ૪૯

પગે વાણુડી અતિ સુકુમાલ, સ્યામ વર્ણ સમવી તે જાલ,
તેલ ફૂલ સુગંધ સનાન, અંગિ વિલેપન તિલક નિ પાન. ૫૦

એહવા પુરૂપ વસિ જેણિ ઠાહિ સ્ત્રીની શોભા કહી ન જાય,
રૂપિં રંભા બહુ શિણગાર, ફરી ઉત્તર નાપઇ ભરતાર ૫૧

અસ્યું નગર તે ત્રંબાવતી, સાયર લહિરિ જિહા આવતી,
વાહાંણુ વખારિ તણો નહિ પાર, હાટે લોક કરિ વ્યાપાર. ૫૨

નગરકોટ નિ ત્રપોલીઉં, માણિકચોક બહુ માણસ મલ્યું,
વોહોરઇ કુંલી ડાડી સેર, આવઇ દોકડા તેહના તેર. ૫૩

---

૫ બાંધી ખનખનતી હાથે ખરી, ૬ વ્યવહારી ૭ ત્રીશ, ૮ નિત્ય ઉઠી વંદે અણુગાર.

ભોગી લોક અસ્યા જિહાં વસઈ, દાન વરઈ પાછા નવિ પસઈ,
ભોગી પુરૂષ નિ કરૂણાવંત, વાણિગ છાડિ તુ ગંાજત ૧૫૪ ×

પશુ પુરૂષની પીડા હરિ, માગ નરનિ આજા કરિ
અન્ન મહીનની કરિ સનાન, શ્રાવક જીવાડ્યા પ્રતિપાન ૧૫૫ ×

પચ્યાસી જિનના પ્રાસાદ, ધ્વજ તોરણ તિહાં ઘટાનાદ
ઉપરતાલીસ જિહાં પેષધશાલ, ગુરૂ વખાણ મુની વાચાલ ૫૬

પડિક્રમણું પોષધ પૂજાય, પુણ્ય કરતા ઘણા જાય,
પ્રભાવના વખાણનિ જ્યાહિં, સાહામી વત્સલ હોઇ પ્રાહિ ૫૭

ઊપાશરો દેહરૂ નિ હાટ, અત્યંત દુગિ નહિ તે વાટ,
ઠ ડિન ગોચરી મોકિલ્યા આણિ, મુની અહિ રહિના હોડિ પ્રાહિ ૫૮

અસ્યુ નગર ત્ર્યંબાવતી નામ, હીરતણો તિહાં જોડ્યો રાસ
પતશા ખુરમ નગરનો ધણી, ન્યાય નીતિ તેહનિ અતિ ઘણી. ૫૯

તાસ અમલિ કીધો મિં રાસ, સાંગણ સુત કવી ઋષભદાસ
સંવત સોલ પંચ્યાસીઈ વરસિ, આસો માસ દશમી દિન તરસિ ૬૦

ગુરૂવારિં મિ કીધો અભ્યાસ, મુઝ મન કેરી પુહોતી આસ,
શ્રી ગુરૂનામિં અતી આનંદ, વંદો વિજયાનંદ સુરિંદ. ૬૧

—[1]હીરવિજયસૂરિ રાસ રચ્યા સં. ૧૬૮૫

૧૫. આ રીતે ખંભાત સંબંધી વર્ણન પ્રાપ્ત કર્યા પછી ભરત-બાહુબલિના રાસમાં જૂદીજ રીતે વર્ણન કર્યું છે તે જોઇએ —

ધનાશ્રી

(૩) જિહાં બહુ માનવનો વાસે, પહોચે સહુ કોની આશો,
ભૂખ્યો કો નવિ જાય, ઘેરે ઘોડા ગજ ગાય. ૧
મંદિર મોટા છે આંહિ, બહુ ઋદ્ધિ દીસે છે ત્યાંહિ;
ઇંદ્રિ સરીખા તે લોકો, કરતા પાત્રનો પોષો. ૨
ઘર ઘર સુંદર નારી, દેખી રંભા એ હારી,
વસ વ્યવહારીઆ બ્હોળા, પહોચે મન તણા ડોહળા. ૩
વાહાણુ વખાર વ્યાપારી, વૃષભ વહેલ તે સારી,
સાયર તણા જળ કાગા, આવે મોતી પરવાળા. ૪
નગર ત્રંબાવતી સારો, દુખિયા નરનો આધારો,
નિજ પુર મુકીઅ આવે, તે અહીં બહુ ધન પાવે. ૫
ઇસુ અનૂપમ ગામ, જેહના બહુ છે નામ,
ત્રંબવતી પિણુ કહિયે, ખંભનગર પિણુ લહિયે. ૬

---

૧ આ રાસની હસ્તલિખિત પ્રત સંવત્ ૧૭૨૪ ના ભાદ્રવા શુદિ ૮ શુક્રવારની મુનિ સૂરવિજયે ચાન્દી નગરમાં લખેલી પ્રાપ્ત થઇ છે તેમાથી અક્ષરશઃ આ ઉલ્લેખ મૂકેલો છે. આથી પ્રાચીન જોડણી સમજી શકાશે. અને ખને ષ તરીકે મૂકાતો, ને અને એવા એકારાંત શબ્દો ઇકારાંત તરીકે મૂકાતા હતા કડીનો નંબર પણ તેમા છે તે પ્રમાણે મૂકયો છે.

સોગાવની પિણ હોર, નગર **લી**નાની જોય,
કર્યાન્તી પિણ જાણુ, ગઢ મઢ મંદિર વખાણુ ૭

નગર ચોરાશી ચહુટા શોભંત હાટ તે મોટા,
ઝવેરી પારખ ગાગ, બેસે દોશી દતાર. ૮

વિવિધ વ્યાપારિયા નિરખો, જોઇ ત્રપે ળિગો હરખો,
મોટી માડવી પુરજો, દાણચોરી તિહા વર્જો ૯

નગરી (ના) લોક વિવેકી, પાપ તણી મતિ છેકી,
પૂજે જિનવર પાય, સાધુ તણા ગુણ ગાય ૧૦

નહી કેહને વિખવાદ, પંચ્યાસી જિન પ્રાસાદ,
મોટી પોષધશાળ, ગણ્યા ,તેહની બેનાળ. ૧૧

બહુ ઘરી મંદિર જોય, અહીં પદ દર્શન હોય
નહી કોઇને રાગદ્વેષ, વસતા લોક અનેક ૧૨

નામ કેમ પડયુ તેને માટે ગૂજરાતી સાહિત્યના માસિકોમા જૂદા જૂદા વિદ્વાનો તરફથી ચર્ચા ચાલી હતી પણ ખભાતની નવનૂ નસ્તરમા સૈકામા રચના કેવી હતી ત્યા જનસ્થિતિ રાજસ્થિતિ લોકોનો પહેર વેશ તે વખતે કેવા પ્રકારના હતા તે જાણવુ વિશેષ ઉપયોગી થશે ઉપરના વર્ણનો તાદૃશ અને કવિકલ્પનાજન્ય અતિશયોક્તિથી રહિત છે જનસ્થિતિ જણાવતા આપણા કવિ લેખે કેવી જાતના ઘરેણા (ત્રણ આગળ પહોળા એવા કંદોરા સોનાના મ ળીઆ સોના રૂપાની સાકળી હાથમા વીંટી ને બેરખા વગેરે) પહેરતા હતા લૂગડા (પટોળા ઝીણા જગા–જધા કેડે રેશમી દોરો છડી ને ઉપર પછેડી અગર ફાળીયુ અગર પામરી ઓઢવાની શાલ, માથ બાધવાની પાત્રીશ ગજ લાબી પાઘડી વગેરે) પહેરતા પગે કાળા ચામડાના સુવાળા જોડા પહેરતા—એ સઘળુ યથાસ્થિત દર્શાવે છે ઘરે જાગીરવાળા હતા ખભાત પાસે દરિયો હતો અને મોતી પરવાળા ઉપરાત અનેક જાતનો માલ વહાણો મારફત આવતો અને જતો આથી વેપારીએ પુષ્કળ હોઇ ઘણી દુકાનો અને વખાર રાખતા વેપારીઓમા ઝવેરી પારખ દોશી વગેરે હતા સિક્કામા રૂપિયા અને દોકડા વાપરતા નગરને ત્રણ પોળ—દરવાજાવાળો કોટ હતો તેમા ચોરાશી ચૌટા હતા અને વચમા મોટો ચોક હતો કે જે માણેકચોક' તરીકે ઓળખાતો માનતુ દાણુ લેવા માટે મોટી માડવી હતી અને બંદર હવાથી મજબૂત ફુરજો બાંધેલ હતો જૈનોની વસતી ઘણી હતી એ તેમા ૮૫ દેરાસરો અને ૪૨ કે ૪૫ પૌષધશાળા–ઉપાશ્રય હતા એ વાત પરથીજ જણાય તેમ છે આ સિવાય અન્ય ધર્મોના–હરિમંદિરો ઘણા હતા અને જૂદા જૂદા દર્શનના પંડિતો પણ હતા—**પરસ્પરસ રાગદ્વેષ નહિ હતો-પ્રેમ હતો.** જૈનોમા ધનાઢયો ઘણા હતા અને તેઓ ન્ય ઘણા 'સ્વામીવાત્સલ્ય (જમણવાર) થતા તેમજ વરા–વિવાહ કાર્ય આદિ પ્રસંગો પર અને દાન કરવામા અતિ ધન ખચતા તે શ્રાવકો ધાર્મિક ક્રિયા

ઘણી કરતા અને મુનિઓના રાગી હોઇ તેમના વ્યાખ્યાન—ઉપ દેશ પ્રેમથી શ્રવણ કરતા ન્યાયી લોકપ્રિય જહાંગીર બાદશાહ (સને ૧૬૦૫થી સને ૧૬૨૭)નો શાસ અમલ હતો. તેથી રૈયત ઘણી સુખી હતી, વરસાદ સારી હતી અને વેપાર ધીકતો હોઇ ખંભાત 'દિન દિન ચઢતો વાસ'—આબાદ થતું જતું હતું

૧૭ ખંભાતની જે સાત ચીજ વખણાતી તે જણાવી છે કે—

વહેલ વરઘોડો વીંજણો, મદીર ભલિ ભાત
ભોજન દાલ ને ચૂડલો એ સાતે ખંભાત

૧૮ આ નગરના ખંભનગર, ત્રંબાવતી ભોગાવતી લીલાવતી, કર્ણાવતી-એ જૂદા જૂદા નામ છે તે વાત પણ ઐતિહાસિક ચિન્હમાં વધારો કરે છે આપણે ત્રંબાવતી નગરી અને તેમાના માણેક ચોક વિષે પણ લોકવાર્તાઓ ઘણી સામગ્રી છે તો તે જનકથાનું વર્ણન કદાચ આ ખંભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય સંવત્ સત્તરમા સૈકાના ખંભાતનો ખ્યાલ કવિવર્ણનથી સારી રીતે પ્રાપ્ત થયો

૪ કવિના સમર્થનમાં ખંભાતનાં અન્ય વર્ણન

૧૯ આ વર્ણનના સમર્થનમા બીજા ઇતિહાસમાથી ખંભાતની આ સમયની સ્થિતિ પરત્વે જે જણાવેલ છે તે અત્ર નોંધવું અસ્થાને નહિ થાય

૨૦ મુકરબખાન નામનો હકીમ અકબર બાદશાહની દવા કરતો તેને જહાંગીરે અમીર બનાવ્યો હતો. આ ઇસમ ઇ સ ૧૬૦૮ (સંવત્ ૧૬૬૪)થી સુરત અથવા ખંભાતની હાકેમી કરતો હતો ઇ સ ૧૬૧૬ (સંવત્ ૧૬૭૦) મા બાદશાહે તેને ગુજરાતનો સુબેદાર કર્યો અને મહમ્મદ સફીને તેનો દિવાન નિમ્યો બીજે વર્ષે (૧૬૧૭) તે બાદશાહ દોહદના જંગલમાં હાથીનો શિકાર કરવા ગુજરાત

આવ્યો ઝાડી ધીચ હોવાથી માત્ર આગ હાથી પકડાયા, પછી ત્યાથી બાદશાહ ખભાત આવ્યો બાદશાહ પોતાની નોધમા લખે છે કે ખભાતના બદરમા માત્ર નાના વહાણુ આવી શકે છે ખભાત મુકામે બાદશાહે સોનાની મ્હોર કરતા વીસગણા વજનના સોના અને રૂપાના ટાક પાડવાનો હુકમ કર્યો

—ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ ૯૫

૨૧ ખભાત વિષે સત્તરમા સૈકાના યુરોપિયન મુસાફરો નીચે પ્રમાણે લખી ગયા છે ખભાત (સને ૧૫૯૮) મા વેપાર એટલો બધો છે કે જો મે' તે જાતે જોયો ન હોત તો એટલો વેપાર ત્યા હોય એમ હુ માનત નહિ (સીઝરફ્રેડ્રિ) (સને ૧૬૧૩ મા) એ શહેર ઘણીજ વસ્તીવાળુ અને ઘણા મોટા પરાવાળુ છે અને ત્યા વહાણ ઘણા એકઠા થાય છે-[ડીલાવેલી] [સન ૧૬૩૮ મા] સુરત સાથે સરખામણી થાય નહિ એટલુ બધુ સુરતથી મેટુ ખભાત છે-(મેડેલસ્લો), (સને ૧૬૭૧ મા) સુરતથી બમણુ મોટુ ખભાત હતુ. (ઓગ્લીયસ) —ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ ૯૫

૨૨. ગુજરાત સર્વસંગ્રહમા ૨૫૪-૨૫૫ પૃષ્ઠ પર જણાવેલુ છે કે —

ઇ સ સોળમી સદીમા ખભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પુરાઇ જવાથી ફક્ત નાના વહાણોજ અને તે પણ મેટા જુવાળ વખતે ખભાત આગળ આવી શકતા આથી કરીને ખભાતથી જે કાઇ માલ બહાર દેશ જતો અથવા બહાર દેશથી આવતો તે બધો દીવ, ઘોઘા, અને ગધાર બદરે અટકતો અને ત્યાથી નાની હોડીમા ભરી તેને ખંભાત લઇ જવામા આવતો આટલુ છતા પણ એ સદીમા ખંભાતનો વેપાર જેવો પાછલી સદીમા હતો તેવોજ રહ્યો પુષ્કળ માલ આયાત અને જાયાત થતો. આ બધામા સુતરાઈ કાપડ ખભા-

તથી એટનુ બધુ તો ચઢતુ હતુ કે તે વખતે ખભાતને આખી દુનીઆનુ વસ્ત્ર કહેતા હતા આ વખતે ખભાતના વેપારીઓમાના કેટલાએક હિદુ ન કેટલાએક મુસનમાન હતા હિદુ વેપારીઓની આડત ઘણી મુખમા હતી કેટલાએક ફીરગી વેપારી પણ આવતા યુરોપીઅન વેપારીને માલ વેચવો યા ખરીદવો હોય તો તેમને દલાલ શોધવો પડતો ને તો વાણિયા હતા અને તેઓની સાખ સારી હતી આ સદીમા ખભાત સિવાય કાઠીયાવાડનુ માગરોળ અને અમદાવાદ એ મોટા વેપારના મથક હતા

૨૩ આ સ્થિતિ સાથ વર્તમાન સ્થિતિ સરખાવીએ તો મહદ અંતર દેખાય છે એક વખતનુ આબાદ ખભાત બહુ પતન પામી હાલ કગાલ શહેર જણાય છે

૨૪ આનુ કારણ એક જર્મન પ્રવાસી ટિફેનથેલર સને ૧૭૫૧ મા તેની સ્થિતિ જોઈ નીચે પ્રમાણે આપે છે —

Tieffentaller reached Kambay 29° 7 on 14th January 1751 and found the once flourishing city much decayed, and he gives the reason for it. Everyone knows"—so he tells us—"that seven years ago the highwater used to rush a rider fleeing away at full speed But now it advances quite smoothly and beats very gently against the ships except at spring tide or in the monsoon This wonderful change is due to the disappearance of a sandbank at the entrance, which used to pile up for a time the flood from the south, until the waves, thus

increased in force and volume, wheeled round the bank into the harbour Since then the harbour has become sandlocked and the ships which formerly came right upto the city walls, must now moor half a *coss* outside the town. Kambay was thus doomed as a seaport and its population was dwindling away.—East and West Vol V No 53 p 270

૨૫ ગૂજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ ૨૫૯ પર જણાવેલુ છે કે—'ઇ સ સત્તરમી સદીમા ખભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પૂરાઇ જવાથી, ઉત્તર ગૂજરાતમા ઘણી અવ્યવસ્થા હેવાથી, અને ૧૬ ૦ મા મસ્કતના આરબોએ દીવબંદર પાયમાલ કરવાથી, યૂરોપના વેપારીઓની કપની આવવાથી અને મક્કે જાત્રાએ જવાનુ મથક સૂરત હોવાથી સૂરત આખા ગૂજરાતમા મોટુ વેપારનુ મથક થઇ પડયુ (આ રીતે ખભાત ધીમે ધીમે ઘસાતુ ગયુ)

૫ વંશપરંપરા-પિતામહ મહિરાજ સંઘવી.

૨૬ કવિ ઋષભદાસ પોતે વીસા પ્રાગ્વંશીય (પોરવાડ) વણિક હતા તેમના પિતામહનુ નામ મહિરાજ હતુ તેના સબંધી પોતે જણાવે છે કે:—

(૧) દીપ જબુઅ માહિ ખેત્ર ભરથ ભલુ.
દેશ ગુજરાતિમ્હા સોય ગાયસ્યુ,
રાય વિમલ વડો ચતુર જે ચાવડો,
નગર વિસનગર તેણઇ વેગે વાસ્યુ
—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ

(૨) જબુદ્વીપ અનોપમ ક્હીઈ, ભરતખેત્ર ત્યાહા જાણરે,
દેસ ગુજર ત્યમાહિ અતિ સારૂ નગર વીસન વખાણુરે
સોય નગરમહિ વીવહારી, નામ મનુ મહીરાજરે,
પ્રાગવશ વડો તે વીસો કરતા ઉત્યમ કાજરે

—સ્થૂલભદ્ર રાસ

(૩) શ્રી સઘવી મહિરાજ વખણૂ વીસન નગરના વાસીજી,
વડા વિચારી સમકીતધારી મિથ્યામતિ ગઇ ન્હાસીજી

—સમકીતસાર રાસ

૨૭ મહિરાજ બિસલનગર–વીસનગરના વતની હતા ગુજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ ૫૧૪ મા જણાવ્યુ છે કે 'આ વીસનગર કેટલાક કહે છે કે વિસલદેવ વઘેલાએ (ઇ સ) ૧૨૪૩–૧૨૬૧ ની વચમા વસાવ્યુ અને કેટલાક એમ કહે છે કે વિસલદેવ ચોહાણે ૧૦૬૪ મા વસાવ્યુ' આપણા કવિ તો એમજ કહે છે કે વિસલદેવ ચાવડાએ વસાવ્યુ અને તે બરાબર લાગે છે

૨૮ પિતામહ મહિરાજના સબધે કવિ વિશેષમા એ જણાવે છે કે—

(૪) સઘવી શ્રી મહિરાજ વખણુ પ્રાગવશ વડ વીસોજી,
સમકીત શીત સહાશ(ય) કહીઇ પુણ્ય કરે નિનદીસોજી,
પડીકમણુ પૂજા પરભાવના પૌષધ પરઉપગારીજી,
વીવહાર શુદ્ધ ચૂકે નહિ ચતુરા, શસ્ત્ર સુઅર્થ વિચારીજી.

—જીવવિચાર રાસ સ. ૧૬૭૬

(૫) આહા તેહનો પ્રાગવસિ વડો નામ મહિરાજ સઘવીજ કહીઈ,
દાન નઈ શીલ તપ ભાવના ભાવતા સમકિત શીલવતધાર લહીઇ

—નવતત્વરાસ સ. ૧૬૭૬

(૬) પ્રાગવંસિ વડો સાહ મહીરાજ જે, સંઘવી તિલક સિરિ સોય ધરતો,
શ્રી શેત્રુંજય ગિરનારે ગિરિ આબૂએ, પુણ્ય જાણી બહુ યાત્રા કરતો.
—ક્ષેત્રસમાસ રાસ સં. ૧૬૭૮.

(૭) પ્રાગવંશે સંઘવી મહિરાજો, તેહ કરતો જિનશાસન કાજો,
'સંઘપતિ' તિલક ધરાવ્યો સારો, શેત્રુંજય પૂજી કરે સફલ અવતારો.
સમકિત શુદ્ધ વ્રત બારનો ધારી, જિનવર પૂજા કરે નિત્યે સારી,
દાન દયા ધર્મ ઉપર રાગ, તેહ સાધે નર મુક્તિનો માગ.

(૮) પ્રાગવંસિ વીસો વિખ્યાત, મિહઇરાજ સંઘવી મુખ્ય કહઇ વાત.
—મલ્લીનાથ રાસ સં. ૧૬૮૫.

૨૯. આ પરથી જણાય છે કે મહિરાજ પોતે સંઘ કાઢી સંઘવી-સંઘપતિ થયા હતા અને પોતે શત્રુંજય (પાલીતાણા), ગિરિનાર (જૂનાગઢ) અને આબૂની જાત્રાઓ કરી હતી વિશેષમાં તેઓ હંમેશાં જિન પૂજા કરનાર, શ્રાવકના બાર વ્રત ધારી, આવશ્યક ધાર્મિક ક્રિયા-પ્રતિક્રમણ પૌષધાદિ કરનાર, દાન દયા અને ધર્મના રાગી જિનશાસનનાં કાર્યો કરનાર ચુસ્ત શ્રાવક હતા.

૬. પિતા સાંગણ સંઘવી અને માતા સરૂપાદે.

૩૦. કવિના પિતા સાંગણ વિસલનગરમાં રહેતા હતા અને પછી ત્યાંથી ત્રંબાવતી એટલે ખંભાતમાં જઈ વસ્યા.

(૧) સોય નયરિ વસિ પ્રાગવંસિં વડો, મહિરાજનો સુત તે સિંહ સરિખો,
તેહ ત્રંબાવતી નગર વાસે રહ્યા, નામ તસ સંઘવી સાંગણ પેખો.
—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાળ રાસ.

(૨) તેહના સુત છિ સીદમરિખા, સાંગણ સંઘવી નામરે,
પૂન તણી ક્યરણી તે કરતા, ધરતા જિનવર ધ્યાનરે,

અનુક્રમિ સંઘવી જે સાંગણ, ત્રંબાવતીમ્હા વાસરે,
તેહનો સુત એ રાસ નીપાઇ, કવીના ઋષભદાસરે.

—સ્થૂલિભદ્ર રાસ સં. ૧૬૬૮

(૩) મહેરાજનો સુત સંઘવી સાગણ, વીસલનગરનો વાસીજી,
જૈન ધર્મ માહિં તે ધોરી, ન કરે વિકથા હાસીજી,
વ્રત બાર ભણુવે હાઇનરે, જીન પૂજે ત્રણ્ય કાલ જી,
પરરમણી પરધનથી અલગા, ન દીએ પરને આલ જી,
તપ જપ કીરિયા કહીને ન ચૂકે, મૃષા ન બોલે પાહિં જી,
કર્મયોગે આવ્યા ઉનેઉહોરા, નગર ત્રંબાવતી માહિં જી.

—જીવવિચાર રાસ સં ૧૬૭૬.

(૪) તેહનો પુત્ર ભલ સંઘવી સાગણ, દ્ર દસ વ્રત સમકિત સાથિ,
પોષધ પૂન્ય ઉપવાસ બહુ આદરઇ અરિહંત પૂજઇ નિત આપ હાથઇ

—નવતત્ત્વ રાસ સં. ૧૬૭૬.

(૫) પુત્ર ભલ તેહનો સંઘવી સાંગણ સમકીતધારી અ વિરત ધોરી,
દાન ને શીલ તપ ભાવના ભાવતા, જેહની મતિ કે સદાય ગોરી.

—ક્ષેત્રસમાસ રાસ સં ૧૬૭૮.

(૬) તાસ પુત્ર છઈ નયન ભલેરા, સાગણ સંઘ ગછ ધોરી જી,
સંઘ તિ તીલક ધરાયા તેણઇ, વાધી પુન્યની દોરી જી,
બાર વરતના જે અધિકારી, દાન શીલ તપ ધારી જી,
ભાવિં ભગતિ કરઇ જિન કેરી, નવિ નરખઇ પરનારી જી,
અનુક્રમિ સંઘવી જે સાગણ, ત્રંબાવતી માહ આવે જી,
પોષધ પૂણ્ય પડિકમણું કરતા, દ્વાદશ ભાવના ભાવઇ જી.

—સમકીતસાર રાસ સં ૧૬૭૮

(૭) મહિરાજને સુત સઘવી સાંગણ, પ્રાગ્વંશીય પ્રસિદ્ધોરે—
દાન શીલ તપ ભાવના ભાવે, શ્રી જિનના ગુણ ગાવે,
સાધુ પુરૂષને શીષ નમાવે, જિન વચને ચિત્ત લાવેરે—
દ્વાદશ વ્રત તણા તે ધારી, જિન પૂજે ત્રણ કાલ,
પોષધ પડિક્રમણા પુન્ય કરતા, જીવદયાપ્રતિપાલરે—
સઘવી સાગણનો સુત કવિ છે, નામ તસ ઋષભજદાસ,
જનની સરૂપાદેને શિર નામી, જોડચો ભરતનો રાસરે—
—ભરત બાહુબલિ રાસ સં ૧૬૭૮.

(૮) મહિરાજ તણો સુત અભિરામ, સઘવી સાગણ તેહનુ નામ,
સમકિત સાર ને વ્રત જસ બાર, પાસ પુજી કરે સફલ અવતાર
—હિત શિક્ષા રાસ અને હીરવિજયસૂરિ રાસ.

(૯) પ્રાગવંશમા સઘવિ સાંગણ, બાર વરતનો ધર્મીજી
દાન પુણ્ય પડીક્રમણા કરતા, પૂજા કરઇ નીત્ય સર્માજી.
—પૂજાવિધિ રાસ ૧૬૮૨

(૧૦) સંઘવી સાગણ સુત તસ હોય, દ્વાદશ વરતનો ધોરી સોય
તાસ પૂત્ર પૂરઇ મન આસ, કવીતા શ્રાવક ઋષભદાસ
—મલ્લિનાથ રાસ સં ૧૬૮૫

૩૧. કવિના પિતાશ્રી સાગણે પણ 'સઘવી' તરીકે ખ્યાતિ મેળવી હતી એટલે તેમણે પણ સઘ કાઢચો હતો અને શ્રાવક તરીકેની ધાર્મિક ક્રિયા કરનાર પોતાના પિતા મહિરાજ જેવાજ ગુણ ધરાવનાર તેઓ એક સુરત અર્હદ્‌ભક્ત હતા. કવિએ પોતાની માતુશ્રીનુ નામ સરૂપાદે હતું એ પણ ઉપરના એક સ્થળે જણાવી દીધુ છે, પણ તેમના સબધમા વિશેષ કંઇપણ કહ્યુ નથી

૭ કવિ પોતે

૩૨. કવિ પોતે જે જણાવે છે તે પરથી પોતે પરમ શ્રાવક

હતા એમ સ્પષ્ટ થાય છે શ્રાવકના જે આચાર જૈન શાસ્ત્રમાં જણાવેલા છે તે ઘણી દૃઢતાથી પાળતા મુનિઓની શુશ્રૂષા કરી તેમની પાસથી બોધ લેતા અને ગચ્છમાં જઈ જિનની પૂજા હમેશ કરતા આ સર્વ જણાવવામાં આત્મસ્તુતિનો દોષ ન વહોરતા લઘુતા દર્શાવે છે અને તેમાં એ હેતુ જણાવે છે કે 'આવા મારા આચાર અને મનના પરિણામ જાણી કોઈ આચરશે-આત્મકાર્ય સારશે તો મને પુણ્ય થશે-પરોપકારનો હું ભાગી થઈશ અને તે પરોપકારાર્થે આ સ્વવૃત્તાંત (આત્મ પ્રશંસાનો દોષ હોય તો તે વહોરી લઈને) જણાવું છું'

(૧) ઋષભદાસ સંઘવી સુત તેહનો જૈન ધર્મનો રાગીજી
જાણ હુઓ મુનિવર મહિમાએ, કરે કવિત બુદ્ધિ જાગીજી
સકલ મુનીશ્વરને શિર નામી, પ્રણમી કવિતા માયજી
અરિહંતદેવ ભણે આરાધી, સમરી બ્રહ્મસુતાયજી

—જીવ વિચાર રાસ સં. ૧૬૭૬

(૨) સંઘવી સાંગણનો સુત વારુ ધર્મ આરાધનો શક્તિજ સારુ,
ઋષભ 'કવિ તસ નામ કહાવે પ્રહ ઉઠી ગુણ વીરના ગાવે
સમજયો શાસ્ત્રતણાજ વિચારો સમકિતશું વ્રત પાળતો બારો,
પ્રહ ઉઠી પડિક્કમણું કરતો બેઆસણું વ્રત તે અંગે ધરતો
ચઉદે નિયમ સંભારી સંક્ષેપું, વીરવચન રસે અંગ મુઝ લેપું.
નિત્ય દશ દેરાં જિન તણા જુહાર, અક્ષત મૂકી નિત આતમ તારું
આઠમ પાખી પોષધમાંહિ, દિવસ અતિ મહોચ્છવ ત્યાંહિ
વીરવચન સુણી મનમાં ભેદું, પ્રાણે ત્રસ પ્રતિ નવિ છેદું
મૃષા અદત્ત પ્રાય નહિ પાપ શીલ પાળું મન વચકાય આપ,
પાપ પરિગ્રહે ન મિલું આહિ દિશિતણું માન ધરું મનમાંહિ ૨૧
અભક્ષ બાવીશ ને કર્માદાન પ્રાયે ન જાયે ત્યાં મુઝ ધ્યાન ૨૨
અનરથદંડ ટાળું હું આપ, શાસ્ત્ર હિંસા નહિ મુજ પાપ ૨૩
સામાયિક દિશિમાન પણ કરિયે, પોસહ અતિથિસંવિભાગ વ્રત ધરિયે ૨૪

સાત ક્ષેત્ર પેષી પુણ્ય લેઉ, જીવકાજે ધન થોડુક દેઉ ૨૫
ઈમ પાલુ શ્રાવક આચારો, કહેતા લઘુતા હોયે અપારો ૨૬
પણ મુજ મન તણો એહ પરિણામ કે ઇક સુખિ કરે આતમરામ ૨૭
પુણ્યવિભાગ હોયે તિહા મહારે, ઇસ્યુ અ ઋષભ કવિ આપ વિચારે ૨૮
પર ઉપકાર કાજ કહિ વાત, ધર્મ કરે તે હોયે સનાથ ૨૯
ઋષભદાસે એ જોડિયો રાસો, સંઘ સકલ તણી પહોતી આશો ૩૦

—હિતશિક્ષાનો રાસ

૩૩ ઉપરની ૨૧ થા ૨૯ કડીને બદલે **હીરવિજયસૂરિના** રાસમા નીચેની કડીઓ આપેલી છે —

નિત્ય નામુ હુ સાધનિ સાસો થાનિક આરાધ્યા જે વલી વાસો ૮૮
દોય આનોયણ ગુરૂ કન્હઇ લીધી, આઠિમ છઠિ સુધિ આતમિ કીધી ૮૯
શેત્રુજ ગિરિનારિ સંખેસર યાત્રા, સુનશાળા ભણાવ્યા બહુ છાત્રા ૯૦
સુખ શાતા મનીય ગણુ દોય, એક પગિ જિન આગલિ સોય ૯૧
નીતિય ગણુ વીસ નોકરવાલી, ઉભા રહી અરિહંત નિહાલી ૯૨

—હીરવિજય સૂરિરાસ

૩૪ આ ઉપરાત પોતાના મનોરથ જણાવે છે —

કેટલાએક બોલની ઇચ્છા કીજઇ દ્રવ્ય હુઇ તો દાન બહુ દીજઇ ૯૫
શ્રી જિન મંદિર બિંબ ભરાવુ, બિંબ પ્રતિષ્ઠા પોઢી કરાવુ ૯૬
સંઘપતિ તિલક ભણુજ ધરાવુ, દેસ પરદેસ અમારિ કરાવુ ૯૭
પ્રથમ ગુણઠાણાનિ ઠર જઇનો, કરૂ પુણ્યસહિત નર જેહ છિ હીનો ૯૮
એમ પાતો હોઇ જૈન આચારો કહિતા સુન તો હોઇ અપારો ૯૯
પણિ મુઝ મનતણો એહ પ્રણામો કોઇક સુખિ કરિ આતમરામો ૧૦૦
પુણ્ય વિનામ હુઇ તવ મ્હારઇ, અરથો નામ કવિ આપ વિચારઇ ૧૦૧
પર ઉપગાર કાજિ કહી વાત, મન તણો સંદેહ પણિ જાત ૧૦૨

—હીરવિજય સૂરિરાસ

૩૫ આ પરથી જણાશે કે તે પરમ અર્હદ્‌ભક્ત ક્રિયાશીલ શ્રાવક હતા. તેણે શેત્રુંજય, ગિરિનાર અને શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથની યાત્રા કીધી હતી, અને ઘણા વિદ્યાર્થિઓને તેણે ભણાવ્યા હતા તે કવિ આપે છે કે બહુશ્રુત, શાસ્ત્રાભ્યાસી અને સરકારી હતા.

૮ કવિ સબંધે કેટલીક સાંસારિક વિગતો.

૩૬. ઋષભદાસના ગૃહસુખ કેવા હતા તે તેમના નીચેના કથન પરથી જણાય છે

ઢાલ મનમોહના રાગ ગોડી

કુમારપાલના નામથી મનમોહના સુજ ઘરિ મંગલ ચ્યાર' લાલ, મનમો
મનહ મનોરથ મુઝ ફલ્યો, મ૦, નામિં જય જયકાર લા મ ૬૮
સુંદર ઘરણી શોભતી, મ૦, બહિન બાંધવ જોડિ લા મ
બાલ રમિ બહુ બારણિ મ૦, કુટુંબ તણી કઇ જોડી, લા. મ ૭૦
ગાય મહિષી દુઝતા મ૦, સુરતરૂ ફલીઓ બરિ, લા મ
સકલ પદારથ નામથી મ૦, થિર થઇ લછી નારિ લા મ ૭૧

એ હિત શિક્ષાનો રાસ, સુણતાં સબલ ઉલ્લાસ
કર્યો **ખંભાયત**માં રાસ, જિહાં બહુ માનવ વાસ, ૪

—હિતશિક્ષા રાસ. સં. ૧૬૮૨ પૃ. ૨૧૫

૩૯. આમાં સ્પષ્ટ જણાવે છે, કે બેહિન બંધવ જોડિ, તેને હતી, આનો અર્થ બે બહિન અને બે બંધવ અને બંનેની જોડી. અગર એક બહેન અને એક બંધવ મળીને એક જોડી—એમ બે પ્રકારે થઇ શકે, છતાં તેમને ઓછામાં ઓછું એક બહેન અને એક બંધવ હતા એટલું તો નિશ્ચિતપણે લઇ શકાય. ભાઇ બહેનના નામ આપ્યાં નથી;

૪૦. ઋષભદાસ પોતાને 'સંઘવી' એ તરીકે કવચિત્ કવચિત્ ઓળખાવે છે—ઉદાહરણ તરીકે.

સંઘવી ઋષભદાસ એમ ભાખે, ભરતનું નામ પવિત્ર રે.

—ભરતબાહુબલિરાસ પૃ. ૧૦૫

તે પોતાના પિતામહ અને પિતા સંઘ કાઢવાથી સંઘવી કહેવાયા તેથી તેના પુત્ર તરીકે પોતે સંઘવી એ આડનામ રાખ્યું હોય અગર તો પોતે પણ સંઘ કાઢયો હોય તે કારણે પોતાના નામની આગળ 'સંઘવી' મૂક્યું હોય એમ બે પ્રકારે અનુમાન થાય છે, છતાં પહેલું અનુમાન વિશેષ સંભવિત છે. કારણ કે પોતાના મનોરથોમાંનો એક મનોરથ જણાવ્યો છે કે મારી પાસે દ્રવ્ય હોય તો 'સંઘપતિ તિલક ભલુંજ કરાવું" તેથી પોતે સંઘ કાઢયો નહિ હોય.

૯ નેમિદૂતના કર્તા વિક્રમ તે કવિના ભાઇ કે?

૪૧. સંસ્કૃતમાં 'નેમિદૂત અથવા નેમિચરિત્ર' એ નામનું ૧૨૫ શ્લોક વાળું કાવ્ય છે કે જેમાં કવિકુલભૂષણ શ્રી કાલિદાસના 'મેઘદૂત' નામના પ્રતિભાશાલી કાવ્યના દરેક શ્લોકનું ચોથું ચરણ લઇ ઘટાવ્યું છે. આ વાત આ કાવ્યનાં ૧૨૬ શ્લોકમાં કહી પોતાની ઓળખાણ

ટુકમા એજ આપે છે કે સાગણુ સુત વિક્રમ શ્લોક આ પ્રમાણે છે

तद्दु यार्द्धं प्रवरकवितु कालिदासस्य काव्या
दन्त्य पाद सुपदरचिता-मेघदूताद् गृहीत्वा ।
श्रीमन्नेमेश्चरितविशद् सांगणस्यागजन्मा
चक्रे काव्य बुधजनमन प्रीतये विक्रमाख्य ॥

—કવિવર કાલિદાસના નિર્માણ કરેલા અને સુદર પદોથી રચેલા મેઘદૂત કાવ્યના ચોથા ચોથા ચરણોને લઇને સાગણના પુત્ર વિક્રમ કવિએ બુદ્ધિમાનોના ચિત્ત પ્રસન્ન કરવા અર્થે આ શ્રી નેમિનાથનુ નિર્મલ ચરિત્ર રચ્યુ કે જે નાજીર્ભતિના દુ ખથી અર્દ્ર છે

—નેમિચરિત+ પૃ ૫૮-૫૯

૪૨ આમા સવત્ વર્ષ નથી આપેલ તેથી ચોક્કસ કહી શકાતુ નથી છતા સાંગણ સુત વિક્રમ એવી ઓળખાણ પરથી તે નાયક હોવાનુ માલુમ પડે છે, તદુપરાત નરસિંહદાસ કવિ પોતે સસ્કૃત ભષાના નિપુણ જાણગાર હતા એ એમણે પોતાની ગુજરાતી કૃતિઓ માટે વસ્તુઓ સસ્કૃત કાવ્યો પરથી તેમજ સસ્કૃત ગદ્ય પરથી લીધેલ કે તેથી પ્રતિત થાય છે તેમજ તેને બાધવ હતો એ પણ ઉપર કહેવાઇ ગયુ તેમજ બનેના પિતાનુ નામ સાગણ છે તેથી તેમજ સપ્તનાગે પણ નેમિનાથ સબધે ગુજરાતીમા નવરસો બનાવેલ છે તે પરથી સબલ અનુમાન કોઇ કરે કે નરસિંહદાસ અને વિક્રમ બને ભાગનાબધુઓ હતા વિક્રમ એ નામપર બે કૃતિઓ નામે નેમિનાથ ચરિત્ર તથા નેમિદૂત જૈન ગ્રથાવલિના પૃ ૨૪૩ અને ૩૩૧ પૃષ્ઠ પર માલુમ પડે છે તો તે બને કૃતિઓ એક હોઇ શકે, + પણ ક ઉપરોક્ત પુસ્તક નેમિદૂતને બદલે નેમિચરિત્ર એ નામથી પ્રગટ થયુ છે વળી (મત્રી) વિક્રમકૃત 'મેઘદૂત' નામની કૃતિ પણ તેજ

+પ્રગટકર્તા-શ્રી જૈન ગ્રથ રત્નાકર કાર્યાલય-હીરાબાગ મુબઇ મૂલ્ય ગા આના.

ગ્રંથાવલિના પૃ. ૩૩૨ પર માલુમ પડે છે તો તે (મંત્રી) વિક્રમ જૂદા હોવાનો સંભવ છે.

૪૩. પરંતુ આ નેમિદૂતની સં. ૧૬૦૨માં લખાયેલ પ્રત વાલુચરના ગઢ્ડ બાજુને ત્યાં છપ્યું છે. (નોટીસીઝ ઑફ ધી સંસ્કૃત મૅનસ્ક્રિપ્ટ્સ વૉ. ૧૦ પૃ. ૨૭); તેથી આ વિક્રમ ઋષભદાસના બાપ હોઇ ન શકે એમ હવે નિશ્ચિત થાય છે.

૧૦ કવિના ગુરૂ.

૪૪. કવિ જૈન શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં તપા ગચ્છના હતા. અને તેના સમયમાં પ્રથમ તે ગચ્છની ૫૮ મી ગાદી પર [૧૩] હીરવિજય સૂરિ હતા કે જેમનો સ્વર્ગવાસ સં. ૧૬૫૨ ના ભાદ્રપદ શુદિ ૧૧ ને દિને ઉન્ના (અગર ઉન્નત)—હાલના ઉના ગામમાં થયો હતો. ત્યાર પછી તેમના પટ્ટધર [૧૪]વિજયસેન સૂરિ થયા. તેઓના

૧૩ હીરવિજય સૂરિ—અકબર બાદશાહને જૈન ધર્મનો બોધ આપનાર. જન્મ સં. ૧૫૮૩ માર્ગશીર્ષ શુદિ ૯ પ્રહ્લાદનપુર (પાલ્હણપુર), દીક્ષા પાટણમાં સં. ૧૫૯૬ કાર્તિક વદિ ૨, વાચક—ઉપાધ્યાયપદ નારદપુરિમા સં. ૧૬૦૮ના માઘ શુદિ ૫, સૂરિપદ શિરોહીમાં સં. ૧૬૧૦, સ્વર્ગવાસ ઉન્નામા સં. ૧૬૫૨ ભાદ્રપદ શુદિ ૧૧. આનું સંસ્કૃત ચરિત્ર મુદ્રિત-હીરસૌભાગ્ય કાવ્યમાં છે. જુઓ આ કવિકૃત હીરવિજયસૂરિ રાસ; વિસ્તૃત ગુજરાતીમાં ચરિત્ર માટે જુઓ 'સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્' એ નામનું મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી લિખિત પુસ્તક.

૧૪. વિજયસેન સૂરિ—તપાગચ્છની ૫૯ મી પાટે પિતા કમશા, માતા કોડમદે. જન્મ સં. ૧૬૦૪ નારદપુરીમાં, દીક્ષા ૧૬૧૩. બાદશાહ અકબરે તેમને 'કાલિ સરસ્વતિ' એ બિરૂદ આપ્યું. સ્વર્ગગમન સં. ૧૬૭૧ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૧ સ્તંભતીર્થે (ઋષભદાસનાજ વતનમાં) થયું. અકબર બાદશાહે સર્વ દર્શનની પરીક્ષા માટે તે તે દાર્શનિકને બોલાવ્યા તેમાં વિજયસેને જય મેળવ્યો એટલે પાદશાહે કહ્યું કે 'હીરવિજય તે ગુરુ, અને આ સવાઈ ગુરુ'—એટલે ગુરુથી શિષ્ય અધિક છે.

સમયમા કવિએ આદિનાથ વિવાહલો અને નેમનાથ રાજીમતિ સ્તવન (સં ૧૬૬૭નું) રચેલ છે તેમા તેમનુ નામ આપ્યુ છે[૧૫] તેઓએ ઋષભદાસને શિષ્ય તરીકે ગણી શાસ્ત્રાધ્યયન કરાવી તેના પર પરમ ઉપકાર કર્યો જણાય છે, એટલુંજ નહિ પણ તેની કૃતિ પણ જોઇ તપાસી શોધી આપેલ છે કુમારપાલ રાસને અંતે કવિ પોતે જણાવે છે કે —

સોલ સંવછરિ જાણિ વર્ષ સિત્તરિ ભાદ્રવા શુદિ શુભ બીજ સારી,
વાર ગુરૂ ગુણ ભર્યો રાસ ઋષભિ કર્યો શ્રી ગુરૂ સોધિ બહુ બુદ્ધિ વિચારી

૨૨ પુ

૪૫ ઋષભદાસે પણ તેમનેજ પોતાના ગુરૂ તરીકે સ્વીકાર્યા છે તે ગુરૂનુ વર્ણન આપી પોતે કહે છે કે 'તે જયસિંહ ગુરૂ માહરો રે' આમા જયસિંહ તે વિજયસેન સૂરિનુ અપરનામ યા મૂલનામ છે [જુઓ વિજય પ્રશસ્તિ હીરસૌભાગ્ય વગેરે] તેમનું વર્ણન આ પ્રમાણે કવિ ભરતેશ્વરબાહુબલિ રાસને અંતે આપે છે કે —

હીરતણો પાટે હવો જયસિંહજી ગુણવંત
જિણે અકબરશાહ બૂઝવ્યો દિલ્લીપતિ બળવંત
જિણે દિલ્લીપતિ દેખતારે, જીત્યો વાદ વિવેક
શાહ અકબર રંજીઓરે, હાર્યા વાદી અનેક
શાહ અકબર એમ કહેરે હીર તણો શિષ્ય સાચ
રોહણાચળનો ઉપનોરે, તે નોય વળી કાચ.
જગગુરૂનો શિષ્ય એ ખરોરે, દીસે બહુ ગુણગ્રામ,
ત્યાં દિલ્લીપતિ થાપતોરે સૂરિ "સવાઇ"રે નામ

---

૧૫ વડ તપા ગચ્છપતિ ગણુ ગગીઓ, શ્રી વિજયસેન સૂરિ પુરિ આસો
ઋષભના નામથી સકલ સુખ પામીએ, કહત કવિતા નર ઋષભદાસો.

ઋષભ કહે નર તે ભલારે, રાખે પિતાનું નામ,
શ્રી આદીશ્વર કુલ જુઓરે, ભરત વધારે મામ.
વસુદેવ કુલે કૃષ્ણજીરે, દશરથકુલે શ્રી રામ,
નૃપ પાંડુકુલે પાંડવારે, જિણે કર્યાં ઉત્તમ કામ.
ઈણ દૃષ્ટાંતે જાણજોરે, તે ચેલો જગસાર,
નિજ ગુરૂ મામ વધારતોરે, સંભારે તે વારંવાર.
વીરવચન આણુઆલતો રે, ગૌતમ બ્રાહ્મણ જાત,
તો તેહના ગુણ વિસ્તર્યારે, નામ જપેરે પ્રભાત
હીર વચન દીપાવતોરે, જયસિંહ પુરૂષ ગંભીર,
જિણે ગચ્છ સઘ વધારિયો, ગયો ન જાણ્યોરે હીર.
બિંબપ્રતિષ્ઠા બહુ થઈરે, બહુઅ ભરાયારે બિંબ,
શ્રી જિનભુવન મોટા થયારે, ગચ્છ વાધ્યો બહુ સંઘ.

૪૬. વિજયસેન સૂરિએ અનેક જિનમંદિરો બધાવી તેમાં અનેક જિનબિબોની પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે તે હાલના મોજૂદ શિલા લેખો પરથી માલૂમ પડે છે. આની પછી કવિ કહે છે કે વિજયતિલક સૂરિ પાટે આવ્યા (તે જયસિંહ ગુરૂ માહરોરે, વિજયતિલક તસ પાટ), જ્યારે તપગચ્છની પટ્ટાવલીમા વિજયદેવ સૂરિ આવ્યા એમ જણાવ્યું છે. તો તે બંને ખરૂં છે, એટલે વિજયસેન સૂરિની પાટે બે આચાર્યો થયા (૧) વિજયદેવ સૂરિ[૧૬] (૨) વિજયતિલકસૂરિ, અને તે આ પ્રમાણેઃ—

૪૭. "વાચકશિરોમણિ શ્રીમાન્ ધર્મસાગરજી ઉપાધ્યાયે

૧૬. વિજયદેવસૂરિ—જન્મ ઇડરમાં સં. ૧૬૩૪, દીક્ષા વિજયસેન સૂરિ પાસે સં. ૧૬૪૩, પંન્યાસ પદ સ. ૧૬૫૫ સૂરિપદ સં. ૧૬૫૬. તેમણે ઇડરના રાજા કલ્યાણમલ્લને પ્રતિબોધ્યો હતો. અને જહાંગીર બહાદશાહે તેને 'મહાતપા' એ બિરૂદ આપ્યું હતું, સ્વર્ગવાસ ઉન્ના નગરમાં સં. ૧૭૧૩ ના આષાઢ શુદિ ૧૧ ને દીને.

'કુમતિકુદ્દાલ' નામનો ગ્રંથ બીજા ગચ્છોની વિરૂદ્ધ ઘણી સખ્ત ભાષામાં રચ્યો હોવાથી તેને અપ્રમાણ ગણી વિજયસેન સૂરિએ ધર્મસાગરજીને ત્રણ પેઢી સુધી ગચ્છ બહાર કર્યાં હતા વિજયદેવ સૂરિ ગૃહસ્થાવસ્થામાં ધર્મસાગરજીના ભાણેજ થતા હતા અને અરસપર બંનેને પ્રેમ હતો તેથી ગચ્છ બહારની હકીકતનો પત્ર ધર્મસાગરે વિજયદેવ સૂરિને લખ્યો કે જેના ઉત્તરમાં વિજયદેવ સૂરિએ પત્રની અંદર જણાવ્યું કે 'કશી ચિંતા ન કરશો ગુરૂનું નિર્વાણ થયે તમને ગચ્છમાં લેઇ લઇશું' આ પત્ર માણસ સાથે મોકલ્યો તેણે ભૂલથી તે વિજયસેનના હાથમાં આપ્યો વાંચતાં હૃદયમાં પોતાના શિષ્યને માટે આઘાત થયો અને બીજા કોઇને ગચ્છપતિ નીમવા વિચાર રાખ્યો વિહાર કરતાં ખંભાત આવ્યા, સં. ૧૬૭૧. ત્યાં સ્વર્ગે જવા પહેલાં આઠ વાચક (ઉપાધ્યાય,) અને ચારસો મુનિના પરિવારને બોલાવી જણાવ્યું કે 'એક વખત તમે વિજયદેવસૂરિ પાસે જઇ મારૂં વચન માન્ય રાખવા કહેજો જો માન્ય કરે તો પટ્ટધર તેનેજ સ્થાપજો, નહિ તો બીજા કોઇ યોગ્ય મુનિને સ્થાપજો' એમ કહી સંઘ સમક્ષ તે આઠે ઉપાધ્યાયોને સૂરિમંત્ર આપ્યો

૪૮ આઠે વાચકોએ વિજયદેવ સૂરિ પાસે અમદાવાદ આવી સ્વર્ગસ્થ આચાર્યનો અંતિમ સંદેશ કહ્યો, પણ તેમણે તેનો અસ્વિકાર કર્યો એટલે વિજયસેનની ગાદી પર વિજયતિલક સૂરિને સ્થાપિત કર્યા તે ત્રણ વર્ષ પછી સ્વર્ગસ્થ થયા સં ૧૬૭૪ એમને કવિએ આચાર્ય તરીકે માન્ય રાખ્યા ૧૭"

> તે જયસિંહ ગુરૂ માહરોરે, વિજયતિલક તસ પાટ,
> સમતા શીલ વિદ્યા ઘણીરે, દેખાડે શુભ ગતિ વાટ.

---

૧ ૧૭ દીપવિજય કૃત સોહમકુલ પટ્ટાવલી રાસપરથી વિશેષ માટે જુઓ વિજયતિલક સૂરિ રાસ. ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૪ થો

૪૯. તેમની પછી [૧૮] વિજયાણંદ સૂરિ થયા, અને તેમનો કવિએ ગુરૂ તરીકે અંગીકાર કર્યો

તેહને પાટે વળી પ્રગટીઓરે, કલ્પતરૂનો કંદ,
વિજયાનંદ સૂરીશ્વરરે, દીઠે અતિરે આનંદ
જેહની મધુરી દેશનારે, સૂરિ ગુણ રે છત્રીશ,
ગુણ સત્તાવીશ સાધુનારે, સત્તર ભેદ સંયમ કરીશ
હીર હાથે દીક્ષા વરે રે, હુઓ તપગચ્છનો રે નાથ,
ઋષભ તણો ગુરૂ તે સહીરે, તેહનો મસ્તકે હાથ

—ભરતેશ્વર રાસ સં. ૧૬૭૮.

---

૧૮ વિજયાણંદ સૂરિ—મરૂ દેશના રોહ ગામમા પ્રાગવંશી પિતા શ્રીવત, અને માતા લાલબાઇ-શૃંગારદેથી સ. ૧૬૪૨ મા જન્મ, મૂળનામ કલો, હીરવિજયસૂરિ પાસે દી ા સં. ૧૬૫૧, દીક્ષાનામ કમલવિજય, વિજયતિલક સૂરિએ શિરોહીમા સૂરિ પદ આપ્યુ સ્વર્ગવાસ સં. ૧૭૧૧ આષાઢ શુદિ પૂર્ણિમા ખભાતમા. વિજયાણંદસૂરિ હીરવિજયના શિષ્ય હોવાથી વિજયદેવના કાકા ગુરૂ થતા હતા પોતે જ્યારે અમદાવાદમા હતા ત્યારે વિજયદેવસૂરિ મળવા માટે અમદાવાદ આવ્યા. અરસપરસ પ્રીતિથી બંનેની સમતિ પૂર્વક ગચ્છાધિપત્ય ત્રણ વર્ષ ચાલ્યું. બાકી પોગે ચોથા વર્ષથી વિજયદેવ સૂરિએ પોતાના નામનો પટ્ટો મુનિઓ માટે લખ્યો, આ સામગી આણંદ સૂરિએ પણ પોતાના નામનો પટ્ટો લખ્યો. આ કારણથી એકજ કુળમાં બે આચાર્યોના નામથી બે ગચ્છ થયા એકનું નામ દેવસૂરિગચ્છ અને બીજાનુ નામ આણંદસૂરિગચ્છ. સાગરગચ્છની ઉત્પતિ પણ આ સમયમા થઇ (આ માટે જુઓ મારો ગ્રંથ નામે જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા પુષ્પ ૧ પુ. ૫૦ આત્માનંદપ્રસારક મંડળ.)

૫૦. શ્રી હીરવિજય સૂરિના રાસમાં પણ કવિ કહે છે કેઃ—

વંદિઇ વિજયાણંદ સૂરિરાઇ, નામ જપતાં સુખ સબલું થાઇ.
તપ ગચ્છ નાયક ગુણ નહિં પારો, પ્રાગવંશે હુઓ પુરુષ તે સારો.
સાહ શ્રીવંત કુલે હંસ ગયંદો, ઉદ્યોતકારી જિન દિનકર ચંદો,
લાલબાઇ સુત સીંહ સરીખો, ભવિક લોક સુખ ગુરૂતણો નિરખો,
ગુરૂ નામેં મુઝ પોહોતી આસો, હીરવિજયસૂરિનો કર્યો રાસો.

—સં. ૧૬૮૫.

૫૧. દરેક જૈન રાસકાર પોતાની કૃતિમાં થોડો ઘણો પણ પરિચય આપવા ઉપરાંત પોતાની રચનાની મિતિ આપે છે, તેજ પ્રમાણે ઋષભદાસે પોતાની કૃતિઓમાં પોતાના સંબંધે પરિચય કટકે કટકે પણ અન્યની અપેક્ષાએ વિશેષ આપ્યો છે અને તે પરથી આ લેખ ઘડી શકાયો છે. હજુ તેમની સર્વ કૃતિઓ પ્રાપ્ત થઇ શકતી નથી, નહિ તો આ કરતાં ઘણુ વિશેષ હકીકત મળવા સંભવ છે.

૫૨. ઉપરની હકીકત સંબંધે સમસ્યાનો આધાર લઇ હીરવિજય સૂરિના રાસમાં જણાવે છે કેઃ—

કવણ દેસિં થયો કવણ ગામિં કહ્યો, કવણ રાજ્યઇં લહ્યો એહ રાસો,
કવણ પૂત્રઇં કર્યો કવણ કવિતા ભયો, કવણ સંવછર કવણ માસો.
કવણ દિન નીપનો કવણ વારિ ગુરિં, કરીઅ સમસ્યા સહુ બોલ આંણુઇ,
મૂઢ એણિં અક્ષરા સોય સ્યું સમઝસ્યઇ, નિપુણ પંડિત નરા તેહ જાંણુઇ.

૫૩. કયા દેશમાં કયા ગામમાં કેના રાજ્યમાં, કેના પુત્રે, કોણે, વર્ષે, કયે માસે, કયે દિને—વારે, રાસકારે રાસ રચ્યો છે અને તેના ગુરૂ કોણ એ વાતો સમસ્યામાં કહી છે કે જે મૂઢ-અજ્ઞાન જાણે પણ નિપુણ પંડિત નર જાણી શકશે. દેશ આદિ સંબંધે .ી સમસ્યા આપે છે.

દેશ

પાટણ માહિ હુઓ નર જેહ, નાતિ ચોરાસી પોષઇ તેહ,
મોટા પુરૂષ જગે તેહ કહેસ, તેહનં નાતિનિ નામિં દેશ

—**ગૂર્જર દેશ.**[૧૯]

ગામ

આદિ અખ્યર વિન 'બીબઇ' જોય, મધ્ય વિના 'સહુ કોનિ' હોય,
અત્ય અક્ષર વિન ભુવન મઝારી, દેખી નગર નામ વિચાર

—**ખંભાતિ.**

રાજા

'ખડગ' તણો ધુરિ અખ્યર લેહ, અખ્યર 'ધરંગ'નો બીજો જેહ,
ત્રીજો 'કુસુમ' તણો તે ગ્રહી, નગરીનાયક કીજઇ સહી.

—**ખરમ પાતશા. (જહાંગીર)**

પિતા

'નિસાંણુ' તણો ગુરૂ અખ્યર લેહ, લઘુ દોય 'ગણુપતિ'ના જેહ,
બેસી નામ ભણું જે થાય, તે કવી કેરો કહું પિતાય

—**સાંગણ.**

કવિ

ચંદ અખ્યર 'ઋષિ' ધરથી લેહ, 'મેઘલા' તણો નયણમો જેહ,
અખ્યર ભવનમો 'શાલિભદ્ર' તણો, 'કુસુમદામ'નો વેદમો ભણો,

---

૧૯ એક સ્થલે ટુંકમાં ગૂર્જર દેશમા કેટલો વરસાદ આવે છે તે સંબંધે ઉપમા બીજાને આપતાં કવિ જણાવે છે કે —

ગુજર દેશ પૃથિવી પરે મેહ, માસ પાક તેહનો ગડ તેહ,
પિણ બહુ કાન ન લીનો રહ્યો, આવક પચમ એહવો કહ્યો

—ભરતેશ્વર રાસ. પૃ. ૫૫

'વિમલવસહી' અખ્યર જાણુમો, જોડી નામ કગે કા જમો,
શ્રાવક સોય રાસ નીપાત, પ્રાગવંશ વીસો વિખ્યાત

—ઋષભદાસ

(આમા વંશ પણ વીસા પોરવાડ' છે એમ આવી ગયું)

વર્ષ

દિગ આગલિ વેદ ઇંદ્રિ ધરો, કાલ મોલ તે પાછળે કરો.
કવણુ સંવછર થાયે વલી, ત્યારે રાસ કર્યો મન રલી

—સં ૧૬૮૫.

માસ-તિથિ

વૃક્ષ માહિ વડો કહેવાય જેણી છાયે નર દુષ્ટ પલાય,
તે તરૂઅરનિ નમે માસ, કીધો પુણ્ય તણો અભ્યાસ.

—આસો

આદિ અખ્યર વિન કો મમ કરો મધ્ય વિના સહુ આદરો
અંતે વિના મિરિ રાવણુ જોય અજુઆલી તિથિ તે પણિ હોય

—શુદ ૧૦

११. જનશ્રુતિ. સરસ્વતિની પ્રસન્નતા

૫૪ એવું કહેવાય છે કે કવિએ વિજયસેન સૂરિ પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવા શરૂ રાખ્યું હતું એક રાત્રે ગુરૂએ પોતાના શિષ્ય સારૂ સરસ્વતિ દેવીને પ્રસન્ન કરીને પ્રસાદ મેળવ્યો હતો તે જે પ્રસાદ રાત્રિએ ઉપાશ્રયમાંજ સુઇ રહેલા ઋષભદાસના જાણવામાં આવતાં તેણે પોતેજ આરોગી લીધો અને તે મહાન્ વિદ્વાન્ થયો આના પરિણામે ઉપર જણાવેલી અભ્યાબધ કૃતિઓ તે રચી શકયો આવી દંતકથા છે (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩ પ્રસ્તાવના પૃ ૨૬ પછીનું પહેલું-બીજું પૃષ્ટ)

૫૫ આ દંતકથામાં કેટલું સત્ય છે તે કહી શકાતું નથી, છતાં આટલું તો સત્ય છે કે દરેક કૃતિમાં કવિ સરસ્વતિ દેવીની સ્તુતિ કરવા ઉપરાંત તેનો પાડ પ્રભાવ સ્વીકારે છે સરસ્વતી દેવીનું મંગલાચરણ દરેકમાં કરી તેની સહાયતા માગે છે એક સ્થળે નમ્રતાથી જણાવ્યું છે કે —

> સમરૂ સરસતી ભગવતી સમર્યા કરજે સાર,
> હું મૂરિખ મતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર
> પિંગલ ભેદ ન ઓળખું વ્યક્તિ નહીં વ્યાકર્ણ,
> મૂરિખ મરણ માનવી હું સેવું તુઝ ચરણ
>
> —વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ

> સાર વચન દ્યો સરસ્વતી તું છે બ્રહ્મસુતાય,
> તું મુઝ મુખ આવી રમે, જગમતિ નિર્મલ થાય
> તું ભગવતી તું ભારતી તાહરા નામ અનેક
> હંસગામિની શારદા, તુજમાં ઘણો વિવેક
> બ્રહ્માણી બ્રહ્મચારિણી, દેવકુમારી નામ,
> ષટ્ દર્શનમાં તું સહી સહુ બોલે ગુણગ્રામ

આનંદ' એમ જણાવી કવિના નામથી પોતે 'કવિ' તરીકે ઓળખાઇ આનંદ લેવામા આવતો આમા કુમારપાળ રાજાના પ્રતિબોધક[૨૧] હેમચંદ્રાચાર્ય અને વિક્રમ રાજાના પ્રતિબોધક ×સિદ્ધસેન દિવાકર નામના સંસ્કૃતમા જૈન મહાકવિઓ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલાને પોતે વખાણ્યા છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ પોતાના પૂર્વકાલીન જૈન ગૂજરાતી કવિઓ પૈકી કેટલાકના નામ આપી તેમની પાસે પોતાની લઘુતા દર્શાવી છે

આગિં જે કવિરાય, તાસ ચરણરજ **ઋ**ષભય.
લાવણ્ય **લી**બો **ખી**મો ખરો **સ**કન કવિની કીરતિ કરો ૫૩

હંસરાજ **વા**છો **દે**પાન, **મા**લ **હે**મનો બુદ્ધિ વિશાલ,
સુસાધુહંસ **સ**મરો(થો?) **સુ**રચંદ શીતલ વચન જિમ શારદચંદ. ૫૪

---

૨૧ **હેમચંદ્રાચાર્ય**— અપભ્રંશ કિંવા પ્રાચીન ગૂજરાતીના વ્યાકરણ આદિ પ્રવર્તક અને પ્રાકૃત બોલીઓના **પાણિનિ** એ સમર્થ ગુર્જર ગ્રંથકારનો સમય ઇ સ ૧૦૮૮–૧૧૭૨ છે" તેઓ ગૂજરાતના રાજન્ સિદ્ધરાજના સમયમા હતા, પછીના રાજન્ કુમારપાળના ગુરૂ હતા (સંક્ષિપ્ત ચારિત્ર માટે જુઓ યોગશાસ્ત્ર–મુંબઇ માંગરોળ **જૈન** સભા તરફથી પ્રકાશિત થયેલ ગ્રંથના પ્રારંભમા મૂકેલું મારૂં લખેલુ ચરિત્ર, તથા ગુજરાત સાહિત્ય ખંડ ૫ વિભાગ ૨–૩–૪માનો નિબંધ નામે જૈનો અને તેમનુ સાહિત્ય' પૃ. ૬૫ થી ૧૫૮ પૈકી ૯૨ થી ૧૦૦ વિશેષમાં કુમારપાળ રાસ–પ્રબંધ, પ્રબંધચિંતામણી, ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ વગેરે.

×**સિદ્ધસેન દિવાકર** ઉજ્જયિનીના રાજા વિક્રમાદિત્યના પ્રતિબોધક આચાર્ય. તેમણે જૈન ન્યાયને પ્રથમ પદ્ધતિપુરઃસર મૂક્યુ, કોઇના માનવા પ્રમાણે વિક્રમના નવરત્નમાના ક્ષપણક તે એ હતા તેમણે ન્યાયાવતાર, સંમતિતર્ક આદિ ન્યાયના ગ્રંથો અને કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર રચેલ છે

એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિં હું મુરખ બાલ,
સાયર આગલિ સરોવર નીર, કસી તોડિ આવણુ નિ ખીર. ૫૫
ખીર ખાંડ ઘૃત સરિખા જેહ, હું સેવક મુઝ ઠાકુર તેહ,
તેહનાં નામ તણુઈજ પસાય, સ્તવીઓ કુમારપાલ નરરાય. ૫૬

—કુમારપાલ રાસ.

૫૮. આમાં પૂર્વ સમયનાં જૈન ગૂજરાતી કવિઓનાં નામ મળી આવે છેઃ-૨૧લાવણ્યસમય, ૨૨**હીંબો**, ૨૩**ખીમો**, ૨૪સક-

---

૨૧. **લાવણ્યસમય**—તેમનો વિમલપ્રબંધ સ્વ. સાક્ષર શ્રી મણિલાલ બકોરભાઇ વ્યાસે મુદ્રિત કરાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. જન્મ સં. ૧૫૨૧, દીક્ષા ૧૫૨૯, પંડિતપદ સં. ૧૫૫૫; તેમણે સં. ૧૫૮૭ માં શત્રુંજયના સપ્તમોદ્ધારની પ્રશસ્તિ લખી છે. તેમની કૃતિઓ વચ્છરાજ-દેવરાજ રાસ (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩ જામાં મુદ્રિત) વગેરે અનેક છે. વિસ્તાર માટે જુઓ વિમલ પ્રબંધ, તથા આનંદ મૌ. ૩ જાની પ્રસ્તાવના. મારો ગ્રંથ—જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો પૃ. ૬૮-૮૮.

૨૨. **હીંબો**—શ્રાવક. સમય કૃતિ માટે જુઓ એજન પૃ. ૧૬૨-૧૬૩

૨૩. **ખીમો**—એ શ્રાવક કવિ છે. સમય તથા કૃતિ જુઓ એજન પૃ. ૧૬૧-૧૬૨.

૨૪. **સકલચંદ્ર**—(ઉપાધ્યાય મુનિ) કે જેમણે ઘણી સઝાયો, સ્તવનાદિ, તેમજ આખ્યાન રચ્યાં છે. તે માટે જુઓ એજન પૃ. ૨૭૫ થી ૨૮૪.

સચંદ, [૨૫]હુંસરાજ, [૨૬]વાછો (વચ્છ), [૨૭]હેપાલ [૨૮]માલ (મુનિ?)
હેમ (?), સુમાધુહસ [૨૯] સમરો[૩૦] (સમયસુંદર[૩૧] ?)

---

૨૫ **હુંસરાજ**—જેમણે મહાવીર સ્તવન રચ્યુ છે તે

૨૬ **વાછો**—શ્રાવક તેની કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ ૬૩ થી ૬૬ આમા વચ્છ અને વચ્છ ભડારીનો સમાવેશ થાય છે

૨૭ **હેપાલ**—શ્રાવક તેનો સમય તેમજ કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ ૩૭ થી ૪૧.

૨૮ **માલ**—માલમુનિ-માલદેવ લાગે છે સમય તથા કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ ૩૦૫ થી ૩૧૦

૨૯ સુસાધુહસ—**સાધુહસ** મુનિ સમય અને કૃતિ માટે જુઓ એજન પૃ ૨૨

૩૦ **સમરો**—આ નામના કવિની કોઇ મોટી કૃતિ પ્રાપ્ત થઇ નથી તેથી તેનો ઉલ્લેખ મારા ગ્રથ જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧લામા થયો નથી કવચિત્ તે નામના કવિની સ્વાધ્યાય આદિ નાની કૃતિ મે જોઇ છે એવુ સ્મરણમા છે

૩૧ **સમયસુદર**—ખરતર જિનચદ્ર સૂરિના શિષ્ય શ્રી સકલચદ મુનિના શિષ્ય તેઓ નયમનાસના સમકાલીન હતા તેઓ પણ એક સમર્થ કવિ હતા જૈન ગુર્જર સાહિત્યમા વિક્રમ સત્તરમી સદીના ઉ-ત્તરાર્ધને 'સમય-ઋષભયુગ કહીએ તો ચાલે તેમ છે સમયસુદરના બધી વિસ્તૃત નિબધ મે લખ્યો છે તે આ નિબધના નારભમા વાઇ ગયુ છે તેમણે ઘણી કૃતિઓ રચી છે જુઓ જૈન ગુર્જર કવિઓ ભાગ ૧ પૃ ૩૩૧ થી ૩૮૧

સુરચંદ[૩૨] વગેરે -આ સર્વની બુદ્ધિ વિશાળ જણાવી તેમની પાસે પોતે મૂર્ખ બાલક છે એવું કહી આપણો કવિ વિનય સાચવે છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ સરસ્વતીને સ્તુતિ કે જે પોતાના દરેક ગ્રંથમાં કરે છે તે કરતાં તેમની સહાયતા માગતાં પોતાની અતિશય દીનતા, લઘુતા, અને અજ્ઞાનતા દર્શાવે છે —

સમરૂં સરસતિ ભગવતી, સમર્યાં કરજે સાર,
હું મૂરિખ મતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર
પિંગલ ભેદ ન ઓળખું, વ્યક્તિ નહી વ્યાકર્ણું,
મૂરીખમંડણ માનવી, હું સેવું તુજ ચર્ણું.

—કુમારપાલ રાસ પૃ ૧

૬૦ કવિતા સંબંધી એક સ્થળે કહ્યું છે કે અણચિંતવ્યું જે કહે તે કવિતા—'જિમ કવિતા અણચિંત્યુ કહઇ—યા પાઠાંતર જીમ કવિતા મનિ ચિંતવ્યું કવે'—કુમારપાલરાસ પૃ ૨૩ કડી ૧૧૯

૧૩ કવિની કૃતિઓ

૬૧. બીજે સ્થલે કહ્યું છે કે

કવિતા પંડિત જગે ઘણા, બુઝવે નારિબાલ
પ્રાહિ પંડિત તે નહિ સમઝાવઇ ભૂપાલ

—કુ રા. પૃ ૧૧૧-૭૪, હી રા ૧૭૯-૧૧.

ભણ્યો ગરોવિચક્ષણ પણો, માગિઈ મહુત ગયો કવિ તણો

—કુ રા ૧૪૧-૬૫.

૩૨ સુરચંદ—આ નામના કવિની કોઇ કૃતિ પ્રાપ્ત થઇ નથી. સુરહંસ નામનો કવિ છે જુઓ એજન પૃ ૧૩૨ સુરચંદ એટલે દેવચંદ એમ હોય તો દેવચંદ નયપંન્યાસના સમકાલીન હતા. જુઓ એજન પૃ. ૫૭૯-૫૮૧

૬૨ આપણા કવિની કૃતિઓ ઘણી હોવી જોઇએ એવું તેની ઉપલબ્ધ કૃતિઓ તથા જૂદા જૂદા ભંડારોની ટીપો પરથી માલૂમ પડ્યું હતું, પરંતુ કેટલાએક પ્રસિદ્ધ ભંડારોની જાતીય તપાસ કરી મળેલી હકીકતો મે મ્હારા જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લામા નોંધી છે (પૃ ૪૦૮ થી ૪૫૮) તે છપાયા પછી મળેલી બીજી હકીકત તે ગ્રંથના ત્રીજા ભાગમા આવશે તે છતા તેની સંખ્યા કેટલી છે તે હીરવિજયસૂરિ રાસ પરથી સુભાગ્યે મળી આવે છે —

તવન અડાવન ચોત્રીસ રાસો, પુણ્ય પસરીં ટીઇ બહુ સુખવસો
ગીત થુઇ નમસ્કાર બહુ કીધા પુણ્ય માટિ લખી સધુનિ દીધા

૬૩ આ પરથી જણાય છે કે તેમણે ૫૮ સ્તવન ૩૪ રાસાઓ રચ્યા હતા અને તે ઉપરાંત ગીત સ્તુતિ, નમસ્કાર વગેરે અનેક બનાવ્યા હતા આ સર્વ પુણ્યાર્થે લખી સાધુઓને આપી દીધા હતા સાધુઓએ અનેક પ્રતો કરી કરાવી તે સર્વ સાચવી રાખ્યા

૬૪ આ પર વિશેષ શોધ કરતા સ્વ ના મણિલાલ બકોરભાઇ વ્યાસ પાસેથી હીરવિજયસૂરિના બારબોલના રાસની તેમણે ઉતારેલી પ્રત મળી કે જેની અંતે તેની કૃતિની ગાથાવાર ટીપ નીચે પ્રમાણે આપેલ છે —(આમા સાલસવત્ મૂલ જોઇને તથા બીજા આધારથી પૂર્યા છે)

૩૩ સઘવી રીષભકૃત રાસની ટીપ લખી છઇ —

૩૩ શ્રેણિક રાસની એક પ્રતમા પણ ટીપ આપી છે તેમા જે રાસના નામનો ઉલ્લેખ નથી અને જે આ ટીપમાં છે તેના નામ મલ્લિનાથ રાસ હીરવિજયસૂરિનો રાસ પુણ્યપ્રશંસા રાસ ગીત હરિયાલી અને શ્રેણિક રાસની ટીપમા છે અને આ ટીપમા નથી તે રોહિણીઆનો રાસ ગાથા ૨૫૦૦, તીર્થંકર ૨૪ ના કવિત છે

રાસનાં નામ		રચ્યા સંવત્
*૧ શ્રીરીષભદેવનો રાસ	ગાથા ૧૨૭૧	
૨ શ્રીભરતેશ્વરનો રાસ	ગાથા ૧૧૧૬	૧૬૭૮ પોશ શુદ ૧૦ (મુદ્રિત. આનદ કાવ્ય મહોદધિ મૌ. ૩)
૩ ,, જીવવિચારનો રાસ	,, ૫૦૪	સ. ૧૬૭૬ આશો શુદ ૧૫
૪ ,, ક્ષેત્રપ્રકાશ	,, ૫૮૪	સં. ૧૬૭૮ મહા શુદ ૨ ને ગુરૂવાર
૫ અજાપુત્ર રાસ	ગાથા ૫૫૯	સં ૧૬૭૭ વિજય-સેનસૂરિનાવારામા
૬ શત્રુંજય રાસ •	ગાથા ૩૦૧	
૭ સમકીત રાસ	, ૮૭૯	સં ૧૬૭૮ જેઠ સુદિ ૨ ગુરૂવાર
૮ સમઘ્સરૂપ(સમયસ્વરૂપ) રાસ	ગાથા ૭૯૧	
૯ દેવસ્વરૂપ રાસ	ગાથા ૭૮૫	
૧૦ નવતત્ત્વ રાસ	ગાથા ૮૧૧	સં ૧૬૭૬ કાર્તિક વદ ૦)) રવિવાર
૧૧ થૂલીભદ્ર રાસ	ગાથા ૭૨૮	સં. ૧૬૬૮ કાર્તિક વદ ૦)) દીવાળી શુક્ર
૧૨ વ્રતવિચાર રાસ	ગાથા ૮૬૨	સ. ૧૬૬૬ કાર્તિક વદિ ૦)) દીવાળી.
૧૩ સુમિત્રરાજા રાસ	૧ગાથા ૪૨૬	સં. ૧૬૬૮ પોસ શુદ ૨ ગુરૂવાર
૧૪ કુમારપાલ રાસ	ગાથા ૪૫૦૬	સ. ૧૬૭૦ ભાદ્રપદ શુદ ૨ ગુરૂવાર
૧૫ કુમારપાલનો નાનો રાસ •	ગાથા ૨૧૯૨	
૧૬ જીવત સ્વામીનો રાસ	ગાથા ૨૨૩	
૧૭ ઉપદેશમાલા	ગાથા ૭૧૨	સં. ૧૬૮૦

* ૧-૭ શ્રેણિક રાસમા કવિની કૃતિઓની ટીપ આપી છે તેમા ગાથાની સંખ્યા સબંધે જે ફેર છે તે આ પ્રમાણે—૧, ૨૨૩;

રાસના નામ		રચ્યા સંવત્
૧૮ શ્રાદ્ધવિધિ રાસ	ગાથા ૧૬૧૬	
૧૯ હિતાશિક્ષા રાસ	ગાથા ૧૮૪૫	સ ૧૬૮૨ મહા શુ ૫ ગુરૂ (મુદ્રિત શા ભીમશી માણેક ખડક મુબઈ)
૨૦ પૂજાવિધિ રાસ	ગાથા ૫૭૧	સ ૧૬૮૨ વૈ શુ ૫ ગુરૂ
૨૧ આર્દ્રકુમાર રાસ	ગાથા ૫૭[૨]	સ ૧૬૮૨ આશો શુદ ૫ ગુરૂ
૨૨ શ્રેણિક રાસ	ગાથા ૧૮૩૯	

સ્તવન ૩૩, નમસ્કાર [૩] ૨, થોઓ (સ્તુતિઓ) [૪]૨૪, સુભાષિત [૫]૪૦૦, ગીત ૪૧, હરિયાલી ૫

૨૩ હીરવિજયસૂરિ રાસ	ગાથા	સ ૧૬૮૫ આસો શુદ ૧૦ ગુરૂ
૨૪ મલ્લિનાથ રાસ	ગાથા ૨૯૫	સ ૧૬૮૫ પોષ શુદિ ૧૩ રવિ.
૨૫ પુણ્યપ્રશંસા રાસ	ગાથા ૩૨૮	
૨૬ કયવન્નાનો રાસ	ગાથા ૨૮૪[૬]	સ ૧૬૮૭
૨૭ વીરસેનનો રાસ	ગાથા ૪૪૫[૭]	

[આ ઉપરાંત બે રાસ ઉમેરી શકાય એક તો જેમા આ ટીપ છે તે નામે —

૨૮ હીરવિજયસૂરિના બાગમાન રાસ — સંવત ૧૬૮૪ શ્રાવણ વદ ૨ ગુરૂવારે

અને બીજા એક રાસનુ નામ શ્રેણિક રાસની એક પ્રત કે જે સંવત્ ૧૬૯૭ માઘ વદિ ૮ રવિવારે સા પક્ષા વીરાના પાના આણીની

૨, ૧૯૭, ૩, ૧૨, ૪ ૭, ૫, ૩૭૯, ૬, ૫૨૭ ૭, ૫૨૭

ઉતારો છ, લખીતં ગાંધી માધવસુત વર્ધમાન પઠનાર્થં સમજી એ શબ્દોથી સમાપ્ત થયેલી છે તેમાં આપેલી ટીપ પરથી માલૂમ પડતું નીચેનું છે:—

૨૯ રોહિણીઆનોરાસ ગાથા ૨૫૦૦ (સં. ૧૬૮૮ પોશ સુદ ૭)
અને તીર્થંકર ૨૪ નાં કવિત છે,
અને તે ઉપરાંત ભંડારોની ટીપ વગેરે પરથી.

૩૦ અભયકુમારરાસ. સં. ૧૬૮૭ કાર્તિક શુદ ૯ ગુરવાર

૩૧ વીશસ્થાનક તપ રાસ સં. ૧૬૮૫

૩૨ મિદસિક્ષા (?) રાસ પાટણ ત્રીજા ભંડારમાં છે.

સ્તવનમા સં ૧૬૬૭ પોષ શુદ ૨ ગુરવારે પૂર્ણ કરેલા નેમનાથ રાજીમતિ સ્તવન (નેમિનાથનવરસો). વિજયસેનસૂરિ વગેરેના વખતમાં કરેલ' 'આદિનાથ વિવાહલો' વિગેરે.

૬૫. કાવ્યની પરીક્ષા તેમાં રહેલાં વસ્તુ, પાત્ર અને રસ એ ત્રણથી સામાન્ય અંશે થાય છે. રસ સબંધે જણાવીએ તો આ કવિનાં ઉપરોક્ત લગભગ સર્વ કાવ્યો ઉપલબ્ધ થાય તેમ છે પણ તે સર્વ સબંધે બધાના અવલોકન વગર કંઇપણ કહી ન શકાય. છતા મને જે જણાય છે કે કવિએ રસની જમાવટ કરવામાં જે ચાતુર્ય, માધુર્ય. ઉપલબ્ધ થયાં છે તે પરથી કલ્પના, શબ્દપ્રયોગ, અને વર્ણનશૈલી વાપરેલ છે તે જોતાં તેમણે સફલતા મેળવી છે, અને સત્તરમા સૈકામાંના એક પ્રતિષ્ઠિત અને સમર્થ કવિ તરીકે ગણનામાં મૂકવા લાયકનું સામર્થ્ય બતાવ્યું છે. તેની કેટલીક કૃતિઓ સંસ્કૃત પરથી અનુવાદ છે, છતાં તે એટલી બધી ઉત્તમ છે કે વાંચતાં જણાય તેમ નથી કે તે અનુવાદ છે.

૬૬. ઉપરની કૃતિઓ પરથી કોઇ એમ કહેશે કે ઋષભદાસે પોતાની જે જે કૃતિઓ રચી છે તે પોતાના સંપ્રદાયને લગતી છે,

તેમાની ઐતિહાસિક કૃતિઓ પણ—જેવી કે કુમારપાલ અને હીરવિજયસૂરિ પરના રાસો છે—તે જૈન સંપ્રદાયની ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓ સબધી છે અને એજ રીતે સર્વ જૈન કવિઓએ પ્રાય કર્યું છે

૬૭. આના ઉત્તરમા કહેવાનુ કે ઉપરોક્ત વાત મુખ્યત્વે કરી સત્ય છે અને એજ વાત જૈનેતર પ્રાચીન કવિઓને પણ લાગુ પડે છે. દલપત અને નર્મદ અર્વાચીન યુગમા થયા પણ તે પહેલા જોઇશુ તો જૈનેતર કવિઓએ પણ પોતાના સપ્રદાયને લગતુ જ કાવ્યસાહિત્ય રચ્યું છે ટુકામા અર્વાચીન યુગ પહેલાનુ કાવ્યસાહિત્ય—જૈનેતર કે જૈન—સાપ્રદાયિક જ હતુ[૩૪] તેથી તે સાહિત્ય સમજવાને—અભ્યાસવા માટે જૈનેતર અને જૈનના ધાર્મિક સાહિત્ય—કથા વગેરેનો અભ્યાસ કર્તવ્ય છે.

૧૪ કેટલાક કાવ્યોનું વસ્તુ

૬૮. (૧) કુમારપાલ રાસ તે જિનમડનગણિના કુમારપાળ

૩૪ સરખાવો-પ્રસ્થાન આસિકના તાજા પ્રગટ થયેલા વૈશાખ સ ૧૯૮૩ના અકમા 'કવિશ્રી ન્હાનાલાલનો આધુનિક કાવ્ય સહિત્યમા ફાળો' એ નામના રા અભિજિતે લખેલા લેખની પહેલી પક્તિઓ —

"આપણા સાહિત્યનો અર્વાચીન યુગ દલપત નર્મદથી શરૂ થતો સાધારણ રીતે માનવામા આવે છે આ માન્યતા અનેક દૃષ્ટિબિન્દુએ છે કે નર્મદ દલપત પૂર્વે જે કાવ્યો લખાતા તે બધામા મુખ્યત્વે કરીને સામ્પ્રદાયિક તત્ત્વ વિશેષ હતુ, અને આથી તે કાવ્યો સમજવાને માટે તે તે સમ્પ્રદાયોના થોડા ઘણા જ્ઞાનની ભૂમિકાની આવશ્યકતા રહેતી આ વસ્તુસ્થિતિમા દલપત નર્મદના આગમનથી ફેર પડયો, કાવ્ય સામ્પ્રદાયિક ચીલામાથી નીકળી જઇ વધારે વિશાળ સૃષ્ટિમાં વિહરવા માડયુ અને પરિણામે જીવનની પ્રવૃત્તિઓ જેમ અનેકવિધ છે, તેમ કાવ્યની ગતિ પણ અનેક ક્ષેત્રોમા થવા લાગી "

પ્રબંધ* પરથી (૨) હીરવિજયસૂરિનો તે દેવવિમલ ગણિકૃત હીર સૌભાગ્ય નામના સંસ્કૃત મહાકાવ્ય પરથી આ કાવ્યમાં સત્તરસર્ગ છે એમાં કાવ્ય ૨૭૮૯ છે, ઉપરાંત પ્રશસ્તિ ૨૨ કાવ્યાત્મક છે બધાં મળી કાવ્ય ૨૮૧૧. કદાચ શ્લોકમાન ત્રણ હજારને પાંચ કવિ કહે છે તેમ થતું હશે (૪) અને (૩) ભરતેશ્વર બાહુબલી રાસ તે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત ત્રિષષ્ઠિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્રમાના ઋષભદેવ ચરિત્રપરથી રચેલ છે, છતાં દરેકમાં પોતાની કલ્પના, વર્ણનસુંદરતા, પ્રતીયમાન છેજ.

પૂર્વઇ જે મહાપંડિત હવો, સુરિ સોમ પંડિત અભિનવો,
પચાસમિ પાટિ તે કહો, તવગચ્છ સિરિ ટીકો થયો
તેહનો શિષ્ય સુપુરૂષ મહિસાર જિનમંડળ નામિ ઉવઝાય
કુમારપાલ પ્રબંધજ કર્યો, સુણતાં નરનારી ચિત્ત ઠર્યો
શાસ્ત્રઇ સંખ્યા અડતીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરૂ નામી સીસ
સંવત ચઉદ બાણુઓ બનો, કુમારપાલ ગાયો ગુણનીલો
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂના જેહ, કેતાએક માંહિ આણ્યા તેહ,
કેતાએક ભાવ ગુરૂમુખથી લહ્યા, તે મિં જોડી વીવરી કહ્યા
ગોય ગ્રંથ હમણાં વંચાય, મનમાં મન રાખો શકાય,
તે પ્રબંધ માંહિ છે જસ્યું, ઋષભ કહે મે આણ્યું તસ્યું.
કેતાએક ગંભીર બોલ તિહાં જેહ, મઇં રાસમાંહે જાણ્યા તેહ,
કેતાએક પરંપરાઇ વાત, તે જોડી આણ્યા અવદાત ૬૩
જિનશાસ્ત્ર અનેરાં ભણ્યાં, તિહાંથી વચન સુણ્યા કેતલાં,
રાસ મધ્યે આણ્યા તેહ, આણ્યું નિતિશાસ્ત્ર વળી તેહ. ૬૪
હેત યુક્તિ દૃષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ,
વચન વિરૂદ્ધ કહ્યું હોઇ જેહ, મિચ્છા દુક્કડ ભાખું તેહ ૬૫

* આનું ગુજરાતી ભાષાંતર વડોદરા ગાયકવાડ સરકાર તરફથી, સ્વ૦ રા૦ મગનલાલ ગુનિલાલ વૈદ્યે કરેલું પ્રસિદ્ધ થઇ ગયું છે.

કવિત કાવ્ય શ્લોક નિં દૂહા, કર્યા કવિ જે આગઇ હુઆ,
સરસ સુકોમલ આણ્યા જેહ, રામમાહિ લેઇ આણ્યાં તેહ. ૬૬
એણિપરિ બોલ ઘણા મંનિ ધરી, રાજઋષિ ગુણમાલા કરી,
સિદ્ધ કામકાજ માનીઇ વરી, બાહ્યસુતાઇ સાર સુઝ કરી ૬૭

—કુમારપાલ રાસ

(૨) પુરવિં દેવવિમલ પન્યાસ, સોય સરગ તેણિં કીધા ખાસ,
ત્રિણ્ય સહસ નિ પંચ કાવ્ય, કરજોડી કીધા તેણિં ભાવ્ય.
પાચ હજાર નિ સઈ પાચ, એકાવન ગાથાવત્પદનો (ટીકાનો) સચ,
નવહજાર સાતસઈ પીસ્તાલ, કરિ ગ્રંથ નર બુદ્ધિ વિશાલ
વિકટ ભાવ છિ તેહના સહી, માહીરી બુદ્ધિ કાંઇ તેહવી નહિં,
મઈં કીધો તે જોઇ રાસ, બીજા શાસ્ત્રનો કરી અભ્યાસ
મોટા વચન સુણી જે વાત, તે જોડી આણ્યા અવદાત,

—હીરવિજયસૂરિ રાસ

(૩) હેમ ચરિત્ર કરે ઋષભનુ, એ આણી મન ઉલ્લાસ,
સોભ સુણી વળી મેં રચ્યો એ, ભરતેશ્વર નૃપ રાસ

—ભરતેશ્વર રાસ

૬૯ આ ત્રણે રાસ પૈકી ભરતેશ્વર રાસમાં જૈન પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવના પુત્રો ભરત અને બાહુબલિનુ ચરિત્ર ધર્મ-કથાનક રૂપે છે, જ્યારે ગૂજરાતના રાજા કુમારપાલ, અને અકબર બાદ શાહના પ્રતિબોધક હીરવિજયસૂરિ—એ બંને ઐતિહાસિક પુરુષોના ચરિત્રો તેમના નામાભિધાનના બે રાસમા આપવામાં આવ્યા છે.

૭૦ હિતશિક્ષાના રાસમા જૈન શ્રાવકની ધર્મકરણી આપી છે, અને હીરવિજયસૂરિના ૧૨ બોલના રાસમા હીરવિજયસૂરિએ પોતાના સમયમાના વિદ્વાન્ મધુ અને આચાર્યની સમંતિથી ધર્મસાગર ઉપાધ્યાય નામના વિદ્વાન્ ઉગ્રસ્વભાવી સાધુએ રચેલા બીજા જૈન પક્ષોના ખંડ-

નાત્મક ગ્રંથ નામે 'કુમતિ કુંદાલ' થી ઘણો ખળભળાટ થયો હતો તેથી તેને જલશરણ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે ખળભળાટ અટકાવવા માટે બાર બોલ લખી તેને જૂદાં જૂદાં સ્થળોએ પળાવવા માટે મોકલાવી આપ્યા હતા તેનું વર્ણન છે.

૭૧ ઋષભદેવ અને મલ્લિનાથ એ જૈનના વર્તમાન ૨૪ તીર્થંકરો પૈકી પહેલા અને ઓગણીશમા તીર્થંકર છે તેનાં ચરિત્રો છે મલ્લિનાથ રાસમાં જ્ઞાતા ધર્મકથાંગમાંથી તેનો સંબંધ લીધો છે. શ્રેણિક એ મહાવીરના સમયમાં મગધનો રાજા હતો કે જેનું બિમ્બિસાર એ નામ બૌદ્ધ ગ્રંથોમાં જોવાય છે અભયકુમાર એ તેનો કુમાર અને મંત્રી હતો; તેમના ચરિત્રો તે તે રાસમાં આપ્યા છે, સ્થૂલિભદ્ર એ નવમા નંદના શકડાલ મંત્રીનો પુત્ર હતો. અજાપુત્ર, કયવન્ના, વીરસેન, સુમિત્ર રાજા જૈન કથાસાહિત્યમાં દાર્ષ્ટાંતિક પુરૂષો છે આર્દ્રકુમાર એ ઉક્ત અભયકુમારથી પ્રતિબોધિત અનાર્ય રાજાનો પુત્ર હતો. આમ ચરિત્રો કાવ્યમાં નિરૂપણ કરી 'વાર્તાના ચમત્કારના ભોગી શ્રોતાઓની રૂચિને પોષતું સાહિત્ય' કવિએ પૂરૂં પાડયું છે

૭૨. તે સિવાય વિધિ, ઉપદેશ, બોધ સંબંધે સંસ્કૃત અને માગધી ગ્રંથો નામે શ્રાદ્ધવિધિ (રત્નશેખર સૂરિ કૃત, વિરચિત સં. ૧૫૦૬), અને ઉપદેશમાલા કે જેના રચનાર તરીકે મહાવીર હસ્ત દીક્ષિત શિષ્ય ધર્મદાસ ગણિ કહેવાય છે, તે પરથી સ્વતંત્ર અનુવાદ રૂપે શ્રાદ્ધવિધિ અને ઉપદેશમાલા રાસ કવિએ રચ્યા લાગે છે. શ્રાદ્ધવિધિમાં શ્રાદ્ધ—શ્રાવકોનાં સંપૂર્ણ આચાર આળખેલા છે અને ઉપદેશમાલામાં સાધુના આચાર—ચરિત્રપાઠો મૂકેલા છે. તે સિવાય સમ્યગ્દૃષ્ટિ (બોધિ—પ્રજ્ઞા) શું છે, એ સમજાવવા સમકિતસાર રાસ રચ્યો છે અને જગતમાં જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વો પરથી પાપ, પુણ્ય આસ્રવ [કર્મદ્વાર], સંવર, [કર્મનિરોધ], નિર્જરા [કર્મનો અંશતઃ ક્ષય]

અને મોક્ષ [કર્મનો આત્યન્તિક ક્ષય] એમ સાત તત્ત્વો થાય છે તે મળી નવ તત્ત્વેનુ સ્વરૂપ સમજાવનાર નવ તત્ત્વ એ નામનો પ્રકરણગ્રંથ કવિએ નવતત્ત્વરાસરૂપે અનુવાદ કર્યો લાગે છે, અને બાર વ્રત [પચમહાવ્રત અને સ તગુણવ્રત મળી બાર વ્રત--નામે અહિ સા, અસ્તેય, સત્ય બ્રહ્મચર્ય અપરિગ્રહ, દિગ્પરિમણ દેશાવગાસિક, ભોગોપભોગ પરિમાણ અનર્થ દડ, સામાયિક, પૌષધ અતિથિ સવિભાગ] નુ સ્વરૂપ, દેવ અને સમય એટલે શાસ્ત્રનુ સ્વરૂપ, સમજાવવા અને જૈન તીર્થોમા મહાન્ તીર્થ નામે પાલીતાણાના શત્રુજ્ય પર્વતના તીર્થનુ માહાત્મ્ય અને પુણ્યની પ્રશ સા કરવા રૂપે અનુક્રમે વ્રતવિચાર, દેવસ્વરૂપ, સમય સ્વરૂપ, શત્રુંજય રાસ, અને પુણ્ય પ્રશસારાસ કવિએ રચ્યા છે આ શિવાય અનેક સ્તવનો સ્તુતિઓ અને નમસ્કારો રચ્યા છે કે જે હાલ પણ ઘણા ભાવથી શ્રાવકો પ્રભુસ્તુતિ કરતા બોલે છે

૭૩ તેમજ વિશેષમા એ નોધવા જેવુ છે કે શ્રી ઋષભદાસ કૃત કુમારપાળ રાસપરથી સવત્ ૧૭૪૨ આસો શુદિ ૧૦ (વિજયા દશમી) ને દિને જિનહર્ષ ગણિ નામના (ખરતર ગચ્છીય) સાધુએ કુમારપાળ પર સક્ષિપ્તમા રાસ રચેલો છે

તે શ્રી જિનહર્ષ જણાવે છે કે—

'ઋષભ કીયો મે રાસ નિહાળી, વિસ્તર અહિયી ટાળી હો,
રાસ રચ્યો નિજ મતિ સભાળી, રસના પવિત્ર પખાળી હો
—સોભાગી ભવિયણ! ધર્મરયુ હો ચિત્ત લાઇને ૧૨

૭૪ આ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે જૈન સાધુ અને શ્રાવકોમા ઋષભદાસે પોતાના આચાર અને વિચારથી અતિ ઉત્તમ છાપ પાડી પ્રતિષ્ઠા મેળવી છે

૭૫ ઋષભદાસની સર્વ કૃતિઓ તપસી નિરીક્ષવા યોગ્ય છે,

તેમાથી તેમના સમયની ગૂજરાતની સ્થિતિની અનેક સામગ્રી મળી આવે તેમ છે તેના સુભાષિતો જુદા હાથ લાગ્યા નથી પરંતુ બધી મોટી કૃતિઓમા પુષ્કળ આવડે છે અને એક બીજામા પુનરુક્ત થાય છે તો તે દરેક કૃતિમાથી સંગ્રહીત કરી શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ કે અન્ય સસ્થાએ મુદ્રિત કરાવી પ્રસિદ્ધ કરવા યોગ્ય છે. તેની કૃતિઓનો સગ્રહ એકજ પુસ્તકાકારે છપાય તો તે વિશેષ અનુમોદનીય છે આમ થશે ત્યારે આ કવિ, પ્રેમાનદ અને તેના જેવા કવિઓની સાથે પોતાનુ સુયોગ્ય સ્થાન લેશે એ નિર્વિવાદ હુ ગણુ છુ

૧૫ ઇ. સ. ૧૮ મા શતકનુ જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય

૭૬ જૈન ગૂર્જર સાહિત્યનો ક્યારે આરભ થયો તેના સબધમા સ્વ સાક્ષરશ્રી ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી નીચે પ્રમાણે જણાવે છે —

' પર્વ હરાડમુ શતક. જૈન કવિતાનો પ્રથમ ઉદય

(અ) જૈન કવિ ઉદયરત્ન

જૈન કવિતાનો ગુજરાતીમા પ્રથમ ઉદય—અન્ય કવિયોથી જુદો પડતો અને ઉક્ત પ્રકારની જૈન શૈલીના અને જૈન વિરક્તિના ગુણોથી ભરેલો-પણ તનખા જેવોજ."૩૫

૭૭ આ કથન જૈન ગૂજરાતી સાહિત્યના અનતશાખિત્વ વિસ્તારની અનભિજ્ઞતાને લઇને થયુ છે એમ જણાવ્યા વગર રહી શકાતુ નથી, અને તેથી ઉક્ત સ્વર્ગસ્થ સાક્ષરશ્રીને ઠપકો કે દોષ આપીએ તો અન્યાય ગણાશે વસ્તવિક રીતે જે સમયમા આદિ ગૂજર સાહિત્યના બીજ ગુજરાતના અમુક સ્થળે રોપાઇ પ્રગટ થયા છે એવુ

૩૫ જુઓ પ્રથમ સાહિત્ય પરિષદનો રિપોર્ટ પૃ ૧૬૦

ઉક્ત સાક્ષર જણાવે છે એટલે ઇ સ ૧૪૦૦-૧૫૦૦ સુમારે તેથી અગાઉનુ જૈન ગૂજરતી સાહિત્ય હસ્તલેખોમા મળી આવેલુ જોવામા આવ્યુ છે સત્તરમા સૈકામા-બીજાનુ ભરણું એક બાજુ રાખી કહીએ તો-શ્રી પ્રેમાનંદ શરૂ કરે તે પહેલાના ઋષભદાસ નામના શ્રાવક કવિ એકનાએ લગભગ દશહજાર ગાથા ઉપરાંત કાવ્યસાહિત્ય રચ્યુ છે, અને અઢારમા સૈકામા તેનો વિસ્તાર વિશેષ છે તો પછી તેને તલખા કહી શકાશે નહિ ઓગણીશમા શતકમા પણ જૈન કવિઓ ઓછા નથી થયા તે માટે ઉક્ત સ્વર્ગસ્થ શ્રીયુત ગોવર્ધનરામ જણાવે છે કે "ચોથો ભાગ-જૈન કવિઓ એ ચારેક દશકામા શતક પેરે"-એ કથન ફેરવ્યા વગર છૂટકો નથી મારૂ આ વક્તવ્ય જૈનોના ગુર્જર સાહિત્ય ગ્રથોનો ઇતિહાસ લખાશે ત્યારે અને જેમ જેમ વધુ જૈન સાહિત્ય પ્રગટ થતું જશે તેમ તેમ યોગ્ય છે કે નહિ તે પ્રતીત થાય તેમ છે [૭૧]

૭૮ અત્યાર સુધી જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય પ્રસિદ્ધિમા નથી આવ્યુ તેનુ કારણ એ છે કે (૧) મોટે ભાગે એ ગ્રંથ તેના સ્રષ્ટાઓ જૈન મુનિઓ હતા તેઓ પોતાની કૃતિઓ તથા પોતાના પૂર્વકાલીનની કૃતિઓ ધર્મસ્થાનમાજ-ઉપાશ્રયમાજ શ્રી વાચતા અને સભળાવતા જ્યારે બ્રાહ્મણ કવિઓ ગામના ચોરામા કે બે ત્રણ શેરીઓ ભેગી થતી હોય તેવા ચોગાનમા વાચતા યા માણ્ભટ્ટગીરીવાળા બની લોકને સભળાવતા સરખાવો વિપ્ર વ્યાસ ભાવ ગુણ નામ'—કુમારપાલ રાસ પૃ. ૧૩

---

૭૧ આ મને ૧૯૧૫મા લખાયુ છે અને ત્યાર પછી તે અત્યાર સુધીમાં વધુ જૈન સાહિત્ય આનંદકાવ્ય મહોદધિના મૌક્તિકો દ્વારા તેમજ બીજે સ્થલે પ્રગટ થયુ છે સવત્ ૧૩મા સદીથી અત્તરમી સદીના ગૂર્જર કવિઓનુ વિસ્તૃત સૂચિપત્ર જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ એ મારા સપાદનમા બહાર પડયુ છે તેમાં ૧૮૦ કવિઓની ૫૪૧ કૃતિઓ છિ૨ ૭

–પંક્તિ ૧ (૨) જૈન અને જૈનેતર બને કવિઓ જૂદી જૂદી જાતની કથાઓ રચી લખતા, પરંતુ તે લખેના ગ્રંથો બીજાને આપતા યા ગમે ત્યા મુકતા રખેને તેને આશાતના' થાય તે માટે બહુ કાળજી રાખતા, જ્યારે જૈનેતરોનો તેવો અભિપ્રાય રહેતો નહિ વળી આ ઉપરાંત હાલના જૈનો મુળે એના અભિપ્રાયના હતા કે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાથી લાભને બદલે ગેરલાભ વધુ થાય છે, જ્ઞાનની આશાતના થવાનો સંભવ છે, પાત્રને બદલે અપાત્રને હસ્તે જવાથી જ્ઞાનનો દુરૂપયોગ થાય તેમ છે, તે ધીમે ધીમે ઉપરના વલણવાળા થતા જૈનશાસ્ત્રના પ્રકરણ ગ્રંથો અને સંસ્કૃત ભાષાના ગ્રંથો મુદ્રિત કરાવવા લાગ્યા, અને પ્રાચીન ગૂર્જર સાહિત્ય પણ કેટલુંક માળાબોધલિપિમા (૩) શ્રાવક **ભીમશી માણેકે** અખંડ પણે પ્રગટ કર્યું, પરંતુ હાલની શૈલી પ્રમાણે પ્રગટ કરવા પરત્વે બહુ લક્ષ ન રહ્યુ તેમ કેળવણીનો બહુ ઓછો પ્રચાર, તેથી સાહિત્યની કિંમત સમજાઇ નહિ અને તેથી જે કંઇ ને પરત્વે થયુ તે પ્રમાણમા ઘણું ઓછું હોવા ઉપરાંત અધૂરામા પૂરૂં કેટલાક તરફથી ચિથરીઆ કાગળમા પ્રગટ થયુ હવે સુચિન્હ જણાવા લાગ્યા છે કે કંઇ કંઇ પ્રયત્ન સારી દિશામા થવા લાગ્યા છે

૧૬ કવિના કાવ્યોમાથી કેટલીક વાનગી.

૭૮ ઋષભદાસ કવિની કારકીર્દિ **સં. ૧૬૬૬થી એટલે** ઇસવી સનના અઢારમા સૈકાના પ્રારંભથી શરૂ થાય છે એટલે ગુર્જર પ્રાચીન કવિ શિરોમણિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ પ્રેમાનંદ **શામળ અને અખાની** પૂર્વના હોવાનુ તેને માન છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તેની વર્ણનશૈલી, શબ્દચમત્કૃતિ ભાષાગૌરવ તે કવિઓની સરખામણીમા ઉતરતા **હોય** શકે તેમ નથી

૯૦. હવે તેમના ભરતેશ્વર બાહુબલી રાસમાંથી થોડા નમુના લઇએ:-

રાગ રામગ્રી.

રૂદન કરેરે અંતેઉરી, ત્રોડે કંઠના હારરે,
નાખે બીડીરે પાનની, કુણ કરસી અમ સારરે,
રહો રહો ભરત નરેશ્વર! ૧

રહો રહો ભરત નરેશ્વર, તુમ વિણ શૂન્ય તે રાજરે,
ઈંદ્ર સરીખો દેવતા, માને જેહની લાજ રે. રહો ૨
મસ્તક વેણીને વિડારતી, ફાડે કચુકિ ચીર રે,
મોતીહાર ત્રુટયા પરે, નયણે ગળે વળી નીર રે. રહો ૩
નાટિક ગાન તે પરિહરે, મૂકે સકલ શણગાર રે,
ભૂમિ પડી એક વલવલે, કિસ્યું કર્યું કરતાર, રે રહો. ૪
પાછા વળિયેરે પુરધણી, મૂકી ન જઇયે અનાથ રે
સાર સભાલ ન મૂકીયે, જેહનો ઝાલ્યો હાથ રે રહો. ૫
નારી વનનીરે વેલડી, જળ વિણ તેહ સુકાય રે,
તુમો જળ સરીખા રે નાથજી, જાતા વેલડી કરમાય રે રહો ૬
જળ વિણ ન રહે માછલી, સૂકે પોયણ પાન રે,
તુમ વિણ વિણસેરે ચૈતનું, કંઠ વિના જિમ ગાન રે. રહો ૭
નારી નિરખી પાછા વળો, રાખો અમારી તે મામ રે,
તુમ વિણ શૂના રે માળિયા, શૂનો શય્યાનો ઠામ રે રહો ૮
ઇમ વલવલતી રે પ્રેમ!, આસુડા લુહે તે હાથ રે,
તુમ વિણ વાસર કિમ જશે, તુમ વિણ દોહીલી રાત રે રહો. ''

ભરતેશ્વર રાસ પૃ ૮૬.

આ રાજા ભરત ચક્રવર્તીને વૈરાગ્ય થતા તેના રાજત્યાગ વખતે તેની રાણીનો વિલાપ તે સાથે, નલરાજાએ તજી દીધેલી વૈદર્ભી પાસે

વનમાં એકલી છે તે વખતે જે વિલાપ પ્રેમાનંદે કરાવ્યો છે-'વૈદર્ભી વનમાં વલવલે'-એ સરખાવો.

૮૧. આજ રાસમાં 'આ ભરતેશ્વર આવિયો' ઢાલ ૩૪ માં છે, સરખાવો પ્રેમાનંદનું 'ઓ નલરાય આવ્યોરે.'

૮૨. હવે અન્ય વિષય જોઇએ લગ્ન પ્રસંગે થતી વિધિમાં વપરાતી સામગ્રી વૈરાગ્યવાસિતને મન શું સૂચવે છે તેનું વર્ણન કરતાં કવિ તેજ રાસમાં (પૃ. ૯૦) કહે છે કેઃ—

માત તાત મોહે પરણાવે, ચિત્ત કુંવરતણે નવ ભાવે,
અંગે પીડી જવ ચોળાએ, ભાવે આતમા કરમે લેપાએ. ૧
ન્હાતાં શિરે ભાવે સોય, સંસારનાં ફળ કડુ હોય;
ખૂંપ ભરંતા આતમ ભાવે, સંસારે જીવ તણાવે. ૨
વળી ચિંતે ભૂષણ ભાર, ગળે સાંકળ ચિંતે હાર
હાથે શ્રીફળ લેતાં ભાવે, જીવ નારી કિંકર થાવે. ૩
વરઘોડો ચઢીઓ જામ, ચિંતે દુર્ગતિ વાહન તામ,
બહુ વાજિંત્ર બજાવે, મન ચિંતે મુજ ચેતાવે. ૪
વરઘોડેથી ઊતારે, મન હેઠી ગતિ સંભારે;
પુંખે ધુંસરૂં વેગ આણી, સંસાર ધુંસરની એંધાણી. ૫
ત્રાક દેખી કરે વિચાર, જીવ વિંધાશે નિરધાર,
દેખી મૂશળ મનમાં આવે, જીવ સંસાર માંહે ખંડાવે. ૬
અર્ધ દેતાં ગ્યાને જોય, સહી પૂર્વ પુન્ય મુજ ધોય;
શ્રાવસંપા જવ ચંપાવે. વિવેક-કોડીયાં મુજ ભંજાવે. ૭
નાક સાહીને વેગે તાણે, સંસારે તણાવું જાણે;
કન્યા છાટે નવતંબોળ, કહે જીવ હશે એમ રોળ. ૮
કંઠે ન ધરી એ વરમાળ, ગળે દોર ધરે છે બાળ;
પાણી ગ્રહે તે કન્યા હાથ, તે તો દુર્ગતિ સાહું બાથ. ૯

લોક તિલક કરે તે માટે, જાતુ દુર્ગતિ કેરી વાટે,
ગાંઠે પડતા સહી બધાણો, દાહિનુ છુટવુ છે અહીંજાણો ૧૦
અગ્નિ મુજ આણે વશ જ્યારે, નર-ચિતા રે સભારી ત્યારે,
ફેરા દેતો જેણી વાર, ચિતે ફરતુ સહી ગતિ ચાર ૧૧
ચોરી ચારે મમ જાણુ એ દેખાડે ચહુ ખણ,
એમ આતમભાવના ભાવે, શુભ ધ્યાને કેવળી થાવે ૧૨

—ભરતેશ્વર રાસ પૃ ૭૦-૭૧

[આમા હમણાની લગનવિધિ સાથેનુ સામ્ય ઘણું પરખાય છે]

૮૩ ભરતની સ્ત્રીનુ વર્ણન કવિ આ રમણે કરે છે—

દત જિમા દાડમકળી અધર પ્રવળી રગ,
ઓર ઘણી કટી પાતળી સબળ સુકોમળ અગ
કનકકુભ દેવે ઘડયા, તાસ પયોધર હોય,
કમળ-નાળ સરખી કહી નરી બાહુડી હોય
પગ પંકજનુ જોડુ, જ ઘા કદલીરતભ,
હસગતિ ચાલે સહી, રૂપે જાણુ રભ
દેવકુમારા પદ્મની, અગ વિભૂષણ સોળ,
પહેરણ ચપા-ચૂદડી, કાયા કુકુમ લોળ
ચરણે નેવર વાજતા કટીમેખળ ખલકત
રયણ ઝાલ કાને સહી વાણી મધુર અત્યત
સાર વસ્તુ જગમા ઘણી, લીધુ તેનુ સાર,
નારીરત્ન નિપાઇયુ, તિસો ભરત ભરતાર

—એજન પૃ ૩૯-૪૦

૮૪ કુમારપાલ નામ લઈએ આબા પર કહેતા કવિ કહે છે કે —

અબ તણા ગુણ કેતા કહુ, ફરસ કરતાં બહુ સુખ લહુ,
સકલ વરસમા અમો સાર દેખીનો સુદર આકાર

પ્રેમલ જેહને પુહુવિ ન માય, તેણઇ ગંધઇં સુખ સાતા થાય,
પુષ્ઠ તણો કોયલ મનિ ધરઈ, ખાતી બઇઠી ટહુકા કરઈ.
પત્ર સુક્રોમન સહી કહેવાય, ઘરિ ઘરિ તોરણિ તે બંધાય,
છાયા શીતલ સોય નિહાલિ, ફલઈ અંત તે ઉષ્ણુકાલિ.
પવન લૂ અને તડકો તાપ, તેણઈ દિવસ સુખ કાઢઇ આપ,
નદી નવાણુ સૂકે જિણિવાર, અમૃત રસ તવ દિયે સદકાર
અંબ તણ્ા ગુણ દીસેં જસા, નર ઉત્તમ અંગિ આણે તિસ્યા,
તેહની કીરતિ જગિ વિસ્તરે, સોય પુરુષ સઘલામા સરે.

—કુમારપાલ રાસ પૃ ૧૩૩ કડી ૮૬–૯૧

૮૫. સિદ્ધરાજ જયસિંહનુ સ્વર્ગગમન થતા તેના શબને દાહભૂમિ પર લઈ જવામાં આવે છે ત્યારે કવિ કહે છે કે'—

સોનાવરણી રે ચેહ બલે, રૂપાવરણી તે ધુહરે,
કુંકુમવરણી રે દેહડી, અગનિ પરજાલીઅ તેહરે.
માન મ કરસ્યો રે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વરે,
સુર નર કિંનર રાજીઆ, અંતે મૃતિકા સર્વરે—

માન મ કરસ્યો રે માનવી.

જે શિરે રચી રચી બાધતા, સાલૂ સખરા ને પાગ રે,
તે નર પોઢયા રે પાધરે, ચાંચ દિયે શિરિ કાગ રે–માન.
જે નર ગંજી રે બોલતા, વાવરતા મુખમા પાન રે,
તે નર અગનિ રે પોઢીઆ, કાયા કાજલ વાન રે–માન.
ચીર પીતાંબર પહેરણેં, કંઠે કનકના તે હાર રે,
તે નર અંતે માટી થયા, જોતાં કાંઈ નવિ સાર રે.–માન.
જે શિરિ છત્ર ધરાવતા, ચઢતા ગજવર ખંધિ રે,
તે નર અંતે રે લેઇ ગયા, દેહેં દોરડા બાધિ રે.–માન.

ચોસઠિ સહસ અંતેઉરી, પાયક છનુ તે કોડિ રે,
તે નર અતે રે એહના સતા ચીવર ઓઢિ રે—માન
જે જિહા તે તિહા રહ્યુ પાતિગ પુણ્ય બે સાથિ રે,
એહ સરૂપજ દેહનુ પુણ્ય કરો નિજ હાથિ રે—માન
જેહસ્યુ હમી હસી બોલતા, કરતા ભોજન સાર રે
તે નર કાલિ માટી થય ઘડતા પાત્ર કુભાર રે—માન
ચપકવરણી રે દેહડી કદલી ગભ્ભ જાઘ રે,
તે નર સતા રે કાષ્ઠમા પડે ભડાભડી ડાગ રે—મન
દેહવિડબણ નર સુણી મ કરિસ તૃષ્ણા તુ લાખ રે,
જેસગ સરિખો રે રાજીઓ આવી કર્યો તિહા રાખ રે—માન.

—એજન પૃ ૧૪૭–૧૪૮ કડી ૨૯–૩૯

૮૫ એક પુરુષ પોતાની સ્ત્રીને તે ગામનો ધણી લઈ ગયો તે માટે કુમારપાલ રાજા પાસે નીચે પ્રમાણે ફર્યાદ કરે છે કે—

નિત ઝૂર દૂખીઓ ફૂર, જોઉં તો ગામોગામિ,
સીતા વિછોહ્યો રાઘવ કેમ રોગો વનિ રાનિ
રામ રડતે વનિ રડુ, રડયા તેહ મૃગનાથ,
રોયા તે વનના પખિયા રોતા રયણિ વિયાથ
રામ રડે લખમણ બુઝવે, ઘેલા રામ મ ગેય,
ગઈ સીતા અમે લાવસુ, લે લોગ સુખ થોય
રાઘવ ! રૂદન તમે મમ કરો વનિ ઘેલા થાસ્યો રામ,
એ જેહવી લખિ આણસ્યુ તેહનુ સીતા ધરસ્યું નામ
જલ જલ કમલ ન સપજે, વનિ વનિ અગર ન હોય,
ઘરિ ઘરિ સીત ન સપજે, ધીર વિચારી જોય
આભા મડણ વીજલી, પર્વત–મડણ મોર,
ઘર–મડણ સુભારજા, મુખ–મડણ તબોલ

જસ ધરિ ઘોડી હાંસલી, આંખડીઆલી નારી,
તે ધરિ સદા અજૂઆલડું, સુરભિ તેહ જ નિવારી.
એક નર સુખીઓ ને દુખી, જેહને નહિ ધરિ નારી,
કરે દીવો કલસજ કરી. કુણ ઉભો રહે બારી.
તેણે કારણિં હું નિત રડું, અંન પાન કીઆ ત્યાગ્ય,
આગે કિમ હાલો રડયો, નારી મારૂ કાજિં.
ઉમયા વ્હાલી ઈશને, સીતા વ્હાલી રામ,
ઢોલા વલ્લહી મારૂણી, રાધવ વ્હાલી સ્યામ.
તિમ મુઝ વાહલી પદમની, ચઢી પીહારઈ હાથિ,
દિવસ દૂખઇ કરી નીગમું, પણિ નવિ જાય રાતિ.
કનક તણી કચોલડી, ભાંગી પત્થર લગ્ગ,
સગુણ નિરગુણસું મરે, અમી વટાલ્યુ કગ્ગ.
એણે દુઃખે યોગી થયો, જીવું તેણે આધાર,
કુમર નરિંદ આગલિ યસે, તે ગઈ વાલઇ નાર.

—કુ. રા. પૃ. ૧૭૫–૧૩૬ કડી ૧૯થી ૨૮.

૮૭. સાગર સંબંધી એક સ્થળે જણાવે છે:—

વાહણે ચઢયો એકવાર, ગાજે ગગન અપાર,
ઊછળે સાગર નીર, ગાજે સબલ ગંભીર.
મચ્છ પ્રગટ બહુ થાય, ભયંકર સબલજ દેખાય,
વાહણ પાતાલમ્હા જાય, ગગન લગી ઉંચું થાય.

—હી. રા. પૃ. ૨૧૪.

૮૮. હીરવિજયસૂરિનાં સંભારણાં માટે ઉપમાઓ આપી લખે છે કે:—

જિમ કોકિલ સમરે સહકાર, જિમ ચાતક સમરે ઘન સાર,
ચંદા તણે સમરણ ચકોર, સમરે જલધર પ્રત્યે મોર.

મધુકર જિમ સમરે માલતી, ઉત્તમ સ્ત્રી સમરે નિજ પતિ,
વછ નાન્હો સમરે જિગ ગાય, બાલક જિમ સમરે નિજ માય.
સકલ સાધ અમો સમરૂં હીગ, ગોતમ જિમ સમરે મહાવીર,
તેણિપરિ સમરૂં ગુરૂ ગણધાર, તુમે જાતાં અહ્મ કુણ આધાર.
—હી. રા. પૃ. ૨૨૫.

૮૯. વાણિયા સંબંધી એમ કહે છે કેઃ—

વણીગ કટક ચડ્યાં ફેરવે, વણિગ ધનનો મદ ઉતરવે,
વણિગ બંધ થકી છોડવે, વણિગ દરિદ્રપણું નિગમે.
વણિગ કરે સકલની સાર, વણિગ કર ઉડાવણ હાર,
વણિગ દયાવંત જાંણીઆ, દુર્ભિક્ષ ઉતારે વાણીઆ.
અજા મહિષ ગવરી સાંઢીઆ, મારંતાં છોડે વાણીઆ,
ટાલે અકર અને અન્યાય, સોય કરે જે ન કરે રાય.
તેણિં સહી વણિગનું કુલ સાર, જેણે કુલે હુઆ દાતાર.
—કુ. રા. ખંડ ૨ પૃ ૧૮૨.

૯૦. આજ પ્રમાણે ચોપાઇમાંજ તે અન્યત્ર કહે છે કેઃ—

વડી જ્ઞાતિ વાણિગની કહીએ, આ કલિયુગમાંહિ લહીએ,
જે નીતિ સકલના જાણુ, જેને અભક્ષ તણા પચ્ચખાણ.
નહી પર પ્રાણીનો ઘાત, વાંકી વાટે જે નવિ જાત,
જીરવનો મદ ધન કેરા, તેણું કુલ વાણિગનો વડેરો.
ધન્ય વણિગનો અવતાર, કરે સકલ પ્રાણીની સાર,
વાણિગ બંધ થકી છોડાવે, નર સહુને કર ઓડાવે.
વાણિગ દેતા દખિણ લક્ષ, વળી ઊતારે દુરભિક્ષ,
વાણિગને નમે રાણા રાય, ટાળે અકર અને અન્યાય.
ચઢયા કટક તેહને ફેરવતા, નર દરિદ્રપણું નિર્ગમતા,
તિણે વાણિગનું કુળ સાર, જિણ કુળેં હુઆ બહુ દાતાર.
—હી રા પ ૧૮.

૯૧. વણિકની બીજી બાજુ પણ કહે છેઃ—

ગધે પાશ દેવે આણિયો, છેતર્યો નવિ જાયે વાણિયો
લેને ડસે દેનો ડસે, ઉપર ચઢાવે પાડ
વલી વિષધરને સેવીયે, પણ નવિ સેવિયે કરાડ,
આગે લુંટેરા છેતરા, ખુંદી હુંબડો દોય.
લેઇ હથીયાર તસ્કર હણ્યા, વણિગ સમો નહિ કોય.
વણિક ઘર તસ્કર ગયો, છાટયો કાગલ તામ,
નાહક ધોયો બાપડો, લેઇ ન શકયો દામ
ભજગ ભુપ ભુઅગમા, એ મુખ દોહલા કુંત,
વૈરી વીંછી વાણિયો, પુઠે દાહ દેઅંત.
આગલ મૂકી માગલ વસે, માગલ મૂકી મૂલ પ્રકાશે,
જો જાણે તો પાડે હાંમે, વણિગ કલાથી દૈવે ન ગે

—હિતશિક્ષા રાસ. પૃ. ૧૬૨-૧૬૩.[*]

૯૨. ખરો વાણિયો કેવો હોવો જોઇએ ? તે કહી તેને કવિ શિખામણ આપે છેઃ—

વણુજ વ્યાપારે ડાહ્યો રે જોઇયે, ઓલખે સહુ કરિયાણું,
સઘલી ભાષા બેલી જાણે, પરખે સઘલાં નાણું
હરતસંજ્ઞા સમજે રે સઘલી કરપલ્લવી પણ જાણે.
નેત્રપલ્લવી જે નર સમજે, વણુજ કરી ધન તાણે.
વિણ દીઠે સતકાર ન દીજે, દીજે બહુ દેખંતા,
મિત્ર સંઘાતે વણુજ ન કીજે, શાસ્ત્રે વરજ્યા એતા.
નટ વિટ વેશ્યા ને જૂવટિયા, મ કરિશ ત્યાં ઉધારો,
ધર્મ પોતાનો નવિ હેલાવે, તેહ વણુજ કર સારો.
કૂડાં કાટલાં તું પરિહરજે, દેખીને એ લાભો,
એક વારે એ શિરનો જાશે, પાઘડી સાથે ગાભો.

ફૂડો કરહો મમ કાદિશ ભોલા, સમ મમ ખાઇશ ઝાઝા,
પરધૂતીને પિંડ જે ભરતા, નહિ પરમારથે તાજા
બદલી વસ્તુ મ આપીશ કોને, છેતરતાં છેતરાઇશ,
દૂધ બીલાડીને દષ્ટાંતે, મસ્તક ખૂંચૂં ખાઇશ.
દેવ ગુરૂ ધર્મ તણા સમ મૂકે, સત્યનો ચીલો રાખે,
ભેલ સંભેલ મ કરજે વસ્તે, કાંઇક સાચુ ભાખે.
ખોલે માથુ મૂક્યું જોણું, તેહશુ મ કરીશ કૂડું,
ધર્મિ પુરૂષને જે તું વંચિશ, તેણુ લાભે તૂં બૂડો.
દેવ ગુરૂ ઠાકુર મમ વચો, ચોથો પુરૂષ સુંહાલો,
જો કોઇ મરણુ વિમસે હઇયે, તો મમ વચે બાલો.
કોનો પહુ મમ થાઇશિ ભાઇ, નવિ પૂરેવિ સાખો,
સમ મમ ખાજે ધીજ તજે જો, એ શીખામણુ રાખો.
વણુજ વ્યવહાર કહ્યો મેં માડી, રૂડે દુર્મતિ છાંડી,
ઋષભ કહે હિતશિક્ષા સુણે જે, તમ શિર દૈવની ડાડી.

—હિતશિક્ષા રાસ. પૃ. ૭૭–૭૮.

દેવલોક ને મોક્ષનાં સુખ, કિમ પામે પર કરી દુઃખ,
પરવંચના મ કરો કોય, સત્ય ચાલતાં ? બહુ ધન હોય.

૯૪. કવિ પોતે શુદ્ધવ્યવહારી વણિક હતો અને તેથી વણિક સંબંધી જે જે કહ્યું છે તે યથાર્થ છે.

૯૫. કવિના થોડાં સુભાષિતો કુમારપાલ રાસમાંથી લઇએઃ તે ચોપાઈ, દૂહા, છપ્પા વગેરેમાં છે.

અ. ચોપાઇમાં સુભાષિતો.

(૧) જનની સમ નહિ તીરથ કોઇ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલે જોઇ,
જેણે માની પોતાની માય, સકલ તીર્થ ઘરિ બેઠાં થાય
જેણી માતાએ ઉદરે ધર્યો, મલ મૂત્ર ધોઇ ચોખો કર્યો,
તે માતાના પૂજે પાય, ગુણ ઉસકલ કિમે ન થાય
સોવન બરાબરિ તોલેં જોય, ખુધિ ધરી કરે તીરથ સોય,
ઇંદ્રમાલ પહેરાવે માય, ગુણ ઉસંકલ કિમે ન થાય.
પગ ધોઇને પાણી પીયે, અમૃત-કવલ માતા-મુખિ દિયે,
દેવ-ચીવર પહેરાવે જોય ગુણ ઉસંકલ કિહે ન હોય.
ખંડ ૨ પૃ ૬૯.

(૨) વિણુ રાખણે વિણસે જિમ ખીર, વિણુ પહેરે નારિ વિણસે ચીર,
વિણુ ખેડયુ વિણસે જિમ ખૂત, વિણુ હાથે વિણસે ઘરસૂત્ર.
વિણસે વિણુ ચઢ નારિ તુરી, અતિ લાડે વિણસે દીકરી,
વિણસે ખય રોગે જિમ ગાત્ર, વિણસે જુંડા સાથે પાત્ર.
વિણસે દાતા વિહુણા પાત્ર, વિણસે પંડિત વિહુણાં શાસ્ત્ર,
મન મેલે વિણસે પરલોક, પુણ્ય કરિયું તે થાય ફોક.
વિણસે વિદ્યા અતિ અભિમાન, વિણસે કંઠ વિહુણું ગાન,
વિણસે પુરૂષ કુદેશે ગયો, વિણસે આવિ વિરવામો રહ્યો।
ખંડ ૧ પૃ. ૫૨.

(૩) પ્રાહિ નર ઉત્તમ જગિ જેહ, અલ્પ આઉખે જાયે તેહ
ઘટ મહિના જીવે કેસરી, કાલા કાગ ન જાયે મરી
ખડ ૨ પૃ ૧૩૫

(૪) અંધ પુરૂષ ને આગણે કુઇ, નાહનો બાલ ને મા તસ મુઇ
પડયા દાંત સોપારી ઘુટે, આસણુ ગુમડુ ચઢતુ ઉઠે
ઘર નાહના વચિ ખીલો જડયો નિર્ધન આટે મહુજલિ પડ્યો,
લૂખુ ભોજન ટાઢુ થાય, સાતે દુખ મોટા કહેવાય
ખડ ૧ પૃ ૧૨૯.

(૫) ઉંઘ ન માગે શૈયા સાર અરથિ ન ગણે દોષ વિચાર
ભૂખ્યો નવિ માગે સાલણું, કામી ન પૂછે કુલ સ્રીતણું ૧—૨૨

(૬) જો ધનવંત અધિકેરૂ જમે સકલ લોકને તે પણ ગમે,
જો નિરધન અધિકેરૂ ખાય તો દારિદ્રી નર હેલાય.
ધનવંત બોલે આલપપાલ લોક ભણે તસ વાચાલ,
જો નવિ બોલે રંક સરીર તો સહુ ભાખે બલા ગંભીર
જો ઉંઘે સુજાતોજ વખાણુ તો એ લીનો પંડિત જાણુ
પયે ધનવંત પાલો જાય તો તે માન રહિત કહેવાય ૧—૪૭

(૭) ધિગ્ મુખ જીહા નહિ તત્ત્વજ્ઞાન ધિગ્ કર જે નવિ દેતો દાન,
ધિગ્ કુલ જિહાં નહીં પુત્ર સુસાર, ધિગ્ નર જીહા નહીં પરઉપકાર

ઇંદ્ર અહલ્યાએ સુરાગિયો, બ્રહ્મા ધ્યાને ચૂકિયો,
ઋષભ કહે નાય રૂપ મેં કો નવિ મૂકિયો ૧–૮૦

(૫) દાન વિતએ ગળે, ગજે શુભ કાજ પ્રમાદે,
મતિ વિના પંડિત ગજે ગજે સુખ લજ્જા વિવાદે
લોભે ગુણહ ગજે ગજે પુણ્ય અસતિએ દાતા,
પંડિત મૂરખમાં ગજે ગજે તપ માયા ચિત્તે
ઓસંગે શિયનજ ગજે દૂરિ ગયા નેહજ ગજે,
કવિ ઋષભ કહે રે ગુણીઅણો, પુત્ર વિના તિમ કુળ ગજે ૧–૮૧

(૬) કાયર વળી સબંધી આ વણિક કવિ કહે છે કે —

કાયર મલિયા કેડિ કોડિ ક્ષણિ આણે,
ખાટને ખાધ નધારત, વઢવાની વાત ન જાણે
હગણું ધરે હથિયાર વાટમાં વાગ ચાલે
રવામાં મરે કો સૂર વદન તે વાડિમાં ઘાલે
લોહી દીઠે ચઢે ચીતલી, મસ્તગી પુંજાનો દાવો ધરે
ભડના ભડે ભગણ માર્યા પહેલા તે મરે. ૨–૭

દેશીઓનો મોટો ભાગ પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની કવિતાઓનો છે, તેમજ સામાન્ય લોક સમાજમાં પ્રચલિત જૈનેતર કવિઓની તેમજ જોગીનોની તેમજ અન્ય પણ દેશીઓ જોવામાં આવે છે. [ગિરિજા દેવીને વીનવું કુ રા પૃ. ૧૬૯, ઓલે કાંઠે ગંગા ને પેલે કાંઠે યમુના—આ ગીત ભરત૦ રાસ પૃ ૬૦, કાન બજાવે વાંસળી એજન પૃ ૭૧, અને પૃ ૧૫ લોકપ્રચલિત દેશીઓ નામે મન ભમરાની, સાહેલડીની, બટાઉની, ઉલાળાની, ત્રિપદીની વગેરે]

૯૮. દેશીઓ રથી પણ કેટલીક હકીકત મળી આવે છે. તે પરથી જણાય છે કે નયસુંદરનો સુરસુંદરી રાસ (છાનો રે છપીને કતા કયા રહ્યો રે—એ દેશી જુઓ ઉક્ત રાસ પૃ ૨૭૩ મૌક્તિક ૭, સુરસુંદરી કહે શિરનામી એ દેશી જુઓ ઉક્ત રાસ પૃ ૨૭૧), સકલચંદ્ર કૃત કૃતિઓ (દેશી–સરસતી ભગવતી ઘો મતિ ચંગ–વાસુપૂજ્ય જિન પુન્ય પ્રકાશો) ગૌતમરાસ (દેશી–જિમસહકારે કોયલ ટહુકે), રત્નસાગરનો પ્રથમ પવાડો (તેની દેશી,) સમયસુંદરના મૃગાવતી રાસ, પ્રત્યેક બુદ્ધ રાસ આદિ (તેની દેશી) હી રા પૃ ૧૫૬ અને ૧૬૭, હવે રાણી પદમાવતી), કમલાવતી (તેની દેશી હી રા. ૨૪૨), રત્નસાર કુમાર (કુ. રા ખંડ ૨ પૃ ૩૦), મતિસાર કૃત શાલિભદ્ર રાસ રચ્યા સં' ૧૬૭૮ (બે કર જોડી તામ રે ભદ્રા વીનવે દેશી હિત૦ પૃ ૫) વગેરે અનેક કવિઓનું ભાષાસાહિત્ય આ કવિએ વાચ્યું હોવું જોઈએ, તેમજ પોતે ઉલ્લેખેલા પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની કૃતિઓ જરૂર અભ્યાસી હતી તે કવિઓ સબંધી જુઓ પારા. ૫૮–૫૯

૯૯. જૈન તેમજ જૈનેતર કથા સાહિત્યનો તેમને સારો પરિચય હતો એ તેમણે આપેલા દૃષ્ટાંતો પરથી જણાય તેમ છે. વળી લોકકથાઓ જે કંઈ પોતાના સમયમાં પ્રચલિત હતી તેમાં ભરથરી, વિક્રમ મુંજ, ભોજ, ઢોલામારૂણી વગેરેની વાતોનો પોતે ઉલ્લેખ કર્યો છે.

એક દિન રંગિ રમઇ ભરચરી, એક દિન ચાલ્યો સહૂ પરિહરી
કુ રા ૧-૮૫-૩૪

વિક્રમરાજા સાહસુ જોય, ઉપઇ બહુ દૂખ પામ્યો સોય,
શનીચર સાથિ સાહનઈ લાગ્યો, થઇ ચઉરંગ દૂખ કા ભોગવ્યો
કુ રા ૧-૧૧૪-૮૧

મુજ પડયો જુરઇ નહુજી વારઇ પોતઈ રોષ ૧-૧૯૯-૭૭
મુજ મગાયો ભીખ, ભોજ ભોગવે ભોગ ૬-૮૦-૮૪
ટોબા વલ્વહી મારૂષી, રાઘવ વ્હાલો શ્યામ ૧-૧૩૬-૨૫

૧૦૦ આમ અનેક જાતના વર્ણન અને સુભાષિતો વગેરે મળી શકશે હાલ વિસ્તારના ભયથી સાધન સમયના અભાવે જૈનેતર કવિઓના કાવ્ય સાથ ઋષભદાસના કાવ્યોની સરખામણી મુલતવી રાખવી યોગ્ય છે. આ કવિ સબંધી ઉપયુક્ત માહિતીઓજ મુખ્યત્વે કરી એકઠા કરી મૂકવામાં આવી છે

ણ્યવિજયના પુસ્તકસંગ્રહમાં છે. પુણ્યપ્રશંસા રાસની પ્રતિ મુનિશ્રી મિદ્ધિ મુનિ પાસે છે. તે પરથી કેવી રીતે જોડણી લખાતી—એક વણિક કવિ કેવી રીતે લખતો તેનો સારો ખ્યાલ આવે તેમ છે. અત્યારે જે રીતે 'ણુ' લખાય છે તેજ રીતે કવિએ બાળબોધ લિપિ લખતાં લખેલો છે. તેમાં ગુજરાતી અક્ષરો આવે છે.

૧૦૦. રા. બ. હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ સન ૧૯૨૦ની છઠી ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખ તરીકે આપેલ ભાષણમા પૃ. ૩૪ પર જણાવ્યું હતું કેઃ—

૧૦૩ "સંવત્ ૧૬૬૦ના અરસામાં (ખરૂ જોતાં સં. ૧૬૭૦ અને ૧૬૮૦ની વચમા) સંઘવી ઋષભદાસે પુણ્યપ્રશંસા રાસ રચેલો પરમ પૂજ્ય મુનિશ્રી સિદ્ધિ મુનિએ કૃપા કરી મને જોવા આપ્યો, તે ઋષભદાસના સ્વહસ્તે લખેલો છે, એટલે તેમા નકલ કરનારના પ્રમાદને અવકાશ નથી તે બાળબોધ લિપિમા માથા બાંધીને લખેલ છે, છતાં તેમાં ગુજરાતી (ફુટનોટ–સત્તરમી સદીમા ગુજરાતી લિપિ ચાલતી હતી તેનો આ એક પુરાવો છે. અકબરના વખતના દસ્તાવેજમાં પણ એ લિપિ વપરાઇ છે.) અક્ષર ઘણા આવે છે. ત્રણ પાંખડાંવાળો અ. વચમાં પાંખું નહિ, પણ ચ ની પેઠે કરીને નીચે ગાંઠ જેવું. જરાક વાળીને તેને કાનો કરેલો એવો સ (એ બને પૂર્વે પ્રચારમાં હતા) તેનાં બીબા ન મળવાથી હાલના જેવા અને ગુજરાતી અક્ષરોને માથા દોર્યા વગર લખીને બાકી સર્વ અસલ પ્રમાણે આપુ છુંઃ—

आसो रे मुझ आज फली मन आसा। सरसति। ऋषभादे (૫ટી માત્રા) ય नमि कीधो। पुण्य प्रसंसा रासोरे। આવલી ॥ मेर मही। सायर ससी ज्यांहिं। जयलग सुर प्रकासो। जब लग सीध शुक्ला सुरगां घर। तब લગ રહ્દઇજ્યો रासोरे॥ मु॥ सुणी सांभली जे नर

चेल्या। छुटा भवनो पासो। रीषभ"कहइ प रास सुणंता।
अनंत सुपम्हा पासो। र (रे) मुज पोहोती ममनी आसो॥

ईति श्री पुण्य प्रसंसा रास पुरण। गाथा ३२८॥
ल्खीत॥ संघवी॥ ऋषभदास सागण (पिताद्द नाम)."

१८—ઉપસંહાર.

૧૦૪ સને ૧૯૨૫ ની પંચમ ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌મા શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ નામનો જે નિબંધ મોકલ્યો હતો તેને જરા વિસ્તૃત અને વિશેષ હકીકતથી યુક્ત કરી અત્રે મૂકો છે ઉક્ત પરિષદ્‌ના નિબંધમા છેવટે એ પારાગ્રાફ મૂકો હતો કે—

છેલ્લે જૈન સાહિત્ય હજુ અપ્રકટ છે તે બહાર લાવવા વિશેષ પ્રયત્ન થશે તો સમાજસ્થિતિ રાજ્યના ઇતિહાસ, દર્શનની તર્કજાળ ધર્મની ભાવના અને તત્વજ્ઞાનજન્ય આનંદના ચિત્રો પ્રાપ્ત થઇ શકશે એવુ જણાવી નીચે અંગ્રેજી કડીઓમા કે જેમા જૈન અને જૈનેતર એ શબ્દો પૂર્વ અને પશ્ચિમને બદલે મૂકેલા છે તે કહી વિરમુ છુ—

"Time has drawn near
When Jains and Non-Jains without a breath
Will mix then dim lights like life and death
To broaden into boundless day!"

૧૦૫ ત્યારપછી તો કાનનવાહે કેટલુંયે કાર્ય કર્યુ છે તેજ પંચમ પરિષદ્‌ના પ્રમુખ સાક્ષર શ્રી નરસિંહરાવે જૈન સાહિત્ય સંબંધી અત્યલ્પ છતાય નીચનો કિંચિત્ ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે—

"આપણા જૈન બન્ધુઓએ કેટલાક વર્ષથી પ્રાચીન જૈન સાહિત્ય પ્રગટ કરવાનો સ્તુત્ય પ્રયાસ આરમ્ભ્યો છે એ પ્રયાસથી ગુર્જર

સાહિત્યમાં ભાષાના ઇતિહાસ તેમજ સાહિત્યના ઇતિહાસ બંનેમાં નવો પ્રકાશ મળ્યો છે તેથી એ બન્નુઓના આપણે ખરેખ ! આભારી છિયે હેમણે પ્રગટ કરેલા ગ્રન્થો પ્રાચીન સાહિત્યના છના, હેમની પ્રવૃત્તિ આ યુગમા શરૂ થઇ છે તેથી આ યુગમા આટલુ એ પ્રવૃત્તિનું દર્શન કર્યું છે.'

૧૦૬ ઉકત પરિષદ્મા જૈન સાક્ષર શ્રી (હાલ સ્વર્ગસ્થ) ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઇ દલાલ એમ એ એ 'પાટણના ભંડારો અને ખાસ કરીને તેમા રહેલુ અપભ્રંશ તથા પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય' એ નામનો અતિ ઉપયોગી માહિતીવાળો વિદ્વત્તાયુક્ત નિબંધ મોકલી જૈનો પાસે શુ બયુ છે—શુ ખજાનો છે તેનુ ભાન ગૂજરાતી સાહિત્ય-જગતને કરાવ્યુ હતુ.

૧૦૭. સાહિત્યસંવિધાયક શ્રીમાન્ (હાલ સ્વ) રણજિતરામ વાવાભાઇ મહેતાએ સને ૧૯૧૭મા પોતાના એક લેખમા લખ્યું હતુ.—

'ગુજરાતના ઇતિહાસ ઉપર અને વર્તમાન જીવન ઉપર જૈન સંસ્કૃતિનો સબળ પ્રભાવ છે બીજા પ્રાંતોમા વિદ્યાનુરાગી બ્રાહ્મણોનો જે પ્રભાવ છે તેવો પ્રભાવ ગુજરાતમા ગુજરાતી બ્રાહ્મણોનો નથી. બીજા પ્રાંતોમાં બ્રાહ્મણો અને બ્રાહ્મણેતરો (શુદ્રો) સિવાય બીજા વર્ણો નથી હોતા પરંતુ ગુજરાતમા બ્રાહ્મણો, વૈશ્યો અને શુદ્રો એ ત્રણ વર્ણો છે. બ્રાહ્મણો અને શુદ્રો વચ્ચે જે મોટું અંતર બીજા પ્રાંતોમા છે તે આપણા પ્રાંતમાં નથી બ્રાહ્મણો અને બ્રાહ્મણેતરો વચ્ચે તીખાશ મહારાષ્ટ્ર કે મદ્રાસ ઇલાકામા છે તેવી આપણે ત્યા નથી ગુજરાતમા સમાજના થર અન્યોન્ય સાથે ગાઢ સંબંધવાળા છે તેમની વચ્ચે વિશાળ અવકાશ નથી એક થરમાથી જવાની અમુક રીતે સુગમતા છે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, શુદ્ર અનુક્રમે વૈશ્ય થઇ શકે છે અને વૈશ્ય બ્રાહ્મણ અથવા શુદ્ર થઇ શકે છે થર થર વચ્ચે અણુરાગ, વિરોધ કે

શત્રુના નથી. આ સર્વ શુભસ્થિતિનું કારણ કેટલેક અંશે જૈન વેપારી કોમ (વૈષ્ણવ વેપારી કોમોમાંની પણ ઘણી પૂર્વે જૈન હોવાનો સંભવ લાગે છે એટલે તેમની અલાહિદી ગણત્રી નથી કરી)નું અસ્તિત્વ છે."
(જૈન શ્વે. કો. હેરલ્ડ. ઓગસ્ટ ૧૯૧૭ પૃ. ૨૫૦)

૧૦૮. સને ૧૯૨૦ની છઠ્ઠી ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખ રા. બ રાજરત્ન હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ પોતાના ભાષણમાં જૈન સાહિત્ય સંબંધી ઉચ્ચારેલા વિચારો માટે જુઓ તેનો રીપોર્ટ. પૃ. ૪૬ થી ૪૮.

૧૦૯. અને ૧૯૨૪ની પરિષદ્‌ના પ્રમુખ રા. બ. કમલાશંકરને કહેવું પડયું હતું કે:—નરસિંહ મહેતા પહેલાનાં—'પ્રાચીન કાલથી જૈનોએ ગુજરાતી સાહિત્યની સારી સેવા બજાવી છે, અને નરસિંહ તે ગુજરાતી ભાષાના બ્રાહ્મણ કવિઓમાં આદ્ય કવિ છે.

૧૧૦. સાક્ષર શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીએ સન ૧૯૨૫માં જૈનો અને જૈનેતરો વચ્ચે અરસપરસ વિચારની આપલે થયેલી અને બંને કોમોના આચાર વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન સાહિત્યમાં રસ લેતા અભ્યાસીને મેળવ્યા વગર ચાલે નથી એમ જે કહ્યું છે તે જરા વિસ્તારથી આ ગ્રન્થમાળાના મૌક્તિક ૭ માં આપેલા ઉપોદ્ઘાતમાંથી સાંપડશે.

૧૧૧. ઉક્ત સાક્ષરશ્રીએ ૧૯૨૬ની સાહિત્ય પરિષદ્‌ની સ્વાગત સમિતિના પ્રમુખ તરીકે જે ઉદ્‌ગારો કાઢયા છે તે અત્ર અવતારવામાં આવે છે:—

"જૈન બંધુઓની જાગૃતિ—જૈન બંધુઓ પણ જાગૃત થયા છે, અને પોતાના અખૂટ પુસ્તકભંડારોની કીંમત સમજતા થયા છે. જૈન કોમના નેતાઓને બેવડી મુશ્કેલી વચ્ચે કામ લેવું પડે છે. એક તો એ કોમના મ્હોટા ભાગે કેળવણીનાં ફળ ચાખ્યાં નથી, એટલે તેને સાહિ-

તેમનો રસ લાગ્યો નથી. બીજું એ કે એ કોમનો સાક્ષરતા પામેલો વર્ગ, સાધુ, યતિ, મુનિજી વગેરેનો, તે પણ અમુક અપવાદો સિવાય, ભંડારોમા ભરાઇ રહેલી સામગ્રીને બહાર લાવવાની વિરૂદ્ધ છે આવી મુશ્કેલીઓ છતા, અને એ મુશ્કેલીઓ કેટલી ભારે છે તે તો તે દૂર કરનારાજ જાણે છે ધન્ય છે તેમને કે જેમણે એ ભંડારોમા અંધકાર સેવતા લાખો ગ્રંથોમાથી થોડા પણ પ્રસિદ્ધિમા આણી આપણા જૂના સાહિત્ય પર, આપણી જૂની ભાષારચના પર, આપણા જૂના કાવ્યો ના વસ્તુ પર પ્રકાશ નાખ્યો છે. સ્વર્ગસ્થ ભાઇ ચીમનલાલ દલાલ કે હાલ એવાજ કાર્યમા ધૂમી રહેલા ભાઇ મોહનલાલ દેશાઈ કે જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધાર વાળા સસ્થા તરફથી આનદ કાવ્યમહોદધિની મૌક્તિમાળ પરોવનાર ઝવેરીઓનો જેટલો આભાર માનીએ તેટલો થોડો અવા એવા સાહિત્યવિલાસીઓના પ્રયાસથી આપણે જોઇ શક્યા છીએ કે શુ નરસિંહ મહેતાના સમયમા કે શુ તેની પૂર્વે પણ જૈન તથા જૈનેતર લેખકો અને કવિઓની ભાષામા કે કૃતિમા માત્ર સાપ્રદાયિક ભેદ બાદ કરતા બીજી કોઇ રીતની ભિન્નતા જોવામા આવતી નથી"

૧૧૨ આ લેખકે જૈન કવિઓ અને તેમની કૃતિઓનો શતક વાર (૧૩માથી ૨૦મા સુધી) વિસ્તૃત સૂચિરૂપે સગ્રહ કર્યો છે તેનો પ્રથમ ભાગ 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ' એ નામથી જૈન શ્વે કાન્ફરન્સ તરફથી બહાર પડ્યો છે તેમા સત્તરમા સૈકા સુધીનાનો સગ્રહ આવ્યો છે. વળી તેમા પ્રસ્તાવનામા "જૂની ગુજરાતી ભાષાનો સક્ષિપ્ત ઇતિહાસ" એ નામનો ત્રણસોથી વધુ પૃષ્ઠોવાળો આ લેખકે લખેલો નિબધ પ્રકટ થયો છે: તે સર્વ પરથી જણાશે કે જૈનોએ ગૂજરાતી ભાષ ના ઉત્કર્ષની ઉત્કટ અભિલાષા યથાશક્તિ પણ પુષ્કળ પ્રમાણમા પરિપૂર્ણ કરી છે

૧૧૩. છેવટે ગૂજરાતી સાહિત્યના સર્વ સમારભમા-ક્ષેત્રમા જૈનો હમેશા સામિલ રહી પોતાના અખૂટ સાહિત્યની પ્રસાદી આપ્યાજ કરી 'જૂના સાહિત્ય પર, જૂની ભાષા રચના પર, જૂના કાવ્યોના વસ્તુ પર

પ્રકાશ નાખ્યાજ કરશે અને પોતાના પૂર્વજોની તેમજ પોતાની ભાષા પ્રત્યેની અપૂર્વ સેવા અને અગાઢ પ્રીતિ વ્યક્ત કરશે, તેમજ જૈનેતર ગૂજરાતી આલમ તે પ્રત્યે સમભાવ, ન્યાયશીલતા, અનભિનિવેશ, અને મધુરતા-થી ભરેલી દૃષ્ટિ કરી તેની યોગ્ય કદર કરશે એજ યાચના

મુંબઇ, તા ૧૫-૬-૨૭ **મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ.**

અનુલેખ

૧૧૪. ગત ડીસેમ્બરની ૨૭ મી તારીખે પાલ્હણપુરમા ત્યાંના ડાયરાનો ભડાર જોવાની તક મુનિ **ધીર**વિજયની કૃપાથી મળી હતી, તેમા આ ઋષભદાસ કવિ કૃત 'જીવંતસ્વામી ના રાસ' ની પ્રત જોઈ તેની પ્રશસ્તિ પરથી જણાયું કે તે રાસ સ ૧૬૮૨ ના વૈશાખ વદ ૧૧ ગુરૂવારે ખંભાતમા કવિએ રચ્યો હતો

શાંતિદાતા નમો નમઃ

અવતરણિકાઃ—

આવા સાહિત્યને અંગે તો ઘણુંયે લખવાનું હોય, લખવાની ઇચ્છા પણ હોય, સામગ્રી પણ યથાશક્તિ એકત્ર થઇ હોય, ગાંડીવ પ્રેસના, ગાંડીવની પણછમાંથી; શત્રુને સાવધાન કરનાર ચકારાના ધ્વનિ તુલ્ય–ટંકારરૂપ ઠપકાયે સાભળ્યા હોય, છતા આખરે "કાઇ પણ લખ્યા વિનાજ પ્રજા પાસે મૂકવુ" એવીજ જાણે કુદરતની પ્રેરણા ન હોય ! તેમ ઘણો સમય વ્યતીત થવા છતાએ, ફળ સમપ્યાં વિનાજ પ્રસિદ્ધિમાં આણવુ પડયું છે, જે માટે વાચકવર્ગની ક્ષમા વિના બીજું શું માગવાનું હોય ?

સાહિત્યના કાર્યને અંગે તો સંઘવી **ઋષભદાસ કવિએ** શ્રી-હીરવિજયસૂરિ રાસમા કહ્યું છે તેમ,

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
"કાજલ કાગળ કાનણાઉં મળી, કોડો કાની કાતર વળી;
૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧
"કોટિ કહેડિ કર કથનું કામ, કોડ ધરી કવ્યુ ગુરનું નામ.
૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭
"કરણુ કરાનું કાપવશ કરી, કવિતા કાવ્ય કાવત મનધરી;
"એણીપરેં શાસ્ત્ર તે કષ્ટે થાત, વાક્રિ ન લહે વીયાની વાત"

[આનંદ કા. મ. મૌ. ૫ મુ પૃષ્ઠ ૨૧૨.

જ્યારે સત્તર કક્કા એકત્ર થાય, અને તે વડે એક તાન એક ધ્યાન લાગી રહે તોજ સાહિત્ય કાર્ય કરી શકાય છે. તેમાયે વળી ગૃહસ્થીપોને શારીરિક સાંસારિક અનેક ઉપાધિયો લાગેલી હોયજ કે જેમાંથી વખત ચોરી કાય કરવા બેસવુ એ મહાન્ ઉદય હોય તોજ બની શકે.

કાવ્યની પ્રતો મેળવી હતી અને તેઓશ્રીએ આ મૌક્તિકનું સંશોધન કર્યું હતું જે બદલ તેઓશ્રીનો પણ અંતઃકરણથી ઉપકાર માનીએ છિયે

અમારા તરફથી અત્યાર સુધીમાં સંસ્કૃત, માગધી, અંગ્રેજી અને આવા કાવ્યોના ગૂજરાતી ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કરવામા આવ્યો છે, કે જે પ્રયાસવડે આ ગ્રન્થને અમો તરફથી બહાર પડતા ગ્રન્થોમા "**ગ્રન્થાંક ૭૦**" (જૈન ગૂર્જર-સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૮ મા) તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવા ભાગ્યશાળી થયા છીએ. ટાઇટલો ઉપર ભૂલથી ૬૯ છપાયો છે.

ગુજરાતી, ઇંગ્રેજી વગેરે ભાષામાં લખાયેલાં વંચાયેલા પ્રાચીન પુસ્તકો, કાવ્યો, નિબંધો, લેખો વગેરેની જાળવણી, ખીલવણી, અને અભિવૃદ્ધિ કરવાનો છે."

આગમોદ્ધારક, આગમવાચનાદાતા, સાક્ષરશિરોમણિ આચાર્ય મહારાજ **શ્રીઆનંદસાગર-સૂરીશ્વરના** ઉપદેશથી આ ફંડની સ્થાપના **થયેલી હોવાથી** તેમનુ નામ ચિરંજીવ **રહે** એવા ઇરાદાસહ આવા કાવ્યોના સંગ્રહનું નામ **"શ્રી આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ"** રાખવામા **આવ્યું છે.**

આ પુસ્તક જોડે શ્રીમદ્‌સૂરીશ્રી **બુદ્ધિસાગરસૂરિનું** નામ જોડવાથા આવ્યુ છે તેઓનો શ્લોક આપવા બદલ શેઠ **મોહનલાલ હિમચંદ પાદરાકર** સેક્રેટરી શ્રી અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળના આભારી છીએ.

મર્હુમ **શેઠ નગીનભાઇના** સં. ૧૯૭૮ ના કારતક વદ ૫ ને રવિવાર તારીખ ૨૦ નવેબર સને ૧૯૨૧ ના દિનના ઉ. વર્ષ ૪૫ ના થયેલા અકાળ મૃત્યુથી આ ફંડના સર્વ કાર્યનો ભાર અમારા શિરે પડવાથી જોઇએ એટલા પ્રમાણમા કાર્ય થય શકતું નથી. શેઠ નગીનભાઇ ફંડની ૧૦/૧૧ વર્ષની કારકીર્દીમા ૫૬ અંકો બહાર પાડવાને ભાગ્યશાળી નિવડ્યા હતા. જ્યારે અમો તે પછીના છેલ્લા પાચ છ વર્ષમા માત્ર ૧૩ અંકોજ બહાર પાડી શકયા છીએ. શેઠ નગીનભાઇના આત્માને પરમાત્મા પરમ શાતિ બક્ષે એવુ ઇચ્છીએ છીએ.

શેઠ કેશરીચંદ રૂપચંદ જેઓ સને ૧૯૨૬ મા ટ્રસ્ટીપણાથી મુકત થયા હતા તેથી અને **શેઠ નગીનભાઇ ઘેલાભાઇના** અવસાનથી ખાલી પડેલી બે જગ્યાઓએ **શેઠ અમરચંદ કલ્યાણચંદ** ઝવેરી અને **શેઠ નેમચંદ અભેચંદ** ઝવેરીની નીમણુંક કરવામા આવી છે.

અંતમાં એટલું ઇચ્છી અવતરણિકાથી વિરમીશું કે આ અમારો પ્રયાસ સર્વ સાહિત્યપ્રેમી જનોને પ્રિયકર થઇ સુન્દર સુરસ ફળ આપનારો થઇ પડો. આવા પ્રયાસને જો પ્રજા તરફથી સારૂં સન્માન મળશે તો આશા છે કે ભવિષ્યમાં ઘણાં મૌક્તિકો પ્રજા પાસે મુકવા અમો અમારાથી બનતું કરી શકીશું.

હંસરાજ પ્રાગજી બિલ્ડીંગ
ગીરગાવ, મુંબાઇ.
મહાશિવરાત્રી, સં. ૧૯૮૩

જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી,
હું અને બીજા ટ્રસ્ટીઓ.

સદ્દગુ અન્ય જદાગ પડે તે પૂર્વે આ સંસ્થાના એક ઉત્સાહી સંચાલકના અકાળ અવસાનની અતિશય દિલગીરી ભરેલી નોંધ લેવાનું કાર્ય અમોને અમારા કમભાગ્યે પ્રાપ્ત થાય છે. આ ફંડને મર્હૂમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીના સ્મારણાર્થે સ્થાપનાર અને સંસ્થાના ટ્રસ્ટી **ભાઇ ગુલાબચંદ દેવચંદ જવેરી** ફક્ત આઠ દિવસની ડબલ ન્યુમોનિઆની માંદગી ભોગવીને અકાળે માત્ર ૩૮ વર્ષની ભરયુવાવસ્થામાં સંવત્ ૧૯૮૩ ના ફાગણ સુદ ૫ ને મંગળવાર તા. ૮ મી માર્ચ સને ૧૯૨૭ ના રોજ પોતાની પાછળ પોતાની પત્ની બાઇ જશકોર, ચાર પુત્રો તથા એક પુત્રીને મુકીને દેહમુક્ત થયા છે. વિશેષ દિલગીરીની વાત એ છે કે તેઓનાં પત્ની બાઇ જશકોર પણ માત્ર ઓગણત્રીસ કલાકના વૈધવ્યયોગને ભોગવી બીજેજ દિવસે પોતાના પતિને પથે પળ્યા છે. પરમાત્મા આ દમ્પતીના આત્માઓને ચિરઃસ્થાયી પરમશાંતિ દે એજ પ્રાર્થના છે.

જવેરી બજાર મુંબાઇ
તા ૧ નોંબર ૧૯૨૭

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ઝવેરીના સ્મરણાર્થે તેમનાં નામથી ચાલતી સંસ્થાના સંસ્થાપક.

શ્રી આનંદકાવ્ય-મહોદધિ.

મૌક્તિક ૮ મું.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri.

BORN 1853 A. D, SURAT. DIED 6th JANUARY 1906 A. D., BOMBAY.

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे	निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे
कार्तिकशुक्लैकादश्यां, सूर्यपुरे.	पौषकृष्णतृतीयायाम्, मुम्बय्याम्.

શ્રી વીતારાગાય નમઃ

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે,

સંઘવી ઋષભદાસ કવિકૃત,

શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ.

ખંડ ૧ લો.

દુહા.

અરિહંત સિદ્ધ ચરણે નમુ, નમુ તે શ્રી ભગવંત,
નમુ તે ગણધર કેવલી, નમું તે મુનિવર સંત.
નમુ તે શ્રીજિન બિંબનઇ, નમુ તે સૂત્ર સિદ્ધાંત;
નમુ તે ચતુર્વિધ સંઘનઈ, નમુ તે નર મહંત. ૨
નમું તે કિરિયા પાત્રનઈ, નમુ તે તપિયા પાય,
નમુ તે નર સીલવંતનઈ, જિમ સુખ શાતા થાય. ૩
નમુ તે ગુરૂ †ગચ્છનો ધણી, નિરમલ જસ આચાર,
મધુર વચન દિઈ દેસના, વાણી સુધારસ સાર. ૪
વાણીઈ જન રંજવઈ, મહિમાં સરસતિ દેવી,
તિણિ કારણિ તુઝનઇ નમુ, સારદ સાર સેવ. ૫
સમરૂ સરસતિ ભગવતિ, સમર્યો પ્રકરજે સાર,
હુ મુરખ મતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર. ૬
પિંગલ ભેદ ન ઉલખ્યું, વ્યક્તિ નહીં વ્યાકર્યું,
મુરખ મઝાણુ માંનવી, હુ સેવું તુઝ ચર્ણ. ૭

†ગણુ પ્રકરસે

ચઉપઇ.

ચરણ પખાલ કરૂ સરસ્વતી, પુષ્પ લેઈ પૂજુ ભારતી,
ગુણ ગાઉ માતા સારદા, ત્રિપુરા તું મ વિસારૂ ૮
હંસગામિની હંસઇ ચડી, વિદુષામાતા જગમા વડી,
દેવી સમરૂ વાગેસરી, બુદ્ધિ આપઇ ચિત્તચોખ્ખુ કરી. ૯
બ્રહ્મ સુતા બ્રહ્માણી સાર, ચરણે ને ઉર * કંઠઇ હાર,
વાણી ભાષા બ્રહ્મચારિણી, દેવી કુમારી કીરતિ ઘણી ૧૦
બ્રહ્મવાદિની સરસવતિ દેવી, તૂંહી વચન દિઇ તતખેવી,
હંસવાહિની માતા મા

રામ કૃષ્ણ શ્રેણિક મહારાય, નૃપ કોણીની કીરતી થાય;
પણિ એ નહી કો તેહની જોડિ, કુમારપાલ ગુણ દીસઈ કોડિ. ૧૯
આગઈ ભરત બાહુબલિ હુઆ, છત્ર જંત પણિ તિહારઈ મૂઆ;
કુમારપાલ નૃપ મોટઉ સાર, અઢાર દેશ નિત પાલઈ અમાર. ૨૦
કુમારપાલ તે કહું કિહાં હવો, **કવણ** જાતિ પિતા કોણ સ્તવ્યો;
કવણ માત કુંણ તેહનો ઠાંમ, કવણ દેશ કુંણ તેહનો ગાંમ. ૨૧
જમ્બૂદ્વીપ અનોપમ કહું, **ભરતક્ષેત્ર** તે માંહિ લહું;
ગુજરદેસ વસઈ અભિરામ, તિહાં †**દહીથલી** સુદર ગાંમ ૨૨
ગામ તણો દીસઈ બહુવાસ, ગઢ મઢ મંદિર ઉંચા આવાસ;
વસઈ વિવહારી વર્ણ અઢાર, ઋદ્ધિ તણો નવિ લાભઈ પાર. ૨૩
શ્રીજીનના પોઢા **પ્રાસાદ**, ઈંદ્રપુરીસ્યું કરતાં વાદ;
પોષધ સાલા પુણ્યના ઠામ, વસઈ દહીથલી સુદર ગાંમ. ૨૪
તેહનો રાજા **ત્રિભુવન પાલ**, બાર ગામની કરઈ સંભાલ;
કાસમેરી દેવી સુકુમાલ, તસ ઉદરઈ ઉપનાં પચ બાલ. ૨૫
કુમારપાલ બીજો **મહીપાલ**, ‡**કૃત્યપાલ** ત્રીજો સુકુમાલ;
પ્રેમલદેવી છઈ અભિરામ, બીજી **દેવલદેવી** નાંમ. ૨૬
તિહુયણ પાલનો એ પરિવાર, કુમારપાલ નર §જેઠઉસાર;
જાતિ ખીત્રી કુલ ×ચૂહાણ, છત્રીસઈ રાજકુલી વહઇ આણ. ૨૭
રાજકુલી છત્રીસઈ સોહઇ, નામ કહુ સુણજો સહુ કોઈ
ગોયર **ગોલ** અનઈ **ગોહિલા**, **કાઠી કિસારા** નઈ **કુંભેલા**. ૨૮
બરબઈતા **બાબરીઆ** જેહ, **મારૂ મકુઆણા** ભલ તેહ;
જાતિ †**ડાહિમાનઈ ડાભીઆ**, સુભટ ભલા નર વર ઘોડીઆ. ૨૯

---

†.દહેથલી-દેથલી ‡ કીર્તિપાલ પા० § મોટો. × ચહુઆણ.
†.જાવડા હીમા.

વાલા વીંઝા‡ નઈ **વાઘેલા,** વડી જાતિ કહીઈ **વાઢેલ**
યાદવ જેઠુઆ સોઇ સુભગ, **જાડિચા** નઈ પાસઇ **જટ** ૩૦

§**સોઢલ ઠી** સાચા **પરમાર** ક્ષત્રી †**કબાવહૂઈ** રણીધાર
જાતિ **ચાવડા ચુડાસમા,** ખાપ ગરાસ ન કરઈ તમા ૩૧

ખાંટ ખચર અનઇ *રાવલી, પતાઈ મરીખા યહા ભૂપની,
મસાણીઆ મોગ રજપૂત, **પલાંણીઆ** રાખઈ ઘરસૂત્ર ૩૨

હાલા ઝાલા ગણિનવિ ખસઈ, **ધારૈઆ** તે ધારઇ વસઈ,
+**બાહૂદઆ** બાંધઈ મહઈવાસ ખડગ તણઈ બલિ ખાઇ ગરાસ. ૩૩

સરવઈઆ ક્ષત્રી તે સાર પોઢી જાતિ કહીઈ પડિઆર
છત્રીસ રાજકુલીઅ વખાણી, સઘનામા મોટા ચૂહાણ ૩૪

જીમ તારામા મોટા ચદ, જીમ સુર માહિ મોટા ઈંદ્રિ,
જીમ પરવતમા મેરૂ વખાણિ તિમ ક્ષત્રીમા જાતિ ચૂહાણ ૩૫

જેણઈ કુલી હુઓ કુમરનિદ જાણે પ્રગટ્યો ગગનિ દિણદ
માન સરોવર જેહવો હસ, જેણાઈ દીપાવ્યો ચઉતુક વસ ૩૬

ઇક્ષ્વાક વસ તે જગમા સાર, સૂર્ય સોમ યાદવ પરિવાર,
ચાહુમાન ચઉનક છદક મીનાર વસે રાજતિલક ૩૭

ચાપોત્કટ સિંધવ પ્રતિહાર, ચઢુકારા ઠકર જગિ સાર.
સંકરકકર નઈ સુરપાન ચઉલુક વસે બહુ ભૂપાલ. ૩૮

ચદેલ વસ નઇ ઓહિનપુત્ર ચઉલુક વસના રાખઈ સૂત્ર
મણીરીક મકુઆણા અભગ ધાન પાનક નર રાખઈ રગ ૩૯

રાજપાનક દધિનખ્યણુ જેહ તરૂ દવીક નટ વસહ તેહ,
નિકુભણુ બનહરિ અડવસ માખ પોખર સોઇ સુવસ. ૪૦

‡ વીંઝા § સોનકી † ખત્રી કાવા * મેઘાસ + છખાગ

સકલવંસ તેમાંહિ સાર, ચઉલક વંસ તે અતિહિં ઉદાર;
જેણઈવિંસઈ હુઓ કુમરનરિંદ, તેહનો ગુરુ મુનિ હેમ સુરિંદ. ૪૧

હેમાચારય કુંમર નરિંદ, એક દિનકર નઈ બીજો ચંદ;
બિહુમાં પ્રેમ કેણિ પરિ થયો, કિમ પ્રતિબોધ રાજાઈ લહ્યો. ૪૨

કેણઈ દિવસઈ નૃપ બઇઠો રાજિ, કિમ વયરીનઈ આણ્યા વાજિ;
કિમ મંત્રી કીધું સંતોષ, કિમ સજ્જનો કીનો પોષ. ૪૩

શ્રીજીન ભુવન કર્યા કેટલા, કહઇસુંબિંબ ભર્યા તેટલાં;
બિંબ પ્રતિષ્ઠા કેહીપરિ કરી, કિમ સંઘવી થયો તિલક ધરી. ૪૪

જૈન ધર્મ કિમ પામ્યો રાય, અઢાર દેસ અમારિ કિમ થાય;
સંઘ ભગતિ ભૂપતિ કિમ કરઈ. કેહીપરિઈ રાજરૂપી બિરૂદ ધરઈ. ૪૫

કિમ ભૂપતિ પૃથ્વીઈ ભમ્યો, દૂસમ કાલ નૃપ કિમ નિગમ્યો;
કેહી પરિ વયરીથી ઉગર્યો, કેનો કાલ નૃપ રાજી કર્યો. ૪૬

કુમારપાલ કિમ પામ્યો રાજ, તિહુ ભુવનઇ કિમ વાધી લાજ;
કેમ કીધાં જીન શાસન કાજ, સકલચરિત્ર મુખિ કહઇસું આજ. ૪૭

ઢાલ

સાસો કીધો સાંમલીઆ એ દેશી.

અથવા હમચીની **(રાગ ગોડી)**

ચઉલુક વંશે રાજા ભૂઅડ, છત્રીસ લાખ જસ ગામ;
કનિ-કુબજતે દેશનો રાજા, કલ્યાણ કટક પુર ઠાંમ. ૪૮

ગૂજર દેશ આવી તેણઈ લીધી, માર્યો પૃથવી રાય,
નિજ સેવક નઈ દેસ ભલાલી, નૃપ નિજનગરઈ જાય. ૪૯

ભૂઅડ રાય નઈ પાટિ પનરમઈ, ઉપન્યો કુંમર નરિંદ;
સકલ ચરિત્ર કહઇસું તે માડી, સુણયો ધરિ આણંદ. ૫૦

ભૂગડ રાયનઈ કુમરી, સુંદર **મીણલદેવી** નામ
તસ કચુક નઈ થાનક આપ્યો, ગૂજર દેસ અભિરામ ૫૧

એણ્ય અનમરિ હવઇ ગૂજરદેસમા, દેસ ભલો વઢિયાર
પંચાસરા તિહા ગામ વખાણ્ય, વસઈ તે લોક સુસાર ૫૨

સીનાગસૂરિ ત્યાહા આવી બહુ આડબર ત્યાહ
એક દિવસ શુભ સુકનહ જોવા પુહુતા મહાવન માહિ ૫૩

જ્ઞાની એક દીઠી તિહા ઝાડિ, માહિતે બાલક એક,
રૂપિ ઇંદ્ર સરીખો દીઠો, લખ્યણ અગિ અનેક ૫૪

જોણઈ વૃક્ષે તે બાલિક પુઢિઓ, ન નમઇ છાયા ત્યાહ
ઉત્તમ નર હોસ્યે એ જગમા ગુરૂ ચિંતિ મનમાહિ ૫૫

પામઈ માતા દીઠી તેહની, **રૂપસુંદરિ** તસ નામ
પ્રેમ કરી ગુરૂ પુછઈ તેહનઈ, પૂર્વ વાત અભિરામ ૫૬

રૂપ સુદરિ બોલે દુખ ધરતી સાભલી ગુરૂ ગુણવત
ગૂજર દેસ ધણી મુજ સ્વામી વયરી હણીઓ કત ૫૭

આ બાલક હુ ઉ રિ લેઈ નઈ, નાઠી વનહ મઝારિ,
પૂત્ર જન્મ હુઓ એણઈ થાનકિ, રહુ એકલડી નારી ૫૮

સીનગસૂરિ તિહાજ્ઞાન વિચારી નામ દીધુ વનરાજ,
ગૂજર દેસ ધણી એ થાસે, એ કરસ્યઈ શુભ કાજ ૫૯

ગુરૂ જ્ઞાની વલીઆ તવ વેગઈ આવ્યા નિજપુર ઠામિ
વિવહારી તેડયા તવ પાસઈ કુમર કયાનઈ કામિ ૬૦

ગુરૂ જ્ઞાની કહઇ સુણો શ્રાવક આ વનમા એક બાલ
સોઈ કુમર જઈ લાવો ઇહા, તે થાસ્યઈ ભૂપાલ ૬૧

દૂહા.

રાજા કરસણુ સુતાં‡ તુરી, મહિપિ ચદ સુધીર,
બાલપણાથી સેવીઈ, સુખ લહીઇ સરીર ૬૨
તેણઇ કારણિ એ બાલનઈ, જઈ લાવો તુમો આહિ,
સરીર સુશ્રુષા નિતિ કરો, રાખો નિજ ઘરમાહિ ૬૩

ચોપાઈ

વિવહારી તવ વનમા જઈ, માત પુત્ર નઇ લાવ્યા સહી,
રાખ્યા નિજ ઘરિ છઇહા આવાસ, ભોજન ભકિત કરઈ નિત્ય ખાસ ૬૪
અનુક્રમિ વાધઈ તે બાલ, ક્રીડા સખન કરઇ ભૂપાલ,
વિવહારીના બાલિક તણું, મારઇ કૂટઈ §મહુ અવગુણે ૬૫
શ્રાવક કહઈ એ મોટુ પાત્ર, ઘર સરીખી નવિદીસઈ યાત્ર,
સિહ તણુ બાલિક અતિભનુ, પણિ સોભઈ વનમા એકલું. ૬૬
વિવહારી મિલીયા તેણીવાર, માતા નઈ જઈ કીૌ જૂહાર,
‡બાઇની તુમ્હ સુત મોટો થયો, વિણસ્યઈ ઇહિા વણિગમા રહ્યો. ૬૭
તુહ્મો કરો કો નૃપની સેવ, ‡તુડી વચન દીઇ તતખેવ,
માતા પુત્ર બેહુ ઉનાસ, સોઈ ગયા માઉલાનઇ પાસ ૬૮
સૂરપાલ માઉલો જેહ, ગામ નગર પુર લૂંટઈ તેહ,
તેહનઈ પાસઈ વનરાજ ગયો, ચોર શિરોમણી તે પણિ થયો. ૬૯
લૂટી દેશનઈ વાસઈ વન અન્ય દિવસ નિપાયા અન્ન,
ઘૃત વિના તે બઇસી રહ્યા, ઘણા દોષ લૂખાના કહ્યા ૭૦
લૂખુ જીમતા ગતિ મતિ જાઇ, લૂખુ જીમતાં ધ્રૂજઇ *કાય,
લૂખુ જીમતા બલ બુદ્ધિ ગનઈ, મૂઉ સો બાંટ્યો નવિ બનઈ ૭૧

‡ ગર્જ § નઈ ‡ હવે ‡ સે ગો ફલ આપઈ તતખેવ * પાય.

તેણઇ કારણિ ઘૃત ભોજન સાર, જીમ અસ્ત્રી મંડણ સિણગાર,
નરનુ મંડણ જીમ પાઘડી, તિમ ભોજન મંડણ ઘૃત ઘડી ૭૨

જીમ ગજનુ મંડણ સિંદૂર, જીમ રણનું મંડણ નર સૂર,
નદી તણુ મંડણ જલપૂર, તિમ ભોજન મંડણ ઘૃત ભૂર. ૭૩

કીધા ઉડદ તણા ઢોનકા, ભાજી સોઈ કર્યા મોમ્લા,
ઘૃત તપેના માહિ ધર્યાં, જીમતા તપીઆ લોચન ઠર્યાં. ૭૪

તેણઇ તપીઆ ઘૃત લાગઈ પાય, જેહથી રત્ન કુંડન પણિ થાય,
સાઇઆ ડુંગરી માહિ ઓન, ઘૃત મિલ્યુ તો થયો કલ્યોન ૭૫

ઘૃત ન કહુ અમૃત †કહઇવાય જેહથી વાધિ નરનુ આય,
વૃદ્ધ, બાલ, પસુનઇ ગમઈ, તો વનરાજ કિમ લૂખું જમઇ. ૭૬

તેણઇ કારણિ નર તેડયા સહિ, આણો ઘૃત તુહ્મો કહઇનુ અહી
ત્રિણિ પુરૂષ તિહા ચાલ્યા વહી, ઘૃતની ખબરી કિહા નવિ લહી. ૭૭

ત્રિણિ મિલઇ તિહા ત્રુટઇ કામ, ત્રિણિ મિનઇ તિહા ન રહઇ મામ,
ત્રિણિ મિનઇ તિહા વિણસઈ દામ, ત્રિણિ મિનઇ તિહા ન વસઈ ગામ ૭૮

અતિસાર શીતન હેડકી, ત્રિણિ મિનઈ તિહા પ્રાણી દૂખી,
ઇણઇ દ્રષ્ટાંતઇ ત્રિણિ જણ જીહા, નિશ્ચઈ કામ ન થાઈ તિહા ૭૯

ત્રિણિ પુરૂષ ઘૃત કારણિ ગયા, તે પણિ પથઈ બઇસી રહ્યા,
ચિહું પાસે નર જૂઈ જસઈ, એક વડીઆયત દીઠો તસઇ ૮૦

પથી એક આવતો જાણીઓ, સિરિ કુડલી જાતિ વાણીઓ,
ત્રિણિ પુરૂષ ગયા તિહા બકી, મુકિ કૂંડલી મસ્તકિ થકી ૮૧

તવ કુડલીઉ, સુભટો વીર, ગિઇ ભાજ્યા ત્રિણિ રાખ્યા તીર
સેઈ કામહ સાધઇ બાણુ નાઠા નર તે લેઈ પ્રાણ ૮૨

† મહિવાય.

કાયરનર ઝાલઈ હથીઆર, રણિ સગ્રામઈ કરઈ વિચાર;
નાસુ નાસું માહુ કિહાં, સંકા હુઇ નિજ ધોતિ માહિ. ૮૩
અસા પુરૂષ તે કહ્યા ગમાર,, ફોક ફજેત કરઈ હથીઆર
એ છઈ સુર-પુરૂષનુ કામ, રીમ કસીઝે નહી × તિહા ગાંમ. ૮૪
જો કાયર તો સ્યા હથીઆર, જીમ ધન, બુદ્ધિ વિના વ્યાપાર,
સોઇ પુરૂષ દૂખ પામઇ હાથ, ખડગ ભલું સુરાનઈ હાથિ ૮૫
સુર પુરૂષ જાતિ વાણીઓ, ધીરજ ગુણ અગિઈ આંણીઓ;
લેઈ ધનુષ નઈ મૂંકાઈ તીર, નાઠા ત્રિણિ રાજાના વીર. ૮૬
આવિ વેગ કહિઉં વનરાય, ઘૃત લેઇ કુડલીઉ જાઇ;
પણુ અમીઓ નવિ જાઈ ગ્રહ્યો, ઓ આવઇ નર સાહમો વહ્યો, ૮૭
વનરાજિ બોલાવ્યો હેવ, વિનય કરી નર તેડયો એવ,
જાઅબક નામઈ જાણીઓ, ઘૃત આપી બોલ્યો વાણીઓ ૮૮
સ્વામી તુ પૃથ્વી નઈ યોગ, તાહરઇ કર્મિ ઘણો છઇ ભોગ,
કુણ કારણિ તુ વગડે ભમઈ, રાજહંસ છીલર કિમ * ગમઈ ૮૯
તવ વેગઈ બોલ્યો વનરાય, † ભલઈ પ્રધાન નહીકો આજ,
જો તું માહરઈ પાસઈ રહઈ, તો હુ સોઈ કરૂં જીમ કહઈ ૯૦
પાસઈ સોઇ રહ્યો વાણીઓ, એક અવસર તેણઈ જાણીઓ,
ભૂઅડરાય તણા નર જેહ, ધન ઉઘરાવા આવ્યા તેહ. ૯૧
ચઉવીસ લાખ સોનઇઆ ભરી. ચ્યારસહઈ વાજી કરિ ધરિ,
ચાલ્યા તે ધન લેઇ જસઈ સો લૂટી નર લીધો તસઈ. ૯૨
સમલ ખજીનો આવ્યો હાથિ, શુભટ બહુ મેલ્યા સધાતિ,
થાણુઇભાજઈ વદઈ વાણીઓ, રાયઇ બુદ્ધિ સાગર જાણીઓ. ૯૩

×ત્યાહા નહિ * રમઈ † ભય કો પ્રધાન નહિ મુજ આજ.

ઘણો દેસ કીધો તેણઈં હાથિ પોતાની વાળી ગુજરાતિ,
ભૂઅડ ભૂપઈં જાસ્યું જસઈ, ફિરી ગુજરાતિ ન આવ્યો તસઈ ૯૪

હરખી વનરાજ બોલ્યો, તામ, ભૂમી ભલી દીસઈ કુણ ઠામ;
નગર અનોપમ વાસુ ગામ, જીમ રહઇ મુજ પૃથ્વીમા નામ ૯૫

એણઈં અનસરિ દીઠો ગોવાલ, ભૂપઇ બોલાવ્યો તતકાલ,
અરે ! સુપુરૂષ તુહ્મો ચારો ગાય, છઈકો પૃથ્વી જીહા ભનઠાય. ૯૬

બોલ્યો આણુહનીઓ ગોવાળ ભૂમી ભની આપુ ભૂપાળ,
નૃપ હરખી ઉઠિઓ તન તિહા, મિઠ્ઠ ચાલ્યા સુદર વનમાહિ ૯૭

કૌતગ કારણિ આણ્યો સ્વાન, સસા ઉપરિ નવિ માડઇ કાન,
નાઠો લુડી ધાયો સસો કૌતગ દેખી રાજા હસ્યો ૯૮

ફિરીઓ જીહા સસનો કુતરો જેણઈ થાનકિં લુડી ફર્યો (કર)
તે પાછેરો મુકી ઠામ ભની ભૂમિ તિહા વાસુ ગામ ૯૯

બાર ગાઉ ફિરતો વિસ્તાર, ગઢ, મઠ મદિર, પોલ, પાગાર
ચઉરાસી ચોહુટા ચઉશાન સોના રૂપાની ટકશાળ. ૧૦૦

દતારા દોસીના હાટ, વેચઇ સાર પટોલા પાટ,
વેચાઈ શાલૂ સખરા ચીર, જેણઇ લખ્યા છઈં બાવન વીર ૧૦૧

માણિકચઉકિ મોતી તોનાય, નાણાવટિ નાણા પરખાય,
ગાધીને હાટે ગધીઆણા, વઇદ જીહા બહુ બઇસઇ જાણ ૧૦૨

માલી, તબોલી, મણીયાર, વેચઈ તેલ સુગંધી સાર,
† વસઇ ફોફલીઆ સોનાર, ધીઆ તણો નવિ લાધઈ પાર. ૧૦૩

વિવહારિ બહુ વાસઈ વસઈ, ફાટિ મોટિ લઇ બઇઠા હસઈ
વાહાણ તણી ‡ વની કરતા વાત, પણિ કો ન(વિ) કરઇ પરની તાતિ. ૧૦૪

---

† બઇસિઈ ‡ તાહા

ફ્રીઆ, સાથરીઆ પસ્તાગ, રસીઆ બહુ આલાપાઈ રાગ;
ચોરુટઇ ભણતા ચારણ ભાટ, + ત્રિફ્રોલીઈ નાચઈ નટનાટ. ૧૦૫
વર્ણ અઢાર તણો તિહાં વાસ, કો કહઇની તિહાં ન કરઈ આસ;
વિવહારી શુદ્ધિ સહુ પાલઇ ખરી, ન લીઈ કો કેહઇનું ધન હરી. ૧૦૬
રાજભુવન નિંપાયાં તિહાં, બહુ રચના કીધી છઇ જીહાં;
હયવર ગજની શાલા કરઇ, જોતાં નરનારી ચિત્ત ઠરઈ. ૧૦૭
આયુધ સાલા રથના ઠાંમ, લેખ સાલા તિહાં અભિરાંમ,
કરઈ માંડવી રાય સુજાણ, વિવિધ વસ્ત તિહાં લાગઇ દાંણ. ૧૦૮

ઢાલ આઠ્યાની.

વાસુ પૂજ્ય જીન પુણ્ય પ્રકાસ્યો—એ દેશી.

રાગ. આસાઉરી સિંધુઓ.

સપ સકલાત નઈ ભયરવ મસરૂ, શાલૂ અતલસનો નહિં પાર;
ચીર, ચુંનડી, મોલિ પીતાંબર, હીર ચીંનીઉ સાર. ૧
હીંગ મરી નઈ તરવું સીસું, સાકર નઇ સોપારી;
મોડી માંડવી પાટણ કેરી, આવઈ કુલ વ્યાપારી. ૨
ત્રાંબુ પિત્તલ રૂપુ સોનું, મુગતાફલની જોડ;
સખલ માંડવી પાટણ કેરી, આવે ટંકાની કોડિ. ૩
લવિંગ એલચી કપુર બરાસ, જાયફલ જાવંત્રી;
દાંણ માંડવી મહાજન આપઈ, બઇઠા મહઈતા મંત્રી. ૪
ખાંડ ટોપરા અભરખ પાર, સિંગોડા નઈ દ્રાખ;
પાટણ માંડવીઈ બહુ આવઈ, દાણ ટંકાના લાખ. ૫

* નપોલીઇ

રાઈં વેગઈં વજાવ્યો પડો, રાંણા કાંણા આવી ચઢો;
સકલ એકઠા થાઓ આજ, નૃપનઈં કાઈં પૂછ્યાનું કાંજ. ૨૬

રાણા કાણા ડાબી આખી, નુવસઈ નવાણું ભાખી,
મિલ્યા એકઠા નૃપ દરબારિ, ભૂપઈં તેડાવી સા નારિ. ૨૭

સોધી લીઇ તુ તાહરો ધણી, તુઝ કારણિ ખપ કીધી ઘણી,
નૃપ વચને તે સોધઈ નારિ, પુરૂપ ન દીસઈ તેણઈં હારિ ૨૮

સામી એહમા નહી મુઝ કંત, રાય વિનોદ તિહા થયો અસંત;
ફિરી પડો વજાવ્યો જસઇ, રાણો કાણો આવ્યો તસઈ. ૨૯

નારિ ઓલખી લિઈં ભરતાર, પંડિત કવિયણ કરઈ વિચાર·
નરસમુદ્ર એ પાટણ સહી, નરનારી સંખ્યા નવિ લહી. ૩૦

નર સમુદ્ર પાટણ એ સહી, કવિ કથાએ વિચરિ કહી,
જેણઇં નગરઇ *છઇ નાટિક નૃત્ય, પંડિતજન પામઈ બહુ વૃત્તિ. ૩૧

રાસ રમઈં તિહાં બહુ બાલિકા, સુર મોહિ રહઈં સ્વર્ગે થકા,
પાંન ફુલ તણા ભોગીઆ, જેણઇ નગરિં કો નહીં રોગીઆ. ૩૨

કામિની †કંતમા સમનો પ્રેમ, સુરધરિ (ઇંદ્ર) ઇંદાણી જેમ,
ભમર ભોગ પુરંદર ઘણા, વાસ બહુ લઘુમાલિણ તણા. ૩૩

મૃગ નયણી નારી પદમણી, વસઇ હસ્તની નઇ ચિત્રણી,
જ્યાગી છહા ગઈં +નિશાણ, §વસઈ લોક પરવેદન જાંણ. ૩૪

મયગલ માતા નઈં મદ ભર્યાં, ઘુઘર ઘંટ સિણગાર્યા કર્યા,
અસી નગરની ઉપમ કહું, ઇંદ્રપુરીથી અધિકી લહું. ૩૫

જેહનો સ્વામી નૃપ વનરાજ, ત્રિભુવન જસ માનઈં લાજ,
જેહનઇ ગજરથ ઘોડા બહુ, જેહનઈં સીમ નમાવઇ સહુ. ૩૬

* નટ †કંથ + દિનરાતિ §અસંખ્દલ સાંભિસધાન.

જેહનઇઝાઝી અંતે ઉરી, જેહનઇ ઘરિ બહુ લક્ષ્મી ભરી;
નગર અનોપમ વાસું ગાંમ, ગોવાલીઆનું રાખ્યું નાંમ. ૩૭

અણહલવાડું પાટણ ગામ, વસઈ લોક વારૂ અભિરાંમ,
નગરધણી થિંતઇ § વનરાજ, શ્રી ગુરૂનઈ સંભારૂ આજ. ૩૮

સીલંગ સૂરિ નઇં તેડી કરી, રાજ થાયના તિહાં પણિ કરી;
પચાંસરઇ કીધું પ્રાસાદ, સોવન ઘંટા વાજઇ નાદ. ૩૯

પંચાસરો જિન પાર્શ્વનાથ, થાપિ મૂરતિ જગિ વિખ્યાત;
સંવત આઠ નઇ બિસોતરે, થાપી પાટણ નઇ રચના કરઇ. ૪૦

વરસ પંચાસઇ પાંમ્યો રાજ, વરસ સાઠિ તપ્યો મહારાજ;
જૈન ધર્મ આરાધી કરી, વનરાજી † તત્ર શુભ ગતિ વરિ. ૪૧

જસ પાટીં હુઓ જોગરાજ, પાંત્રીસ વરસ તપ્યો મહારાજ;
ખીમરાજ હુઓ તસ બાલ, પચવીસ વર્ષ તપ્યો ભૂપાલ. ૪૨

તેહનો ભૂઅડ સબલ જગીસ, તપ્યો વર્ષ તે ઓગણત્રીસ;
વયરમીલ હુઓ ગુણ ખાંણી, પચવીસ વર્ષ રહી તસઆણ. ૪૩

રત્નાદિત પાટિં પાંચમઇં, પનર વરસતે રંગિઈ રમઇ;
સામંતસિંહ હુઓ નર જેહ, સાત વર્ષ નર તપીઓ તેહ. ૪૪

સાત પાટિ (એ) એણિપરિ થાય, વરસ એકસો છનું જાઈ;
તેણુઈ કુલિ કો ન હુઓ પુત્ર, ભાણેજઈ લીધું ઘર સૂત્ર. ૪૫

તે *અધિકાર કહું તે સુણો, કણરાય સુત ભૂઅડ નણો;
તાસ પાટિ ચદ્રાદિત હવો, ×સોભાદિત નૃપતે અભિનવો;
તાસ પાટિ ભવનાદિત સોઈ, ત્રિણિ પુત્ર તેહનઇં પણિહોઇ. ૪૬

રાજકુંઅર દડક અભિરાંમ, એત્રિણિ કુંઅરનાં નાંમ;
રાજપુત્ર જોયો જે ભલો, દેસ વિદેસ ભમઈ એકલો. ૪૭

§ નરરાજ † ત્યાંહાં * અવદાત. ×સોમદત્ત

પાટણિ દેખઈ તે પણિ ગયો, સોમેશ્વર આગનિ તે રહ્યો,
ઈસિ દેવ પૂજ્યો ઉલાસિ, વાણી તામ હુઈ આકાસિ. ૪૮
અણહલવાડ઼ પાટણ જીહાં, રાજકુમર ચાની ગો તિહાં,
સામતસીંહની ભગની જેહ, પ્રેમ ધરી તુઝ વરસઈ તેહ, ૪૯
ઈસિશબ્દ સાચો મતિ ગ્રહી, રાજકુમર ચાની ગો વહી,
આવ્યો પાટણ નગર નિવેસ, ચિત્ત વિમાસઇ કવણ કરેમ ૫૦
એણુ‍ઈ અવસરી પાગણનો રાય, †ચઢી અશ્વપર વાડી જાઈ,
હંસ ગતિ ચાનઇ રેવત, એણુઈ અવસરિ ચાબક મારત. ૫૧
હાય હાય કુંમર ઇમ મ્હઇ, વચન સુણી નૃપ ઉભો રહઈ,
સામતસીહ ઇમ ઉત્તર કરઈ, હાય હાય મુખિ મ ઉચરઈ ૫૨

દૂહા

રાજકુંમર મુખિ ઇમ * કહઇ, સાભનિ નૃપ મુજ વાત,
જીહારઈ જેહવા કરિ ચઢઈ, તિહારઈ તેહવા સાત ૫૩
શાસ્ત્ર, શસ્ત્ર, વાણી, તુરી, નર, નારી, વેણાય,
જીહારઈ જેહવાને મિનઇ, તિહારઇ તેહવા થાય ૫૪
તું સુપુરૂષ અશ્વઇ ચઢ્યો, હય ચાનઇ શુભ ચાલિ,
એણુઈ અવસરિ નૃપ રાજીઆ, ચાબક તુરિ મ ઘાલિ ૫૫
એણુઈ વચને નૃપ હરખીઓ પરખ્યો હઇડા માહિ,
કુમારકલા જાણી કરી ભગનિ દીધી તાહિ ૫૬

ઢાલ ત્રિપદીની
(રાગ કેદારો)

ભગનિ નિનાદેવી સારી જસ રૂપિ ગઇ રભા હારી,
પરણ્યો રાજ વિચારી હો ૫૭

---

†ચડી *તેણે

સુપ વિલસઇં સુખિં ભૂપાલ, જાતો સોઇ ન જાણુઇ કાલ;
રાણી ઉદરિઇ હુઓ બાલ......હો. ૫૮

કર્મિં મરણ લહઇ તસનારી, ઉદરિ બાલ રહ્યો સુવિચારી;
કાઢ્યો પેટ વિદારી.........હો. ૫૯

કર્મ ઉદય આવઇ નર જીહારઈ, શુકસસા બક્ષ થાઈ તિહારઈ;
જરા કૃષ્ણ નઇ મારઈ.........હો. ૬૦

કર્મિં નલ નઈ વીતું જોઈ, દશરથ રામ વિયોગી હોઇ;
રાંમ હરિ દૂખ જોઇ.........હો. ૬૧

હરિચંદ ડુંબ ઘર વહઈનીર, કાઢ્યા દ્રુપદી કેરાં ચીર;
દૂખ લહઇ વિક્રમવીર.........હો. ૬૨

કર્મિં પાંડવ પૃથવી હારઈ, કોણી પુત્ર શ્રેણિક નઇ મારઈ;
વાઘણી પુત્ર વિડારઇ.........હો. ૬૩

કુબેરદત્ત નઈ હુઓ કુયોગ, બહઇનિ વરી માતાસું ભોગ;
સનતકુંમાર સહઇ રોગ......હો. ૬૪

કર્મં તણી ગતિ વિષમ લહેવી, કર્મિં મૂઈ સીલાદેવી;
નૃપનઈ દૂખ દહેવી.........હો. ૬૫

દૂહા

કુવેસ ધરિ બાગ્યું દઇઇ, ગરઢપણિ દઇઈ અનાથિ;
દઇઇ બાપડણી બુંહડી, ગઈ પીહારઇં હાથિ. ૬૬

ત્રિણ-ઇ દૂખ ન વિસરઇ, જીમ ધન આવ્યુ જાય,
દિવાગત દેવી હવી, ચિતાતુર હુઓ રાય ૬૭

ઢાલ

ત્રિપદિનો

ચિંતાતુર પૃથવીપતિ થાઈ, બાલિક દેખી દુખ પલાય,
જન્મ મહોત્સવ [1]કરઇ રાઈ હો ૬૮
મૂલરાજ દીધુ તસ નામ, નાંધઈ કુમર કલા અભિરામ,
યૌવનવય હુઓ તામ હો ૬૯
મામઈં રાજ દીઉં તસ માર, વલી પાછુ લીધુ તેણીવાર,
ખીજ્યો સોમ કુમાર હો, ૭૦
લાગ લહ્યો ભાણેજઈ જીહારઇ, મામાનઈ લેઈ માર્યો તિહારઈ,
છત્ર નિજ મસ્તકિ ધારઈ હો ૭૧

દૂહા.

છત્ર લેઇનિઈં સિરિ ધરઈ, લીધુ મામા રાજ,
ગુણ કેડઈ દોષજ હુઓ, મરણ ગયો મહારાજ, ૭૨

ચઉપઇ

જામાતા, વીછી નઈ વાઘ, મદિરા પાની, મૂરખ અભાગ,
ભગની સુત, પૃથવીનો નાથ, કીયુ ગુણ નવિ જાણઇસાત ૭૩
ગુણ કિંહ્ઇ અવગુણ એ હવો, ભાણેજાથી મામો મઓ,
[2]ગૂજરધણી હુઓ મૂલરાજ, ભાણેજ નઈ લાગી લાજ. ૭૪
સવત નવ અઠ્ઠાણુ જસઇ મૂળરાજ રાજા થયો તસઈ
તેહનઇ પુત્ર હુઓ ચામુડ તેર વરસ નૃપ ગોઇઅખડ. ૭૫

---

૧ કરાએ ૨ ગુજ્જર

વલ્લભા પુત્ર હુઓ તસ ખાસ, રાજ કરઇ [1]નર સોઈ છ માસ;
દુર્લભરાજ કરઇં તિહાં સાર, ખટ મહિનાને વરસ અગ્યાર. ૭૬

તેહનઈ પુત્ર હુઓ એક ભીમ, તેણઈ ઉતમ કુલિ રાખી સીમ;
વરસ બઈતાલીસ પાલ્યું રાજ. દિવંગત હુંઓ મહારાજ, ૭૭

ભીમરાય નઇ સ્ત્રી બિઇ સતી, વિકલા દેવી નઈ ઉદયમતી;
વિકલદેવી સુત તે ખીમરાજ, ઉદયમની સુત સબલી લાજ. ૭૮.

નામિં કર્ણનૃપ સબલો જેહ, ખીમરાજથી [2]લહુડો તેહ,
ભીમઇં રાખી સ્ત્રીની લાજ, દીધું કર્ણતણઈ તવરાજ. ૭૯

[3]સોય કર્ણ જગિ મોહો હવો, જાણે સૂર ઉગ્યો અભિનવો;
અધિક પ્રતાપી નહીં અન્યાય, સાત ડડા દૂરિં કીઆ રાય. ૮૦

ડંડ, ડાંડ નઈ ડુંબી જેહ. ડાકણિ, ડાકણિઓ કાઢયા તેહ;
ડર છતો દૂરિ કીઉ ડંભ, કાઢી રોપ્યો કીર્તિ થંભ. ૮૧

વરસ ઓગણત્રીસ ભૂપતિ ભયો, કર્ણરાય દેવંગત થયો;
રાયતણી પટરાંણી ચંગ, મીણુલસુત હુઓ જેસંગ. ૮૨

તે જેસંગનો સુણો અદાવત, કર્ણાટીક છઇ દેસ વિખ્યાત;
રાજ કરઇ જય=કેસરી તિહાં, મીણુલ તેહની પુત્રી સહી. ૮૩

યોવનવંતી દીઠી જસઈં, વિવાહ કર્ણસું મેલ્યો તસઈં;
ભૂપ ન પરણઇ મીણુલ તણઈં, રૂપ વિના રાજા અવગુણઈં. ૮૪

મીણુલ મનિ [4]તવ કરઇ વિચાર, કાષ્ટભક્ષણ કરસું નિરધાર;
અષ્ટ કુંમરી જે પુંઠિઈં હતી, બલવા સજ્જ થઈ તે સતી. ૮૫

હવી વાત જવ જગિ વિખ્યાત. માઈ વીનવીઓ તવ નરનાથ;
પુત્ર વચન મુજ માનો આજ, એણી વાતઈં હુઇ ક્ષત્રીલાજ. ૮૬

---

૧ નૃપ ૨ લોહોડો ૩ નામિં કર્ણનૃપ સબલોએહવો ૪ તવમનિ

જેહ વસ્ત આપણે આદરી, તે કિમ મુંકી જાઇ પરિહરી;
પરણો પુત્રી રાખો તુંહ્મા [1]રીતિ, મનિમાંનિ પછઈ કરયો પ્રીતિ. ૮૭

વારવાર જનની કહઇ જામ, કર્ણરાય તે પરણ્યો તામ;
મીણલ શીલવતી સુકુલીણ, કલા ભલી પણિ રૂપિં હીણ. ૮૮

તેણઈ કારણિ નવિ માંનઇ રાય, મીણલ મનિ ચિંતા [2]દૂખ થાય;
ભોજન ભલ સોલઇ શૃંગાર, પુરૂપ વિના સ્યો [3]મુજ અવતાર. ૮૯

માત, પિતા, બંધવ સુત બહુ, પુરૂપ વિના તે [4]વૃથા સહુ;
કંતઇ માંની ત્ય ધરિ નારી, કોડી સગાં તેહનઈ સંસાર. ૯૦

એકસૂર અજૂઆલઇ જસ્યૂં, તારા કોડિ કરઈ નહી તસ્યું;
એક જીવ કાયામાં વસઈ, પાંચ ઇંદ્રી હરખઈ હસઇ. ૯૧

જીવ સરખો નિજ ભરતાર, ઇંદ્રી સરિખો નિજ પરિવાર;
હંસ વિના કાયા સ્યું કરઇ, પુરૂપ વિના સ્રીને કિમ [5]ગમેઈ. ૯૨

ભૂપઈ તો મુજ છંડી ખરી, જીમ પવને અંજના [6]પરિહરી;
અમર કુમારઈ સુરસુંદરી, [7]નલ ચરયો હઇડું દૃઢ કરી. ૯૩

તિમ મુઝનઈ ભૂપઈ [8]પરિહરી, રાતિ દિવસ રહુ દુખઇ ભરી;
મંત્રી આગલિ કહઈ કથાય, પુણ્યઈ રૂડું થાસઈ ન્યાય. ૯૪

ઢાલ આખ્યાની.

લંકામાં આવ્યા શ્રીરાંમરે—એ દેશી રાગ મારુણી.

એણે અવસરિ એક માનંગીરે, તન ચિત્ર લિખી રંગરંગીરે;
આવી રાય તણઈ તે સંગીરે; કરિ વેણિ વજાવઇ ચંગીરે.
મુખિ પંચમ રાગ આલાપઈરે, તેણઇ કામીઅડા કામ વ્યાપઇરે;
ફિરપી તિહાં [9]ધન બહુ અપાઇરે, ૯૫

1 લાજ 2 અતિ 3 મુજરયો 4 વૃથાકે 5 ગરે
6 પર 7 નલ ચરયો હઇડું 8 પર 9 બહુધન.

તેણઈ રાગઈ રંજ્યો રાયરે, મનિ વ્યાકૂલ [૧]થાયરે,
મંત્રી તેડયો તેણઈ ઠાયરે, તેહનઈ ભાખી કામ કથાયરે. ૯૬

સુણી મંત્રી માહરા [૨]ભાઈ રે, એહનેં આણિ મંદિરમા વાહીરે;
હું એહનઇ મંદિર પાઇરે, ગખું સહી કંઠ વિલાઇરે. ૯૭

મંત્રી મનિ કરઇ વિચારરે, પાપી કામ તણઈ ધિક્કારરે,
સુર નર કીધા ખોખૂઆરરે, મુનિ મુકાવ્યા નંત સારરે. ૯૮

કમંધ ઇદ્રિતણઈ ચુકાવ્યોરે, ઇશ્વર નઈ નાચ નચાવ્યોરે;
બ્રહ્માનઈ ધ્યાન છડાવ્યોરે(વ્યુ)રે, રાય મુંજનઇ ભીખ મંગાવ્યોરે ૯૯

કમિ ચંદ્ર કલંકી કીધોરે, મણિરથનઇ અપયસ દીધોરે,
કુલવાલૂઓ ઝડપી લીનોરે, રહનેમિ મુણિ પ્રસિંધોરે. ૧૦૦

કમિં લખણા કીધી મંલીરે, [૩]ગોતમની નારી ન મેહલીરે,
ચૂલણી દીર્ઘસુ ખેલીરે, કેચકનઈ દીધા ઠેલીરે. ૧૦૧

અવતીનો કોટ પડાવ્યોરે, [૪]બ્રહ્મદત્તનઈ નરગ ચલાવ્યોરે,
આર્દ્રકુમારનઈ વણજ ચલાવ્યોરે, નંદિખેણનઇ મીન [૫]મગોવ્યોરે. ૧૦૨

કુંડરિક નઈ ઉંડો ઘાલ્યોરે, આષાઢો કુમાર-ગિ ચાલ્યોરે,
અરણકઋષિ પરનરિ મહાલ્યોરે, પાપી કામ ન જાય ઝાલ્યોરે ૧૦૩

જે ઉત્તમ કુલના રાયરે, તે નીચ નારીસું ખાય(ઇ)રે,
વંસ વિપુલ દે માયરે, તે નીચા નરયરિ જાયરે. ૧૦૪

ધિગ્ ધિગ્ કદર્પએ પાપીરે, સુર, નર, પસુંમા રહ્યોવ્યાપીરે;
એકેદ્રીનઇ એ મતિ આપીરે, ત્યાંઈશ્વિરઈ મુકયો સરાપીરે ૧૦૫

---

૧ પાઇ ૨ રઈ ૩ ગઉતમ ૪ બ્રહ્માને નરગિ ચલાવ્યુંરે ૫ મડાવ્યો.

દુહા

ઇસિઇ અંતજ આણીઓ, તુહઇ કરઇ ઉનમાદ,
નાટિકણી સ્ત્રી દેખી કરી, ચિત્ત ચલ હુઓ (તે) રાય (નાથ). ૧૦૬
કર્ણંગય પરવસિ થયો, મંત્રી કર્ઇ વિચાર,
નાટિકણી સું ખેલતા, ઉત્તમ નહી આચાર ૧૦૭

ચઉપઇ.

મંત્રી બેસી [1]કરઇ વિચાર, પહરાઇવ્યો મીણુલ સિણગાર,
બોલ સિખવી નઇ મોકલી, નૃપ પાસઇ આવી એકલી. ૧૦૮
ઉધ ન માગઇ સિ(સે)યા સાગ, અરથિ ન ગણઇ દોપ વિચાર,
ભૂખ્યો નવિ માગઇ [2]સાલણું, કામી ન પૂછઇ કુલ સ્ત્રી તણું ૧૦૯
રાઇ ન પુછી તેહની જાતિ, તેહસૂ ચૂકો તેણી રાતિ,
મીણુલ મનઇ વિચાર કરી, માગે લીધી કર મુદ્રડી. ૧૧૦
નિશા ગઇ હુઇ પ્રભાત, મીણુલ તવ મંદિર જાત,
ચિંતાતૂર નૃપ હુઓ આપ, સહી મુઝ લાગ્યા મોટા પાપ ૧૧૧
એ વેસ્યા હું ક્ષત્રી વસ, કાકસુંઅ નિતુંધો હસ,
શ્રુંડશિુ સાથિ મૃગપતિ રમ્યો, ગધઇડી પગિ બાઝણુ નમ્યો. ૧૧૧
ગર્દભ સરિખી વેસ્યા નારી, બ્રાહ્મણ સરિખો રાય વિચાર,
ભૂપિં કામ કરિઉ જો ઇસ્યુ, તો ક્ષત્રીનઇ જીવિત કિસ્યું. ૧૧૩
વિષખાઉ ઝંપાનુ કૂઇ, મોટુ પાપ સહી જાઇ મુઇ,
અસું વચન મુખિ બોલઇ રાય, ન પીઇ પાણી અન ન ખાય ૧૧૪
તેડ્યો મંત્રી ખીજ્યો તામ, પાપી લુણ કરિઉં જ હરામ,
હું મતિ મૂઢ થયો રાજાન, તુઝ મંત્રી કા નહી સાન. ૧૧૫
તવ પ્રધાન વદઇ ઉપરી, સ્વામી રીસ મ કરસ્યો કિમી,
જે છંડી તુમ્હો મીણુલ નારી, તે આવી તુઝ મહેલ મઝારિ. ૧૧૬

---

1 ન ઠરે 2 શાક

એણેઇં વચને નૃપ હરખિયોંબહુ, ભૂષણ વસ્ત્ર [1]અપાવ્યા સહુ;
બહુ પ્રસંગી દિઉ નિધાન, ધન્યધન્ય મંત્રી (શ્વર) પ્રધાન. ૧૧૭
મંત્રી વિણ તે સુનુ રાજ, મંત્રી વિણ ન કરઈ શુભ કાજ;
મંત્રી વિણ નૃપ ન રહઈ લાજ, મત્રી કાજ કર્યું મુઝ આજ. ૧૧૮
મંત્રી કટક ચડ્યા ફેરવઈ, જીમ કવિતા [2]અણુચિંત્યું કવઈ,
તિમ મત્રીથી રહઈ ઘરસૂત્ર, મંત્રી વિણુ સ્યા બધવ પુત્ર. ૧૧૯
ઇમ પ્રધાન પ્રશસો ઘણું, રાય નિશાન માગઈ આપણું;
આણી મુદ્રિકા દીધી હાથિ, ભૂપ ખુસી હુઓ બહુ ભાતિ ૧૨૦
પુર્વં નીમત નિમતીઈ કહિઉ, સોય વચન [3]સાચું પણિ થયુ;
રાંણી કુંખ રહિઉં [4]આધાન, દિનદિન વાધઈ મીણલમાંન[5] ૧૨૧
જાંણી વાત તે સોકિઈ જસે, કામણ કોટલ કીધાં તસેં;
ખણિ ભોમિ નઈ ઘાલ્યા હેઠિ, જેસંગ થંભ્યો માંનઈ પેટિ. ૧૨૨

ઢાલ

કામણુની—રાગ ધન્યાસી.

કાંમણડું કીધું રાંણી મીણલ કાજી, સોકડીઈ ઘાલી ઘાતમોરા [6]લાલરે;
રાય જેસંગદે પ્રસવ ન થાય, દેસડઇ તે વાગિ વાત. મો. કા૦એ-આંચલી ૧૨૩
સોત્ર ચણોઠીનઈ માંકડીઆનું હાડરે કુંઆરીનું કાત્યું સુંત મો,
સોય સિંદૂરકૂઈ હાથા જાડિ, કામણઇ ખીંટ્યો પુત. મો. ૧૨૪
ભમરાની પાંખનઈ બાઉલીઆના કાટા, કણુયરાં કેરાં ફૂલ મો;
રાખ મસાંણુનઈ વેસનું બલીઆ, તિવટા કેરી ધૂલ[7]. મો; ૧૨૫
બાર વરસ રાંણી એણી પરિ નાખ્યઈ, ઉંદરઈ વાધઈ બાલ. મો;
મીણુલતણુઇ બહુ વેદન વાધી, રોમિ રોમિ ઉઠી ઝાલ મો. ૧૨૬

---

૧ આપ્યા ૨ મનિ ચિંતવ્યું કવે. ૩ પણીમાચ્યું ૪ ઉધાન
૫ વાંન ૬ માહારાજ ૭ ધૂલિ.

તેણુ દૂખિ રાણી દાસિકા ચાલી, કાષ્ટભક્ષણનઈ કાજિ. મો
જલધર હલાહલ ખાવા લાગી, પ્રાણ કરેવા તાજિ. મો ૧૨૭

ગણિઆ નઇ ગારૂડી બહેરા, સાધ્ય મન્ત્રાસી જેહ મો,
યંત્ર મંત્ર નર તતના જાણી, ભેદ ન લહઇ કો તેહ મો ૧૨૮

રાયવચનેં રાણી દાસિકા ચાલી, આવી કારેલી ગામિ મો,
યોગિ એક મલ્યો બુધ્ધિ સુંદર, [1]કાગલ લિખ્યો તેણઇ [2]દાણી. ૧૨૯

કર્ણતણુઈ જાઈ એણીપરી કહ્યો, મીણલ જન્મ્યો પુત્ર,
કાગલીઉ જઇ પાટણ પોહોર્તો, રાય રહિઉ ઘર સૂત્ર મો. ૧૩૦

સોય કાગલ વાચી નૃપ હરખ્યો, તોરણ બાંધ્યા [3]બાર મો
વાતસુણી સોકડીઈ સુખણિ, કામણ જૂઈ [4]જઈ ગરિ મો ૧૩૧

કામણ ખણી જવ [5]કાઢ્યા શોકિ, પ્રસન થયો તેણિવાર મો
સુધ્ધ વધામણીઉ પછઈ આનઇ, નૃપ હુઓ જયજયકાર મો ૧૩૨

સ્વામ યથા સુખ શોકો કેરા, જબ જનમ્યો જેસગ મો
કર્ણ તણો તે [6]સુત અતિ બનિઓ, દૂર્જન કર્યો સુખ ભગ મો ૧૩૩

ઢાલ. ચઉપઇ

જેણુઇ બહુ પૃથવી પોતઈ કરી, ત્રિહુ ભુવને કીરતિ વિસ્તરી,
ગૂજરદેશ ધણી અભિરામ, સિધરાય ધરાવ્યુ નામ ૧૩૪

એણઇ અવસરિ પાટણના વિપ્ર, તીર્થ ફરસી થયા પવિત્ર,
ચઢીઆ જઇ હેમાચલ ઝહા, તીર્થ ભૂમિ ફરસેવા તિહા ૧૩૫

એક અસભવ કૌતગવાત, દીઠો યોગી અચલાનાથ
સિધ્ધ બુધ્ધિ સાધિઈ યોગની, ભાવિ ભગતી કરઈ એકમની ૧૩૬

---

૧ સાગર ૨ દામિ ૩ બારિ ૪ તેણુ ૫ કાઢી મુકયા
૬ સુતતે બહુ બનિઓ

તેણઇ બોલાવ્યા ભટ ભાવીઆ, કુણ નગરીથી તુહ્મે આવીઆ;
[૧]વિપ્ર કહઇ સુણિ દેવી માય, પાટણિ સિધજેસ ગદે રાય. ૧૩૭
સિધ નામ સૂણ્યું જેતલઇં, સિધ બુધિ ખીજી તેતલઇં;
એવડું બીરૂદ ધરાવાઈ જેહ, જાઈ જોઉં નર કુંણ છઈ તેહ. ૧૩૮
કદલી પત્રઈ બઇસી કરી, આવી તે પાટણિ પરવરી;
બઇઠો જીહાં સિદ્ધ જેસગ(દે)રાય, સિધબુધિ[૨]આવઇ તેણઈ [૩]ઠારિ. ૧૩૯
બોલાવ્યો પાટણનો ધણી, રાજા વાત કરઇ છઇં ઘણી;
સિધ નાંમ નૃપ તાહરૂ કહઇ, અસું બિરૂદ કુણિ કારણિ[૪]વહઇ ૧૪૦
જે આકાશ ભમઇ દિનરાતિ, વિષધર નઇ ખેલાવઈ હાથિ;
અષ્ટ મહા સિધ જાણઇ જેહ, સિધ નાંમ ધરાવઈ તેહ. ૧૪૧
ચિંતાતૂર હુઓ મહારાજ, કેહી પરિ ઉત્તર આપુ આજ;
સુભટ બહુ ધન ખાઈ જાઈ, ઉત્તર દેવો મઇ પણિ થાઇં. ૧૪૨
ચઉદ રત્ન કાઢયા ઇશ્વરઇં, સુર વહઇંચી લેઇ ગયા ઘરિ;
તાલપુટ વિષ છેહડાઈ જડયુ, તે ઇશ્વિર નઈ ખાવું પડયું. ૧૪૩
[૪]મંત્રી તિમ ધન માહરૂ બહુ, વિવિધ પ્રકારઇ ખાઇ સહુ;
કામિઈ કો ઉભો નવિ થાઇ, મધુર વચન સુખિ બોલ્યો રાય, ૧૪૪
અરે ! [૫]પોગની કહુ છુ અહો, ઘણી ભોમીથી આવ્યા તુહ્મો;
હવડા રહો[૬]આણઇં [૬]આવાસ, વાહણઈ ઉત્તર [૭]દિઉં ઉલાસ. ૧૪૫
ચિંતાતૂર હુઓ તવ રાય, રાતિ દિવસ પિણ દોહેલાં જાય.
સુર સુભટ વિમાસણ કરઇ, નૃપ ચિંતાથી [૮]દૂખ બહુ ધરઈ. ૧૪૬
તેણઇઅવસરે એક નર હરપાલ, તેહનો પુત્ર સજન સુકુમાલ;
તેણઇ પુછી પિતા નઇ વાત, ચિંતા કિમ ટલસ્યે નર નાથ. ૧૪૭

---

૧ બ્રાહ્મણ ૨ ઠામિ ૩ લહે ૪ નિમમંત્રી ૫ વચન
૬ આવાસિ ૭ દેસુ ૮ બહુ દુખ.

ખીર, ખાડ, ઘૃત છીરવઈ, જાહવી કુણ્ માહિં,
તીક્ષણ ખડગ જેણઇ વાર્યું, મુંદ્રિ કુણ લેખા માહિ ૧૮૭
મુદ્રિ દીઓ સિધસુવિ નઈ, ખડગ તણી પરિખાય,
સકલ સભા સહુ દેખતા, કૌતગ જૂઈ રાય ૧૮૮
ભૂપ કહઇ હરપાલ સુણિ, મઇ બોલિ મુખિ મુદ્રિ,
તે કિમ આપુ એહનઇ, વચન વદઈ કા જૂઠિ. ૧૮૯
હરપાલ કહઈ સુણિ ભૂપ તુ, ઘાતિ સીસ ઉચાય,
તુહનઇ પખાલી હુ દિઉં, મુદ્રિ યોગિની ખાય ૧૯૦
નિર્મલ નીરઈ ધોઈ કરી, મુદ્રિ દિઈ તસ હાથ,
ખાઓ [1]નઇ માનજ તજો, લાગો જેસગ પાય. ૧૯૧
યોગિની મુખ ઝખા થયા, એહ નહી માહર કામ,
સિધરાય જેસગ વડો, [2]સાચો સહી તુઝ નામ ૧૯૨
અમો મૂરખી બિઈ [3]એહઈનિડી, [4]ફોક કરી ઈર્ષ્યાય,
તાહરી કલા દીઠી અમો, તુ સાચો સિધરાય ૧૯૩
રાય પ્રશંસી [5]સો ગઈ, હરખ હુઓ ભૂપાલ,
નગર શેઠ તિહા થાપીઓ, સાકરીઓ હરપાલ ૧૯૪
પુરજન લોક સહુ હરખીઆ, હરખ્યો જેસગ તામ,
એણઇ અરસરિ હુઇ થાપના, રૂદ્ર બારમો નામ. ૧૯૫
રૂદ્ર નામ ધરાવતો, ધારા નગરમા જાઇ,
માનવપતિ જેણઈ બાંધીઓ, નામિ નરવરરાય ૧૯૬
મોહન પાટણ ધણી, મદનબ્રહ્મા નૃપ, નામ,
તે જીપી મોહન ગ્રહિઉ, આદિ જનુ તિહા [6]ગામ ૧૯૭

૧ કે, ૨ સહી સાચો ૩ એમડિ ૪ ફોકટ ૫ તે
૬ ઠામ.

જેણઇ બહુ વયરી વસિ કીઆ, મેલ્યું બહુજ નિધાંન;
પુન્ય યોગે આવી મિલ્યો, સાજનદે પ્રધાંન. ૧૯૮
ઉંદર્યા ગાંમ તણઈ વિષય, રહઈ સાજણદે શેઠ;
ક્રમિં તે નિર્ધન થયો. દૂખિં ભરઈ પેટ. ૧૯૯
કુલદેવી તસ ઇંમ કહઈ, તુઝનઇ સુખ ખંભાતિ;
ઋધિ, સિધિ, સુખ સંપદા, વાધઇ તાહરી ખાતિ. ૨૦૦
દેવી વચને વાંણીઓ, ચાલ્યો તેણી વાર;
શકરપુરમાં જઇ રહ્યો, [1]તિહા [2]રંગઈ ભાવસાર. ૨૦૧

ચઉપઇ.

તેણઈ ઘરિં સા ભાડઈ રહ્યો, કાલ કેતયો વચિમાં ગયો;
પૂરવ કર્મ જવ પ્રગટ થયુ, ભોમિથકી ધન તાહરે લહિઉં. ૧
સાજણદે સાહતું મન ઠામિ, એ ધન નાવઇ માહરઈ કામિ;
કનક કદા તિહાં લેઇ કરી, જઇ રંગી સુખિ આગલિ ધરી. ૨
રંગી કહઇ સુણિ માહરા શેઠ, [2]તુહ્મ ધન દેવઇ કીધું ભેટ;
માહરૂં ભાગ નહીં જગિ સાર, પિતા ભોમિખણીએકવીમવાર. ૩
કવિઅણુ દોઈ પ્રશસી સહી, ધીરય મન રાખ્યું ધન લહી;
નિરધન નર પર દ્રવ્ય પરિહાર, જાંણે શુભ ગતિનો ભજનાર. ૪
યોવનવઇ ઇંદ્રીનઈ દમઇ, કારણ પડઇ જૂઠું નવિ ગમે;
ધન પામઈ જસ નહી અભિમાંન, કીત્તિ ન વંચઇ દેતો દાંન. ૫
શક્તિ ધણી પણિ ન કરઇ કોપ, પરના ગુઝા કરે જે ગોપ;
નિરધન પર દ્રવ્યેં નવિ ચલઈ, એ સાતે નર સોધ્યા(ન)મિલઈ. ૬
તેહની પાંતિનો સાજણસાહ, ધન દેખી મન રાખ્યું દાહ;
અનુક્રમિં સાજણદે વલી, થયો છતો જેસંગનઇ મલી. ૭

---

૧ યાંહાં ૨ એ.

કનક કહ્યા તિહા આપી સહી, પુર (વ) કથા [1]સક માડી કહી,
હું છુ વિનહાગ સુધ્ધિનો ધણી, નવિ કપે ચન તે ભણી ૮
ગુણ સાગર નર જાણ્ગો જસે, મત્રી માજણ થાપો તમે
અનુક્રમે કર્યો સોરઠનો ધણી ચાલ્યો ધન ઉગગના ભણી ૯
બાર વરસ સોરઠ ભોગવી, ધન પ્રાપ્તિ તિહા સવની હવી
સાઢિબાર કોડિ સોવન, હાથિ [2]કરિતુ જેસગનુ ધન ૯
જે શ્રાવક પુણ્ય અરથી આપ, ધન પામી તે ન કરઇ પાપ
સાજણ શુભ ગતિનો ભજનાર, સાત ક્ષેત્રની કરતો સાર ૧૦
જીણુઇ કીધા જીનશાસન કામ ગિરિ ઉપરિ ખરચ્યો બહુ દામ,
તે અધિકાર કહુ તે સુણો, સબધ [3]સાજન મત્રી તણો ૧૧

ઢાલ

ભાદવે ભીસમચાણી–એ દેશી, રાગ સામેરી

જેસગ તણો પરધાનરે, તેણુઇ ખરચ્યુ બહુ નિધાન (રે)
સાજણદે મહતો નામરે, તે ભોગવઈ રાયના ગામ (રે) ૧૨
શ્રી સોરઠ દેસ રતનરે, કરતો બહુ જતન (રે)
તેણે બહુ ધન ઉપાય રે [4]ગયો ગિરિ ઉપરિ ઉમાહી (રે) ૧૩
તિહા જુહાર્યા નેમજીણંદ રે, ઉપનો મનિ અતિ આણંદ (રે)
વિષવાદ હુઓ મનમાહિ રે, દેખિ ચૈત્ય [5]પડ્યા બહુ ત્યાહિ (રે) ૧૪
ધિગ્ ધિગ્ મુઝ રનો અવતાર(રે), જો તિથ ન કરૂ ઉધ્ધાર (રે)
લાભ આઠ ગણો ઇહા આજરે, ઇમ ભાખે શ્રી જીનરાજ (રે) ૧૫
એનો દ્રવ્ય તણ્ ઉઇ કામરે, ગાઠિ નહિ [6]બહુ દામરે (રે),
ધન રાય તણું મુઝ હાથિરે, ખરચુ તે [7]દહા બહુ ભાતિ(રે) ૧૬

---

૧ સવિ ૨ કર્યું ૩ સાજણદે ૪ ગિરિ ઉપરિ ચ.પૈ.
૫ પડતા ૬ ખોઢીના ૭ અહિ

પછે થાનાર તે થાસ્યેરે, પુણ્ય કરતાં વિઘન પલાસે(રે)
પાષાણુ મઇં ભુવન કરાવઇરે, દંડ કલશ તોરણુ બંધાવઇં(રે). ૧૭
તેજીં તરણિ નઇં હરાવઇરે, ઇંદ્ર ભુવન બિરૂદ ધરાવઇં(રે);
ઉચો જીમ સોવન મેર રે, ટાલઇ [1]નર ચિહું ગતિ ફેર(રે). ૧૮

દૂહા.

ચિહું ગતિ ફેરા ટાલતો, અસ્યો ભુવન ઉતંગ;
બહું લક્ષ સોવન ખરચીઉં, સાજણુ રાખ્યો રંગ. ૧૯

ઢાલ.

તો ચઢીઉઘણુ માન ગાજે—એ દેશી.

રંગ રાખ્યો મંત્રી તિહાં એ, પછઇં વિચારઇં આપ તો;
નૃપ મુઝ લેખું પૂછસઇં એ, દેસું કસો જવાબ તો નૃ૦. ૨૦
અસું વિચારી ઉતર્યો એ, આવ્યો વણુથલી ગાંમ તો;
તિહાં વડ વિવહારીઆ એ, મેલ્યા પુણ્યનેં કાંમ તો. ૨૧

(રાજ મુજ લેખુ માગસ્યેએ;)

ચઉપઇ

ગાંગો, ગણુપતિ નઇં ગોપાલ, સોમો સારણુ નઇં શ્રીપાલ;
તેનો તેયો નઇં તેજમાલ, પાચો પેથો મુખિ વાચાલ. ૨૨
રતનો રાંનો નઇં રણુમલ, [2]લીબો લહુઓ માણુસ બલ;
ધનો, ધર્મસીનેં ધનસાર, મિલ્યા પુરૂષ ન [3]લાધઇ પાર. ૨૩
સડો, સધો, સવજીશેઠ, મેઘો મહાવો મોટું પેટ;
નાના, નારદ નઇં નરસિંધ, વીરો, વાઘો નઇં વરસંઘ. ૨૪

(૧) દૂર ગતિના ફેરાને. (૨) છવો. (૩) લાભઇ

[1]જયચંદ, જુઓ નઈ જીણદાસ, અમરો અમીઓ માણસ ખાસ,
કાઓ, ઉકો નઇ કર્મસી, રૂપજી ગામ મિલ બહુ ધસી ૨૫

દેવચંદ, દેવો દેવરાજ, [2]સંઘો, સવો સમારે કાજ,
ભાદો, ભૂપતિ નઇ ભીમસી ખોખો શેઠ ખરો ખીમસી. ૨૬

વધૂઓ, વિમલ અને વસરામ, દાનો કરઇ જીનશાસન કામ,
સામસંઘ, સૂજો સંઘરાજ, [3]ગામ, લખો મિઠો મનજી [4]નાજ ૨૭

બધુઓ, બાઉઓ શેઠ બગાન, હીરા, હરખા મુખિ નહીં ગાની
પનો, પદમસી નઇ પચાણ, કીકો, કુરો બે ગુણની ખાણ ૨૮

સીંરંગ, સાગો નઇ મીરાજ, તેડો માડણ, માધવ આજ,
લહુઓ, લાડણ નઇ લખમસી, મુનિ ભુજ ધાનઇ ઉનસી ૨૯

વીમો, વાસો નઇ વરજાંગ, લોનણ લખીઆ લાબી ટાગ,
ચાંચો, [5]ચૂઆડ નઇ ચાંપસી. પાપથકી પાછા [6]રહઇ ખસી ૩૦

દુહા

પાપ કર્મ તે નવિ કરઇ, કરઈ સો પુણ્યહ કામ
અસ્યા પુરૂષ નર બહુ મલ્યા, મન્ત્રી બોલ્યો તામ ૩૧

ઢાલ—પાછિતી

મુઝ સ્વામી સુણો શ્રાવકો એ મઈ કીધું શુભ કાજ તો
રાય તણો દ્રવ્ય ખરચી (ઓ) એ, તે મુઝ ચિંતા આજ તો (૨૮) ૩૨

એણે વચને વિવહારીઆએ, બોલ્યા વચન વિવેક તો,
ધન બહુ શુભ પુણ્યથીએ, મ કરો ચિંતા રેખ તો ૩૩

(૧) નરૂઓ નાગોને (૨) સંઘજી (૩) ગજ (૪) કાજ (૫) ચઉડ
(૬) રહઇ પાછા

બઇઠા વડા વિવહારીઆએ, આણ્યા કાગલ સાર તો,
નાંમ સકલ તિહાં માંડીઆંએ, કરઇં હવઇં વડો વિચારતો. ૩૪
કોટિધજ નર બહુ હતા એ, પણિ નવિ ચાલઇ જીવતો;
દાતા તુછ કૃપી ઘણાએ, એ દીસઇ સદૈવ તો. ૩૫
દાતા, સૂર, સાચા, નરાએ, પડિત શીલ નિરીહ તો;
એ સાતેં વિરલા મિલઇં એ, જીમ પસુઆમાં સીંહ તો. ૩૬
નિરધન મરખિ રેણુકા એ, ખોટાં ખારાં વારિ તો;
કુભોજની નર કૃપણા એ, એ સબલા સંસાર તો. ૩૭
એક કહઇ નર કેટલા એ, કોક ઓસીયાલા થાઇ તો;
જો પછેડી ટુંકડી એ, સીદ પસારઇ પાય તો. ૩૮
જે બહુબહુ બોલા કૃપણાએ, કુબુધિ ઇર્ષાવંત તો;
જે મતિ હીણા વાઉલાએ, કડૂઆં વચન કહંત તો. ૩૯
જે ગભીરહ ગુણ ભર્યા એ, જે સરિ સબલા ભાર તો; .
તેણઇ વાર્યા સવિ પુરૂપ નઇંએ, ન કહઇ વચન અસાર તો. ૪૦
સુર સરીખા નર એ, સાહ સાજણ ગુણવંત તો;
સોઇ નર ઇહા આવીઓ એ, જો જાણ્યા પુણ્યવંત તો. ૪૧
જે ધોરીનર ધુરિ લગઇએ, તે કિમ ગલીઓ થાય તો;
જે પાખર છઇ ગજ તણીએ, તે નવિ અજા ઉચાય તો. ૪૨

દૂહા.

એણે વચને સહુ હરખીઉ, ખુસી હુઆ મન માંહિં;
એક સાયરીઓ શુંભમતી, આવ્યો વેગઇ ત્યાંહિં. ૪૩

ચઉપાઇ

વણિગ કહઇ નર કહુ હું અહો, કવણ કાજી સાહુ બઇઠા રહો;
પુણ્ય કાજ જોઇઇ, કાંઇ દાંમ, તે દેયો મુઝ સરીખું કાંમ. ૪૪

તો વિવહારી કેતા હસઇ, [1]સઘલું મમ હવઈ તે થસઇ
આવ્યો અઙઙ કોડિનો ધણી, સી ચિંતા આપણા ધન તણી ૪૫
જે ગંભીર અનઇ મતિ સાર, તેણઇ કીધો ઘણો આવકાર,
સ્વામી ધન જીન મંદિર મમ, દ્રવ્ય મડાનાઈ નિજ નિજ નામિ ૪૬
જોઇ કાગલ નઇ કર્યો વિચાર, મુઝ મસ્તગિ આવ્યો સહુ ભાર,
જો હું ઉચલુ તો આધાર, ના આપુ તો મુઝસ્યો અવતાર ૪૭
અચન લેઈ ખોનઉ પાથરઇ, વિધિ વિનતિ બહુ પરિ કરઇ,
સ્વામી તુહ્મો વડા મુઝનાથ, તુહ્મ સેવક નઇ કરો સનાથ ૪૮
જેણઇ કારણે તુહ્મો મેલ્યો દામ, તે મુઝ સોપો સઘલુ કામ,
તુહ્મો અનેક કર્યાં બહુ કાજ, મુઝનઈ મોટો કીજઈ આજ. ૪૯

દૂહા.

મુઝનઇ મોટઉ કીજઈ, વચન વદન શુભખ્યાત,
પ્રાહિં પુરૂષનઈ બોલતા, વિધિ [2]જાલવી સાત ૫૦
મધુરવચન ડાહાપણપણું, થોડઈ કામિ બેલ
માન રહિત ત્યજ તુચ્છ વચન, અનર્થ વયણ મ [3]બોલ ૫૧
તેણઇ કારણિ તે વાણીઓ, વચન વદઇ વલી સાર,
સ્વામિ મુઝ મોટો કરો, કરતો વિનય અપાર ૫૨

ચઉપઇ

વિનય કરતો દીઠો જામ, તવ વિવહારી બોલ્યા તામ,
સ્વામી લક્ષ્મી લાહો લીજીઈ, પુણ્યકામ વેગઇ કીજીઈ ૫૩
જવ આદેશ એણી પરિ લહ્યો સાજણદે મહહેતો હરિ ગ્રહ્યો
આણિ બઇસાર્યો નિજ ઘરિ, ભોજન ભક્તિ કરી બહુ પરિ ૫૪

૧ હવઈ કામ સઘલુ થાય રખે ૨ સાચવીઇ ૩ બોલિ.

ચૂઆ, ચન્દન, ફોફલ, પાન, વિનય કરિ બહુ દેતા માન,
સ્વામી સુ નાણુ દીજઈ, કહો તે આણી ઢગલી કીજઈ ૫૫
કહુતા દિઉ સોનઇઆ સાર, કહોતા રૂપુ હુંન ભંડાર,
કહોતા અભિરામીજ અસંખ્ય, કહોતા આપું લ્યાહારી લક્ષ. ૫૬
આ સેરી તરટંકી જેહ, ઘોડા મુહી કહીઇ [1]જેહ;
કહોતા આપુ રૂપારાલ, કર્ડ રૂપીઆ નિઓ ડંડાલ. ૫૭
કઇલીઓ વિવિધ રત્તની જાતિ, મણિ માણિક દિઉ બહુ ભાતિ,
અસ્યા વચન બોલઇ મુખિસાર, આણી કીધો રત્ન [2]અંબાર. ૫૮
હરખ્યો સાજણદે ઇમ ભણઈ, આ ધન ઢગયો કારણ કિણઈ,
જીહારઈ ધન કાઇ માગઈ રાય, [3]તિહારઈહુ આવેસ આણુઇ હાય. ૫૯
મઈ જોઉ તાહર પારિખુ સઘ્ન કામ થાસ્યઈ તુઝ થકું,
પહઇલિા મુઝ ડૂંતી અધીર, મર દેશઈ લહુ ગગા નીર. ૬૦
જાણ્યા વિન નર અરથ વિચાર ખીજી બોલઈ સો ગમાર,
સાથરીઆનઈ સુ ધનલમ, જી હુઓ જીનશાસન થંભ. ૬૧
મત્રી હરખી બો ને તામ, તુઝ [4]ધનનુ [5]હવડા નહી કામ,
જીહારઈ ગરજ પડેસઈ મુઝ, તિહારઈ (હુ) બોનવિસ તુઝ. ૬૨

દૂહા

અસ્યા વચન મત્રી કહઇ, હઇડઈ હર્ખ વિશેષ,
એણુઈ અવસરિ હવઠે રાજંમા, ઉડયા સુગન અનેક. ૬૩
અવસર બીજ સદા લગઈ, કો મમ જાણો આજ,
જીહા પાણી તિહા કાદવો, નતુ લહું કુણુ આજ. ૬૪

---

૧ એહ ૨ ભડાર ૩ તવ ધન લેના આવિસયહ ૪ તે.
૫ નહીં હમણા

ઢાલ.

અઢીઆનો-રાગ-મલ્હાર

નવું મ જાણો આજ, નિર્ગુણ ન રાખઈ લાજ,
ચુગલ ચાડી કરઇ એ, ભૂપ શ્રવણ ભરઇ એ. ૬૫
દુર્બલ કન્યા રાય, જીમ રોગિની કાય,
કૂપી મન જાણ્યો એ, ઇમિ સ્વરૂપ તસ્યો એ. ૬૬
ખપ કરી પૂછઇ રાય, ચુગલ તે ઉભા થાય,
કહઇ સ્વામી સુણો એ, દ્રવ્ય લિઉ તુહ્મ તણો એ ૬૭
એણઇ માડયો [1]ઉદમાત, કીધુ જીન પ્રાસાદ,
તુમ ધન વાવર્યું એ, નામ પોતઈ ધરિઉ એ. ૬૮
બીજયો જેસગરાય, આણો એણઈ હાય,
મંત્રી નઇ અહી એ, સુભટ ચાલ્યા વહીએ ૬૯
આવ્યા સાજણ પાસ, બોલ્યા મનિ ઉલ્લાસ,
નૃપઈ તુઝ તેડીઓએ, દુર્જિન છેડીઓ એ ૭૦

દૂહા

નૃપ દૂહવાણો અતિ ઘણો, તુઝને તેડે તિહાં,
સોરઠ દેસ ધન તુહ્મ કન્હઈ, તે લેસઈ ખિણુ માહિ. ૭૧
મંત્રી સાજણદે ભણઈ, મઇ આવ્યુ નવિ જાઈ,
રાય તણું ધન દહદમઈ, મુઝ વિણુ વિણુસી જાઈ ૭૨
જો તુહ્મારઈ ધન ચાહીઈ, તો મોકલિ આંણઈ હામિ,
દ્રવ્ય સઘલો ખોતઈ ઘડ, કોપ કરઈ કુંણ કામિ ૭૩
અસ્યું સુંણી નર મોકલ્યા, આવ્યો જેમંગ જ્યાહા
સ્વામી ધન લેવા ભણી, તુઝનઈ તેડઇ તિહાં ૭૪

[1] ઉન્માદ.

એણે વચને નૃપ ખીજીઓ, અશ્વ ચઢ્યો તેણીવાર;
સેન સુભટ નહી લેઈ કરિ, પોહોતો ગઢ ગિરિનારિ. ૭૫

ચઉપઇ.

ગઢ ગિરિનારિ આવ્યો રાય, સાજણદે તવ માહમાં જાય;
બહુ ધન મુંકી લાગો પાય, પણિ રાજમનિ સબળ કષાય. ૭૬
ખીજ્યો જેસગ બોલ્યો તિહા, કહઇ સોરઠ ધન માહરૂં કિહાં,
દિઈ લેખું તું મુઝનેં સહી, આપી ધન ઇહા ઉભો રહી. ૭૭
તવ સાજણદે કહઇ કથન, કહો [1]જેતનુ આપું ધન;
પણિ એક પુણ્ય લાહો લીજીઈ, ગિરિ ઉપરિ યાત્રા કીજીઈ. ૭૮
એણે વચને ટાઢો થયો રાય, તીર્થ ભોમિ ફરસેવા જાય;
ગિરિ ઉપરિ નૃપ ચઢીઓ જસે, છીન પ્રસાદ નૃપ દેખાઈ તસે. ૭૯
ઇંદ્રિ ભુવન દીઠો આકાર, પુઠુલપણી અબલો વિસ્તાર,
ઉચ્ચ પણઈ ગગને જઈ અડયો, બીજા ભરીત નહી એ ઘડયો. ૮૦
ચિત્ર લિખિત અનઈ મેરણી, ઘણી પુતલી ચિત્ત ચોરણી,
ગોખ આલીઆ નઇ [2]ઓરડી, શક્ર ભુવન સ્યુ કરતો હુડી. ૮૧
દીઠુ નેમિનાથ સ્વરૂપ, જાણે પરમેશ્વરનું રૂપ;
મુરતિ દેખિ હરખ્યો ઘણું, નૃપ ઓછું ભાવઇ આપણું. ૮૨
જન્મ સફલ સહી તે નરનારી, જેણઇ પ્રાસાદ કર્યો એણઇ ઠારિ,
તે ભવ તરિઓ કહઇ મુખિરાય, ધન્ય પિતા ધન તેહની માય. ૮૩
અસ્યાં વચન નૃપ ભાખઇ જસઇ, મંત્રી સાજણ બોલ્યો તસઈ,
સ્વાંમી એ દેહરૂં તુજ રાય, ધન પિતા ધન તાહરી માય. ૮૪

---

૧ તે. ૨ દેહેરી ઘણી.

સોરઠ દેસનું સવનું ધન, તે દઇહા ખરચ્યુ થઇ પ્રસન
જો તુહ્મ સ્વામી માનઈ મન, નહીતર દીજઇ તુહ્મ નઇ ધન ૮૫
તવ હરખી બોલ્યો મહારાજ, તઈ કીધુ એ પુણ્યનુ કાજ,
તો મુઝ ધન સાથિ સ્યુ કામ, તે રાખ્યુ મુઝ જગમા નામ. ૮૬
દૂ બીજો સુગનનઈ બોલ, ઉચુ નીચુ કહિઉ નિટોલ
પાપી દુરિજન જગમા ઘણા, ચાડ જો કહઈ આપણા ૮૭
અસ્યા કામ તણા કરણહાર, પાપી તિહા બહુ ધરઈ ખાર
બીજો રાજા તેડયા ચાડ, ગાવઈદ્રઈ લેઈ [1]નખાડ. ૮૮
છેદી નાક નઇ કાપ્યા કાન, સિર ઘોનુ મુખ કાલુ વાન
પ્રદક્ષિણા હુઇ નગર મઝારિ, [2]દેખી તે હરખ્યા નરનારિ ૮૯
અસ્યો ડંડ દેઇ તિહા રાન, રાખ્યા નર નહીં નગરિ માહિ,
કાઢયા બાહિર તે ચાલ્યા વહી, ચાડ વિટંબણ સઘલી થઈ ૯૦

ઢાલ

હીચરે હીચર હુઇઆં હીરોલે—એ દેશી

રાગ—ધન્યાશ્રી

ચાડ મનિ ચિંતવઇ, રાય મનિ રિઝસ્યઇ,
આપસ્યઇ અસ્વ તે અત્યત મોટા
રાય રોસી ચઢીઓ, સુગન સુખ દેખતા
નાકનઈ કાન છેદાવ્યા હોઇ—આંકણી— ૧
બુસ કરણા થયા, નાક, છાડી ગયા
અધર અલગા રહ્યા દાત દીસઈ,
પાપ પ્રગટ ભર્યો, સુગન જે ચાડનો
દેખતા લોક તે દાત પીસઇ— ૨

---

૧ ધાલ્યા ધાડ   ૨ તે દેખિ

સુગલ ગાધઇ ચઢયા, [૧]ગામ આખઇ ફિર્યાં
મઇસ મુખ ચોપડી સીસ પાડા;
બણુજ બહુ બાજ તઇ, શબ્દ જે સાંભલ્યા
નગરના ચાડીયા [૨]સર્વ નાઠા— ૩
ઇમ દૂખ તે ભજાઇ, નાતિ તેહનઇં તજાઇ
ચાડી કર્યાં વિના કહીઇં ન ચાલઇ
સ્વાંનની પૂંછડી, સદાઇ વાંકી રહઇં
જેહ ખટમાસ નલીઇજ ઘાલઇ— ૪

ઢાલ.

ફાગનો.

ચાડ શિખામણ દેઇ કરી, વલીઓ જેસંગરાય;
એણઇ અવસરિ ભીંમ તાણીઓ, આવ્યો તેણઇ ઠારિ. ૫
બેહુ કરજોડી વિનવઇ, સાજણને તેણઇ ઠામિ;
સ્વામિ મુઝ દ્રવ્ય લીજીઇ, શ્રી જીન મંદીર કાંમિં ૬
સાજણ કહે સુણિ શેઠીઆ, નહી મુઝ ધનનું રે કાજ;
તુઝને પુણ્ય હવુ સહી, તઇ રાખી મુઝ લાજ. ૭
ભીમ [૩]બણઈ મન્ત્રીશ્વર, દ્રવ્ય ખરચો બહુ ઠાંમિ;
જે ધન પુણ્ય થાનકિં કયું, તે નાવઇ મુઝ કામિ. ૮
તવ તે ભીમસા વાંણીઓ. આપઇ રત્ન સો સાર;
સાહ સાજણ તે લેઇ કરી, કીધુ નેમ ગલઈ હાર ૯

દૂહા.

પાપ ભીરૂ ભીમજ સહી, આપ્યાં રત્ન સુતંત;
દેવ તણું ધન રાખતાં, પાતિગ હુઇ અસંત. ૧૦
દેવ તણું ધન વાવરઇ, કરતો ગુરૂની ઘાત;
કૂડ કલંક ચડાવતા, ભવિભવિદુઇ અનાથ. ૧૧

---

૧ નગર. ૨ ચુગલ ૩ બણેરે.

પૂર્વં પુરૂષઇં ઇંમ કહીઉ, ધર્મ વિહુણાં સાત;
નર નારી પંખી પશુ, સુણજ્યો સહુ અવદાત. ૧૨

ચઉપઇ.

સંયમ મુંકી લહઈ ઘરવાસ, રહી પોસાલઇ કરતો આસ;
પૂજા રૂઅજીઆનો પુત્ર, ચેલો ગુરૂનઈં આપઇ ઉત્ર. ૧૩
શ્રી દેવ ગુરૂના અવગુણ ગાય, માત પિતા સરિ મુંકંઇ ધાય;
રૂષભ કહઇં એ સાતઈ જોઈ, [1]પ્રાંહિ ધર્મ વિહુણા હોય. ૧૪

દૂહા.

ધર્મ વિહુણા એ સહી, કરઇ સો નરતાં કાંમ;
પાપ ભીરૂ ભીમો સહી, લીજઈ તેહનું નાંમ. ૧૫
તર્યો તે સાજણદે સહી, તર્યો તે જેસંગ રાય;
તર્યો [2]સો ભીમજ વાંણીઓ, પુણ્ય તણઇજ પસાય. ૧૬
પુણ્ય કાજ સાજણ કરી, આવ્યો પાટણ માંહિં;
રાય તણે ચરણે નમ્યો, ભૂપ પ્રશંસઈ ત્યાંહિં. ૧૭
નૃપ મંત્રી બિંહુ એકમના, બિહુમાં વાધ્યો નેહ;
હવઇ [3]હેમ નૃપ કિમ મલ્યા, સુણો આવદાતજ એહ ૧૮

ઢાલ.

ધન્ય ધન્ય સેત્રુંજ ગિરિવર એ—એ દેસી-રાગ ધન્યાસી.

કોટિગ ગણ અતિ ગુણનિલો, વયરી શાખા સાર રે;
ચંદ્ર ગછિં દત્તસૂરિ હવાં, ધન્ય તેહના અવતાર રે.
કોટિક ગણ અતિ ગુણ નીલો. એ આંકણી. ૧૯

૧ ધર્મ વિહુણા ફરતા સોય. ૨ તે.

યશોભદ્ર સૂરિ રૂઅડા, પ્રગટ્યા તેહનઈ પાટિરે,
પ્રદ્યુમ્ન સૂરિ તસ પાટિ હવો, જેણઇ લહી શુભ ગતિ વાટરે ૨૦

શ્રી ગુણસેન સોહામણા, દેવચંદ્ર સૂરિ સારરે,
નગર ધંધુકઈ આવીઆ, સાથિ બહુ પરિવારરે કો ૨૧

તિહા એક સાહ ચાચો વસઈ, મોઢ વસ અભિરામરે
નારી ચાહની તેહને, શુપન લહઈ શુભ તામરે કો ૨૨

આવી રહઈ તવ ગુરૂ તણઈ, સુપન લહિઉં સ્ત્રી જેહરે,
રયણ ચિંતામણી પેખીઉ, ગુરૂનઈ આપ્યુ તેહરે કો ૨૩

ગુરૂ કહઇ સાભનિ શ્રાવિકા સુત હોસ્યઇ ગુણવતરે,
સયમ લેસઇ શુભપરિ, મહિમા વંત અત્યતરે કો ૨૪

અસ્તુ કહી ગુરૂ ચાલીઆ, ઉદરઇ વાધઈ બાલરે,
પુણ્યવંતો નર પ્રગટીઓ, માત પિતા પ્રતિપાલરે કો. ૨૫

સવત અગ્યાર પસ્તાનઈ, લગન અનોપમ સારરે,
કાતી સુદિ પુનિમ દિનઇ જનમ્યો દેવકુમારરે કો ૨૬

આગાશ વાણી તવ હવી સુત હોસ્યે બ્રહ્મચારરે,
જૈન ધર્મ દીપાવસ્યે, લેસ્યે સયમ [1]સારરે કો ૨૭

અતિ ઉત્સવ કરી થાપીઓ, ચગદેવ તસ્સ નામરે,
પચ વરસનો સુત થયો, બહુ વાધ્યા ગુણ ગ્રામરે કો. ૨૮

એણઈ અવસરિ તિહા આવીઆ, દેવચદ્ર સૂરિ [2]રાયરે,
સાહમીક શ્રાવક કરઈ, આવઈ ગુરૂ ગણધારરે કો ૨૯

ચગદેવ તિહા આવસ્યુ, ગુરૂનઇ વદનિ જાયરે,
જઇ બઇઠો મુનિ બઇસણઇ હઇડઈ હર્ખ ન માયરે કો. ૩૦

---

૧ બાર ૨ સાર

ગુરૂ કહઇ સાભનિ શ્રાવિકા, [1]પૂર્વ બોલ સંભારીરે,
એ સુત આપો અમ્હતણુઇ, એ નહી રહઇ સંસારરે કો. ૩૧

વલી વિમાસે શ્રાવિકા, સુત દીધો કિમ જાયરે,
મુઝ ભરતાર મહેસરી, ખેપિ સોય ભરાયરે. કો ૩૨

સંઘ ચતુર્વિધ વિનવે, સાભલિ ચાહની વાતરે,
એ સુત આપો ગુરૂ તણુઇ, હુઇ જીનશાસન નાથોરે. કો. ૩૩

ધર્માવંત તે શ્રાવિકા, દીધુ પુત્રનું દાનરે,
કુંઅર લેઇ ગુરૂ ચાલીઆ, જીમ નિર્ધન નિધાનરે. કો ૩૪

કર્ણ્ં પુરિ ગુરૂ આવીઆ, ઉદયન મંત્રી જીહાઇરે,
કુમર ભલાવ્યો તેહને, સુમરિ વાચઇ ત્યાહિરે. કો. ૩૫

એણુઇ અવસરિ ઘરિ આવીઓ, ચગદેવનો બાપરે,
સુત નવિ દેખઇ આગણુઇ, ચિંતાતૂર હુઓ આપરે. કો ૩૬

જઇ પુછઇ ઘરિ નારીનઇ, પુત્ર ન દીસઇ કાઇરે,
સ્ત્રી કહઇ સુત ગુરૂનઇ દીઓ, ચાલ્યો કોપ્યો ત્યાહિરે કો ૩૭

અનપાન તેણુઇં પરિહરી, આવ્યો ગુરૂ નઇ પાસીરે,
દેવચંદ દિઇ દેસના, સુણુતા સહુ ઉલ્લાસીરે. કો ૩૮

દૂહા.

ઉલ્લાસઇ ચાંચો સુંણુઇ, ગુરૂ કહઇ તત્વ વિચાર,
આઠ પુરૂષ જગિ દોહલા, જો સોધઇં સંસાર ૩૯

દાતા, તપીઆ, સમતા નરા, ગુણુગ્રહી શીલ સુજાણુ,
વિરલા પર ચિંતા લહઇ, વિરલા નહી [2]મનિ માન ૪૦

---

૧ પૂરવ. ૨ મનિન હિમાણુ.

સાતઇ નર સોધ્યા મિલઇ, પણિ વિરલો દાનાય,
દાતામા દાનિ વડો, જે દિઈ સુત ભિક્ષાય. ૪૧
તું દાતા જગમા વડો, તઇં દીધું સુત દાંન,
તાહરી કીરતિ જગિ રહી, જીહા થિર અમર વિમાન ૪૨
મહાભારથ માહિ કહિઉ, જેણઇ કુલિ યતિ ન થાય,
તસ પૂર્વજ અવગતિ ભમઇ, મુગતિ કિહાં ન જાઈ ૪૩
ચાચો તિહા સસઈ પડિઓ, બાજી નવિ બોલાય,
ઉઠયો [1]ગુરુવંદન કરઇ, ઉદયનઇ મત્રી જાઈ ૪૪

વસ્તુ.

ધરિ આવ્યો ધરિ આવ્યો સેઠ ચાચો,
મત્રી મુખિથી ઇમિ કહે સુપુરૂષનર તુસીહ સાચો,
પુત્રદાન જગિતે દિઉ, તે મે નવિ દેવાય,
ત્રણ્ય લખ્ય સોનન લીજીઇ, સ્વામિ ભગતિ ઉચ્છાય ૪૫
તેમ સેઠે તેમ સેઠે માન કીધો,
ત્રણ્ય લાખ ધનનવિ લીઓ, પુણ્ય કાજી મે પુત્ર દીધો;
રાજ હસ કુલમા રેહે, પુત્ર એ હોસ્યે પ્રસિધો,
તેણે કારણિ મે સુત દીઓ, રાખુ ગુરૂની લાજ,
લાજે ધર્મ મેના મને, કરે સો દુક્કર કાજ ૪૬

ચઉપઇ.

દુક્કર કાજ નર લાજી કરઇ, ભાર દેવ સયમ આદરઇ,
લાજી મરિઅચી ન ગિઉ'ધરિ. તાપસ વેશ રહ્યો ને પહઇરી ૪૭

---

[1] તવ

ઋષભદેવ સાથિં ઋષિ જેહ, લાજી ઘરિ ન આવ્યા તેહ;
લાજી પુંડરીક દીક્ષા વહઇ, લાજ તજી તત્ર દુર્ગતિ જાય. ૪૮

લાજી ઝુંઝઈ રણહ મઝારિ, લાજઇ શીલ પાલઈ નરનારી;
લાજઇ ચાંચો આપઈ પુત્ર, ન દીઈ ગુરૂ નઈ પાછો ઉત્ર. ૪૯

લાજી ધર્મ ઘણા નર કરઇં, લાજી પુરૂષ કુમારગિં ટલેં;
લાજીપ દાન દિન કેતલાં, લાજીઇં ભુંડા થાઇ ભલા. ૫૦

ચાંચો ગુરૂનઇં વાંદી વલ્યો, સકલ સંઘ મનોરથ ફલ્યો;
નવ વરસહનો સુત જવ થયો, સંયમ લેઈ ગુરૂ પાસઇ રહ્યો. ૫૧

સોમદેવ દીધું તસ નાંમ, દિન દિન વાધઈ બહુ ગુણ ગ્રામ;
એકદિવસ મુનિ ગુરૂનઈ પાસિ, નાગપુરઈ આવ્યા [1]પ્રભાતિ ૫૨

વસઈ વિવહારી તિહાં ધનદ, પુણ્ય પસાઈ કરઈ આનંદ;
કોયક પૂરવ પાપ પસાય, [2]તે વિવહારી નિર્ધન થાય. ૫૩

સાહ ધનદ તવ ચિંતઇ હીઇ, ધનનાઠું તો કહઈ નઈં કહીઇ;
જીહાંરઇં ઘરિ ધન હુઇ બહુ, પ્રાંહિં ફિરપી થાઈ સહુ. ૫૪

બોમિરહિઉ ધન વિણુમી જાઇ, પરઘરિ મુક્યા પરના થાઇ;
હરઇ ચોર નઈં રાજા લીઇ, વિશ્વાનર પરજાલઈ દીઇં ૫૫

ધન હારઇં નર બહુ જૂવટઈ, પુણ્ય વિના વ્યાપારઇ ઘટઈ
જલ બૂડઇ કુવસનઇ જાઈ, પુણ્ય કાજી વિમાંસણુ થાઈ. ૫૬

જો મઈ પુણ્ય ન કીધું બહુ, તો ઘરથી ધન નાઠું સહુ;
ાકાનૂર હુઓ મનમાંહિં, ભૂમિ ખણેવા બઇઠો તિહાં. ૫૭

ંડી ભોમિ ખણિ જેતલઈ, લક્ષ્મી લ્હાહાલા થઈ તેતલઈ;
ારી ટોપલાં નાંખઈ દ્વારિ, એણુઈ અવસરિ મુનિ આવ્યા [3]દ્વારિ; ૫૮

૧ ઉલ્લાસ. ૨ સો. ૩ બહારી.

ધર્મલાભ દેઇ ઋષિ રહઈ, નરનારી હઇડઇ દૂખ વહઈ;
મહા [1]મૂનિ એ આવ્યા આજ, રાય દેઅંતાં ન રહે લાજ. ૫૯

કૃપણુ નહીં આપણુ ઘરિ કદા, ઘૃત, ખાંડ, ગોલ દેતાં સદા;
આજ કેહીપરિ આપું ઘસિઈ, સ્ત્રી દૂખ આણી ઉરહપઇસઈ. ૬૦

ગદગદ સ્વરી તવ બોલે નારી, ઘઉંસિ નિંપની ઘરહ મઝારિ;
વહઇરો સ્વામી રાખો મન, તુહ્મો મુનિવર છો પુરૂષ રતન. ૬૧

રાય લેઈ વહરાવઈ જસઈ, ચેલઈ સમસ્યા કીધી તસઈ;
અંગણિ દીમઈ બહુ નિધાન, રાય તણુ કા દેતા દાન. ૬૨

શેઠઇ તિહાં સમસ્યા લહી, ચેલાનઇ ઉપાડયો સહી,
લિહાલા ઉપરિ મુંકયો જસઈ, [2]હેમટકા બહુ થયા તસઈ. ૬૩

દેખી શેઠ હુઓ હર્ખ અપાર, ગુરૂ તઈ કીધી માહરી સાર;
ગયું નિધાન વલ્યુ તુજ પુણ્ય, કેહીપરી લાજ રહત વિણુ ધન. ૬૪

ધન વિણુ કોઈ ન માનઈ ગુણઇ, ધન વિણુ નર સહુઇ અવગુણઈ,
ધન વિણુ કોઇ ન આવે કામ, ધન વિણમુ કીજઈ શુભ નામ. ૬૫

ધન વિણુ રૂપ રલઇ સંમાર, ધન વિણુ નેહ છડઈ નરનાર,
ધન વિણુ બુદ્ધિ તે બાઇડી રહઇ, ધન વિણુ પુરૂપ મુહુત્ત નવિલહઇ. ૬૬

લૂલો ટૂટો નઇ પાંગલો, બહઇરો, બોબડ નઇ આધલો;
ઋદ્ધિં પૂજા કોઢિ લહઈ, કદર્પ્પ કોડિ તે બઇઠો રહઈ. ૬૭

જો ધનવંત અધિ ફેરૂ જમઈ, સકલ લોકનઈ તે પણિ ગમઈ,
જો નિરધન અધિ ફેરૂં ખાય. તો દાળિદ્રી નર હેલાય. ૬૮

ધનવંત બોલઇ આલ પંપાલ, લોક ભણુઈ [3]ચેતસ વાચાલ;
જો નવિ બોલઈ રંક સરીર. તો સહુ ભાખઈ ભલા ગંભીર. ૬૯

---

૧ મુનિવર. ૨ હાટિર, ટિંબ થયો તદાંતમેં. ૩ ભલ.

ઋષિજી ઉતારઈ ઉતર્યારે, નવરસ કરઈરે વખાંણુરે;
સહુ રસ ભેદ ભલા લહઇરે, જે હુઈ જાંણ સુજાણુરે. હે ૯૧

શંગાર,હાસ્ય,રૂદ્ર,[1]કરૂણાભલીએ, વીર, ભયાનક સારરે;
બીભત્સ અદભુત, શાંતિ રસારે, આણ્યો ઉતારી પારરે. હે. ૯૨

આઠરસ જેણઈ જાંણીઆરે, ન લહ્યો તેહમાંનો ભેદરે;
પંડિત સોય અધુરડોરે, વિપ્ર જીસો વિણ વેદરે. હે. ૯૩

અષ્ટરસ આઠઈ આગમારે, નવમો સિરિનઈ ઠામિરે;
સિર વિણુ સરીર ન શોભીઇરે, કર, પાય ન આવઈ કાંમિરે. હે. ૯૪

શાંતિરસ રૂપણી રસવતીરે, નિંપાવ્યા મુનિ સારરે;
આઠરસ રૂપિઆ તિહાં વલી એ, ધગાવઈ અંગારરે. હે. ૯૫

સોઈ રસવતી જે જમઇરે, નાસઇ તાપ કષાયરે;
તપ, જપ, કષ્ટ કર્યો વિનારે, તે નર મુગતિં જાયરે. હે. ૯૬

કૂરગડુ હુઓ કેવલીરે, ચંદ્ર રૂદ્રનો શિષ્ય [2]તેહરે,
તપ, જપ, ધ્યાંન કર્યા વિનારે, સમતાઇ સિધ્યા તેહરે. હે ૯૭

એ રસ શાંતિ સોહામણોરે, પોખઇં દેવ ઇંદ્ર સૂરિરે,
એણીપરિ દેતા દેસનારે, હવુ ચઉમાસુ પૂરરે. હે. ૯૮

ગુરૂ કહઇં સુણો અધિકારીઆરે, ચઉમાસું કરિવઉં ઇહા સારરે;
હવઈ ઇંહાથી અહ્મો ચાલસ્યુરે, રહઇતા નહી આચારરે. હે ૯૯

સ્રી પીહરિ નર સાસરેરે, મુનિવર એકઈ ગામિરઈ,
એ ત્રણ્યે વણસે સહીરરે, જો રહે એકે ઠામિરે હે. ૧૦૦

ચઉપઇ.

[1]ધણિવિણુસઇજીમ ખીર, વિણ પહરઇ નારિ વિણસઇચીર,
[illegible] વિણુસઈ જીમ જૂત, વિણ હાથિં વિણુસઈ ઘરસૂત્ર. ૧

૧ કરૂણા રૂદ્ર રસ્યેરે. ૨ જેહરે,

વિણસઈ વિણયટનારિ તુરી, અતિ લાડઇં વિણસઇં દીકરી;
વિણસઈ પ્યયરોગઇં જીમ ગાત્ર, વિણસઈ ભુંડાસાથિં પાત્ર. ૨
વિણસઈ દાતા વહુણાં પાત્ર, વિણસઈ પંડિત વિહુણાં શાસ્ત્ર;
મનમથવશઇં વિણસઇ પરલોક, પુણ્ય કરિઉં તે થાય ફોક. ૩
વિણસઈ વિદ્યા અતિ અભિમાંન, વિણસઈ કંઠ વિહુણું ગાંન;
વિણસઇ અતિઆલસ,નિજ કાંમ, વિણસઇં અમરખીજથી ગાંમ. ૪
વડો તે વેગઈં વાંણીઓ, સાઉલશઈં તે જાંણીઓ;
વિણસઇ પુરુષ કુદેસઇ ગયો, વિણસઈ ઋષિ થિર વાસો રહ્યો. ૫

ઢાલ-પાછલી.

રાગ-સારંગિરિ.

તેણઇ કારણિં અહો ચાલસ્યુ રે, પૂરવ રાખેવા પંથરે;
ધમ લાભ હવો તુહ્ય ધણોરે, કરયો પુણ્ય પુણ્યવંતરે. ૬
સુવિહિત સાધુ થિર નવિ રહઇરે, રહતાં વિણસ્યેં વાતરે;
પરિચય બહુ નરનારિસ્યુ રે, તેણઇ સયમ વ્યાઘાતરે. ૭
તવ અધિકારી ઇમ કહઇ રે, ઋષિ કહો કાંઇ મુઝ કાંમરે;
ગુણઉસંકલ જીમ થઇઇરે, તુહ્યે કહો ધર્મ અભિરાંમરે. ૮
[1]દેવચંદ્ર સરિ તવ બોલીઆરે, એક અપૂરવ કાજરે;
રસના ઉંચી ન ઉંપડઇરે, કહઇતા આવઇં લાજરે. સુ. ૯
તુહ્ય ઘરિ નારિ પદમનીરે, નગનપણઇં રહઈ તેહરે;
વસ્ત્ર તજી કરૂં સાધનારે, મંત્ર ફલઈ મુઝ જેહરે. સુ. ૧૦
અહો કરૂં [2]મંત્ર સાધનારે, તું બેઈ રહઈ તરૂઆરિરે;
મન, વચન ચિતઈ ચૂકીઇરે, તો હણજે તેણઇ હારિરે. સુ. ૧૧

---

૧ દેવંદ્ર. ૨ જ્યારે.

શુણે રંજીત અધિકોરીઓરે, ગુરનઈ કહઇ મુખિ હાયરે;
તિણિ આચાર્યે નારિસુ રે, ગઢ ગિરિનારે જાયરે. સું. ૧૨
શ્રી જીન પ્રતિમા આગલિરે, નાગી પદમની નારીરે;
આચાર્ય કરઈ સાધનારે, નર હાથિ તરૂઆરીરે. સુ. ૧૩
ન ચલઈ મેરૂની ચૂલિકારે, ન ચલઇ ધ્રુ સર્પ શેષરે;
ન ચલઈ મુનિ મંત્ર સાધનારે, જીમસિરિ અક્ષર લેખરે. સુ. ૧૪
પરગતિ હુઓ તવ દેવતારે, વિમલેશ્વર સુર જેહરે;
કહઇ માગો ઋષિ રાજઆરે, તુહ્મ મનિ ભાવઇ તેહરે. સુ. ૧૫
દેવેંદ્રસૂરિ તવ બોલીયારે, કાંતીથી પ્રાસાદરે;
શ્રી સેરીસઇ આણવોરે, દિઇ વિદ્યા જશ વાદરે. સુ. ૧૬
મલયગિરિ મુખિ માગીઉરે, સિદ્ધાંત વૃત્તિ કરૂં સારરે;
પરગટિ થયો સુર તે સહીરે, દિઇ મુઝ શક્તિ અપારરે. સુ. ૧૭
હેમ હરખિત તવ બોલીયારે, દિઇ મુઝ વિદ્યા એહરે;
વચનબલિ નૃપ બુઝવુ રે, સાસન દીપાવઇ તેહરે. સુ. ૧૮
હેમ વચને અતિ હરખીઉરે, સુર હુઓ સંતુષ્ટરે;
વિદ્યા ત્રિણિ દેઈ કરીરે, કીધી પુષ્પની વૃષ્ટિરે. સુ. ૧૯

ખટ્ મહિના નઇં અતિ કરી, આવઇં શાસન[1] સુરસુંદરી;
ગુરૂ વાદિનઇં ઉભી રહી, સુલલિત વાંણી મુખિંથી કહી. ૨૨

હેમાચાર્ય તાહરો શિષ્ય, તેહનઇં પદવી આપો ઋષિ;
તેહથી જીનશાસન ગાજસઇં, જસ પડહો જગિમાં વાજસઇં. ૨૩

અસું કહીનઇં દેવી ગઇ, ગુરૂ ધ્યાનઇં(ઞી)ઉઠિઆ ગહગહી;
મનમાં વાત હતી તે [1]થઈ, આગઇં દૂધ નઇ શાકર ભલી. ૨૪

આગઇં સિંઘ એનેં પાખર્યો, કનક કલશ નઇં અમૃત ભર્યો;
આગઇં ગુરૂ ચેલામાં ભેદ, શાસન દેવીઇં દેખાડયો તેહ. ૨૫

હરખ્યો ગુરૂ ઉઠિઉ તેણીવાર, સાથિં સહુ લીધો પરિવાર;
આવ્યા નાગપુરિ મુણીંદ, વસઇ વિવહારી જીહાં ધનંદ. ૨૬

ગુરૂ જ્ઞાની તિહાં કરઈ વખાણ, સઘ ચતુર્વિધ સુંણઇ સુજાણ;
ધર્મ કથા કહઇ ચિહુ પ્રકાર, દાન, શીલ, તપ, ભાવના સાર. ૨૭

જે હવુઆ એકા અવતાર, તે આગધઈ સોઇ ચ્યાર,
યૌવન વયિં ઇંદ્રી વસી કરઇ, બાર ભેદ તપ આદરઇં; ૨૮

ભલી ભાવના ચોખુ ધ્યાન, ધન પામી દિઇં પાત્રઇં દાંન.
સાતે ક્ષેત્રે વિત્ત વાવરઈ, બિંબ પ્રતિષ્ઠા યાત્રા કરઇં. ૨૯

જે ધન ખરચ્યુ જીમણઇ હાથિં, જીહા જાય તિહાં આવઇ સાથિં
ગુરૂગિરૂઆ તિહાં એણીપરિકહઇ, અલ્પ સંસારી તે સદહઇ. ૩૦

ગુરૂ ઉપદેશ સુંણી શુભ ધ્યાંન, ધનદ ખરચઈ બહુ નિધાંન;
સંવત અગ્યાર છાસઠયો જસઇ, એહ મહોત્સવ કરાવ્યો તસઇ. ૩૧

હેમ સૂરિ નઇં થાપી કરી, [2]આવ્યા તે પાટણ પરવરી;
પત્તન (નો) રાજા જેસંગ જેહ, ગય રેવાડી [3]ચડીઓ તેહ ૩૨

---

૧ મવિ. ૨ ગુરૂ આવ્યા પાટણ ૩ ચાંગો.

હેમાચાર્ય દીઠા તિહાં, હર્ષ હુઓ તવ હઇડા માંહિં;
[1]મોટા તે બોલાવઇં હસી, ધર્મ કથા કાંઇ કહુ ઉલ્લસી. ૩૩

હેમ વચન હરખીનઇ કહઇ, દયા, દાનથી નર સુખ લહઇં
રાય કહઇ હું ગુરૂ અવધારિ, નિત્ય આવેવું મુહુલ મઝારિ. ૩૪

નૃપ વચને હરખ્યો મુનિરાય, રાજ સભામાં નિતિ જાય;
ધર્મ સુણાવઇ જેસંગ તણઇં, હેતુ યુગતિ દ્દષ્ટાંતઇ ઘણઇં. ૩૫

સ્વામી ખટ્ દર્શણ નિરખીઇ, સાચો ખોટા શ્રેય પરખીઇ,
સુધો વર્ગ આદરીઇ આજ, કૂડો ધર્મ તજો મહારાજ. ૩૬

કૂડા ગુરૂ નઇ કૂડા દેવ, કૂડા શ્રેયની મ કરે સેવ,
મિથ્યા ધર્મ કરંતા વલી, પુણ્ય સકલ જાએ પરજલી. ૩૭

ગલીઇં ધોયો જીમ કાગડો, કિમ ઉજ્જલ હોસી બાપડો;
તિમ જીમ મિથ્યા કરતો ધમ, કહો કિમ હોસઇ આઇ કર્મ. ૩૮

તેણિ કારણિં ગ્રંથ પરિખ્યા કરૂં, સુધો ધર્મ તુહ્મો આદરૂં,
જશોમતિ જીમ પરિખ્યા કરી, બઇલ પુરૂષ જોણઇ કીધુ ફિરી. ૩૯

સંખપુરી સંખ શ્રેષ્ટિ વિચાર, જશોમતિ તેહનઇ ઘરિ નારી,
સ્રીનેં નવિ માનેં ભરતાર, સાહ પરણ્યો તવ બીજી નારી ૪૦

નવ યોવન નઇ નાહ્ની નારી, તે આવી ગરઢા નઇં ઘરબારિ;
વૃદ્ધપુરૂષ તિહાં હરખઇ હમઇ, રાતિ દિવસ નવિ [2]પાછો ખસઇ. ૪૧

જીજીકાર કરઇં સ્રી તણઇં, જે બોલે તે પ્રેમઇ સુણઇ,
વૃદ્ધ પુરૂષ નઇ નાહ્નનારી, દુહેલો યોગ મિલઇ સંસાર. ૪૨

દૂહા.

સા મેરી સુલખણી, ચઢી તે રાજન ચઉકિ,
હુ તુઝ પૂછુ રે પતિતા, સલી ભલી કઇ સોકિ ૪૪
સૂલી એકજ કઠેડો, સોકિ અનતા કઠ,
નિત્ય મરીઇ નિત મારીઇ, હઇડા પગ પગ હઠ. ૪૫
સૂલી આપઇ એક મરણુ, શોકી દિઇ સોવાર,
લોયણુ પેટુ તણખનુ, ખરૂઈ વારેવાર. ૪૬
કાણો કોનો કૂબડો, સોકી વિના પીઉહત,
સોકી સરીખુ કામદેવ, દેન મ દેઇસ કત ૪૭
ઘરની પડા છીમ દોઇ ઘરનિ, કણય સરીખુ કત,
કહો કિમ આખો ઉગરઈ, ભરડી આગુમ્રુ અત ૪૮
પરવસ પીઉ પરવસ ધન પરઘરિ ભોયણુ આસ,
પર હથિ જે કજ્જડા, એ ચિહુ પડયા નિરાસ. ૪૯
પરહત્થિ ગઈ જે પ્રમા ખિણુખિણુ સાતે લેહ,
સાનઈ સાપણિ શોકડી, નરહ નસાડયો નેહ. ૫૦

અથ કુનિહાં

બેર બેર હ્હહત, કઈ ઠાકુર લૂસણો,
દહત નારી કુનારી, (કે) બેર મેર રૂસણો
ગલીઆ બઇલિ દહન કઇ પચઈ બાઇસણો,
કુનિ કુનિ હા (હા) ભાઇ દહત શોકડી શાન કઈ ગુમડ આસણો. ૫૧
સીહન કઈ સરિસલકઈ મેહા ગજ્જણો
ભૂપતિ કે સરીસન, રણુઈ દન ભજ્જણો.
શાલતડી ખિણુઅણિ કે તાજે તાજણો,
કુનિ હા હા ભાઈ મમની કે સિરિ [1]સતકઇ લુછન લાજણો ૫૨

---

1 સોક

છંદ-ચાડઅલ્લ.

કુંઅર કડણિ કુકડ જીમ શવઇ, ગાજી વિજ કેશરી સરિ સવઇ,
ચૂકો બાણુ જીમ ક્ષત્રી સવઇ, ગયો નાથ સુકુલીની સવઇ. ૫૩
માતો ગયંદ વિધ જીમ સલ્લે, બોલ કુબોલ સોહડ જેમ સલ્લે;

દુહા.

નેહ નાઠો નર નારિમાં, સંગતિ શોક વિરામ;
હઇડઇ ફૂટી પાપિણી, સુ કીજઈ શુભ નાંમ. ૫૪

કવિત્ત

ઇંદ્ર વારૂણી નાંમ, સોઈ પણિ ખાતાં કડુઉં;
મીઠું નામજ સાર, ખાય તો ખારૂં જડઉં.
શીતી તાપ કરંતિ, ગલી પણ ભખી નવિ જાઇ;
દેવા માગઇ ભીખ, પગે અણહાણે જાય;
ભોજ રાજ કરંઈ વઈતિરૂં, શોક બહુઇન જગમાં લહી.
નામ અનોપમ એહ, પરિણામઇ માહાં સહી. ૫૫

વાલ્હા તે કિમ વીસરઈ, જેસું ઘણો સનેહ;
વિસાર્યા ન વિસરઇ, ગરવા તણા સનેહ. ૫૯

ક્યાંહાં કોયલ ક્યાહાં અબવંન, ક્યાહા મોરા ક્યાંહાં મેહ;
રાતિ દિવસ તે સંભરઈ, જેગ આપીડા મેહ. ૬૦

સજન થોડા હંસ જેમ, વિરલા કંહી દિસંત;
દુર્જન કાલા કાગ જેમ, મહિયલિ ઘણા ભમંતિ. ૬૧

તગણુ સરિસો નેહડો, મકરિસ હઇડા ગમાર;
ગાંઠે નાખી ગુણ જેમ, વલતી ન ફરે સાર. ૬૨

જો આવે દમ ભલા, જો નાવે તો વીસ;
જેણે ચિત્ત ઉતારીયા, તે સું કેહી રીસ. ૬૩

સનેહ વિણસીઉં રૂસણું, ગઢ વિનાસિ પોલિ;
અણમાનિતો પરોહણો, આ વેઢે અઘોલી. ૬૪

પીઉડો મુજ સનેહ તજ્યો, હુઓ તે જાણ ગમાર;
જે નર માની વકડા, તે નર થયા ખૂહાર. ૬૫

નદીતે વક વોલા ભણી, પર્વત ઉડા ખોહ;
વાંકા નર ને વિઘન ઘણા, ગેહેલી મુધિ મ રોય. ૬૬

એણઇ અવસરિ તિહા આવીઓ, મંત્ર સુવાદી જેહ;
જશોમતી પ્રેમઈ કરી, વેગઈ તેડ્યો તેહ. ૬૭

કર્મ કથા માડી કહી, તેહનઈ ચઇ દ્યાય;
મંત્ર મૂલ દીધું અસું, જેણઇ નર પોઠી થાઈ. ૬૮

જશોમતી પ્રેમઇ કરી, રાંધ્યા અંન અપાર;
મંત્ર મૂલ માંહિં ધરિઉ, ભુંજાડ્યો ભરતાર. ૬૯

પુરૂષ ટલી પોઠી થયો, નાઠા દાઢી મુંછ;
લાબી દાઢિ લટકનો, લાબા શિંગ નઈ પુંછ. ૭૦

ઢાલ.

હમચીની.

પુંછ [1]નચાવઇ શિગ હલાવે, દેખઈ નાની નારી,
તે ગઇ રાજ સભામાં વેગઈં, નૃપ આગલી પોકારીરે. હમચડી. ૭૧
સ્વામી માહરો કંત અનોપમ, સોકી કીધો પોઠી;
ભૂપ તેડો તસ સીખ દેઇનેઈં, છેદો સિરની ચોટીરે–હ. ૭૨
જશોમતી તેડી ભૂપાલઈં, પૂછી પૂરવ વાતો;
તઇં પોઠી કાં કીધો ભુંડી, જે પોતાનો નાથોરે–હ ૭૩
જસોમતીકહઈસુણિ[2]તુસ્વામિ, મઇં અપરાધ ન [3]કીધુ;
સોકિં કાંમણ કીધુ મુઝનઇં, નર તાણી નઇં લીધુરે–હ. ૭૪
મુઝનઇં નવિ માનઇ બોલાવઈં, તવ હું રોસિં બરાંણી,
કરતા સું મઇં કીધો પોઠીઓ, અવર કલા નવિ જાંણીરે–હ. ૭૫
(પાછિલી હું પસ્તાણી હો)
સોકિતણુંં પાપિ થયો પોઠી, દદ કરઈં એ હાલો,
એહનું મસ્તગ મુંડિ રાજા, ગાધઇડિઈં સેઇ ધાલોરે–હ ૭૬
[4]નૃપતિ નારિ વિખોડઇ [5]એહું, એહું નઇં વઢતિ વારઈં;
જસોમતિનઇ [6]બલદ બનાવ્યો, તે પણિ તેહનઇ ચારઇરે–હ ૭૭
જસોમતિ પાયઈનિજ પીઉનઇં, વનચારિ જલ પાઈ;
એણઇ અવસરિ એક નારિસું, વડ [7]વિવહારી જાયરે–હ. ૭૮
જશોમતી દેખી નઇ પૂછઈં, વિદ્યાધરની નારી,
કૃષ્ણ કારણિએ દીસઇ દૂખિણી, ઝુરઇ વનહ મઝારીરે–હ. ૭૯

---

૧ હલાવઇ. ૨ હો ૩ કીધો ૪ નરપતિ. ૫ વનઇ.
૬ બલદ. ૭ વિદ્યાધર.

વિદ્યાધરકહઇ સુણિ હો [1]અબલા, કંત પશુ એણિ કીધો;
[2]અલદ ટલીનઇં પુરૂપજ હોવઇં, સોય મંત્ર નવિ લીધોરે–હ. ૮૦

અનુકંપા આવઇ તસ નારી, બોલઇ બુદ્ધિ વિચારી;
પશુ ટલી જીમ પુરૂપજ થાય, સોઇ બુદ્ધિ [3]કહિ સારીરે–હ. ૮૧

વિદ્યાધર કહઇ સુણિ અબલા, એહનો એક ઉપાય;
એ બડ઼ી તિહાં એક મૂલડું, તેહથી માંણસ થાઇરે–હ. ૮૨

વિમલ વિમાન વહી તવ ચાલ્યું, શબ્દ ગ્રહઇ તિહાં નારી;
તેણઇ ક્ષેત્રઇં ઉગ્યાં વન વેલી, લીધાં ચુંટી બાહારીરે–હ. ૮૩

છોડ એકેકો હાથે લઇ, પીઉનઇં ચારિ ચરાવઇ;
[4]સુદ્ધમૂલઆવ્યુ મુખિ જીહારઇ, તવ પોઠી નર થાઇરે–હ. ૮૪

જસોમતી હુઇ તવ સુખિણી, પીઉસ્યું પ્રીતિજ વાધી;
બહુ વન વનસ્પતિ સોધતાં, સુદ્ધ ઓષધિ લાધીરે–હ. ૮૫

તિમ તુ ધ્યાંન ધરીનઇ સ્વામી, પટ દર્શન પરખીજઇ;
સુદ્ધ ધર્મ રાજા આદરીઇ, કૂડો શ્રેષ તજીજઇરે–હ. ૮૬

સુદ્ધ દેવની પૂજા કીજઇં, સદ્દઇ ગુરૂ પાય નમીજઇં;
સુદ્ધ ધમ આરાધો રાજા, અનિ અનુકંપા કીજઇંરે–હ' ૮૭

સિદ્ધરાય હરખ્યો મનમાહિં, હેમ વચન ચિત્તિ લાગો;
સુદ્ધ ધર્મ શ્રવણે સાંભલતાં, કુમતિ કદાગ્રહ ભાગોરે–હ. ૮૮

એણઇઅવસરિનૃપ અશ્વ ચઢીને, સિદ્ધપુરી માંહિં જાય;
ઇસ તણો પ્રાસાદજ ઉંચો, રૂદ્રમાલ નીપાયરે–હ. ૮૯

પાસઇ આબુ મંત્રી મોટા, રાજવિહાર કરાવઇં;
મુરતિ વીર તણી તિહા માંડી, શ્રી જીનના ગુણ ગાઇરે–હ. ૯૦

---

૧ નારી. ૨ બાયલા. ૩ કોહો. ૪ સુદ્ધ મૂલાકું આવ્યું મુખપરિ.

સેવી શારદ કેરાચર્ણ, વલી પંચાંગ કરીઉ વ્યાકર્ણ;
આપ્યું રાજા, કેરઈ હાથિ, નૃપ હઈડઈ હરખ્યો બહુ ભાતિ. ૩૩
તેડ્યાં પંડિત જોસી; જાંણ, [1]જોઈવ્યાકર્ણ [2]કરઈઅપ્રમાંણ;
પંડિત કહઈ સાચું તો કહું, જો વ્યાકર્ણ પરિખ્યા લહું. ૩૪
કાસ્મેર અનોપમ દેસ, મૂરખિપણું જન નહીં લવલેસ;
ચંદ્ર કાંતિ મૂરતિ સરસ્વતી, તેજી ત્રિણિ ભુવન જીપતી. ૩૫
તે દેવીનું ભુવન અખંડ, તે આગલિ જલ ભરીઉ કુંડ;
શાસ્ત્રતણી નર પરિખ્યા કરૂ, [3]તો પુસ્તગ લેઇ જલમાં ધરૂ. ૩૬

દૂહા.

એણુ વચને નૃપ ચિંતવતો, બુદ્ધિં વિચારઇ તાંમ;
વયર વિના એતાવલી, દીસઇ મચ્છર ઠાંમ. ૩૭

ચઉપઈ.

પાપીનઇં ન ગમઇં પુણ્યવંત, નિર્ધનનેં ન ગમઇ ધનવંત;
નીચ કુલિનર કહીઇ જેહ, ઉંચ કુલીનેં હેસઈ તેહ. ૩૮
મુરખિને ન ગમે મહામતિ, ન ગમે ગણિકાને જીમ સતી;
મયલાને ન ગમઈ આચાર, ન ગમે કીરપી નઈ દાતાર. ૩૯
ન ગમેં રોગીનેં ભૂપાલ, [4]ન ગમે આલસુ નઇ ઉજમાલ;
સોભાગી નઇં સહુ કો નમઇં, દોભાગી નઈ તે નવિ ગમઈં; ૪૦
મીઠી (સ્વરે) વાણી વિસ્તરઈ, સુર વિહુણો નિંદા ઈર્ષા કરઈ;
કપટી કપટ કરિં જગિમાંહિં, નિઃકપટી નઈં હેસઈં ત્યાંહિં. ૪૧
નિર્લજ્જ હીણઈ લાજવંત, [5]કાયરનઇ સુરા નવમલંત;
ન ગમઇ બ્રાહ્મણ મુનિવરનાંમ, વયર વિના એ મચ્છર ઠાંમ. ૪૨

---

૧ જોઈને. ૨ કરી પ્રમાણ. ૩ તે પુસ્તક લેઇ તેદમાં ધરૂં.
૪ નંદે આપાઉ સુનર ઉજમાલ. ૫ કાયરસુરાને ન મલત.

દૂહા

મચ્છર ભરીઆ બભણા, બોલઈ મુખથી ચગ,
કાગલ પોથી કિમ [1]રહઇ, કરતા પાણી સગ. ૪૩

ચઉપાઇ

નૃપ પૂછાઇ આચાર્ય તણે, વાદી વિપ્ર કિસ્યુ મુખિ ભણુઈ,
હેમ કહે નૃપ વાર મ લાય, પોથી જલમા મુકુ રાય ૪૪
તેડયા પડિત દેહમાન, પુસ્તક લેઇ ચાલ્યા પરધાન,
આવ્યા શારદ દેહરે જીહા, પુસ્તક મુકયુ પાણી માહિ ૪૫
જીમ હસા સગ ક્રીડા કરઈ, તિમ જલ પોથી ઝીલઈ તરઈ,
માહી પુસ્તગ જોયુ જસાઇ, બીજુ કિંહા ન દીસઈ [2]કીસઈ ૪૬
વિપ્રતણા મુખ ઝખા થાય આવ્યા જીહા બઇઠા સિદ્ધરાય
બોલ્યા પડિતનઈ પ્રધાન, જગમા સાચુ હેમ ગ્યાન ૪૭
એહવુ વ્યાકર્ણ કુણ જગિ કરઈ, જેહની પોથી જલમા તરઈ,
કલિકાલઈ એ સવજ્ઞ સહી, અસી વાત તિહા વિપ્રઈ કહી ૪૮
એણે વચને નૃપ હર્ખ અપાર, તેડયા શાસ્ત્રતણા લિખનાર,
ત્રિણસઈ લહીઆ જે સાર, ત્રિણવરસતે તિહા લિખાઇઅપાર ૪૯
સોવન અક્ષર પોથી ભરી, અઢારદેસ માહિ મોકલી,
વાચઈ કોપી નાસે રીસ, હરખાઈ પુરૂષ હલાવઈ સીસ ૫૦
સારસ્વત ઇંદ્ર અનઈ પાણિણી માન મ વહઇસ્યો તેંહનાધણી,
તત્ત્વા શાકટાયન વિખ્યાત, તેહના કર્તા જોડો હાથ. ૫૧
ચદ્રાનઈ જે કહાભણ્યું, સોય કવી મમ નાખો વર્ણું,
સવા લાખ હવે પ્રગટિઉ હેમ, તે વાચીનઈ દુજા પ્રેમ. ૫૨

---

૧ તરૂઇ ૨ તસે.

થાલી [1]વાલિ સરહાં પકવાન, દીઠઇ ન ગમઇ ખીચડી ધાન,
ચીર પટોલા શાલૂ જોતિ, તિહારઇ ન ગમઈ ખાસર પોત ૫૩

મેરૂ શિખર જે રંગિ રમઈ, દુજા ડુંગર તસ નવિ ગમઈ
'આતઈ મણિ મોતી ભંડાર ન ગમઇ તસ દુજો દાતાર ૫૪

હંસઈ માનસરોવર લહિઉ, ન ગમઈ બીજે થાનકિં રહિઉ,
નાગે પામ્યો ચંદન ઝાડ, તો તસ ન ગમઈ ઉંચા તાડ ૫૫

તિમ એ જગમા વ્યાકર્ણ હેમ, દીઠઈ ઉપજઈ પંડિત પ્રેમ
હેમ તણી વાણી જગિ સાર, અઢાર દેસ હુઉ વિસ્તાર ૫૬

હેમ હેમ જપઈ જગિ [2]નામ સિદ્ધરાય બોલઇ ગુણ ગ્રામ,
હેમ રાય અનગા નહીં અસ, જેહવી પ્રીતિ અછઇ નખમસ ૫૭

હેમ વચન સુણિ તવ રાય, પાપ ભીરૂ જેસંગદે થાય
આહેડો વારી વાગરી, માયર જાન મનઇ તિહા કરી ૫૮

વરસઇ કોડી સોનઇયા માન, સિદ્ધરાય કરઈ પુણ્યદાન
અકર મુકાઉ મીણન નામિ, બહુત્તરિલાખ હેમબહુલિકાગામિ ૫૯

અકર નવાનો જે કર થાય, એક સો [3]ધેનું હણ્યાનુ પાપ
અકર ઉતારઇ તે નર ધન્ય, કોડિ ગાય છોડયાનુ પુણ્ય ૬૦

અસ્યા આકર મુક્યા બહુરાય, હેમાચાર્ય તણઇ પસાય,
નૃપ સન્મુખ હુઓ જયસાર, હેમસૂરિ તવ કર્યો વિહાર ૬૧

દુહા.

રેહાર કરંતો મુનિ તરઇ, તારઇ નરની કોડિ,
પેર રહઈતા કીરતિ ધટઇ, સયમ લાગઇ ખોડિ ૬૨

૧ ઘાવી ૨ જગમાહિ. ૩ ગાય

ચઉપઇ

સુપુરૂષ સોપારી નઇં પાન, [1]હય વરહાથી નઇં વિતાન;
વલી કેવડો જગિ વિખ્યાત, દૂરિ ગયા શોભઇ એ સાત. ૬૩

દૂહા.

તેણુઇં કારણિ મુનિવર વડો, હેમાચારજ જેહ;
મહિ મંડલિ વિચરઇં સદા, પુરજન તારઇં તેહ. ૬૪

સિંધ સોરઠ નઇં માલવો, દક્ષણ વાગડ દેસ,
હેમ સૂરિ તિહાં વિચરીઆ, ભવિજન દિઇ ઉપદેશ ૬૫

એણઇ અવસરિ એક દેવતા, આવી કહઇ મધ્ય રાતિ;
અવર દેસ તુમ્હે પરીહરિ, હેમ રહો ગુજરાતિ. ૬૬

તુમ્હનઇ લાભ [2]તિહા ઘણો, બુઝઇં બહુ નરનારિ,
સુર વચને ગુરૂ આવીઆ, પાટણ નગર મઝારિ. ૬૭

જેસગ જાઈ પાએ નમ્યો, પુરજન હુઆ ઉછાય;
હેમ સૂરિ પાટણિ રહ્યા, ઉત્સવ અધિકો થાય. ૬૮

સિદ્ધરાય હરખ્યો ઘણું, ધન્ય મુઝ ચઉલક વંસ;
જેણઈ કુલિ ગુરૂ હેમજી હવો, જસો સરોવર હંસ. ૬૯

વંસ વડો ચઉલક તણો, ભીમદેવ મહારાજ;
દોઇ પુત્ર તેહનઇં હવા. કર્ણ અનઇ ખીમરાજ. ૭૦

કર્ણ તણો જેસગ હવો, ખીમરાજ સુત સાર,
દેવ પ્રાશાદજ પુત્ર ભલો, બુદ્ધિ તણો ભંડાર. ૭૧

---

૧ હેમર. ૨ હરખે.

ઢાલ

એણીપરિં રાજ કરત દેશી-રાગ-ગાડી.

તેહનો તિહુયણ પાલરે ત્રિસુત તેહનઈ,
દોઇ સુતા શીલઈ ભલીએ— ૭૨

જ્યેષ્ઠો કુમરનિરદરે, બીજો મહીપાલ,
કીર્તિપાલ ત્રિજો સહીએ— ૭૩

પ્રેમલદેવી ધૈયરે, જેસંગ સેનાણી,
કૃષ્ણદેવ નઇ તે વરીએ— ૭૪

દેવલદેવી જેહરે, નગરી કાએરી,
પૂરણરાય નઇ તે વરીએ— ૭૫

ત્રય બાંધવ બિ બહઇન્યરે, દેવી કાશ્મેરી,
પંચ [1]ભાડુ જનમીઆરે— ૭૬

એક દિન કુમર નિરદરે, અશ્વઈ તે ચઢયો,
રાજ સભામાં આવીઓ એ— ૭૭

દીઠો હેમ સરીંદરે, હઇડઇ હરખીઓ
પ્રેમ કરી ગુર નિરખીઓએ— ૭૮

ધન્ય જૈન મુણીંદરે, સમતા રસ ભર્યો
સુમતિ ગુપ્તિ ઋષિ પાવનોએ— ૭૯

દેખી હેમ સરીંદરે, રાજા રંજીઓ,
ગયો પોસાલઈ વાદવાએ— ૮૦

મસ્તક બિ કર જોડીરે, સુંણતો દેસના,
ચિત્ત ચમકયો અતિઘણુંએ— ૮૧

---

1. ભાડરૂ.

વલતું કુંમરનિરંદરે, પૂછઈ સાધુ નઈ,
કવણ ગુણે નર શોભીએએ— ૮૨
હેમ કહઈ સુંણો રાયરે, નર નઈ સત્વગુણ;
પરદારા સંગ નવિ કરઈએ— ૮૩
તારામાંહિં જીમ ચંદરે, લબ્ધિ ગોતમ,
અભયકુમર બુધ્ધિ વડોએ— ૮૪
મંત્ર માહિં નવકારરે, ઋદ્ધઈ શાલીભદ્ર;
ઈંદ્રિ વડો સુરમાં વલીએ— ૮૫
ભૂપતિમાં જીમ રામરે, સીતા સતીયમાં;
પંખીમાં જીમ હસલોએ— ૮૬
ગઢમાં લંકા કોટરે, ગુણમાં સત્વ ગુણ;
હેમ કહઈ નૃપ જાણીઈએ— ૮૭
બીજો ગુણ નવિ હોયરે, તે એણિનવિ અડઈ;
સત્વગુણે નર શોભીએએ— ૮૮
જેમ એકલડો સીંહરે, ન સહઇ [2]નાગનઈ;
સત્વ ગુણઈ વનમાં ફિરઈરે— ૮૯
જીમ એકલડો સૂરરે, ટાલઈ તિમીરનઈ;
ગગનિ મંડલ કરઈ ઉજલુરે— ૯૦
મોટા પર્વત પોઢરે, વજ્ર તે નાંનડું;
[3]સ્વયં ડુંગર ચૂરતોએ— ૯૧

કવિત.

ઘણા મ જણી કામિની, રીહણી રીહ એકજ જાઈ;
આવઇ નહીં કો ઢૂકડો, પસુ. નર. નાગ. પલાઈ.

---

૨. ગામ. ૩. સત્વે.

લુંડણિ જાઇ લાખ, તોહઈ પરસેન ન ઠેલઈ
જે વનમા એક સીંહ તિહા કો પાય ન મેલ્હઈ
તે માગઈ કહુ કામિની, સત્વ સહીત જાણિ એક
સહસરયુ સાહમો ભિડઇ, કરઇ મો મ્રમ અનેક ૯૨

ઢાલ-પાછલી

સત્વ હિણા નર જેહરે, તેહઈ નવિ ગુણ,
જો ગુણ બીજા અતિ ઘણા એ— ૯૩
કાયા વિન જીમ હસરે, તરૂઅર ફલ વિના
વારિ વિના જીમ જાન્હવીએ— ૯૪
વર વિહુણી જીમ જાનરે, વેણા તુબ વિના
પુરૂષાતન વિણ નર ભિરોએ— ૯૫
ચદ્ર વિહુણી રાતિરે, હસ્તી વિણ દતી
યોગ વિના યોગી જસ્યોએ— ૯૬
લુંણ વિના જીમ અન્નરે, [1]નૃપ સેન વિના
કાજલ વિણ જીમ આખડી એ— ૯૭
દેવલ દેવ વિનાયરે, ગુણ વિણુ ગચ્છ જીસ્યો
અવરી ખીર વિના [2]જસીએ— ૯૮
તિમ સત્વ હીણો જેહરે, નર નવિ સોભીઈ
કાજ ન સીઝઈ તેહથી એ— ૯૯

દૂહા

સર સુભટ બલ પચ જણ કાયર ના પચાસ
નિમત્ત લગ લેખઈ નહી મુરા એકજ ખાસ ૧૦૦

---

૧ નરપતિ. ૨ કસીએ.

ચઉપઇ.

કથા કહું તુહ્મ સૂરા તણી, સુંણયો નર પંડિત જે ગુણી;
હસતીનાપુર પાંડવ વસઇ, યગ્ન કરેવા મન ઉલ્લસઇ. ૧
પ્રથમ અર્જુન બલીઓ જેહ, રાય યુધિષ્ઠિર તેડયો તેહ;
રે બંધવ તું થઇ પ્રસન્ન, આણિ કુંમારૂં ઇહાં સોવન્ન. ૨
બંધવ વચને હરખ્યો સહી, ચાલ્યો અર્જુન વેગઇં વહી;
સેતુબંધ રામેસર જિહાં, વેગઇં અર્જુન આવ્યો તિહાં. ૩
એણઇંઅવસરિએક કૌતુગ થાય, અડકયો રથ આઘો નવિ જાય;
ચિહુંદસિ ચતુર નિહાલઇં યોધ, કાષ્ટ પાષાણ ન દીસઇ રોધ. ૪
સૂક્ષ્મ નજરઇ જોયું જસે, વારતાં તોડું દીઠઉ તસઇ;
ઉદિર્ એક દીઠો અનુકૂલ, તેહનઇં પૂછઇ તાંનુ મૂલ. ૫
હઇડે વિચારઇ અર્જુન વીર, સવા તરી જે સાયર નીર;
તે મહિમા નવિ પાણીપાહાણ, સોય શક્તિ નૃપરામ સુજાણ. ૬
સોય દ્રષ્ટાંત મિલ્યો તે ખરૂ, નવિ રૂંધઇં તાનૂ ઉદરો;
દેવ, દાનવ, યક્ષ, યોધા જેહ, પ્રતિગ થઇ બોલ્યો તેહ. ૭
ઉદિર ટલી હુઓ હનુમંત, મધુર વચને બોલ્યો ગુણવંત;
રે અર્જુન તું જાઇં કિહા, નૃપ રામઇ મુઝ મુંકયો [1]ઇહાં. ૮
જેણઇં રામિં માર્યો રાવણો, લોહ મગ્રામ હવો અતિધણો;
તેણઇં રામિ ઇહાં બાંધીપાજ, અવર પુરૂષ [2]ઇહાં જાતું તાજ. ૯
વેગઇં બોલ્યો અર્જુન ધીર, સાભલિરે તું હનુમંત વીર;
માઇં જાતું સકતી એણઇ પથિ, સોવન લેવું સહી એકાંતિ. ૧૦
તઇં પણિ મેલ્યો ઠાકુર રાય, તો કિમ છંડેસ યગ્નહકાંમ;
પુણ્ય કાજે તુહ્મો પણિ કરો, ક્રોધ કાંયીં દૂરિ પરિહરો. ૧૧

---

૧ અહિં. ૨ જાતા ત્યાહાં ત્યાજ્ય.

પદમપુરાણઈકહિઉ છઇએમ[1] કરઇ કરાવઇ અનુમોદઇ [2]જેમ
સાહાય્ય દિઇ તસ મરિખુ પુણ્ય, કૃષ્ણઇ મુખિ [3]સુણિઉ કાનિ ૧૨

તવ બોલ્યો કપિ કેરો નાથ, સાભલિ અર્જુન પાડવ ભ્રાત
જો તાહરે કંચનસુ કાજ, બીજી વાગઇ જા માહારાજ ૧૩

અર્જુન કહઇ સુણિ પવન પુત્ર, હનઇ કહુ તુઝ છો ઉત્ર,
[4]સાઇઇહાનુ સુણિ કપિરાજ, કહઇતો બાધુ બીજી પાજ ૧૪

ઉઠીઓ અર્જુન સુભટ સુજાણ [5]બીજ કરઇ બહુ મુકે બાણ
પરિખ્યા કારણિ તિહા હનુભૂપ, સાત તાડ તિહા કરઇ સરૂપ ૧૫

પાજ ઉપરિ પડીઉ ઉછલી, બાણ પાજ વાકી નવિ વલી
સકલ કના સત્વ દીઠું જસા, કરજોડી હનુ બોલ્યો તસઇ ૧૬

સ્વામી તિહાદઇ કનકઇ કામ, કનણ માય કરઇ સગ્રામ
લિઈ સોનુ તુઝ આપુ [6]ભરી મઇ સત્વ જોવા પરિખ્યા કરી ૧૭

કચન લેઇ પાછો વલ્યો, આવી રાય યુધિષ્ઠિર મલ્યો,
સોવન દીધુ બધવ હાથિ, સુભટ પ્રસસઇ તે બહુભાતિ ૧૮

ધીર્યવતના સહુ ગુણ ગાય એકલઇ સત્વઇ કામ ન થાય
વાઘ સીહ ગજ બલીઆ બહુ પશુઆ નામ ધરાવઇ સહુ ૧૯

એકઇ પઇડિઇ રથ નવિ ફિરઇ એક કરિ બાગી નવિ કરઈ,
એકહાથિ કિમ [7]તણુવુ થાર એક પગઈ કિમ ચાલ્યો જાય ૨૦

જો નરનારી મિલઇ સુસગિ, તો [8]સુત સુદર ઉપજઇ અગિ,
તિણ સત્વગુણ પરદારા વીય જીહા જાય તિહા પામઈ લીલ ૨૧

દૂહા

પરનારી નર જે તજઇ, તસ ઘરિ જય જયકાર,
પરદારા સગ જે કરઇ તે [9]નર થયા ખુઆર ૨૨

---

૧ એહ ૨ તેહ ૩ મેં સુણ્યુ એમ ૪ મે ૫ પાજ કરઈ ૬ વખુ ૭ તો સુત ઉપજે સુદર ૮ હુઆ ૯ પચ્ચે તે નર

ઢાલ.

આખ્યાનની. રાગ રામગિરિ.

પરદારાસું પ્રીતિ કરંતાં, કંઠ છેદન થાય,
રોરૂ નરગઇં તે પડઇં, ઇમ [1]શાસ્ત્ર બોલાઇ ન્યાય. ૨૩
આગઇ તો અહિલ્યા સંઘાતિ, ઇંદ્રિ પામ્યો મોહ;
સહસ ભગ પોતઇ હવો, અસુચી વહીઈં મોષ. ૨૪
અમર ગુરૂની અગનારે, જઈ [2]હરિ લાગ્યો ચંદ;
દિન દિન કલા તે ખિણ પામ્યો, હવઉ પોતઇં મદ. ૨૫
રવિઘરણી કહઈં રોહિણી, કુણ દૂખ છઇ મનમાંહિ;
તુઝ પીઉ અમૃત શ્રાવીઓ, તુ દુખ્ખલ કાંય. ૨૬
રોહણી કહઈં રવિ ઘરણી,સુણો, મુઝ પીઉ કલકી હોય;
એક દિવસ સાઝે માસમા, તેણંઇ કારણ દૂખ્ખલિ જોય; ૨૭
રાંમ ઘરણી સાધવી, દસકધર લાગ્યો પાસ;
સર્વ સેના કુટુબ સાથિં, તેહિ પામ્યો નાસ. ૨૮
સતી શિરોમણિ દ્રુપદી, કીચકંઇ કીધું જોર;
સો ભ્રાત અગનિ બાલીઆ, પામીઆ વેદન ઘોર. ૨૯
નૃપ મણિરથની મતિ ગઇ, જોણઇં કર્યું પાતિગ કાંમ;
સ્ત્રી કાજી બંધવ મારીઓ, તેણઇ વંસ કીધો સાંમ. ૩૦
ચંડ પ્રદ્યોતન ચૂકીઓ, સહુ મૂઢમાંહિ મોટ;
મૃગાવતી નઇ કારણિ, જેણઈં ચણાવ્યો કોટ. ૩૧
પાંચ યોધ રમતા વનિ ગયા, પરદાર કીધી પ્રીતિ.
અર્જુનઇં આવી તે હણ્યા, સો નરગ પામ્યા નીતિ. ૩૨

---

૧ ઇમ શાસ્ત્રેં બોલાય. ૨ જઇ લાગ્યો હરિચંદ.

દૂહા.

છઈ પુરૂષ નરગઈ ગયા, લાગુ પરતગિ પાપ,
તેણઈ કારણિ પરસ્ત્રી તજો, વારૂ આતમ આજ. ૩૩

કાયઇ તાતણે ગારડી, તિમ પરનારી નેહ,
સહગુરૂ કહઇ નર બાપડા, સીદ વિડબઇ દેહ. ૩૪

કાચઇ કુભઇ વારિ જીમ. તિમ પરનારી નેહ,
સહગુરૂ કહઇ નર બાપડા, સીદ વિડબઈ દેહ ૩૫

તડકઈ છાહડ તાડનો, તિમ પરનારી નેહ
સહઈગુરૂ કહઇ નર બાપડા, [1]સીદ વિડબઈ દેહ, ૩૬

તરસ્યા પાણી ખાર જલ, સુ સુખ પામઈ દેહ,
ઋષભ કહે નર ચેતજ્યે, ત્યજ પરનારી નેહ ૩૭

કુંડલીઆ.

પરનારીસુ જીઉકે ચિન્ત ન લાઇઇ,
જો ચિન્ત લાગુ હોઈ તો નચિત ન જાઇઇ,
જો નિત જાણ્યા હોઇ તો નિદન સોઇઇ,
કુનિહાહા ભાઇ, કબહી પડિઇ પાસિતો,
  મસ્તગ ખોહીઇ

કવિત્વ.

સ્વાંન કરઇ લઘુનીતિ, પાય પણિ ઉચો એકહ,
વસ્ત્ર ન ભીજઇ કેણિ, સોય મણિ પ્રકૃતિ વિશેષઇ,
માખી હાય ઘસંત ઉટ મુખ ઉચુ રાખઈ,
છંડી નાગરવેલી, કટક બાઉલડો ભખઈ,
સુઈ ચાટઇ આગુલી, કાગ વિટાલઈ કુભ નઇં,
મુનિ હેમ કહઇરે ગુણીયણો, શીખ ન લાગઇ સહઇ જનઇ. ૪૨

દૂહા.

[૧]શીખ તણુઇ સહજ જનહી, જીમ મલ ચરતિ ;ગાય;
અબા મધ્ય રહઈ ગોટલી, તુટઇ કશા ન જાય. ૪૩
તિમ નીચા નર નઇ વલી, દીજઇ બહુ ઉપદેશ;
પરસ્ત્રીથી [૨]નવિ વેગલો, છડઇ નહીં લવલેશ. ૪૪
પરદારા જસ વરહી, તે સુખ સેજર ન હોય,
પરનારીથી વેગલા, તસ ધરિ લિલા હોય ૪૫

ચઉપઇ.

કવિ કાલિ સોની સગ્રામ, શીલઈ અંબ ફલ્યો અભિરાંમ;
આગ્યો મેહ વૂઠો અતિગણો, જોયો મહિમા શીઅલજ તણો. ૪૬
સતી સુભદ્રાની સુણો વાત, જેહનો જગિ જાણું અવદાત;
કૂપ ચાલણિ તાતણે તોલી, છાંટી નીર ઉઘાડી [૩]પોલી. ૪૭
નારદ વેઢી લગાવઇ ઘણી, એ પરતગિ છઇ આતમતણી,
તોહઇ મોક્ષ ગયા તમ સુણો, જોયો મહિમા શીઅલજ તણો. ૪૮

---

૧ સેહિજતણુઈ સીખજ નહીં. ૨ નહી. ૩ કાડૂ.

નૃપ અતિ શોકાતૂર જાણી, એક પુરોહિત બોલ્યો વાણી,
સ્વામી કહણુ આ મ્હારૂં કીજઇ ગંગાથી જળ આંણી જઈ. ૬૯
પણિ અણુંહાંણાં નઈ પાલાં, લેઇ ગંગા જલ સુકુમાલા,
જઈ સોમેશ્વર નઇ પૂજો, નવિ દીસઇ ઉપાય દૂજો. ૭૦
અરથી સાંસાં ન કરઇ કામ, જલ પાજ બંધાવઈ ગામ,
નાસ્પો ઇશ્વિર મુંકિ મામ, અરથી જેસંગ ચાલ્યો તામ ૭૧
આવ્યો સોમેશ્વર જીહાં ઇસ, પૂજી રાય નમાવઇ સીસ,
આપો પુત્ર ભલો તજી રીસ, મમ જૂઉ લિખ્યુ જગદીસ. ૭૨
ષટ્ મહીના પૂજઇ જગદીસ, પછે અતિ બોલ્યા ઇસ,
રાજાસું પડિઓ બક્રિં સહી, પુત્ર નહીં તુઝ કર્મઇ. ૭૩
વલી શબ્દ કહું તુઝ આજ, લેસે કુમરનિંદહ રાજ,
એણે વચને રાજા રૂડો, તું ઇસ થઇ સુ બઇઠો ૭૪

કવિત્ત.

વિગતઇ ભૂલ્યો વિશ્વભર, લંક ન દીધુ નારી,
લક આપ્યો સીહનઈં. વસઇ વગડઇ મંસ આહારી,
ન ફલી નાગરવેલી, ફલ તાડને દીધા,
નયન તુઝસ નારી, લોચન મૃગનઈં દીધાં,
સ્વર ન દિધો શુક્ર વચન, કંઠ કોકિલા કીધું તુઝ,
નૃપ જેસગ એણીપરિ ઉચરઈ, હામિં હામિં ભૂલ્યો ચતુર્ભુજ. ૭૫
ચતુર્ભુજ (તુ) અતિ ચૂકીઓ, રંગ અતિ ગુજા દીધુ,
અબલ વિહર ઇજલા, કેવડઈ કાંટો કીધો
આપુ (તે) અધ પાગલા, ભૂપતિ અમરા ચોડો,
જાસ રજઇ અસવાગ, તાસ લેઇ કીધો ઘોડો
દીવઈ ઇદ્રિ વારણા, તો ઉદરઈ કડૂઉ કાકરિ;
જેસંગ વિસબરા, (તે) ગુણુવતાઇ ગુણુ હર્યો. ૭૬

વિસંભરા વેચાં નહી, તો અંતર એવકુ કીધુ;
પ્રેમલ બહુલાં પુષ્પ, તાસ તો ફલહ ન દીધું.
ફલઈ અબઈકિંહા, સદા ફલેં નાલીઅરી;
કોહલાામાં ફલીયો નહિ, ગોટલઈ ગુથીજ કેરી.
કનક દીધું કૃપણાં, દાતા દુબલ સરજીય.
નૃપજેસગ એણીપરિ ઉચરઈ, તાહરી લીલા કુંણુ લહઈ. ૭૭
સોવન ન કીધું સુગધ, વાસના એકજફલ આપી,
અવર વૃક્ષ જીવઈ ઘણું, કેલિ તો નાખે કાપી.
હરિ વલ્લભ જે ભક્ત, રસના એક તસ આલી,
શેષનાગ જે સાપ, તામ મુખિ સહસ લેઈ ઘાલી.
મૂરખ દીધી સુંદરી, ચતુર ઘરિ સખની સારઇ સહી,
નિરધનકું બહુ બાલ, જેસગ ઘરિ એકઇ નહી. ૭૮

ઢાલ પાછલી.

એણે વચને ઇશ્વર લાજ્યો, દૂખ નૃપનો અંશ ન ભાજ્યો,
લિખ્યું મઇ નવિ લોપાય, વિણુ અક્ષર દીઠું ન જાય ૭૯

હુઈ જેહનઇ જેહવુ કર્મ, આપઇ તેહને તેટલો ભ્રમ;
જગમાં એક સાચો ધર્મ, મૂર્ખ જન લાગો ભમ. ૮૦

તુહ્મો ધર્મ વિના કિમ પામો, જૂઓ નિરધન વિપ્ર સુદામો;
તેણે વિપ્રે દાનજ દીધુ, તેહનું ફલ પરતગિ લીધું. ૮૧

હરિ વિક્રમ સરિખા જેહ, કરમિં દૂખ પામ્યાં તેહ;
દેવ, દાનવ નર યક્ષરાય, પુણ્ય ખૂટતઇ દૂખીઆ થાય. ૮૨

જે સગર સરીખો રાય, સુત સાઠિ હજાર કહઈવાય;
એક વેલા મરણુજ થાય, કીધા પાપ કર્મ નવિ જાય. ૮૩

કવિત્વ.

કરમિ રાવણ રાય, રાહ ધડ સમ ગમાયો,
ઇશ્વિર સરિખો દેવ, સોન ભિનડી નચાયો,
કરમિ નલ હરિચંદ, ચંદ કનકહ પામી,
પાંડુ સુત વનિ પેખિ, રામ ઘરણિ હુઓ વિજોગ
મુંજ મગાયો ભીખ, ભોજ ભોગવઇ ભોગ
ઇંદ્ર અહિલ્યાઈં સુ રાચિયો, બ્રહ્મા ધ્યાનઇ ચુકો
ઋષભ કહઈ રાય રંક કર્મિં કો નવિ મુકીઓ, ૮૪

ઢાલ પાછલી.

તુઝ જેસંગ કર્મ અસાર તાહરઈ પુત્ર નહી નિરધાર
ઘણુ ખેલાણો નૃપ આપ, સહી પૂર્વ ભવનુ પાપ ૮૫
અસ્યુ રાય વિચારી આવ્યો સહુ પુરજન લોક વધાયો
નૃપ મંદિરમાહિ મિઘા યો, ઘરનારી નાહ સોનાવ્યો ૮૬
નૃપ રૂદન કરતો ભાખઇ રાજ પૂત્ર વિના કુણ રાખઇ,

દુહા.

વાંઝિ પુકારઇ થવિ ચઢી, હું કાં જનમી માય;
પુત્ર ન હીંડાલ્યો પાલણઈ, વહુઅ ન લાગી પાય. ૯૨
મંદિર મોટાં ધન ઘણાં, હાથી લક્ષ પ્રેમાણ,
જસ ઘરિ બાલક નવિ રમઇ, તે ઘરિ સદા મસાંણ. ૯૩
મંદિર સુનાં બાલ વિણ, સુતથી વંસ ફલંતિ;
સુત હીણું ઘર જેહનું, તે કુલ સહીજ ગલંતિ. ૯૪

કવિત.

દાંન વિલખઇ ગલઇ, ગલઈ સહઇ કાજ પ્રમાદિં;
મતિ વિના પંડિત ગલઇ, ગલઇ મુખ લજ્જ વિનાદઈં;
લોભિઈ ગુણહ ગલઈ, ગલઇ પુણ્ય અસતિઇ દાતા,
પંડિત મૂરખમા ગલઈ, ગલઇ તપ માયા ચિતઇ,
સ્ત્રી સંગિં શિઅલજ ગલઇ. દૂરિ ગયા નેહજ ગલઇ;
કવિ ઋષભ કહઇરે ગુણીઅણો, પુત્ર વિના તિમ કુલ ગલઇ. ૯૫

દૂહા.

દીપક જીમ વલી તેલ વિણ, સેન વિના જીમ રાય;
પુત્ર વિના ઘરિ તે તસ્યો, ખીર વિના જીમ ગાય. ૯૬

પુત્ર વિના ઘર તે તસ્યો, જીસ્યો લૂખો ગ્રાસ,
સુત વિણુ તેહવો જાણુજો, જેહવો સસારનો વાસ ૯

બાલિક વિણુ જીમ પારણુ, કાલ વિહુણો મેહ
સપતિ વિણુ જીમ પાહુણો, ગય યોવન નેહ. ૯૮

યોગ વિના યોગી જીસ્યો મન વિહુણુ ધ્યાન
ગુરૂ વિણુ ગચ્છન શોભીઇ, વર વિહુણી જાન ૧૦૦

દાતા વિણુ જીમ યાચગ, પ્રાણુ વિહુણી દેહ
પૂત્ર વિના ઘર તે તસ્યો ભાખઈ જેસગ એહ ૧

ફૂલ વિહુણો તરૂઅર જીસ્યો, ચદ્ર વિહુણી ગતિ,
ગુણુ વિણુ નામ ન શોભીઈ પોત વિહુણી ભાતિ ૨

લુણુ વિહુણી રસવતી, ધન વિહુણુ હાટ
ગયવર દત વિના જસ્યો, સૂત્ર વિહુણો પાટ ૩

કાજન વિણુ આમો જસી, પરિમલ વિહુણા ફુલ
ગતિ વિણુ હયવર નહીં ભલો તે નવિ પામઇ મૂલ ૪

પુરૂષાતન વિણુ નર કિસ્યો વેઠ હીણો બભ
દેવલ દેવ વિના કિસ્યો, વિણુ નીલઈ રભ ૫

પખ વિના પખી જીસ્યો, સરોવર વિણ હસ
પુત્ર વિના તે કુલ તસ્યો, નવિ શોભઇ વસ ૬

શૈવ સન્યાસી બાંભણા, મત્ર તંત્ર ના જાણ;
એક પુત્ર જો મુઝ દિઈં, આપું રાજસહાંણ. ૯
કોડિ ઉપાય નૃપ કરઇ, પણિ નો હુઇ એક બાલ;
તાંમ વિચાર વાંકો કરઇ, કુંમતિ ભજઈ ભૂપાલ. ૧૦
અહોતરસો બુદ્ધિ વસઈ, રાવણ તણઈ કપાલ;
એકઈ બુદ્ધિ ન ઉકલી, [૧]તેહનઇ પીટણ કાલ. ૧૧
ભણ્યો ગુણ્યો જેસંગદે, ઉંધો કરઇ વિચાર;
મારૂં કુંમરનિરંદનઈ, જીમ સુત દિઇ મહારાજ. ૧૨

ચઉપઇ

સ્વારથ ભૂત પાપી સંસાર, લોભીઇ પાતિગ કરઈ અપાર;
લોભઇ ભરત બાહુબલિ ભિડઈ, લોભિં કંસ પિતાનઇ નડઈ. ૧૨
કનકકેતુ મારઈ નિજ પુત્ર, જાણ્યું લેસ્યે મુઝ ઘરસુત્ર;
લોભ લગઈ સુરપુરી કુમાર, [૨]હણ્યો પિતા તેણે નિરધાર. ૧૪
કોણી રાજા લોભી થયો, પિતા હણી નઇ [૩]નરગિ ગયો;
સુભૂમરાય ચક્રી નર જેહ, અતિ લોભઈ દૂખ પાંમ્યો તેહ; ૧૫
સ્વારથ ભુત દીમઇ જગસુત્ર, કાંમે ચુલણી મારઇ પુત્ર;
કાંમિંઇ લોક હુઈ વલી અંધ, ભૂપતિ મરાવઈ કુમરનિરંદ. ૧૬
કિમ પોયણિ ઉગઈ પાષાણિ, કિમ સુપુરુષ વંછઇ પરહાંણિ;
કિમ સોનઇવલી લાગઇ સાંમિં, કિમ રહઇ મુનિવર એકઈ ઠાંમિં. ૧૭
કિમ અમૃત થાય વિષ રૂપ, કિમ દેખતો ઝંપાવઈ કૂપ;
કિમ અવધૂત વંછઇ મનિ લીલ, થૂલિભદ્ર કિમ છંડઇ શીલ. ૧૮

મણિધરનઈ માથઈ મણી જેહ, શારંગ નાભિ કસ્તુંરી જેહ;
નાગદત્ત વાઘણી વનિ થાય, જીવંતાં દોહી કિમ જાય. ૧૯
કિમ પૃથ્વી હાલઈ જગિ મેર, કિમ [1]દિનકરથી હુઇ અધેર;
ઘણો ઉપાય જેસંગદે કરઈ, કુમારપાલ [2]કિમ માર્યો મરઈ. ૨૦
જેસંગ કોપ કરઇ અદ્ભુત, બહુ તેડયા પોતાના દૂત;
જાઓ વેગઈ વીંટો હાથલી, કુમારપાલકુલ નાંખો દલી. ૨૧
ધાયા સુર સુભટ મહાબલિ, વેગઇં જઇ વીંટી હાથિલી;
માર્યો રાજા તિહુયણપાલ, કુંમારપાલ નાઠો સમકાલિ. ૨૨
નાઠો આવ્યો પાટણમાંહિં, ખબર ખોજ લહી નૃપ તિહાં;
બહુ કોપ્યો જેસંગ નરનાથ, કારણ વિના નૃપ કરતો ઘાત. ૨૩

ગાહા.

તંનત્થી ઘર, તંનત્થી દેવલં; રાવલં પિતં નત્થી;
જેણે અકારણિ કુવિયા, ખલા દોતિન્નિ હુતિ. ૨૪

દુહા

કારણ વિના કોપઈ અસંખ્ય, કારણ કોપ સંખ્યાય;
કારણિ પડીઇ કોપ નહિ, તે [3]વિરલા ઋષિરાય ૨૫
કારણ વિના કોપે સહિ, હુઓ અસંખ્યા પાંતિ;
તો દુઃખ મનમાં મં કરં [illegible] ૨૬

ચતુર હુઇ તે ધરૂં વિવેક, કૂલ અરથઈ નર છડે દેસ;
ગાંમ કાજઈં કૂલ તજી અભિરાંમ, દેસ કાજઈં તજીઇ સહી ગાંમ. ૨૮
આતમ કાજઈં છાંડી જાઈ દેસ, ઉભા નવિ રહીઈ લવલેસ;
અસ્યું વિમાસી કૂંમરનિરંદ, ચાલ્યો હઈડઇ ધરી આણંદ. ૨૯
કૃષ્ણ [1]દેવ બનેવી જીહાં, આવી કૂંમરનિરદંહ તિહાં;
બેઠી શીસ નમાવી રહ્યો, વલી વૃતાંત માંડી નઈ કહ્યો. ૩૦
કૃષ્ણ કહઇ સુંણિ કૂમરનિરદ, સરીખાં દિન નહિ તારા, ચંદ્ર;
સરીખા વેલા, સરીખું કાલ, સરીખા વાસર નહિ ભૂપાલ. ૩૧
સુર, નર, નારી, અરિહા, ઈસ. તેહનઈ સરીખિ નહિઅ જગીસ;
વાસુદેવ, બલદેવા જોડિ, કાવીઇ ચક્રી પાંમ્યા ખોડિ. ૩૨
એક દિન રાજ કરઈ નૃપરાંમ, એક દિન છડઇ તે પુર ગામ;
એક દિન રાવણ સબલ જગીસ, એકદિન ભૂમિ લુઠઇ તસ સીસ. ૩૩
એક દિન પાંડવ રંગી રમઈ, એક દિન તે નર વનમાં ભમઈ;
એક દિન રંગિ રમઈ બિરચરી, એક દિન ચાલ્યો સહુ પરિહરી. ૩૪
જે નૃપમુંજ દિઇ બહુ સીખ, એક દિન તેણઇ માગી ભીખ;
હરિચંદ સરિખો સાહસ ધીર, એક દિન વહઇ ડુંબઘરિ નીર. ૩૫
જે શ્રેણિક જગિ બલીઓ હુંઓ, એક દિન તે કડ પંજરિ મૂઓ;
જે વિક્રમ જગમાં વિખ્યાત, એક દિન છેદ્યા તસ પગ હાથ. ૩૬
એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ [2]સમજ્યો રાય, સરિખા દિન ન કોઈના જાય;
આજ લંપી બઇસો એકકાર્જ, એક દિન તુઝ સરિ છત્ર ધરાય. ૩૭
કાવિં પુણ્ય પ્રગટ જમ થસ્યઈ, સકલ આપદા [3]તહારી જસ્યઈ;
મ કરિસ ચિંતા ઈદાં રાય, નગર ભલું જે તાહરા પાય. ૩૮

શુભ થાનક જાણી નૃપ રહ્યો, રાય જેસગદે તે પણિ લહિઓ
છાનું હેરૂ આવ્યું જસઈં, અવધૂત થઈ નૃપ નાઠો તસઈં ૩૯

આવ્યો નૃપ પુરપાટણ માહિ, કુણમેર પ્રાસાદહ જીહા
તિહા ભગડાના ભેનો નૃપ થાય મન કેટનો [1]વચિમા જાય ૪૦

જાણુ હવુ જેસગદે જસગે, ભગડા જીમના તેડયા તસઇ,
આવ્યા રાવન ગરહા બાન, રાય કરઇ તિહા પાય પખાન ૪૧

ધુઇ ચરણ જૂઇ આકાર, ભરડા પગિ લખ્યણુ નહિ સાર
કુમારપાલ પગિ આવ્યો હાથિ, મયગલ મઠ લિખ્યા બહુભાતિ ૪૨

સાયર સીહ તણો આકાર ધજ તોરણ ન J ધનુપ અપાર
સખ ચક્ર નઇ ચરમહપાય, ચિતિ ચમક્યો જેસગરાય ૪૩

આવ્યો રાવત અતિ સાકડે, નિષવર વાંકો ધાનો ધડે,
મયગલ પડયો અગનડીમાહિ, બલ પ્રાક્રમ ન [2]દીસઇ કિહા ૪૪

નૃપ જેસગદે કરઇ વિજ્ઞાન, તેડયા મત્રી નઇ પ્રધાન
આરે સુભટ સુરા થયો આ ભગડાનઇ ઇહા રૂંધયો ૪૫

અસુ કહી નૃપ કાર્મીઇ જાન ભોજન ભરડા કરઈ તસગાય
કુમારપાલ ચિત્તિ ચમક્યો તિહા બુદ્ધિ નિભાસઇ હઇડા માહિ ૪૬

સહી મુઝ ઉપરિ માડયુ કૂડ જાણુનો હુઓ [3]અતિ મૂઢ
આવી પડીઉ સકટ માહિ, છાર ન દીસઇ જાવા [4]કિહા ૪૭

જીમ મયગલ ફરસેદ્રીકાય, પડઇ અગડી આવઇ હાય
પરિમલ વાહ્યો ભમરૂ જેહ, કમલમાહિ બંધાણો તેહ. ૪૮

આખિઇ વાહ્યો પસુ પતગ, અગનિમાહિ પરજાલઇ અગ
કર્ણે વસિઇ મૃગ હુઓ અજાણ ગરુડ પડીઓ ખોઇ પરાણ ૪૯

તિમ હુ રસના રસ લોલપી, આની બઇઠો જીહાં ઘરરપી,
તો હું હુઓ પસુની જોડી. મન થકી બુદ્ધિ નાઠિ ક્રોડિ. ૫૦

મૂઢ પુરૂપ હું નર નહીં ભૂપ, દેખતો જંપાવ્યો કૂપ;
હવઇં નીકલવા કરૂં ઉપાય, તો હું સાચો રાવતરાય ૫૧

અસું વિમાસઇ રાજા જમઇં, જમતા ભોજન પાકુ વમઇ;
ઉભો થઇ નાઇ અતિ ઉપકઇં, ભરડા સહુ હડસેલઇ ધકઇં. ૫૨

ભરડા સભા છાંટીઇ જવ ભરી, હાકયો રાવત ફિટિ ફિટકરી;
[1]ખરડી ડીલઇં તે નાઠો જાય, વલતો સોય પ્રગટ નવિ થાય. ૫૩

સિદ્ધરાય આવ્યો તિહા તસઇ, કુમારપાન ન દીસઇ કિસઇં;
મંત્રીને તવ પૂછઇં ભૂપ, [1]કુમરનિરદ કિહા ભરડા રૂપ. ૫૪

તવ મત્રી કહઇં સુણિ હો રાય, એક ભરડો ઈહા મુચુ જાય,
તે ઉમકીઓ સભા મઝારિ, ભરડઇ હાકી કાઢ્યો બારિ. ૫૫

સિદ્ધરાય ખિજ્યો બહુ તામ, મત્રી મૂઢ બિગાડયુ કામ,
નહી સંકટ છૂટો વનિ ગયો, તે મૃગપતિ કિમ જાઇં ગ્રહ્યો. ૫૬

ખીજ્યો રાય સેનાપતિ ભણી, મત્રીનઇ નામ્યા અવગુણી,
રે મૂઢો વિણસાડયું કામ, હું જેસગ તુહ્મ [2]ટાલીસ ઠામ. ૫૭

જો જઇ ઝાલો કુમરનિરદ, તો તુહ્મ સિરથી જાસઇ ડડ;
જો જઇ વિણુઝાલિ પાછાવલ્યો, તો ઘરઘરણીનઇં નવિ મલ્યો. ૫૮

ખીજ્યોનૃપજવ બોલ્યો અસ્યો, સેન લઈ સેનાપતિ ધસ્યો;
કુમારપાલના જોતો પાય, અની કુંભાર તણઇં ઘરિ જાય. ૫૯

વિટિઉ ઘર પ્રજાપતિ તણું, અવી કુંભાર મ બોલેસ ઘણુ,
તુઝ મદિરમાં કુમરનિરદ, આપિ [3]મુઝનઈ કરિ આનદ. ૬૦

અલી ભણુઇ ધીરજ આદરી, સહી તુહ્મગાય તણી મતિ ફિરી;
જો ડંડઈ તો ડંડિ નિસંક, ફોકટ કુંમર' મદેસ કલંક.

કાયા કીજઇ ખડો ખંડ, ચોર તણી વલી દીજઇ ડંડ;
કહુ પતીજ કરૂં વલી સોય, કૂંમારપાલ જો ધરમાં હોય.

ચોખાં વચન કહઇ કુંભાર, સેનાપતિ મનિ કરઈ વિચાર;
તેડયા સુભટ સહુ સજ કરી, કુંભારતણું ઘર જોયું ફિરી.

જોતાં નૃપ નવિ લાધો તિહાં, ખિણખેદ હુઓ મન માંહિં;
નીચું [1]મુખ કરી તે વલ્યો, પારણુ [2]માંહિં પાછો તે વલ્યો.

ખબરિ કરી નરજેસંગ તણઈ, સુંણી વાત નૃપ બહુ અવગુણઈ:
મુખ સેઇ સ્યું પાછો વલ્યો, કુંમારપાલ જો તુહ્મ નવિ મલ્યો.

ખીજ્યો નૃપતિ જાંણ્યો જસઈ, સેનાની વલીઓ તિહાં તસઈ;
ખબરિ કરેવા કુંમરહ તણી, ચાલ્યો ધરિ પ્રજાપતિ ભણી.

એણુઇઅવસરિતિહાંઅલીકુંભાર, ભંડ થકી કાઢિઓ કુંમાર;
સ્વામિ તુઝ રાખ્યો નવિ જાય, જો રાખું તો (મુજ) ફસઇશિય.

હવડાં તુઝ રૂડો પરદેસ, ઉભો ઇહાં મ રહઇ લવલેસ;
કડુક વચન કહું છું આજ, તું અપરાધ ખમે મહારાજ.

કુંમર કહઇ સુણિ પરજાપતિ, તુઝ સમ લોકો જગમાં નથી;
અભયદાનનો તું દાતાર, મુઝ પ્રાંણ ઉગારયા ૯૨.

અસ્યું કહી નઈ ચાલ્યો જાય, વયરી ભાગો ન્હાઠો જાય;
વેગઈ જાંણુ સેનાની થાય, ચઢી કટક તવ કેડિઈ થાય. ૭૨

કુમારપાલ તવ જૂઈ ફિરી, આવતાં દીઠા ગજ તુરી;
તવ વેગઈ નૃપ સબલ પલાય, સેનાની પુંઠિઈ જાય. ૭૩

કુમારપાલ ભયકર થયો, ભીમસિંધ હાલી સરણિ ગયો,
રાખિ રાખિ નર તુંહિ કૃપાલ, આવ્યું સેન જેસંગ ભૂપાલ. ૭૪

ભીમસિંધ મનિ કરઇ વિચાર, જીવ ઉગારૂ એ [1]ધર્મ સાર;
આંણી કરૂણા રાખ્યો રાય, ઝાખર ખાડ ઘાલ્યો તસઠાય. ૭૫

વેગઇ સેનાની આવ્યો તિહા, કુમારપાલ નવિ દીસઈ કિહાં;
પૂછઇં હાલીનઇ કરિ ગ્રહો, ઇહા આવ્યો નૃપકહઇ કિહાંગયો. ૭૬

હાલી ભીમ બોલ્યો મહામતી, ઇહાં નર કોઇ આવ્યો નથી;
નવિ માનો તો જુવો જાણુ જો હુઇ તો જેસંગ આંણુ. ૭૭

તવ સેનાપતિ ખીજી કરી, ખેત્ર આખુ તેણુઇ જોયું ફિરી;
બોર ઝાંખરા બહુ છઇ જીહા, ભાલે અણી પરોયા તિહાં. ૭૮

કટકઇં ચાપી કરી અતિઘણી, કલા કેલવી બહુ આપણી,
એક ન [2]વાગુ આયુધ ચણી, રાખણુ હારો ત્રિભુવન ધણી. ૭૯

દૂહા.

જીસકુ રખઇ સાઇઆં, માર ન સકઈ કોય;
બાલ ન વંકો [3]તાં નગ, જો જગ વયરી હોય. ૮૦
જીસકુ મારઇ સાઇઆ, રાખ ન સકઇ કોય;
જમરા ચોટી ન ચૂકસે, જો જગ ઉડણ હોય. ૮૧

---

૧ એહજ. ૨ લાગુ. ૩ રીસકે.

સુર સુભટ રણિ બહુ મલ્યા, વીટયો કુંમરનિરદ;
નૃપ માર્યો તિહાં કિમ મરઈ, રાખણ હાર જીણંદ.

સેનાની ઝખો થયો, સુભટ હુઆ ખીન ખેદ,
મુખ લેઈ પાંઠા વલ્યા, પાણી ગયા કુ મેદ. ૮૩

કટક ગયું જવ જાણીઉ, તવ હાથી સજ થાય,
ઝાખર પાઠા તિહા કરી, કાઢિઉ ગૂજર રાય. ૮૪

સ્વામી તુ સુપુરૂષ સહી, મઇ કીધી તુઝ બાધ;
[1]ઝાંખરમાહિ ઘાલીઓ, ખમજો તે અપરાધ. ૮૫

કુમારપાલ એણીપરિ કહઈ, સાભલિ સુપુરૂષ વાત;
તઇં મુઝ રાખ્યો જીવતો, તુ મઝા બંધવ તાત. ૮૬

નિત ઉઠી દાનહ દીઇ, સોના ખડી લાખ;
એક જીવ ઉગારિઇ, તેહનું પુણ્ય અસંખ. ૮૭

દાંન દિઇં નઇ તપ તપે, જલઈં નાહઇં સો વાર,
કુમર કહઇં એ નર જાણ્યો, દયા વિના સહુ છાર. ૮૮

કર્ણૂં ન શોભઇ કુડલઇ, શોભઇં સુણતાં ગ્નાન,
કર નવિ શોભઇ કંકણે, શોભઇ દેતા દાન. ૮૯

કાયા ન શોભઇ ચદનિં, શોભઇ કરણા સાર,
તાસ સરીર લેખઈ સહી, કરતા પરઉપકાર. ૮૯

તઈ રાખ્યો મુઝ [2]બીમડા, ઉઠી આપ પરાંણ,
તું ઉપગારી જગિ થયો વડો, તુ જગિ સબલો જાણ. ૯૦

દેહ ચર્મનિ વાણુહી, કરી પહઇરાવુ પાય,
[3]ગુણ ઉસકલ વલી, તુહઇ થયુ ન જાય. ૯૧

---

1 ઝાંખરાંમાં. 2 જીવને. 3 ગુણ.

ભીમસેન સતોષીઓ નૃપ ચાલ્યો પરદેશ,
જવ હુ રાજ લહઇસ વલી, તવ તુઝ ભક્તિ કરેસ. ૯૨

ઢાલ

પર્વતમાહિ વડો મેરૂ હોઈ—એ દેસી—રાગ દેશાખ, ગગ કેદારો.

અસુ કહીનઈ ચાલ્યો રાય, ગામ નગર પુર જોતો જાય.
કૌતગ એક અનોપમ થાય, ઉદિર એક દીઠો તસ ઠાય ૯૩
તે દરમાહિ પઇસીનઈ લાવઈ, લેઇ સોનઇઆ બાહરિ આવઇ,
હેમ ટકા માડયા એકવીસ, નાચિઈ ઉંદિર કરઈ જગીસ. ૯૪
કૌતગ જોઇ નર ભૂપાન, લેઇ સોનઇઆ કરતો આવ,
તવ ઉદિર ઉદીરઈ હુઇ કાન. વેગઈ મરણુ [1]કરઈ તતકાલ ૯૫
હઇહઇ નૃપ કરતો સુખિ ત્યાહિ ખિન ખેદ હુઓ મનમાહિ,
હુ જગિ પાપિ મોટો મૂઢ ભણ્યો ગણ્યો [2]હુઓ મતિમૂઢ. ૯૬
મઈમનિ કીધો અસ્યોગ્ય વિચાર ઉદિર નહીં વણુજ વ્યપાર,
નવી કરવી કાઇ જમણવાર, દાન દેવુ તસ નહિ નિરધાર. ૯૭
તીર્થ નવિ કરવી એહનઈ યાત્ર, નવિ પોખેહવા પૃણ્યહ પાત્ર,
એહનઇ નવિ કરવી ભોગનિ વાત, તો સ્યુ કરસ્યે કનકની ઘાત. ૯૮
પણિ પાપી જગિ મોહની જાન, મોહે લખમણ કીધો કાવ,
ભ્રગુપુરોહિત વારઈ નિજબાન, મોહઈ મુનિસર દેતો આવ ૯૯
રોતો રામ રડાવઇ રાન, મનમા ચિતઇ સીતા ધ્યાન,
અનિભદ્ર મોહઇ વહઈસરિ નેહ, સુરપતિ બોધ દેઇ નિદાન ૧૦૦
ઉમયા મોહ્યો ઇશ્વર નાચ્યો નદિખેણુ કોશા ઘરિ [3]રાચ્યો,
લાડુ મોહઈ અખાડો જાચ્યો, અરણક ઋષિ પરરમણી રાચ્યો ૧

---

[1] લહે [2] થયો [3] માચ્યો

ફૂડુંબઈ શબ્યો જે શશીરાય, મરણ લહી તે દૂરગતિ જાય,
આર્દ્રકુમાર તાતણુઈ બધાય, કત મોહી સ્ત્રી ગઈ ખાય
એક હસાનઇ એક રડાવઈ એક બોલાવઈ મનમા જે ભાવઇ
એક ધન મોહ્યા પાપ કરનઇ એક દેહ મોહ્યા મસજ ખાવઇ
મોહઈ મુઝી માતા આપ સુતનઇ કહી બોનાવઇ બાપ,
પુત્રીનઇ કહઈ [1]આવો માય, મોહઇ મુખિ અનતુ બોલાય.
મોહઇ મુઝયા ગરદા બાન, મોહઇ ઉદિર કીધો કાન,
પશ્ચાતાપ કરઇ ભૂપાન, તિહાથી ચાલ્યો કુમારપાન, ૫
આવ્યો ઉદિગ ગામ મઝારિ, જઈ રહ્યો દેવશ્રીઆ ધરિબારિ,
પ્રાહિ તે પુષ્પવતી નારી, તેણઇ કીધી નૃપની મનોહારી ૬
પધિ જાણી ભક્તિ કરી માર, ભોજન ભૂપતિ સખરો આહાર,
પ્રીસ્યો કરઓ ગધ અપાર, હરખ્યો નૃપ બોલ્યો તેણીવાર ૭
જે નર મુગતિતણા ભજનાર, તેહનઇ અગિ પડઇ ગુણમાર,
તે નર કરતા પર ઉપકાર, તે ન ગણઇ નર આપ પરાય. ૮
શારદધન લખમી દાતાર, તે ન જૂઇ કુન ના આચાર
દેતા ન કરઈ સોય વિચાર, જીમ જગમા તરૂઅર સહકાર ૯
તરૂઅર કલ્પ સરિખી સારી દાતા દેવશ્રીઆ જે નારી,
ભૂખ્યા નવિ જાય ભીખારી, માનવ પરિખ્યાની કરનારી ૧૦
દીઠો કુમર નરેશ્વર જીહારઇ, બોજનભક્તિ કરીઅનિ તિહારઇ,
ખુશી થયો [2]નૃપ હઇડામાહિ, મધુર વચનિ મુખિ બોલ્યો તાહિ ૧૧
જો મુઝ રાજ દીઉ જગનાથિ નિનક કરાવઇ તિહાગઈ હાથિ
અસ્તુ કહીને ચાલ્યો ત્યાહિ, આવ્યો ગામ તે દઇથલીમાહિ ૧૨

ચઉપઈ

રાઠ દઇથિની આવ્યો જસઇ, જાણુ હવુ જેસગનઠ તસઇ,
સુભટ મોકલ્યા જે [1]મહામનિ તેણઇ વીંગી આની દઇથિલી ૧૩
આકુલ વ્યાકુલ નૃપતિ થાય સજ્જન તણુંઈ મનણુઈ તવ જાય,
રાખિ રાખિ પ્રજાના ધણી, હણવા સુભટ નર આવ્યા ભણી ૧૪
તવ [2]સજનઇ આની દયા, કુમારપાન પરિ કીધી મના,
ઘટ માહિ નર ધાનો મોય, તે થાનકિ નવિ જાણઇ કોય. ૧૫
સુભટ સહુ આવ્યા પુરમાહિ કુમારપાન નહી દીસે ક્યાહિ,
ગઢ મઢ મઢિ જોતા ફિરઇ, કુમારપાન માહના પરિ કરઈ, ૧૬
જોતા પિણ ન દિસઈ [3]જમઠ સજ્જન તણે ઘરિ આવ્યા તસઇ,
વેગઇ જઇ ઝાલ્યો કુમાર કહઇ કુમારપાનની [4]સાર ૧૭
સજન કહઈ સેનાપતિ કરો ધોબીનો ઉખાણો ખરો,
સ્ત્રી સાથિ નવિ ચાલઈ જમે, ગાધડીને કૂટઇ તસે ૧૮
તિમ તુહ્મો ગય ન ઝાલો જાન, ઘર લૂટેવા કરૂ ઉપાય,
પણુ મરિ ગાજે જેસગરાય તિહા પ્રજા લૂટી નવી જાય ૧૯
સુર થઇ મોલ્યો કુમાર, સેનાપતિ મનિ કરઈ વિચાર,
કુમારપાન મઢી નાસી ગયો વરિ કુમાર તણુઈ નવિ ગ્રહ્યો. ૨૦
સેનાપતિ સેન લેઇ વલ્યો, નૃપ જેસગને આવી મલ્યો,
કરજોડી વિનવીઓ રાય કુમારપાન [5]કિમ ઝાલ્યો જાય '૨૧
એણુઇ અવસરિ સજન કુમાર, કુમારપાનની કરતો સાર
ઇરિ ચઢી તવ કાઢો રાય, વિપ્ર વોસિર મિલ્યો તમ હાય. ૨૨
ત્રિણ્ણિ મિલી તવ કરઇ વિચાર, ખીજ્યો સજન પિતા તેણીવાર,
કિસી વાત કરો મનિ કોડિ, લાડ દેસ દીમ(જ)ઇ ચિત્રોડ ૨૩

1 ત્યાહા 2 મનિ 3 કમઈ 4 ઘર

મૃગયો ભખઈ નઈ મસ, મંસ જન મૃગનુ —— ખાઈ;
નાંહિ ધરૂ જ ચિત્ત, નેત્ર સ્ત્રી ઉપમ કહાવઇ.
તાપસ વાહલો ચર્મ, શ્રૃગ ગલિ યોગિ બંધઇ;
જીમણો જાઇ મૃગ, સુકન તવ નિધિ સંધઈ.
કસ્તૂરી નાભિ રહઈ, પ્રેમલ જગિમાં વિસ્તરઈ;
[1]સુણો ભૂપ મૃગ ઇમિ કહઈ, નિગુણ જનમ મુઝ કાં કરઈ. ૩૧

દૂહા.

મૃગ વચન શ્રવણે સુણિ, કરતો રાય વિચાર;
ગુણ હીણા નર પસું પરિં, ગાઇ ભઇસ અવતાર. ૩૨

કવિત્વ.

તરણ ભખું દેઉં ખીર, નિરવહઇ તરણી ઉતારૂં;
ધૃતજ મારૂં સાર, જીવ જગત્રના ઠારૂં.
છાંણુ કરૂ જ પવિત્ર, રોગ મુતરઇંજ ટાલુ;
દિવસઈં દેખું ગ્રહઇ, આપી સદા અજુઆલુ.
તેત્રીસ કોડિ સુર પૂછડઇ, પંડિત પૂજી ગુણ સ્તવઇ;
સુણી ભૂપતિ ગ્યવરી [2]ભણઇ, નિગુણ જનમિ કાં મોંકલઇ. ૩૩

દૂહા

ગ્યવરી વચન શ્રવણેં સુંણી, નૃપ ઓરચો મુખિ વાંણિ;
ગુણ હીણો નર જે વલી, ગર્દભ સમ કરી જાંણી. ૩૪

કવિત્વ.

ગર્દભ કહઇં હુ સાર, છઈ રતિ મહારઇ સરખી,
ચંદન કે છંટ છાંહાર, ભાર સિરિ લીઉં હરખી,

---

૧ રાય સુણો. ૨ વદે.

કવિત્વ.

દોકડઈ દીપે તેહ, દોકડઇ દૂખ પણિ જાય,
દોકડઇ હરિજન દાસ, દોકડઇ દેવ વસિ થાઇ ૪૯
દોકડઇ મહિપતિ મિત્ર, દોકડઈ દદ પણિ ભાગઈ,
દોકડા દેસ વિદેસ, જગત જન પાએ [1]નમઈ
આવો આવો સહુકો કહઇ, ઉભા થઇ આદર કરઈ
દોકડા [2]વિહુણી પુસિ જેમ, કુપ ગાર મનમાહિ રહઈ ૫૦

દૂહા.

કુઆ તણી જીમ છાહડી, ફિરી કૂપિંજ સમાય
ધન વિન [3]હુંમી કસી કરૂ, બોલ્યો ગૂજરરાય ૫૧

ઢાલ-પાછલી.

તવ વિપ્ર કહઇ સુણો વાત એ, મુઝ વિદ્યા જગિ વિખ્યાત એ
ભીખ ભીખારીને માત એ, તુ ચિંતા મ કરસિ નાથ એ, ૫૨
ભીખ સાધ તણી કલ્પવેલિ એ, કાઢી દુરગતિ નારી ઠેલીએ,
રાય નમાવઈ સીસ એ, ભીખ આપઈ પરમ જગીસએ ૫૩
સુર નર વિદ્યાધ્રંદ એ, ચક્રી હલધર નઈ ઇંદ્ર એ,
ગજ કેસરી લાગઇ પાય એ, તે તો ભીખ તણો મહિમાએ ૫૪
વાત કહી વિપ્રઈ ઘણી એ, પછઈ ચાલ્યો તે ભીક્ષા ભણી એ
જઇ પઇઠો નગરિમાહિ એ, ભન કરએ ઉલાન્યો તિહાંઇ એ ૫૫
અન ઉદક સહુ લાવીઓ એ, નૃપ આગનિતેપણિ આણીઓ એ,
વિપ્ર ભીખારી જીવ એ, તેણઇ આનંધ્યો કરઓ દિવ્ય એ ૫૬

૧ લાગઇ. ૨ વહુણી હોસ કરૂ કરી ૩ પામ્યો .

રોટી ભાત લેઇ કરી એ, ભરી થાલનઇ નૃપ આગલિધરિએ;
કાલ નઈ ભાવ જોઇ કરીએ, રાય આહાર લીઈ પેટજ ભરીએ. ૫૭

રયણી [1]ઘઇ રવિ ગયો એ, તવ કપટ નિદ્રાઈ નૃપ થયો એ,
ભોજન લાલચી બંભણો એ, તેણે ખાધુ કરંબો અતિ ઘણો એ. ૫૮

પેટ ભરી પૂરણ થયો એ, તવ રાય તણઈ પાસે ગયો એ;
સ્વામી કરંબો આંણીઉ એ, તુહ્મે ખાઇસ તેણો પ્રાંણીઉ એ. ૫૯

રાય કહઈ સુણો મિત્ર એ, ન ઘટઈ તુઝ કરંબો અત્રએ;
ખાધો કરંબો મુઝ તજી એ, હવઇ મ્યુ ખાઉં થઇ લાલચી એ. ૬૦

જેણુઈ દીધુ તેણઇ દેવરાય એ, ફિરપી દાતાર ન થાય એ;
પર આગલિ ઉડિઉ હાથ એ, સુ જાંણઇ દીધાની વાત એ, ૬૧

[2]વિપ્ર કહઇ સુણો [3]વાત એ, કહું કરંબા તણો અવદાત એ,
મુઝ ઉધાડો એ દીઉ એ, તેણઇ કારણિ આહાર પહઇલો લીએ. ૬૨

મુઝનઇ પચીઓ આહાર એ, તવ જાંણ્યો કરંબો સાર એ;
હવઇલાબ્યો કરંબો તુહ્મ કહઇરે, મમ હલકો નૃપ મુઝનઈ દીઓએ. ૬૩

દૂહો.

હલકો મુઝનઇ મમ દીઓ, મઇ કીધી તુહ્મ સાર;
વિખ કરંબો જાણી કરી, કીધો [4]પ્રથમ આહાર. ૬૪

ભૂપઇં અવસર ઓલખ્યો, નવિ બોલ્યો મહારાજ;
વચન વાદ કરતડા, પ્રીતિ ઘટઇં સહી આજ. ૬૫

વચન વાદ સ્ત્રી એકાંતિઇં, વણજઇ દૂરિ ગયાંઇ,
અવસર ચુકો લોભિ પડિઉ, મિત્રી એમ પલાય. ૬૬

---

૧ હવિજ્યવ. ૨ બ્રાહ્મણ. ૩ નાથ. ૪ પહિલો.

ભોજન કરી કરાવીઇ, સુખ દૂખ સુંણી કહંતિ;
દીજઇ'[લીજઇ' પ્રેમસ્યું, મિત્રી એમ [1]વધત. ૬૭
તિણઇ કારણિં તિહાં વિપ્રને, સંતોષ્યા બહુ ભાતિ,
ખડગ લેઇ નૃપ ચાલીઓ, આવ્યો જિહાં ખંભાતિ ૬૮

ઢાલ

નંદનકુ ત્રિસલા હુલરાવઇ-એ દેશી-રાગ-આશાઉરી.

ખંભ નયર નૃપ આવ્યો વેગઇં, બઇઠો પુણ્ય પ્રસાદિઇરે;
દીઠો અહિમસ્તગિ ગંગેટો, નાચતો બહુ નાદિઇરે-ખં. ૬૯
એણઇઅવસરિમુનિહેમાચારજ, અરણુ ભોમિ તિહાં આવઇરે,
અહિમસ્તગિ દીઠો ગગુટો, સબળ સુકન મનિ ભાવઇરે-ખં. ૭૦
ડાબું જીમણું જોતાં દીઠો, કુમરનિરંદ સોભાગિરે,
તેણઇ પણિ હેમાચાર્ય દીઠા, વિનય કરી પગિ લાગીરે-ખં. ૭૧
સ્વામી હું પૃથ્વી રડવડીઓ, રાજ કરિં નવિ ચઢીઉરે;
પુણ્ય હીન દૂખ પાંમ્યો બહુલું, કર્મિં હુ પણિ નડીઉરે-ખં. ૭૨
હેમ સૂરિ તવ હરખી બોલ્યા, નૃપ મનિ ચિંતા ટાલોરે,
અહિ મસ્તગિ દીઠો ગજેટો, એણે સુકુને ભૂપાલોરે-ખ. ૭૩
સંવત એકાદસ નવાંણું, મહાવદિઇં તુઝ કાજરે,
ચઉથિઆદિત્યનઇપુષ્પનક્ષત્રઇં, મધ્યાન માહિ રાજોરે-ખં. ૭૪
એણેવચને હરખ્યો નૃપ હઇઇ, લાગો મુનિવર પાયેરે,
વચનપ્રમાણ્ય હ સઇં સહીતાહરૂં, તુ સાચો ઋષિ રાયેરે-ખં. ૭૫
એણેં અવસરિ તિહાંઉદયમંત્રી, આવ્યો વદન કામિઇરે,
કુંમારપાલ તવ પૂછઇંગુરૂનઇં, એ રહઇ છેં કુંણ્ય ઠામિરે-ખે. ૭૬

---

૧ વાધત.

હેમ કહઇં સુણિ કુંમરનિરદો, એ જીનશાસન ચંદોરે;
મરૂદેશઇં શ્રીમાલી વંસિં, ઉદ નામ વણિંદોરે-ખં. ૭૭
ધૃત લેવા ચાલ્યો ચઉમાસઇં, ખેત્ર [આગલિ આવ્યોરે;
તિહાંએકંકણબી સુકુનજ ભેદી, તેણે! ઉદ બોલાવ્યોરે-ખં. ૭૮
વણિગ વાત કહુ એક સાચી, ઇહાં તુઝ ઋદ્ધિ ન મલસ્યેરે;
કરણાવતીએ ગૂજર દેસે, તિહાં તુઝ ભાગ્ય ફ્લસ્યેરે-ખં. ૭૯
ચ્યાર પુત્રસું તેપણિ આવ્યો, બાહડ, અંબડ, સોહલોરે,
ચઉથઉ પુત્ર ચાહડ કહઇં, કપટ રહીત તે ભોલોરે-ખં. ૮૦
ચ્યાર પુત્ર નઇં સાથિ લેઈ, આવ્યો ગૂર્જરમાંહિરે;
મણિધરનઇ માથઇ એકદેવી, દીઠી બઇઠી સાંહિરે-ખં. ૮૧
વણિગ વિચાર કરે જવ હઇઇં, તવ એક સુકની બોલઇરે;
કઈ રાજા કઇ મુદ્રા થાસઇ, નર નહી તુઝકો તોલેરે-ખં. ૮૨
સુકુનનમી નઇં તેપણિઆવ્યો, નૃપ જેસગને મિલીઓરે;
મંત્રી મુદ્રા આપી તેહને, પુણ્યતરૂ તસ ફ્લીઓરે-ખં. ૮૩
ઉદયન મંત્રી નામ ધરાવઇં, તે વંદન ઇહા આવ્યોરે;
નૃપ સમઝાવી કુંમરનિરંદને, ઉદયન હાથિ ભલાવ્યોરે-ખં. ૮૪

દૂહા.

[1]ઉદયન હાથિ ભલાવીઓ, કુમરનિરદદ રાય; ૮૫
ભોજન ભક્તિ ભલી કરઇ, [2]ભગતિ કરઈ તસ હાય.

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ્મ સીમંધરજી-એ દેશી.

એણઈ અવસરિ જેસગનેજી, કીધું દૂતેરે જાણ,
કુંમરનિરદ ખંભાયતિમાજી, મત્રી ધરિ રહઈ હાણ.

---

૧ કુમરનિરંદ ભલાવેગો, સોપ્યો ઉદય હાથિ. ૨ સેવ કરઇ દિનરાતિ

નરેસર માનો સાચેરી વાત, તિહા જઇ ઝાનો જીવનોજી,
આનસ તજી નરનાથ—એ આચની. ૮૬

કટક ચડયા જેસગનાજી, ચાલઈ તે દિનર તિ
કુમારપાનને ઝાનનાજી, વીંટી નયર ખભાતિ—ન ૮૭

જાણુ હતુ મત્રી તણુઇજી, તેડયો કુમરનિરદ
જો તુ નાસી જીવતોજી, તુઝ ઝાનેવા ફદ—ન ૮૮

પડિઈ પાનિ ચુનો દીઓજી, નાખ્યો તાહરઈરે કામિ
[1]કારણિ પડિઇનવિ રાખીઓજી, તો હુ પસુઆ ઠામ—ન ૮૯

કુમર કહઈ મત્રી સરૂજી, મ કરો ખોટીરે વાત
મુખિ કિરિયાતુ તે દીઇજી, જે [2]પોતાનો તાત—ન ૯૦

તાત સરીખો તુ સહીજી, નિહુયણુપાન નઇ ઠામિ,
મુઝ નવિ રાખઇ મદિરઈજી, તે મુઝ દિન નઈ કામિ—ન ૯૧

તાહરા ગુણ જગમા ઘણાજી, મુઝ હઇડઈ ન સમાય
ધરતી મગન જો કરૂજી, તુહઈ લખ્યા ન જાય—ન ૯૨

તઈ મુઝ રાખ્યો જીવનોજી, કીધો પરઉપગાર,
કાજ કરઇ કૂલઇ નહીજી, નર ઉત્તમ આચાર—ન ૯૩

કવિત્ત

સોમ પુરૂષ જગિ સાર જાણુજ વિરના લખઈ
દાન શીલ તપ સાર વિવેક વિર છીની વખઇ
આપ અવગુણ આખિ, વિવિધ ગુણ વિચા કેરા
નરદ ન ધરતો ગેસ, બુદ્ધિકાજ ઓરા
ન ન માન, ન ન લોભ અવગુણ ગુણપર ખનજાણુધારે
કો નામ ન કૂખણા તે [3]નિરખા સસાર ૧

૧ વેસા પાઇ ૨ પોતાની માન. ૩ નર જગમા તુ સર૦

દૂહા

સાર પુરૂષ જગિ તું સહી, તઇં કીધું શુભ કાંમ;
નિજ મુખિ તું કિમ ઉચરઈં, પોતાના ગુણ આમ. ૯૫
તું ગુણવંત ગુણે ભર્યો, તાહરૂ વચન પ્રમાણ;
તુઝ વચને નાસું સહી, નિજ રાખવા પ્રાંણ. ૯૬

ઢાલ-પાછલી

મરણતણો ભય મનિ ધરીજી, નાઠો કૂંમર નિરંદ;
ગયો પોસાલઈ પાધરોજી, [1]રાખો હેમસૂરીંદ—ન. ૯૭
નર પૂણ્યાઢ્ય જાણી કરીજી, રાખ્યઈ મૂનિવર ત્યાંહિં;
કુંમારપાલને ઘાલીઓજી, [2]ભોમી ભુંહરામાંહિ—ન. ૯૮
પુસ્તગ ખડક્યા બારણેજી, બઇઠા હેમસુરિંદ;
સેનાનિ તિહા આવીઓજી, પૂછિઉં કુંમરનિરંદ—ન. ૯૯
હેમસૂરિ તવ ઈમ કહઇજી, દીસેં નહી નર કિહાંઇ;
જો તુહ્મ સોધ્યો નવિ જડયોજી, તે ઘાલ્યો આ માહિ—ન. ૧૦૦
સોધ્યો કુંમર નરેશ્વરજી, નવિ લાધો નર કિહાંઈ;
સુર સુભટ ઝાંખા થીઆજી, ખિણ ખેદ મનમાંહિ—ન. ૧
સુર સુભટ પાછા વલ્યાજી, કાઢિઓ કુંમર નરેસ;
તું ઉજો ઈહાં મમ રહઇજી, નાસીજા પરદેસ—ન. ૨

દૂહા.

પરદેસઈ પંથી ફરૂ, તુંમનિ નહિ સહદેસ;
સાત બોલ તજવા સહી, તું સૂણી નૃપ ઉપદેશ. ૩

---

૧ બેઠો. ૨ ભિંત.

ચઉપઈ

તજે નગર જીહા વયરી ઘણા, તજે વાદ જીહા નહિ આપણા
તજે મુહુલ તે અતિજાજરા તજીઈ નેહ વિના દીકરા ૧
તજે વૃક્ષ થયો જે ખીણુ તજે ધર્મ દયા જો હિણ
રાય તજે પરનારી ભોગ, એ સાનિ તજનો અ રોગ ૨
ચ્યાર બોલ નવા સાભનો, સહસ હાથ ગજથી વેગનો
શત હાથિ હય તજવો નાથ, શઙ્ગથી રહીઇ ૧૫ચ હાથ ૩
વયરી વિરૂઉ વિખધર નાગ, તેહથી કીજઈ દેસહ ત્યાગ
ઉભા રહી નવિ પિજીઈ નીર, તુ સુખ લહીઈ આપ શરીર ૪

ઢાલ-પાછિલી.

કુમારપાલ નૃપ તિહાં ગયોજી, પૂછિઉ ખાજીમ પાડ;
ઈમજ ઈમજ મૂખિ તે કહઈજી ઘૂણાવઈ નિલાડ–સુ. ૧૨

ટોલિ વચ। શ્રવણે સુણીજી, ખીજ્યો નૃપ મનમાંહિ;
ચિણા તોલાવી તિહાં લીઈજી. બઈઠો હુંગઈ ત્યાંહિં–સુ. ૧૩

ચિણા ભખી પાણી પીઉંજી, ઉઠિ ચાલ્યોરે રાય;
ફિરપી કુટકજ વાણીઉજી, નૃપની કેડિ ધાય–સુ. ૧૪

પાલવ ગ્રહીનઈ રાખીઓજી, મુખથી બોલઈરે ગાલિ,
ધનવિણ આવ્યો વુહુરવાજી, ધિગ જીવ્યુ તુઝ બાલિ–સુ. ૧૫

કુમારપાલ નૃપ ઇમ કહઇજી, મ કરીશ શોક પુકાર;
હવડાં નાણુ નવિ મનઇજી, દેસું તૂઝ નિરધાર. ૧૬

સમઝાવ્યો સમજઈ નહિજી, મેલ્યુ માણુસ તાંમ;
ચિણા [1]તોલાવીનઈ ભખ્યાજી, હવઇં ન દિઇ મુઝ દાંમ–સુ. ૧૭

ભૂપતિ કહઈ નર સાભલોજી, મુઝ હુઓ સૂપડી પ્રેમ;
મઇં પૂછી જોયુ એહનઇજી, એ કહઈં ઇંમજ ઇમિ–સુ. ૧૮

મઇ જાણ્યું કાસુ દીઈજી, લીધા તામ ચિણાય;
એ વસતો ખાધા પછીજી, કીજઈ કીસો ઉપાય–સુ. ૧૯

લોકઇં વાર્યો વાંણીઓજી, પણિ નવિ માનઇરે બોલ;
ખીજ્યો કુમર નરેશ્વરજી, પાપી પાહણ નિટોલ–સુ. ૧૯

વાર્યો ન રહઇ વાણીઓજી, તવ હુઉ નૃપ દૂખ;
વજ્ર પડોસરિ વાણીઓજી, જેહમાં એહવા પુરૂષ–સુ. ૨૦

---

૧ એણે.

બાઈ કહઇતા ન સાકનોજી, નવિ મુકઇ નિરધાર
ઘોઘા લાગઇ વાણીઓજી, એહને એ ઉપચાર—સુ ૨૧
ગનઈ ગ્રહી તવ નાખીઓજી, પછઇ રહ્યો મતિમંદ
પુરજન લોકના દેખતાજી, આનો દ્રૂમરનિરદ—સુ ૨૨

દૂહા

ચાલ્યો કુમર નરેસરજી, કીધુ આપ વિચાર
દેણુ સમુ બૂડુ નહિંજી, દેણુઇ દૂખ અપાર ૨૩

કવિત્વ.

દેણુ તણો જગ દાસ વાસ પણિ દેણુઈ મુકઈ,
દેણે દેહજ ખોઈ, દેણથી ભોજન ચૂકઇ
દેણે દીન મુખ હોઈ દેણથી દીસઇ દુખીઓ,
દેણુઈ ઉવટ વાટ, દેણથી સુઇ ન સુખીઓ
દેણથી કીર્ત્તિ ભાગની, નરગ ગતિ નરપી કહી
નીચ યોની અવતાર, છુટઇ પસુ પીગઇ વહી ૨૪

દૂહા

પીઠ વહીનઈ છુટસ્યે પરવસિ તેહની દેહ
તે ભોગવતા દોહેલુ જીહા દુખનો નહિ છેહ ૨૫
પરધન લેઇ એકનરા કરતા અમૃત આહાર,
પરભવ ભઇંસા ખર થઇ, સિરિ વહઇસઇ બહુ ભાર ૨૬
શાનિ નવિ ધૃત ઘોનથી, વિખ [૧]ખાધુ તે ખાય
પરધન પણિ નવિ રાખીઈ, દેખિ તણો જગિ દાસ ૨૭

૧ પીધુ

ઇંમ ચિંતી નૃપ ચાલીઓ, કીધો યોગી રૂપ;
ખડગ હાથિ લેઈ કરી, ભરૂઅચિ આવ્યો ભૂપ. ૨૮

ઢાલ.

રાંમ ભણઇ હરિ ઉઠીઇએ. એ દેસી—રાગ રામગિરી.

ભરૂઅચિમાંહીરે આવીઓ, મલીઉ સુકુનનો જાંણરે;
વિનય કરી તસ પૂછીઉં, કહીઈ રાજ મંડાણરે. ભ. ૨૯
શ્રી મુનિસુવ્રત દેહરઇં, બઇઠી તે કાલી દેવિરે;
દોઇ સબદ દેવી કરઇ, ખાલી સારઇ તતખેવરે. ભ. ૩૦
ત્રિણિ સબદ કલસિં કર્યા, દંડ સબદ તે ચ્યારરે;
વચન સુંણિ કહઈ સુંણુ દેવી, કહું તુઝ સુકન વિચારરે. ભ. ૩૧
દોઈ સબદરે દીવઈ કીઆ, તેહનો એહ વિચારરે;
હીંડ્યો સિરિ વહઇ આગન્યા, આંણુ ન ખંડઇં [1]કુંમારરે. ભ. ૩૨
ત્રિણિ સબદરે કલસીં કીઆ, તે ત્રિહુ ભુવનમાં નાંમરે;
સ્વર્ગ નઈ મૃત્યુ પાતાલમાં, ગાય તાહરા ગુણ ગ્રામરે. ભ. ૩૩
ચ્યાર સબદરે દંડઈ કીઓ, કહું તુઝ અર્થ તે આજરે;
લાખ એદાદસ વાજી ભલા, હોસઇં ચિહુ ખંડિ રાજરે. ભ. ૩૪
સબદ સુણી નૃપ સંચર્યો, ચાલ્યો કુંમરનિરંદરે;
કુલાગ નગરમાં આવીઓ, સર્વાર્થ તિહાં યોગેંદ્રરે. ભ. ૩૫
બિઈ કરજોડીરે નૃપ નમ્યો, યોગી કેરઈ તે પાયરે;
હું તુઝ પૂછુંરે પંડિતા, કહીઈ રાજ તે થાયરે. ભ. ૩૬
યોગી [2]ભણઈ સુંણિ રાજીઆ, માહરઈ મંત્ર છઇ આજરે;
એકદિઇ [3]બહુ માલનઇ, એક દિઇં દિવ્ય રાજરે. ભ. ૩૭

૧ દોય. ૨ કહઈ. ૩ ધન.

કુંમરનિરંદ એણીપરિ કહઇં, નહી મુઝ દાંમનું કામરે;
મુજ દિઈ ગુજર દેસડો, પાટણ કેરૂં તે રાજરે. ભ. ૩૮
તવ યોગી તસ સીખવઇં, મંત્ર આરાધન ત્યાંહીરે;
કુંમરનિરંદ સીખી કરી, આવ્યો સમસાંન માંહિરે. ભ. ૩૯
કાલી ચઉદસી રાતડી, દીધું મૃતક એકરે;
અગણિ કુંડ તેહનઇં દિઈં, આયુધ દિઈ અનેક. ભ. ૪૦
વીર વકાર્યોરે આવીઓ, કોટા ખેતરપાલરે;
તે છલી નૃપનઇં પાડવા, કરતો રૂપ વિકરાલરે. ભ. ૪૧
તિહારઈં લખમી લીલાવતી, દેવી પરતગિ થાયરે;
આજ થકી વર્ષ પાયમઇં, સહી તું ગૂજર રાયરે. ભ. ૪૨
સોઇ શબદરે વીરઈં સુંણ્યા' લાગો ભૂપતિ પાયરે;
વિદ્યા સકલ તે સાધી કરી, ખેતલ થાંનક જાઇરે. ભ. ૪૩

દૂહા.

વીર વલંતઇ ઈમ કહિઉં, સાંભલિ કુંમર નિરંદ;
રાજ કરે સપરિવારસું, જીમ તારામાંહિ ચંદ. ૪૪
શબ્દ સુંણિ નૃપ નાચીઓ, ઉલટ અંગિ ન માય;
અસ્યો હર્ખ હુઇ અસિપરિં, તો જીવ દુખીઓ નુ થાય. ૪૫
નારી નાસિં હરખતો, ધાય ધનનઈં કાંમિ;
આલસ ઘણું અંગિ વલી, જીન પૂજા નઈં ઠાંમિ. ૪૬
હાસ વિનોદ કરતાં સુંણી, જીવ ધરઇ તિહાં કાંન;
સૂત્ર સિદ્ધાન્ત સંણુતાં વલી, ન રહઈં ચોથું ધ્યાન. ૪૭
રંભારૂપ દેખી કરી, ફાટી આંખિઈં જોય;
શ્રી નવકાર ગણુંતડાં, નયણે નીદ્રા હોય. ૪૮

ભારીકરમી જીવડા, જીમ નારીનું ધ્યાન;
તિમ કરઇ પરમેશ્વર તણુ, પામઇ અમર વિમાન. ૪૯
પર નિંદા કરતાં વલી, જીભઈ વાધઇ જોર;
શ્રી જીનવર ગુંણ ગાવતાં, આલસ અંગ અઘોર. ૫૦

ઢાલ.

રાગ વસંત—નાહલો નીરગુણરે.

જીન તુઝ નાંમ નિધાંનરે, એ ધન કોઇ ન ખાય;
દેહડી જલતાં સાથિં આવઇ, વિણુસી કિમઈ ન જાય. જી. ૫૧
ચોરન ચોરઇ અગનિન જાલઇ ધૂરત કોઇ ન ધૂતારઈ;
વાદિઈ વહઇતાં વિઘન નથાય, ધૂતઇ કહી ન હારઈ. જી. ૫૨
એ ધન ખાતા કહીઇ નખુટઇ, વણુજ કરિ નવિ [1]હારઇ;
કૂવસન પડતા એનવિ વિણુસઇ રૂસી ન લીઈ રાય. જી. ૫૩
ચાડતણુ ઇહાં કહિઈ ન ચાલઇ, ચેગી ઘાત ન ઘાલઇ;
સુરનર કિંનર અસુર વિદ્યાધર, એ ધનસું નવિ ચાલઇ. જી. ૫૪
એ ધનતું હેરૂ નવિ થાય, લુટા સોય ન લૂટાઈ,
સાયરજલ પ્રભવઇ નઇ એહને,, અનર્થ કોઈ ન ઉઠઇ. જી. ૫૫
એ ધનથી પેલુ ધન આવઇ, રાજ ઋદ્ધિ સૂખ ભોગ,
કુમારપાલ નૃપ મનિ એણીપરિ ચિંતઈ, પૂણ્ય સકલ સંયોગ. જી. ૫૬

દૂહા.

મોહ કર્મ મૂઝંને ઘણુ, જીવ રહઇ નહી ઠામિ;
તૃષ્ણા વાહ્યો નરપતિ, [2]હીડું ગાંમો ગામિ. ૫૭
અસુ કહી નૃપ સંચર્યો, લીધું યોગી વેસ;
કાંતીપુરમાં આવ્યો, કલ્યાંણુકારક વલી દેસ. ૫૮

૧ જાઈ. ૨ હીડઇ.

ઢાલ

રામ ભણઈ હરિ ઉઠીઇએ—એ દેશી,

ગુરૂ વિના ગચ્છ નવિ જિન મલ્યા એ દેશી—રાગ આસાઉરી

કલ્યાણકારક વલી દેસમા આવ્યો કુમર નિરદારે,
કૌતગ જોઈ નૃપ રાજીઓ, ધરતો અતિહી આણંદોરે કૌ ૫૯

સરિ વિણ પુરૂપ પડયો તિહા, ભામિની કરઇ (કાને) વિચારોરે
એ સિરિ વેણી અતિવડી, કાને કુડલ સારોરે કૌ ૬૦

ડાઢી મોટી અતિઘણી, એ છઈ પાનનો ભોગીરે,
દંત અછઈ નર સોખલા, સુણીયો કૌતુગ યોગીરે કૌ ૬૧

યોગીઈં પૂછિઉ નારને, જાણ્યો કિમ વિચારોરે
તે પણિ મર્મ પ્રકાસીઈ, તે તુહ્મ બુદ્ધિ અપારરે કૌ, ૬૨

પહઈની કહઇ સુણો પથીઆ વેણી વાસગ આકારરે
ખધિઇ ઘાસ જ કુડલા, તવ મઈ જાણ્યો વિચારોરે કૌ ૬૩

ત્રીજી કહઈ નારદ ઉજ્જ્વુ, ડાઢીનો આકારોરે,
સુનઈ બનેજ અગુરડો, જાણ્યો પાનનો [1]ભોગીરે કૌ ૬૪

પાચમી કહઈં સુણો યોગીઆ, કહુ તુઝ વાત એકાનોરે
આગની ટચી નખ નોડી ભર્યા, તેણે નર સોખના દંતોરે કૌ ૬૫

દુહા.

કૌતગ દેખી હરખીઓ આવ્યો સરોવર પાલી
તિહા એક દેવ ભુવન અછે, મન્મથ પૂજ નિહાલી ૬૬

---

૧ ખાનારરે

ચઉપઇ

મસ્તગ પૂજા દેખી રાય, હઇડિમાહિ [1]વિમાસણ થાય,
પૂજારાનઇ પૂછઇ [2]જસઇં, સિર પૂજા તે કારણ કિસઇ. ૬૭
પૂજારૂ બોલ્યા તસ હાય, આગઈ એક મકરધ્વજ રાય,
તેણઇ ખણાવ્યુ સરોવર સાર, અમૃત સાગર નામ અપાર. ૬૮
સરોવર પાણીઈ ભરીયું જસઇ, કમન અનોપમ પ્રગટીઉ તસઇં,
તેહમા મસ્તગ ઓવઇ સોય, એકઇ બૂડઇ છઇ સહુ કોઈ ૬૯
વાત હવી મકરધ્વજ જીહા, બહુ પંડિત પણુ બઇઠા તિહા,
ભૂપઈ પૂછીઉ મન સદેહ. કહુ મસ્તગ સું કહઇછઈ એહ ૭૦
તવ પડિત હુઆ અતિ બાલ, ઉત્તર તવિ દીધો ભૂપાલ,
હુતા પડિત અતિ વાચાલ, તવ મતિમૂઢ હુઆ સમકાલ. ૭૧

દૂહા.

સમકાલિ નવિ બોલ્યા, ઉત્તર ન થયો ત્યાહિ.
અવસર આવ્યો જાનવે, તે થોડા જગમાહિ ૭૨
અવસર વાહન વાહીઓ, રોસ ન દીધો ધાઓ,
રોસ ગયો રસ વિસર્યો, પછઈ ઘાઉ ન થાઉ ૭૩
કવિતા પડિત જગિ ઘણા, બુઝવે નારિ બાલ,
પ્રાહિ પડિત તે નહિ, સમઝાનઇ ભૂપાલ. ૭૪
ઘરિ સગ રંગિ પડિતા, ગાભ ગેમા ગેહિ.
રાજ સભામા બોલતા, થરથર ધૂજે દેહિ ૭૫
સુંદરઈ માગ્યુ જે દીઇ, નાપઇ રાખ્યો સરણ,
પૂછયા ઉત્તર જે દીઇ, તે જગિ વિરલા ત્રણ. ૭૬
પૂછિો ઉત્તર નવિ થયો, પડિત પંચ સહાઇ,
સાન ભાન પ્રાહિ વલી, ખટકઈ હઇડામાંહિ. ૭૭

૧ અસભમ. ૨ તસઇ.

એણુઇ વચને નર સમઝ્યાતિહાં, લોભિ આય ઘટયાં નર સહી;
તૃષ્ણા રહીત હુઆ નર જેહ, આઉખી દીસઇ સહી તેહ. ૧૦૦
અર્થ ખરો લાધો (જગ) ત્યાંહિ, હરખ્યા પંડિત હઇડામાંહિ;
આવી રાયને કર્યો જૂહાર, ભાખ્યો સબદ તણોજ વિચાર. ૧
તેણે વચને નૃપ હુઓ ખુશી, ભુવન કરાવ્યું મન ઉલસી;
મસ્તગ પાહાણતણું તિહાંધરી, પૂજા તેહની ચાલુ કરી. ૨

દૂહા.

કુંમર નિરંદ કથા સુંણી, હુઓ તે હઇઇ પ્રસન્ન;
સહી લોભઇ જગ બુડીઓ, લોભ તજઇ તે ધન્ય. ૩

ચઉપઇ.

શાસ્ત્રઈ કહ્યાછઈ અંધા આઠ, પહઇલો રયણી ન લહઈ વાટ;
તેહથી ભારે દિનઆંધલો, ત્રીજો રાત્રી દિવસ પાંગલો. ૪
ચઉથઉ જનમ[1] જાણ્યો જે અંધ, માની પાંચમો કહ્યું નિરંધ;
છઠો ક્રોધી આંધો કહીઓ, જીણઈ પંથ કુપંથ નવિ લહ્યો. ૫
કામાંધ કહ્યો સાતમો, લોભી લોયણ વિના આઠમો;
જેણુઇ વંચ્યો સકલ સંસાર, ધિગ્ ધિગ્ લોભીનો અવતાર. ૬
લોભિં જાય પુર્વ પ્રીતિ, લોભઈ નાસઈ ગુણની રીતિ;
લોભઈન રહઇ નાય નઇ નીતિ, લેભઇ જાય કૂલની રીતિ. ૭
લોભઈ નર સઘલઇ હેલાય, લોભી વંચઇ પુત્ર પિતાય;
ધર્મ દેવ ગુરૂ કરઈ નિષેધ, ન લહઇ તત્ત્વસં[2] ભેદાભેદ. ૮

દૂહા.

તત્ત્વ ર્‌વાન જાણુઇ નહીં, લોભી મયલું મંન;
કુંમારપાલ એણીપરિં કહઈ, લોભ તજે તે ધંન. ૯

૧ તણો. ૨ ભેદ.

અસું વિચારી ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં મલધાર,
કોલબ પાટણનો રાજીઓ, ભકિત કરેજ અપાર. ૧૦
જે સુપુરૂષ ઉત્તમ નરા, ચૂકઈ નહીંજ લગાર,
મૂરખિ રયણી નવિ ઉલખઈ, જીમ કોયલ સહકાર. ૧૧
માંન સરોવર હંસનઇ, જાણી [1]મન ગુણવંત,
એ બધહા ગુણ વાધસ્યઇ, આદર કરે અત્યંત. ૧૨
પુરૂષ કુપુરૂષ ન ઉલખઇ, મૂરખિ જેહ ગમાર,
ભમરઇ જે ચંપો તજ્યો, ગુણ નવિ [2]લહ્યા લગાર. ૧૩
શશિ નવિ દીઠો અંધલે, ગુણ નવિ ગલીઆ ચંદ;
લૂલઇ ધનુષ ન ખચીઉ, જે પોતઇં બલમંદ. ૧૪
મૂઢે નાદ ન જાણીઓ, બહુઉંરઇ ન દીધો ચિત્ત,
ભીલી મુતાહલ તજઇ, ગુણવત ન ગયો વિત્ત. ૧૫
ગુણવત કુમારનિરંદ છે, દીઠઈ હર્ખ ન માય,
પેખી ભક્તિ કરે ઘણી, કોલંબ નગરનો રાય. ૧૬
કુંમરનિરંદ એણીપરિ કહઇ, સુંણિ પૃથવિના નાથ;
તઇ મુઝ ભક્તિ કરિ [3]ઘણી, જીમ પોતાનો તાત. ૧૭
બાપ તણો ગુણ દીકરો, કિમ ઉસંક્લ થાય;
ખ્યંધિ કરી તીર્થ કરઇ, તો હું રણીઉ રાય. ૧૮
તું મુઝ તાત થકી વડો, દુખમા દીધુ સુંખ;
ગુણ ઓસકલ કિમ થસું, તુઝ ગુણ સોય અલખ. ૧૯
અસું કહી નૃપ ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં ઉજેણિ,
તિહાં મહાબલ પ્રસાદ્અછંઇ, જોવા લાગો તેણિ. ૨૦

---

૧ મતિ. ૨ ગયા. ૩ અસી.

ઢાલ

ડુંગરીઆની–રાગ રામગિરી.

શાંય પ્રાશાદમા જોયતા દીઠી માપની ફિણુરે
અક્ષર લેખ પણિ તિહા લખ્યો, કહિઉ અસ્યુ તિહા કહણુરે–રા ૨૧

સંવત અગ્યાર નવાણુ રે, હોસ્યે કુમરનિરદરે,
વિક્રમ નૃપ પરે તે સહી, સકલ લોક આણુદરે–રા ૨૨

પ્રાચી [1]નિગ્ણીઉં વાનીઓ, આવ્યો ઉજેણિ માહિરે
વોશિર વિપ્ર પણિ તિહા મલ્યો, મંગોરાજાસજનનઇસાહિરે–રા ૨૩

કુટુંબ પરિવાર ત્યાહા મની, ચાલ્યો ગુજ્જર ભૂપરે,
ગામ દેરાસરમા આવિયો, દીઠ જોગિઅ રૂપરે–રા ૨૪

કુમરનિરંદ જઇ તસ નમ્યો, પૂછ્યા ચ્યાર અવદાતરે,
સ્નાન નઇ દાન ગ્યાની, કહઇ ધ્યાનની વાતરે–રા ૨૫

સ્નાનનો અર્થ ઘટ નિમલો, દાની ઉવકૃગારીરે,
ગ્યાન તે જીવ નિર્લોભતા ધ્યાન વિષય નિવારરે–રા ૨૬

વચન સુણી નૃપ હરખીઓ, ભલા બોલ કહઇ ચ્યારરે,
સોય પુરૂષ જગિ આદરઇ, જેહનઇ અલ્પ સંસારરે–રા ૨૭

બહુલ કરમી જગિ જીવડા, હણુઇ પરતણા જંતરે,
લોભ વિષય નર [2]વિધુના, લહઇ કષ્ટ અનંતરે–રા ૨૮

ચ્યાર લોભઇ ગતિ ચઉ ભમઇ, નહી મુક્તિનો પંથરે,
માથ યોગીઅ મહી મહઇ ખરૂ, હરખ્યો રાય અનંતરે–રા ૨૯

અનિહિ પ્રમરી સચર્યો, આવ્યો ચિત્રોડ માહિરે,
શાંતિ પ્રશાત્મા જઇ નમ્યો, રામચંદ્ર મુનિ ત્યાહિરે–રા ૩૦

---

૧ હરનિય હાનીો ૨ નેવની.

ખિ કરજોડી પુછીઉં, કહું નગરીની આદિરે;
પુર્વ કથા તે મુનિ કહે, બોલે મધુરડઈ સાદિરે–રા. ૩૧

દૂહા.

મધુર વચન મુનિવર કહઈ, સુંણિ [1]પૃથ્વીના નાથ;
આગઇ રઘુવંસઇ હવો, ચિત્રાંગદ નરનાથ; ૩૨
તિહાંરઈ એક યોગી આવીયો, વાધ વડુઓ તસ હાથિ;
અમૃત ફલ એક લેઇ કરી, દીધું નૃપ નઇ હાથિ. ૩૩

ઢાલ.

મુનિવર મારગિ ચાલતાં—એ દેશી.

નૃપ રજ્યો તવ ઇંમ કહઇ, સુણિ યોગી નાથ;
કવણ વસ્તુ તુહ્મ ચાહીઇં, કહો તે મુખવાત–નૃ. ૩૪
તવ યોગી મુખે ઇંમ કહઇં, સુંણિ પૃથવિરાય;
વિદ્યા એક અધૂરડી, (તે) તુઝથી [2]સધાય–નૃ. ૩૫
સરો રૂપિં રૂઅડો, ગુણ અતિ અભિરાંમ;
બત્રીસ લક્ષણ નર વળી, થાય તેહથી કાંમ–નૃ. ૩૬

ચઉપઈ.

બત્રીસ લક્ષણ કહીઇ જેહ, સુંણયો સહુ સભાપતિ તેહ;
દીહ કપોલ નઇં ત્રીજું મુખ, એ ત્રિણિ પુહુલા પાંમઇ સુખ. ૩૭
નાભિ મત્તનઇં ત્રીજે સાદ, ત્રિણિ ગંભીર લહઇ જસવાદ;
કંઠ, પુઠિ, [3]જંઘાનઇ લિંગ, લઘુથી નર પુજાઇ અંગ. ૩૮

૧ સાંભળિ સુપુરૂષ વાત. ૨ થાય. ૩ છઈઘા.

અંગુલ, દંત, નખ, કેસ તજાય, પચ પાતલાઈ સુખ બહુ [1]આય
તન લોચન કર હીઉ નાક, પાયે લાભે લહઇ ધન લાખ ૩૯

નાસિક ખંધનઇ નરના નખ ઊંચા [2]હીઉ છઇ સુખ
એ પંચ ઉચ્ચઇ અતિ સોભાય, દિન દિન ઉનતિ [3]અતિ થાય ૪૦

અધર આખિ જીભા તાલુ, નર ગુજાની ઉપમ હેતુ
હાથ, પાય તનિ રાતાઈ વર્ણિ, તે સિરિ છત્ર ધરાવઇ ત્રિણિ ૪૧

હાથ હથેલી રગત અત્યંત, તે નર હુઈ અતિ ધનવંત
નીલી મધ્ય પીલી અસાર, [4]હુઇ લંપટ કઈ મંમ આહાર ૪૨

હાથ હથેલી કાલી હોય વહઇઓ પોહુચઇ દુર્ગતિ સોય
અંગુલા તલિ વાયસ પાય મૂલ રોગઇ તસ મરણુજ થાય ૪૩

સલગન અંગુલી મિલી તે જોય તે નર પ્રાહિ કિરપી હોય
છિદ્ર સહિત નર જે આંગુલી, તે નર દાતા હુઇ વલી ૪૪

છત્ર દંડ સહિત આકાર, ચામર રેખા સૌભાગ સાર
તે નર ચક્રિ થાઇ સહી, એ વાત સામુદ્રિક કહી ૪૫

હય, ગય, રથ, વૃષભ, પાલખી, એણી રેખાઈં નર હુઇ સુખી,
આયુધ એક તણો આકાર તે તર નવિ હારઇ નિરધાર ૪૬

ત્રાપો સાયર પ્રવહણુ હોય રૂપ સોવનનો ભોગી સોય
હલ, ઉખલ, મુસલ આકાર, તે નર કરસણનો વ્યાપાર ૪૭

મંદિર [5]પુષ્પ તણી માલાય એણે આકારિ રાજા થાય
હવે નર દંત તણો અધિકાર, સુણુપો સામુદ્રિક વિચાર ૪૮

દંત સહિત બાલક જનમીઆ મઈ સત મહીનામા ઉગીઆ
તે બાલિક કુલનો ખય કરે, મિઇ વરસઇ આવ્યા દૂખ હરઈ ૪૯

---

૧ થાઇ ૨ હુઇ ૩ અધિકી ૪ લોલપટ ઠરઇ મંસ ૫ પુષ્પ

સાત વરસ દશ વરસ મઝારિ, પડી ઊગતઇં ભણું વિચાર;
બત્રીસ પૂરા ઉગઇ જોય, તો તે નર સહી રાજા હોય. ૫૦

જે નરનઇં હુઇ ત્રીસહ દંત, તે નરથાઇ લખમી વંત;
અઠાવીસ દાંતિં હુઇ સુખી, એકવીસ દાંતિ નર હુઇ દૂખી. ૫૧

એકત્રીસથી ઉગઈ ઓછાય, ને તો નર અધમાધમ થાય;
તિક્ષણ દાઢા હુઈ જેહની, નખર પ્રગતિ હુઇ તેહની. ૫૨

નાના કાલા વિરલા વલી, વિસમા દાંત રહ્યા નીકલી;
અધમ જીવ સાંહામુ નવિ જોઈ, તે નર ધર્મ વિહુણો હોય. ૫૩

જેહના દંત અછઇ અતિહિં, અસુધ, ઉપમ તસ મુચકંદહ ફૂલ;
સ્નિગ્ધ સુગધ ડાઢિ હુઇ જેહની, કીર્તિ ઘણી હુઈ તેહની. ૫૪

ખર, હાથીના સરિખા દંત, તે નર ઉત્તમ નઇ ધનવંત;
હરિ કૂર્મના સરીખી પુઠિ, લખમિ પાય પડઇ તસ ઉઠિ. ૫૫

કુંભ કોટિ અને વાટલી, તે રાજા હુઇ મહાબલી;
સૂક વાયસ બગથો નઇ મોર, અસી કોટિ નર [1]દરિદ્ર અઘોર. ૫૬

જસ મુખ ચંદ [2]સરીખુ હોય, તે નર પ્રાંહિં ધરમી [3]હોય;
ઉંદિર, મૃગ સરીખું મુખ, તે પાપી નવી પામઇં સુખ. ૫૭

જીભા કાલી નઈ સાંમલી, તે પાપીથી લખમી ટલી;
જાડી જીભ અનઈ પાતલી, અસતી [4]ભાખી નઈ અતિમિલી. ૫૮

રાતી રસના જેહનઈ હોઈ, ભોજન ભોગ લહઈ નર સોય;
રાતઇ તાલૂઇ રાણી વરઈ, [5]કાલઈ તાલૂએ કુલ ક્ષય કરઈ. ૫૯

પીલી તાલવિ રાય અત્યત, ધોલઇ તાલુઇ નર બલવંત;
કાછબ પીઠ મરિખા હોઇ નખ, તે નર પામઇ બહુનું સુખ. ૬૦

---

૧ દંદ્ર-દરિદ્ર ૨ સરિખું. ૩ જોય. ૪ વાદી. ૫ કાલુ હોઇ તો કુલ ખપ કરઈ.

સુપા ગરિખા જે નખ હોઈ, વાકા લૂખા ધોના સોય,
ચપટા નખ તે નહી નર બના, દૂખીઆ દીન ભમઈ એકલા ૬૧
એક ધારિં નર રાજા થાઈ, બિહ ધારિ ભોગી કહેવાય,
લઘુસકાઈ જસ બહુ ધાર, તે દારીદ્રિ મ કરિ વિચાર ૬૨
વીર્યં મીનગંધ તો સુખી લાખ સરિખઈ ગંધ[1] દૂખી,
દુધ તથા મધુ સરીખો ગંધ, તેહને સ્ત્રીસુ અતિ પ્રતિબંધ ૬૩
કદર્પ્પ કમલ [2]મ સરીખોહોઈ, પૃથ્વી રાજા થાઈ સોય
કદર્પ્પ હવન સરિખો હવઈ, ચતુરપાદપણ ભોગવઈ ૬૪
માસ ગંધ તો હોઇ ચોર, લોહી ગંધ તો [3]ન્યમત અઘોર,
હસ્તીમદ સરીખો ગંધાઈ, ખારઈ વીર્યંઈ દુખીઉ થાય ૬૫
દુધ સરીખઈ વર્ણિં રાય, કાનઈ વીર્યંઈ યોગી થાય,
અધમ વીર્યં (તે) કડવુ કહિઉ, સામુદ્રિક શાસ્ત્રઈ એ લહિઉ ૬૬
વાઘ સિંધ હસ્તીનુ અંગ, તેહનઈ આકારિ જેહનુ લિંગ,
તે ભોગી યોગી નહિ કદા, પાચ[4] ઇદ્રીના સુખ સદા ૬૭
ટુકે લિંગઈ રાજા હોઇ, થૂન લબ દારિદ્રી જોય,
લિંગ પાતરેં અતિ સોભાગ તે નર ઉપરિ નારી રાગ ૬૮
અલતા પરવાન ને રંગિ, રૂધિર હુઇ નર જેહનેં અંગિ,
[4]ભોગી હુઇ નર તેહ ધનાઢ્ય, સોય પુરૂપનુ વડુ નિનાડ ૬૯
લોહી કમલ સરીખુ હોઈ, મહુ કન્યા નર પરણિ સોય,
સ્વાન, ઉંટ, પાડરૂ શીઆન, એણું રૂધિર નર દૂખ ચિરકાલ ૭૦
વાનર(વાઘ)સીંહસરીખાકહઇ, તેહથી લખમી ચાલી [4]વહઇઇ,
નીલ કંઠ, મૃગ, દાદુર પેર, તે નર રાજા થાઇ [5]નેહિ ૭૧

---

૧ મદ ૨ ઉન્મના ૩ તે નર ભોગિને ધનાઢ્ય ૪ વહી ૫ નેહી.

દુહા.

સામુદ્રિક શાસ્ત્રઈં કહ્યાં, એ લખણ બત્રીસ;
વલી લક્ષણ નીતિ શાસ્ત્રમાં, ભાખ્યા દોહસ વીસ. ૭૨

એકેક સીહ, બગ તણું, ચરણાયુદ્ધનાં ચ્યાર;
પંચ લખણ વાયસ તણાં, સ્વાંન તણાં ખટ સાર. ૭૩

ત્રિણિ ગુણ ગર્દભ તણા, પ્રધાન પુરૂષના ચ્યાર;
એકેક ગુણ આઠે તણા, લીજઇ નર નિરધાર. ૭૪

હંસ, મોર, મૃગ, મીન, [1]માલી, કોલ કોકિલ લોહકાર;
એકેક ગુણહ એહનો ગ્રહઇ, વાધઇ બુદ્ધિ અપાર. ૭૫

ચઉપઈ

સાહમીક ગુણલિઇસીહડા તણો, એક ગુણહવઈ બગલાનો સુણો;
સંવરઈ ઇંદ્રી રહઇ એક ધ્યાંન, એણી બુદ્ધિઈ નર મિલે નિધાંન. ૭૬

ચર્ણાયુદ્ધના લિઈ ગુણ ચાર, યુદ્ધ કરે નર થઈ હુશિઆર;
જાગે વહઇચો પોખઇ સજન, ભોગ કરઇ બલ જેતું તન. ૭૭

છાનો ભોગ ધીઠાઇપણું, કાલે ઘર કરતો આપણું;
અપરમાદી નવિ છેતરાય, પાંચે ગુણ વાયસ લેવાય. ૭૮

ઘણું જમાઇ થોડઈ પણિ સરઇ, સ્વાંમી ભક્તિ સદા [2]તે કરઇ;
સુનિદ્ર સજ્જને સૂર, સ્વાંન તણાં લખણ ખટપૂર. ૭૯

ત્રિણ્ણિ ગુણ ગર્દભના ચ્ચાર, થાકો વહઇ વાંસઈ ભાર;
તાઢિ તાપ મનમાં નવિ ધરઈ, મન લગે સંતોષઈ ચરઈ. ૮૦

---

૧ મલી. ૨ પણ.

એક દીઠઇ મન ઉલસઇ, હઇડુ વદન હરખઇ હસઇ,
વલી વિકસઇ લોચન દો પ્રેમઇ કરીએ ૫૬

દેખી નર ઉપજઇ નેહો, હુઇ શીતલ ટાઢી દેહો
સહી સનેહી જાણો પૂર્વભવ તણોએ ૫૭

પૂર્વ સનેહ જાણ્યો તસઇ, [1]કુમારપાલ દીઠો જસઇ,
સનેહ રસિ મદનશેઠ [2]ઘેઇ ધરિ ગયોએ. ૫

ભોજન ભગતિ ભલી કરી, કનક થાલ કરિ ગિઇ ભરી
આગલિ ધરી વલી વસ્તુ વિવિધ ભાતિનીએ ૬૦

કુમર નિગ્દહ ચિત્ત ઠર્યો ગૂહા લેઈ નૃપ સચર્યો,
બહુ ફર્યો નગરીમા નૃપ એકતોએ ૬૦

કર્મયોગે મૈનગ થયો, મદનશેઠ મરણઈ ગયો
દ્રવ્ય ગ્રહ્યો નગરી ભૂપઈ તેહનોએ, ૬૧

રમત ગમત કથા પહઇસિ કુમારપાલ આવ્યો ઘરિ,
બહુપરિ તાના દીસે બારણુઇએ ૬૨

પુછઈ કુમર તિહા રહ્યો મદન પુરૂષ આ કિહા ગયો,
જન કહે મરણ થયો [3]તસ શેઠનોએ ૬૩

શેઠ તણે સુત નહી જસે, ભૂપઈ ધન લીધુ તસે,
કરણા રસિઇ રોય [4]કુમરનરેશ્વરએ ૬૪

ધિગ્ ધિગ્ પાપી નૃપ અસ્યા, ફરઈ ભુજગ ભોગી જસ્યા,
નર કસ્યા પરદુખણ કારણિ સરજીઆએ ૬૫

વાઘ ગિધ વિષધર સહુ તેહના મન માઇના બહુ,
ભખઈ સહુ તદુન મચ્છ જીમ મનિકરીએ ૬૬

---

૧ નરદ. ૨ ધરિ લઇ ૩ એ ૪ કુમરનરદ ત્યાહા રોઇરૂએ.

વધઈ મન મયણો યોગ, વંછઈ ધનવંતાં રોગ;
મૃતસોગ [1]વાંછે મૃઢ મસાણીઆએ. ૬૭
નારદ વેઢિ વછે ધણી, દુર્ભિક્ષ વંછઇ કંણધણી;
છલભણી જોતી ચાલઈ શાકિનીએ. ૬૮
દોષિ વંછઈ છિદ્રનેં, અમતી વધ ભરતારનેં;
તિમ મનિ નૃપ વંછઇ મૃત્ય નિરવંસી એ. ૬૯

દૂહા.

વસ નહી જસ પાછલિ, નૃપ વંછઇ તસ મરણ;
ધિગ્ ધિગ્ પાપી તે નરા, કરતા પરધન હરણ. ૭૦
પુણ્ય યોગ પામું વલી, ગૂજર દેસનું રાજ;
જેહનઈ સુત નહી પાછલિં, તે ધન નહી મુઝ કાજ. ૭૧

ઢાલ.

કસારી મનમોહઇ એ દેસી–ઉલાલાની.

અસ્યું કહીઅ ચાલ્યો રાય, પાટલપુરમાહિં જાય;
નૃપ ન રહઇ થિર ત્યાંહિં, આવ્યો રાજગૃહિમાહિં ૭૨
[2]જોયાં નગરી આરામો, જોયા શાલિભદ્ર ઠાંમો;
જઈ વઈભાર ગિરિ ચઢીઓ, જિન (વર) પાએ એ પડીઓ. ૭૩
તિહાં થકી નૃપ ચાલ્યો, કામરૂ દેસમાં માલ્યો;
રમતો ભમતો એ રાય, નાગપાટણમાંહિ જાઈ. ૭૪
નગર ભમઈ નૃપ આપો, રાજ્ય કરઇ તિહાં સાપો;
કૌતુગ કુમર નિરદો, આવ્યો જીહાં બાલચંદો. ૭૫

---

૧ વંછઇ.–૨ જોઇ.

જાતિ તે ચર્મકારો બોલ્યો વચા તે સારો
નહી ધન લીઉં એ રાય, વાણુંી પહઇરો એ [1]પાય ૭૬

દૂહા.

એણે વચને નૃપ હરખીઓ મુધા દિઇ મુઝ દાન
મધુર વચન મુખથી [2]કહઇ, અનઇ આદર બહુ માન ૭૭
દુલહી ગીતવતી સતી કાણો અનઘ સુકુમાન,
દુનહો નાગ સમતા રસિ, માન રહિત ભૂપાન ૭૮
દુલહો નિરધન વિવહાર, સુધતપીઆ થોડા આહાર
દુલહા તે જગિ જાણજો, મધુર વચન દાતાર ૭૯
દાતા ને મધુરો વની, મઇ દીઠઓ ચર્મકાર
ગુણ લેઇ [3]નૃપ ચાનીઓ આગનિ સુણિ અધિકાર ૮૦

ચઉપઇ

કુમારપાન નૃપ ચહ્નો જસઇં અતિ અબાનન દીઠું તસઇં
લેઈ લુબ બઇઠો તેણુઇ ઠય, કુમારપાલ તિહા આબા ખાય ૮૧
અઢાર ભાર વનસ્પતિ માહિ, અગ્નો સનાદ ન દીસઇ ક્યાહિ,
પચવરણ રસ અમૃત જરનો જમતા રોગ ન થાઇ કિરયો ૮૨
ઘોલીઅ માડાબરીઓ ભરીઓ અમૃત ઘૃત માહિ ભેરનો કર્યો
મેલ્યા હઇથરા અર્થ હરઈસરો, રસ જમતા મઠી મારો ઠર્યો ૮૩
કરઇ સરડ ચાટઇ આગુલી દેખી દાઢ દેવોની ગલી
આબ તણો રસ ઇચ્છઇ સોઇ, જમતા દીપ ન આપઇ કોઇ ૮૪
પુણ્યઇ લહી આબા કાતલી પુણ્યઇ ૧ મોલી તે પાતની
પુણ્યઇ ધાર તે [4]ઘૃતની મિલી, ભવનો રોગ ગયો નીગ્લી ૮૫

---

૧ રાય. ૨ વદે ૩ નઇ સંચર્યો ૪ ધીભી

અંબતણા ગુણ કેતાં કહું, કુરસ કરંતાં બહુ સુખ લહું;
સકલ વસ્નમાં આંબો સાર, દેખીતો સુંદર આકાર. ૮૬

પ્રેમલ જેહને પુહુવિ ન માય, તેણઈ ગધિઈ સુખ સાતા થાય;
પુહૂ તણો કોયલ મનિ ધરઇ, ખાતી બઇઠી ટહુકા કરઇ. ૮૭

પત્ર સકોમલ સહી કહઇવાય, ધરિ ધરિ તોરણિ તે બધાય;
છાયા શીતલ સોય નિહારિ, ફલઇ અંબ તે ઉષ્ણા કાલિ. ૮૮

પવન લૂ અનઇ તડકો તાપ, તેણઈ વિષમ સુખ કાઢઇ આપ;
નદી નિવાણ સૂકઇ જેણિવાર, અમૃત રસ [૧]તબ અબો પાય. ૮૯

જીણ દિન થાકઈ મહીયી ગાય, તેણઇ દિન રસ એ અબો પાય;
દૂસમ કાલિ મોટો દાતાર, વૃક્ષ માહિં આંબો [૨]સહઇકાર. ૯૦

અંબ તણા ગુણ દીસઈ જસા, નર ઉત્તમ અંગિ આંણે તિસ્યા;
તેહની કીરતિ જગિ વિસ્તરઇ, સોય પુરૂષ સઘલામાં સરઈ. ૯૧

અંબ જસ્યો શ્રેયાસ કુમાર, જેણી વેલા કો નહીં દાતાર;
તેણીવેલા દિઇઇક્ષૂરસ આહાર, પ્રતિ લાભ્યો તીર્થંકર સાર. ૯૨

હવડાં એક જગડૂ દાનાર, પડિઇ કાલિ થયો સહઇકાર;
ત્રિણ વરસ કર્યો (અન્ન) સગાલ, મારી ટેલ્યો દૂત દુકાલ. ૯૩

જેણી વેલા હડબડીઆ રાય, અન્ન વરાસઈ અગુલ ખાય;
છત્રપતિ નર હુતા જેહ, જગડૂનઈ ધરિ આવ્યા તેહ. ૯૪

લીજઇ ધન નઇ દીજઇ અંન, વણીગ્ કીજઇ જીવ જતન;
જગડૂ કહે દિઉં અંન અંબાર, ઉ સાહમા કણના [૩]ભંડાર. ૯૫

કણ કોઠાર ઉઘાડયા જસઈ, લીખીત પત્ર નિહાં પગટયાનસઈ;
એ કણ સઘલો પુંણ્યનેં કાજ, એહનો ધન મુઝ લેવા તાજ. ૯૬

---

૧ તવ દીઇ સહકાર. ૨ તે સાર. ૩ કોઠાર.

નરપતિ નર તવ કર્યો વિચાર, આવ્યા જગડુ કહ્યઇ તેણીવાર;
આપો [૧]કણુ મમ કરો વિચાર, ગાંઠા રંક બલ નહીજ લગાર. ૯૭

આઠ સહસ મૂઢા તેણીવાર, લેઇ ગયો વિસલદે રાય;
સિંધ દેસનો રાય હમીર, બાર સહસ મૂઢા દિઇ વીર. ૯૮

ગંજણવઈ મોટો સુલતાન, એકવીસ સહસા મૂઢા દિઇધાંન;
માલવપતિ નઇ સહસ અઢાર, સાહ પરતાપ બત્રીસ હજાર. ૯૯

અવર અનેક પૃથવીના નાથ, જગડૂઈ ઉડાવ્યા હાથ;
સંવત અગ્યાર નઇ બારોતરૂ, દિઈં દાંન જીહાં પનરોતરો. ૧૦૦

અન્ન દુકાલ તે અતિ આકરો, ધૃત અજીરણ માંહિં ભલ્યો;
દૂધ દહીંમાંહિં ડબકાં ખાય, પાણી પૂર તણાયો જાય; ૧

નાઠો દુર્ભિક્ષ જાણ્યો જસઈ, સોહડલા સુત નર ધાયો તસઈ;
લેઇ લાકુઆ આડો ફિરઇ, રોટી મારિ [૨]અવહઇરગો કરે. ૨

કિહાં જાય છો નાસી કરી, કરિ પ્રાક્રમ તું પાછો ફિરી;
જાવા ન દિઉં તુઝનઈ કિહાં, હું બાંધી તુઝ રાખું ઇહાં. ૩

દાંને તરણું લેઇ દુકાલ, છોડિ છોડિ જગડૂ કૃપાલ;
તેં [૩]મુઝને લજાવ્યો ખરૂં, હવે નાવું જીહાં પનરતરો. ૪

અસ્યો કાલ કરી નઈ ગયો, જગડૂનો જસ મહિમા રહ્યો;
શ્રીમાલી વંસે સિંણગાર, જનમ લગે કીધો પરઉપકાર. ૫

અસ્યા પુરૂષ [૪]નર હુઈ જેહ, અંબ સરીખાં કહીઇ તેહ;
અંબ તણો ગુણ બહુ લેવાય, ગુણ લેઇ નૃપ આંબા ખાય. ૬

એતલઈ તિહાં આવ્યો રૂખવાલ, બટક દેઇ મુખિ [૫]દીધી ગાલ;
અરે ! મૂઢ કિમ આંબા ખાય ! બાંધી મસ્તગિ, મુકું ઘાય. ૭

---

૧ અન. ૨ અનેરો કરઈ. ૩ તે મુજ લજાવ્યો હાંસો ખરો.
૪ જગમાંહિ. ૫ બોલ્યો.

અણુજાણિઈં જલ ઝીલેજેહ, અણુજાણિઇ ફલ ખાય તેહ;
અણમિલતઇ સંઘાતિ જાય, મુર્ખ દૂહવઇ પૃથવીરાય. ૮

કૂપ કંઠિ ઉંઘઈનેં સૂઈ, લડતાં સાહમું નવિ જૂઇ;
અણસમઝયો બોલઇમુખ્યથકી, એ સાતઇ નર થાઈ દૂખી. ૯

અણુસમજ્યો બોલ્યો રખવાલ, કુમારપાલ સિરિ ઉઠી ઝાલ;
લેઇ પૂરૂષ હાથિં ઝાલીઓ, અબા થડિ બાંધી ચાલીઓ. ૧૦

જસ્યો અપરાધ તસ્યો નર દંડ, અલ્પ દોષ દુખ દિઇ તે લંડ;
બહુ અપરાધ દેખી નર સાર, થોડી રીસ ન ધરઇ બહુંખાર. ૧૧

સાર પુરૂષ [1]ગૂજરાત ભૂપાલ, માર્યો કુટિઓ નહીં રખવાલ;
અંબાનઇ થડિ બાંધી કરી, કુમારપાલ ચાલ્યો પરવારિ. ૧૨

આગલિ પુરૂષ મિલ્યો ગહઇગહી, ત્રિયા વિયોગઇ યોગી થયો,
વિનય કરી બોલ્યો તેણઈ ઠાય, સુણિ સ્વામી તુ [2]પૃથ્વીરાય. ૧૩

મુઝ ઘરનારી પદમની જેહ, નગર ધણીઇ લીધી તેહ;
તવ મનમાંહિ હુઓ ખિણુખેદ, રાતિ દિવસ હું ન લહું ભેદ. ૧૪

સ્ત્રી સ્ત્રી સરીખી હુતિ થઇગિ, ભગતિ કરતી તેં બહુ પરિ,
મુઝ વીસારી નવિ વીસરઈ, નીર કુભ નિત લોયણુ ભરઈ. ૧૫

દૂહા.

નિત ઝૂરૂં દૂખીઓ ફરૂં, જોઉ તે ગામો ગામિ;
[3]સીતાતણુઇ વિયોગડે, કિમ રોયો જગિ રામ. ૧૬

રામ રડતે વનિ રડું, રડયા તેહ મૃગસાથ;
રોયા તે વનના પંખિયા, ગેના રયણિ વિયાય; ૧૭

---

૧ ગુજ્જર. ૨ પૂરર કથાય ૩ સીતા વિછોહયો રાઘવ, કેમ રોયો વનિરાનિ.

રામ રડઇ લખમણ બુઝવે, ગેહેલા રામ મ રોય;
ગઇ સીતા અમે લાવસું, લે લોટા મુખ ધોય ૧૮

રાઘવ રૂદન તમે મમ કરો, વનિ ગેહેલા ચારયો રામ;
એ જેહવી લખિ આણસ્યું, તેહવું સીતા ધરસ્યું નામ. ૧૯

જલ જલ કમલ ન નીપજે, વનિ વનિ અગર ન હોય;
ધરિ ધરિ સીત ન સંપજે, વીર વિચારી જોય. ૨૦

આભા મંડણ વીજલી, પર્વત મંડણ મોર;
ઘર મંડણ સુભારજા, મુખ મંડણ તબોલ. ૨૧

જસ ધરિ ઘોડી હાંસલી; આંખડીઆલી નારી,
તે ધરિ સદા અજૂ આલડું, મુરખિ તેહ જ નિવારી. ૨૨

એક નર સુખીઆ તે દુખી, જેહનઇ નહિ ઘરિ નારી,
કરિ દીવો કલસજ કરી, કુંણ ઉભી રહઇ બારી. ૨૩

તેણું કારણિ [1]કરઇ રહું, અંન પાન કીઆ તાણી;
આગઇ કિમ ઢાલો રહિઓ, નારી મારૂ કાણી. ૨૪

ઉમયા વાલી ઇશને, સીતા વાલી રામ;
ઢોલા વલ્લહી મારૂણી, રાઘવા વાલી સ્યામ. ૨૫

તિમ મુઝ વાહલી-પદમની, ચઢી પીહારઇ હાથિ;
દિવસ દૂખઇ કરી નીગમું, પણિ નવિ જાય રાતિ. ૨

કનક તણી કચોલડી ભાગી પત્થર લગ્ગ,
સગુણ નિરગુણ સંભરઇ, અમી વગ્રાયુ કગ્ગ. ૨

એણે દુખઇ યોગી થયો, છતું તેણે આધાર;
[2]કુંમરનિરંદ આગલિયસઇ, તે ગઇ પાસઇ નારી. ૨

---

૧ દુનિત. ૨ પાસ.

ચઉપઈ.

કુંમારપાલ થોડે દિન હસઇ, તિહારઇ બલ માહારૂં ચાલસ્યે;
હવડાં હું યોગી થઇ રહું, સુપુરૂષ વિણુ હું કહનઈં કહું. ૨૨
સુંણી વાત ભૂપતિ ઉચરઈ, જેહની વાંછા તુપણિ કરઈ;
તે મુઝ કુંમરનિરંદહ નાંમ, પણિ કો પુહવુ રાજ ન ગાંમ. ૨૩
નાગો નાગાનઈ સુ કરઈ, દૂખીઇ દૂખીઆ ઝૂરી મરઈ;
તું યોગી નઈં હું ભીખાર, કેહીપરિ કરૂં તાહરી સાર. ૨૪
સુપુરૂષ જાંણી તેં મુઝ કહિઉ, મુઝથી કાંમ [1]ક્રિસ્યુ નવિ થયું;
તું હું જગમાં પુરૂષ અસાર, યાચના ભંગ તણો કરનાર. ૨૫
આસ કરી નર આવ્યા જેહ, વલઇ નરાસ નર પાછો તેહ;
સોય લાજ તેહનઈં નવિ કરી, લજ્જા સોય સાહમાનઈ સહી. ૨૬
સરોવર જાણી નર બહુ ધસ્યા, નીર ન પામ્યા પાછા ખસ્યા;
એણી વાતઇ સર સોય ધિક્કાર, પુરૂષ લણુઇ નહી લાજ લગાર. ૨૭
જે તરૂઅર સુભ ફૂલ્યા ફલ્યાં, અરથી લોક તિહાં ઘણા મિલ્યા;
કાઢિ ગલાવઇ ન દીઈ સોય, લઘુતાપણું તે તરૂવર હોય. ૨૮
જે ધનવંત આ લઇ લે માલ, [2]યાચક મિલઇ તિહાં ગરઢાબાલ;
કર ખંચાઇ નઇ ક્રિરપી થાય, તો જસ મહિમા તેહનો જાય. ૨૯
વિકટ કાંમ સરાનઈં કહિઉ, આલસપણિ જો તે નવિ થયું;
સો પુરૂષ કાયરમાં સરઈં, સૂરપણું ચાલ્યુ તસ વહી. ૩૦
એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ સુણિ નર ગુણી, તું દૂખ રોયો મુઝ નૃપ ભણી,
મઇ તુઝ કષ્ટ ન ભાંગઇ જોઈ, તો હું સુપુરૂષ સાનો હોઇ. ૩૧
શાસ્ત્રીઇં વાત મનઈં છઇ સહી, સોય કથા તઈં મુઝનઇ કહી;
તે વિવરી ભાખું ભ્રાત, સુપુરૂષેં ભોલ તજેવા સાત. ૩૨

---

૧ એકે. ૨ યાચક.

ઘર ધરણીની મ કરિસ વાત, ધન ખોયાની મ કરિસ [1]વાત
ઘાત કર્યાની મ કરેસ ગૂજ, કહઇતા દૂખ ઉપજ્જે તુઝ ૩૩
માન ભ્રષ્ટ કુણ ઠામિ થયો, વાત કરંતા મહિમા ગયો,
માન મુહુત ન દીધુ ક્યાહિ, સુપુરૂપ જાંણી રહે મનમાહિ ૩૪
દરિદ્રપણાની મ કરીસ કથા, સોય વાત તુ કરજે ગતા,
જેણી વાતઇ અનરથ બહુ થાય, મ કરિસ કવિ તુઝ લાગે પાય ૩૫

[2]કદીયક સુપુરૂપ આગનિ કહે, નિશ્ચે કામ જો થાતુ લહે,
ઠામિ ઠામિ જો લવનવ કરે, તો તે નર મૂરખમા સરે ૩૬
તુ પંડિત નહી મૂર્ખમાહિ મનની વાત ન ભાખઇ કિહા,
જોતા જોતા ભમતા નેટ, સુપુરૂષ જાણી પામ્યો પેટ ૩૭
જો ભગવતનુ કીધુ હસ્યઇ ગૂજર દેસનુ રાજ મુઝ થસ્યઇ,
તો તુઝ દૂખનો આણુ છેહ, જીમ સુખ પમિ તાહરી દેહ ૩૮
શુભ વચને સંતોખ્યો તિહા જા સુપુરૂપ તુઝ મદિર જીહા,
તાહરી વાત મુઝ નવિ વીસરઈ જીહા લગઇ જીવ કાયામા ધરઈ ૩૮
અસ્યું કહીને ચાલ્યો જસે, શેઠ [3]સરીહો મિલીઓ તસઇ,
કુંમારપાલ દીઠો તેણઈ ઠાય પદ્મ ઝનકઈ જીમણે પાય ૪૦
તામ સરહીઓ મોહ્યો ત્યાહિ આગઈ સ્વામી દીઠયવીમાહિ
કુમારપાલ પગિ પદ્મજ હતુ, ધણઈ કાલે થયુ તવ જતું ૪૧
સહી તું કુમારપાલ મહારાજ, થોડઈ દિવસ તુઝ થાસ્યઇ રાજ,
પંડિત જોતિષીએ સુખિ વાત, અઢાર દેસનો થાઇસ નાથ ૪૨
સ્વામી તવ કરજે મુજ સાર, ફેરી કરતા ગો અવતાર
યોગીનીપરિ ધરિ ધરિ ભમુ, ભૂખ્યો તરસ્યો રાતિ જીમુ ૪૩

૧ તાન ૨ કબહીક ૩ મરહઠો ૪ હોરપે

વલી વાહણુઈ ઉરી સંચરૂ, ખાંધઇ મોટા કોથલ ધરૂં;
મયલછે વસ્ત્રઈ પૃથવી ભમું, ઉદર પુરણા એણીપરિ કરૂં. ૪૪

મધુર વચન મુખથી બોલતો, આનમ અયગ તિહાં ખોલતો;
કુમારપાલ તવ કરઈ વિચાર, વિનયવંત એ પુરૂષ સુસાર. ૪૫

વિનયે દેવ દેવી વસિ થાય, વિનયે નાગનાણું વિખ જાય;
વિનયે વાઘ ગજ બલીઆજેહ, નીચા નમણા થાઈ તેહ. ૪૬

વિનયે કરી ગુરૂ વિદ્યા દિઈ, વિવિધ વસ્ત વિનયે પાંમીઈ;
વિનયે વેઢિ રણિ ન કરઈ સૂર, વિનયે ન મરઇ વીંઠી અંકૂર. ૪૭

વિનયવંત સરહીઓ જેહ, વચને ટાઢીક કરતો [1]દેહ;
સબદ સુંણતાં અતિ આણંદ, હરખી બોલ્યો કુંમરનિરંદ. ૪૮

અરે ! પુરૂષ ! ચિંતા પરહરિ, ગખે તુ મન નિશ્ચલ કરી;
વિનય કર્યો તુઝ ફલસઈ નેટ, હુ રાજા તું નગરી શેઠ. ૪૯

અસું કહી નઇ ચાલ્યો રાય, જાતો પથઈ ભૂખ્યો થાય;
ધૂજે કાયા કરતો દૂખ, ત્રિણિ દિવસ નર વેઠઈ ભૂખ. ૫૦

પેટે પાટા બાંધી કરી, નગરમાહિ ચાલ્યો પરવરી;
તિહાં એક કલબણી સાહમી મલી, કુમારપાલ દેખીનઈ ટલી. ૫૧

પંડિત ભૂખનઇ સરિ નામ, લજાવી [2]મુકયા તેહઇ ઠાંમ;
કુંમારપાલ બોલ્યો ઉલસી, દિઇ રોટી એક થઇ મનિખુસી. ૫૨

તવ તે કલબંણુ બોલી ચગ, દીસઇ હાલી કોઇ જડંગ;
ઉભો અંન માગઇ એણુઇઠામિ, હુ જાઉં સુત ભોજન કાંમિ. ૫૩

અવગુણુ પુંહિઇ જે ગુણ કરઇ, પર અરથઇં નર પોતઇં મરઇં;
અધમજાતિ નર અભખ ન ખાય, પાપી કુલનઇ નહિ હિંસાય. ૫૪

---

૧ તેહ ૨ મુકાવી

ગાઇ, ભઇંસ, બહુ માગી જડી, તેહથી ભની નવિ બાડી બોકડી,
પણિ પોતાની લજ્જા રાખિ, દીન વચન મુખથી નવિ ભાખિ ૭૬
કારણઈ પડઇ જે રાખઈ લાજ, તે નર પામે પોઢુ રાજ,
કવિયણ કહઇ વિમાસિ જોઇ, માગતા સમુ ન માટુ કોય, ૭૭
અસ્યુ વિમાસી ચાલ્યો વની, આગનિ જાતા જાનજ મિલી,
કુમારપાલ વિમાસઇ ત્યાહિ, ચાલી આવ્યો જાનજ માહિ. ૭૮
કીધુ જાનનરી શેઠ જૂહાર, ઉભો તિહા રહ્યો તેણીવાર
જમવા ઉનરી ઉદારે જાન, કુમારપાલ તિહા માડયા કાન ૭૯
કાઠડ બીડી નઇ મજ થયો, વાસો ચોને મનિ ગહગહ્યો,
સકલ પુરૂષ અધોને નાર કુમારપાલ તિહા ધૃઇ પાય. ૮૦

દૂહા.

કબહી માણુસ લાખ લહઇ, ક્બીક લાખ સવાય,
કબીક માણુસ કોડિ લહઇ, જબ વાવ્યો વાઇ ક વાય ૮૧
દૈવ નચાવે જેણીપરિ, તિમ નાચે રંક રાય
કુમારપાલ નર સારીખા, પરના ધૂંજે પાય. ૮૨

સકલ પુરૂષ જમીઆ તેણીવાર, ન કરી કુંમારપાલની સાર;
મૂઢ મતિ નર નારી બાલ, ભૂખ્યો રાખ્યો નર ભૂપાલ. ૮૫
આગઇ હવો એક[1] કિરપી શેઠ, જીહાં જીમ્યો તિહાં કીધી વેઠ;
કિરપી સઘલામાંહિં સરઇં, સગેવર પાલ રસોઇ કરઇં. ૮૬

ઢાલ.

રાગ–ગોડી–રાગ વસંત.

એક પંથી રે, આવી સરોવર પાલિ જમતો;
તેણે અવસરિ રે, લુંડી તિહાં આવ્યો સરોવર ભમતો. ૮૭
નર સાહમુ રે, પહઇલું કરી વિનય વિવેકઇં જૂઇં;
નર કિરપી રે, તિહાં અંસ ન નીપાઇ નિગુણાં સોઇ. ૮૮
તવ બઇઠો રે, લુંડી પગ ઉધા ઘાલી;
નર ભૂંડો રે, તુહઈ તસ રાબ (ન) રોટી નાપી. ૮૯
પછઇં જોતો રે, રોતો તે માગે પુંછ હલાવી;
પણિ પાપી રે, પુરૂષા તસ તુહઈ મહઇર ન આવી. ૯૦
તવ લુંડી રે, સૂતો તે પડતો પેટ દેખાડી;
પણિ રાંકડો રે, રોટી નવિ નાખઇં કડકો ફાડી. ૯૧
તવ ઉઠીઓં રે, આગો નર સાંહમો ચાલી આવેં;
પણિ તોહે રે, દુષ્ટ નવિ આપઇ બઇઠો ખાવઇં. ૯૨
પછઇં કૂતો રે, ભૂખ્યો પગ કણું હલાવઇ;
તે બઇઠો રે, ઝાડઇ તસ કરૂણા નહીં મનમાંહિં. ૯૩
તવ લુંડી રે, લાજ્યો મુંકી આસનઇ તિહાં સૂતો;
તવ વિરૂઓ રે, ખીજી દેખાલ મારઇ વૂતો. ૯૪

---

૧ વરવો.

તવ હુંડી રે, ચાલ્યો તે તિહાં પંથી નઇ રોઇ;
તિમ જાંનવી રે, જગમાં તે સરીખા દુષ્ટ ૧જોઇ. ૯૫

દુહા.

દુષ્ટી તે જગિ જાંણીઇ, મતિ હીણા નર મંદ;
વિવેક હીન જાંણી કરી, ખીજે કુંમરનિરંદ. ૯૬
ચીર પીતાંબર પામરી, સાર પટોલા પટ;
સકલ વસ્ત દ્રવિં લહીઇં, વિવેક ન લહીઇ હટ. ૯૭
વિવેક ફિરયો નરનઇં હીઇ, જે પંડિત દાતાર;
વિવેક ૨શિખ્યો નર જાં નહી, ફિરપી અને ગમાર. ૯૮
ભક્તિ કરી મઇં એહની, એણઇં મુજ ખબરિ ન લીદ્ધ;
વિવેક હીણ જાંણી કરી, કુંમરઇં ક્રોધજ કીધ. ૯૯

ચઉપઇ.

રાંધ્યાં અંન ધાસું વિવેક, વણિગ્ વિવેક ન ચુકઈ રેખ;
અંન પાંન ઘૃત નઈ શાલનું, ભૂપ તણઇ દીધું અતિ ઘણું. ૪

જેણેં દીધુ તેણઇ દેવાય, નદી ખણિ જલ પ્રગટ થાય;
મોટા ડુંગર મધ્ય મઝારિ, ખણતાં દીપ ન લહીઇં વારિ. ૫

ફૂડલીઓ જાતિં દાતાર, નદી સરિખો નર મહા સાર;
શાસ્રસુણ્યાવિણશુભમતિ જેહ, કર્મ યોગે પડઈ છેં તેહ. ૬

ઢાલ

વિચરત વિચરત આવીઓ, પ્રણમુ શ્રી મંધરજી—એ દેશી.

કર્મ યોગઇ સહઇજી પડઇ એ, આતમ નઇ ગુણ એહ;
દાન શીલ તપ ભાવનારે, પરઉપગારી તેહ આતમજી—
શુભ મતિ આણોરે. ૭

કાંઇ કરજે તત્ત્વ વિચાર, મમ હારીસ નર અવતાર;
કાંઇ કરજે પર ઉપકાર, નર ભવનુ એ ફલ સાર—આ૦ ૮

વિનીતપણું સહઇજઈ અછેરે, જીન પૂજાની ટેવ;
પર અવગુણ નવિ ઉચરઈ, સુપુરૂષની કરો સેવ—આ. ૯

દયા ધણી જસ જીવમારે, દાખિણનું ગુણ સાર;
અલ્પ કસાઇ ઉપશમઇ રે, સહઈજી થોડો આહાર—આં. ૧૦

શાસ્ત્ર સબ્દ સહઈજી રૂચઇ રે, ઉપજઇ આપ વિવેક;
સહઇજીં અંમૃત બોલતો રે, કઠિણ વચન નહીં એક—આ. ૧૧

અલ્પ રાગ નર જેહનઇં રે, સહઇજી થોડો દ્વેષ;
પ્રેમ ધરઇ મનમાં ઘણો રે, દેખી મુનિવર વેષ—આ. ૧૨

હાસ, વિનોદ, કુડા નહી રે, સહઇજઇ થોડો ભોગ;
અલ્પ માંન માયા તસી રે, પ્રાહિં થોડો સોગ—આ. ૧૩

સહઇજી જૂઠું નવિ ગમઇ રે, પ્રાહિં થાડો સાભ;
ભવ્ય જીવ જંગમાં અસ્યાજી, સહઇ જાઇ તેહની સાભ—આ. ૧૪

ગુરૂ ઉપદેસ વિના વલી રે, કર્મ યોગઇ ગુણ હોઇ;
વિવિધ જાતિના પંખીઆ રે, પંચ વર્ણું તન જોય—આ. ૧૫

નીલકંઠ કુણઇ ચીતર્યો રે, કાગ કીઆ કુણઇ શાંમ;
સુપુરૂષને શુક પંખીઆ રે, સહજેં જપતાં રાંમ—આ. ૧૬

હસ્તી દંતુસલ કુણઇ ધર્યા રે, અઘડ હુઆ કિમ ઉંટ;
દિવ્ય રૂપ નર એકનું રે, જનમ તણાં એક ઠુંટ—આ. ૧૭

સીહણી જણિયું બાચડું રે, જણતાં દીઠો [1]સાંપ;
તિહાં થકી અતિ ઉછાલ્યો રે, લીધું મસ્તગિ ભાગ—આ. ૧૮

તેહનઇ કહો કુંણ શીખવે રે, સહઇજતણા ગુણ દેહ;
અમૃત અંબ કડૂઆ કર્યા રે, સહઇજી હુઆ એહ—આ. ૧૯

સહઇજી સુપુરૂષ રૂઅડો રે, સહઇજી નહીં વિજ્ઞાન;
સહઇજી મુખ મધુર લવે રે, સહઇજી દેતા દાન—આ. ૨૦

સહઇજી દાન સુપુરૂષ દીઇ રે, કુંઅરી ઓ સીરાજ;
રાય પ્રશંસી અતિ ઘણું રે, વણિગ વિવેકી આજ—આ. ૨૧

ચઉપઇ.

દૂહા

અસ્યું કહી નૃપ સંચર્યો, થોડો દૂસમ કાલ;
એણુઇ અવસરિ જેસંગદે, મરણુ કરઇ ભૂપાલ. ૨૪

ચઉપઇ

જેસંગ મરણુ કરઇ જેણીવાર, તેગઇં તેડ્યા મંત્રી ચ્યાર;
કૃષ્ણુ દેવ કાન્હડદે જેહ. સાંતુ સાજણુ તેડ્યા તેહ. ૨૫
રાય કહઇ સુણિ [1]મંત્રી વાત, મુઝ કંઠિઇં તુહ્મો વાહો હાથ;
કુંમારપાલ ન દેવું રાજ, અસ્યું વચન ભાખઇ મહારાજ. ૨૬
રાય વચન રાખેવા કાંમિ, કઠિઇં કર વાહઇ તેણું ઠામિ;
તવ હરખ્યો જેસંગદેરાય, મરણ લહી નિજ થાંનકિ જાય. ૨૭
સગા સજન મંત્રીજન મલી, મસાંણુ ભોમિ લેઇ ગયા વલી;
અગર [2]કપૂર સુગંધી સહઇ, આણી વેગ લગાવી ચહઇ. ૨૮

ઢાલ.

રાંમ ભણુઇં હરિ ઉઠીઇ—એ દેસી–રાગ રામગિરિ.

સોના વરણીરે ચહઇ બલઇ, રૂપાવરણી તે ધુહ રે;
કુંકુમ વરણી રે દેહડી, અગનિ પરજાલીઅ તેહરે. ૨૯
મંાન મ કરસ્યોરે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વરે;
સુરનર કિંનર રાણીઆ, અતિ મૃતિકા સર્વરે–માં. ૩૦
જે સિરિ રચી રચી બાંધતા, સાલૂ સખરા તે પાગરે,
તે નર પોઢયારે પાધરઇં, ચાચ દિઇ સરિ કાગરે–માં. ૩૧

---

૧ મોરી. ૨ ધુપ.

જે નર ગજીરે બોલતા ચાવરતા મુખમા પાનરે,
તે નર અગનિરે પોઢીઆ, કાયા કાજન વાનરે—મા ૩૨

ચીર પીતાંબર પહમરણુઈ, કહિઈ કનકના તે હારરે,
તે નર અલિ માગી થયા, જોતાં કાઈ નવિ મારરે—મા ૩૩

જે સિરિ છત્ર ધરાવતા ચડતા ગજવર ખધિરે,
તે નર અંતિરે લેઇ ગયા, દેહછે દોરડા બધેરે—મા ૩૪

ચઉસઠિ સહસ અંતે ઉરી પાયક છનુ તે કોડિરે
તે નર અતિરે એકલા, સૂતા ચીવર ઓઢિરે—મા ૩૫

જે જીના તે તિહા રહ્યુ. પાતિગ પુણ્ય બે સાથિરે,
એહ સરૂપજ દેહનુ. પુણ્ય કરો નિજ હાથિરે—માં ૩૬

જેહસુ હસી હસી બોલતા કરતા ભોજનસારરે
તે નર કાનિ માગી થયા, ઘડતા પાત્ર કુભારે—મા ૩૭

અપકવરણીરે દેહડી, કહલી કોમલ જાધરે,
તે નગ સતારે મધ્યમા પડઇ બરાબડી ડાગરે—મા ૩૮

દેહ વિડંબણુ નર સુણી મ કરિસ તૃષ્ણા તુ લાખરે,
જેસગ સરિખોરે રાજીઓ, બાલી કર્યો તિહા રાખરે—મા ૩૯

ભરત નવાણુભાઇ સાથિ, વાસુદેવ બલદેવારે,
કાલિ સાથ સમેટી ચાલ્યા, સુર કરતા જસ સેવારે–મા ૪૧
ભરત સિંઝીધણુ હરિ હણુ મતા, કરણુ સરિખા કેતારે,
પાડવ પચ કૌરવ સો સુતા, ૧બિરુદ વહતા જેતારે–મા. ૪૨
નન્દ મેગ નઈ ગય હરિયલ, હડીઆ સો પણિ હાલ્યારે,
ગવણુ રામ સરિખા સુરા, કાલિ તે પણિ ચાલ્યારે–મા ૪૩
વિક્રમનન્દ રાય વિક્રમ સરિખા, મદન લોક સિરિ રાણોરે,
સગરતણા સુત સાઠિ હજારહ, સો પણિ ભુમિ સમાણારે–મા ૪૪
ગૂજ્જર દેસ ધણી નરનાયક, સિદ્ધ નામ ધરાવઇરે,
પુણ્ય સ્યુ પૂર્ણ આયસ ત્રુટઇ, તે નર માગી થાવઇ રે–મા ૪૫

દૂહા.

મરણુ હતુ જેમ ગદે, દેસે વાગી વાત,
એક દિન શ્રવણે સુણી, કુમારપાલ નરનાથ. ૪૬

ઢાલ.

રાગ–ધન્યાસી–ઉનાનાની

રાય જીહારઇ રગમા બેઠો, કણુ તે શબ્દ પઇઠો,
પાટણિ નહિ કો રાય, પૂજ્ય પાદુકા થાય. ૪૭
ઉઠીઓ કુમરનિરદો, આવ્યો ઉજ્જેણી ઇદો,
મિલીઓ વોશિર વિપ્રો, સજ્જન કુમાર મિત્રો. ૪૮
સજ્જન કુટુમ લેઈ સાથિ, આવઈ દિવસ નઈ રાતિ
પુહુતો સિદ્ધપુરી માહિ કુમર નઇ સુકીર્ત તાહિ ૪૯

૧ ગરવ

દુહા.

સિદ્ધપુરીથી સંચર્યો, [1]પાટણપુરમાં જાય;
કુમારપાલ નિરંદ નઈ, સુકન અનોપમ થાય. ૫૦
વેશા વહઇલી ને વારિ ઘટ, મદિરા માટી અંન;
એ ઘટ જો સાંહમાં મિલઇ, તો પામઇ બહુ ધન. ૫૧
અગન પુષ્પ દીપક દહી, ઘૃત શ્રીફલ આરીસ;
એ સાતઇ સાંહમાં મિલઇ, તો ત્રિણિ છત્રહ શીષ. ૫૨
જીવ કરેવો ચીવરી, વાંનર હરણાં [2]તેહ;
કવિ અણુ કહઇ નૃપનઇ વલી, જીમણાં જાઇ તેહ. ૫૩
સાંઢ સારસ નઇ ખર તુરી, લાલી ડાવાં હુતિ;
સુકવિ કવિમુખ ઇંમ કહઇ, અફલા વૃક્ષ ફલંતિ. ૫૪
શુકન વિચાર શાસ્ત્રિં ઘણા, સુદણુઇ સુપન અનેક,
પરઉપકાર કારણઇં, વિવરી કહું અશેષ. ૫૫

ચઉપઇ.

સુકવિ વિચાર સુપન તે કહઇં, પહઇલઇપોહોરિ સુપનંતર લહઇં;
તેહનું ફલ એક વરૃસઇં હોય, બીજે પુહુર આઠમાસિં જોય. ૫૬
ત્રીજઇ પોહોર સુપન નર લહિઉં, તેહનું ફલ ત્રિહું માસે કહિઉં;
ચોથઇ પોહોરિ સુપન જે થયું, એક માસિં તેહનું ફલ કહિઉં. ૫૭
સુર ઉગમતિ વેલા લહ્યું, દસ દિવસેં તેહનું ફલ કહિઉં;
વાત પિત શ્લેષમજ સહી, સુપન હુઇ તે લેખઇ નહીં. ૫૮
ગજ, ગાય, પરવત નઇ કરી, તરુ પ્રાસાદ ચઢઇ પરવરી;
રુઇ, મરઇ, વિષ્ટા ચોપડે, અગમ્ય નિધાન પ્રગટ થઇ જડે ૫૯

---

૧ આવ્યો પાટણમાંહિ. ૨ જેહ.

રાજા, હસ્તી, ઘોડો, ગાય, વૃષભ કંચન જો દેખાય,
તેહને કુંટંબ તણી વૃદ્ધિ થાય, [1]સુખ ભર કાલ સદા તસ જાય. ૬૦

દધિ, તબોલને વસ્ત્ર અમુલ, બકૂલ, જાઇ, કંદુકનાં ફુલ;
મોતી, કમલ, ચંદન ઇ સખ, દીઠઇ લક્ષ્મી લહઇ અસંખ્ય ૬૧

ક્ષીર વૃક્ષ ફુલીઓ અતિ ભલો, તે ઉપરિ ચઢીઓ એકલો;
પછે વલી જાગે નિદ્રા થકી, ધન પામઈ તે થાઇ સુખી. ૬૨

આંબો, બીલી, કોડ નિધાંન, ફલ ફુલીઆ દેખઇ શુભવાંન;
સોય પુરૂષને નિધા ફલે, ફલ્યાં દેખિ સકલ સુખ મિલે. ૬૩

પ્રાશાદ વિષય ખાવાનું કરઈ, પછઇ સમુદ્ર ભુજાઇ તરઈ;
નિદ્રા મધ્ય અસ્યુ દેખાય, દાસ ટલી તે રાજા થાય. ૬૪

કંન્યા, દીપ, ફલ, છત્ર ફુલ, દીઠઇ પામઇ મંત્ર અમુલ;
માનવ પગની માટી ખાય, સોવન પચસઈ લાભજ થાય. ૬૫

બાહુ મંસ ભખે નરકોય, સોવન સહસ લહઇ નર સોય;
મસ્તગ તણી જે માટી ખાય, સોવન લાખ તસ પ્રગટ થાય. ૬૬

છત્ર, ખડગ નઈ વાણહી જોય, સુપને લાધા દેખાઈ સોય,
પંથ કરેવો તેહને થાય, દેસ વિદેસ તે જોતો જાય. ૬૭

પ્રવહણ બઇસી સાયર તરઈ, દેખી સુપન ઉચાવો ભરઇ,
પાછો વલઇ તવ લાવઈ ધંન, તેહથી સુખ પામઈ નિજ [2]તન. ૬૮

પજા સજ્યા દેખઇ નિજ દત, તેહની લખમી સહી નાસંત;
પીડા ઉપજઇ તેહને સહી, શાસ્ત્રિ વાત અસી સાંભલી. ૬૯

ભઈંસા ઉટડી ઉપરિ ચઢી, દખણ દસઈ નર કરતો હડી,
થોડા કાલમાં વ્યાધી તસ થાય, મારઈ કરડઇ રૂમઇ ગાય. ૭૦

---

૧ સુખ ભરી કાલ તેહનો જાય. ૨ મન.

ખર ઉંટઈ અસવારજ થાય, ચઢી સોય દખણ દસ જાય,
અસ્યું સુપન નર દેખઇ સોય, થોડઇ કાલિ તસ મરણજ હોય ૭૧

સરસ વસ્ત નેં ધૃત તેય, અગ વિલેપન કરાવઇ છેય.
સો તેહનઇ વલી વાકુ જોય, મરણ લહઈ નર નિશ્ચઇ સોય. ૭૨

રાતાં ચીવર પહઈરી નારી, રક્ત વિલેપન હાથિ વિચારી,
કાલા ચીવર કાલા વિલેપ, આહલુ મિનઈ કરઇ જમઘરિ ખેપ, ૭૩

ધોલાં વસ્ત્ર સ્ત્રી પહઈરી કરી, શ્વેત વિલેપ હાથિઈં કરી,
સુપને સુતાં દેખઇ અસ્યું, સઘલઇથી ધન આનઇ ધસ્યું. ૭૪

નિદ્રાવસિ નર આપ્યો મિલિ, કોઇક પુરૂષનઇ બાધી વલી,
તેહનઈ પુત્રતણું ફલ જાણઈ, પણિ તેહનઈ ઉચાગ્નુ પડઈ ૭૫

ઢાલ

તે ગિરૂઆ ભાઈ તે ગિરૂઆ—એ દેસી—રાગ આશાઉરી.

નંદનકું ત્રિશલા દુલરાવતી—એ દેસી

ધોલો સર્પ નઈ જીમણઇ હાથિ, સુપનઇ ડસતો દેખઇરે,
દસમઈ દિવસતે સહસ સોનૈયા, ગણિ વિધ [1]તસ લેખઇરે. ૭૬
સુપન વિચાર સુણો નર સહુ—આંકણી.

કોય પખી નઇ કુરકુતી, સુપનઈં બાધી જાગઇરે,
સોય સુકુલની પામઈ કન્યા, કર્મ ઓગલી બાગઇરે—સુ. ૭૭

સુર શશીનુ મંડપ દેખઈ, હઇડઈ દખ્યં ન ભાયરે;
વ્યાધિ રોગ તમ દૂરિ પલાઇ, દેહ કનકમય થાયરે—સુ ૭૮

---

૧ નર

વૃષભ, તુરંગ, ગજ, રથ સુપનઈં, તે ઉપરિ ચઢી રોઇરે;
દેસ દેસની લખમી આવી, સોય પુરૂષ ઘરિ જોઇરે—સુ. ૭૯
સુપનઈં દધિકો દિઇ આપનઈં, તો ઘરિ ઋધ્ધિ ભરાઇરે;
ઘરિ આવી કો ધૃતઈ નાહઇ, તસ ઘરિ કંદલ થાઇરે—સુ. ૮૦
સુપનઇ દધિ ખાતાં જસવાધઈં, જલો તણો ડંક વારરે;
વીંછી નાગ ડસ્યા તે રૂડા, ધન પામેં પુણ્ય સારરે—સુ. ૮૧
સરોવરમાંહિ નર નિદ્રામાંહિ, [1]કમલપતિ ખીર ખાઇરે;
સોય સુપન જગમાંહિં મોટું, પૃથવીરાય થાયરે—સુ. ૮૨
સુપનવિચાર કહિઓમઈં માંડી, તેહમાં સુપન જે [2]વારૂરે;
સોયસુપન શ્રીકુંમરનિંરદ(ન)ઈં નિદ્રામાંહિ [3]સારૂરેં—સુ. ૮૩

દુહા.

શુભ સુંકનઈ નૃપ આવીઓ, પછી પાટણમાંહિં;
કૃષ્ણદેવનઈં જઇ મિલ્યો, ભગની પ્રેમલ ત્યાંહિં. ૮૪

ઢાલ.

ભમરાની—રાગ ગોડી.

પ્રેમલદેવી પ્રેમસું મન ભમરારે, મુંકઇ જલ અંઘોલ લાલ મન ભમરારે.
દૂર્ગા દેવી તેહમાં મ. ઝીલઈં કરઇ કલ્લોલ લા. ૮૫
કુંમારપાલ જોઇ કરી મ. બોલ્યો મધૂરી [4]વાણી લા.
જો મુઝ રાજ ગુજરતણું મ. એ તું મુઝ અસ્તિગિનાચ લા. ૮૬
દૂર્ગા ઉઠી પ્રેમસું મ. બઇઠી ઉત્તમ અંગિ લા.
નાચઇ કૂદઇનઇ રમઇ મ. શબ્દ કરઈ મનિ રંગિ લા. ૮૭

૧ પત્ર. ૨ મીઠારે. ૩ દીઠારે. ૩ વાચ.

ખેત્રપાલ લખમી તણી સા. મૂરતિ કરાવી દોય-ચુ.
કોલંબપાટણનો જે ધણી સા. બહુ સંતોખીઓ સોય-ચુ ૪૫
જેણઇંયોગીમુખિભાખિયા સા. ચતુર બોલ વિચાર-ચુ.
ડંડ ખપર દિઇ કનકના સા. કંઠિ રયણનો હાર-ચુ. ૪૬
રામચંદ્ર મુનિ તેડીઆ સા. નૃપ લાગો જઇ પાય-ચુ.
સોવન પુષ્પ વધાવીઆ સા. બહુ પ્રસંસો [1]તાય-ચુ. ૪૭
કાસી દેસનો વાણીઓ મા. જેણઇં રાખ્યો ધરિ રાય-ચુ.
સોલગાંમ તસ [2]સોંપીઆ સા. ગૂણ ઓસંકલ થાય-ચુ. ૪૮
બાલચંદ્ર તિહાં તેડીઓ સા. જાતિઇ . તે ચમંકાર-ચુ.
સામંતરાય તસ થાપીઓ સા. આપ્યા ગાંમ તસ બાર-ચુ. ૪૯
સોંય પુફ્ય સંભારીઓ સા. આંબાનો રખવાલ-ચુ.
નિજ વન તાંમ ભલાવતો સા. સુખિં [2]ગમાડઇ કાલ-ચુ. ૫૦
ત્રિંયા વિયોગી જે હતો સા. તે આવ્યો તેણેઇં હારિ-ચુ.
સાસરવાસો બહુ કરી સા. સુપી પદમની નારી-ચુ ૫૧

તેહની વૃત્તિ વધારતો સા૦ રહઈવા મંદિર ખાસ–ગુ.
ગુ. ૫૬
ઉદિર મરણુ જીહાં થયુ સા. એક ભુવન તિહાં સાર–ગુ.
તેહનું નામ તિહાં થાપીઉં સા. ઉદરીઆ વિહાર–ગુ. ૫૭
સુપન પાઠકી તિહાં તેડીઆ સા. જોણઇ કરી રાજની વાત–ગુ.
સોવન સ્નાન કરાવીઉં સા. ગરાસ ગાંમ તસ વાત–ગુ. ૫૮
સિરવિણુ પુરૂષ તણિ કથા સા. જોણઇ કહી પંચઈ નારી–ગુ.
ગામ અકેક તેહનઇ દીઉં સા. વાત વિનોદ સંભારિ–ગુ. ૫૯
સોપ પૂજારૂ તેડીઓ સા. જોણઈ કહી મસ્તગ વાત–ગુ.
સોવન સહમ તેહનઈ દિઈ સા. કંચન ડુંગહવા સાત–ગુ. ૬૦
જોણઈ કરિઓ ગુણ જેટલો સા. તસ સંભાર્યાં ત્યાંહિં–ગુ.
નૃપ સંતોષી [1]ખહુપરિ સા જસ વાધ્યો જગમાંહિં–ગુ. ૬૧
ભૂપલ દેવી, પટરાંણી સા પરણી પદમની નારિ–ગુ.
પદ્માવતિ સોલ કંન્યાસું સા. સા આણિ ઘરિઆરિ–ગુ. ૬૨
અઢાર દેસ પોતઇ ભલા સા. હસ્તિ સહસ ઈગ્યાર–ગુ.
અગ્યાર લાખ વાજી ભલા સા. રંથ પચાસ હજાર–ગુ. ૬૩
બહુતરિ નર બુદ્ધિ ભલી સા. સુરા સામંતરાય–ગુ.
અઢાર લાખ પાલા ભલા સા. આગલિથીઉ જાય–ગુ. ૬૪

ચઉપઇ.

એટલું રાજા કુંમરનિરંદ, પ્રગટ ઉદય જીમ ગગનિ દિણંદ;
સબલ પ્રતાપી મોટો રાય, ચઢી તુરંગમ બાહિર જાય. ૬૫
રંગઈ ભંગ હુઓ તિહાં રાય, કૃષ્ણદેવ હરયો તેણે ઠાય;
મર્મ વચન મુખિ બોલ્યો આલ, કુંમારપાલ સરિ ઉઠી ઝાલ. ૬૬

[1] ચલાવે કામ.

રાખી તામ બનેવી લાજ, કિહા એવુ દિન પહઇસુ આજ,
,અલગો તેડી કરસું કાજ, અસ્યો વિચાર કરઇ મહારાજ. ૬૭

રાજભુવન નૃપ આવ્યો જસઈં, વેગ બનેવી તેડયો તસઈં,
વિનય કરી નઈ બોલ્યો રાય, વડો બનેવી બાપજ હાય ૬૮

એણુઈ હામિ અડમોથડી મારિ, પણિ મમ હસસો સભા મઝારિ,
ગુહ્યહસંતા મુઝ વિણુસ્યઇકાજ, સુભટ કોય ન માનઇ લાજ ૬૯

કર્મ મર્મ નઇ જન્મજ વાત, નવિ કહીઇ પૂર્વ અવદાત,
જીવતણી ગતિ નવિ લહઇવાય, સરીખા દિન નહીં રંકહ રાય. ૭૦

દહા.

સરિખા દિન સરિખા વની, નોહઇ સુર, નર ઈંદ્ર,
જીહા સપદ તિહા આપદા, ચઢત પઢત રવિચદ ૭૧

તરૂઅર સદા નહીં સરીખડા, જે નહિ દોનતિ સાર,
જેહ ચઢઈ નર તે પડઇ, ન પડઇ પીસણહાર ૭૨

જેણુઇ પથર સહ્યા ટાકણા, હેમ સયા લોહ ઘાય,
મુકુટ થઈ મસ્તગિ ચઢયા, જીન પ્રતિમા પૂજાય ૭૩

જેણુઇ વસ્ત્રિ વેદન [1]સહી તે પામ્યો નૃપ અગ
મુક્તાફલ વીધાવીઉ, તે પામ્યા સ્ત્રી સગ. ૭૪

છિદ્ર લહી ચઢિઉ તાવડઇ, વડ ધરિઉ તસ નામ
જસ તેહનો જગમા ઘણો સમરઈ આખુ ગામ ૭૫

જેણુઇ ખાધઇ ઘુમર ખમ્યા તો ધોરી ગુણ ગ્રામ
નદીતર પોદી સાહીઆ, જસ હીણા નર નામ ૭૬

---

૧ લહી.

એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ સમઝજે, મમ જે નૃપની આદિ;
એક સાહ નઈ બીજો સેવડો, સું જોઇશ બેની આદિ. ૭૭

નદી નિરંદહ ઋષિ કૂલ, મુક્તાહલ કમલાણુ,
એતાં આદિ ન જોઇઇ, ગુણ લીજઇ ગુરૂઆઇ. ૭૮

ગૂણ લીજઇએ પચના, સૂણયો શાસ્ત્રજ ભાવ;
જીમ દીવો તિમ નરપતિ, બેહુનો એક સ્વભાવ. ૭૯

જેણઇ ઉપાયો દીનડો, ન કરઇ તેહની સાર;
તઈ થાપ્યો નૃપ મુઝ તણઇ, મ કરીસ મૂઝ પતીઆર. ૮૦

ડાકણિ પાસા જીમ કહ્યો, લખમી યોવન [1]કાલ;
શાસ્ત્ર શસ્ત્ર પતીઆર ગ્યો, ખિણમા વયરી થાય. ૮૧

નદી નખ્યો નરપતિ, નારી વચન વિલાસ;
નિર્ગુણ નીલજ નીચનો, સો કીજઇ વિશ્વાસ. ૮૨

નૃપ વારઈ બહુ પ્રેમસું, તુ મમ લોપીસ લાજ,
ભગની કંત વડ નાતરઇ, મઈં સંપ્યું તુઝ રાજ. ૮૩

દૂધે સિચ્યો લીંમડો, તોહે ન મીઠો થાય;
અહિનઈ અમૃત પાઇઇ, તો સહી વિષ નવી જાય. ૮૪

વાર્યા ન રહઈ કૃષ્ણદેવ, સુચઇ પૂરવ ભાવ,
મુકઈ નહીં સુર નર પશુ, આપ આપણો સભાવ. ૮૫

મધુરઇ વચને વારતા, કરતો [2]કૌટિલ વાત;
સુકવિ કહઈ નર સાભલો, રાખ્યા ન રહઈ સાત. ૮૬

કમલા, યોવન, લબાડ, કાલ, અતીસાર, ગજકર્ણ;
પ્રાણી રાખ્યો નવિ રહઈ, [3]જવ આવઇ જન મરણ. ૮૭

---

૧ રાય. ૨ : કુટલ. ૩ નર હે આવ્યું મર્ણું.

રાખ્યો ન રહઈ કૃષ્ણ દેવ, તામ વિચારઇ રાય,
બાંડ બીસ દૂઝઈ તદા, [1]જવ તે પાછુ ખાય ૮૮

ચઉપઈ.

અસું વિચારી નર ભૂપાલ, તેડયા નર નારી તતકાલ,
અરે સેવકો કહું છુ અહો, કૃષ્ણદેવ મ્હક્ષ જાઓ તુહો ૮૯
તેને અગિ ચોરો જઈ સુર હાડ સવે મ્હરયો ચકચૂર,
લેઇ આગ્યા આવ્યા તિહા, કૃષ્ણદેવ બનેવી જીહા. ૯૦
વિનય મ્હરીનઈ વનગા વાડ, [2]ભરડી ભાજ્યા [3]હાડહાડ,
તેહની મયા કોયસ કરઇ, જીમ જીવઇ નર નવિ મરઇ ૯૧
કૃષ્ણદેવ કરઇ મનિ શોક, જોયો જીભ્યાકેરો દોષ,
જેહની રસના લાબી હસઇ, તે નર નારિ દૂખીઆ થસઇ ૯૨
કમલપ્રભ આચાર્ય જેહ, તીર્થંકર દલ મેલઇ તેહ,
મરણ લહીમુનિ [4]દૂરગતિ જાઇ, તેતો રસનાતણો પસાય ૮૩
પૂરવભવિ શ્રીઋષભ જીણંદ વૃષભ મુખિ [5]ચિતવતા બંધ,
લાગૂં પાપ જો ચોખુ મન, વરસ દિવસ નવિ પામ્યા અન. ૯૪
મરિચિ ભરતતણો સુતજેહ, અસત્ય વચન મુખિ બોલ્યો તેહ,
બહુ સસાર વધાર્યો તિહાઈ, જીવ ભમ્યો તસ ચઉગતિ માહિ ૮૫
વિક્રમ રાજા સાહામુ જોય, જીભઇ બહુ દૂખ પામ્યો સોય,
શનીસરસાથિ સાહનઈ લાવ્યો, થઇ ચઉરગ [6]દૂખડા ભોગવ્યો ૮૬

દૂહો.

[7]વનમા દાધા રૂખડા, કૂલ્યા દીસઇ કાહઇ,
કુવચન દાધા ન [8]કૂલઇ, સાનઇ હઇડામાહિ ૯૭

૧ જ્યાહારે ૨ ભરડી. ૩ હાડેહાડિ ૪ દુર્ગતિ ૫ ચિતવિર્ત.
૬ સ્યાંનો ૭ દવના. ૮ પલ્લવઇ

જન્મતણી જે પ્રીતડી, એક કુવચનઈ જાઇ;
સુવચન સોય ન વિસરઇ, જીમ સુપુરૂષ નિજ માય. ૯૮

સરગ નરગ મુખ જીભથી, જીભઈ નર સુખ હોય;
જીભા વસિ નહીં જેહની, તે દૂખીઆ ભવ દોય. ૯૯

કૃષ્ણદેવ દૂખીઉ થયો, ધૂજ્ય વેરી સોય;
કુંમારપાલતે સહુ નમઇ, આંણ ન ખંડઇ કોય. ૧૦૦

લખમી લીલા બહુ ધરી, નૃપ ન કરઇ અન્યાય;
અકર નહી જસ [૧]ગામમાં, ડંડ ન લીઇ (બા) રાય. ૧

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ સીમધરજી—એ દેસી.

ડંડ નહીં જસ રાજમાજી, ડંડ તે દેવલિ હોય;
બધ નહીં જસ ગાંમમાંજી, બધણુ ભૂષણ સોય;

સુંણો નર ? સાચો કુમરનિરંદ, સુ.
અધિક પ્રતાપી શોભતોજી, જીમ ગગનિઅ દિણંદ–સુ. ૨

બધન બાલી કુંચુઇજી, બધન મસ્તગિ વેણિ;
બધન ઘોટિક પેટનઈજી, પણિ નવિ બંધન કેણિ–સુ. ૩

વંકાઇ લોકમાં નહીંજી, વકા વહઇલી કંમાણિ;
નાના નહિં મુખ લોકમાંજી, ના પર કરવા હાણિ–સુ. ૪

હરખ નહી કો [૨]કહઇનુજી, હરઇ ત્રિયાપર ચિત્ત;
મારિ શબ્દ નહીં ગાંમમાંજી, તે લોહકાર વદંતિ–સુ. ૫

---

૧ રાજમા. ૨ તેહનું.

મારિ શબ્દ ભૂઆ ધરીજી, કઇ દીમઇ રણમાહિં,
કુમારપાલના [1]ગામમાજી, મારિ શબ્દ નહી કીહાઈ—સુ ૬

નગર લોક નપુંસકાજી, પરસ્ત્રી ગમનહ તાજી,
બહુ બોના નર બહુ ધમઇજી, [2]પરગુણ બોલણ માજી—સુ ૭

મુગા વસઇ બહુ ગામમાજી, પર અવગુણ નથિ હામિ,
તસકર બહુ તસ ગામમાજી, ગુણ ચોરેવા [3]હામિ—સુ ૮

દુહા.

ગુણ બોલેઈ સહુ પરતણા, અવગુણ નહી સંસારિ,
વસઇ લોક પુણ્યવંત તિહાં, છિદ્ર રહિત નર નારિ. ૯

ચઉપઈ

છિદ્ર રહીત વસઇ નર ત્યાહિં, છિદ્ર અ છઈ માણુ મોતીમાહિં,
દમન નહી જસ નગર મઝારિ, ગજ અરિ દમન લહઈ તસ હારિ ૧૦

એહો ન દીસઇ કો નર કિહાઇં, રાહુ ગ્રહઈ જઇ રવીને [4]તિહાઇ
અથવા ચંદ્ર ગ્રહણ પણિ હોઇ, કઇ વર વહુકર ગ્રહણઈ સોય ૧૧

અસ્યુ નગર તે પાટણ કહું, ઇંદ્રપુરીથી અધિકુ લહું,
રાજા કુમરનરિંદ જીહા, બાવન હહાજસ [5]નગરસું તિહાં, ૧૨

હેમાચારજ સરિખા જતિ, હેમ વ્યાપ્ણ ઘણા હરી મતિ
હેમબિંબ હરિ મૂરતિ ઘણી, હા મુખિ દાનહ દેવા ભણી ૧૩

હીઇઇ બુદ્ધિ બહુજન વસઇ, અનઈ હસાવઇ આપણ હસઇ,
હરીઆલીના બહુ મહઇ નાર, હડીઆ લોહ [6]તણા વહઇનાર ૧૪

હાકયા વહઈ એહવા નર ઘણા, હાથી હયનરની નહી મણા,
હથી પુધી હથીઆરહ ઘણી હીરા જાતિ હુઈ અતિઘણી ૧૫

હેમ અસુનહદંસ નહિ મણા, હીરા જાતિ પટોના તણા,
હાથિ મોકના પુર જન લોક, હરિ સરિખા નર વસઈ અશોક ૧૬

હેમાચલની વસ્ત અનેક, હાસ નરનઇ છઇહા વિશેષ
હેમતિ રિતુના ભોગી સહુ, હૂમિ લોક વસઇ તિહા બહુ ૧૭

હરી વસી હરિઅડ બહુ વસઈ, હાનિ હીડુ અતિ ઉનસઇ,
હડકતણા છઇહા બહુવહઇનાર, હાર હેરમી હરિ ધન સાર ૧૮

હાની હન નવિ લાધઇ પાર, હડીમાર હડીઆ વરકાર,
હસા હોની હોલા હર્ણું, કો નવિ ઉપાય તમ મરણુ ૧૯

હરિ હમ હોનાઇઆ જીવ, તે સુખીઆ [1]નનિ ચગ્ગ સદૈવ,
હરખી હરિનકી નારિ, હસા ગમની પુગ્હ મઝારિ ૨૦

હસ્ત વદન હય ગતિ હસ્તની, હમહ઼ાઈ હાનઈ ગતિ મનિ,
એ બાવન હહા પુરમાહિ બાવન વના તે દૂરિ ત્યાહિ ૨૧

વિકન વિટન વાકા નર છઇહા, વિસન સાત નિવાર્યો તિહા,
વક્ર વિરોધી નહી પુરમાહિ વિપ્રીત ભાખી મઇયા તિહાંઇ ૨૨

વયરી વિઘન નવી વરૂઇ વાત, વચક નર નહીં વિશ્વાસઘાત,
વહિ પાડા વંચના કરનાર, તે પુરમાહિ નહિ નિરધાર ૨૩

વાસી ભોજન કો નવિ કરઇ, વનર વાણી પુરજન પરિહરઈ
વઢા વઢીઆ નરજે પણિ હતા, ભૂપઇ તે વાર્યા બોલતા ૨૪

વિવા વિરૂઇના જે ધણી, ભૂપઈં તે નાખ્યા અવગુણી
વચન મુખા નવિ બોલઇ કોય, વાદ કુવાદ [2]નવિ બોલઇ કોય ૨૫

વાસના ભુડી જે નર નારી તે નવિ લાભઇ પુગ્હ મઝારિ
વાત નહી છઇહા નઘા તણી કાઢીઆ વઢી મતિના ધણી ૨૬

---

૧ વનચર ૨ ત્યાહા નવિ હોય

વિનીતા જે શીનઈથી ખમઈ, અની નારી તે તિહ નવિ વમઈ,
વલી વિભચારી નર નવિ મિલે, વરણી વરગ થો નવિ ટલઈ ૨૭
પ્રભવઇ નહી વ્યંતર વ્યંતરી, જેણઇ નગરઈ ન વસઇ વાકરી,
વિષધર વીછી સરિખા નરા, નગર થકી તે રહી બાહરા ૨૮
વારુણી પાન તણા કરણહાર વારૂ વાનના બાજનહાર
નૃપ હરી નર્મ વાઢિ જેહ પાટણમાહીથી કાઢયા તેહ ૨૮
વણજ કુવણજ તિહા નવિ હોય વિન રીમઇ નવિ ખાઇ કોય,
વલી પુરૂષ જીહા નહી વિનગણા વિકન નર પ્રાહિ નહી ઘણા ૩૦
વચન વડાનુ ખડઇ જેહ, પુરથી દૂરી ગયા નર તેહ
વાધ્યુ મોનઈ વાર્યો નવિ રહઈ અસ્યા પુરૂષ કા યા તિહા સહઇ ૩૧
વેર વગડ નહી ધરિ ચારિ પ્રાહિ ચોડી વિધવા નારિ
મુનિં મુહી જીહા વાણુકી, સાત રોગ તે પૂરમા નહી ૩૨
પાનો વેદ ન નહી વનવાય, વણુવરાધ્ય(નહી)નસિ કપન થાય
વિષ્ટ કુહાડઇ વાય કુવાય, દોય વસ્ત નહી તેણઇ ઠાય ૩૩
એહ બાવન વરયા વના સુણજો બોન કહુ રજે નવા
કુમારપાનઇ વલી પરહર્યા, બાવન લના પૂર બાહિર કર્યા ૩૪
લઠ લગાડી લાજ રહીત, ચવચક લપટ લખણ સહીત
લોલુપ લુંદિ તણા ખાનાર પુર બાહિર કાઢયા તેણીવાર ૩૫
લક્ષણહીણો લોભી લતખોર લહેણું નાપઇ કઠિણ કઠોર
લોપઇ વચન રાયનુ જેહ પાટણમા ન વસઇ તેહ, ૩૬
લુણ હરામ તણા કરનાર, લસણ કંદ તણા ખાનાર,
લઘુતાપણુ નર પામ્યા જેહ લજાવ્યા નવિ લાજઇ તેહ ૩૭

લપોડસંખ વાસરીઆ હતા, લહલ્છર્ણું જૂઠું જે બોલતા,
લાંબી જીભ અનઘ લાંપડા, સભા ધણી કાઢયા બાપડા. ૩૮
લોચન લુગડાં મયલું દોઇ. ગાવ સભામાં નહી નર સોય;
લત લપડાક અનઇ લાકડી, એ ત્રિણ્યિ નઈ વેલા પડી. ૩૯
લસકરપરની જીહાં નહી બીહીક. લાસી લાવાં ન હણઇ લીખ;
લેસ્યા [1]ભુંડીના નર નહી, લોભી લેણીઆ નાઠા તહી. ૪૦
લિંગ [2]નહાંકઇ લહણઇજીભઇ, તે પાટણપુરમાંહિ નવિ જભઈ;
લોચનાં નાંણ્યાં [3]નહીં નિહા, લૂખા પુરૂષ ન દીસઈ [4]તિહાં. ૪૧
લેહનારા ચોરા [5]પુરૂષ છહા, લૂખસ લિંપાતા વૃછ તિહાં;
લાંઘણ લોટઈ નઇ નર કોઈ. લૂખું ન જમઈ પુર જન સોઇ. ૪૨
લીધો બોલ ન મુંકઇ જેહ, ભૂપઇ હાકી કાઢયા તેહ;
લાયો શબ્દ નવિ જાંણઇ કોય લુંડી સરીખા નર નહીં કોય. ૪૩
લડત ખોર લખ લખતા જેહ, પ્રાંહિ પાટણમાંહિં ન રહ્યા તેહ;
લાંઘા, લેપક લકડકાડ, બાવનમાં તે કહ્યા તિહાં લાડ. ૪૪

દુહા.

લાડ નહી જસ દેસમાં, કાઢયા કહીણુ કઠોર;
પાલિ મધ્ય જઇ તે વસ્યાં, જીહાં ઝાઝાં રહઈ ચોર ૪૫

ઢાલ.

ગિરિજા દેવી નઇ વીનવું–એ દેસી–રાગ–ગોડી.

સાંસો કીધો સામલીયા–એ દેસી.

તસ્કરમાંહિ નર તે રહ્યા રહ, પઠઇ ન [6]કોપ્યો રાય;
સુપુરૂષ તે તાકઇ જસ્યો રહઈ, તસ્ચીન મુંકઇ ધાપ. ૪૬
બાંખઈ કુમર નરેશ્વરરે–એ આંકણી.

---

૧ નર નારિ. ૨ દેખાડ્યુ ૩ નવિમહિ. ૪ કહી. ૫ નર સાહાં ૬ કોપ્યો.

બાહુબલિ તે તાકયો ઘણુંરઇ, પણિ નવિ હણીઉ ભ્રાત;
નિજ કુલ સાંહમું જોઇ કરીરશ, દિઇ સિરિ પોતઇ હાથ-ભાં. ૪૭

ઉદાઇ રાય આગઈ હવોરે, સબલો સોય સુજાણ;
ચંડપ્રદ્યોતન ડાંભીઉરઇ, પણિ હણીઆ નવિ પ્રાંણ-ભાં. ૪૮

અષ્ટાપદ ગિરિ ઉપરિરે, વાલિ ચાંપ્યો પાય;
રાવણ રાય અકલાવીઉરે, પણિ નવિ રાખ્યો [1]તાહ-ભાં. ૪૯

તિમ ઉત્તમ નર નરપતિરે. હૃદય વિચારઈ આપ.
ઉંદિર કુલનું સું મારવુંરે, કોપ્યો ફણિધર સાપ-ભાં. ૫૦

[2]કદલીદલ વનનું બલ કિસુંરે, કોપ્યો જીહાં કોહાર;
ન ખમઈ નાલ તે કમલનુંરઇ; હસ્તી સુંઢિ પ્રહારે-ભાં. ૫૧

કોહલ ઉપરિ સું કરૂંરે, ગાઢ ઘણુ નો ઘાય;
સરોવર પાંણીઅ રેલતાંરે, કીટક કુલ રોલાય-ભા. ૫૨

છાગ, શશા કુલ નવિ ખમઈરે, પંચાયણની ફાલ;
પરાલ પૂલ તે નવિ સહઇરે, દાવાનલની ઝાલ-ભા. ૫૩

કણની જાતિમાં આકરોરે, કઠિણ કોરડ રુઆર;
પણિ ઘંટા મનિ તે કિસ્યોરે, દલત ન લાગઇ વાર-ભા. ૫૪

નર મૂરિખ નબલા સરિરે, મુંકઇ સબલો ઘાય;
કુંભ પ્રહાર તે વજ્રનોરે, કરતાં ન રહે લાય-ભા. ૫૫

ઢાલ.

લાવની–રાગ મલ્હાર–ઉલાલાનો.

આણ ન ખંડઇ નૃપની કોઈ, પાલઈ નિર્મલ ગજ લાવરે;
એણઇઅવસરિએકગાંધર્વઆવ્યો, જીહા બઇઠો મહારાજ–લા. ૫૮
તેણઇરાગધર્વએકરાગઆલાપ્યો, આયો મેઘ મલ્હાર–લા.
ચિહું દસિથીતવ વીજ ચમકઇ, વૂઠો મેઘ અપાર–લા. ૫૯
વાત સુણી તવ હેમાચારજ, આવ્યા નૃપ નઈ સંગિ–લા.
અત્તમ સુરહ આલાપ્યો આગિ, કાષ્ટ ફુલાઈ મનિ રંગિ–લા. ૬૦
સ્વરનાભેદ કહઇ નૃપ [1]આગલિ, ઉપજવાના ઠામ–લા.
ષડગ રાગ ષટ્ થાનકિં થાય, નામ કહઇ અભિરામ–લા. ૬૧
કંઠ ઉદર રસના નઇ તાલુ, મસ્તગ છઠું નાક–લા.
[2]ષડજનાદ ખટ થાનકિ ઉપજે, હેમ સૂરિ મુખિ વાક–લા. ૬૨
ઋષભ રાગ હિદયથી ઉપજઇ, નાક થકી ગંધાર–લા.
મધ્યમનાભિપંચમ ત્રિહુ ઠામિ, કંઠ હ્રદય સરિ સાર–લા. ૬૩
સિંધુ સોય નિલાડઇ નિરખો, સઘલાઈથીઅ નિષાદ–લા.
ષડજ સ્વરઇ બોલઇમુખિ મોરો, ઋષભ તે કુટ કુટ નાદ–લા. ૬૪
રાજહંસ લવઇ ગંધાર, [3]ગવાલકા મધ્યમ સાદ–લા.
પંચમ કોકિલ સારસ [4]ધૈવત, કીર નિષાદહ નાદ–લા. ૬૫
ષડગ સ્વરઇબોલઇમુખિ માદલ, ગોમહીષ ઋષભજ નાદ–લા.
સંખ થકી ગંધાર ભલે રો, મધ્યમ ઝલરી [5]સાદ–લા. ૬૬
પંચમ ગોહીઆસિ ડમર, મહાભેરીય નિષાદ–લા.
વાજીત્ર જાતિ કહીઇએ સાત, ઉપજઈ સુંદર નાદ–લા. ૬૭

---

૧ આગલ. ૨ ષડ્જ રાગ એણિ થાનકી. ૩ ચાતુક. ૪ સિંધવ. ૫ નાદ.

બાહુબલિ તે તાકો ઘણું રઈ, પણિ નવિ હણીઉ ભ્રાત,
નિજ કુલ સાહમુ જોઇ કરીનઈ, દિઇ સિરિ પોતઈ હાથ–ભા. ૪૭
ઉદાઇ રાય આગઈ હનોરે, મરતો સોય સુલક્ષણ
ચંડપ્રદ્યોતન ડાભીઉરે, પણિ હણીઆ નવિ પ્રાણ–ભા ૪૮
અષ્ટાપદ ગિરિ ઉપરિરે વાલિ ચાંપ્યો પાય
રાવણ રાય અકળાવીઉરે, પણિ નવિ રાખ્યો વૈતાઢ–ભા ૪૯

વચને દેહરૂં થયુંરે, ખાવા લાગોરે મંસ;
તવ [1]બોલીઆરે, સાભલિ રાય સુવંસોરે—નૃ. ૭૮
તે ભૂવન નઠરે, જીહાં સોમેશ્વર ઇસ;
મંસ ન ખાઇઇરે, નૃપ ભ્રમ કર્યો કાંઇ રીસોરે—નૃ. ૭૯
વચને નૃપ હરખીઓરે, ચઢીઉ કુંમરનિરંદ,
નૃપ ફરી તવ તેડીઆરે, સાથિ હેમ સુરિંદ—નૃ. ૮૦
નિત્ય સુખાસણ પાલખીરે, બઇસો મુનિવરરાય,
હેમ કહઈ નૃપ જે જતીરે, તે ચાલિ નિજ પાયરે—નૃ. ૮૧
તુહ્મો આગલિથી સંચરરે, અહ્મો જાસુ ગિરિનાર;
શ્રી સેત્રુંજય આવસુ રે, ઇસ તણઇ દરબારોરે—નૃ. ૮૨
નૃપ ચાલ્યો પાટણ ભણીરે, મુનિ સેત્રુંજય જાયરે;
જીહાં સોમેશ્વર દેહરૂંરે, તિહા બિહ ભેલા થાયોરે—નૃ. ૮૩
એણઇ અવસરિ દ્વેષી ઘણારઇ, બોલ્યા બ્રાહ્મણ એમ,
તુહ્મ નમી નૃપ ઇશ્વર તણઇરે, નવિ નમઈ મુનિ હેમોરે—નૃ. ૮૪
નૃપ[2]ભણઈ સુણો મુનિવરરાઈ, તુહ્મ નવિ માનોરે ઇસ,
એ જગિ મોટા દેવતારે, સઈ નવિ નામો (તહ્મો) સીસોરે—નૃ. ૮૫
હેમ સુરિ મુખિ ઇમ કહઇરે, હરિ, બ્રહ્મા, જીન, ઇસ,
જે સેવ્યો શિવપદ દિઇરે, તાસ નમાવુ હું સીસોરે—નૃ. ૮૬

ઢાલ

પાંડવ પાચ પ્રગટ થયા—એ દેશી—રાગ વિરાગ

મુનિ વચને નૃપ હરખીઉ, બોલ્યો મુખિ તતખેવરે;
હેમ સુરિંદ સરીખો ગુરુ, ઈસ સરીખો મુઝ દેવરઈ—મુ. ૮૭

૧ વાળિઉરે. ૨ કહે

નાદિ મોહ્યા રહ્યા નર નારી, પસુઆ પખી જેહ
જાતો કાન ન જાણઇ દેવા નાદિ લીણા તેહ–લા. ૬૮

સુખીઆનઈ હુઇ નાદ વિનોદી દુખીઆનુ દૂખ જાય–લા
સકલ પ્રાણીનઈ તે મનોહારી કહર્યું દૂત કહાય–લા ૬૯

નવ નવ રસ ઉપાજો નાદ ગાન્ધર્વસામ જસ નામ–લા
પંચમ વેદ બહુ પણિ એહનઈ પથીનો વિસરામ–લા ૭૦

દૂહા.

હઇ હઇ નાદ અપરમપાર સુણતા રીઝઇ લાલ
સરોવર મોહ્યા હંસલા મૃગહ ચરતા ભાનિ ૭૧

નાદ પીઅતો જે મરઇ તેહની કા ઈઇ માય
વિસહર વેધઇ કરડનઇ મૃગહ મેરવા જાય ૭૨

અસ્યો નાદ શ્રવણે સુણી, હરખ્યો કુમરનિરંદ
એહુ કરજોડી નૃપ વિનવે ધન્ય તુ હેમસુરિંદ ૭૩

હેમ સુરિ નૃપ આગનિ, વાચઇ શાસ્ત્ર અનેક,
એણઇ અવસરિ પરદેશથી આવ્યો નર તિહા એક ૭૪

નૃપ વચને દેહરૂં થયુંરે, ખાવા લાગોરે મંસ,
હેમ સુરિ તવ [1]બોલીઆરે, સાંભલિ રાય સુવસોરે–નૃ. ૭૮
જાઇ જોઇઇ તે ભૂવન નઇરે, જીહાં સોમેશ્વર ઇસ;
તિહાં લગઇ મસ ન ખાઇઇરે, નૃપ મમ કરજો કાંઇ રીસોરે–નૃ. ૭૯
એણે વચને નૃપ હરખીઓરે, ચઢીઉ કુંમરનરિંદ,
વિનય કરી તવ તેડીઆરે, સાથિ હેમ સુરિંદ–નૃ. ૮૦
નિઉ સુખાસણ પાયખીરે, બઇસો મુનિવરરાય,
હેમ કહઇ નૃપ જે જાવીરે, તે ચાલિ નિજ પાયરે–નૃ. ૮૧
તુહ્મો આગલિથી સંચરરે, અહ્મો જાસુ ગિરિનાર;
શ્રી સેત્રુંજય આવસુ રે, ઇસ તણઇ દરબારોરે–નૃ. ૮૨
નૃપ ચાલ્યો પાટણ ભણીરે, મુનિ સેત્રુંજય જાયરે;
જીહા સોમેશ્વર દેહરેરે, તિહા બિહુ એકઠા થાયોરે–નૃ ૮૩
એણઇ અવસરિ દ્વીજી ઘણારઇ, બોલ્યા બ્રાહ્મણ એમ,
તુહ્મ નગી નૃપ ઇશ્વર તણઇરે, નવિ નમઇ મુનિ હેમોરે–નૃ. ૮૪
ભૂપ[2]ભણઇ સુણો મુનિવરરઇ, તુહ્મ નવિ માનોરે ઇસ;
એ જગિ મોટો દેવતારે, સહૂનવિ નામો (તહ્મો) સીસોરે–નૃ. ૮૫
હેમ સુરિ મુખિ ઇમ કહઇરે, હરિ, બ્રહ્મા, જીન, ઇસ;
જે એપ્યો શિવપદ લિઇરે, તાસ નમાવુ હું સીસોરે–નૃ. ૮૬

ઢાલ

પાંડવ પાંચ પ્રગટ થયા–એ દેશી–રાગ વિરાગ

મુનિ વચને નૃપ હરખીઉ, બોલ્યો મુખિ તતખેવરે;
હેમ સુરિંદ સરીખો ગુરુ, ઇસ સરીખો મુઝ દેવરઇ–મુ. ૮૭

---

૧ વારિઉરે. ૨ કહે

ઢાલ

એમ વિપરીતિં પરૂપતાં–એ દેશી.

નરપતિ નર તેડાવીઆ, ખટ દર્શણ ના નાયેરે;
વાતોરે પૃછઇ નૃપ તસ દેવનીએ. ૯૭

એક કહે દેવ નારાયણ, ઇમિ બ્રહ્મા નઇં નમીઇરે;
ભમીઇરે જીમ ન્યારઇ નવિ ખાંણિમાંએ. ૯૮

એક કહઇ સસિ સૂર નઇ, નિત ઉઠી નઇ પૂજોરે,
દુજોરે દેવ ન નમીઇ કો વલી એ. ૯૯

હેમસૂરિં નઇં પૂછીઓ, કહુ મુનિવર તુઝ સાચુ રઇ,
રાચુરે કુણ મગતિ દેખી કરીએ. ૧૦૦

હેમ કહઇ સુણો નરપતી, સોય દેવ નઇં પૂજોરે,
ધ્રુજો રે દોષ અઢાર જસ વેગલાએ. ૧

ક્રોધ; માન, માયા, નહી, મૂરખપણું નહી જેહમાં રઈ,
તેહમા રે મદ આઠઇ જે વેગલાએ. ૨

લોભ નહી જસ દેવમા, નહી શોક નહી પ્રેમ રઇ;
તેમ રે ગતિ અરતિ નિદ્રા નહીએ. ૩

મિથ્યા મુખિ નવિ બોલવુ, નવિ પ્રાણીનો ઘાતો રઇ,
વાતોરે ન કરઇ જે ચોરી તણી એ. ૪

હાસ વિનોદ ક્રીડા નહી, ભવ મચ્છર ને ટાલે રઇ,
ગાલેરે દોષ અઢાર જે દેવના એ. ૫

દેવ અરચો આરાધીઇ, ગુરૂ નિગ્રંથ સાચોરે,
રાચો રે ધર્મ કહીઓ જે કેવલી એ. ૬

જીવ દયા જસ ધરમમા, નહી પ્રાણીનો ઘાતોરે;
નાચો રે સોય ધર્મ તુહ્મો આદરો એ. ૭

ચઉપઇ

સુર નર નાયક પાય પડઇ, દેવમોખિ અભિમાનિઈં ચડઇ,
પંચસહઈ પુસ્તક પોઠી ભરી, નગરમધ્ય [1]જોણઇ જોયુ ફિરી ૨૫

ઉદરિ પાગ બાંધી કરી, એક કરિ કૂદાનો ધરી
નિસરણી લીધી એક હાથિ, બિરુદાઉલી બોલઇ બહુ ભાતિ ૨૬

પેટ પાટાનુ કારણ કહઇ, મુઝ વિદ્યા ઉદરિં નવિ રહઇ,
રખે પેટ એ ફાટી જાઇ, ઈમ મુખિ બોલઈ પંડિત રાય ૨૭

કુદાલો [2]ઝાલ્યો તે માટિ છાનો પંડિત પર્વત ઘાટિ,
સ્વર્ગ મૃત્યુ જાઇ પાતાલિ, કુદાલઇ કાઢુ તતકાલ ૨૮

નિસરણીનો મહિમા અસ્યો, જે પંડિત આકાસઈ વસ્યો,
તેહને ઝાલી આણી ઇહાં ભૂચર લોક વસઈ જઇછઇહાં ૨૯

તે આવ્યો પંડિત ડોલતો, મુખિ વાણી એહવી બોલતો,
[3]પધર્યો પંડિત નગર મઝારિ પંડિત ઘરિ મુક્યઇ જન ચ્યારિ ૩૦

ખાઇ ખાજા ને પાણી પીઉ, નહી કરિ આવી ઉત્તર દીઉ
એમ કરતો આવ્યો દરબારિ, રાજાઇ કીધી મનોહારિ ૩૧

પંડિત કહઇ રે રાજા સુણો, તુઝ નગરીમા વાદી ઘણો
મુઝ સાથિ બોલઇ છઇ કેય, તુ પંડિત [4]સોધી નઇ જોય. ૩૨

હું [5]હાર તો પોઠી જાય, તે હારિ તો લાગઇ પાય,
એણે વચને બહુ હરખ્યો રાય હેમસૂરિ તેડયા [6]તમ હાય. ૩૩

આવ્યો મુનિવર નૃપ દરબારિ, આવિ બેઠો સભાહ મઝારિ.
કહુ ! રાજા વાદી કુણ નામ, તે સાથિ બોલુ ગુણગ્રામ. ૩૪

---

૧ તેણઇ. ૨ કરિ ૩ ફરતો ૪ સાચીને લેય ૫ હાર્યો
૬ તેણઇ

રાય કહઇ ઝાઝા તે ભલા, તુહ્મો મુનિવર દીસો એકલા;
એકલોસાયર હાર્યો સહી, સોય કથા તિહાં વીવરી કહી. ૩૫

એક ટીટૂડી સાયર સંગિ, ઈંડા પ્રસવઇ મન નઇ રંગિ,
સમુદ્ર વેલી આવી તિહા જસઈ, પખી ઈંડાં તાણ્યા તસઈ. ૩૬

[1]અભિચિ નક્ષત્ર ટીટૂડી જાણી, તેણઇ બલ પ્રાક્રમ બહુ પખિણી,
ધરઇ રેણુકા સાગર મઝારિ, સમુદ્ર જલ લેઇ નાખે બાહરિ. ૩૭

ચંચ દિઇ સાગર જલમાહિં, પગના પ્રહાર કરઇ બહુ તિહાં,
કરી પોકાર મેલ્યા પખીઆ, સારસ હંસ ટોલઇ તિહાં મીલ્યા, ૩૮

બગના વાયસનઇ કોકિલ મોર, ચડી ચાસ નઇ જીવ ચકોર,
લાવા તીતરનઇ ચીબરી, ગીધ પખિણી રોસઈ ભરી. ૩૯

આવ્યો ગુરૂડ તિહા ધરી વિવેક, છપાસી જોયણ પાખ અનેક,
તિણેં પખીઇ બહુ પર્વત ધરી, સાયર જલ નાખ્યા તે ફિરી. ૪૦

અકલાણો ઉદધી તિહા જસઇ, વિપ્રરૂપ ધરિઉ તિહા તસઇ,
આવી નમીઉ પખી પાય, કૃણ કારિણ દિઓ સાયર ઘાય. ૪૧

ગુરૂડ પખીઉ બોલ્યો તિહા, અહ્મ પખીના ઈંડા કિહાં.
આપો કઇ કરસ્યુ સગ્રામ, તુહ્મ સાયરનો ટાલું ઠામ. ૪૨

ધ્રુજ્યો સાયર જે ધનવત, લાવ્યો ઈંડા પુરા તંત,
આપી પાછો વલ્યો જસે, પુરૂષઇ સોય પચાર્યો તસે. ૪૩

દૂહા.

પુરૂષઇ સોય પચારીઓ, સાયર હું ધનવંત,
પખી આગલિ હારતા, લજ્જા હુઈ અત્યંત. ૪૪

ન પખીઉ સાયર ભણ્યઈ, ડુગર તો ગરૂઓય,
ધનહીણા પખી આગલા, કૃણઇ ન ગંજ્યા કેણી. ૪૫

---

[1] તવ આવી તેહની માજણી

માણુહીઆ એ [૧]પખીઆ, પણિ બહુનો પરિવાર,
તુ સમુદ્ર એકનો વડો, નવિ જીત્યો નિરધાર ૪૬
એહ વચન સાયરતણા, ભાખઇ કૂમરનિરદદ,
એ સન્યાસી બહુ મિલ્યા તુઝ એક હેમસૂરિંદ ૪૭
હેમ કહઇ સાચૂ કહ્યુ [૨]મહુરુ હારઇ એક
પણિ હું નહીં નૃપએકનો મુઝ પરિવાર અનેક ૪૮
અરિહંતસિદ્ધમુનિકેવલી ગણધર, સંઘ સુજાણ
[૩]તે પરિવાર સહુ મુઝતણો, જેહની જગિ વડાઈ આણ ૪૯
તુ પણિ ધર્મરાજાઅછઇ, તત્વતણો [૪]તુ જાણ
સાચ પખઇ તુ નરપતી, તુઝથી વચન પ્રમાણ ૫૦

ચઉપઈ

વચનવાદ ન કરસ્યો સહી, ગમસ્યા અર્થ પૂછો ગહગહી,
પૂછ્યાનો પડ ઉત્તર હોય, સહી પંડિત નર સાચો હોય. ૫૬

દૂહા

સન્યાસી ઉવાચ —

તુરીઆ તેજ નઇ નદીઅ જલ, પુરૂષ હી વાચા સાર,
સ્ત્રીનું મંડણ આભરણ, ગનઇ મંડલ્યોજ હાર. ૫૭

હેમ [1]કવિત્ત

કિસ્યો ગય સકલહાર, નારી જો હોય નીલજી,
કિસ્યો તુરિકો તેજ, રહે ચામડી વજી,
કિસ્યો નદીકો નીર વની ઉન્હાલે સુકે,
કિસ્યો પુરૂષ કો બોલ બોલ્યા નહી ચૂકઇ,
નઇતુરીઅ તેજ નિરી અસજ, સવિન નાહો સફણો,
હેમ ન માનઇ તેહ નર, જે પુરૂષહી વાચા ચૂકણો. ૫૮

દૂહા

[2]યોગી ઉવાચ —

મુનિઆ મંડણ કફડો, પ્રથવી મંડણ પુરૂષ,
પુરૂષા મંડણ લક્ષમી, વચન સોય સહ હર્ષ. ૫૯

કવિત્ત

હેમવાણી —

કિસ્યો હર્ષ નર ઉર, જો હુ આતમ નહુ રંજ્યો,
કિસ્યો મનાો કછ, ક્રોધ તન ચિતથિ મંજ્યો

૧ ઉવાચ. ૨ સન્યાસી

કિસ્યો પૃથ્વીઇં પુરૂષ, કુમતિઅ નઇં વિજ્ઞાની;
કિસ્યો નર મંડણુ દ્રવ્ય, કૃપણુ ગુણુ નહીઅ નર દાંની.
ન ન કાયા કષ્ટ ન ન નર મંડણુ, કરપી ઘરિ ઇસ્યો ધન;
હેમ કહઇ કિસ્યો વચન સાર, જેહું ન રંજ્યો મન. ૬૦

દૂહા.

સંન્યાસી ઉવાચઃ—

ઘર પુત્રે રણુ બધવે, કરતું મંડણુ દાંન;
દેવબોધિ પંડિત ભણુઇ, સુકૃત સાર સ્નાન. ૬૧

કવિત્ત.

હેમવાચઃ—

કિસું સાર સનાંન, હીઉં જો મયલ ન છંડઇ;
કિસ્યો તે પુત્ર કપુત્ર, કીર્ત્તિ જે કુલની ખંડઇ.
કિસ્યો રણુમાંહિ બ્રાત, જેહું દીસો બલગાત્ર;
કિસ્યો કર મંડાણુ દાંન, પોખઇ જેહું કુપાત્ર.
ન ન સ્નાન ન ન બંધવ, પુત્ર કપુત્ર નહિ ઘરિ ભલો;
કરિ કુપાત્રહ દાંનથી, દૂરગતિ રખેલઇ એકલો. ૬૨

તેહના બાંધ્યા જે જગિ લહઇ, તાસ તણો સ્વામી કુંણ કહઇ,
તેહનું વાહન અતિ બલવત, તેણઇ આણ્યો જગિ જેહનો અંત ૬૫
તેહનઇ બાધ્યા જે વસિ કરઇ, તે વહઇયો મુગતિ સંચરઇ;
જન્મ મરણ જરા નદી છીહા, કવિ કહઇ તે સુખ પામઇ કિહાં. ૬૬
એહનો અર્થ—કંદર્પ.

ચઉપઇ.

હેમવાણી —

શલીમુખ વાહન વાહન જેહ, તેહનું વાહન કહીઇ તેહ;
નેહનો [1]બેટા તેહનું પુત્ર, કંવણ સોય દીઠ મુઝ ઉત્ર. ૬૭
તેહનું ભખણ તાસ સુતાય, [2]તેહનો પુત્ર અલીઉ કહઇવાય;
કહુ કવિ તે સાથિ ઉપજઇ, સો વસિ કીધઇ શુભ ગતિ ભજઇ. ૬૮
અર્થ—[3]મન વસિ કરવુ.

ચઉપઇ

[4]યોગી ઉવાચ —

સુરપતિ વાહન કેરો સુત, તામ [5]સામિની કેરો પુત્ર;
તાસ પિતા મસ્તગિ જે રહઇ, કુણથી સોય કલકજ લહઇ. ૬૯
તાસ રિપુનો હામજ [6]લહઇ, તામ ધરીનઇ કુણ જગિ રહઇ,
તેહનો કુંણ ઝાલઇ જગિ ભાર, તાસ રિપું ઠાકુર કિરતાર; ૭૦
તેહની નારી સાથિં નેહ, ઝાઝુ દૂખ પામે નર તેહ.
જે નર તેહથી અલગો રહઇ, કોણથી મોય કલકિજ કેહ; ૭૧
દેવ બોધિ કહઇ તે સુખ લહઇ, લખમીછડે તે સુખીયો હોઇ.
એહનો અર્થ—દ્રવ્ય છાડવું.

---

૧ વાહાન ૨ તાસ ૩ મનિ વસિ કરઇ તે સુખી થાઇ.
૪ પ્રતિતોવાચ. ૫ સામાનિક. ૬ કેહે.

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

આદિઅખ્યર વિણ સહુકો જમઈ, મધ્ય ખ્યર વિણ ઞઝી ગમઈ;
અંત અખ્યરવિણ કો મમ કરો, તે અબલા ધર્મિ પરિહરો.

અર્થ—પાવડી.

ચઉપઇ.

સન્યાસી ઉવાચ;—

સિરિ ઉપનિ કરી જઈ વસી, કૃષ્ણ જલઇ ઝીલઇ ઉલસી;
મુખવિણ જીભા દીસઇ દોય, તેહનું કરિઉં ન લોપઇ કોય.
પંડિતજન નઇ આવિઇ કાંમી, તેહના માર્યા નાવઈ ઠાંમિ;
નપુંસકની નારી થઇ, ઉતપતિ તેહની લોટઇ સહી.

ચઉપઈ.

હેમવાણીઃ—

આદિખ્યર વિણ હરિની કથા, મધ્ય ખ્યર વિણ લેવું મિથ્યા;
અંતખ્યર વિણ મસ્તિગ જોઇ, તુઝ હરીઆલી ૧એહજ જોય.

અર્થ—લેખણ.

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

સુખીઉ તે જે સમતાવંત, દૂખીઉ તે જે દીણુ કરંત;
ઉત્તમ તે જે સાચું ગમઈ, હીણુ જાતિ તે જે પરનઇ દમઇ. ૬

પૂછ્યાનો પડુતર કરઇ, હેમ વચન [1]સહુકો સદહઈ;
દેવબોધ તિહા ઝાખો થાય, એણઇ અવસરિ તિહાં બોલ્યો રાય ૭

કાંઈક વિદ્યા બીજી રમુ, દેવબોધ ઉઠિઉ અભિનવો;
સ્વાંમી ગારૂડ વિદ્યા રમો, જો હારં તો પોઠી ગમું; ૮

તિણુઈ તિહાં વિદ્યા કીધી અસી, ઉંદિર મોટા આવ્યા ધસી;
હેમઈ ઉડાડયા તિહા સાપ, મંત્ર તણો તિહાં કીધું જાપ. ૯

તવ પંડિત તેડયા બિલાલ, રાજ સભામાં થયો કલ્લોલ,
હેમઈ તેડાવ્યા માજાર, નાઠા નોલ નવિ કરિઓ પ્રહાર. ૧૦

પંડિતનું મુખ ઝાંખું થયુ, દોકટ માન સભામાં લહ્યું;
હવઈ મુનિવરનઈ કિમ જીપસુ, દેવબોધ ; વિમાસઇ અસુ. ૧૧

વિગર ચિંત નર હુઓ જીંમ, કુંમારપાલ નૃપ બોલ્યો તાંમ;
સ્વાંમી તુ વાહણે આવયો, રાજ સભામાં પ્રગટ થયો. ૧૨

દૂહા.

એણે વચને પંડિત વલ્યો, આવ્યો જવ પરભાતિ;
ધર્મ કથા કહઇ નૃપતણુઇ, રંજ્યો પૃથ્વીનાથ. ૧૩

સૈવ ધર્મ વખાણીઓ, દેવ વખાણ્યો ઇસ;
ગુરૂ સંસારી બંભણા, તીર્થ ગંગા નીર. ૧૪

---

૧ સાચું.

ગંગા ઝીલું હરિ નમું, જંપું તો બ્રહ્મા નાંમ;
અસ્યા વચન પંડિત કહઈ, સભા વિસરજી તાંમ. ૧૫

ઢાલ.

વાસુ પૂજ્ય જીન પુણ્ય પ્રકાસ્યો—એ—દેસી—રાગ—આશાઉરી.

સભાવિસરજી સહુ કો વલીઆ, નૃપ તેડઇ દેવબોધો;
વાત વિનોદ કરતાં આવ્યા, દેહરાસરિ બહુ યોધો. ૧૬

કુંમારપાલ શુભ સ્નાન કરીનઇ, પૂજઇ હરિ પ્રતિમાંઇ;
શાંતીનાથની પ્રતિમા પાસઈ, પ્રણમી લાગો પાય. ૧૭

દેવ બોધ સંન્યાસી તિહારઈ, ખીજી બોલ્યો તાંમ;
ચંપાવન વચ્ચે સ્યો ધતુરો, જીન પ્રતિમા કુંણ કાંમિ. ૧૮

આદિ ધરમ સૈવ એ તાહરું, ઇશ્વર તાહરો દેવ;
શાલિ દાલિ ધૃત છાંડી રાજા, ઘઈંસ તણી સી ટેવ. ૧૯

માતાનું થન પાંન તજી નઈ, વિરહી નઈ કુણ ધાવઇ;
મણિ મુક્તાફલ હાર તજીનેં, કાદરડા કો ઘાલઇ. ૨૦

ગંગા નીર તજી કો રાજા, વહું નીર કાં પીજઇ;
ઉંચ પુરૂષની સંગતિ મુકી, નીચ તણી કાં કીજઇ. ૨૧

દૂહા.

જૈન ધર્મ જીન બિબ નઈ, મિહુકરિ આઘા ઠેલિ,
હરિહર વિપ્રા ગગાજલ, શૈવ ધર્મ મ મેહલિ ૨૪

ઢાલ.

રાગ-ધન્યાસી-દેખો પુણ્ય પ્રધાન-એ-દેસી.

કહિઉં ન માનઈ રાય, તવ દેવા પ્રરતગિ થાય,
હરિ, હર, બ્રહ્મા જેહ, ત્રોહે મુખિ તે બોલીઆએ. ૨૫

સાભનિ કુમરનિરદ પૂરવ ધર્મ ન છડીએ,
જગમા તત્વ વિચાર, હરિ હર બ્રહ્મા જાણીએ ૨૬

પ્રીત બાધઇ જવ દેવ, પિતરીઆ સાતઇ આવીઆએ,
મુખિ કહઈ કુમરનિરદ, અવર ધર્મ તુ મમ કરઈ એ. ૨૭

દુર્ગતિથી ઉધાર, એણુઇ ધર્મ અજ્ઞાનઇ થયોએ,
મ કરિસ બીજો એય, જો હુઇ અહ્ય કુળ તણો એ ૨૮

અસુ કહી કુલ સાત, દેવ સધાતિ ઉત્પતા એ;
ભૂપ તણુઈ ચિતાય, તેડયો ઉદયન વાણીઓ એ. ૨૯

દૂહા.

તેડયો ઉદયન વાણીઓ કહી તસ પૂર્વ કથાય,
મત્રી કહઇ ચિતા કસી, જો સિરિ મુનિવર રાય. ૩૦
જઇ જણાવ્યુ સુરિનઈ, ભાખ્યો સહુ અવદાત
મુનિવર કહઇ ઈહા આણુયો, જવ હુઇ પ્રભાત. ૩૧

ઢાલ

રાગ મલ્હાર ચતુર ચડ્રાનની એ દેસી

ઉગીઓ સુર સોહામણો, હુઉ પ્રેતવ પ્રભાતરે
ઉદયન કુમરનિરદસુ, નિજ ગુરૂ વંદઇ જાનરે ૩૨
કુમરનિરદહ કેસરી જોહવો ગગનિ દિણુદરે,
બહુ પરિવારસું પરિવર્યો, જાણે પુનિમ ચદરે–કુ ૩૩
ગુરૂ વદન કરી નૃપ ઠવઇ સુણઇ ધર્મ કથાયરે,
મુનિ કરઇ પવનની સાધના રિઝવવા નિજ રાયરે–કુ ૩૪
ગાદી માત આસણુ તજ્યું, બઇઠો તિહા ઋષિરાયરે,
ગુરૂ થા અતરીક આસણુઈ નૃપનઇ કૌતુગ થાયરે–કુ ૩૫
મધુર વચન દીઈ દેસના કરજ્યો જીવ દયાયરે,
જગુ ઢરે નૃપ પરતણા, સુખી તે નવિ થાયરે–કુ, ૩૬
દેવ અસ્યોગ્ય આરાધીઇ નહીં કામ કષાયરે
ગુરૂ નિગ્રથ નઈ સેવીએ, જીમ ભવના દૂખ જાયરે–કુ ૩૭
કુગુરૂ, કુદેવ, કુધમનો, નવિ કીજીઈ સગરે,
મુરખિ માનીએ કિમ તરઇ, જેહનઇ એહસું રગરે–કુ ૩૮

તત્વ વાત બુઝઇ નહીં, દેવ સહુકો કહઈં;
હેમ કહઇરે સુરખિ ઘણા, દેવ ન કો સાચો [1]સહઇ. ૩૯

આક, ધતૂરીઓ, અગથીઓ, પૂજ પાતરી ચઢાવઈં;
રૂંડમાલા ગલમાંહિં, ઇસ તવ ખુસીઉ થાવઇ;
ऋद्धि પોટલા રાખ, બયલ એક ખાંડો બાંડઉ;
ઘરિ ઘરિ માંગે ભીખ, કહું દેવ કઇ ગાંડો !;
બોલો બોથો સહુકો કહઈં, બોલો તે સાચે સહી;
હેમ કહઇ નઈ દેવ, દેવપણું ચાલ્યું વહી. ૪૦

વ્યાઘ્રચર્મ પાથરઈં, હાથિં ડમરૂ વજાવઇ;
આગઈં રૂપ અપાર, ઉર ભભૂત લગાવઈં;
પૂરઇ સીંગી નાદ, સીસ બહુ જટ વધારઈં;
મસ્તકિ રાખે ગંગ, ધ્યાન ચિત્ત ઉનસું લાવે;
નામ ધરાવે દેવતા, કરણિતા એહવિ કરઈં;
હેમ કહઈ એ દેવ નઈ, પૂજત હી કહો કિમ તરઉ. ૪૧

ઇસ ન પૂજ્યો દેવ, ભીખ [2]જોગેઇ ઘરિ ઘરિ માગી;
જોરૂ આગઈં નાચિ, હુઆ સો બડા અભાગી;
અફીમ ઓર વછનાગ, ભંગ બહુ ખાવઇ ભંગી;
જોગી કહાવઇ આપ, પૂજાવઇ લોક કુલિંગી;
કાંમ જલાયા જાગી કહઇ, ત્રિયા વિના નહી એકલો;
હેમ કહઇ [3]રે નૃપતિ, ઇશ્વર દેવ તે નહીં ભલો. ૪૨

દૂહા.

ભયો નહીં એ દેવતા, તારઈ નહીં નૃપ તોય;
અગનિ હરિ જઇ અબિકા, જગમાં જૂઠું જોય. ૪૩

---

૧ કહિ. ૨ રહ્યો ઉભિયા પગિ લાગિ. ૩ સુણ.

વિવિધ પ્રકારનાં પૂતળાં, નાંમ ધરાવઇ દેવ;
ગુણવિણ્ણ ગહેલા માનવી, શું કરતા તસ સેવ. ૪૪

કવિત્ત.

દેવ અગનને ઇસ હરિ ઉચ્છગે નારી,
ઉમયા ઇચ્છે મંસ હાથિ ખડગ મુષ્ઠિ મારી;
પાણી તીરથ જાસ અગ્નમાર તેજ ધર્મ;
ગુરૂ સંયોગી જાસ નામ કહાવે બ્રહ્મ;
પાત્ર કાગ પુંછ પૂજે સિસ નમાવે સાપને;
મુનિ હેમ કહેરે નરપતિ કેહિપરિ તારે આપને.

દુહા.

તારઈ નહીં નર તિહાં લગઈ, ન કરઇ તત્ત્વ વિચાર;
સુદ્ધ દેવ ગૂરૂ ધર્મ વિણુ, કો નવિ પામઇ પાર. ૪૫
રાગ રહિત તે દેવના, [1]અપરિગ્રહી ગુરૂ સાર;
બહુ દયા જસ ધર્મમાં, એ નિશુઇ તત્ત્વ અપાર. ૪૬
એણે વચને નૃપ હરખીઉ, રંજી રાજ સભાઇ;
ગુરૂ વ્યાખ્યાન કરી [illegible]

જીન નઇ નામઇં સીસરે, મુખિ દેતા(અતિ) આસીસ રે;
નૃપ! જીવયો કોડિ વરીસરે, કરૂ શુદ્ધ ધર્મની આસ રે;
જીન નાંમિં હુઇ જગીસરે.—હે૦ ૫૦

નરગ થકી અમ્હો નીકલ્યારે. શ્રી જીન ધર્મ પસાય;
વારૂણુ મોટા રાયરે, તાહરાં પુરવજ સુખીયા થાયરે.
તેતો જૈન ધરમ મહેમાયરે હે૦ ૫૧

ચઉવિસે જિન પ્રતિમારે, બોલે મધુરી વાણી;
જૈન ધર્મ નઈ જે તજીરે, બીજાઇ ધર્મિ જાણીરે,
તે લહઇરયઈ ચોગતિ ખાંણિરે હે૦ ૫૨

તેહનઈઆભવિપરભવિ હાંણીરે, ભજી જૈન ધર્મ ચિંતિ આંણી.
રાજા મનિ હરખ્યો ઘણુંરે, લાગો ગુરૂ નઇ પાય,
શુભમતિ સાચી આંણીરે,—હે૦ ૫૩

બારવ્રત મુઝ થાપીઈ રે, ઇમ બુઝયો નરવર રાયરે,
સહુ કુમતિ કદાગ્રહ જાયરે, હવઇ મતિ મયલી નવિ થાયરે,
વ્રત ધર્મ દિઈ મુનિરાયરે, હે૦ ૫૪

દૂહા.

દાંન શીલ તપ ભાવના, નૃપ આદરતો જોય;
શ્રી ગુરૂ વચન સુંણી કરી, ધરમ વાસીત હોય. ૫૫

એક દિવસ વ્યાખ્યાનમાં, ચાલ્યો વ્રત વિચાર;
શુધ્ધો શ્રાવક તે કહ્યું, જે પાલઇ વ્રત બાર. ૫૬

કુંમારપાલ નઈ ગુરૂ કહિ. લિઉ અગિં વ્રત બાર;
સમકિત સુધું આરાધીઈ, શ્રાવકનાં વ્રત બાર. ૫૭

ઢાલ.

પ્રણમું તુમ્હ સીમંધરૂજી એ દેશી.

પહઈલું વ્રત ઈમ પાલીઇજી, ત્રસનો ન કીજઈરે ઘાત;
આરંભઈ જયણા કરીજી, ઈમ બોલ્યા જગનાથ. ૫૮
સુંણો નૃપ ધર્મ દયાઈરે હોય, આંકણી;
દયા વિના ન વલીજી, મુગતિ પહોતા ન કોય-સું. ૫૯
કૃમીવાલાદિક કીડલાંજી, કાયા જીવ અનેક;
અનુકંપાઈ કાઢતાંજી, દોષ ન લાગઇ રેખ-સું. ૬૦
જીવ દયા [1]જગિ પાલતાંજી, છુટો ગજ અવતાર;
પર ભવિ નર ભવ રાજીઓજી, થયો તે મેઘકુંમાર. ૬૧
પરદેહી નઈં પીડતાંજી, આપ સુખી કિમ થાય;
જીવ કાલકસૂર મારતોજી, સત્તમ નરગિ જાય-સું. ૬૨
બિજું વ્રત ઈમ પાલીઇજી, મૃષા મ બોલેરે વાચ;
નારદ સરગિ સંચર્યોજી, જો મુખિ બોલ્યો સાચ-સું. ૬૩
કુંમરનિરંદહ સાંભલોજી, મૃષા સમું નહી પાપ;
વ્પેખો પર્વતરાય વસુજી, પાંમ્યો સોય સંતાપ-સું. ૬૪
શેઠ પુત્ર નઈં કારણિંજી, ભાખી કૂડીરે સાખ;
પતિ ખોઈ પાણી ગયુંરે, જે ઉપરાજ્યું લાંખ-સું. ૬૫
ત્રિજું વ્રત ઈમ પાલઈજી, જીમ શ્રાવક જીનદાસ;
સોવન કંઠ સહઈજી લહીજી, તસ્કર ભયા નિરાસ-સું. ૬૬
અથવા વંચક શેઠનઈજી, સુંણયો સોય કથાય;
જસ અપજસ તે પાંમીઉજી, સુંણિ પૃથ્વીના રાય-સું. ૬૭

૧ નર.

ઇહ લોકઈ દુખ પામસઇજી, જે [1]હરસ્યઇ પર ધન,
લોહખરૂ જગિ ચોરટોજી, કિમ દુખ પામ્યો તન–સુ ૬૮

ચઉથુ વ્રત ઈમ પાળીઇજી, જીમ કમાડીરે પુરૂષ,
ચંદ જોઇ ચિત્ત વાળીઉજી, પામ્યો સુખ અતિ સરસ–સુ ૬૯

હેમ કહઈ સુખ તે લહઇજી, જે જગિ પાળઇરે શીન,
વંકચૂલ તણીપરિજી, તે નર પાનઇ લીન–સુ ૭૦

વિષય વિડંબ્યો રાવણોજી, ખોયા વસા નરવીસ,
ખોયુ રાજ લકાતણુજી, ખોયા સઘલા સીસ–સુ ૭૧

પંચમ વ્રત ઇમ પાળતાજી, જીમ પેથડદેરે શાહ,
માનવ દેસ મત્રી થયોજી લોભિ ન પડયો લાહ–સુ ૭૨

હેમ કહઈ નૃપ સાભનોજી, ધન સચિઇ દૂખ હોઇ;
મમ્મણ નદિ નઇ સાગરાજી, કિમ દુખ પામ્યા સોય–સુ. ૭૩

છઠ્ઠુ વ્રત ઈમ પાળીઇજી, દમિનુ કીજઇરે માન,
કાકજંઘ રાજા મિલ્યોજી, રાખ્યુ ચોખુ ધ્યાન–સુ ૭૪

માન વડે દૂખ પામીઓજી, દેખો કોણીરે રાય,
ગુફા બારણુઈ તે બલ્યોજી, છઠી નરગિ જાય–સુ ૭૫

સત્તમ વ્રત ઈમ પાળીઈજી, જીમ જાગિ રાજારે ધર્મ,
પુરવભવિ રોગી હતોજી, અગડ લેઈ દહઇ કર્મ–સુ ૭૬

યુગન હુઆ જે નારકીજી, કરતા ભખ્ય અભખ્ય,
મુંજ પડયો ઝુરઇ બહુજી, વારઇ પોતઇ રોષ્ય–સુ ૭૭

અનરથદંડ તે ટાળીઇજી, રાખો રમનારે [2]સ્વાદ
સૂરસેન મહાસેનજી, સુણજો પુર્વ કથાય–સુ. ૭૮

---

૧ લેસ્યે ૨ થાય ૩ કરિ

કઠિણવચન મુખિ બોલતાજી, મહસેન જીભઈરે રોગ,
મધુરવચન મુખિ ભાખતાજી, સુસેન શુભ ભોગ–સુ ૭૯

ત્રુજુ વ્રત ઈમ પાલતાજી, સામાયક વ્રત સાર
પરભવિ દૂખણી ડોકરીજી, નૃપ કુંઅર નિરધાર–સુ ૮૦

સામાયક વ્રત બીજથીજી, પસર્યું પુણ્ય અપાર
સંયમ લેઈ સુગતિ ગઈજી, હુઈ સ્ત્રી અવતાર–સુ ૮૧

સામાયક વ્રત નહતાજી, પામ્યો ગજ અવતાર
સુધનશેઠ વિવહારીઓજી, મિથ્યા ધર્મ અસાર–સુ ૮૨

દેસાવગાસિ વ્રત ભજુજી, પાલઈ તે જગિ સાર,
સુમિત્ર રહ્યો જગિ જીવતોજી, ફલીઉં વ્રત અપાર–સુ ૮૩

પ્રતિહારઈ દૂખ પામીઉજી, જો નહી વ્રત પચખાણ
સુમિત્ર કામિ તે સુઓજી ખિણમા ખોયા પ્રાણ–સુ ૮૪

પોષધવ્રત અગ્યારમુજી, પાલઈ સાગરચંદ
નભસેન સરિ બાલતાજી, હઈઈ અતિ આણંદ સુ ૮૫

શ્રાવકચૂલણી પિતા કહિઓજી, પોષધ વ્રત નો ધાર
અલ્પ દોષ જાણી કહીજી, નિઈ આલોયણ સાર–સુ ૮૬

વ્રત વિના દુખ પામીઉજી, શ્રેણિક નહી પચખાણ
પોષધ એક અગિ નહીજી, તેણઇ સુખ ન લહઇ પ્રાણ–સુ ૮૭

બારમુ વ્રત ઈમ પાલીઇજી, કીજઇ અતિથિ સંવિભાગ,
ધનશેઠ સુખીઓ થયોજી સુગતિ પામ્યો ભાગ–સુ ૮૮

નરે સંગમ ગોવાલીઓજી, દીધુ મુનિવર દાન
શાલિભદ્ર નર તે થયોજી, પામ્યો બહુજ નિધાન–સુ ૮૯

દાંન તણે ગુણે ઉવ્વીજી, સુખ પામ્યો નયસાર;
પરભવિ અરિહાં તે થયોજી, પામ્યો ભવ જલ પાર–સુ ૯૦
પ્રેમઇ ઘૃત વિહરાવીઉંજી, ધન ધન તે દાતાર;
ઋષભતણો જીવ તે હવોજી, મિથ્યાત્વી ધનસાર–સુ. ૯૧
દિધા વિના નવિ પામીઉજી, જીમ દ્રુમક અવતાર:
વાસી રાજગૃહી તણોજી, ભમતાં ન લહ્યો આહાર–સુ. ૯૨

દૂહા

એણુઇ દ્રષ્ટાંતઈં જાણુયો, ધન મંચીઇ દુખ હોય;
દીધા વિન નવિ પામીઇ, હ્રદય વિચારી જોય. ૯૩

ચઉપઇ.

પુણ્ય વિના નવિ પામઇ કોઇ, નર! દીધાનું ફલ તું જોય;
એક નર બાઇ સઇ પાલખી, એક ઉપાડી થાઇ દૂખી. ૯૪
એકનઇ હાથી હયવર હારિ, એકનઇ એક એક છાલુ બારિ;
એક નરનઈ મંદિર માલીઆ, એક ઝુંપડીઇ સો જાલીઆં. ૯૫
એકનઇ નારી દાસઇ ઘણી, એક નર નારી વિના રેવણી;
એક નર ભોજન અમૃત આહાર, એકનઇ ઘઇરિ તણો વિચાર. ૯૬
એકનઇ પલંગ પછેડી પાટ, એકનઇ ન મલઇ તુટી ખાટ;
એકનઇ પહિરણિ [1]પટોલા, એક નરનઇ ન મલઇ કાંમલા. ૯૭
એક નારી ગલિ મોતી હાર. એકનઈ ચીડીયા નહીં નિરધાર;
દીધાના ફલ જોયો વલી, મૂલદેવ ઘરિ સંપદ મિલી. ૯૮
એક રાજા એક મૂલી વહઇ, દત્ત વિહુણા ઈમ(સુખ)દુખ સહઈ;
પગિ દાઝઈ નઈ માંથઈ બલઇ, રાતિ દિવસ પર મંદિર રહઇ. ૯૯

૧ પટો લિવની

દાંનિ રંજઇ દેવતા એ, દાંનિ સુરતરૂ બાર તો–દાં.
દાંનિંઇ પૂજા પાંમીઇ એ, દાંન વડું સંસારિ તો–દાં. ૧૮
દાનઇ હયવર હાથીઆ એ, [1]મુખિજોઇ મુનિવર કોડિતો–દાં.
ઉડી ઉલગ કેઇ કરઇ એ, ઉભા બિઇ કરજોડિ તો–દાં. ૧૯
અભયદાંન સુપાત્રથી એ, નિશ્ચઇં મોક્ષ વહંત તો–દાં.
ઉચિત અનુકંપા કીર્ત્તિ થકીએ, જીન કહઈ ભોગ લહંત તો–દાં. ૨૦
અનંત તીર્થંકર જે હુવા એ, તેણઇ મુખિ ભાખ્યું દાંન તો–દાં.
જેણઇં ધરમિ દાંન વારીઉએ, ત્યાહાં નહી તેજને વાન તો–દા. ૨૧

દુહા.

દાંન દેઇ અજૂઆલીઇં, એ વ્રત છેહલું સાર;
કુંમારપાલ નૃપ સાંભલોએ, શ્રાવકનાં વ્રત બાર. ૨૨

ઢાલ.

છોડી સીમંધરસામીયા—એ દેસી રાગ પ્રભાત.

શ્રેણિક પરિં જીન પુજઇ, ભગતિ ગુરૂતણીરે નૃપ કૃષ્ણની પરિતુ
ધર્મ વિષય જીમ કામદેવ, શ્રેયાંસની પરિં દાંન દીજીઇ ધરિતો. ૨૩
બુઝિ તું કુંમર નરેશ્વર, તુઝ સમો નૃપ છઇ કુંણ આજતો
લીલા લક્ષ્મી લહી કરી, કરો ધર્મનુરે વલી અદ્ભુત કાજતો–બુ. ૨૪
શેઠ સુદર્શણ તણી પરિં, પાલો નિર્મલુરે તુહ્મો સાચલું શીલતો;
તપ આરાધો ધનાપરિંઈ, જીમ આ ભવિરે પરભવલહો બહુ લીલતો–બુ ૨૫
ભરતતણી પરિં ભાવના; લૂખાઇરે જીમ પુંડરીક રાયતો,
કૂરગડૂ પરિં આણીંઇ; સમતારસરે અતિ અંગિ ઉછાહ તો–બુ. ૨૬

૧ દાનિ સકલ સધ્ય હોઇતુ.

ધર્મ એ યુગલ જે જીન કહ્યા, મુનિવર તણોરે વલી દસ પ્રકાર તો,
શ્રાવક ધર્મ પ્રકાશીઉ, અગિ ધરોરે નૃપ વ્રત જે બારતો-ખુ. ૨૭

દુહા

ગૂરૂ વચને નૃપ હરખીઉ, અગિઇ ધરઇ વ્રત બાર,
સમકિત સ્યુ આરાધતુ ચૂકઈ નહીં નીરધાર. ૨૮

શ્રી મુનિ હેમસુરિદ મુખિ, નૃપ કીધૂં પચ્ચખાણ,
ટીપ પરમાણિઈ જે લિખ્યા, તે સઘનુ પરમાણ ૨૯

ત્રિણિ તત્વ આરાહીઇ, શ્રીદેવ ગુરૂ નઇ ધર્મ;
સમકિત સુંધુ રાખીઇ, જીમ લહીઇ શિવ[1]સર્મ. ૩૦

દેવ શ્રી અરિહંત છઇ, દોષ અઢારઇ દૂરિ,
ચિહુ પ્રમરઇ સદહઇતા, અષ્ટ કર્મ કરઈ ચૂર. ૩૧

નામિઇ જિન પહઈલુ નમુ, ભાવ જિના ભગવંત,
દ્રવ્ય જિન ચઉથી થાપના, સહુ સેવુ એક ચિત. ૩૨

લબધિ અઠયાવિસનો ધણી, વાણી ગુણ પાત્રિસ;
સમોસરણિ બઇઠા પ્રભુ, જગત નમાવઇ સીસ. ૩૩

અતિશય ચઉતીસ જીન તણા, રંગિ દિઈ ઉપદેશ;
વયર વિરોધ સમાવતા, ટાલઇ [2]સયલ કિલેશ. ૩૪

દેવ અરિહંત અસ્યો નમુ. ગુરૂ વદુ નિગ્રથ,
ગુણ છત્રીસઈ શોભતા, મુનિવર [3]છે માહત. ૩૫

પાંચ ઇદ્રી વસિ કરઇ, નવ વિધ બભ સાર,
ચ્યાર કષાય પરિહરઇ, મહાવ્રત પંચ ધાર. ૩૬

---

૧ ભ્રમ. ૨ સકલ ૩ તે.

રાય કહઇ ગુરૂ માહરૂ, શ્રી મુનિ હેમસૂરિંદ;
કુમત નિસિર નઇં ટાલવા, ઉદયો પુનિમ ચંદ્ર ૩૭

શીવ સંન્યાસી બંભણા, ભટ પંડિતની જોડિ;
હેમ સૂરિ મુનિ આગલિ, રહ્યા સુ બિકરજોડિ. ૩૮

મયગલનો મદ તિહાં ગલઇ, જીહાં નવિ જાગ્યો સીંહ;
અંધકાર બલ તિહાં લગઇ, જીહાં નવિ ઉગ્યો દીહ. ૩૯

ભટ બંભણા મદ તિહાં લગઇ, ન મલ્યો જૈન સુલતાન;
હેમ તણું મુખ દેખતાં, વાદી મેહલ્યું માંણ. ૪૦

રાય કહઇ ગુરૂ માહરો, સકલ લોક સિણગાર;
હેમ સૂરિ મુઝ મસ્તગિં, અવર નહીં નિરધાર. ૪૧

ધર્મ કહિઓ જે કેવલી, તે મોરઈ મનિ સતિ;
દયા મૂલ આગ્યા ભલી, હું સેવું એક ચિતિ. ૪૨

તત્વ ત્રિણ્યિ આરાહીઇ, શ્રી દેવ ગુરૂ નઇ ધર્મ;
અતત્વ ત્રિણ્યિ પરિહરૂં, સમઝો શ્રાવક મર્મ. ૪૩

એ ચ્યારઇ મિથ્યાતજ હોઇ, મિથ્યા ધર્મ મ કરજ્યો કોઇ,
મિથ્યા ધર્મ કરતા વલી, મુગિત નારી ન લહઇ નિર્મલી ૪૭
એણે ભેદે સમકિત ઉચરી, બાર વ્રતની ટીપજ કરી,
વ્રત બાર કહુ તુમ ફિરી, સુણુયો ગહુ ચિત્ત ચોખુ કરી. ૪૮
પહઇનું વ્રત તે પ્રાણાતિપાત, ત્રસ જીવની ન કરં ઘાત,
આરંભઈ તો જયણા કહી પ્રથમ વ્રત ઇમિ પાલુ ગહી. ૪૯
કૃમીવાલાદિક પીડા જેહ શરીરમાથી કાઢઇ તેહ;
[1]આપઇ અર્થ અનુંકંપા જેહ કરૂ ઉપગાર મનિ [2]જાણીતેહ ૫૦
પાંચ અતિ ચાર દૂરિ [3]કરીઉ, [4]જો ચાલપ્રતો સહી પરિહરૂ,
વાર વસઇ રીસઇ ઘા કર્યો, ગાઢઈ બંધનઈ પસુ આદર્યો. ૫૧
અતિઘણો જે ભારજ ભર્યો, કર્ણ કંબલ જે છેદન કર્યો,
ભાત પાણીનો કહીઉ વિછેદ, [5]તેહનઇ ઉપજઇ અધિકો છેદ ૫૨

દૂહો.

એદ ન ઉપાઇ વલી, જીમ [6]કહઇ શ્રી જીનરાજ,
જીવ દયાનઇ કારણિ, ગુરૂ કહઇ એક કથાય. ૫૩

ચઉપઇ.

ગુરૂ માંડી કહઇ એક કથાય, અમરપુરિ સુગ્રીવહ રાય,
વિમના તસ પટરાણી સાર, અમરસિંઘ કુંખિ અવતાર. ૫૪
શુભ લગનિ તે જાયો પુત્ર, વાધ્યુ પિતાતણુ ઘરસૂત્ર,
અનુક્રમિં યોવન વય હુઓ, રમતા ગય રેવાડી ગયો. ૫૫

૧ આપ અર્થે અનુકંપા કાજે. ૨ દાઝે. ૩ પરિહર. ૪ એ નિંચ્ચે મનમાહિ કર. ૫ તેહને ઉપાયો બહુ ખેદ. ૬ ભાખે.

દીઠો છાગ એક બાંભણ હાથિ, તે ત્રાડી બોલ્યો બહુભાતિ;
[1]અમરસિંઘઈ તેડ્યો તેહ. કુંણ અરથઇં લેઇ જાઇ એહ. ૫૬

તવ બોલ્યો બાંભણ ડોકરો, મઇં તો યગન આરંભ્યો ખરો.
તેણઈ કારણિં મારી બોકડો, અમરપુરી સુર થાસ્યઇ વડો. ૫૭

મુઝનઇ પુણ્ય થાસ્યઇ અતિઘણું, કહિઉં ન જાઇ [2]પુણ્ય તસતણું;
તેણઇ કારણિ મઇ માંડ્યો યાગ, એ પણિ સુખીઓ થાસઇ છાગ. ૫૮

અમરસિંહ કહી મ કરિ કુકર્મ, જીવ હણંતાં નો હોઇ ધર્મ;
અગનિમાંહિં કો નાંખઇ ત્રિણ, વિશ્વાનર વાધઇ બહુ વર્ણ. ૫૯

લોહીઇં ખરડ્યા જીમ કર પાય, તે રગતી ઉજલ કિમ થાય;
સમુદ્ર મધ્ય કો નાંખઈ ખાર, સહી નવિ મીઠો હુઈ લગાર. ૬૦

સીંહ સાથિં ઝુઝઇ [1]મૃગયો, સાપણિ સરિ નાચઇ સઉલો;
કંટક સેજે જો ઉધાય, તો જીવ હણતો સુખીઓ થાય. ૬૭

મ હંણીસ પ્રાણી મ કરીસ પાપ, આગઇ એ તુઝ બોકડ બાપ;
પૂર્વિં યગન કર્યા એણે બહુ, તે અવદાત કહું તુઝ સહુ. ૬૮

સાહમું લલિત સરોવર જેહ, તુઝ તાતે ખણાવ્યું તેહ;
કુંડ ખણી વૃક્ષ રોપ્યો તાય, છાગતણા તિહાં બાધ્યા પાય ૬૯

તેણઇ પાપિ થયો એ છાગ, તઇ ગ્રહી આણ્યો કરવા યાગ;
પુર્વ કથા મુનિ ભાખઇ જસઇ, જાતિ સ્મરણ લહઇઅજ તસઇં. ૭૦

વાત ન માનઇ બંભણ અજાંણ, તવ મુનિવર ભાખઇ ઇંધાણ,
તુઝ ઘરમા ધન દાટિઉ જેહ, જા દેખાડઇ બોકડ એહ. ૭૧

લોભી બંભ રલીઆત થયો, છાગ તણઇ ઘરિ લઇ ગયો,
જ્ઞાનિ બોકડો બુદ્ધિ અપાર, સોવન કદ્ધા દેખાડી સાર. ૭૨

બાભણ સાચી માની વત, એહની માહરો પુરવ તાત;
આવી મુનિનઈ લાગો પાય, સંયમ લેઇનઇ મુગતિં જાય. ૭૩

અણુસણ તામ કરે બોકડો, દેવલોકિ હુઓ સુર વડો,
અમરસિંહ પુણ્ય પોતઇ ગ્રહી, ચાલ્યો તે પ્રદેશી વહી. ૭૪

જોગી એક મિલ્યો સિદ્ધનાથ, કુમરતણો તેણેઇ ઝાલ્યો હાથ;
કાઢી ખડગ મારેવા રહ્યો, છાગદેવ તવ પ્રગટ થયો. ૭૫

તેણે યોગીનુ કીધુ કામ, કુમરતણુઈં રાખ્યો અભિરામ,
અનુક્રમિ તે પામ્યો રાજ, જીવદયા [2]કરયો મહારાજ. ૭૬

મેરપ્રભ હાથી અવતાર, શરો એક રાખ્યો નિરધાર;
પુણ્ય રૂપ ફલ્યો સહકાર, શ્રેણિક ઘરિ થયો મેઘ કુંઆર. ૭૭

---

૧ મૃગ ભલો. ૨ ફેલજો.

આગઇ હુઓ એક મેઘરથ રાય, તેણઇ રાખી પારેવા કાય;
દેવતાઈ તસ સાચો કહિઓ, થઇ તીર્થંકર મુગતિં ગયો. ૭૮

મુનિવર મેતારય મોટો કહ્યો, પરકાજી તેણઇ પરિસો સહ્યો;
દયાવંત [1]જીન નેમકુંમાર, પ્રાંણિ કાજીં તજ્યો સંસાર. ૭૯

તેણઇ કારણિ નૃપ કીજઇ મયા, જૈન ધર્મમાં સાચી દયા;
એણે વચને નૃપ હરખ્યો બહુ, પાપી જન વાર્યા તિહાં સહુ. ૮૦

આહેડી, માછી, ખાટકી, પાપ થતાં જેહના ઘર થકી;
તેડી તે રાખ્યા ચાકરી, જીવદયા તેણઈ આદરી. ૮૧

નદી કૂપ સરોવર વાવ, તિહાં મેહલ્યાં ગલણું બંધાય;
અણગલ પાંણીનાં બહુ પાપ, સાંભિ શાસ્ત્રઇ કહિઓ [2]વિચાર. ૮૨

સાત ગાંમ બાલિઇં સંતાપ, વરસ દિવસ માછીનું પાપ;
અણગલ પાંણી એક દિન પીઇ, એટલુ પાતિગ અંગિં લીઈ. ૮૩

તેણેં કારણ નૃપ વારે બહુ, પુરજન લોક તિહાં તેડયા સહુ;
નૃપ કહેં જન વંછઈ સુખ સોય, જીવ ઘાત મમ કરજો કોય. ૮૪

જીવદયા તે સાચો ધર્મ, કોય ન કરસ્યો પાતિગ કર્મ;
રાખો જીવ પાલોજ અમારિ, પડો ફિરઈ નીત દેશ મઝારિ. ૮૫

વાછ સુંદર લાખ અગ્યાર, ગાય બેંસ અસીહજ્ય હજાર;
એક સહઇનઇ એકસો કરી, મસ્યાં વારિ પીઇ તે ફિરી. ૮૬

અસી દયા વરતઇ જગમાંહિં, જીવ ન મારઈ કો નર ક્યાંઇ;
રાય તણા નર નિતિ ફિરઇ, જીવ તણી તે રખ્યા કરઇ. ૮૭

એણઈ અવસરિ મેવાડ દેશ, તિહાં એક નગરતણઇજિ નિવેસ;
વસઇ વિવહારી ગાંમ મઝારિ, માયું જાણ ઘરની નારિ. ૮૮

---

૧ સિ. ૨ જવાપ

નારિં કીધી કૂડી વાત, કાઢી જૂ મારી તિહાં ઘાત;
ઢાંક્યુ ન રહઇ પાતિગ કર્મ, ઢાંક્યું ન રહઇ વલી અધર્મ. ૮૯
ઢાંકયો ન રહઇ કોઢ કષાય, લસણ ભખ્યું તે સહી ગંધાય;
ઢાંક્યું ન રહઇ મદિરાપાન, ઢાંક્યુ ન રહઇ વલી વિજ્ઞાન. ૯૦
અતીસાર વ્યસનની નઈ ચાડ, ઢાંકયો ન રહઇ વલી લબાડ;
ઢાંક્યું અય રહઇ ન વિસરઇ, ખુણઇ બેઠો ખુખુ કરઇ. ૯૧
અંગિ અજીરણ નાહનું બાલ, છાનો નહીં બોલઇ તતકાલ;
ઢાંક્યું ન રહઇ પાતિક મદ, વાત ગઇ જીહાં કુંમરનિરંદ. ૯૨
કુમારપાલ કોપિ ધડધડયો, જાણે અગનિ [1]બહુ ઘૃત પડયો;
કુંણ પાપી જૂ મારઇ જેહ, બાંધી વેગઈ આંણો તેહ. ૯૩
બીજી રાય દોડાવ્યા દાસ, બાંધી શાહ આણ્યો નૃપ પાસ;
કુંમારપાલઈ દીઠો [2]જસઇ, ધિગધિગ રાય કરઇ તિહાં તસઈ. ૯૪
રે ! પાપી ! કિમ માર્યો જંત, વણિગ તવ બોલ્યો દુર દાંત.
કોકટ ક્રોધ કરંસું રાય ? હણઇ સોય મુઝ કરડઇ ખાય. ૯૫
રાય કહઈ તુ કરડે હણઈ, હુ મારું અન્યા અવગુણઉ;
તો તુઝ મુઝ કેરો નહી દોષ, પ્રાણી [3]તજી તુંમ કરિસ રોષ. ૯૬
તેડયા વેગઈ તિહાં તળાર, ઉતાવળા મ લાવો વાર;
આ વણિગ ના હણયો પ્રાણ, જીમ કો અવર ન ખંડઇ આંણ. ૯૭
બાંધી શેઠ નઇ ચાલ્યા જસઈ, મંત્રી મહઈતા બોલ્યા તસઇ;
સ્વાંમી તું કીડી નવિ હણઇ, નર મારેવું કિ સુખિ ભણઇ. ૯૮
ભોમિપડિઉં ધન કરનવિ કરઇ, તે નર ચોરી કેહીપરિ કરઇ;
નવ યોવન પરણી પરિહરઇ, તે નર પર મંદિર કિમ ફરઇ. ૯૯

1 માંહિ. 2 તસઇ. 3 જતઈ.

લવણ શાકથી અલગે [1]રહઇ, કદ મૂલ તે કેહીપરિ [2]કરઇ,
જે નવિ દૂહવઇ કીડી જંત, તે કિમ માનવનઈ મારત ૧૦૦
કૃપાવંત થાજે દીપતો, શેઠ તણુઇ તે શબ્દો જીવનો,
બહુનિવહારી કહઈ મુખિજમઈ, કુમારપાલ નૃપ બોલ્યો તસઈ ૧
મારંતો તો પાછે ફિરઇ, જો જીન મંદિર મોહુ કરઇ;
વિવહારી નઈ જઇ તિહાં કહ્યું, નૃપ વચન તેણુઇ સદહ્યું ૨
મુક્યો વિવહારી ગયો ગામિ, ભુવન કરાવ્યું તેણુઇ ઠામિ,
જીન મુરતિ માંડી અભિરામ, જૂક વિહાર ધરાવ્યુ નામ ૩

દૂહા

શ્રીજીનભુવન કરાવીઉં, છૂટો હત્યા આપ;
કુંઆરપાલના રાજમાં, કો ન કરઇ વલી પાપ. ૪

ઢાલ.

અરણિ મુનિવર રાજીઓ–એ દેસી–રાગ–ઈડિરાડી

પાપ ન કરઇ કો નગરમા, ન કરઇ જીવની ઘાતરે,
અનુક્રમિ તિહા આવીઆ, પાપ દિવસ ન રાતરે

ત્રુટક

નવરાતિ પર્વહ પ્રબલ જાણી, પૂજારા આવ્યા સહી,
નર હાથ જોડી, માન મોડી, અર્ચક બોલઇ ગહગહી,
સ્વામી દેવ્યા ભોગ માગઇ, કંટેશ્વરી નામિ લહુ,
મહીષ બોકડ જેહ સંખ્યા, તેહ તુહ્મ માંડી કહુ. ૫

૧ થાય ૨ ખાય.

ઢાલ

સાત સહાઈ દિન સાતમે, આઠમઇ આઠ સહાઇરે;
નવમઇ દિન નવસઇ લહુ, રાય વિમાસઈ (તુ) કાઇરે,

ત્રુટક

કાંઇ વિમાસઇ કુમર ભૂપતિ, મહિષ મોટા આપીઇ;
દેવી ભોજન ભોગ દેઇ, રાજ્ય અવિચલ થાપીઇ,
અસ્યું આરચકહિ તિહા બોલ્યા, ભૂપ મનિ ભાવઈ નહીં,
રાય ઉત્તર દિઇ પાછો, ભરડકનઈ પોતે તહિ. ૬

ઢાલ.

કુમરનિરંદહ બોલીઓ, સુંણી ભરડા મુઝ વાતરે,
જૈન ધર્મ મુજ ચિત્ત વસ્યો, ન કરૂં કીટક ઘાતરે,

ત્રુટક

ઘાત ન કરૂં જો કીટક, મહિષ ભોગ કિમ દિઉં,
કાઇ ભરડા ! ભરમ ભૂલો, સમજાની પોતઈ હીઉં,
જો ચાહઇ અજા પાડા, જીવતા તુહ્મ દીજીઇ,
સમઝાવિ અરચક દેવી તાહરી પ્રાણઘાત નવિ કીજીઇ. ૭

ઢાલ

મહીર ન આપઇ નરપતી, ખીજી દેવીઅ તામરે,
આવી વેગઇ ઉતાવલી, જીહા નૃપ સાધ્યા ઠામરે,

ત્રુટક

ઠામ સુતા નૃપતિ કેરો, દેવી તિહા બોલઇ અસી,
મહીર માહરા આપિ રાજા, અવર વાત કહઈ કસી,

જોહઇ ખીજીસ તુહ્ય દેઇસ, માહરા મહીર રહઇ કહી
અનેક રાજા ઇહા હુઆ, પૂજા કો ભાજઇ નહીં ૮

ઢાલ.

વિનય કરી નૃપ બોલીઓ, સાભલિ નગરીની દેવીરે,
ભોજન ભકિત તુઝ બહુ કર, લાડુ સાકર સેવરે

ત્રુટક

સેવ સાકર તુહ્યો લીજીઇ, પ્રાણુઘાત ન કીજીઇ,
ધર્મ જાણી પશુઅ પાડા, મારવા કિમ દીજીઈ
જીવતા જો તુહ્યો રાખો, મહીર તુહ્ય આપુ સહી
મારવા મુઝનીમ દેવ્યા, જીવ જત કશા કહીં, ૮

ઢાલ

કોપી તામ દેવાગના, પરિસો કીધો પ્રતિકૂલરે
નયન કરી તિહા રાતડા, મસ્તગ માર્યું ત્રિશૂલરે,

ત્રુટક

ત્રિશૂલ માર્યું જામ મસ્તગ, તામ નૃપ કોઢી થયો
અંગિ વેદન વેગ વાધી, દેહ વાન સઘલો ગયો
નૃપ મનિ થયો ઝાખો, દેહચિંતા નવિ કરઇ,
જૈન ધર્મ હુ નવો પામ્યો, રખે અપજસ વિસ્તરઇ ૧૦

ઢાલ.

ચિંતાતુર નૃપ નિદ્રા થઈ, ઉદયન તેડીઉ તામરે
ભૂપ કહઇ સુણો મંત્રી, જો તું દેવી કાંમ,

ત્રુટક.

કાંમ જો તું દેવી કેરં, ત્રિશુલ તાકી મારીઇં;
અંગિ વેદન કાય કોઢી, અનઇ શીશ વધારીઇં;
તેહ ચિંતા નહીં મંત્રી, ચિંતા મુઝ ધર્મજ તણી;
રખે દેશે વાત વાગઇ, પતિ જાઇ સો આપણી. ૧૧

ઢાલ.

મંત્રી તાંમ [1]વિચારીઉં, આવ્યા શ્રી ગુરૂ પાસરે;
વાત સકલરે માંડી કહી, ગુરૂ બોલ્યા ઉલાસરે,

ત્રુટક.

ઉલાસ આણી ગુરૂ બોલ્યા, ચિંતા મંત્રી મમ કરો;
મંત્ર જલ આ તુહ્મો લેઈ, નૃપ તણાં મુખમાં ધરો;
સકલ અંગિ નીર છાંટો, પાસ નામ મનમાં જપો,
કુષ્ટ કોઢ જેણે દૂરિ [2]નાસેં, પૂર્વ કર્મ તિહાં ખપો ૧૨.

ઢાલ.

મંત્રી જલ લેઇ કરી, છાંટ્યું રાયનું અંગરે;
વેદન રોગ દૂરિ ગયો, દેહ થઇ કુંકુમ રંગરે;

ત્રુટક.

દેહ કુંકુમ રંગ જેહનો, ભૂપ મનિ ઉલટ થયો;
બહુ સેન લેઈ રાય ચઢીઓ, ગુરૂ તણે પાસેં ગયો;
રહ્યો વાંદી જસિં ઉભો, નારિ એક રોતી સુંણઇ,
અતિ મધુર વચને રાય પૂછઇ, હેમ સૂરિ મુનિવર તણઇં. ૧૩

૧ વિમાસી ૨ જાએ.

ઢાલ.

ગુરૂ ગ્નાંની તિહાં બોલીઆ, સાંભલિ ચૌલુક રાયરે;
જે તુંહ રાતિ દેવાંગના, માર્યો મસ્તગ ઘાયરે;

ત્રુટક.

ઘાય મસ્તગિ સબલ માર્યો, વેદન અંગિ વાધી ઘણું;
તેહ દેવી ઇહાં બાંધી, પાપ ભોગવે આપણું;
નૃપ કહઇ ગુરૂ તુહ્મો મુનિવર, દયા આંણી છોડીઈ;
દેવાંગના દૂખ કાય દીજઇ, તરણુ કાષ્ટ ન મોડીઈ;

ઢાલ.

ગુરૂ કહઇ નૃપ સુંણિ રાજીઆ, મુંકઇ મંસનો આહારરે;
હઠ ન કરઇ મુઝસું વલી, કરઈ વલી જીવની સારરે;

સ્યો રાજા તણી પ્રજા, દેવી પણિ તેહની થઇ;
હેમ વચને [1]દેવી છુટી, ફિરઇ મહિઅલિ ગહગહી. ૧૬

દૂહા

મહિઅલિ દેવિ નિત ફિરઇ, કરતી જીવજ સાર;
શ્રી ગુરૂ ચરણ પસાઉલે, વરત્યો જેજેકાર. ૧૭
તેજાસો વાચાલડો, જેણઇ કુવિ એક ન હોય;
કંટા હીણી વાડિ જીમ, [2]પગ ચપઈ [3]સહુ કોય. ૧૮
એકજ સૂરજ ઉગીઓ, સુપુરૂપ હેમસુરિંદ;
કુમતિ તિમિરનઈ ટાલવા, [4]ઉગ્યો પુનિમચંદ. ૧૯
ઋષભ કહે જન સો જગ્યો, સરગ મૃત્ય પાતાલિ;
હેમસુરિંદહ સારિખા, દૂલહા દૂસમ કાલ. ૨૦
કલિકાલઈ નર બિ હવા, એકતો હેમસુરિંદ;
બીજો ઋષિરાજા કહ્યો, મોટો કુંમરનિરદ. ૨૧
કુંમારપાલથી ગુરૂ વડો, જેણઇ પ્રતિબોધ્યો રાય;
માછી મેહલ્યા વાગરી, કો જગિ જીવ ન સાહઇ. ૨૨
આહેડી વનિ નવિ ફિરઇ, સુખે ચરઈં મૃગ, ગાય;
માછી મીન ન પરભવઇ, સુગુરૂ હેમ પસાય. ૨૩
અજા મહીષી મહીષ ઘણા, વૃષભ તુરંગમ ગાય;
પખી કહઇ [5]ચિરજીવયો, [6]હેમસુરિ (મુનિ) રાય. ૨૪
સસલા સહેલા સૂકરા, હેમતણા ગુણ ગાય;
જલચર થલચર પખીઆ, પ્રણમઇ [7]જગગુરૂ પાય. ૨૫

---

૧ તેહ ૨ જેમ ૩ જણ. ૪ ઉદયો. ૫ સુરિંદહ
૬ મુનિવર

ચલચર પસુંઆં જીન નામઈ, પંખી મુનિવર આંણ;
નીરજીવ નૃપનઈં નમઇ, એણુઇ રાખ્યા અન્ન [1]પરાણ. ૨૬

ઋષભદેવ આગઇં હવા, તિહાં તે કીઉ ઉપગાર;
ગૂરૂ ઉપદેશ દેઇ રહ્યા, [2]રાય કરી અન્ન સાર. ૨૭

અનેક પુરૂષ આગઇં હવા, અભયદાંન દાતાર;
તે નર અહ્મા દીઠા નહીં, દીઠો નૃપ નિરધાર. ૨૮

કરૂણાસાગર બહુ હવા, અરચો નહીં એણુઇ ઠાંમિ;
પરતગિ દીઇ તે દેવતા, નૃપ આવ્યો અન્ન કાંમિ. ૨૯

મેઘકુંઅર આગેં હવો, જંતુ ઉગાર્યો એક;
કુંઅરનિરંદ જગમાં વડો, [3]રાખ્યા જંતુ અનેક. ૩૦

વીર જિણુંદ જહાં વિચરતો, જીવ ન મરે તેણે ઠાંમિ;
કુંઅરનરંદ ઉગારતો, રાખ્યા જીવ અનેરઇ ગાંમિ. ૩૧

થયચર કહે જીનવર વડો, જેણે કહિઓ કરૂણા ધર્મ;
પખી કહઇ મુઝ ગુરૂ વડો, જેણે સમઝાવ્યો મર્મ. ૩૭
પખી વાદજ ટાલવા, તિહાં બોલ્યો કવિરાજ;
કરઇ કરાવઇ અનુમોદતા, લાભ સરીખો થાય ૩૮
૧આપો રોપ્યો તે બેઓ સીચ્યો તે ગુણવંત;
ફલહ ચખાવઇ તેહ ગુણી, ત્રિણુ નર માહંત ૩૯
એણે વચને પખી હસ્યા, લાગા કવિઅણ પાય;
શ્રી જીન હેમ નરપતિતણા, નિત્ય પસુઆ ગુણ ગાય. ૪૦
કીર્તિ જગમાં વિસ્તરી, કુમારપાલ ગુણવંત,
અઢાર દેસમાહિ વલી, ન હણઇ પ્રાણી જંત. ૪૧

ઢાલ.

પદ્મરથ રાય વીત શોકાપુરી રાજીઓ–એ દેશી–રાગ–મારૂણી.

જીવ ન મારે કોઇ વલી દેશ અઢારમાંરે;
વાધી પુણ્ય દયાય,
જીવ જંત હણઇ કો પરદેશમાંરે,
તે દૂખ સમજુ રાય–રૂયડો નરપતીરે–આંકણી.
કામી દેસમા વાણારસી નગરી બલીરે;
નૃપ પુગલ જયચંદ,
જોયણ સાતસઇ રાજ્ય કરઇ નગ ચિહુ પાંમેરે,
જેહવો ગગનિ દિણંદ. રૂ. ૪૨
ચ્યાર અઢઇ ગયવર ગાજઇ બારણઇરે,
માહિ લાખ ૨અદાણુ,

૧ અબસુ ૨ સબ્બાન.

[1]ત્રીસ લાખ જમ પાના આગલિ ઉવગૂરે,
બાર [2]સત નિસાણુ—૨ ૪૩

ગંગ જમુના (રૂપિ) જેહને લાકડીરે,
તેણે પુગલ નામ,
નીર વિના નૃપતિ નવિ ચાલી શકઇરે,
સેન સગન અભિરામ—૨ ૪૪

તેણઇ રાજ્ય નિત્ય પાપ હુઇ તિહા અતિઘણુરે,
જીવ ઘાત નહીં પાર,
વાત સુણી તિહા કુમરનિરદહ તેહનીરે,
કરતો હીઇ વીચાર—૨ ૪૫

ચતુર ચીતારો તેડી પટ લખાવીઓરે,
સરગ નરગ આલેખ
પુણ્ય કરઇ (તે) નર દીસઇ સરગિ સચરીરે,
પાપી નરગ વિશેષ—૨ ૪૬

રૂપ લખાવ્યુ માહિ જયચદ રાયનુરે,
આગલિ કુમરનિરંદ,
બઇકર જોડી ભાખઇ જયચદ ભૂપનઇરે,
રાખિ જીવ ગોવિંદ—૨ ૪૭

કોડિ સોનઇઆ સાદિ ભરી ધર્યારે
દોય હજાર
અમૂલિક કીધુ રાય ભેટણુરે,
સુપરિ લખ્યો જૂહાર—૨ ૪૮

---

૧ સહસ

દુહા

જૂહાર લખ્યો જયચંદનઈં, ભેટિ કરિઉં બહુ ધન;
વિનય વચન સુંણી રાયનાં, ભૂપતિ હુઓ પ્રસંન. ૪૯

ઢાલ.

રાગ કેદારો—અતિ દુખ દેખી—એ દેશી.

પ્રસન્ન થઈ નૃપ બોલીઓ, સાભળો મંત્રી વાત;
હું સુરભિ રાજા લોલપી, તેણઇ કર્યો પ્રાંણીનો ઘાત. ૫૦
મંત્રિનેકહઇ સાચો કુમરનિરદ, જાણે ઉગ્યો પુનિમચંદ;
જેણઇ કીધું જંતુ આણંદ, જેણઇ ટાલ્યો મૃગ, મચ્છ ફંદ—મં. ૫૧
કુંમર નૃપનઇ દરિસણઈં, હું તર્યો જયચંદ આપ;
પ્રતિબોધ [૧]હું પામીસ વલી, નવિ કરૂં રે જગમાંહિ પાપ—મં. ૫૨
તેડીઆ માછી વાઘરી, ખાટકી પાપી જેહ;
પરજંતુ નઇ જે પીડતા, નૃપઈં વાર્યો રે દેસમાં તેહ—મં. ૫૩
મચ્છ જાલ પાસા બાલીઆરે, બાલીઆ પાતિગ • ઠાંમ;
જીવ જંત કો મારઇ નહી, પટોવજાવઇરે જીહા નૃપ [૨]ઠાંમ—મં. ૫૪

દુહા.

અમાર પટો વાગઈ નિતિ, નવિ મોડઇ તરૂડાલી;
કુમારપાલ પ્રતિબોધથી, જયચંદ થયો કૃપાલ. ૫૫
કૃપા રૂપિણી સ્ત્રી વર્યો, જ્ઞાન તુરંગ પલ્હાણ્યું;
આચાર રૂપ છત્ર ધરી, વરતાવઈ નૃપ આંણ. ૫૬

૧ અતિ પાગ્યો સહી ૨ ગાંમ

પંચ પ્રકાર સઝાય રૂપ વાગઇ નિત વાજીત્ર
ચઉદ રાજમા જીવ ૧જે, તે નૃપ નઇ સહુ મિત્ર ૫૭
જીવ જંત પંખી પસુ ન હણઇ મોય સુજાણ
તે ૨નરભ કુંમરનરિંદનઇ જેમ પોતાના પ્રાણ ૫૮

ચઉપઇ

પ્રાણ ન હણઇ મહાજનશો યા ધર્મ દીપો અતિઘણો
કુમારપાલ મોટો ભૂપત અઢાર દેશ ઉગાર્યા જંત ૫૯
કર્ણાટક ગૂર્જર માનવો મારૂ દેસ જસ પોતઇ હવો
સોરઠ સિંધુ કુંકણ ભલી અપારનગ્ર વસઇ પરવરી ૬૦
રાષ્ટ નાર અનઇ ભભેર મકન દેશ જેણઇ મીઠું જોર
કચ્છ જાલંધર નઇ મેવાડ જેણઇ થાનિક ૩નહી પાપ ધાડ ૬૧
દીપક દેશ ૪નમદ અભીર મકન લોક ગની પીઇ નીર
અઢાર દેશ એ પોતાતણઇ જીવ જંત કો તિહા નવિ હણઇ, ૬૨
ચઉદ દેસ અનેરા ૫જીહા જીવ જંત કો ન હણઇ તિહા
ધન આપી મંત્રી મન કરી જીવ ઘાત કર્યા પરિહરી, ૬૩
એમ વિસ્તરી દેસવ્યાપ મરિ શાહ જે મુખિ કહઇવાય
તો ઉપવાસ રાજા આદરઇ ૬જૂઠું બોલે આવિન કરઇ ૬૪
એક દિવસ નૃપ કુમરહ જેહ કાઉસગ્ગ ધ્યાનઇ ઉભો તેહ
મંકોડો વલગો નિજ પાય ઉખેડો અવગો નવિ થાય ૬૫
કરુણાસાગર કુમરનરિંદ સમતારસ મીનન જીમચંદ,
મનિ અનુકંપા આણિય દયા ગમે દુખ પામઇ પરકાય ૬૬

---

૧ છે ૨ વહાલા નૃપ ૩ પાપીગાઢ ૪ અભિરામ ૫ ત્યાહા
૬ જુઠ્ઠઇ

અસ્યું વિમાસઇ આતમ સાખિ, ઉમનિમ પર પ્રાંણિનઇ રાખિ;
તન મન પ્રાણ તેહ શુભ આજી, જે આવ્યું નૃપતિનઇ કાજી. ૬૭

પરકાજિ હુઓ વર્દ્ધમાન, ભૂજંગ ડસંતાં ચોખું ધ્યાન;
સુકોસલ નિજ તાતહ કાજી, [1]તેણઈ નિજ પ્રાંણ કર્યા તાજી. ૬૮

મુનિ મેતારજ આગે હવો, પરકાજે તે મુનિવર મુઓ;
મેઘરથ રાજાપત્તનિ જોય, પર અરથે કાયા દે સોય. ૬૯

સંઘ કુંમાર આવ્યા પરકાંમિ, ગજ ચોહોપાએ રહ્યો ઠામ;
વિક્રમ પરદુખ ભંજણ કહ્યો, તો તસ જગમાં નાંમજ રહ્યો. ૭૦

નાંમણ મિત્ર પરુપરિં થયો, મુનિસુવ્રત પરકાજીં ગયો.
હું પરકાજિં આવુ આજ, આપુ મંકોડાનઈં ખાજ. ૭૧

દેહધર્મ તો એહવો અછઈ, અનિંદ્ય કાયા વિણસઇ પછઇ;
સડણ પડણ વિદ્ધંસણ પણું, જરા રોગતણું દુખ ઘણું. ૭૨

સનતકૂમાર સરીખા જેહ, [2]સાત રોગ ખિણ પગટ્યા તેહ;
ચપા નગરી નૃપ શ્રીપાલ, કોઢી દેહ થયો તતકાલ. ૭૩

ઉદાઇ રાજઋષિનઈ જોઇ, મગલ રોગ તસ અંગિ હોઈ;
પુંડરીક રાજા જે કહ્યો, ખિણમા દેહ તસ વિણસી ગયો. ૭૪

અસ્યું વિમાસી પૃથ્વીરાય, શસ્ત્રે તિહાં છેદ્યો નિજ પાય;
ચમ ગમ મંકોડા મુખિ, ભૂપઇ અળગો મુક્યો સુખિં. ૭૫

અસી દયા નર કુમરનરિંદ, કિસ્યુ વખાણઈ કવિ મતિમંદ;
એક જીભાગુણ કહ્યા ન જાય, દયારૂપ ધડ્યો એ રાય. ૭૬

દૂહા

દયા રૂપે રાજા [3]ધડ્યો, મુખિ ન કહઇતો મારિ;
પરઇનુ વ્રત ઇમ પાલતો, બીજઇ મૃષા નિવારી. ૭૭

---

૧ જેણઇ. ૨ સોલ. ૩ થયો.

ચઉપઈ

[1]બીજઇ વ્રત જુઠ પરિહરઇ પંચ મૃષાની આગડજ કરઇ,
કન્યાલી ભોમાલી ગાય, કુડ કિમ ન બોલઇ રાય ૭૮
કૂડી સાખી ન દેઉ ખરી, ધર્મ કાજિ મઇ જયણા કરી,
થાપણમોસો સોય નિષેધ, તે નવિ ગાખઇ જાણુ વેદ ૭૯
પંચ અતિચાર તજી ભૂપાન, સહસાકાર ન દીજઇ આલ,
પરના મર્મ પ્રકાસી દીધ, સ્વદારામંત્ર ભેદ ન કીધ ૮૦
ચઉથઇ જુઠઉ [1]તે ઉપદેસ, કૂડા લેખ લખ્યા પરદેસ
એ અતિચાર ટાલઇ સહી ન ટલઇ તો તસ જયણા કહી. ૮૧

દૂહા

શ્રીજિનવર મુખિ ઇમ કહઇ મૃષા સમુ નહીં પાપ,
વ્રત ત્રિજઇ ચોરી તજે વાડ આતમ આપ. ૮૨

ચઉપઈ

ત્રીજઇ થૂલ અદત્તાદાન, તેજાઇ થાનક નૃપ ચોખુ ધ્યાન
વાટપાડું નવિ ખાતર દીઉ ગાંઠિ છોડી નઇ નવિ લીઉં. ૮૩
દાણ તણું નવિ માનઇ કદિઉ, ભોર વચન [2]તે મીઠઇ રહ્યું,
પથઇ ભોમિ પડયુ લાધીન, નિશ્ચે તે [3]ધન નવિ રાખીઇ ૮૪
મંદિર હાટ અનઈ મહીમાહિ, બહુ લખમી જે દીસઇ ત્યાંહ
સોય ધન પુણ્ય થાનક કરઉ, પરની લખ્મી હું નવિ હરૂં ૮૫
પાચ અતિ ચાર એહના કહ્યું. ચોર તણું આણ્યું નવિ ગ્રહું
ન દીઇ સુબલ ચોરહ તણઇ વસ્તુ ભેલ નહી લાજઇ પણઇ ૮૬

---

1 દે 2 પાછું 3 પરિ

લોક વિરૂદ્ધ તે ન કરૂં પાપ, કૂડાં તોલ નહિ કૂડાં માપ;
પાંચ અતિચાર એ ટાલીઈ, જો ચાલઇ તો શુદ્ધ પાલીઇ. ૮૭

દુહા.

શુદ્ધ વ્રત નૃપ પાલતો, ન લિઈ પરનું ધન;
કારણ પડિઇ જેણઇ રાખીઉં, થિર પોતાનું મંન. ૮૮

ચઉપઇ.

કિમ મન રાખઇ નર મહારાજ, સકલચરિત્ર સુણિકહઇસું આજ;
સુંણુપો સહુ નર પુરૂષ રતન, કુમારપાલ કિમ રાખઈ મન. ૮૯
પાટણમાંહિં વસઇ નર એક, બાર વ્રત તસ બલ વિવેક;
કુબેરદત્ત વિવહારી નામ, જેહના જગિ બોલઇ ગુણગ્રાંમ. ૯૦
લોભઈ સોય ગયો [1]પરગાંમિ, વાંહણ પચ સઈ ભરીઆ દામ;
રત્ન દ્વિપ ભણી તે પલ્યો, ચઉદ કોડિ ધન લેઇ વલ્યો. ૯૧
સાયર વચિ એક ડુંગર દીઠ, તે વચિં વાટઇ વાહાણ પઇઠ;
આગલિ પથ ન દીસે ક્યાહાં, ચિંતાતુર હુઓ માલમ ત્યાહાં. ૯૨
માલમ શેઠ નર સહુઇ મિલઈ, વાલ્યા વાહણ પાછાં નવિ વલઇ;
કુબેરદત્ત તિહાં એણીપરિં કહઇ, કોઇકિ ભેદ કિસો ઇહાં લહઇ. ૯૩
એણઈઅવસરિએક હોડીમાંહિ; બઇસી પુરૂષ નઇ આવ્યો તાંહ;
કીધુ શેઠ તણઇજ જૂહાર, મનરંગિ બોલ્યા તેણીવાર. ૯૪
પંચશૃંગ નામા એક દ્વીપ, તિહાં સતસાગર રાય અનૂપ;
તેણઇ સગર્ભા મૃગલી હણી, લાગું બાંણ મૃગબાલિક ભણી. ૯૫
દીઠા પ્રાણ મૃગલીના ગયા, સતસાગર નૃપ આવી દયા;
ધિગ્ ધિગ્ રાજાનો અવતાર, પાપ કર્મ નિત કરઇ અપાર. ૯૬

---

[1] રાયતણો.

નૃપનઈ નરગ કહિઉ તે સહી, અસ્યા પાપ છુટક હું કહી,
બીહનો નૃપ પરલોકહ ભણી અગડ કરી જીવ હણવા તણી ૯૭

નગરીમાહિં વજાર્યો પડો જીવ મ હણજ્યો નાનો વડો
દયા કાજી પરચિતા કરઇ નૃપ શુક [1]પડ્ઢોપડ ફેરવઇ ૯૮

જાણ્યા પચસઇ બોહ્નાવાહણ સનસાગર નૃપ કીધું જાણ
તેણઈ ભૂપઈ મુઝનઈ મોકલ્યો, વાહણવરી આવી તુહ્મ મિલ્યો ૯૯

વાહણ પચસઈ પહઇના જેહ તુહ્મો નવા નવિ દીસો તેહ
મિલ્યા વાહણ ઇહા એકહજાર કાઢેના હનઈ બહુ ઉપચાર ૧૦૦

સોય પુરૂષ બોહ્લો મનરગિ કો એક ચડઈઆ ડૂગર શૃગિ
દેવ ભુવન એક મોટુ તિહા, જોડિ દમામા છઇ તે માહિ ૧

સોય વજાવ્ય ગાઢઈ ધાય ભારંડ પખી તેણઇ ઠાય
તે ઉડઇ ભયકર થઇ તેણઇ પવનઈ [2]તે ચાલઇ વહી ૨

પણિ [3]ઇહા વાત પડિજ વિરામ જેહ ચડઇ તે રહઇ એણઇ ઠામિ
તુહ્મો શેઠ મુખિ ભાખો જેહ એણઇ થાનક નર જાઇ નેહ ૩

શેઠ કહઈ નર સુણજ્યો તુહ્મો મુખિ આદેશ ન દેસુ અહ્મો
મઈ ઉચરીઆ છઈ વ્રત બાર કિમ સોપુ મુખિ વચન અમાર ૪

કીડી કયુઓ ન કદુ હણો સરખો જીવઅછઇ મવજ તુહ્મનણો
કહઇનિઈ કદુ હુ હણુ ઇહા જાય મિનવા અવજો પુત્ર પિતાય ૫

કુણનઈ ચાલઇ એણઇ ઠામિ હું પોતે જાઇમ ગેણઇ ઠામિ
ના ના મહઇતા ચારો શેઠ નખીઓ નિદા જીન નવિમા ભેટિ ૬

સાગારી અણુમણ ઉચરી ચ્યાર સરણ મનમાહિં ધરી
ગાઢઇ વાજા ત્રણ નિશાણ ભારડ પખી પડ્ડ વગાણ ૭

---

૧ દેસઇ દેઇ ૨ નડે ૩ એ

ઉડયા ભારંડ પંખી સહુ, તેણીપંખઇ[1]હુંઓ પવનજ બહુ.
તેણઇ[2]પવ નઇનરૂપાછા વલ્યા, અણહલવાડઇ પાટણ પહ્યા. ૮

આવ્યાં વાહણ ભરઅચિભણી, નાલિ ભરી તિહાં મુકી ગણી;
ધાયા લોક નગરના [3]ઘણા, વાહણવટી[4]તિહા મલીઆ ઘણા. ૯

દીઠા મહિલા દીઠા લેકા, દીઠા ખલાસીઓના થોક;
દીઠાં કરિઆણાં બહુમાંહિં, પણિ એક શેઠ ન દીસઇ ક્યાંહિ. ૧૦

પૂછઇ લોક મહઇના સરિનાંમિ, શેઠ તુમ્હારૂ કહુ કુંણ ઠાંમ;
એક કહઇ શેઠ આગલિ હસઇ, એક કહઇ પાછલિ આવસઇ. ૧૧

એક કહઇ ન લહું અવદાત, જાણું પેટ ભર્યાની વાત.
એકકહઇસાહીવચલઇ વાહાણિ, એક કહઇ ધૂસ મુખ પાંણિ; ૧૨

કહઇનું વચન મિલઇનહીં જીમ, વાગનદેવ મંત્રી કહઇ તાંમ;
શેઠ તણી ગતિ નવિ સમઝાય, તો અવસ્યઇ જો હોસઇ આય. ૧૩

ચાલી વાત ગઇ પાટણમાહિં, ચિંતાતુર [5]હુઉ સહુકો ત્યાંહિ;
મિલ્યા પુરૂષ જે વડવા ચાલ, નૃપ નઇ વિનવીઉ તતકાલ. ૧૪

સ્વાંમી તુહ્મો આવો તસ ઘરિ, દ્રવ્ય તણી કાંઈ કીજઇ મહરિ;
પછઇ સહુ આરૂણ કારણ ભણી, કુંમારપાલ વલતું ઉચરઈ. ૧૫

અસ્યું વચન નૃપ બોલ્યો તહી, પરતું ધન મુઝ કલ્પઇ નહી;
એહની લખમી તે પણિ ખાય, જે નર એહનો પુત્ર પિતાય. ૧૬

દુર્જન બોલ્યા નર તેણઇ ઠાય, તેણઇ તિહાં ભંભેર્યો રાય;
વીસ કોડિ મોનઇઆ જેહ, કુંણ કારણિ નૃપ મુકો તેહ, ૧૭

નૃપ એ મોટો કુબેરદત્ત, જેહનઇ પોતઈ ઝાઝું ચિત્ત;
વાહણ પંચસઈ આવ્યા ઇહાં, પુંડિ ન દીસઇ કિહાં. ૧૮

---

[1] નડૂ. [2] વાઇ. [3] જેહ. [4] ને બેટ્યા તેહ. [5] હઉ.

નૃપનઈ નરગ કહિઉં તે સહી, અસ્યા પાપ છુટઇ કહુ કંહી;
બીહનો નૃપ પરલોકહ ભણી, અગડ કરી જીવ હણવા તણી. ૯૭

નગરીમાંહિ વજાવ્યો પડો, જીવ મ હંણસ્યો નાનો વડો;
દયા કાજી પરચિંતા કરઇ, નૃપ શુક [1]પરદીપઇ ફેરવઇ. ૯૮

જાંણ્યા પંચસઈ ખોભ્યાંવાહણ, સતસાગર નૃપ કીધું જાણ;
તેણઈ ભૂપઈ મુઝનઈ મોકલ્યો, વાહણવટી આવી તુહ્મ મિલ્યો. ૯૯

વાંહણ પંચસઈ પહુઇલાં જેહ, તુહ્મો નવા નવિ દીસ્યો તેહ;
મિલ્યા વાહણ ઇહાં એકઠજાર, કાઢેવા હવઈ કહું ઉપચાર. ૧૦૦

સોય પુરૂષ બોલ્યો મનરંગિ, કો એક ચઢઈઆ ડુંગર શૃંગિ;
દેવ ભુવન એક મોટું તિહાં, જોડિ દમામાં છઇ તે માંહિં. ૧

સોય બજાવય ગાઢઈ ધાય, ભારંડ પખી તેણઇ ઠાય;
તે ઉડઇ ભયંકર થઇ, તેણઇ પવનઈ [2]તે ચાલઇ વહી; ૨

પણિ [3]ઇહાં વાત પડિજ વિરાંમ, જેહ ચડઇ તે રહઇ એણઇ ઠાંમિ;
તુહ્મો શેઠ મુખિ બાપો જેહ, એણઇ થાંનક નર જાઇ તેહ. ૩

શેઠ કહઈ નર સંભુજ્જો તુહ્મો, મુખિ આદેશ ન દેસું અહ્મો;
મઈ ઉચરીઆં છઈ વ્રત બાર, કિમ બોલું મુખિ વચન અસાર. ૪

કીડી કંથુઓ ન કહું હણો, સરખો જીવઅછઇ સર્વજ તુહ્મતણો;
કહઇનિઈ કહું હું કૂણ ઇહાં જાય, મિલવા અલજો પુત્ર પિતાય. ૫

કુંભનઈ ચાલઇ એણઇ ઠામિ, હું પોતે જાઇસ એણઇ ઠામિ;
ના ના કહઇતાં ચાલ્યો શેઠ, ગયો તિહાં જીન પ્રતિમા ભેટિ. ૬

સાગારી અણુસણ ઉચરી, ચ્યાર સરણ મનમાંહિ ધરી;
ગાઢઇ વાજ્યાં ત્રંબ નિશાણ, ભારંડ પંખી પડયું ભગાણ. ૭

[1] દેસઇ ફરઇ. [2] નડૂ. [3] એક.

તેણુઇ કારણિ નવિ લીઉં ધન્ન, ત્રીજા વ્રતનું કરૂ જતન;
અસેંયું વચનનૃપભાખઇ જસઇ, મંત્રી મહઇંતા ૧બહુરા તસઇ: ૩૦

સ્વામી તુહ્મો મ લેસ્યો વઇરિ, પણિ આવો નૃપ તેહનઇ ઘઇરિ.
તેસ મંદિર દેહરાસર સાર; જૂહારી સફલ કુરો અવતાર. ૩૧

એણેં વચને ચઢીઓ નૃપ તિહાં, આવ્યો વિવહારી ઘર જીહાં;
પઇઠો નૃપ મંદિરમાં ધસી, ગુણશ્રી દેખી બોલ્યો હસી. ૩૨

બહઇની મુઝ તું માના હામિ, તાહરૂં ધન ૨નૃપ નાવઇ કાંમિ;
તું મનિ ચિંતા કરજે તાજી, પરનું ધન મુઝ નાવઇ કાજી. ૩૩

એણે વચને ગુણશ્રી તે ઠરી, વિવિધ વસ્ત લેઇ આગલિ ધરી;
રાય કહઇ મુઝ નહીં કો કામ, દેખાડો દેહરાસર ઠામ. ૩૪

ગુણશ્રી માતા આગલિ થઇ, દેહરાસર દેખાડયું સહી;
જોતા નૃપતિ હર્ખ અપાર, દીઠો ઇંદ્રભુવન આકાર ૩૫

રત્ન જડિત સોવનમય થંભ, પાંચિદ્વાર તિહાં મણિમય બિંબ;
મોતી માલા ૩બહુ ઝુંમખા, જાંણે આંણ્યા સરગહ થકાં. ૩૬

દેખી તે હરખ્યો મનિરાય, ૪ચેઇવંદન કીધું તેણુઇ ઠાય;
મનમાં ચિંત્યું એણુઇ સંસાર, ધન વિવહારી એ નરનાર. ૩૭

કાંઇંક જીવ્યું માહરૂં ધન્ય, જે મુઝ નગરઇ અસ્યાં રતન;
એ વિવહારી પુણ્યઇ કરી, પાટણિ કીર્ત્તિં બહુ વિસ્તરી. ૩૮

જેહનઇઘરિ જિનપ્રતિમાઅસી, દેહરાસર હરખઇ રહ્યો હસી;
સોવનં ઘરિ મણિમય માલીઆં, ભમરી ગોખ જડિત જાલીઆ. ૩૯

નાગ તણી શાલા તિહાં સહી, અસ્વ તણી પાયગ પણિ કહી;
રથશાલા રમવાના ઠાંમ, પોષધશાલા અનિ અભિરાંમ. ૪૦

---

૧ બોહલો. ૨ જુજણઇ. ૩ જાણિ. ૪ ચેત્ય.

તે દેખી નૃપ હરખઇ જસઈ, નિખીત ટીપ તિહા દીધી તસઈ,
વાચઇ કુમારપાલ ઉનસી નિરખી ટીપ હુઓ નગ ખુશી ૪

પંચ કોડિ સોવન નિધાન આઠ સહસ તુન રૂપા માન
દશ હજાર મણિં રતનની જાતિ બિ સહસ કુંભ ઘૃતતિલ ભાતિ ૪

કુંભી ચોસઠિ મણનુ માન સિઈ સહસ ખાડી શખઇ ધાન
સોલે કુંભે ખારી એમ માન થકી નવિ ચૂકઇ રેખ ૪૩

વાજી સુંદર સહસ પચાસ, ત્રીહજાર તિહા બાંધ્યા ખાસ
અસી સહસ જસ પોતે ગાય મંદિર મોટા પંચ સહાય ૪૪

પચસઇ હન નાઇ પચસઈ હાટ વાહણ પચસઈ વહઈ જનવાટ
શકટ પાચસઇ ચાનઇ વલી એ ધન સહુ પોતાનુ સહી ૪૫

વાચી ટીપનઇ ઉઠિઓ જસઇ ગુણશ્રી રોતી દીઠી તસઇ
તસ બોલાવઇ પાટણનો રાય કૂણ કારણિ તુ ઝૂરઇ માય ૪૬

સ્વામી પુત્ર તણી ગતિ એહ ખિણખિણ સાનઇ સુત સમનેહ
તેણઈ મરણ લહ્યુ જો આજ, તો મુઝ જીવ્યાનુ સ્યુ કાજ ૪૭

આપઘાત કરસું હવઈ રાય, પુત્ર તણો વિરહ ખમ્યો ન જાય
અનપાન ન રૂચઇ આજ મોટા દૂખ એ જગમા સાત ૪૮

પહઈના દુખતણી સુણિ વાત ઉદરિ [1]ઉપનો ચાલ્યો તાત
જણતા મુઈ જેહની માય એ દુખ બીજું સહી કહવાય ૪૯

ત્રિજુ દૂખ જે નિધનપણુ, ચઉથુ દુખ જે પરવસિપણુ,
પાચમુ છઈ જગિ મોટું દૂખ, નર નરધન નઈ ઝાઝી ભુખ ૫૦

છઠુ દુખ જે સુણપો સરઇ, નર [1]ભામીનઇ મહિલા મરઇ
સાતમુ દૂખ સુણજો મહુકાય અતિ પુત્ર મરણ જસ હોય ૫૧

---

૧ યૌવન

સ્વાંમી એ દૂખ ષેણ્ઇ સસાર, ખિણુખિણુ માહાઇ હઇઆ મઝારિ
ગુણશ્રી કહઇ તે મુઝ દુખ આજ, પુત્ર સનેહ સાલઇ મહારાજ. ૫૨
રાય કહઇ સુંણિ ગુણશ્રીમાત, તુઝનઇ એ કૂણઇ ભાખી વાત;
તેહનેં તેડગો આણો હામિ, વિણુ સમઝે રૂઇ કુણ કાંમિ. ૫૩
વામદેવ તેડી તેણીવાર, ભૂપઈ પુછિઉં સકલ વિચાર,
તેણુઈ વાત તિહાં માંડી કરી, કૂમારપાલ નૃપ સુણુગો સહી. ૫૪
રત્નદ્વીપથી વલીઆ જસઈ, વાહણુ ડુગર ષોભ્યા તસઈ;
નવાં પંચસઇ પહઇનાં તિહા, અનપાંન ખૂટાં તે માંહિં. ૫૫
તે દુખીઆ નર દીઠા જસઈ, કુબેરદત્ત બોલ્યો તિહાં તસઈ;
આપણુ ખાદીમ નીર અપાર, એ ભૂખ્યા કિમ લીજઇ આહાર. ૫૬
પર ભૂખ્યા જો જમીઇ આપ, એ જગમાહિં મોટું પાપ;
આપો અન અનઇ સુખડી [1]પ્રથમ બાંધો પુણ્યની પુડી. ૫૭
આપ્યુ અન સુખી સહુ થાય, પુણ્યઈ તિહાં એક લહ્યું ઉપાય;
નો નવિ ચાલઈ આધા જસઈ, શોકઇ ડુગર [2]ટીકો તસઈ. ૫૮
વાલ્યા ત્રણ ઢોલ વાચાલ, બારડ પંખી ઉડયા સમકાલ;
તેણુઈ પવનઈ નો ચાલ્યા વહી, સહુકો ખેમઈ આવ્યા સહી. ૫૯
અનપાંન વિના તિહાં શોક, કેઈપરિંઇ તે જીવસ્યઈ નેટિ;
અસી વાત જવ મંત્રી કહી, કુમારપાલ બોલ્યો ગદગદહી. ૬૦
જસપુણ્યઈ તર્યાં વાહણુ હજાર, તેણઇ કીધી બહુ માનવ સાર;
[3]તેહનું દુખ મમ કરો લગાર, તે જીવઇ છઇ સહી નિરધાર. ૬૧

દૂહા.

તે જીવઇ જ્જ્ઠે શુભપરિ, તેહનઈં ન વાય ઉવાય;
પ્રાંહિં તે [4]જગિ સાતનુ, વચન તે સાચુ થાય. ૬૨

---

૧ પહેલાં ૨ ચડગો. ૩ તેહ તણુ. ૪ જગમાં

રાજા તપીઓ ગુરૂ સતી દેવ સુપુરૂષદ થાન,
કવિઅણુ કહઇ એ સાતનુ, વચન ફ્રનઇ તતકાન. ૬૩
રાગ વચન સાચુ થયુ, આયુ એક વિમાન,
[1]કુમેરદત્ત નઇ સ્રી તિહા, માહિ તે બહુજ નિધાન ૬૪
આવી મિલીઓ રાય નઇ, હરખ્યો પુરજન લોક,
ગુણશ્રી કમનાવહુઅસુ, નાઠો સજન શોક ૬૫
ઋદ્ધિ દેખી નૃપ હરખીઓ, બહુ પ્રસન્ન રાય
એણઇ અવસરિ હવઇ શેઠનઇ, પૂછઇ પૂર્વ કથાય ૬૬

ઢાલ.

આજ હતુ સુવિહાણુ—એ દેશી

શેઠ કહઇ સુણિ રાય !, પૂજા શ્રી જીનની કરીએ,
નામ જપુ' અરિહંત, પવન વન જોયુ ફરીએ ૬૭
એણઇ અવસરિ એક કુડ દીઠો તવ નીરઇ ભર્યો એ,
કૌતગ ગરણિ માહિ, જવ જોવા નઈ ઉતર્યો એ ૬૮
દીઠી બારી એક, ઉઘાડી માહિ પતો એ,
દીસઇ નગર નિવેસ, પુરૂન તિહા નવિ મલ્યો એ. ૬૯
ચાલ્યો રાજદુઆર, સપ્તમ ભુમિ જવ ગયો એ,
દીઠી કન્યા એક, બોલાવી ઉભો રહ્યો એ. ૭૦
કુમર કહઇ સુણો સ્વામી, નિપકાપુરનો રાજીઓ એ
પાતાલકેતુ નૃપ નામ, જસ મહિમા જગિ ગાજીઓ એ ૭૧
કરમિ હુઓ મતિહીણ, મસ સોદી ને થયો એ
માણસ માગઇ તામ દાન ધર્મ રપો ગયો એ ૭૨

૧ જાંતુ' તિહા

સ્વામી સુણિ અવદાત, પૂર્વે કથા તુમને કહું એ;
એક દિવસ એક જીવ, આણ્યો નૃપ આગલિ હતું એ. ૭૩
મંસ ભખેવા કાજ, ગાહણીઆ કરિ તે દીઉ એ;
પુઠઈ વારોવાર, મારિ મસ નીપાઈઉં એ. ૭૪
કર્મયોગ તે જીવ, માજારી લેઈ ગઈ એ;
જોયો ન દીસઇ જંત, સ્મોઇદાર ચિંતા થઇ એ. ૭૫
તેણઈ ભય નૃપનો આણિ, મૃત બાલિક લેઇ આવીઓ એ;
અગનિ યોગ તે માસ, વિવિધપરિ નીપાઈઉં એ. ૭૬
ભૂપતિ ભોજન કાજી, આવી બઈઠો તિહા જસઈ એ;
પ્રથમ આણ્યુ માસ, થાલીમાહિં મુક્યું તસઈ એ. ૭૭
ખાવા લાગ્યો જામ, સ્વાદ હવો તવ અતિઘણો એ;
પ્રમસીઉ અ સુપકાર, પુછ્ય વૃતાંત તેહ તણોએ એ. ૭૮
માંડી કહીજ કથાય, સ્વાદ લપટી તે થયો એ;
આંણિ એકેકું બાલ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૯

દુહા.

દયા ધર્મ નહીં તેહમા, રસના લપટ જેહ;
જીહ્વા કારણિ નર રૂલ્યા, સુણયો નર કહુ તેહ. ૮૦

ચઉપઈ.

કુંડરીક સયમનો ધણી જીભઇ હેર્યો દુર્ગતિ ભણી,
મંગાચાર્યે ગચ્છનો ધણી, તેણઇ ગતિ પામી વ્યંતર તણી. ૮૧
માસખમણ મુનિ જીભઈ દમ્યો લાડુ લાડૂ કરતો ભમ્યો;
આષાઢભૂત રસનાઇ કરી, ધરી રૂપ નાટકિણી વરી. ૮૨
તિમ જીમ પરવસિ હુઓ રાય, માગી મારી . માણુસ ખાય;
પુરંજન લોક ગયા ઉચકી, હુ પુત્રી છુ તેહની વલી. ૮૩

હવડાં તે ઇહિં આવસ્યઇ, નારી જા તુઝનઇં મારસ્યઇ;
જો મૂઝ પરણઇ રાખું સહી, કુંમારપાલ ! મઇં હા મુખિ કહી ૮૪

સાંતો પુષ્ફ ઢેરમાં જસઇ, આવ્યો રાખ્યસ રાજા તસઇં;
પુત્રીનઇં કહઇ આણુઇં હાથ, કોયક નર કાયા ગધાય. ૮૫

પુત્રી કહઇ સુંણિ મુઝ પિતાય, તુઝઆગલિ કુંણુરહઇ એણુઠાય;
એક કુંઅર વર જોઇઇ તેહ, ખાવા ભણી નર ન મલઇ તેહ. ૮૬

રાય કહઇ સુણિ, પુત્રી કહું, સોધ્યો વર હું કિહાં નવિ લહું;
તઈં કુંણુ જાણ્યો આણ્યું તેહ, પુત્રી વર નર ન ભખુ દેહ. ૮૭

સમ ખાતો નર દીઠો જસઇ, મુઝ નઈં પ્રગટ કીધો તસઇ;
પુત્રી પરણાવઇ નરનાથ, કુબેરદત્ત ન મુકું હાથ. ૮૮

જો ભૂજ મુંકું એહનો આજ, ગસં નીમ કરો મહારાજ;
પુત્રી કહઇ સુંણિ મુઝ પિતાય, ખાઇઈ જીવ નૃપનો નવિ થાય. ૮૯

ચઉપઇ

સાતઇ નીલજ્જ સરીખા સદા, પેખે નૃપતિ ન પાંમઇ કદા;
મુંકઇ માંન ખિણુ ભૂખ્યાં યદા, કાયા પ્રેમ ધરઇ નૃપ મુદા. ૯૪

આગઇ પાપ કર્યાં તુહ્મો બહુ, કરો અગડ જીમ છૂટો સહુ;
પુત્રી વચને વલીઓ રાય, મસ અગડ કીધિ તેણઇ ઠાય. ૯૫

પુરજનલોક [1]સહુ આવી વસ્યો, રાજા રાજ કરઇ ઉલસ્યો;
પુત્રીવર નઇ તેડી કરી, વિમલ વિમાન દીધું ધન ભરી. ૯૬

સોય વિમાનઇ બઇસી કરી, તુઝ પુણ્યઇ આવ્યો પરવરી;
રાય કહઇ વિવહારી ભયો, તુ સાહસીક અનઇ ગુણનિલો. ૯૭

તુઝ આવિઇ હુઓ જયજયકાર, કરો સકલ કુટંબની સાર;
હું આવ્યો જુહારવા દેવ, તુઝ [2]વિવહારી વડો વિવેક. ૯૮

બહુ પ્રસસી તેણઇ ઠાય, કુમારપાલ નિજ મંદિર જાય;
કારણઅણુઇનૃપમનિનવિચલ્યો, વ્રત વેઈ નૃપ સાચો પલ્યો. ૯૯

દૂહા.

શુદ્ધ વ્રત નૃપ પાલતુ, ન લિઇ પરનું ધન;
વ્રત ચોથુ [3]નૃપ પાલતો, કરતો શીલ જતન. ૧૦૦

ચઉપઇ.

મહાવ્રત કેરો ટાલઈ દોષ, પરદારાનો [4]નૃપ સંતોષ;
વિધવા નારીનું પચ્ચખાણુ, પશુઆં ભોગ ન વંછઇ જાંણિ. ૧

વિનીતા જેહ કુંમારી હોય, ભોગ ન વંછઇ [5]નૃપતિ સોય;
વિનીતા પરણી આદ્રજ સડી, અવર દોષ તે [6]લાગઇ નહીં. -

---

૧ ત્યાહાં ૨ દીઠે હુ હરખ્યો હેત ૩ અંગિ આદરે.
૪ મુજ. ૫ નરપતિ ૬ લગડી .

રૂપાજીવા કહીઈ [1]તેહ, કુંમારપાલઈ છંડી તેહ;
ચ્યાર માસ નૃપ શીલજ ધરઇ, અષ્ટમ પર્વ તિથિં પરિહરઇ.

મનિ ચૂકઇ આવઇ ઉપવાસ; વચનિં ચૂકઇ આંબલિ તાસ;
કાયા ચૂકઇ નીવી કરઇ, દિવસઈં બ્રહ્મચય મનિ ધરઇ.

પાંચ અતિચાર એહના ધારિ, વિધવા વેસ્યા કુલાંગના નારિ;
હાસ વિનોદ ક્રીડા નવિ કરઇ, કુંમારપાલ નૃપતિ પરિહરઇ.

એણીપરિં પાલઇ [2]ચોખું શીલ જેહવું નિર્મલ ગંગ સલીલ;
મન વચન કાયા જસ સાર; કારણ પડિઇ ન ભજ્યો વિકાર.

જે પટરાંણી આઠ કહી, ક્રમેં તે દેવાંગત થઈ;
મંત્રી સહુ બોલ્યા ગહઇગહી, કુંમારપાલ નૃપ પરણો સહી.

શ્રીવિંણુ રાજનહઇ નર નાથ, તેણઇ કારણિ ગ્રહો કંન્યા હાથ;
કુંમારપાલ કહઇ રહું એકલો, વ્રત ખંડયાથી વિખ તે ભલો.

સુપુરૂષ નગની સાચી ધાત, તો હઇ જુઠી હુઈ સાચ;
ભાતિ પટોલઇ [1]લોહડઇ લીહ, વચન થકી નવિ [2]ચૂકઇ સહી. ૧૩
શેષનાગ સરિ લીધુ ભાર, તે નવિ છડઈ સહી નિરધાર;
સૂર્ય [3]સહુ અજૂઆલું કરઇ, કુર્મ લજાઇ પૃથવી ફિરઇ. ૧૪
હસઈ નાગ ગયઇ જો ઘરિઓ નોનેહનઈ અવગો નવિ કરિઓ
સુપુરૂષ નગ માચુ આગઈ, તેણી વાટઇ નવિ પાછો ફિરઈ. ૧૫
દિમાનભદ્ર રાજા જગિ જેહ, વચન પ્રમાણ કરઇ નર તેહ,
શાલિભદ્ર ધનઈ આદર્યું, વિષમ [4]કાજ તે મધનુ કર્યું ૧૬
શિવકુંમાર નવિ શીલઇ રહ્યો, કાઢિઓ બોલ તેણઇ નિર્વહ્યો,
જંબુસ્વામિસાહસુ નવિ જોય, વચન નકી નવિ ચૂકઇ સોય ૧૭
કાઈકિ હુ તેહની પાતિનો, પણિ કો નહી કાયર સાથનો,
સીહડો તે નવિ થાઇ શીઆન, મત્રી ! મુખિ મમ બોલો આવ. ૧૮

દૂહા.

અમ્યા વચન ભૂપતિ કહઇ, ન ચલ્યો [5]નૃપતિ આપ,
શીલવત અંગિ ધરી, ટાનુ પૂરવ પાપ. ૧૯
સોવન તણી કરી પૂતની, પટરાણી તસ નામ,
થાપી રાજભુવન જસા નત રાખુ અભિરામ ૨૦
પાચઈ ઇંદ્રી વસી કરૂ, આરાધઈ જીન આણ.
અંગિ ધરઇ વ્રત પાચમુ, જે પરિગ્રહ પરિમાણ ૨૧

ચઉપઇ

પાચમઇ વ્રત ચોખુ ધ્યાન, મન વસ્તનુ કીજઇ માન;
નવ વિધ પરિગ્રહનું પરમાણ, અગડ ન ખઇ તે જગિ જાણ ૨૨

૧ લોહડી ૨ ચુક્ર ૩ સહું ૪ કામ તેણે ૫ નરપતિ.

હવઈ કહું નપ ઋદ્ધિનું માંન, પટ કોટી સોવન નિધાંન;
અષ્ટ કોડિ રૂપીઆ લહું, અવર ઋદ્ધિ પણિ પોતઈ કહું. ૨૩
મણિ દશ સહસ તુલા ને માંન, બીજાં કોડિ બહુ નિદાંન;
પાંચ લાખ વાજી જસ ભલા, એક સહસ હાથી ગુણ નિલા. ૨૪
રથ રૂડા જસ સોલ હજાર, બિસહસ કુંભ ઘત તેલહ સાર;
બિઇ સહસ ખાંડી પોતઇ ધાંન, હલ હજાર સંખ્યા તસ માંન. ૨૫
મંદિર પાંસમેં પાંચસઈ હાટ, સકટ પંચસઈ સુંદર ઘાટ;
સભા [1]પંચસઈ વાહન સાર, સંખ્યા તેહની પાંચ હજાર. ૨૬
[2]અસી હજાર દૂઝય જસ ગાય, સકલ સેનની કહું સંખ્યાય;
અગ્યાર સહસ હાથી ગાજતા, પંચાસ સહસ તિહાં રથ વાજતાં ૨૭
અગ્યાર લાખ વાજી વિસ્તાર, પાલા પુરૂષ તિહાં લાખ અઢાર;
સહસ ઉંટની સંખ્યા જોય, કૂંમારપાલનઇ પોતઇ હોય. ૨૮

શિખર એક ભાજ્યુ જેટલઈ, જન મીઠુ પ્રગટિઉ તેતલઇ,
પીધુ નીર પોટલીઆ ભર્યા, બીજા શિખર ઉપરિ [1]તવ ફર્યા ૩૪

યુગનશિખર તિહા ભાજ્યુ [2]જાગ્યુ, કનકતણી તિહા પ્રગટિ ખાણુ
તૃષ્ણા તન વાધિ અતિ ઘણી, ત્રીજુ શિખર જોયુ [3]તેણઇ ખણી ૩૫

હીરૌ રતન તણી જવ રાસિ ચ્યાર પુરૂષ હરખ્યા ઉલ્લાસ,
ચઉથૂ શિખર હવે ભાજો નહી, અસુ વચન સુણિ બોલ્યા [4]તહીં ૩૬

ચઉથો કહઇ મુઝ સુણુયો વાત અતિ તૃષ્ણા કીજઇ નવિ ભ્રાત,
પુણ્યઇ પામ્યા છો અનિઘણુ તો મન થીર રાખો આપણુ ૩૭

ત્રિણિ પુરૂષ તિહા બોલ્યા અસુ, ચઉથા તુ નવિ જાણઇ કિસુ,
જો તુઝનઈ ધન વાહલુ નહીં, તો [5]સુ કાજી રહ્યો [6]તુ આહિ ૩૮

ચઉથો તવ ધન છીંડયો ચડી સોય [7]વચન વન [8]દેવઇ લહી,
તેહનઇ ઉપાડી મુકીઓ, પોતાનઇ મંદિર ઢૂકીઓ ૩૯

ત્રિણિ પુરૂષ [9]તે વનમા રહ્યા મહા લોભી તે સઘલા [10]રહ્યા,
તેણઇ ત્રિણે નિહા કીધુ એહ ચઉથૂ શિખર ભાજઇ[11]તિહા તેહ ૪૦

શિખર વેદ ભાજઇ જેટનઇ વિખધર પ્રગટ થયો તેટલઇ,
બાલિ ભસ્મ કર્યા તેણઇ ઠામિ ત્રિણિ પુરૂતા જમનઈ[12]ગામિ. ૪૧

લોભ રહિત નર હુતો જેહ દોઈ ભવિ સુખ પામ્યો તેહ,
તે પણિ દીસઈ તે સાથનો અસ્યો પરણામ તુહઈ નાથનો ૪૨

મહી તુ સુ ભગતિનો ભંડનાર તેણઇ તઝનઈ નહી લોભ વગારિ
અસ્યા વચન ગુરૂના સાભલી, બહૂ પરિગ્રહ નૃપ મુકઇ વલી. ૪૩

---

૧ જઈ ૨ જામ ૩ તિહા ૪ રહી ૫ સ્યે ૬ છે.
૭ વાત ૮ દેવ્ય ૯ જે ૧૦ થયા ૧૧ તઉ ૧૨ ગામિ

પંચ અતિચાર છંડઈ [1]તેહ, ધન ધાન નઇ [2]મંદિર જેહ,
સોનું રૂપું સાતે ધાત, દુપદ ચઉપદની જે જાતિ

દૂહા.

પંચ અતિચાર પરિહરઇ, આરાધઇ વ્રત સાર,
છઠું વ્રત [3]અંગિ ધરઈ, જીમ પામઈ ભવપાર,

તેહનઈ સુગુરૂ મિલ્યા જોઅંતિ, તેતો બઈઠા ઉંચી પંતિ;
તું પ્રતિબોધ સુંણો નૃપ આપ, જીન પ્રાસાદ કરે જાય પાપ. ૫૪
તુજ મુખમાં બત્રીસદ દંત, તેતાં ભુવન કરઈજિ અત્યંત;
શ્રીજીન પ્રતિમા માંડી કરી, ધૂઓ પાપ આલસ પરિહરી. ૫૫
બત્રીસ થંડો બાંધઇ પ્રાસાદ, ધજ તોરણ તિહાં ઘટા નાદ;
સાત હાથ પ્રવાલા તણી, કીધી પ્રતિમા ત્રિભુવન ધણી. ૫૬
દોય ધોલા દોય કાલા રંગિ, બિ રાતા બિઇ નીલઇ અંગિ;
કંચણ વરણ સોલ જીણંદ, કરઇ બિંબ તિહાં કુમરનિરંદ ૫૭
પાપભીરૂ એહવો નિરીમ, અનતમય મુકયાં બત્રીમ;
સદોષ વસ્ત વલી બીજી જેહ, કુંમારપાલ [1]મુકી તેહ. ૫૮

ઢાલ.

પર્વતમાહિ વડો મેરૂ હોઇ–એ દેશી.

રાગ દેશાખ.

પાંચ અતીચાર એહના ટાલઈ. અચિત કામ તે અગિન નિહાલઇ,
અચિત્ત વસ્ત સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ, એ ટાલઇ નૃપ જાણી અશુદ્ધ. ૫૯
ઉપક દુપક તુછ ઓષધી કહીઇ, ભક્ષ કરતા સુખ કિમ લહીઈ;
ઓલા ઉબી પુખ ન ખાય, પાપડીરૂ પરિ પ્રેમ ન [2]લાઇ, ૬૦
વ્યાલુ અસરિરૂ તે નવિકીજઇ, ઉદય વિના મુખિ અન્ન ન દીજઇ,
એણીપરિ નૃપ રાખઇ આચાર, રાજી કરતા પ્રતિ સંસાર. ૬૧

દૂહા.

[3]પ્રતિ સમારી નૃપ કહિઓ, પાલઇ વ્રત સુસાર;
કર્માદાન પનર તજઇ, ધન ધન નૃપ અવતાર. ૬૨

---

૧ છંડિ. ૨ જાઇ. ૩ અલપ.

ચઉપઇ.

કર્માદાન તણો વિસ્તાર, અગડ અનોપમ રાખઇ સાર;
વનપારા તે નૃપ નવિ કરઇ, પાતિગ ધન સઘલું પરિહરઇ. ૬૩
લોહું લ્યાલા ઇંટો જેહ, અગનિ કર્મ નવિ કરતો તેહ;
સાડી કર્મનો જે વ્યાપાર, વદ્દલિ ગાડલાં નહીં નિરધાર. ૬૪
ભાડી કર્મ ગાડલાં વદ્દલી, ભાડા હેતુ ન પેલેવું વહઇલ;
ફોડી કર્મ કહીઇ જેહ, સરોવર કુઆ ન ખણાવઇ તેહ. ૬૫
પુણ્ય કાજે તો જયણા કહી, દંત વાણિજ તે છડું સહી;
દંત ચરમ નખ નખલા જેહ, કસ્તુરી મણિ કહીઇ તેહ. ૬૬
મોતી પોઇ સાગરિ જેહ, ચરમ ન લિઇ નૃપ નિશ્ચઇ સહી;
લાખ વાણિજ્ય તે ત્રીજો નિષેધ, લાખ ધાવડી મણસી ભેદ. ૬૭

દૂહા.

કર્મ પનર નૃપ પરિહરઇ, વરઇ સુધર્મ વિચાર,
અષ્ટમ વ્રત અંગિ ધરઇ, મહૂલ કરઇ અવતાર ૭૪

ઢાલ

તું ચઢીઓ ઘણુ માન ગજે-એ દેસી-રાગ ધનાશ્રી.

વ્રત આરમુ ઇમ પાલતો એ, ટાલઈ અનર્થદંડ તો;
ખેલા નાટિક પેખણુ એ, નવિ જૂઈ પાખંડ તો. ૭૫
વાવ છાવી નવિ ખેલનો એ, નૃપ મન વારઇ આપ તો,
સેત્રુંજ બાઉ સોગધ એ, નહીં નૃપ તેહનું પાપ તો ૭૬
નૃપ નવિ ખેલઇ જૂવટુ એ. ન કરઈ ગુણુની હાણિતો તો;
નૃપ નવ દરદતી પાડવા એ, દૂતઈ દૂખીઆ જાણી તો. ૭૭
રાજકથા નઈ સ્ત્રી કથા એ, ભક્ત ક્થાનો ત્યાગ તો,
દેસ કથા નૃપ જો કરઇ એ ૭૮
હીંચોલે નવિ હીચતો એ, જાલઈ ઝીવઇ સું હોય તો;
પાપ કરતા પ્રાણીઓ એ, મોક્ષ ન પહોતો કોય તો ૭૯
ભીંમા ગેંડા બોકડા એ, કુકટ નઇ માંજાર તો,
મલ વઢતા નવિ જોવતો એ, એ પેખે સુર સાર તો. ૮૦
ચોર સતી નઇ બાલતા એ, નૃપ નવિ જોવા જાય તો,
મન મયતુ એણુઇ થાનકઇ એ, અશુભ કર્મ બંધાય તો. ૮૧
ચિહુ ભેદે અનર્થદંડ, ટાલઈ જાંણી અસાર તો;
આર્ત ધ્યાન નઇ રૂદ્ર ધ્યાન, પાપોપદેસ હથીયાર તો. ૮૨
માગી કણુહ કપામીઆ એ નીવ પુલિ જલ જેહ તો;
કાજ વિના નવિ ચાપતો એ, કુંમરનિરદહ તેહ તો. ૮૩

જલ તકર ઘી તેલના એ, ભાજન ભારિં ઢંકિ તો;
ઉઘાડા નવિ મુંકતો એ, જીવ પડઇ અસંખ્ય તો. ૮૪
સુડા સાલહી પોપટા એ, પંજર ન રાખઇ રાય તો;
બંધન સહુનઈં દોહેલું એ, સુખ સહૂ નઈં જ સુહાય તો. ૮
પાંચ અતીચાર ટાલતો એ, કંદર્પં રાગ કુંબાખિ તો.
કાય કુચિષ્ટ પાપોપગરણ, ભોગઇ બહુ અભિલાખ તો; ૮

દૂહા

એ વ્રત બાંધ્યું આઠમું, નુંમું સોય નિધાંન;
સામાયિક વ્રત પાલીઇ, રાખી ચોખું ધ્યાંન. ૮૯

ઢાલ.

કાજ સીધાં સકલ હવઇ સાર—એ દેસી—રાગ—સામેરી.

સામાયક વ્રત નૃપ પાલઇ, કીધા કઠિણ કર્મ [૧]નિહાં ગાલઇ;
નિત્ય સામાયક બિ કરતો, મુખ્ય નીમ વ્રત [૨]નૃપ ધરતો. ૮૮
એહના પાંચ અતીચાર આખઇ, મન વચન કાયા થિર રાખઇ;
જેણઇ આરત રૂદ્ર ધ્યાંન ધ્યાયો, તેણઈ મુગતિ નહુ પાયો. ૮૯
અણ પૂંજઈ આયો ચાલઇ, મુખિ ઉઘાડઇ બોલ આલઇ;
એમ અંગી અતીચાર આવઇ, પરભવિ જાતાં નવિ ફાવઇ. ૯૦

તે અન્યદા નિજ નારી સંગિ, સારિ પાસા રમતો મન રંગિ;
લેઇ સોગઠી દેતો દાય, કહઈ મુંડાસરિ ૧મારો ધાય. ૯૩
ત્રિણ્યિવાર શબ્દ ઇમ કહ્યો, નિજ નારીઇ નવિ સાંસહ્યો;
નારિ વાર્યો નિજ ભરતાર, કહિણુ વચન મમ બોલ્ય અસાર. ૯૪
માહરી લાજ ન રાખઈ તોય, કુંમારપાલ સાંહમુ તું જોય;
મારિ નિવારી તેણઇ રાય, તુ કિમ મુનિવર સરિ દિઇ ઘાય. ૯૫
કહઇવું હુઇ તે મુઝનઇ કહો, પણિ લાંબી જીભઇ મમ વહો;
શ્રી ગુરૂદેવ નઇ ત્રીજો ધર્મ, નંદા કરતાં પાતગ કર્મ. ૯૬
નારી વચને ખીજ્યો રાય, પાટૂ પ્રાહાર કર્યો તેણઇ ઠાય;
જા ! તુઝ બંધવ નઈ કહઈ નારિ, હુંસિ મ રાખીસ હઇઆ મઝારિ. ૯૭

દૂહા

હુંસિ મ રાખીસ કામની, કહઇ જઇ બંધવ વાત,
વેગ ચઢાવી લાવજે, દેખાડું મુઝ હાથ.. ૯૮
નારી કહઇ સુણિ કંત તું, ત્રિણ્યઇ અવગુણ ઠાંમ;
સોજઇ જાડો કીટ પંખ, ત્રીજું તુંઝ અભિમાંન; ૯૯
શક્તિ વિના નર કેટલા, માંન કરઇ બહુ પઇરિ;
રણ પંડિત દીસઇ ઘણા, સૂરપણું નિજ ઘઇરિ. ૧૦૦

કવિત્ત.

તારા તુઢ બલ તિહાં લગઇ, જીહાં નવિ ઉગ્યો ચંદ;
મયગલ મદબલ તિહાં લગઇ, જં સીહ કરઇ ગતિ મંદ. ૧
અગનિઝાલ બલ તિહાં લગઇ, ઘનઇ જીહાં નીર ન નાંખ્યો;
મુઢમતિ બલ તિહાં લગઇ, સુગુરૂ ચરણુ ન પાંખ્યો.

મણિધર મદમત્ત તિહા લગઇ, ગુરૂડ ન ઉડિઓ જીહા લગી,
ભરતાર નૃપ બલ તિહા લગઇ, જીહા કુમર બેઠિ ગુઝ ન હવી ૨

દૂહા.

કુમારપાલ બલીઓ બહુ, તઈ નવિ ચાલઇ ત્યાહિ,
વચન વાર્ં સાનઇ કરઈ, માન તજો મન માહિ ૩

ઢાલ

મનોહર હીરજીરે–એ દેશી–રાગ પરજીઓ

મૂર્ખ માન ન કરસ્યો કો‍ઇ એ દ્રષ્ટાતજ જોઇ,
ગવણુ સરીખો સીસ ગમાવઈ, લકા નગરી ખોઇ, ૪
નર સહુ સાભલોરે—
માન મ કરસ્યો ભાઈ, શ્રેણિક માન મીલે મૃગ હણુતા
તો લહી દુરગતિ ખાઇ નર૦ આચલી
ભીમસેનભડ બલીઓ જગમા ભ્રાત યુધિષ્ઠિર જેહો,
કુભ કર્ણ સરિ ગુ બલમાહિ, બુડણુ લાગો તેહો–નર ૫
કોણી રાજા અતિ અભિમાની, માન થકી નવિ ખસીઓ
ગૂફા બારણુઇ તે નર બલીઓ જઇ નરગાદિક વસીઓ–ન ૬
જરાસિધુ પણિ કૃષ્ણઈ મારો, ચમરેદ્રો ૧સુર હાર્યો,
શનતકુમારનઈ રોગઇ પીડયો, કત રહઇ ગુ વાર્યો–ન ૭

એણે વચને રાણી તપી, ચાલી પીહરિ ઉઠી;
ભૂપતણઈ મુખિ ઇમ કહ્યુ, જીમ કહતું પુંઠિ. ૧૧

ચઉપઇ.

અસ્યું કહીનઇ ચાલી જસઈ, બ્રાહ્મણ એક બોલાવ્યો તસઈ,
રે! જોગી! પાટણમા જઇ, જાણ કરો ગજાનઈ સહી અ૧
લેઇ આજ્ઞા રાંણી તણી, ચાલ્યો બ્રાહ્મણ પાટણ ભણી,
દીઠા લોક તિહા અદ્ભુત, પાટણિ આવ્યો બ્રાહ્મણ દૂત. બ૧
મોટી દાઢી મુછિ હીણ, કાલા રંગઇ કાયા ખીણ;
મોટું માથું હીણ નિલાડ, વક્ર વદન નઇ ગાલે ખાડ. ક૧
રાસભ દંત અનઇ હોઠાલ, આખિ ગલઇ મુખિ ચૂઇ લાલ;
ચુદર નાક જાણે ડેડકૂં, અશુભ ગલઈ તે માહિં ચકુ. ખ૧
ટુંકી કોટિ લાંબો નલો, જાણે પરબતનો વાદલો;
હાથ પાયની સોભા ઘણી, જાંણે ગાડાની પીજણી. ૨
કહછડિ કોટિ સરીખો લાક, વાંસો જાણે વાહણી વાંક;
પહિરી ઝુલડું નઈ ચચર્યો, જાંણે ધૂલિ કોચલ ભર્યો. ૩
કટિ ચુયો બાંધી હીંડીઓ, જીમ કોઠી ચાપડ ભીડીઓ;
રૂપહીણ દીસઇ વિકરાલ, એકવડો જે ગુણ મુખિં વાચાલ. ૪
ફાંટુ ધોતીઉ સાંધ્યુ બહુ ભાતિ, જાણ કરપતું લીધુ હાથિ;
મસ્તગ ફાલ ફરકઇ ચોટલી, પાઠલિ આટાની પોટલી. ૫
એ બ્રાહ્મણનું અસ્યુ સ્વરૂપ, પોલિ પઇઠો દરિદ્ર રૂપ;
હઇડઇ વિચારઇ ઉભો રહી, કોઇક પુરૂષ નઈ પૂછું સહી. ૬
અસ્યું કહી બઇઠ આવ્યો નીમ, બાંભણ એક મલ્યો નર તાંમ;
પૂછી વાત તેહનઈ સરિ નામિ, કુમારપાલ ભલસ્યઇ કુંણ ઠામિ. ૭
કુમારપાલ બ્રાહ્મણ નઉ વયર, બોલતો નવિ આંણઇ મહિર;
ત્રિહુયણપાલ સુત જીવત મૂઓ, જે બાંભણનો વયરી હુઓ. ૮

કઠિણવચન મુખિ બોલ્યોજસઈ, દૂતઈ દુખ વીસાર્યો તસઈ,
રે ! બામણ ! કહુ સાભલિવાત, પૂરા કહીંઇ ન થાય સાત ૯

દૂહા.

સાગર વિપ્રા ડાકિણિ જુઆ, અગનિ જમ (જગિ) રાય,
કવિ કહઇ સાત અધૂરડા, પૂરા કિમઇ ન થાય ૧૦

ચઉપઈ

અસ્યું કહી ચાલ્યો બાભણો, હડી માર દીઠો અણુમણો
જઇ પૂછઈ બાભણ તસ વાત, કિહા મિલસ્યઇ પાટણનો નાથ ૧૧
બીજો બોલ્યો તે નર તામ, કુમારપાલ તુઝ કિસું કામ
તું ભીખારી હેરૂ જસ્યો, રાય સરીખો સબંધ કિસ્યો ૧૨
ઉઘડતો નર બોલ્યો બોલ, પડિઇ પરખ્યો ખરો નિટોલ,
પરીઉરૂણુ પૂછુ હું કુણજાતિ, જીમ જણાવઇ એહની જાતિ ૧૩
હડી માર ફડીઆ બિનાડ, જગનઈ ભુડુ વછઇ ચાડ,
વૈદ મસાણી બદીવાન. એ સાતઇનુ મયનુ ધ્યાન ૧૪
અસ્યુ કહી નર આઘો પળ્યો, એક નરઆગલિ અર્ચક મિલ્યો
રાય ખબરિ પૂછી નર જસઈ, આવો આભડીસ બોલ્યો તસઈ ૧૫
બીજી દૂત કહઇ રે !, દુષ્ટ !, ખાય અસ્યુ બોને પાપિષ્ટ,
બ્રાહ્મણ નદે ન દઇ કુણ કામિ, આભડ છેડિનો કહુ તુઝ હામ ૧૬
પુત્રી વિકરો પરસ્ત્રી રગ, પરભાતિ પાપીનો સગ,
મૂરખ દેવ તણુ ધન ખાય, જીવ હણી નઈ ઉદરિ ભરાય ૧૭
પર નિંદા કરતો નર જેહ, પર ભોજનઈ તૃપ્તા તેહ,
કવિ કહઇ સો કુભઈ નાહઇ, સાત આભડછેટિ કહી ન જાય ૧૮
અસ્યુ કહી ભટ ચાલ્યો જાય, પડિત ભેટિ હુઇ તસ ઠાય,
પૂછી વાત તસ રાજા તણી તેણઇ નાખ્યો બાભણ અવગુણી ૧૯

દૂત કહઇ મેણુ કારણ વહઇ, રખે ગવે કો માહરઈ પડઇ,
વિનય કરતા વાંકો નમઇ, યાચક યાચક નઠ નવિ ગમઇ ૨૦

પાડો પડિત લુડી જેહ, હાટ પડોશી કહીઇ તેહ,
મીઠો મલ્લ અનઇ માગણા, સાત અદેખા કાને સુણ્યા ૨૧

અસુ કહી ચાલ્યો વાચાલ આગલિ એક મલ્યો નર બાલ,
પૂછિઉ કિહા મલસ્યઇ ભૂપાલ, તે નર બોલ્યો આલ પંપાલ ૨૨

ઝાખો દૂત હુઓ મનમાહિ, નિર્મલ બુદ્ધિ વિચારે તિહા,
હું ન લહુ સહિ ખેતર કાલ પરવેદન સુ જાણઇ બાલ ૨૩

રાજા બાલિક વિપ્રા ચોર જમગો જગમા પાડઇ સોર,
અગનિ પારધી કવિજણ મ્હઈ, પરવદન સાતઇ નવિ લહઇ ૨૪

અસું કહી નર ચાલ્યો જસઇ, સૂતો નર એક દીઠો તસઈ,
જઈ જગાડયો લાગી પાય મ્હઇ કિહા મલસ્યઇ પાટણરાય ૨૫

તે દારિદ્રી જાતિ કબાડ લેઈ કુહાડો ઉઠિઉ ધાડ,
આવિ દેખાડુ પાટણ ધણી, ગય ગયો છઇ ઇધણ ભણી ૨૬

બાભણ કહઇ મુઝ લાગુ પાપ ઉદિર બીલથી પ્રગટિઓ સાપ,
સૂતુ સૂરે નર સહી એકો, તુ કબાડી સુતો ભલો ૨૭

વાઘ સિંઘ ચિતર કુતિરા, માજારીનઈ પાપી નરા,
ભૂજગ ભખઇ ઉદિર એકલા એ સાતઇ નર સૂતા ભલા ૨૮

અસું કહી નર આઘો જાય, અમલી એક મિલ્યો તસ હાય,
પૂછી ખબરી રાજાની જસઈ, નાખી ચરમનઇ બોલ્યો તસઈ ૨૯

રે ! બાભણ ! મુઝ દીધી ગાલિ, બાહાબણ દુર્જનઇ દેખાન,
મારઇ પણિ માર્યું નવિ જાય, બાભણ તવ બોલ્યો તમ થાય ૩૦

શકતિ વિના બહુ કરતો રીસ સુપુરુષનઇ નવિ નામઈ સીસ,
દાન વિહુણો વછઇ માન, વિદ્યા વિણુ કરતો અભિમાન ૩૧

श्री वीतारागाय नमः

शेठ देवचंद लालभाई जैन पुस्तकोद्धारे,

संघवी ऋषभदास कविकृत,

श्री कुमारपाल राजनो रास.

खंड २ जो.

दुहा

पहइलुं माणुस दीसणुं, बीजुं माणुस वुंणु
त्रीजुं माणुस बोलकुं, [1]अवर पोसाई कुंण ४३
ब्राह्मणु कहइ प्रतिहार नंइ, रूपिं काहु करेस
मेलवि कुंमरनिरद नइ, पूछिउं उत्तर देस. ३५

चउपइ

ब्राह्मणु भाट पंडित प्रधान, वीणाथी उपजइ अतिगान;
दूत कार मुख तिखां होय, वस्त्र विना ऋद्धि पांमइ सोय ३६
अस्यां वचन भांखइ भटराय, दरबारी रवीआयत थाय;
मोटाऽयो ब्राह्मणु नरराय, भाखी दूतइ पूर्व कथाय- ३७
स्वांमी सांहमो पूरणुराय, बोल्यां वचन कह्यां नवि जाय
श्री देवगुरु नई त्रीजो धर्म, नथा करतो नाणुइ सरम ३८
देवलदेवी भगनी जसई, विनय करी नृप वार्यो तसई
पाटू प्रहार करइ तेणुइ ठाय, पडी भोमी दुष मूर्छाय ३९
ते रीसानी आवइ इहां, कुंमारपाल तुझ बइठा छइं
उठो चढो मम करो विचार, सुर छतइ ए सो अंधकार ४०

---

[1] ચોથું

સીહ છનઇ મૃગ મમા રીઆન બોલઇ બરસ્ય મુકઇ ફાલ
એણી વાતઇ હુઆ સીહનઇલાજ, કુમર નિરદ ચડો મહારાજ ૪
ભગની વાત સુણી ભૂપાલ, કુમરનિરદ ચડિઉ સમકાલ,
હય ગય રથ પાયક પરવર્યો, બેગો ભગની પ્રેમઇ ભર્યો ૪૨

ઢાલ

રાગ-મારૂણી-સુડાવોરે સુજ ઘરનારિ એ દેશી

કુમારપાલ તણી તે ભગની, આવી પટણ માંહિ રે,
ભૂપતિ આગતિ નિજ દુખ રોઇ રોતી ન રહઈ ત્યાહિ રે ૪૩
અનધારો રે બધવ વાત, એણઇ મુઝ નીર ઉતાર્યું રે,
જો જાની આણુ તો જીયુ નહી તરિ આપણુ હાર્યું રે અ ૪૪
ગુરૂનઇ ગાવિ સુણી નૃપ ખીજ્યો, પ્રયાણ ભંભા વજડાવી રે,
અગ્યાર લાખ લેઇ દલ રાજા વીંગી માકદરી આવી રે અ ૪૫
અગ્યાર સહસ સાથિ ગજ ઘુમઇ રથ પાના નહીં પારોરે,
નાનિ ગોલા ઢીકલીકુ હઇ, કરતા માર અપારો રે અ ૪૬
જાણ હતુ રાજાનઇ જીહારઇ સજ કર્યા રજપૂનો રે,
કટક જોવા કારણિ તેડ્યા, મોકલીઆ નિહા દૂતો રે અ ૪૭
દૂતઇ કટક નિહાલ્યુ ત્યાહિ, પુજણીઇ પલાણઇ રે
નીર ગલી વાવરઇ વિવેકઇ, જીવ જતન નિસાણઇ રે અ. ૪૮
દૂતઇ સીસ ધુણાવ્યુ ત્યાહિ, કુમર નિરદહ નિરખઇ રે,
તેડી રાય પૂછઇ તસ પ્રેમઇ, હાસ કરઇ કિમ હરખઇ રે અ ૪૯
દૂતઇ વાત કહી મુખિ ગાઢી, સાભલિ કુમર નિરદો રે,
પુજી પય પલાણ'ઇ ઠવતો, કિમ હણઇ અરિ ઈંદો રે અ. ૫૦
કુમરપાલ નૃપ એણીપરિ બોલઇ, ન હણુ વિણ અપરાધી રે,
જીવજત કીટક જે કયુ નિણઇ નવિ આણુ વિરાધી રે અ ૫૧

મિત્ર તણુઇ હું ચંદ સમાણો, શત્રુનઇ સૂર સરીખોરે;
માહરૂ બલ દેખાડું તુહ્મનઈ, સુમતિ કરી તુહ્મે નિરખો રે અ. ૫૨
કુંમારપાલ તિહાં દેખાડઇ, માત કલા અણુતઇ રે;
સાગિતણુઇ પ્રહારઈ પરોઇ, ગગનિ સોય ભમાવઇ રે અ. ૫૩

દુહા.

ચમતકાર તે પાંમીઆ, વલ્યા તે પાછા દૂત;
પૂરણુરાયનઈ જઈ કહ્યું, વયરી દેવ અદ્ભુત; ૫૪

ચઉપઇ.

વાત સુણી તેડયા વડીર, કાજ કરેવા કુણ છઇ ધીર,
લાખ મોવન તસ કરૂ પસાય, જે જઈ મારઇ પાટણુરાય. ૫૫
એણુઇ અવસરિ નૃપ માલી જેહ, પૂરણુરાય સ્યૂ બોલરો તેહ;
સ્વામી એ છઈ થોડુ કાજ, મારૂં કુંમરનિરદહ આજ. ૫૬
કરી જૂહાર નર ચલ્યો સહી, છુરિકા એક છાની પાણિ ગ્રહી
ચલી આવ્યો કટક મઝારિ, છલવા છલ જૂઈ રહઇ હારિ. ૫૭
અણુઇ અવસરિ નૃપ કુમર જેહ, અગડ અસી નર ગખઇ તેહ;
જાતા જીનમંદિર જેણુઇ ગામિ, પૂજા ભગતિ કરઇ તેણે ઠામિ ૫૮
આસ્યુ દેવન પ્રભાવ જીણાદ, પૂજણુ ચાલ્યો કુમરનિરદ;
જીન મંદિર જઈ બઇઠો જસઈ, ધાયક માલી પઇઠો તસઇ. ૫૯
કુમારપાલ પૂજાનઇ કામી, પુષ્પ લિઇ નૃપ તેણુઇ ઠામિ;
પૂજઈ જીન પ્રતિમા મનિરંગિ, આણી ઉલટ અધિકુ અંગિ. ૬૦
એણુઇ અવસરિ નૃપમાલી જેહ, જઇ ગભારઇ પઇઠો તેહ;
નૃપ મારેવા કરઇ ઉપાય, પણિ નવિ દિઈ જાય ઘાય. ૬૧
બાંમણુ બંગની ન લહઇ વાત, કૃપી ન સમઝઇ ઉચો હાથ;
અંધ નજાણુઇ ગર્દભ ગાય, માલી ન સમઝઇ દેવો ઘાવ. ૬૨

આધા સુધા મારઈ જસઇ, મત્રીઈ નર દીઠો તસઇ,
બોલાવ્યો માલી તેણઇ ઠામિ, અડકી ઉભો તું કુણ કામિ ૬૩
હાકયો માની તવ લહઇ ભયો ઉદયન તવ તસ હાથિ ગ્રહ્યો
બોની નર તિહા જોયુ જસઇ, પાલી પ્રગટ હુઇ તે તસઇ ૬૪
પષ્ટિ મુષ્ટિ માર્યો સિરિ ખધિ, તાણી બાંધ્યો અવનયબધિ
ઉદયન ભણ્યુઇ નર સચુ કહઇ, કહ ચિ જીમ જીવતો રહઇ ૬૫
તવ માની બોલ્યો સરિનાગ આવ્યો નૃપ મારેવા કાંમિ
પૂરણરાય મોકલીઓ સહી, પાપ કરેવા આવ્યો વહી ૬૬
ભાખઇ માલી સાચી વાત અનુકંપા આવી નરનાથ,
છોડાવીઓ નર માલી તણઇ, એ કાયર મુઝનઇ શુ હણઇ ૬૭
જવનગઇ પુણ્ય પ્રતાપજ હોઇ, તવલગઇ સાહમુ ન જૂઇ કોઇ
પૂર્વ પુણ્ય ઉહારઇ ખુટસ્યઇ તિહારઇ બેટા વયરી થસઇ ૬૮
તેણઇ કારણિ નર કહુ છુ અહો માલીનઇ જવાયો તુહ્મો
સીદડો સેય સુભટ નઇ હણઇ, નવિ કરઇ સોહ લાકડ તણઇ ૬૯
કરૂણાસાગર કુમરનિરદ છોડી મુક્યો માલી મદ
દેઇ દમામ ચઢિઓ રાય, સાકબરીઇ છુટયા જાય ૭૦

દુહા

જઇ સાકંબરી ઢૂકીઓ, પાઠવીઓ નિજ દૂત
નૃપ પૂરણ રખિ આવયો, કરસ્યુ યુદ્ધ અદ્ભુત ૭૧

ઢાલ

રાગ આસાઉરી સિંધુઓ

અદ્ભુત જાણી ખીદક ન આણી, ચઢીઓ પૂરણ રાય
ત્રાંબાળ વાજઇ અંબર ગાજઇ, બેહુ દલ ભેલા થાય ૭૨
ભભા ભેરી વક નફેરી વાજઇ નબ નિસાણ,
બોલઇ કાહલી અતિ વિકરાલી, કાયર પડીઆ પ્રાણ ૭૩

નાલિ[1] હવાઇ મુંકઇ ધાઇ, ચંદ્ર બાણુની જોડયો
કાયર કંપઇ કામિની જંપઇ, કહઇ મુઝ સકટ છેડો ૭૪

ગુરજહ ગુપતી મારઇ છપતી, નાંખઇ તોબર વીરો
બાંણુ વિછૂટઈ આંગા ત્રૂટઇ, વેઢિ કરઇ વડવીરો ૭૫

નિજ ઉત્તરખી ટોપી તીખી, હસીઇ મલઈ રણિ બાલઇ;
સાંહમા ચાલઇ ઘા બહુ ઘાલઇ, લીંધી મોમી ન હાલઇ ૭૬

સલઇ સજાઇ પખ્ખસઇ ધાઇ મનમુંકી રણ ઝૂઝઇ;
બેહુનર મલીઆ બેહુદલ બલીઆ. [2]ખેહઇ [3]ભાણુ ન સૂઝઇ; ૭૭

અર્જુનદે ઉઠિઓ મેહલઇ મુંકિઓ, હાથે લાગ કમાંણ્યો;
રણથી ટલવા પાછા વલવા, પૂરણરાયની આંણ્યો ૭૮

ચીરમદે વઢનો અંગિ અડનો, કહઇ રણિ રાખું નાંમો;
લખદલ લાધું લુંણુજ ખાધું, તે કિમ કરું હરામો ૭૯

વેઝે વાધેલો હાથે બાથો, [4]અણહાગ્રોક્તે જાય;
સ્વામી કારણિ ચડિઓ આરણ, ન ગણઇ રંક નઇ રાય ૮૦

ઈસરદે આવઇ રણ ઝંપાવઇ, ન કરઇ આતમ સારો;
રણિ નવિ ટલીઇ કહો કિમ વલીઇ, મરવું એકજ વારો ૮૧

રણમાં વઢનો અતિ આરડતો, નામિઈ દૂદો હુણો
પુંઠિ ન દીજઇ હરાંમ ન કીજઇ, કુંમારપાલનુ લુંણો ૮૨

ભીમ ન ભાંજઇ રણમાં ગાજઇ, ન ધરઇ નારી નેહો
બહુપરિ વઢીઇ રણમાં પડીઇ, કુંકુમવરણી દેહો ૮૩

ખિત્રી પાવા અતિ વિકરાલા, કો નવિ જાઇ ભાગી;
કુંમરનિરંદહ પૂરણગયંદહ, લોહ કડાકડી લાગી ૮૪

પાવઈ પાખા ઝૂઝઈ ઝાલા, અસ્ત્રે અસ્ત્ર અનેક
ગયવરઇ ગયવર રથઇ રથ ભડતા, અપત્ય યુદ્ધ નહિ રેખો. ૮૫

૧બંધુક ૨ રજ ધૂળ ૩ સૂર્ય ૪ ઉઘાડાપગે

દુહા

અપન્ય યુદ્ધ નવિ દો કરઇ, સિંહ રણિ જૂઝઈ રાય,
એણઇ અવસરિ નૃપ પૂરણો. ચિતમા ચિતા થાય. ૮૬
અપન્ય યુદ્ધ કર્યા વિના, કિમ વસિ થાસ્યઇ રાન.
બુદ્ધિ આસી પરિ કેવલુ, જીમ નૃપ નાગે જાય. ૮૭
જીમ જીવ ખોલ્યુ જૂવટઇ, તિમ પણિ રણિ સંગ્રામ,
કાંયક કપટ કર્યા વિના, નવિ જીતુ એણઇ ઠામિ ૮૮
પૂરણ વિચારી આપ મન, લીના કનક રતન,
કુંભપાનના સુભટ નઈ, વહઇચી આપે ધન ૮૯
કામણ મોહણ વસિકરણ સોહે કાજ સમરથ
જેણે દીઠે મુનિવર ચવે, તરૂણી પસારે હત્થ ૯૦
સોવન ધન સુભટઈ લીઆ, ન કરઇ ઉંચો હાથ,
સેન સિંઇ ચિત્યુ દેખિ કરે, ચિતા રઇ નરનાથ ૯૧
નૃપ દુખિઓ દેખી કરી, બોલ્યો સામન માહાત,
સુર સિંઇ ચિત્યુ દેખિ કરી, ચિતા સી નરનાથ ૯૨
જીહા લગઇ તુ ઉભો નહીં, જીહા લગઈ કલિપ ચાવણ,
જીહા લગઇ હું સેવક અછુ, તિહા લગઇ ચિતા મ આણિ ૯૩
ત્રિભુ ત્રિભુવન નઇ ત્રિણિ જણ જીપીસુ એક એક,
સુર થઇ સાહમો થયો, ચિતા મ કરો રેખ ૯૪
અમો થોડા રિપુ ઘણા, કાયર ઇમ ચિંતેય,
એકહ સૂર્ય ઉગતા, તારા કોડિ છગેય ૯૫
સુર સુભટ નર પંચ જણ, કાયર સો પચાસ,
આવી પડયુ સનિ આપણઇ, મુકિ પીઆરી આસ ૯૬
સિંહ ન જુઇ ચંદ બલ, ન જુઇ ધરની રિદ્ધ,
એકલો આખામજે, જાહ આદગ તિહા સિદ્ધ ૯૭

વાજા વાગે જાણુ મિતો, જણાવો અપાણ,
મુઝ દીઠઇ જો ડગ ભરઈ, તો જણુથી અપ્રમાણ ૯૮
સીહ કહઈ હું વનિ વસુ, મુઝ છેડીઉ પરિમાણ,
અવરિ ભગ્ગા કુ ધણી, મુઝ ભગ્ગા નહીં ઠાણ ૯૯
સિહડા મોટિ આખડી, પર માર્ગો ન ખાઇ,
પેહેનિ ત્રપે ન ચૂકિયે, ભાગ્યા કેડિ ન થાઇ ૧૦૦
એહ સભાવ સીહડા તણો, સુરતણો ગુણ એહ,
દિલગીર દલ દેખી કરી દિહઇ સુહ્ડખઇ દેહ ૧
ચદ તણુ મુખ દેખતા, વાધે ઉદધિ નીર,
સબલ સેન નગ દેખતા, બહુ વાધે બનવીર, ૨

શ્લોક.

વિદેસે વિદ્યા મત્રો ધરે મત્રો સુભારયા
સગ્રામે ભુજા મત્રો, અત કાને જિનનામ ૩
અત સમય અરિહત સરણ, રણનઇ સમઇ ભૂજાય,
ઢોલ દમામા વાગતઈ, સૂર કુર્પ ઉચ્છાહ ૪
રણિ વાગઇ સગ્ણાઇઆ, પાખરઇ કેકાણ
સૂગ ધરિ વધામણા, કાયર પડીઆ પ્રાણ ૫
દેખીતા ડુગર જસ્યા, કામિ કાયર થાય,
પડઇ ઉગમણી ખુબડી, તો આથમણા જાય. ૬
કાયર મલિયા કેડિ, ગડિ ખત્રિ આણો'
આઈ નઇ આધ વધારતા વઢ્યાની વાત ન જાણે
હગણ ધરે હથિયાર, વાટમા વાકા ચાલે,
સ્હામા ગસે ગો સૂર, વદન તે વાડિમા ઘાલે.
લોહી દીઠે ચઢે ચીતસી, મસ્તગી પુજાનો દાવો ધરે
ભડતા ભડે ભગાણ, માર્યા પહેલા તે મરે ૭

માર્યા પહેલા તે મરે, ખોહે વડાનું નામ;
પેડે કામિ કાયર થિયો, વદન ઉગ્યો તેણે શ્યામ. ૮
એક પતિ નહી બીજું પ્રાણમું, રાખ સકઇ તિહાં રાખિ;
જે ઉતર્યાં અધપાયકઇ, વલતું ન ચડઇ લાખિ. ૯
તેણઈ કારણિ સામલ કહઇ, સાંભલિ કુંમરનિરંદ;
તાહરો જસ જગિમાં ઘણો, તું મમ પાડેસ મંદ. ૧૦
સુર થજે તું સિંહયરિ, લીઉં તે કરજે હાથિ;
આપણનંઇ નહી ભાજવું, રાજ દીઉં જગનાથ ૧૧
કુમારપાલ મમ ચિંતિ કરી, ચિંત્યું કિંપિ ન હોય;
જેણઈ તુઝ રાજ સમર્પિયું, ચિંતા કરસ્યઇ સોય. ૧૨

સુભટ ખોજ દેખઇ તસ હાય, તુહઇ ધ્યાંન ન ચૂકઈ રાય;
મૂરતિ તણીપરી હઇ થિર થઇ, કિમ મુંકઇ વ્રત અંગિ ગ્રહી. ૨૦

કિમ સુપુરૂષ છીવઇ હેલીઓ, કિમ સાકર થાઈ એલીઓ;
કિમ મૃગપતિ રણિ નાઠો જાય, કિમ લીધું વ્રત મુંકઇ રાય. ૨૧

કિમ પૃથવિ હાલઇ જગિ મેર, કિમ દીપકથી હુઇ અધેર
કિમ સોનું અગનિથી બલઇ, કુંમારપાલ વ્રતઇ કિમ ચલઇ ૨૨

દુહા

લીધું વ્રત નવિ મુકીઉં, નિજ મન રાખ્યું ઠામિ
પડિકમણું પુરૂં કરી, ઉઠિઓ યુદ્ધ કામિ ૨૩

ચઉપઈ

જઇ વકાર્યો નૃપ પુરણ, સજ થાજે તુજ આવ્યું મરણ
મુકે પહઇલો મુઝ સિરિ ઘાવ, પાછલિ ચોટી કરું હું રાય ૨૪

મુઝ તુઝ વયર અછઇ એણઇ ઠામિ, સુભટમરાવઇ કેહઇ કાંમિ;
ઉતરી હેઠો થાઓ સહૂ, અવર પુરૂષ સું નહી મુઝ કહૂ ૨૫

એક ચિંતઇ દીઠો જવ રાય, પુરણ વિમાસઇ તેણઇ ઠાયિ;
તેહ્યો દૂત જે સબલો સાદ, તેણઇ નિહા મુકયો સિહનાદ ૨૬

તેણઇ નાદિ ગજ ભાગો જસઇ, બુદ્ધિ વિમાસઈ ભૂપતિ તસઈં
કમરબંધ તિહાં છોડી કરી, કાને ધાલ્યો લોચો કરી ૨૭

તવ હાથી હુઓ હુશીઆર, મારઇ દાંતે સુઢિ પ્રહાર;
ચાલ્યો ગજવર આવ્યો ત્યાંહિ, પૂરણરાયનો મયગલ જીહાં ૨૮

ભૂપઇ ભૂપ મિલ્યા જેટલઇ, કુમર સજ થયો તેટલઇ
હાથી ઉપરથી ઉછકત, પૂરણરાય સોર [1]પડીઓ દુરદાંત ૨૯

કુંમરનરિંદઇ [2] ઝાલ્યો પૂરણ, જીમ સીહઇ સબલઈ દુબ્બલ હર્ણુ;
તેણીપરી ઝાલ્યો રાજા તિહાં, બાંધી ઘાલ્યો પાંજરમાહિ ૩૦

---

૧ ધોયુ ૨ સાહ્યો.

ત્રિણિ લાખ અસવારજ હતા પચ સહઈ ગયવર ગાજતા
લાખ દશ પાયકનો ધણી, કુમરનિ દઈ કર્યો રેવણી ૩
બાધ્યો નૃપતિ અવનઇ બધિ, આયા ગૂજરદેશઈ સધી
આવી બઇઠા પાટણમાહિ, વેગ બનેવી આણ્યો ત્યાહિ ૩૨
કુમારપાલ પધાર્યો ત્યાહિ, નાજ્યો પૂરણ સભાસુ માહિ
સમન ક્રોધઇ મનમા ગ્યા કિસ્યુ કરઇ જે પરવસિ પડ્યો ૩૩

ઢાલ

રાગ આશાઉરી અવસર આજહેરે, એ દેશી

પરવસિ બહુ ખમઈ રે, પણિ લેખઇ નહીઅ નિરધાર
નવિ પામઇ મુગતિ દુવાર, નવિ થાય સુરપતિ સાર
વ્યતર ભુવનપતિ અવતાર " " ૩૪
પરવસ દૂખ ખમતા અતિ ભારી, ટાઢિ તાપ સિર ભારો
ભુખ તરસ ખમતા નર પોઢી, ઉપરિ સહહતા મારો પ ૩૫
પરવસ વચન ખમતા નર કેતા જણુ જો(ય)ણા સો જાય
ડસ મસા મચ્છ કરડઇ કેના, રણિ સહઇતા લોહ[1] ઘાય ૩૬
પરવસિ સ્રી સગ વિના બાજઇ શ્રેણિક મચ્છ ન ખાય
વિણુ પાઇ વ્રત પરવસિ પાલઇ, લેખઈ તે ન ગણાય ૩૭
મન વિણુ તપ જપ કિરિઆ ખોટી, કોકટ કષ્ટ કરિ જઈ
મન વિણુ દાન દીઇ તે મૂરખ, મુગતિપુરી નવિલીજઇ ૩૮
મન વિણુ જીવ ઉગારો જગમા, કાલગસૂરીઓ નામ
મન વિણુ દાન દીઇ તે કપિલા, બેહુના ન સર્યા કામ ૩૯

દુહા

પરવસિ ખમતા પ્રાણીઆ મેક્ષનણુ ફલ ન હોય,
મન વિણુ નર પખી પસુ કષ્ટ મ કરસ્યો કોય ૪૦

---

[1] ઘણુ

ઢાલ.

રાગ-ધન્યાશ્રી કુહેણી કરણી; એ દેશી.

પરવસિ કાયા કષ્ટિઈ ફ્લ હોય, તો રોગી સુખ પાવઈજી;
દેહી પખાલી જો નર નિર્મલ, તો મચ્છ જલમાં આઈવઈજી. ૪૧
પરવસિં કાયા કષ્ટઇ કેતાં, મુગતિ તણુઇ નહીં કામિંજી;
ગુરૂ ઉપદેશ સુહાયા નર કેતા, તન ઉડઇ પુણ્ય ઠામિંજી. ૪૨
ભસ્મ લગાડી જો હુઇ છૂટક, તો ખર છાહારઈ લોટઇજી;
મન વિણુ ઊતિ કરી સુખ પામઇ, ચાતુક સરિ નવિ ખોટઇજી. ૪૩
મન વિણુ જટા વધારઇ સુખીઆ, તો વટ મુગતિઇ જાયેજી;
ઉધઇ મુખિ રહઇ તિહા ઋદ્ધિ પામઇ, વાગોલ વૃક્ષઇ ટંગાયજી. ૪૪
પરવસિ નગન ભૂમિ દૂખ ભાગઈ, તો પસુઆં સુખ થાયજી;
પરવસિ મુની રહઇ બગ પંખી, જનમ મરણ નવિ જાયજી. ૪૫
પરવસિ ગાઢિઈ તરતા દીસઇ, તો બહુ સંખ પુકારઇજી;
કાયા છેદ કરી સુખ હોઇ, તો સુરા સરિ હારઇજી. ૪૬
પરવસિ અગ્નિ ઝંખઇ સુખ પામઇ, પડઇ પતગાં દીવઇજી;
ગુરૂ અહઈ જો બહુગુણુ વાધઇ, તો અહિ સુખભરિ જીવઇજી. ૪૭
પરરંજઇ પરમાનંદ પાવઇ, તો નાટિકીઆ નિરખોજી;
મન વિણુ નાચિં વૈકુંઠ જાય, તો મોરા સહુ હરખઇજી. ૪૮
પરવસિ દીધઇ શુભગતિ પાંમઇ, તો તરૂઅરફ્લ આપઇજી;
મન વિન શંખ જપઇ નર સુખીઆ, તો સુક મુગતિ જાઇજી. ૪૯
શીલ ચઢઇ શિવમંદિર, તો નરપનિના વાજીજી;
એકાકી વિચરઇ સુખ પામઇ, તો સિંહી ચિંતા ભાગીજી. ૫૦
સુકવિ કહઇ પરમણુ ન કીજઇ, પરવસિપણાની વાતોજી;
મન વિણુ ક્રિયા તપ, જપ, જૂઠો, લેહ વિના ઝમ હાથોજી. ૫૧

ધૃત વિહુણા લાડુ જેવો, વેણિ વિના સણગારોજી,
તિમ મન વિહુણ કરણી તેહવુ, કરતો ન લહુ પારોજી ૫૨
પુરુષાતન વિણ પુરુષ ન શોભઇ, તિમ મન વિહુણો ધર્મજી,
મૂરખ મન વિણ કાયા કષ્ટઇ, તે નવિ સમઝઇ મર્મજી ૫૩
દાન, શીલ, તપ, ભાવન, પૂજા, મુન શુદ્ધિ જો કીજઈજી,
પરમ પુરુષ કહઇ સુણયો લોગા, મુગતિપુરી ગઢ લીજઇજી ૫૪

દુહા

સુગતિપુરી ગઢ લીજીઇ, કીજઇ ધર્મ સુસાર,
પરવસિ પીડયા દુખ ખમઇ, લેખઇ નહીંજ લગાર. ૫૫
પરવસિ પણુઇ વેદન ખમઇ, તેહનો સોમો ભાગ,
આતમ સાખિ જો ખમઈ, લહઇ સુગતિ માગ ૫૬
આહિ કુત જગિ જીવડા, સહઇજી ન કરઇ ધર્મ,
પરવસિ પીડયો દુખ ખમઇ, આવઇ ઉદય જમ કર્મ. ૫૭
પરવસિ પીડયો નરપતી, નવિ ચાલઈ કાઈ પરાણ.
કુમારપાલ નૃપના ખમઇ, વચન રુપિઆં બાણ ૫૮
બોલાયો બોલઇ નહી, લાજ્યો હઇડા માહિં,
ગતિ, મતિ, બલ, પ્રાક્રમ ગયુ, નાઠી બુદ્ધિ સુ ત્યાહિં ૫૯

ઢાલ

રાગ આશાઉરી સિદ્ધુઓ –રષિ્ઞ અગણિનો, એ દેશી
બુદ્ધિ ગઇ પરહતિ ચઢ્યો, કિમ છૂટઇ રાય,
જીમ પુઠિની કાઠના, સ્ત્રી કરઇ ઉપાય બુ ૬૦
જાણી વત ભૂપઈ જસઈ, બોલ્યો તતકાલ,
જીમ ધણીની કાઠના, ચારયઇ દેશમા ગાતિ બુ૦ ૬૧
પુત્ર કપુત્ર જો હુઇ તો ખમવું માય,
પીપનથી નર જો પડઇ, નવિ દીજઈ ઘાય બુ૦ ૬૨

ખુડી જઉ સિરિ બાલજો, તો કો નીર ન કાઢઇ:
ગ્યવરી રત્ન ગલુઅ જો, તો કો પેટ ન ફાડઇ. ખુ૦ ૬૩

કંચન દુહવ્યો કસ ચઢઇ, ખંડી જીમ ચોલ;
અગર દહતો ગુણ કરઇ, જીમ પાંન તંબોલ. ખુ૦ ૬૪

છોલી છુંદી છુંબરી, ફાધી કટકા કોડી;
તુહઇ મીઠી સેલડી, જેહની નહીં જોડી. ખુ૦ ૬૫

ચંદન ઘાઠો પરિમલઇ, દુર્ગંધ ન બોલઇ;
એહુ પરિ વેધ્યો વંસનઈ, તુહઇ મધુરૂં બોલઇ. ખુ૦ ૬૬

એહ સભાવ ઉત્તમ તણો, સુણિ બહઇની બાય;
અન્યાઇ તો તુહઇ આપણો, કીજઇ કિમ પેટ ઘાય. ખુ૦ ૬૭

બંધવ વચન સુંણી બહઇનિ, થઇ શાતિ સુજાણ;
બોલ્યું વચનજ પાલવા, કરૂં કાંઇ ઇધાણ. ખુ૦ ૬૮

ડગલાં પુઠિઇ ઉભી કરી, જાણે ઉભ કાઢી;
રાજ્ય તે પાછુ આપીઉં. ચઢિઓ સરહ નમાડી. ખુ૦ ૬૯

દુહા.

સરિહ નમાડી સો ગયો, ન કરઇ ફિરી જવાબ;
પૂત્રણુરાઇ નિવારીઉ, દેસ સકલમાં પાપ. ૭૦

શ્રીજીનની આજ્ઞા વહઇ, નાંમઇ મુનિવર શીસ,
જૈનધર્મ દેખી કરી, ન કરઇ રાજા[1] રીસ. ૭૧

એમ દેશે આજ્ઞા ફરઇ, ધન્ય તું કુમરનિરંદ;
સામાયકવ્રત પાલતાં, ન થયો રાજા મદ. ૭૨

ચ્યાર સામાયક ચિતવ્યો, સમકિત શુદ્ધ વલી જેહ,
દેસવ્રત ત્રીજે કહ્યુ, સર્વ વિરતિ જાગિ જેહ. ૭૩

---

[1] કહિ.

ત્રિણિ સામાયક નૃપ ધરઇ, પહઇતુ સમકિત સાર,
જીન ગુરૂ ધર્મહ કારણિ, મરણ કીઓ પુઆર ૭૪
શ્રત આમાનિક સાચવઇ, ગુણ બત્રીસ પ્રકાશ,
સોવન અક્ષર ગુરૂ તણા, ગ્રન્થ નિખાવઇ ખાસ ૭૫
દેસ વૃત્તિ ત્રીજી કહુ, સામાયક શુભ જાણી,
વ્રત બાર અગિ ધરઇ, સરિ વહઇ જીનવર આણ ૭૬
આણ વહઇ અરિહંતની, કારણ પણઇ ન ચનતિ,
રણિપડિકમણ તે નૃપ કરઇ, નવિ મનિ તેઅ ખલત ૭૭
ત્રિણિ સામાયક નૃપ [1]ધરઇ ચઉથઇ ભાવન ભાવિ,
તુમ્હ વ્રત નૃપ ઇમ વહઇ, લિઇ દશમાનો લાભ ૭૮

ચઉપઇ

દેશાવગાસિક દશમુ વ્રત, પાનઇશય દેહ કરઈ પવિત્ર,
લેઇ વ્રત નૃપ નવિ ખંડતો, તિહા અતિચાર પંચ છડતો ૧
ઉત્તમ કુલનેં એ આચાર, નીમી ભૂમિકા નર નિરધાર,
તિહાથી વસ્ત અણવાઇ નહીં ઇહાંથી નવિ મોકલતો નહીં ૨
રૂપ દેખાડી પોતાતણુ સા૦ કરઇ અતિ ત્રાડઈ ઘણું,
નાખી કાંકર થઇ છનો તે નર કૂપિ પડતો દેખતો. ૩

દુહા

ઉડઇ કૂપિ તે પડઇ, જે કરતા વૃત ભગ,
ભવિ ભવિ દુખીયા તે ભમઇ, દુતહો સુર ગુરૂ સત ૧
દોષ સકલ વર્જીત ભનુ, વ્રત દશમુ જે સાર,
કારણ પડિઇ નૃપ નવિ ચલ્યો, સુણયો તે અધિકાર. ૨

ચઉપઈ

અગડ અસી ગુરૂનઈ ઉચરઇ, ચઉમાસઇ નવિ કટકઇ કરઇ,
વાત હુઈ પરદેસઈ જસઇ, મુગલ ગર્જની આવ્યો તસઇ. ૧

---

૧ કરઇ રસઃ

સબલ સેન લેઇ નિજ હાથિ, ગજ, રથ, ઘોડા બહુ સંઘાતિ;
આંકસ બાજી લેઇ કરી, વીંટી મુગલ પાટણ પુરી. ૨

આવ્યા મુગલ જાણ્યા જસઇં, દરવાજા લેઇ બીડયા તસઇં.
ચિંતાતુર હુઆ જન લોક, પાટણમાંહિ રહ્યા સહી ફોક. ૩

એક કહઇ નર છાંડી જાઇઇ, એક કહઇ નર માંડી રહીઇ;
એક કહઇ કાંઇ થાઇસ્યઇ, એક કહઇ ભાગી જાઅસ્યઇ. ૪

એક કહઇ એનિસ્તરાય, એક કહઇ નૃપ ચઢીસ ન જાઇ;
એક કહઈ નૃપ નાસઇ આજ, એક કહઇ નૃપ ખિત્રીસી લાજ. ૫

આગઇ નાસ રાવતણુ જેહ, રણ સગ્રામિં ભાગો તેહ;
પથી લોક તસ પૂછઇ તિહાં, લેઇ ડઢી નર [1] નાસઇ કિહાં. ૬

બહુ જીવ્યા હવઇ સુ જીવસ્યો, કુલની રીતિ [2] તે કિમ ખંડસ્યો;
સોય કહઇ સુણુયો નર સાર, નાસંતાં મુઝ ગયો અવતાર. ૭

જનમ લગઈ નાઠાની ટેવ, તુ આ ડાઢી પામ્યો દેવ;
કાલી ટલી એ ધોળી થઇ, સોય [3] પસાય નાઠાનો સહી. ૮

અગ્યાં વચન ભાખઇ પુર લોક, ન મલઇ ઇંધણ પાણી ખોક;
શોકતુર હુઆ નર જસઇ, કુંમારપાલ વીનવીઉ તસઈ. ૯

ભૂપતિ કહઇ વિવહારી સુણો, નીમ ગણો સગ્રામહ તણો
લીધું વ્રત નવિ કરૂં અસુદ્ધ, ચ્યાર માસ નવિ કીજઇ યુદ્ધ ૧૦

અસ્યું વચન નરનાથઇં કહ્યું, મહાજન તિહાં ચિંતાતુર થયું;
જઇ વીનવીઉ ઉદયન તણુઇ, કસું કરેવું અમ્ન આપણુઇ ૧૧

ઉદયન કહઇ મન નિશ્ચલ કરો, ચિંતા દુઃખ મનથી પરિહરો;
જેણુઇ દીધું છઇ પાટણરાજ, તે ચિંતા કરસ્યઇ સહી આજ ૧૨

અસુ કહી ચાલ્યો વાણીઓ, બુદ્ધી બોલ હીઈ આણીઉ;
ઉદયન મંત્રી મનિ ઉલ્લાસિ, પુહુતા હેમાચારય [4] પાસ ૧૩

---

૧ જે ૨ કીરતિ ૩ તે મહિમાના ઠાનો ૪ સુજ્ઞની

શુરૂ વદી બઇઠો તસઠાય, સ્વામી કરવો કિસ્યો ઉપાય;
પાટણ વીંટિઉં મુંગલ ફિરી, ભૂપઇ વઢવા અડગજ કરી ૧૪

ધીરજ લોકતણું નવિ રહઈ. જઇ તે કુમરનિરંદહ કહઇ,
નૃપતિ તો અગડનો ધણી, ન વઢઇ તે સગ્રામહ ભણી ૧૫

તે માટઇ મયા કર આજ. જીમ રહઈ કુંમારપાલની લાજ,
તુહ્મ સરિખો ગુરૂ માથઇ છતાં, હીણપણું [1] હોસ્યઇ ગજતા ૧૬

અસ્યાં વચન સુણીઆં મુનિ હેમ, કુમારપાલ પરિ સબલો પ્રેમ,
જીનશાસન સોભા નઇ કાજી, તેડી દેવી તિહા ગુરરાજી ૧૭

ચક્રેસ્વરી આવી તેણી ઠાર, પ્રેમઇ ગુરૂનઇ લાગઇપાય,
દેવી કહઇ તેડી કુણ કામિ, હેમસૂરિ બોલ્યા તેણઇ ઠામિ ૧૮

વારવાર કહું તુજ ઘણું, સંકટ ટાલો પાટણતણું;
સુદ્ધ અગડ છઇ નર મહારાજ, રાખો જીનશાસનની લાજ ૧૯

ગુરૂ વચને દેવી સજ્જ થઇ, નિસિભર મુગલ દલમા ગઇ;
આવી જીહા બઇઠો સુલતાન, નિદ્રા દેઇ દીધું વિઘાન ૨૦

સોવન ઢોલીઓ લેઇ કરી, મુગલનઈ [2]ચાલ્યો ઉપહારી,
જઈ મુક્યો ગજણુવઇ તિહા, કુમારપાલ નર સુતો જીહા ૨૧

પ્રહ ઉગમતે સ જાગ્યો જસઈ, પાસઇ કોય ન દીઠો તસઇ,
પેખઇ ખિન્નિનો પરિવાર, અસુર હીઇ તવ કરઇ વિચાર. ૨૨

બડા બખત ભૂપતિકા સહી, ઉનકી બાત ન જાઇ કહી,
કે એક દેવ ફરિસ્તા એહ, એ કોઇનો હઇ આદમ દેહ ૨૩

અજબ બાત હુઇ દુની માહિં, અસી ઠોરિ હું આયા કયાહિં;
અબ મઈ જાણ્યા પાઉં કિહા, જીનકા કબજી ગયા મઇ સહી. ૨૪

છોડઇગા નહીં મુજકું આજ, વયર પાતશાહ હીંદુરાજ;
મીમઇ જીનકુ છોડયા બહુત, એ મુઝકુ દિઇગા સહી મોહોત ૨૫

---

[1] થારહગંજતા. [2] લેઈ પરવરિ.

અસુ વિચાર કરઇ નર જસઇ કુમારપાન બોલાવઇ તસઇ,
સામલિ રે મુગલ સુલતાન હઇ મ કરિ તુ મયનુ ધ્યાન ૨૬

તે તુ હઈ મુઝ ચઉલક વસ, ખાંધાને હણ્ નહી જે હંસ,
જો મુઝ સરણ્ આવ્યો મીર, તુ તુ માહરો સહી વડવીર ૨૭

અસ્યા વચન નૃપ ભાખઇ ત્યાહ, ખુસી હુઓ મુગલ મનમાહિ,
હુ આ પો વઢના નૃપ ભણી, ઓછુઇ મુઝ દુરમતિ રાખી ઘણી ૨૮

સહી એ રાજા જાતિ સુજાતિ, પોન વિના નવિ દીપઇ ભાતિ,
અવગુણુ પુઠિઇ તો ગુણ કરઇ, જે સુપુરુષ નર હુઇ સરઇ ૨૯

અસ્યુ વચન મુગલ ઉચ્ચરઇ કુમારપાલસુ મૈત્રી કરઇ,
કટક લેઇ નર પાછો ફિરઇ, પાનઠ દેશ ભણી સંચરઇ ૩૦

કુંમારપાલનો ગુણુ ચિતિ ધરી, દેસમાહિ અમારિજ કરી,
જીવદયા જગમા વિસ્તરિ, ગર્જનીખાન થયો સવરી, ૩૧

અનેક જીવ ઉગરીઆ જેહ, કુમારપાલનો મહિમા તેહ
એમ વ્રત દશમુ અંગિ ધરઇ, કારણ પડિઇ નવિ ભગજ કરઇ ૩૨

અગ્યારમા વ્રત અંગિ ધરઇ, પર્વ તિથિ નૃપ પોસો કરઇ,
ચાર આહાર પચ્ચખે નિરધાર, રાત્રે નિદ્રા નહિ લગાર ૩૩

નિજ ગુરુનઇ વિસામણુ કરઇ, મુનિજન નૃપ મુખિ આદરઇ,
કામિ ગુરુસુ બોલઇ રાય, ભણઇ ગુણઇ કે કરઇ સઝાય ૩૩

પાચ અતિચાર અંગિ ટાલી સંથારાની ભોમી સંભાલી
ડંડિલ પડિલેહી વાવરઇ, નૃપ હુતો બહુવિધિ આદરઇ ૩૪

પરઠવતો નૃપ જીહા માતરૂ, પ્રથમ દ્રષ્ટિઇ જોઇ ખરૂ,
અણુજાણુહ જસ્સગો કહી, પરઠવતો જયણાઈ સહી ૩૫

વાર ત્રિણુ કહેતો વોસરે, નિસહિ આવસહિ ઉચરે,
કાલવેના નૃપ વાદઈ દેવ, પોસાની નૃપ કરતો સેવ ૩૬

પૃથવી પાણી તેઉ વાય, વનસ્પતિ છઠી ત્રસ કાય,

સઘટ તેહનું ટાલઇ રાય, પાતઇ પોસો નિજ મન હાય ૩૭
દિવસઇ નિદ્રા નહીં નૃપ તણુઇ, સથારા પોરિસિ નિતિ[1] ભણુઇ,
અવધિઈ સથારઇ નહિ જેહ, મિચ્છાદુક્કડ નાવઇ તેહ ૩૮
પોષધ રાય મત્તારો કરઇ, પારિ વહિતો નવિ આચરઈ,
ભોજનની નવિ ચિંતા કરઈ, નૃપ હૂનો ઋષિનિ પરિ કરઇ ૩૯
પારી નૃપ જીહાગઈ સચરઈ, વની આનન્દ ચિતિ ધરઈ,
ઘણા પુરસ્યુ નૃપ પારણુ, એહજ ન્યાય અતરનારણુ ૪૦

હુહો

એણીપરિં નૃપ પોસધ ધરઈ, વ્રત સતનમા સાર
હવઇ નન ભોનુ[2] બારમુ, ઉત્તમનો આચાર—૧

ઢાલ

રામ ભણુઇ હરિઉઠીઇએ—દેશી રાગ રામગ્રી

બારમુ વ્રત ઈમ પાનનો, દેતો મુનિવર દાન રે,
પાત્ર પોખીરે ભોજન કરઈ, હઇડઇ આખુ ધ્યાન રે બા ૧
અતિથિ સવિભાગ સુગચવઇ દેનો જે મુનિ હાથ રે,
તે પણિ અહાર પોતઇ લીઇ, પુણ્ય કરઈ બહુ ભાતિ રે બા ૨
સાધુ ભલો અનઈ સાધવી, શ્રાવક શ્રાવિકા સોય રે,
સઘ સકલનઈ રે પોસના, પની તીર્થંકર હોઇ રે. બા ૩
એક દિન કુમર નરેસ્વરૂ, આવ્યો વદન કામિ રે,
ગુરૂ સિરિ ખાસર ઓઢીઉ, નૃપ[3] લાગ્યો તેણુઇ ઠામિ રે બા ૪
વિનય કરિ નૃપ બોલીઓ, સાભલો હેમસૂરિંદ રે,
જે તુમ ખાસર ઓઢીઉ, લજા કુમરનરિંદ રે બા ૫

૧ નૃપ ૨ બાપુ ૩ લજાકુમારનરિંદરે.

હેમ કહઇ સુણો નરપતિ, હું ગયો ગોચરી કાંમિ રે;
દુમ્બલ શ્રાવક સુભમતિ, પાય નમઇ તેણઇ ઠાંમિ રે. બા. ૬

ભાવ સહિત નર બોલીઓ, આવ્યો મંદિરમાહિં રે;
લાજધરિ મુઝ આપીઉં, ચીવર ખાસર ત્યાંહિં રે. બા. ૭

મુનિવર સોય મમતા નહીં, કુણ ખાસર કુણ ચીર રે;
ભાવ વડો જગમા વડવીર, ભાવિ રાખડી ખીર રે બા. ૮

તેહના હરખનંઇ કારણઇં, ઓઢું ખાસર નિત્ય રે;
તે ધન્ય શ્રાવક જીવીઉ, અછતઈ વિક્રમાદિત્ય રે બા ૯

જે નર બહુ ધન પાંમીઆ, સમઝયાં શાસ્ત્રનો મર્મ રે;
તે નવિ લખમીય વ્યય કરઇ, તો સુ સમઝીઆ ધર્મ રે. બા. ૧૦

આજ વડા તુહ્નો નરપતિ, ન કરો સામીની સાર રે;
દિનકર તિમિર ન નિગમઇ, કુણ ટાલઇ અંધકાર રે બા ૧૧

ખાસર દેખીઅ લાજીઆ, તો મુનિ માનો વચન રે;
જે કુલ નિરધન શ્રાવકા, તેહ ઘરિ આપીઇ ધન રે. બા ૧૨

એણે વચને નૃપ હરખિઓ, લાગો મુનિવર પાયરે;
ચૂક પડી તુહ્ન દાસનંઇ, તે ખમજો ઋષિરાયરે. બા. ૧૩

શ્રીગુરૂ વંદીઅ નૃપ વળ્યો, આવ્યો આપણુ ઘરીરે;
બહુ ધન શ્રાવક આપીઆ, વણુજ કરો બહુ પરીરે. બા. ૧૪

બિહુત્તરિ લાખ સોવન ટકા, મેલ્યા શ્રાવક ડંડરે;
પોષ કરઇ બહુ પુરૂષનો, પાલઇ વ્રત અખંડરે બા. ૧૫

એહવા જે[1] સાહમી આપણાં, સીદાતા વળી હોઇરે;
સહસ દીનાર દેઇ કરી, નૃપ તેહનું મુખ જોયરે બા. ૧૬

કોડિ સોવન ધન વ્યય કરઈ, શ્રાવક ભક્તિ નઇ કામિરે;
સાતઇ ખેત્ર સંતોષતો, ધન વાવ્યાં શુભ ઠામિરે બા. ૧૭

---

૧ જૈનરસામી આપણા.

ઢાલ.

ગુરૂ ગીતારથ મારગ જોતા એક મુનિવેરિ દીઠો એ દેશી રાગ-આશાવરી

સિંધુઉ રાગ વરાડી

પાચ અતિચાર એહના ભાખ્યા, તે ટાલો નરનારિ,
આહાર અસુઝતો દેતા મુનિવર, દોષ કહ્યુ સુવિચાર[1],
હો ભાવિકા પાચ અતિચાર ટાલો—આચલી ૧
અણદેવા બુદ્ધિ કારણિ ફિરપી, આહાર અસુઝતુ કીધુ,
ભવિ ભવિ દુખિઓ તે નર થાઇ કર નવિ ઉચો કીધુ હો ૨
આહાર અસઝતુ છઇપણિ આગઇ, તે મમ સઝતુ સારો
અગિ અતીચાર આવઇ ભાઇ, પડિત આપ વિચારો હો ૩
વસ્ત હુતી નર પોતા કેરી, તે કિમ પારકી કીધી,
પારકી કેડી આપણી આખી, ભાખી મુનિવર દીધી હો ૪
મધુકરી કાલ થયો નર જીહા તવ જઇ પુણ્ય પઇઠો,
અગિ અતિચાર તેહનઇ આવઇ, પ્રગટ થઇ નઇ[2] બઇઠો હો ૫
અસુર કરી આયો મુનિ તેડણ, જવ ગયો આહારનો કાલ,
જે નર કરઇ ચરિત્ર નિતુ એહવા, એહનઇ પાપ વિશાલ હો ૬
સાવર્મિક , સીદાતા જાણી, ન કરી તેહની સાર
રી લખમી તસ મ દીર માહિ, ન કરઇ તત્ત્વ વિચાર હો ૭
દીન ઉધાર ન કીધુ જેણઇ, તે ચુકા સસાર,
અતિ ઉડા ધન ધરણ્યા[3] ધરતા જાઇસ નરગ મઝાર હો ૮

દુહા

પચ અતિચાર એ કહ્યા, ટાલઇ તે નરરાય,
વ્રત બારઇ અગિ ધરઇ, ન કરઇ પાતગ વાત ૧

૧ સસારી. ૨ નવિ. ૩ ભોમયરીને

ઢાલ

મંગલાવતી વિજય વિરાજીત એ દેશી રાગ માલવ ગોડી.

બારવ્રત આદરઈ અંગિ, ઉચ્છવ મહોચ્છવ અતિહિ મંડાણ,
સમકિત શુદ્ધ ઉચરીઠ વચને, કુમર નિરંદરહ ચતુર સુજાણ. બા—૧
મણિમુક્તાફલ થાલ ભરીનઇ, વધાવ્યો (મુનિ) હેમસૂરીંદ,
સંઘ ભગતિ કીધી મનિ રંગિ, દાનિઈ વરસઇ કુમરનિરંદ બા—૨
જયજયકાર હુઓ જગમાહિ, ઉદ્યોતતણો સુખિ વલી જેમ,
શૈવતણા મુખમંદ થયેરા, અમાવાસ્યા રવથી જેમ. બા—૩
ઘરિ ઘરિ તોરણિ મંગલમાલા, જૈન ધર્મ દીપઇ અભિરામ,
ચઉદસઇ વસે કુમરનિરંદહ, રાજઋષિ ધરાવઇ અભિરામ [1] બા—૪

દુહા.

રાજ ઋષિ નામજ હવુ, હરખ હુઆ નરરાય,
જૈન ધર્મ દીપાવવા, કરઇ સો કોડિ ઉપાય ૧
કુમરનિરંદ સુખિઇમ કહઇ, જૈન ધર્મ જગિ સાર,
જે જીનધર્મ નવા કરઇ, તજીઇ તે પરિવાર. ૨

ચઉપઇ

તજીઇ માતા સુણી મહહરિ, જેહનઈ જીનવચનસું વયર,
તજીઈ તાત ન લાભત્રાર, જૈન ધર્મ જે કરઇ અસાર ૧
તજીઇ બંધવ જે પણિ સગ્ગો, જૈન ધર્મથી જે ઉભગ્ગો;
તજીઇ ભગિની સુણી આમ, જેહનઇ ન રૂચઇ જીનવર નામ ૨
તજીઇ પુત્ર પોતાનો જાણિ, જૈન ધર્મની કરતો હાણિ,
તજીઈ પાપી પુત્ર વર્ગ, રાય કહઇ જીમ લહઈ સુર્ગ. ૩

(૧) નામ.

દુહા.

સરગ લહીઇ શુભ પરિં, ન કરઇ મિથ્યા સંગ;
જૈન યતી શ્રાવક તણુઇ, દેખી ઉપજઇ રંગ. ૪
સેવ કરઇ શ્રાવક તણી, શ્રાવક પણિ ધરી દાસ;
સજન તે શ્રાવક ભલો, જીહા શ્રાવક તિહાં વાસ. ૫
સારથી પણિ શ્રાવક ભલો, શ્રાવક ભલો અપાર;
પંથિ પણિ શ્રાવક ભલો, બોલઇ તત્ત્વ વિચાર. ૬
કુંમરનિરંદ એણીપરિ ભણઇ, શ્રાવક સમો ન કોઇ.
તેણઇ કારણેં નિજ રાજમાં, જૈન કીઆ નર સોઇ. ૭
જૈન જૈન સહુકો જપઇ, ન હણઇ જંતુપરાંણ;
રાજ નિઃકંટક પાલતો, કોઈ ન ખંડઇ આંણ. ૮
એણઇ અવસર સોરઠ મધ્યે, રાય સમર દુરદાંત;
આણ ન માનઇ ભૂપની,[1] ખીજ્યો નૃપ એકાંતિ. ૯
ઉદયનનઈ તેડી કરી, નૃપતિ દિઇ આદેસ;
સોરઠ દેસ ચાલો તુહ્મો, જીપો સમર નરેશ. ૧૦

ઢાલ.

ઘોડીની મુખ બોલ્યો મુનિવર, એ દેશી રાગ ધન્યાશ્રી.

જીપેવા કાજીં સમર નરેશ્વર રાય
ચઢી ઉદયન સોરઠ દેશમાં જાય
બહુ સેના સંધાનિઇ હયગયરથ નહીં પારો
ગડઈ ત્રંબ નિશાણ, ચઢીઆ બહુ અસવારો; ૧
દલ પાલીતાંણઇ, કટક કરઈ મેલ્હાણ;
તિહાં ઉદયન ચઢીઓ, સેત્રુંજ સેય સુજાણ;

1 રાયનિ.

જીન દેખી હરખ્યો રહ્યો, તે મસ્તગિ નાંમિ
દેઈ પ્રદક્ષણા ચેઇ,[1] વંદન તમ હાર ૨
ચઢીઓ જવ ધ્યાનીં, નયણે નિરખ્યઇ ત્યાંહિ;
ઉંદિર એક દીવો, ચાલ્યો લેઇ બીલ માંહિ;

તે બરડઇ દીઠો, જઇ મુંકાવઇ તેહ;
તવ ઉદયન ચિંતઇ, અનરથ સબલો એહો. ૩
જો અર્ચક ના આવતો, હું ચૂકતો ધ્યાંન;
જો ધ્યાન ન છંડુ[2] તો, લાગઇ દેવ વિમાન;
જો ધિગ ધિગ મુઝનઇ, મુઝી તીર્થ સારો.
સી લખમી તેહની, જેણઇ[3] ન કીધું ઉધારો; ૪
શ્રી જીનવર ભાખ્યું, ન કરઇ તેહ વિચારો;
પુણ્ય અષ્ટગુણુ જો કરતા જીરણ ઉધારો
ઇમ આતમ નિંદિ અગડ કરઇ તિહાં ચ્યારો
બ્રહ્મવ્રત એકાશણુ શિય્યા પાન પરિહારો ૫
જીહા લગિ ભુવન કરાવું તિહા લગઇ એ મુઝનીમો
ઇમ કહી નઇ ઉદયન ચાપઇ સમરંજ સીમો
રણતૂર બજાવઇ ઢમકઇ ઢોલ દમાંમો
નૃપ સમર સંઘાતિ લાગો લોહ સંગ્રામો ૬
તિહાં ગુર્જર ભુપતિ છુટઇ તોમર[4] તીરો
બિહુ દલ ઝુઝઇ ભાજઇ નહીં વડવિરો
કાયર તિહાં કંપઇ પાછે પગલે ચાલઇ
સુર રણમાં ધસાધસી સામા ઘા ઘાલઇ ૭
જીત્યો ઉદયન સમરરાય તિહાં હાર્યો

૧ ચૈત્યવંદન તેણે ઠામ. ૨ ખડુ. ૩ ન કરે જીરણ ઉદ્ધારો.૪ તોમર.

તેડી તસ બેટા તેહનઇ રાજી બિસાર્યો
આંણુ કુમરનિર દો કરઇ[1] તે સોરઠ માહિં
જીવજ ત વલી કર્યો, કોઇ ન મારઇ ત્યાહિં ૮

ઇમ મંત્રી મોટુ કીધુ રાયનુ કંમ
જસ પડો વજાવ્યો રણુમાં રાખ્યું નામો

વલી ઉદયન પાછો અગિ અછે બહુ ઘાય
તેણુઇ ચિતાતુર મંત્રી થયો મનમાહિં ૯

મુંકઇ નિસાસો ઉદયન મંત્રી ત્યાહિ
પૂછિઉં તસ સુભટે કૂણુ ચિંતા મનમાહિ

ઝૂઝયા નઇ બુઝયા તુમો કર્યાં બહુ કાંમો
મરણુ સહી સહુકો શોક તણો કુણુ ઠામો ૧૦

તવ ઉદયન બોલ્યા મર્ણું બીહક નહીં વીરો
મુઝ મનિ એ દુખ છઇ ચ્યાર સલ્ય સરીરો
ઉધાર અપૂરવ ગિરિ ગિરનારિ પાજો
અબડ ડંડ નાયક મુનિ નીઝામણા કાજો ૧૧

દુહા

મુનિ દર્શન મુઝનઇ નહીં તેણુઇ કારણિ દુખ થાય
નિસુંણી મુનિ આરાધના સો સુભગતિ કિમજાય ૧
બાલમરણુ આગઇ કીઆ જીવ અનતી વાર
મુનિદર્શણુ વિણુ નવિતર્યો ન લહ્યો એ ભવ પાર ૨
તેણુઇ કારણિ ચિતા મહુ ઝુરૂ હઇઆ મઝારિ
અંત કાલિ મુનિવર નહીં જીવ રૂલઇ સંસારિ

૧ કરઇ.

ચઉપઈ

અસીવાત ઉદયન જવ કહી, સુભટ સહુ બોલ્યા ગદગદી;
સ્વામી ચિંતા મધરૂ હૃદય, સુર સકલ સુણી એણીપરિ વદઇ. ૧
સ્વામી શ્રીસેત્રુંજ ઉદ્ધાર, પાજ બધાવું ગિરિ ગિરનારિ;
ડંડ નાયક અંબડ વિખ્યાત, ત્રિણ્યિ બોલ બાહડદે હાથિ. ૨

આરધના ઋષિ ચાહો તુહ્મો, તે મુનિવર નઇંમાણું અહ્મો;
જોતો ઋષિ નવિલાભઇ જસઇં, વંઠે પુરૂષ એક આણ્યો તસઇં. ૩
તેહનઇ પહિરાવ્યો મુનિ વેશ, ધર્મકથા તેણુઇ કહી અનેક;
ધર્યો ભાવા સુમિતિજ સાર, જાંણુ મુનિવર શુદ્ધ આચાર. ૪
સોય પુરૂષ નઈં આણ્યો તિહાં, ઉદયન મંત્રી બઇઠા જીહાં;
મુનિ દર્શણ દીઠું જસઇં, મંત્રી ઉદયન હરખ્યો તસઇં. ૫
બે હરજોડી લાગ્યો પાય, તુહ્મો ભલેં આવ્યા[1] ઋષિરાય;
પાપતાપ દૂખ નાઠા આજ, તઈં સાર્યું દૂખ[2] માહરૂ કાજ ૬
એમ ઉદયન સુખશાતા લહઇ, મુનિવર ધર્મકથા તિહાં કહઇ;
ઉદયન આલોઇ નિજ પાપ, ખમત ખામણા કરતો આપ. ૭
લાખ ચૌરાશી યોનિં જેહ, ભમતાં પાતગ લાગાં તેહ;
કોઇક જીવ ઉપરિ કીધી રિસ, તાસ ખમાવું નમી સીસ. ૮
રાજકાજ પણિ મયલાં હોય, લોભિં પાપ કર્યાં જે કોય;
સકલ જીવસું મુજ ખામણું, પાપ આલોઇ તિહાં આપણું. ૯
ગજ રથ ઘોડા વાડી વન, ગામ નગર પુર પાટણ ધન્ય,
ચ્યાર આહાર મુખિ છંડઇ અન્ન, વોસરાવઇ પોતાનું તન્ન. ૧૦
દ્વાદસ વ્રત આલોઇ કરી, ચ્યાર સરણા મનમાંહે ધરી;
સમકિત શુદ્ધ કર્યું તિહાં શીરી, મંત્રી પુહતો દેવની પુરી. ૧૧

(૧) મલીયા (૨) રસિ.

મંત્રી સ્વર્ગ પ્રહુનો જસઈ, લંઠ પુરૂષ વિમાસઇ તસઈ,
દેખો વેશ તણો મહિમાય, ઉદયન સરીખો નમીઈ પાય ૧૨
જેણુઇ વેષઈ પૂજાણો બહુ, જેણુઇ વેષઈ મુઝ નમીઉ સહુ
સોય વેષ જો મુકુ જોય, તો મુઝ સરિખો મુઢ ન કોય ૧૩
ગર્દભ પામ્યો જો જવ હરી, નવિ ખાઇતો મૂર્ખ સિરી,
દારિદ્રી કરિ ચઢિયુ રતન, મહા મૂર્ખ જો ન કરઇ જતન. ૧૪
મરૂદેસઇ લહ્યુ ગંગાનીર, નવિ પીધુ નવિ ધોયુ શરીર,
સોય પુરૂષ મૂર્ખમા હલો, જલ પામી જે તરસ્યો રહ્યો. ૧૫
એણુઇ દ્રષ્ટાતઇ સમઝો સહુ, લઠગ પુરૂષ લબાડી બહુ,
હીણુજાતિ શુભ નહીં આચાર, કરમિ પામ્યો ચારિત્ર[1] સાર ૧૬
જો રાખુ તો પડિતપણુ, નાખ્યો ખુધો કરમિ ઘણું,
અસ્યો વેષ પામ્યો નહીં કદા, ભાવ વિના લીધુ તે મુદા ૧૭
મન વિહુણો મઇ એહ રંગો વેષ, હવે હુ આણુ હઇઇ વિવેક
તો હુ જોડિ એલાચી વલી, વસ ફરસત હુઉ કેવલી ૧૮
અષાઢ ભૂત વધારઇ વાન, નાટિક કરતા પામ્યુ[2] જ્ઞાન,
પુરૂષ કેસરી પ્રભવો સ્વામિ, ચોરી કરત રહ્યુ મન ઠામિ ૧૯
એ તરીઆ સસારહ થકા, હુ તેહના પગની રેણુકા,
તેહના નામ મહિમા થકી, રાખુ ચારિત્ર થાઉ સુખી ૨૦
તેણુઇ તિહા ચારિત્ર રાખ્યુ હાય, તે તો વેષ તણો[3] મહિમાય,
સમઝે ઉપદેશ માલા મર્મ, વેષ વિવેકી ગખઇ ધર્મ ૨૧
વેષ વડો જગમા કહમવાય, પાપ કરતો નર શકાય,
કુમારગિ પડતુ ગખઇ રહી, વેષ વડો નર કહઈ કેવલી ૨૨
સોય વેષ આવ્યો બહુ કામિ, લઠગ નરનઈ રાખિઉ ઠામિ,
જન રંજવાનઈ પહર્યો વેષ, વેસ ઉપાય વડો વિવેક ૨૩

(૧) સયમ ૨ ઉપાયુ. ૩ તણુ ત્રુએ કામ

એણુઇ વેષઈ આગઇ બહુ તર્યા, ઇહ લોકઇ જસ કીરતિ વર્યા;
પરલોકઈ સુખ પાંમ્યા બહુ, રાય સંપતિ નઇ જોયો સહુ. ૨૪
પૂર્વ ભવિ ભીખારી જીવ, માંગી ખાય સોય સદીવ;
દુર્ભિક્ષકાલ હુઉ તિહાં તસઇ, ભમતાં આહાર નવિ પાંમઇ જસઇ ૨૫
એણુઈ અવસરિ દીઠા બહુ જતી, વણિગ આહાર આપઇ તસ અતી;
ભીખારી નઇ ઠેલઇ પરાં, જીમ હાંકીજઇ કલિ કુતિરાં ૨૬
એક દિવસ મુનિ વહઇરી કરી, પોશાલઈ[1] આવ્યા પરવરી;
સંપ્રતિરાય તણો જે જીવ, મુનિ આગલિ જઇ કરતો રીવ ૨૭
સ્વાંભી ભૂખ ખમી નવિ જાય, ઘો કટકો જીમ આહાર થાય;
મુનિવર કહઇ અહ્મો આપુ નહીં, શ્રી જીનવર અહ્મો વાર્યા અહીં. ૨૮
દેતાં લોક ઘણુા મુઝ મિલઇ, લેવા તણી તસ સંખ્યા ટલઇ;
સંગ્રહ પણિ અહ્મો કરવો થાય, જાતો મુનિ અચારહ જાય. ૨૯
તેણુઇ કારણિ નવિ દેસ્યુ અહ્મો, ગૃહસ્થ ઘરિ માગી ખાઉ તુહ્મો;
અસ્યું કહીનઈ મુનિવર જાય, જીવ ભિખારી કેડિ થાય ૩૦
મુનિ પોશાલઈ પઇઠો જસઈ. દ્રુમક બારણ્યિ બઇઠો તસઈ,
ઋષિ આલોઇ તિહા ગોચરી. વિધિ વિનતી બહુ[2] પરિ કરી. ૩૧
સ્વાંમી બાહિર ભીખારી એક, માગઇ અન્ન બહુ ધરી વિવેક;
આજ્ઞાવિણુ દીધું નવિ જાય, પણિ કરુણા અહ્મ સબલી થાય. ૩૨
શિષ્ય સાથિ ગુરુ બોલ્યો ત્યાંહ, દ્રુમક તણુઇ તુહ્મો તેડો અહીં;
ભીખારીનઇ તેડી કરી, ગુરૂ પૂછઈ મન કરુણાધરી. ૩૩
કહઇ ભીખારી તુજ સું કાજ, દ્રુમક કહઇ સાંભલિ ઋષિરાય;
હું ભુખ્યો તુ દીઇ મુઝ અન્ન, ભૂખી ધ્રુજઇ મ્હંણી તન્ન. ૩૪
સુંણિ વચન બોલ્યા ઋષિરાય, જો અહ્મ સરીખું તું પણિ થાય;
તુ તુઝનઇ અહ્મો આપું આહાર, શાલિ દાલિ રોટી ધૃત મર. ૩૫

[illegible]

કહઈ ભીખારી કિરપો વિચાર, ચાકુ વેગ મ લાઈ વાર,
કરસુ હુઈ તે મુઝનઈ કરો, પણિ એક દાતનઈ ઠાંસિ ભરો ૩૬

અસ્યુ વચન નર બોલ્યો જસઈ, વેગઈ લોચ કર્યો તિહા તસઈ,
શાલિ દાલિ સરહા પકવાન આપઇ આહાર દેઇ બહુમાન ૩૭

સરસ આહાર લીધુ શુભપરિ, વેદનતામ હુઈ ઉદરિ,
મિલ્યા યતી વિવહારી સહુ ઔષધ વેષધ કીજઇ સહુ ૩૮

કડુક વચન મુખિ જે ભાખતા, ગનઇ અહીનઈ નર નાખતા,
તે વિવહારી આવી ત્યાહ, ચોલઇ પાય હરખઇ મનમાહિ ૩૯

દુહા

મનમાહિ બહુ હરખાતા નવ દીક્ષિત મુનિરાય
ભગતિ ઘણી તસ દેખતા મુનિ બોલ્યો તસ ઠામ ૧

ઢાલ

રાગ રામગિરિ–ક્ષીરમધુરી વાણી બોલઇ એ દેશી

દ્રુમક મધુરૂ વચન ભાખઇ, નર ભક્તિ નિહાલી
અસ્યુ ચરિત્ર સુકૃત પાખઇ કિમ સકુ પાલી દ્રુ ૧

હઇઇ હરખ્યો દ્રુમક મુનિવર વેપ સદીઅ વાર,
ધ્દ્દ લોક પૂજ જેહના અનતા પરભવિ સોય તરે દ્રુ ૨

પ્રબલ પુણ્ય જો નહીં પોતઇ ઉદય વેપ કિહાથી
અસ્યઈ ધ્યાનઈ ધર્મધ્યાનો કાલ કરઇ તિહાથી દ્રુ ૩

ચાલીઉ એઅ વિગતિ પાલી, થયો કુણાલ પુત્તો,
અશોકશ્રી નૃપ સોય વડુઉ, સોપ્યુ રાજ સતો દ્રુ ૪

રાય સપ્રતિ નામ ધરીઉ જનમ જાન રાજ
સવા કોડી જીન બિબ ભરિઆ, સવા લાખ પ્રાસાદ તાજ દ્રુ ૫

એહ ચારિત્ર વેષ મહિમા, લંહ પુરુષ ભાખઇ.
લાજ આંણી વેષ વખાણી, ચારિત્ર સોષ રાખઇ. દુ. ૫

દુહા.

તેણઇ તિહાં વેષજ રાખીઉં પાલ્યો શુદ્ધ આચાર;
ગુરૂ હાથિં દીક્ષા ગ્રહી? સફલ કર્યો અવતાર[1]. ૧
ઉદયનથી નર તે તર્યો, તેણઇ કરી ઉદયન સાર,
જીનશાસન ગંભીર છઇ, અનેક નય વિચાર. ૨

ચઉપઈ.

અનેક નય જીન શાસનમાંહિં, ઉદયન મંત્રી તરીઉ ત્યાહ;
સુભગતિ મત્રી પામ્યો જસઈ, કાયા દહન કરી તિહાં તસઈ. ૧
અગ્નિ દેહ સસ્કારી કરી, સુભટ સહુ ચાલ્યા પરવરી;
આવ્યા તે નર પાટણમાહિં, કુંમારપાલ નર બઇઠો જીહાં. ૨
આવી નૃપનઇં નાંમ્યું સીસ, કાજ તુહ્માર કીધુ હંસ;
સમરરાય અહો માર્યો સહી, તુહ્મનાનિં અહ શોભા થઇ. ૩
પણિ એક શોક હુઉ મન માહિં, ઉદયન મરણ લહુ જે ત્યાહિ;
ભૂપ કહઇ તેહનો સ્યો સોગ, જે આરાધિ[2] ગયો પરલોક. ૪

દુહા.

ઉદયન આરાધી ગયો! કીધુ સરગઇ વાસ;
જેહની કીરતિ જગિ રહી, પુષ્પ ગયું રહ્યો વાસ. ૧
જીવ્યા તે જગિ જાંણીઇ, જેણઈ જાણ્યા[3] પરલોક.
તેણઇ કારણિં મંત્રીતણો, કોઇ મ કરસ્યો સોગ. ૨

---

૧ સંસાર, ૨ સાધિ, ૩ સાધ્યા,

ઢાલ

રાગ—કેદારો—આશાઉરી રતનસાર કુમારનો એ દેશી

સુભટ સહુ સમઝીનઇ વલીઆ, આ પા બાહડ પાસિંરે,
પૂર્વ કથા તેણઇ કહી માડીનઈ, મનહ તપઇ ઉનાસીરે, ૧

ચ્યાર અગડ હુતિ ઉદયનનઇ, તે તુહ્મો અગિઇ લીજઇરે,
શ્રી સેતરૂજ્ય ઉદ્ધાર કરાવી, આખડી સોય કીજઇરે ૨
ગિરિ ગિરિનારિ પાજ બંધાવો ડંડ નાયક નિ ભ્રતારે,
તાત વચન તુમ વેગ કરીનઇ, હોયો આપ સનાથોરે ૩
જે હુઇ પુત્ર સપુત્ર સુકુતનો તાત વચન તે પાલઇરે,
જનમ્યા સોય ગુણિજન લેખઇ,[1] વસતણઇ અજુઆલઇરે ૪

ઋષભનઇ[2] કુલિ ભરત ભેતરો, દસરથ નઇ કુલિ રામોરે
પાડુનઇ કુનિ પાડવ સરિખા, જેણઇ કુનિ રાખ્યુ નામોરે ૫
કીરતિધર નઇ કુનિ સુકોશલ સિદ્ધાર્થ કુલિ વીરો રે
વસુરાજા કુલિ કૃષ્ણ સરિખા, તસ કુલિ ઢંઢણ ધીરો રે ૬
ત્રિભુવન પાલ તણઈ કુનિ દીવો, જીવો કુમર નિરદો રે
ચાચા શેઠ તણઈ કુનિ દિનકર, નામિ હેમસૂરીદો રે. ૭

શ્રેણિકની આના સિર વહતો, બેટો અભય કુમારો રે,
પદમરાય તણી મતિ રાખી, શિવકુમાર નર સારો રે ૮
કુણાલ તણઇ કુલિ સંપ્રતિ રાજા, સમુદ્ર વિજય કુનિ નીમો રે,
અશ્વસેન કુલિ પાસકુમારહ, વસ દીપાવ્યો કેમો રે ૯
ગોભદ્રનઇ કુલિ શાલિભદ્ર સરિખા, જેણઇ અજૂઆલ્યો વંશો રે,
સોય સરીખા થાજો બાહડ, ઉદયનનઇ કુનિ હંસો રે. ૧૦

૧ ગણિજે (૨) તણઈ

દુહા.

હંસ સારખા યઇ કરી, રાખો ઉદયન નાંમ;
શ્રી સેત્રુંજય તીથર[1] જઈ, ભુવન કરાવો[2] તાંમ. ૧

ઢાલ

રાગ કેદાર ગોડી પારધિયાનો એદેશી

એણે વચને નર હરખીઓરે, બાહડ મંત્રી જેહ
લેઈ નૃપની[3] આગનારે, સેત્રુજ ચાલ્યા તેહ
મંત્રીસ્વર સહી કરતો કામ ઉદાર, જેણઇ કીધુ ગિરિ ઉદ્ધાર આંચલી.
તે તો જૈન શિરોમણિ સાર, મંત્રીસ્વર સહી કરતો કામ ઉદાર
શ્રી સેત્રુંજય ઉપરિ ચઢીરે, તિહા પુન્યા આદિનાથ;
પ્રાસાદ પાયો મંડાવીઉરે, વાન હવી વિખ્યાત મં. ૧
દેસ દેસના વિવહારીઆરે, પોહોતા સેત્રુજય શુગિ,
અબડ આગલિ આવીઆરે, તે બોલ્યા મનરંગિ મ. ૧
મંત્રી જગમા તુ તર્યોરે, નિજ સ્વામીનઇ તારિ;
પુણ્ય કામિ[4] ધન અહ્મ લીઉરે, જીમ નિમ અહ્મનઇ તરિ મં. ૩

ચઉપઈ

અસ્યાં વચન વિવહારી કહઇ, વાગભટ હઇડઈ ગહગહી;
કાગલ વેગ અણાવઈ તિહાં, નામ લિખઇ મંત્રી તેમાંહિ ૧
એણઇ અવસરિ ટીંમાણા તણો, ભીમ કુંડલીઓ શ્રાવક સુંણો;
તે આવ્યો પૂજાનઈ કાંમિ, પઇસીન સકઇ તેણઇ ઠાંમિ ૨

(૧)જણ (૨)કરો અભિરામ ૩ નરપતિની ૪ કાચ

ચપાતો નર દીઠો જસઇ, વાગભટઇ બોલાવ્યો તમઇ
સુભટઇં તિહા તેડી આણીઉ, પાસઇ બઇસાર્યો વાંણીઓ ૩
મત્રી પૂછી માડી નામ, પુણ્ય કાજી નર આપઇ દમ,

એણઇ અવસરિ ભીમા મનિ થાય બોલઇ પાણિ બોલ્યુ નવ જાય ૪
વાગભટ બુદ્ધિસાગર કહ્યા, તેણઇં ભીમનો ભાવજ લહ્યો,
બોલાવ્યો તવ[1] પ્રેમઇ કરી, કુડલીક બોલ્યો તિહા રીરી ૫

સ્વામી મુઝ સુણિ કર્મ કથાય, પુણ્ય વિના ભવ માહરૂ જાય
વસુ ટીંમાણુ જીહા છઇ ગ્રામ ભીમ કુડલીક માહરૂ નામ ૬

ક્રય્ય હિણુ પોતઇ નહીં કર્મ, માયા માહગઇ છઇ પદ્ર દ્રુમ,
ધૃત વેચુ પરદેસઇ ફર ઉદર પૂરણા એણિપરિ કરૂ ૭
નવી ત્રુણિ આવ્યો સિણુગાર હીંડવુ[2] પાલુ નઇ માથઇભાર
ભુઇ સુવુ નઇ ધરમા સાપ, એ સહી[3] પેતા ભવનુ પાપ ૮

એ સાતઇ દૂખ ભીમા તણુઇ સેત્રુજો પામ્યો પુણ્ય ઘણુઇ
ધૃત વેચતા લાભજ હુઉ, જડયા દ્રુમ અનઇ એક રૂઉ ૯
એક રૂઓ માનીકરિ ધરિ પૂષ્પ લેઇ મઇં પૂજા કરી
વલી મુઝ હર્ષ[4] હુઉ એણઇ કામિ સાત રૂઆલીજઇ પુણ્ય કામિ ૧૦
તવ મત્રી મનિ હરખ્યો ઘણુ, દેખી ધૈર્ય વાણિગ તણુ,
એહનઇ જીન ઉપરિ બહુ પ્રેમ, કોઇ ન કરતો દીસઇ એમ ૧૧
મારો તો પટ દ્રમહ તણી, પુણ્ય કાજઇં આપઇં આપણી
એહવો શ્રાવક જગમા જેહ, દૈવઇં નિર્ધન કીધુ તેહ ૧૨

દેવ અટારૂ અવનુ કરઇ, નદી નીર સાયરમા ધરઇ,
સરોવર સુકા દીસઇ ઘણા, અવત[5] લક્ષણ દીસઇ ઘણાં ૧૩

---

(૧) તેણે (૨) પગઅણુવાણે પાલો સિરભાર (૩) એ સાતે પૂર્વના પાપ (૪) ભાવ (૫) અવળા લેખ તે દૈવહ તણા

જે પુણ્યવંત અનઈ દાતાર, શ્રાવક ભીમો જગમાં સાર:
અસ્યું પુરૂષ નઇ નિર્ધનપણું, દેખી મંત્રીનઇ દૂખ ઘણું ૧૪

સહી ભગવતનું કાધું હસઇ, થોડે દિવસે ભીમ સુખીઉ થસઈ;
નિર્લોભી પુણ્ય ઉપરિ રાગ, પ્રાહિં તે ન હુઇ [1]નિર્ભાગ. ૧૫

નમી વિનમી વિદ્યાધર જોય, એક ચિંતઈ હુઆ નર દોય,
પૂજઈ ઋષભદેવના પાય, દેહી ઋદ્ધિ બોલઈ તમ હાય. ૧૬

ઋષભ મુખી સંક્રમિ કરી, ધરણેન્દ્ર દેવ બોલ્યો પરવરી,
સહસ અડતાલીસ વિદ્યાદીધ, નમી વિનમી હરખીનઇ લીધ. ૧૭

ભગતિ કરી તો નિષ્ફલ ન હોઇ, પુણ્યતણુ ફલ પ્રગટ જોઇ,
ભીમો ભગતિ કરઇ જીન તણી, એ ઘરિ લક્ષ્મી દીસઇ ઘણી ૧૮

અસ્યું વિમાસઇ મંત્રી જામ, ભીમ વાણીઓ બોલ્યો તામ,
પુણ્ય કાજઇ લીઉ સાતઇ દ્રામ, હુ જાઈસ હવઇ જીહાં[2] ગ્રામ ૧૯

એક ચિત નર દીઠો જસઇ, શિરનામુ માડયું તિહા તસઇ
અવર પુરૂષ પૂછઇ તસ ઠામિ, સિરનામુ માડયું કુણ કમિ ૨૦

મંત્રી કહઇ વિવહારી સુણો, એ સામી સપરો આપણો,
પુણ્યકાજી ધગસૂતર દીઉ, તેણઇ કારણિ સરિ નામું કીઉ ૨૧

એણે વચને નર હરખ્યા સહુ સ્વામી ભીમ પ્રસસો બહુ
વિનય ઘણો બાહુડદે કરઇ, સોવનપચ સહઇ આગલિ ધરઇ, ૨૨

કાલ ભાવ જાુઇ તહા ભીમ, સોવન લેવા ખાધી નીમ,
ભીમ પ્રસસો[3] પાછો વ'યો, સજન કુટુંબનઈ આવી મળ્યો ૨૩

પણિ હઇડામાં ચિંતા ઘણી, નારિ અ છઇ ઘરમાં વઢકણી,
તેહથી ભીમો બીહઇ બહુ, તે આગલિ હારઇ નર સહુ ૨૪

અતિ [4]કાલી અનઇ વાચાલ, ફિરી જવાબ દીઇ તતકાલ;
પ્રાહિં રહઇ તે રીસઇ ભરી, ખડકયા માહિથી બોલઇ ફિરી. ૨૫

૧, દુર્ભાગ્ય. ૨. રુાજ. ૩. વખાણ્યો ૪ આકુલિ.

દુહા.

અણુબોલવી બોલતી, વચિમા કરરતી વાત,
પ્રાહિ બહુ બોલાંવતી, જગમા ભૂડા[૧] સાત ૧

ચઉપઈ

નારી શિષ્ય સેવક દીકરો, ઋષિ બોલ્યાનો લીઇ અભિગ્રહો,
છિદ્ર[૨]સહિત નિર્ધન સાતમઇ બહુ બોલે કહઇનઇ નવિ ગમઇ. ૧

બહુ બોલી ભીમાની નારી, ભીમો બીહઇ હઇઆ મઝારિ,
પુણ્યમાઝીં ધનખરચ્યા મઇ દામ, નારીનહીં રાખઈ મુઝ મામ. ૨

અસુ વિમાસઇ બોલઇ બીહઇ, તિનવી વાત ધાલઈ સ્ત્રી હઇઇ,
મઈ જઇ જૂહાર્યો સેત્રુજ સ્વામી ધૃતમાયા દીધુ પુણ્યકામિ ૩

ભાગી ચિંતા મનમા હતી, નારી કુલઠ થઇ[૩] ગુણવતી,
તેણી પ્રમસો નિજ ભરતાર, ભલું કરિઉં પુણ્ર કીધુ સાર ૪

સખનુ પુણ્ય નઇ સમનુ પાપ, પરતગિ ફલ પામઇ નર આપ,
સાતઇ દ્રામ પૂજા ફલ જેહ, પરગતિ પુણ્ય ફલ્યુ નર તેહ ૫

તુઆતણો ખીલો જાજરો ભગી નીસરીઉ બાહિરો
ભોમિ ખણી બઇસાર્યો ફિરી, પુણ્યઈં લખમી પ્રગટ કરી ૬

કલસ એક પ્રગટ્યો તિહાસાર, માહિ સોવન ચ્યાર હજાર.
ભીમો તે ધન હાથિ ન સાહિ સોવન લઈ નઇ સેત્રુજ જાઇ, ૭

ગયો ભીમ બાહડેદે જીહા, સોવન કલસ ધર્યો તિહાં
સ્વામી એ ધન નાવઇ કામિ, એ ધન ખરચો પુણ્યનઈં કામિ ૮

તવ બાહડ મનિ કરઇ વિચાર, એહનઇ આપ અછઇ સંસાર
સાધુ ધન ધરમાં નવિ ધરઇ, કો ઉત્તમ નર દીસઇ સરઇ ૯

૧. હોઈ. ૨. છત્ર. ૩. હુઈઈ.

દુહો

ઉત્તમ નર જગિ એ સહી, રાખઇ વિવહારી વટ્ટ
મંત્રી કહઇ નર સાંભળો, જગમાં અચરિજ આઠ ૧

ચઉપઈ

સરપિ સમતા સત્ય જૂઆર, મદપાંની[1] નઇ તત્ત્વવિચાર
વિપ્રય સમતા સ્ત્રીનઇ વિષય, દયા ધર્મ નઈ મંસહ ભખઈ ૧
સૂરપણું નપુંશક તણુઇ, અસંભમ કાગ પવિત્રહ પણુઇ
વિવહાર શુદ્ધિ નિર્ધન ધરિમારિ, એ અચરિજ જગિ આઠ વિચાર ૨
અચરિજ વાત ભીમાની ઘણી, જેણુઇ લખમી નગણુ સરિખી ગણી
બહુ પ્રસંસી ભીમા તણુઈ, મધુરે વચને મંત્રી ભણુઇ ૩
સુણો ભીમ ભાખઇ પ્રધાન, કિમ લીજઇ નહીં તમહ નિધાંન
જો તુહ્મ હાથિ ચઢીઉ એહ, કરો સોય સુખ પામઈ દેહ ૪
વલી મંત્રી બોલ્યો કર જોડિ, એ ધન લેતા નહીં તહ્મ ખોડિ
બાહડનઇ મનિ એ પ્રઠાય, જીમતિમ ભીમો સુખિઉ થાય ૫
તેણુઇ કારણિ દૂહવી નઇ કહઇ, ભીમા લવનવ કરતો રહઇ
લીઉ નિધાન જાઉ તહ્મ ઘઇરિ, ખાઉ પુણ્ય કર બહુપઇરિ ૬

દુહા.

આપી વચન મંત્રી કહઇ, હિતબુદ્ધિ હઇઇ અપાર
કડવુ બોલી કારણિ, ઉત્તમ કરઇ ઉપકાર ૧
પર ઉપગારી વૈદ જો, દિઇ મુખિ ઉખડ ભલ
રોગ દોષ દૂરિં કરઇ, કરઇ દેહ નિસંસ ૨
તિમ કડવું નર કારણિ, બોલી કામ કરેહ;
ઉત્તમ નર કવિઅણુ કહઈ, લીંબ સરિખા તેહ. ૩

---

૧. મદિસ.

કવિત્ત

મુખિ કડવા ગુણવંત, તાસતા લીંબ પટંતરિ,
શીતલ ગુણ સહઇ મન્ય, પત્ર દ્વિજા નહી અંત૦,
દ્રામતણો સુલતાન, લખણ અંગ [1] છત્રીસહ,
લીંબ વડો લઘુરાય, તાસતુ [2] હોય બત્રીસહ,
અગનિ દાઝિ ના[3] ચિંવરધ, ફલફુલ છાયા સહઈ ગુણ પેરઈ
કવિ ચણ[4] કહઇજે સર્પસેવ તાસ વિષ નિર્ણય કરઇ ૧

દુહા

નરણ કરઇ તે વિષનણી, દુખ દેઇ નિજ પ્રાણ
પર ઉપગારી તુ સહી, સબતો લીંબ સુજાણ ૧
લીંબ સરિખો વાગભટ્ટ, કરતો પર ઉપગાર
બીમતણઈ મુખિ ઈમ કહઇ, નિઇ ધન મકરિ વિચાર ૨

ચઉપઇ.

મ કરિ વિચાર બીમા વણીઆ, પુણ્યઈ સોનઇઆ આણીઆ
માનિ વચન મુઝ સ્વામીતણુ, વારવાર શુ કહીઇ ઘણુ ૧
બીમ ન લિઇ [5] નવિ બોલઇત્યાહ, આપ વિચારઈ હઇડા માહિ,
અદત્તદાન તુ મુજ પચ્ચખાણ, વ્રત ન ખડુ જીહાં ઘટિપરાણ ૨
અસ્સ વિચાર કરંત મનમાહિ, પ્રગટ થયો કવડયક્ષ તાહિ,
બીમા એ ધન તાહરૂ સહી, ખાઉ ખરચો મન ગહગહી ૩
સુરવચને બીમો હુઉ ખુસી, વાત હઇઇ બાહડનઇ વગી,
મંત્રી નઈ પ્રસસી કરી, જીનપૂજી ઘરિ આવ્યો ફિરી ૪
સુખી હુઉ નર શ્રાવક બીમ, પાલઇ વ્રત નવિ ખંડઇનીમ,
ધન ખાય ખરચઇ પુણ્ય કરઇ, સેત્રુંજ નામ હઇયમાં ધરઇ ૫

(૧) બત્રીસ (૨) ગુણ (૩) તોયિર કરે (૪) રૂપમ (૫) તજ

દુહા.

મનિ શુદ્ધિ સેત્રુંજ ચઢઈ, જીન પૂજઇ ત્રિણિ કાલ;
ભીમતણી પરિ તે સુખી, સુણુયો સહુ વૃધ્ધ બાલ ૧
સુકવિ કહઇ જગિ તે ભલા, જેણુ જગિ પોષ્યાં પાત્ર;
ધન્ય જીવ્યું નર તેહનું, કીધું સેત્રુંજ યાત્ર ૨
શ્રીજીન કહઇ તીરથ વડુ, શ્રી સેત્રુંજો સાર;
ગણધર મુનિવર પંડવા, એણુઇ ગિરિ પાંમ્યા પાર ૩
સુર્યકુંડ જઇ ભીમમાં, જે નવિ નાહ્યા નીર;
શ્રીજીન કહઇ નર જાંણુયો, મયલાં તામ સરીર ૪
ગૌતમ સરિખો ગુરૂ વલી, ઋષભ સરિખો દેવ;
સેત્રુંજ સરિખો ગિરિવલી, પુણ્યઇ લહઇ સેવ; ૪
પુણ્યઈ બહુ ધન પામીઉં, નવિ કીધુ ઉદ્ધાર
સેત્રુંજ ગિરિ નવિ ફરસીઉ, તેણુઇ હાર્યો મનુ અવતાર ૫
પુણ્ય જાંણી મંત્રી તિહાં, બાહડદે ગુણવંત
ભુવન નીપાયું જીન તણું, ઉંચુ મોય અત્યંત ૬

ચઉપઈ

દેહરૂઇ કામ ચલાવી કરી, મંત્રી આવ્યો પાટણ ભણી;
ભુવન નીપાયું પુરૂં જસઈ, વધામણી લેઇ આવ્યા તસઈ ૧
હરખ્યો મંત્રી મનહ જગીસ, સોવન જીભ આપી બત્રીસ;
બીજઇ દિવસ વધામણી વલી, પડિ પ્રાસાદ તે ભૂમિં ઢલી ૨
મનિ વિખવાદ અનઇ વલી હર્ષ, વધામણી પહઇરાવ્યો પુરૂષ,
ચૌસઠિ જીભ તે સોના તણી, આપઇ નર તિહાં વધાંમણિ ૩
કીધું ભુવન પડયું તે દુઃખ, જીવંતાં પડયું તે સુખ;
હવઇ બુદ્ધિ હું કરૂં વિશાલ જીમ જીનમંદિર રહઇ ચિરકાલ ૪

એહવુ આપ વિમાસી કરી, મંત્રી તિહાં ચાલ્યો પરવરી,
અબ્યા શ્રી સેત્રુંજે જીહા, સુભ સિલાટ તેડાવ્યા તિહા, ૫

પૂછઇ મંત્રી સુણિ સિલાટ, એ પ્રાશાદ પડયો સ્યા માટિ,
કારીગર કહઇ સુણિ પ્રધાન પવનઇ પડીઉ દેવ વિમાન ૬

હવઇ ચઉમારો કરો પ્રાશાદ, છદ્ર પુરી સુ કરતો વાદ
પણિ એક દોષ અછઇ પ્રધાન, પાછનિ જનમ નહીં સંતાન ૭

મંત્રી કહઇ સાભલી સિલાટ, કરિ પ્રાસાદ[2] સુંદર શુભ ઘાટ,
કરિ ચઉમારો ચઉ વટવાટ, જે દેખાડઇ શિવપુર વાટ ૮

પુત્રી પુત્ર ઝ્યા તિ જેહ, સાથિ' કોય ન આવઇ તેહ
કર્મ પોતિ જો જુડા હોય, તો તે નામ પિતાનુ ખોય ૯

સરિઇનો પુત્ર જો સુ કીધ, પિતા તણે મસ્તગિ ઘા દીધ,
ચરિત્ર જુઓ સુરીપુર કુમાર, તેણે તાત માર્યો નિરધાર ૧૦

હવે સનાટ વિચારો આપ, કંસે દુખિયો કીધો બાપ,
કોણિ રાજા સામુ જોય, જીવિત સોય પિતાનુ ખોય ૧૧

કો કહઇનો નહીં સંસારિ, પરદેસી નઇ મારઇ નારિ,
કેતા તુઝ ભાખુ અવદાત, મણિરથ રાઇ માર્યો ભ્રાત ૧૨

કનકકેતુ મારઇ નિજ બાલ, સુભદ્રાનઇ દિઇ સાસુ આલ,
રાજા સંખ પૃથિવિનો નાથ કલાવતીના કાપ્યા હાથ ૧૩

તેણઇ કારણિ કારીગર જોય, કલિમા કોઇ કહઇનુ નવિ કોઇ,
કહઇના બેટા કહઇની વહુ, આપ સવારથ મિલીઉં સહુ ૧૪

પુત્ર કુટુંબ સહુ મિથ્યાવાદ, કીજઇ ચઉમારો પ્રાસાદ
વેગઈં ભુવન કરાવ્યુ ત્યાહ ઋષભદેવ બેસાયા માહિ. ૧૫

સંવત બાર અનઇ અગ્યાર, શનિવારઈં કીધુ વિસ્તાર,
ડ કલસ ધ્વજ , તોરણ જેહ હેમ સૂરિ પ્રતિષ્ટેય તેહ ૧૬

(૧) ફરિ (૨) પુત્ર સુતાનો નહિ ઉગાટ

ચઉવીસ વાડી ચઉવીસ ગામ, પૂજા કાજી ખરચઇ દામ,
તલહટીઇં જીહા સુભ ઠામ, ગામ વસાવ્યુ બાહડપુર નામ. ૧૭
તિહા એક ત્રિભુવનપાલ વિહાર, પાર્શ્વનાથ થાપ્યા તિહા સાર,
જગમા વર્ત્યો જયજયકાર, ધન ધન બાહડદે અવતાર, ૧૮
પુણ્યકાજ કરી તેણઇ ઠારિ, મંત્રી ચલ્યો ગઢ ગિરિનારિ
ત્રિણ્ ઉપવાસ આરાધી દેવ અંબાઇ આવી તતખેવ ૧૯
બોલ્યો મંત્રી લાગી પાય, પાજ કરેવા છઇ ઇચ્છાય,
દેવી કહઇ ચિંતા કરિ તાજિ, નાખુ ચોખા તિહા કરૂ પાજ ૨૦
દેવી વચન હતુ જેતનઇં, શાલત્રુષ્ટ હુઇ તેતનઇં,
મંત્રી મુહુર્ત્ત લેઇ સાર, પાજ કરાવઇ અતિહિ ઉદાર ૨૧
દોઇ કોડિ સતાણુ લાખ, સોનનટકા ખરચ્યા હર્ષ,
ધન ધન બહાડદે અવતાર, ઉતાર્યો ઉદયન સિર ભાર, ૨૨
પુત્ર જણ્યાનું એ પરિમાણ, જેણઇંવહી તાતની સરિઆણ,
પિતા ટણ્ઇ ઉસકલ થઇ, પાટણિ આવ્યો તે ગહઇ ગહી ૨૩

ઢાલ

પાટણિ મંત્રી આવીઉ કીધો રાય જૂહર'
ડંડનાયક અંબડ કીઉ, હુઉ તે જયજયકાર

ઢાલ

સુનઠીની ધનધન સેતુંજ ગિરિવર એ દેશી
રાગ-ગોડી—રાગ-ધનાશ્રી

જયજયકાર હુઉ સહી, ત્યાહા અંબડવિચારઇઆપ હો
તાત ઉસંકલ થઇ કરી, ધોયુ પૂરવ પાપ હો, ૧

એહવું આપ વિમાસી કરી, મંત્રી તિહાં ચાલ્યો પરવરી;
આવ્યા શ્રી સેત્રુંજે જીહાં, સુભ સિલાટ તેડાવ્યા તિહાં; ૫
પૂછઇ મંત્રી સુણિ સિલાટ, એ પ્રાશાદ પડયો સ્યા માટિ;
કારીગર કહઇ સુણિ પ્રધાન. પવનઇં પડીઉં દેવ વિમાન ૬

હવઇ ચઉઆરો કરો પ્રાશાદ, ઇંદ્ર પુરી સું કરતો વાદ;
પણિ એક દોષ અછઇ પ્રધાન, પાછલિ જનમ નહીં સંતાન ૭

મંત્રી કહઇ સાંભલી સિલાટ, કરિ પ્રાસાદ[૨] સુંદર શુભ ઘાટ;
કરિ ચઉઆરો ચઉ વટવાટ, જે દેખાડઇ શિવપુર વાટ ૮

પુત્રી પુત્ર કલ્યાં તિં જેહ, સાથિં કોય ન આવઇ તેહ;
કર્મ પોતિ જો ભુંડા હોય, તો તે નાંમ પિતાનું ખોય ૯
સરિઇયો પુત્ર જો સું કીધ, પિતા તણે મસ્તગિ ઘા દીધ;
ચરિત્ર જુઓ સુરીપુર કુમાર, તેણે તાત માર્યો નિરધાર ૧૦

હવે સલાટ વિચારો આપ, કંસે દુખિયો કીધો બાપ;
કોણિ રાજા સામુ જોય, જીવિત સોય પિતાનું ખોય ૧૧
કો કહઇનો નહીં સંસારિ, પરદેસી નઇં મારઇ નારિ;
કેતા તુઝ ભાખું અવદાત, મણિરથ રાઇં માર્યો ભ્રાત ૧૨
કનકકેતુ મારઇ નિજ બાલ, સુભદ્રાનઇં દિઇ સાસુ આલ;
રાજા સંખ પૃથિવિનો નાથ, કલાવતીના કાપ્યા હાથ ૧૩
તેણઇ કારણિ કારીગર જોય, કલિમાં કોઇકહનું નવિ કોય;
કહઇના બેટા કહઇની વહુ, આપ સવારથ મિલીઉં સહુ ૧૪

પુત્ર કુટુંબ સહુ મિથ્યાવાદ, કીજઇ ચઉઆરો પ્રાસાદ;
વેગઈ ભુવન કરાવ્યું ત્યાંહ, ઋષભદેવ બેસાર્યા માંહિં. ૧૫
સંવત બાર અનઇ અગ્યાર, શનિવારઇં કીધું વિસ્તાર;
કલસ ધજ તોરણ જેહ, હેમ ચઢિ પ્રતિષ્ઠ્ય તેહ. ૧૬

(૧) ફરિ. (૨) પુત્ર સુવાનો નહિં વાધ.

ચઉવીસ વાડી ચઉવીસ ગાંમ, પૂજા કાજી ખરચઇ દાંમ;
તલહટીઇ જીહા સુભ ઠાંમ, ગામ વસાવ્યુ બાહડપુર નાંમ. ૧૭

તિહાં એક ત્રિભુવનપાલ વિહાર, પાર્શ્વનાથ થાપ્યા તિહાં સાર;
જગમાં વર્ત્યો જયજયકાર, ધન ધન બાહડદે અવતાર; ૧૮

પુણ્યકાજ કરી તેણઇ ઠારિ, મંત્રી ચાલ્યો ગઢ ગિરિનારિ.
ત્રિણુ ઉપવાસ આરાધી દેવ, અંબાઇ આવી તતખેવ. ૧૯

બોલ્યો મંત્રી લાગી પાય, પાજ કરેવા છઇ ઇચ્છાય,
દેવી કહઇ ચિંતા કરિ તાજિ, નાખું ચોખા તિહા કરૂ પાજ. ૨૦

દેવી વચન હતુ જેતલઇ, શાલવૃષ્ટ હુઈ તેતલઇ,
મંત્રી મહુર્ત્ત લેઇ સાર, પાજ કરાવઇ અતિહિ ઉદાર. ૨૧

દોઇ કોડિ સતાણુ લાખ, સોવનટકા ખરચ્યા હર્ષ;
ધન ધન બહાડદે અવતાર, ઉતાર્યો ઉદયન સિર ભાર, ૨૨

પુત્ર જણ્યાનું એ પરિમાણુ, જેણઇવહી તાતની સરિઆણુ,
પિતા તણુઇ ઉસકલ થઇ, પાટણિ આવ્યો તે ગહઇ ગહી. ૨૩

ઢાલ

પાટણિ મંત્રી આવીઉ, કીધો ગપ જુહાર'
ડંડ નાયક અબડ કીઉ, હુઉ તે જયજયકાર.

ઢાલ

ચુનડીની ધનધન સેત્રુંજ ગિરિવરૂ, એ દેશી
રાગ-ગોડી—રાગ-ધનાશ્રી

જયજયકાર હુઉ સહી, ત્યાંહા અબડવિચારઇ આપ હો;
તાત ઉસંકલ થયુ કરી, ધોયુ પૂરવ પાપ હો, ૧

ધન ધન પુત્ર સુપુત્ર[1]હો, રાખ્યુ ઉદયન નામ હો;
તાત કલ્યાણક કારણે, ભુવન કર્યું અભિરામ હો ધ.
અબડ ભૂપનઈ કહી કરી, ભરૂઅચિમાહિ જાય હો,
શ્રીમુનિ સુવ્રત દેહરઈ, આવ્યો અતિ ઉચ્છાય હો ધ

શ્રીજીન મંદિર દીપતુ, સમલીઆ વિહાર હો,
નામ અરથુ કુણ કારણિ, સુણયો સહુ વિચાર હો ધ. ૪
સમલી એણુઈ થાંનક બઈઠી તરૂઅર ડાલી હો,
બાણુ આહેડી સાધિઉ, પંખ હણી તતકાલ હો ધ ૫
સુપુરૂષ શ્રાવક (મુનિ) નિહા મિલ્યો, દીધુ તત્ર નવકાર હો,
સોય મરિ થઇ બાલિકા, સિંહલ નૃપ ધરિ અવતાર હો ધ ૬

શ્રીનવકાર સુણી લહી, જાતિ સમરણ સારહો
તેણુઇ પ્રાસાદ કરાવીઉ, સમલીઆ વિહાર હો ધ ૭
તે જીનમંદિર જાજરૂં, દેખી અંબડ ત્યાહિં હો
પાયો વેગ મંડાવીઉ, ઇચ્છા અતિ મનમાહિં હો ધ ૮
કાપી દેવી નર્મદા મેલી પાયા સાહિ હો
પુરૂષ પઇઆ લઇ ચાપીઆ, બોલ્યા બાકરી બાધિ હો ધ. ૯
મંત્રી મનિ બીહનો નહી, કામ ચલાવ્યુ તામ હો,
પ્રગટ થઇ દેવાગના, નર બોલઇ ગુણ આમ હો ધ ૧૦
સાહસીક તુ શીલઇ ભલો, અંબડ તુ ગુણવંત્ત હો
કરિ પ્રાસાદ સુહામણો, મન સુદ્ધ અત્યંત હો ધ ૧૧
બલિ બાકુલ ઉછાલીઆ, લગન ભલું શુભ વાર હો
શ્રીજીન ભુવન કરાવીઉં, ઉચું હાથ અઢાર હો ધ. ૧૨
સંવત બાર વીસો તરઇ, સમલીઆ વિહાર હો,
શ્રી મુનિ સુવ્રત થાપીઆ[2] આવઇ સંધ ઉદાર હો ધ ૧૩

૧ વ. (૨) થાપના

કુંમરનિરંદહ આવીઉ, આવ્યા હેમ સૂરિંદ હો
બિંબ પ્રતિષ્ઠા તિહાં કરી, થાંપી મૂરતિ ચંદ હો ધ. ૧૪

અંબડ કરતો આરતી, ઉતરાવઇ કુંમરનિરંદ હો;
બિહુતરિ નૃપ ચામર ધરઇ, જીમ જીન આગલિ ઇંદ્ર હો ધ. ૧૫

અંબડ દાનિ વરસતો, આપઇ અસ્વ રત્ન હો
આરતી વેલા આપીઆં, બત્રીસ લાખ સોવન હો ધ. ૧૬

અંબડ હર્ખ હઇઇ ઘણો, ચઢીઉ દેવલ શ્રુંગ હો;
ડંડ ધજ તલિ આપીઉ, નાચ્યો મનનઇ રંગિ હો ધ. ૧૭

શિર ઉઘાડઇ નાચતાં, છલીઉ અંબડ ત્યાંહ હો
કોપી દેવી સિંધવા, જે થિર ભરૂઅચિ માંહિ હો ધ. ૧૮

જાણ્યું હેમાચારજીં ચ્યાલ્યો અંત્રીક જાય હો
આવ્યા દેવી દેહરઇ, કાઉસગ્ગ રહઇતસ ઠાય હો ધ. ૧૯

નવિ માંની દેવી સિંધવા, ઉઠયો ચેલો તામ હો;
ઉખલિ ચાવલ ખાંડતો, ધ્રૂજઇ દેવલ ઠામ હો. ધ. ૨૦

તોહઇ ન માનઇ સિંધવા, માર્યો બીજી ધાય હો,
દેવી મૂરતિ ચર થરી, તોહઇ ન વારી જાય હો. ધ. ૨૧

મંત્રી જાપ જપાવીઉં, માર્યો ત્રીજો ધાય હો;
આવી ચઉસઠિ યોગની, લાગી મુનિવર પાય હો. ધ. ૨૨

ચઉપઇ.

પાય નમી મુનિવર નઇ દેવિ, ચઉસઠિ યોગની આવી બેવ
વિકટ નામ હું તેહનાં લહુ, તે સઘલાં ગુણ વિવરી કહું ૧

તારા ત્રિપુરા નઇ તોતલા, ગુલજા તારણ નઇ મહઇખલા
હીંગોલી દેવી હરિસિદ્ધ, એકસવિશ તે પ્રસિદ્ધ ૨
ચાંમુંડી ચંડી[1] ચડિકા, ખપરીઇ બાધા સાટિકા

1. સદ્ધિ.

દૈત સંઘારણ દુર્ગા જેહ, સિંધવાહની આવી તેહ
ખોજાઈ દેવી ખોડીઆર, તેડી આવી તેણઇ ઠારિ
વહઇરાઇ નઇ વાઘેસ્વરી, માહોંમાંહિ તે રોસઈભરી
અંબે અંબાઇ આકલી, કાલી મહાકાલી સાંકલી
સિધવા નઇ આવી સચિ આવી, માતર માતંગી નઈ લાવી
કમખાદેવી નઇ કામરા, હાથ દેખાડયા હેમઈ ખરા
જગદંબા નઇ જવાલા મુખી, ધનુષધરી દેવી સરવભખી
દેવી ભવાંની નઇ ભદ્રિકા, ગોરી માતા નઇ અંબિકા
માતીદેવી અનઇ મદભરી, વલી વડુંચી ઉભી કરી
ગહઇલી બહઇચરી પદમાવતી, આવી તિહાં મુનિહેમહ જતી
આસાપુરી આવી કાલિકા, મોટાખોલ ખોલઇ મુખિ ચકા ૮
રૂહાપુરી દેવી દુબલી, આવી ટોલામાંહિ બલી
ગિરજાદેવી નઇ ચોરવાડિ. તિલાવની કહઇ બુંબ મ પાડિ ૯
બાલા ભયરવી નઈ ઉરવસી, કાલાંતી આવી તિહાં ધસી
બોરસિદ્ધ અનઇ વીરસિદ્ધિ, ગોઇઆસધજ જગમાં પ્રસિદ્ધ ૧૦
ચારણ સુખિ નઇ ઉંમયા જેહ, નર્મદા નાગિલ દેવી તેહ
સરવાંણી મહાદેવી સાર. બાંધી ચઉસઠિ કરઇ પોકાર ૧૧

સુકૃત વિઘન કરંતડાં, તાહરો નહીં મેહેમાય હો દી ૨
બોલી તાંય દેવાંગના, એ માહરો અપરાધ હો
હું અબડ નીંઠી કરીં, ન કરૂં તુહસું વાદ હો દી ૩
છોડી તામ દેવાંગના, લાગી મુનીવર પાય હો
હેમ પ્રસંસ્યો અતિ ઘણું, તું સાચો ઋષિરાય હો દી ૪
મુનિવર નામ=હિમાયકી, દેવી હુઇ સંતુષ્ટ હો
અંબડ વિઘન નિવારીઉં. કીધી પુષ્પની વૃષ્ટિ હો દી ૫

દુહા.

પુષ્પ વૃષ્ટિ પ્રેમઇ કરી, નમી સુદેવી ત્યાંહ;
અંબડ હેમ સૂરિંદ ગુરૂ, આવ્યા પાટણમાંહી ૧
શ્રીગુરુ પાટણમાં રહઇ, ભાખઇ ધર્મ કથાય
વલી વ્યાખ્યાન સુંણાઇ સદા, ચઉલક વસી રાય ૨

ચઉપઇ

એક દિવસ કહઇ હેમ સૂરિંદ, પ્રેમઇ સુંણાયો[1] કુંમરનિરંદ;
સોલ સસા ધરિ લહઇ તોય, જો પૂરવ[2] સંચિતપુણ્યહોય ૧.
સુદગુરુ સેવા સુકુલે જન્મ, સધની ભગતિ સદ્દહણુધર્મ,
સુદ્રવ્ય સેત્રુંજ કેરી યાત્ર, પુણ્યઇં લહીઇ મુનિ સુપાત્ર ૨
સાત ખેત્ર તણું પોખવુ, સત્ય વચન મુખથી ભાખવું;
સમતા કુંડમાં હિં ઝિલવુ, તેહનઇંસુભગતિ વહઇલાં જવુ ૩
સમાધિ સરીર સુંણવું સિદ્ધાંત, સમકિત શીલ રાખઇ એકાંતિ
સાસિક[3] ગુણ તે પુણ્યઇ ગય, પુણ્યઈં સંઘપતિ તિલક ધરાય ૪
સોલ સસા ઈમ વિવરી કહ્યા, પૂર્વ પુણ્ય નર તેણઇ લહ્યા;
સોલ સસામાં સંઘવી સરઇ, તિલક ધરી સિર યાત્રા ધરઇ ૫

(૧) ઈ (૨) પૂરણ.

શ્રાવકમાહિ વ્રતધર વડઇ, તે મુનિવર નઇ પાએ પડઇ,
મુનિ નમઇ આચાર્ય પાય, આચારજ અરિહંતનઇ ધ્યાય ૬
અરિહંત સિદ્ધતણુઇ નિત્ય નમઇ, સઘનઈ સઘવીના ગુણ ગમઇ
તે સઘ તિલક સહી પુણ્યઇ થાય, પુણ્યઈ શ્રી સેત્રુન્જ જાય ૭
અન્ય તીરથ સેવઇ ખટમાસ જેનુ પુણ્ય નોહઇ નર તાસ,
શ્રી સેત્રુજય એક ખિણુ રહઇ, તેહથકી પુણ્ય અધિકુ લહઇ ૮
નદીસરવર યાત્રા જાય, તેહનુ પુણ્ય મઇ કહ્યુ નજાય,
તેહથી ચુગમ ગણુ પુણ્ય હોય, કુડલ દીપ જન નયણે જોય ૯
ત્રિ ગુણુ પ્રુણ્ય હુઈ તતખેવ રૂચક દીપના જૂહારઈ દેવ
ગજદતી જે યાત્રા જાય, પુણ્ય ચઉ ગુણુ તેહનઈ થાય ૧૦
તેહથી ચુગમ ગણુ પુણ્ય થસઇ,[1] જબુ વૃક્ષઇ યાત્રા જસઇ,
તેહથી છગણુ સુકૃત મડ, દેવ જૂહારઇ ધાતકીખડ ૧૧
બાવીસગણુ પુણ્ય તેહનઇ સહી, પૂખરદીપ પ્રણમઇ ગહગહી,
તેહથી સાત ગણુ પુણ્ય સોય, મેરૂ શિખર જીન જુહારઇ સોય ૧૨
સમેત શિખર નર જે પણિ જાય, સહસ ગણુ પુણ્ય તેહનઈ થાય
અજન દીપ જુહારઇ જેહ, લાખગણું પુણ્ય લહસ્યઇ તેહ ૧૩
દશ લાખ તિહાથી ગુણુ વિસ્તાર, જૂહારઈ અષ્ટાપદ ગિરિનારિ,
તિહાથી કોડિગણુ પુણ્ય માન, સેત્રુજ નામ સુણતા કાંનિ ૧૪

દુહા

સેત્રુજ નામ સુણાતડા, હઇડઇ હર્ષ અપાર,
સકલ તીર્થ આદિ વલી, શ્રી સિદ્ધાચલ સાર ૧

ઢાલ

રાગ—રામગિરિ રામભણુઇ હરિ ઉઠીઇ—એ દેશી

જગમાં તીર્થ છઇ ઘણાં, તેમા સેત્રુજો સાર રે
પામ્યા ભાવિજન પારરે, નિવારી તિહા ગતિ ચારરે,

(૧) હસઇ

પુહુતો મોક્ષ દુવારરે, સેત્રુંજ સેવોરે ભાવિજના એ આંચલી ૧
જે જન છહરી પાલતા, સેતરૂંજ વદન જાયરે;
નદી સેતરૂંજીમાં નાહઇરે, પોઢાં પાપ ધોવાયરે;
એમ ઘટ નિર્મલ થાય રે. સે. ૨

સમકિત શીલરે રાખતો, પગિ ચાલતાં તે જાય રે
એકલ આહાર કહાયરે, ભોમિ સંથારી તે થાય રે.
સચિત્ત પરિહારિ થાય રે. સે. ૩

સેતરૂજ વધાવો રે કારણિં, હોયો અતિ ઉજમાલરે.
દેઇ પ્રદક્ષિણા માલ રે, કર્મ ખપઇ તતકાલરે,
પોતઇ પુણ્ય વિશાલરે. સે. ૪

સૂર્ય કુંડ જઇ ભીમમાં, નાહઇ નિર્મલ નીરરે.
નહીં તસ રોગ સરીરરે, જસ ગુણ અતિહિં ગંભીરરે,
ભાખઇ આદિલ વીરરે. સે. ૫

પસુ પ્રમુખ જે પંખીઆ, જલચર જીવડા જેહરે;
સેવઇ સેત્રુંજે તેહરે, દુખીઆ નહીં તસ દેહરે
ત્રીજઇ ભવિસિદ્ધ તેહરે. સે૦ ૬

સાત છઠ્ઠ બિઇ અઠ્ઠમઇ, ગણઇ વલી લાખ નોકરરે,
સેવઇ સેત્રુંજો સાર રે, તેહનઇ હોય અવતારરે;
તે નિશ્ચઇં નિર્દ્ધારરે. સે૦ ૭

પાંચ ભારત મહાવિદેહમાં, ઐરવત પંચઇ તુ જોયરે,
તીર્થ અસ્યોઅ ન કોયરે, ભરતઇ પેખી સોયરે;
દીઠઇ ત્રિભુવન મોહઇરે. સે૦ ૮

દુહા.

ભવિજન વંદો ભાવસ્યું, જપો તે ગિરિવર નાંમ;
આગઇ સંઘપતિ બહુ હના, સુણિ તેહના ગુણ ગ્રામ. ૧

ઋષભ વચન ભરતઇ સુણિ, કીઉં તે ઉત્તમ કામ,
સોવન પ્રાસાદ કરાવીઉ, રાખ્યુ જગમા નામ.
નામતે જગમાં રાખીઉ, પુહુતી મનની આસ,
ભરત ગયો કીર્તિ રહી, પુષ્ફ ગયા જીમ વાસ
સેત્રુંજ્ઞ સઘવી જવ હવઇ ભૂપતિ ભરતનિરદં
તાસ કીર્તિ જગમા રહી, જીહા રવિ તારાચદ

ઢાલ

રાગ—આશાઊરી ગુરુણીના રથ મારગ જોવા—એ દેશી

ભરત સમય સઘ આવે સારો કોડી નવાણુ નિરખો
લાખ ન્યવાસી સહસ ચઉરાસી, નરપતિ દેખી નિરખો
હો ભવિકા સેતરૂંજ, ગિરિવર સારો,
નદી સેતરૂજી સૂરજ કડઇ નાહી નરભ જુહારો ભ૦ ૧
આદિજસા તે ભરતહ પાટિ, મહાજસા તે બીજઇ,
અતિ બનીઉ નરખો લોગા, અતિમન પાટિ ત્રિજઇહો ભ૦ ૨
મનિભન્ન ચઉથઇ પાટિ પેખો, પચમ તે બનિવીર્ય,
કીર્તિવીર્ય અનઇ જલવીર્ય, જેહનું સભ્નુ ધીર્યહો ભ૦ ૩
એ સાતઇ નર નરપતિ સરીખા, સુર ાસરીખી જોડી
ભરત અનઇ એ સાતઇ વચિમા, પૂર્વ ગયા છઇ કોડી ભ૦ ૪
દડવીર્ય હવો અઠ્ઠમેપાટિ, તેણઇ ઉદ્ધારજ કીઉ,
ભરત તણી પરિ સઘવી સાચો, જગમા બહુ જસ લીધોહો. ભ૦ ૫
ઇદ્રઇ સોય પ્રસસ્યો જગમાં, ઋષભ વસ અજૂઆલ્યો,
પાપ તિમર તે તેહના નાઠા, સેત્રુજ નયણે નિહાલ્યો ભ ૬
ઋષભપુત્ર તણઇ એ પાટિ, સિર સેત્રુંજ્ય નામઇ,
ભુવન આરિસા માહિ કેવલ, ભરત તણી પરિ પામઇ ભ. ૭

दुहा.

ભરતતણી પરિ પાંમીઉ, ઉજ્જલ કેવલ ગ્યાન
યુગ્મ ઉદ્ધાર કરાવીઉં, ખરચ્યું બહુજ નિધાંન ૧

ચઉપઇ

તિહાર પછી ત્રિજો ઉદ્ધાર, ઇસાનેંદ્ર કરઇ અપાર
મહેંદ્ર દેવઇં જગિ જસ લીઉ. ઉધાર ચઉથઉ તે [૧] પણિ કીઉ ૧
બ્રહ્મેંદ્ર હુઉ જગિ જેહ, ઉદ્ધાર પંચમો કરતો તેહ
ચમરેંદ્રે છઠ્ઠો ઇદ્ધાર, સગર ચક્રવર્ત્તિ સતમસાર ૨
પંચાસ કોડિ પંચાણુ લાખ, સહમ પંચોતરિ ઉપરિ ભાખ
એતલા ભૂપતિ સંઘવી થયા, સગર ચક્રવર્ત્તિ વારઇ કહ્યા ૩
ત્રીમ લાખ દશ લાખહ કોડિ, કીઆ ઉદ્ધાર સગરની જોડી
રત્ન કનકમય કીધા બિંબ, રોપી [૨] રાય કીરતિનો થંભ ૪
પછઇ [૩] ઇંદ્ર વ્યંતરનો જેહ, ભુવન આઠમુ કરતો તેહ;
ચંદ્રજસા જગિ મોટો રાય, નુંમો ઉધાર કર્યો તેણે ઠાય ૫
ચક્રધર રાજાઇં કીધ, ઉધાર દશમો તિહાં પ્રસિદ્ધ;
અગ્યારમો ઉધારહ રામ, પાત્રચંદ્ર તેણઇ રાખ્યું નામ ૬

દુહા

નામ તે જગમાં રાખીઉ, રાય યુધિષ્ઠિર જેહ
ભીમ અર્જુન નકુલ સહદેવ, સેતરૂંજ પોહોતા તેહ ૧
ભુવન નીપાયું તેણઇ કાષ્ટમઇ, લેપમઇ ઉધાર [૪] ત્યાંહ;
દ્વાદસ ઉદ્ધાર કરાવીઉ, જસ રહ્યો જગમાંહિ ૨
દીક્ષા ગ્રહી સેતરૂંજ ચઢયા, લહ્યું તે નિર્મલ ગ્યાન
પાંડવ પાંચ મુગતિં ગયા, કરતા સેતરૂંજ ધ્યાન ૩

(૧) તેણે તિહાં કર્યો (૨) થાપી ગયા (૩) હવે (૪) પ્રતિમા.

ચઉપઈ

પાંડવ વીર વચિ વરસ ગયા, સંખ્યા સહસ ચઉરાસી થયા,
વરસે ચ્યારસઈ ત્રિસત્તરિ જાય, વીર પછી હુઓ વિક્રમ રાય ૧
એકસો આઠે વરસ ફેરિ, વિક્રમથી હુઓ જાવડ સેઠ,
ઉધાર તેરમો તેણઈ તિહાં કર્યો, જીન શાસી (જીમ) ભવસાયર તર્યો ૨
જાવડ પાછ્ડ વચિમા કુણા, પચવીસ કોડિ તિહાં નરપતિ સહ્યા,
લાખ પચાસ ઉપરિ ભયા, સહસ પંચોત્તરિ સઘવી થયા ૩
સંવત બારનૂ ચઉરોતરઈ, મંત્રી બાહડ તિહાં કરઈ,
ઉધાર ચઉદસમો અતિહિ વિશાલ, બહુ નીપાયાં તીર્થમાલ ૪
બાર બ્યાસીને સઘપતિ હુઓ, જીનમંદિર કરાવઈ ગઢ ગયો,
અઢાર લાખ કોડિ ઓગણ્યાસ, ટેમટકા ખરચઈ વસ્તપાલ ૫
બારત્રીસ કોડિનઈ છત્રીસ લાખ, અર્બુદાચલ ગિરિનારિ ભાખ,
વસ્તપાલના કરણી લભ, સવાલાખ ભરાવ્યા બિંબ ૬
સવંત તેરનઈ એકોતરઈ, સા સમરો લખમી વ્યય કરઈ,
ઉધાર પનરમો પરગડ કરિ કલસ ધજા[1] ઈંડ ૭

દૂહા

કલસ ધજા ડંડ ભલો, કરાવઈ અતિ ઉછાય,
જાવડ સમરા વચિ વલી, કહું સંઘપતિ સંખ્યાય ૮

ઢાલ

રાગ–સારંગ–મગધ દેસકો રાજરાજેશ્વર એ દેશી.

સાહ જાવડ નઈ સધવી સમરો, એહુ કીધુ ઉદ્ધાર,
તે વચિ સઘવિ સહસ ચઉરાસી, ત્રિણિ લાખ સમકિત ધાર હો ૧
નૃપતિ સેત્રુંજ્ય સઘવિ સાર, શ્રી સિદ્ધાચલ નયણે નિરખ્યો,
નહિ પસુઆ અવતાર હો, એ અચલી ૨

---

૧. સુભ

સતર સહસ સઘવી ભાવસાર, ખત્રી શોસ હજાર;
પન્નર સહસ વિપ્ર વખાણુ, એણુઇ ગિરિ પામ્યા પાર હો. ન. ૩
બાર સહસ કુંટબિક સંઘવી, નેઉ સહસ લેકયા કણબી;
પાંચસઇ પીસતાલીસ સંઘવી, નાતિ કંસાર ગણાવી હો. ન. ૪
ભરત સમરાવચિ સંઘવિ અસંખ્યા, તે કેવલી .સહુ જાણઇ
એ તીર્થ મહિમા અતિ મોટા, કિમ છદ્મસ્થ વખાંણુઇ હો. ન. ૫
પનર સત્યાસી પાત સાહ બાધર,[1] દેસઇ નર વણિગ બહુમાંન
સાહ કરમો ઉદ્ધાર કરાવઇ, ખરચઈ બહુઅ નિધાંન હો. ન. ૬
જે પુણ્યવંતા વલી નર હોસ્યઇ, તે સેત્રુજ ગિરિ જાવઈ
પુણ્ય કામિ ધન ખરચ્યું જેણુઇ, સોય સંઘાતિં આવઇ હો. ન. ૭
દાન ન દીધું શીલ ન પાલ્યું, નવિ પોખ્યા વલી પાત્ર
તે નર રાનિ રોયા તુહ્મો જાણો, કીધી ન સેત્રુજય યાત્ર હો. ન. ૮
જીન પ્રમાદ ન કીધું, પૂજ્યા નહીં જગનાથ
સેત્રુગિરિ જેણુઇ નયણુ ન નિરખ્યો, દીધી બાવલ બાથ હો ન ૯
દીન ઉધાર ન કીધું જેણુઇ, ન લહ્યો શાસ્ત્ર વિચાર;
ગિરિ સેત્રુંજય જે નવિ ચઢીઆ, આલિ ગયો અવતાર હો ન ૧૦
જનમ સફલ કીધુ નર જેણુઈ, લખમી મારગ થાપી
સેત્રુંજય જઇ પ્રાસાદ કરાવ્યો, તસ કીર્તિ જગિ વ્યાપી હો ન. ૧૧
કીરતિ કરણિ તેહની સાચી, જે ભવદુખથી તરીઆ
સેત્રુંજ નાંમિં બહુ નર સિદ્ધા, મુગતિ મારગ સંચરીઆ હો ન. ૧૨

દુહા.

મુગતિ તણુઇ પંથઈ લહ્યા, પાંમ્યું કેવલ ગ્યાન;
સિદ્ધ અનંત આગઇ હવા, કરતા સેત્રુંજ ધ્યાન ૧

---

[1] બહાદુર.

ઢાલ

રાગ-ધન્યાસી મુનિવર મારગ ચાલતા એ દેશી

શ્રી સેત્રુંજ ગુણ ગાઇઇ, ગાતા હર્ષ અપાર
સિદ્ધ અનંતા ઇહા હવા, પામ્યા ભવ પાર ૧
ધન ધન સેત્રુજ ગિરવરૂ, ધન ધન ઋષભ જીણંદ
પુંડરીક ગિરિવર રાજીઉ, દીઠઇ અતિ આણંદ ધ ૨
ચૈત્રિ પુનિમ દિન વલી, ઋષભ ગણધાર
મુગતિ ગયા પાચ કોડિસ્યુ, ટાલી કર્મ વિકાર ધ ૩
કાતી પુનિમ દિન વલી, દ્રાવીડ નઈ વાલીખીલ
મુગતિ ગયા દસ કોડિસ્યુ, જેહના નિર્મલ શીલ ધ ૪
ફાગુણ સુદિ દસમી દિનઇં, પુહુતી મનની આસ
નમી વિનમી દોય કોડિસુ, કીધુ મુગતિમા વાસ ધ ૫
ઋષભથકી જે કેવલી અસખ્યાતા પાટ
મુગતિ સવાર્થે સિદ્ધિ ગયા, દુજી નહી વાટ ધ ૬
ઋષભ વસિ બહુ નરપતી, ઘણે ચારિત્ર લીધા
શ્રી સેત્રુજ આવી કરી, તિહા[1] અણસણ કીધા ધ ૭
રામ ભરત બેહુ બંધવા, લીધુ સયમ ભાર
મુગતિ ગયા ત્રિણિ કેડિસુ, તમ નહી અવતાર ધ ૮
નારદ એકાણુ લાખસુ, શ્રી સેત્રુજ શૃગિ
મુગતિ ગયા મુનિવર નમુ મનનઇ વલી રગિ ધ ૯
સામ પ્રદ્યુમ્ન સુત કૃષ્ણના, બેહુ સયમધારી
આઠ કોડિ સાઢી સાધસુ, હુઆ મુગતિ દુઆરી ધ૦ ૧૦
પાચઇ પાડવ નર ભલા, ઇંદ્રી દમ કીધુ
ઋષિ વીસ કોડિસુ સચર્યા, મુગતિ ગઢ લીધુ ધ૦ ૧૧

---

૧ અહો

ઋષિ થાવચ્ચો મુનિપતિ, સંયમ સુખ લીધું
સહસ મુનિ પરિવારસું, સેત્રુજ ગિરિ સીધો. ધ૦ ૧૨
સક તાપસ સંયમ લીઉ, સહસ મુનિવર સાથિ
શ્રી સેત્રુજય મુગતિ ગયા, વંદુ પ્રભાતિ. ધ૦ ૧૩
સેલગ સુરિ રૂઅડો, સેત્રુંજ ગિરિ ચઢીઇ
પંચસય સું પરિવર્યો, મુગતિં જઇ અડીઉં. ધ૦ ૧૪
એ મુનિવર મુગતિ ગયા, કુંણ કહઇ તસપાર
વલી જાસ્યઇ એણુઇ તિરથિં, સેત્રુંજ ગિરિ સાર ધ૦ ૧૫

દુહા.

સાર તીર્થ જગમાં ઘણા, તેહમાં સેત્રુજ સાર
હેમ કહઇ નૃપતિ સુંણો, પુન્યઇ લહીઇ ભવપાર. ૧
ગુરૂ વચને નૃપ હરખીઉ, જીમ જગિ ભરત નરેસ;
તિમ ભૂપતિ આણંદીઉ, સેત્રુંજ યાત્રા કરેસ. ૨
તન ધન યોવન કારિમું, જાતા ન લાગઇ વાર
તેણુઇ કારણિ સેત્રુંજ જઇ, સફલ કરૂં અવતાર. ૩

ઢાલ.

ભમરાની રાગ–ગોડી.

કુંમારપાલ નર કેસરી–મન ભમરારે, સેત્રુંજય સંઘવી થાય. લાલ ભમરારે.
બહુ ઋષિ પરિવા સું, મ. શ્રી સિદ્ધાચલ જાય લા. ૧
નાગ પીઠ દેવલ કર્યા, મ. માંહિ જીન પ્રતિમા. લા.
કેસર ચંદન લેઇ કરી, મ. પૂજાઇ ચઉલક રાય. લા. ૨
વાગ ભટાદિક સારિખા, મ. માંહિં મંત્રી ચઉરીસ લા.
દેહરાસર દેવ પૂજતા, મ. નાંમઇ જીનનઇ સીસ લા. ૩

અઢાર સહસ વિવહારિઆ મ. શ્રી જીન દેવલ સાથિ લા.
ચંદન પુષ્ફ લેઇ કરી મ. જીન પૂજઇ નિજ હાથિ લા.
નગરશેઠનો દીકરો મ. આભડદે સંઘમાંહિ લા.
સોવનટકા લહછણુ કરઇ મ. ગાંમ શ્રાવક ઘરિ જીહાં લા. ૫
ખટ ભાષા ચક્રી કહ્યા મ. નામિં નરેંદ્રપાલ લા.
વસ્તપાલ સુત સઘમાં મ. કવિ દાતા કૃપાલ લા. ૬
કપરદિનાંમ ભંડારીયા મ. સઘ ભગતિ કરઇ સોય લા.
અન્ય દુમલ તસ આગલિં મ. ભૂપ્યો ન જાય કોય લા. ૭
પ્રહિલાદ લાણ્યો નરપતી મ. માંહિં છાડો સેઠ લા.
સોય લાડૂ નિજ કરિ ધરી મ. કરતો સામિ ભેટિ લા. ૮
પ્રતાપ મલ્લ પુંઠિ લીઉ મ કુંમારપાલ ઘે પુત્ર લા.
ચઢવા હય ગિરિ રથ દીઇ મ. કુણ વયરિ કુણ મિત્ર લા. ૯
નગરશેઠ સાથિ બહુ મ. પટ દર્શણ વેષધાર લા.
કુમારપાલ નિત તેહની મ. બહુ પરિ કરતો સાર લા. ૧૦
સોલસ સહસ જોડી ગડઇ મ ભુંગલ ભેરી અનેક લા.
પચ •શબ્દ વેણા બહુ મ તતી તાલ વિશેષ લા. ૧૧
અગ્યાર સહસ હાથી ભલા મ. અજન ગિરિની જોડી લા.
રત્ન જડિત અબાડીઆં મ. મોતી માલા કોડિ લા. ૧૨
અગ્યારે લાખ હય રેષતા મ. હસ પરિ ઠવતા પાય લા.
પચ વર્ણ વાછ સહી મ. ધૃત ગોલ દલીદા ખાય લા. ૧૩
અઢાર લાખ પાલા સહી મ. રથ પંચાસ હજાર લા.
રૂપમ સોવન મઇ સીગડા મ. નેવરનો ઝમકાર લા. ૧૪
વાંકી વચ્છની પુંછડી મ. વાકી વહષલી વિરોર લા.
ઝાંકા રથના વાવટા મ. ધજા ગુડીઅ અનેક લા. ૧૫
વાંકી પુરૂષની પાઘડી મા. વાંકી રીગણિ હાથિ લા.
વાંકી મુંછના માનવી મ. કુંમારપલ નઇ સાથિ લા. ૧૬

વલી વાંકીજ નિકેરીક મ. હાંક દમામાં ડંડ લા.
વાંકી વલીઅ વજાવના મ. ઉકાઇ શબ્દ અખંડ લા. ૧૭
વાંકે નયણે નર બદ્દ મ. વાંકા ખપૂઆ અંગિ લા.
વાંકી પાલખીમાં વલી મ. બઇઠા મનનઇ રંગિ લા. ૧૮
અંબર ધજા નૃપ આગલિ મ. અષ્ટ સહસ તસ માંનિ લા.
હીરસોવન મણિ રૂપમય મ. સુંદર સોભિતવાન લા. ૧૯

દુહા.

વાંન ભલો નૃપસંઘનો, મિલીઆ પુરુષ અનેક;
બહુ વ્યાપારી સંઘમાં, દગો નહીં તિહાં રેખ. ૧
.... દીપે જેમ દીણંદ;
પટરાણી પુડે સહી, દીઠે અતિ આણંદ. ૨

ઢાલ.

ત્રિપદીનો.

જવહહરી શોની વાણિગ મિલીઆ, નાંણાવટી દોસી ફોફલીઆ;
વલી વણઝારા પલીઆહો, ભવિકા. ૧
ફડીઆ સાથરીઆ પરતાગી, ભક્ષ ધણા તે ખાય માગી;
મેહર વણગ દિઇ જાગીહો. ભ. ૨
ગાંધી વૈદ ધણા સુગંધી, અનેક નરનઈ લિઈ ખંધી,
એક વેચઇ અનઇ રંધી હો. ભ. ૩
સંઘમાં સાથ સબલ પણિ થાય, અશ્વ અનેક ગજરથ ચોરાઇ;
બહુ વ્યાપારજ થાય હો, ભ. ૪
ખપડાંમાં જાનઇ હથીઆર, શાલૂ ચીર પટોલાં સાર;
વણિગ કરઇ વ્યાપાર હો. ભ. ૫

માલી, તંબોલી મણીહાર, કંસારા જડીઆ સોનાર,
સઘમા બહુ સુતાર હો ભ ૬
કંદોઇ કણબી કુંભાર, નાટકીઆ નાટિકીણી સાર,
મોચી તણો નહીં પાર હો. ભ ૭

દુહા

અનેક નર નૃપ સઘમાં, કહઇ તો ન લહુ પાર,
પટરાણી પુઠિઇ સહી, જેહના રૂપ અપાર. ૧

ઢાલ

રાગ—હુસેની.

ભૂપલદેવી નૃપ ત્રીયા, અંગ વિભૂષણ સોલ,
પહઇરણી ચંપા ચુનડી, કાયા કુંકુમ રોલરે
નૃપ આવ્યો કુમર નિરદ, જેણઇટાળ્યો મૃગમચ્છકંદબે,
કીધુ સકલ લોક આણંદ બે, નિવાર્યો દેશ સકલમાહિ દંદબે નૃ ૧
ચંદ મુખી મૃગ લોચણી, નિજ નવલા સિણગાર
ઉરિ ઘણી કટિ પાતલી, લાવણ્યનો નહી પાર બે નૃ ૨
વેણી વાસગ જીપીક, હંસ હરાવ્યો ચાલિ
નાગ નગોદર ખીંટલઇ, કાનિ ઝબુકઈ ઝાલિ બે નૃ ૩
ભમર ભમઇ જીમ મધુકરા, અધર પ્રવાલા રંગરે
દંત જસ્યા દાડિમ કુલિ, અલવિ મોડઇ અંગ બે નૃ ૪
નાશક સૂઆ ચંચડી, કનક કચોલા ગાલિ રે
ત્લક કરી મુખ્ય શોભતુ, અર્ધ ચંદ જસ ભાલ બે નૃ ૫
યૌવન અબો મોરીઉ, કંઠ કોયલ ટહુકાર રે
વસંત માસ ક્રીડા[1] કરઇ, કંઠિ કુસમના હાર બે નૃ ૬

(૧) ટહુક.

કમલ નાલ જસી બાંહુડી, કરિ કંકણુની માલરે
કરતલ જાસૂ કૂલડાં, અંગુલ નખ સુકુમાલ બે નૃ. ૭
કનક કુંભ પયોધરા, રગિં શોભઇ રંભરે
ઉપમ જંધા તુઝ કહું, જાણો કદલી થંભ બે નૃ. ૮
ચિત્રાલંકી કામિની, નાભિ કમલ ગંભીર રે
કંચુક [1] સુરણી ચુંનડી, શીલઇ ગંગનીર બે નૃ. ૯
પદ પંકજનું જોડનું, ઉઠણિ આછા ઘાટરે
હાસ વિનોદ ક્રીડા કરેઇ, કામિની આંખિ વાટ બે નૃ. ૧૦
ચરણે નેઉર વાજતાં, કટિમેખલ ખલકંતી રે
ચાલી રે ગિરિવર [2]ભેટવા, જીહાંહુવાસિદ્ધ અનંત બે નૃ. ૧૧
બિહુતરિ સાંમન રાયની, પુંઠિં સુંદર નારિરે
અધિક રૂપ રંભા થકી, અસી નહી સુરબાર બે નૃ. ૧૨

દુહા.

સુરઘરિ નારિ અસી નહીં, ઇહાંનાં રૂપ અપાર
વેષ બનાવઇ જૂજૂઆ, પંચવર્ણ સિણગાર ૧
નીલા પીલા ઉજલા, રાતા વેષ અત્યંત
પંચ વર્ણ કો પહિરંતી, ગોરી સામ શોભંત ૨

ચઉપઇ.

ગોરી નારિનઇ સાંમ ચુંનડી, કાલી કસ્તુરી તનિ અડિ;
કાલી ભમર ભમરાનઇવાંનિ, દંત અરિષ્ટક રત્ન સમાંનિ ૧
કીકી કાજલ વેણી શાંમ, શાંમ ગોફણો અતિ અભિરાંમ;
કાલા કંચુક ચૂડા સ્યાંમ, ગજ ભઇડી ઉલાલઇ દામ. ૨

(૧) ચરણા (૨) ફરસવા.

કેતી વેષ પીતો આદરઈ, કેસરતિલક નિજ ભાલઈ કરઈ,
પીલા[1]પિતાંબર પહઇરણિ સાર, કંઠ બનાવઇ ચંપકહાર ૩
પીલા નેવર પીલી ઝાલી, જાણ્યુ સૂરજ ઉગ્યો ગાલિ,
પીલા ચૂડા કંચન તણા, પીના કંચુક રલીઆમણા ૪
કેતી રાતો વેષ અપાર, તારા રતનતણા ગલિ હાર,
રાતુ તિલક રાતો તંબોલ, રાતી દેહ જીમ કુંકુમ રોલ ૫
રાતી જીભા રાતા દંત, રાતા અધર શોભઇ અત્યંત,
રાતા નખનઇ રાતા પાય, રાતા મનિ સેત્રુંજય જાય ૬
રાતા કંચુક રાતા ચીર, રાતા ચર્ણા સોહઇ સરીર,
રાતા કમલ કરમાહિ ધરી, જીન પૂજવા ચાલી સુંદરી ૭
નીલવરણ કરતી સિણગાર, દમણા મરૂઆના તાલહાર,
નીલા વદની વડાગરપાન, નીલા કંચુકના વલી વાન ૮
નીલા ચર્ણા નીલા ચીર, હાથિ સુડલા વદનિ [2]વીર,
નીલીપાચિતણા ગલિ હાર, હઇડઈ સેત્રુંજય ગિરિનાર ૯
કેતી નારિ ઉજલ સિણગાર, ઉજલ ફૂલ નઈ એકહિહાર,
ઉજલ કંચુક ઉજલ ચીર પંચવરણ તિહા ભરીઆ હીર ૧૦
ઉજલ મોતિ કેરા હાર, ઉજલ નેવરના ઝમકાર,
ઉજલ ચંદન ચરચઇ અંગ, ચાલી અબલા સેત્રુજ શૃંગિ ૧૧
સુંદરનારિ સરિખા સિણગાર, રૂપતણા મદ કરઇ અપાર,
ગોરી ન ગમઇ સામની, હંસ વિનોદ કરઇ તિહાવની ૧૨
ગોરી કહઇ સુણિ કલી નારિ, તુ બઇઠી રહઇ તાહરાઇ ઠામિ,
કરમિં કાના કાલી કરી, તુ સુ બોલઈ સાહમી ફિરી ૧૩
કાલી કહઇ સુણિ ગોરી સહી, કાના ગજ ગાજઇ ગહઇ ગહી,
કાના ધન ગાજઇ સહુ સરિ, લોચન સોભા કાજલિ કરી ૧૪

(૧) પેહેરણ વલી પીતાંબર સાર, (૨) બ્હે

કાલા કાન નઈં કાલા નેમ, કાલા પાસ પરિ સહુને પ્રેમ;
શ્રી મુનિસુવ્રત નઈ મલ્લિનાથ, સામલવર્ણું સબલા પૂજાત. ૧૫
કીકી નયણાં વેણી જેહ, કાલઇ વરણિં સોભઇ તેહ;
અરિષ્ટ રત્ન બહુ કાલાં હોય, કાલાં જલ યમુનાનાં જોય. ૧૬

કાલી કસ્તૂરી અંગિ ઠવઇ, કાલી કોયલ મધુરં લવઇ;
કાલાં મરી જગિ કહીઇ જેહ, ધોલા કપૂર નઈ રાખઇ નેહ. ૧૭
ધુલા બગલા બગલી ભમઇ, ધુલા ભૂતીઆ નર નવિ ગમઇ;
ધુલાં માણુસ રોગઈ થાય, ગોરપણાનો સ્યો મહિમાય. ૧૮

એણે વચને ગોરી કલકલી, બહડી રહઇ ભુંડી સાંમલી;
લિહાલા સરિખું તાહરૂં રૂપ, સરસું વાદ કરઈ સું કૂપ. ૧૯

રૂપ વિના કરતી અભિમાંન, કાલા કાગ નઈં કુણ દિઇ માન;
બાહડી રહઇ તું તાહરઇ ઠાય, તું ગોરીનો નખ ન પોસાય. ૨૦

ગોરૂં અછઇ ગંગાનું નીર, ગોરૂં સુવિધિનાથ સરીર;
શ્રીચંદ્રપ્રભુ ગોરા સહી, જેહની કીરતી જગમાં[1] રહી. ૨૧

ગોરા હંસ નઈ ગોરા ચંદ, ગોરા ગજ રાજાય ગયંદ;
ગોરાં મૃગ જીમણાં ઉતર્યા, સુકન ભલા નર[2] આવઇ ભર્યા. ૨૨

ઉજલ ચમર કમલ ગજ દંત, ઉજલ મોતિ અતિ સોભંત;
પુષ્ફ કપૂર દક્ષણાવર્ત્ત સંખ, જે લખમી આપઇજ અસંખ. ૨૩
રૂપું ચંદન ચીવર જેહ, ઉજલ સુંનો દિઇ રંગ તેહ;
દૂધ દહી ઘૃત ઉજલ સાર, જીમતાં દેહ દીપઇ નિરધાર. ૨૪

કવિત્ત

ધીઠ વાધઇ વાન. કાનપણિ સરખા થાય;
આખિ વાધઇ તેજ, ખરજને ખોડો જાઇ;
જરા ન વ્યાપઇ અંગ. ટંગ તન ધાત ન ધ્રુજઈ;

---

૧ જુગજુગ. ૨ પરિ.

ખાધઈ પેટ ભરાસુ હોય, સ્ત્રુપુરૂષ અસુ વિચારઇ જોય
સિદ્ધમેત્ર આ વાટજ ભણુ, થોડુ દીઠુ હોઇ પુણ્ય ઘણું. ૮
અનેક પુરૂષ એહના દાતાર, પુણ્યકાજી મઈ કહ્યા વિચાર,
ઘણી શ્રાવિકા સઘમા સહી, નામ લિઇ ચ્યાર કહું ગહઇગહી ૯
પુહુતી પુચીસાઇ પાખડી નીના દાતણુની આખડી,
ચાપનદે ચતુરાઈ ભલી, ન કરઇ ભોજન તે એકલી ૧૦
વીરમની વિમનાદે મની છનઈ યોગ પાનઈ ચાલતી,
ગુણશ્રી બહુ કમનાશ્રી જેહ [1]સચિત વસ્ત ન ખાઇ તેહ ૧૧
કોડમદે કનકાદે જોય, ચઉ૦ નીમ સભરાઇ સોય,
૧૨

ઈમ સ્ત્રીપુરૂષ ઘણા સઘમાહિ, હયવર હાથી બોલ્યા જ્યાંહ,
અસ્યો સઘ તે ચાલ્યો સહી, ગાઉ પાચ તે હીંડઇ વહી. ૧૩
રાતિઈ સઘ ન ચાલઇ કદા, જીવ જતન નૃપ કરતો સદા,
પથી કુન ચુકી નવિખાય જયણા કરતા જાત્રા જાય ૧૪
જયણા વિણુ જીન નકહઇ ધર્મ, જયણા કરતો ધોઇ કર્મ,
જીહા જયણા તિહા ધર્મ વિશેષ અસયમ કરતા ફલ નહીં રેખ ૧૫
દાન શીલ તપ ભાવનમાહિ, જીનવર જયણા ભાખી ત્યાહ,
પોસો પડિકમણુ [2]સજ્ઝાય, જયણાઇ કરતા ફલ થાય. ૧૬
જતિ ધરમમા જયણા કહી, જીવજતુ ઉગારે સહી,
પહદેતા ભણતા સદહે, રખે જીવ દુખ મુજથી લહે. ૧૭
ઉઠતા બઇસતા વલી, મુનિવર રાખઇ મનિ નિર્મલી,
સથારઇ જયણાઇ સોય, ધુ સર પ્રમાણિઇ પઇ જોય. ૧૭
ઉમો રહઇ ઋષિ જયણા કરઇ, મધુર વચન મુખથી ઉચરઇ
પુજતા નવિ બોલઇ જેહ, ઋષભ કહે ઋષિ સાચો તેહ ૧૮
એણીપરિ જયણા કરતો યતી, તેહ નઇ પાપ ન લાગઇ રતી.
તિમ શ્રાવક જયણાઇ ધર્મ, જયણા કરતો શ્રાવક પરમ ૧૯

(૧) સોવન પને જારો તેહ (૨) પૂજાય.

પરમ પુરૂષ નર મલીઆ જીહાં, અસંયમપણું ન કરતા તિહાં;
જીવ જંત જોઇ પગ ભરઇ, સેતરૂંજય સંઘાતિ સંચરઇ ૨૦
જે નર સાહમું આવઇ સોય, વિવિધ વસ્ત નર દીજઇ સોય;
વેઢ મુદ્રિકા [1]વેષ સફાર, ભૂપતિ ભગતિ કરઇ અપાર ૨૧
બિહુપરિ દાંન દિઇ નર ત્યાંહ, સંઘ આવ્યો ધંધૂકા માહિં;
નગર આખઇ લહઇણું કરઈ, થાલમાંહિ સોનઇડૅ ધરઇ ૨૨
ઝોલકા વિહાર કર્યું છઇ જીહાં, વલિય અમારડી આવ્યા તિહાં;
તિહાં બિઇ પર્વત મોટા સહી, દોઇ પ્રાસાદ કર્યા ગહઇગહી ૨૩
ઋષભ ભુવન તે સોહામણું, બીજુ પાસ જીણેસર તણું;
અસ્યાં ભુવન કીધાં તિહાં દોઇ, સેતરૂંજ ચાલી આવ્યાં સોઇ ૨૪
ભરત તણીપરિ બહુ ઋદ્ધિ જોઇ, કહઈતા પાર ન પામઇ કોઇ;
મઇંતા મંત્રી બાહુ પરિવાર. ધન ધન રાયતણો અવતાર. ૨૫
સંઘપતિ તિલક કરાવ્યુ[2] ભાલિ, ઉત્તમ કુલની રાખી ચાલી;
બહુ પુણ્ય જાણી સધરી થયો, શ્રીસેત્રુજય ચાલી ગયો ૨૬
દીઠો સેત્રુજો જવ દષ્ટિ, સોવન પુષ્પ કર્યા તિહાં વૃષ્ટિ;
નરપતિ મનિ તિહાં હરષ્યો ઘણું, દીઠુ રૂપ જવ[3] સ્વામિતણું. ૨૭
મણિ મોતિ ભરિઆ બહુ થાલ, સેતરૂંજ વધાવઇ નર ભૂપાલ;
ત્રિણ પ્રદક્ષિણા દઇ નિહા રાય, હઇડઇ હર્ષ ઘણેરો થાય. ૨૮

દુહા.

હર્ષ ઘણો હઇડઇ ધરી, નાહ્યો નદી સુ નીર;
સૂર્યકુંડ અંઘોલીઉ, નિર્મલ તાસ શરીર. ૧
નદી સેતરૂંજી તિહા ભરી, તેણઇ નીરઇ જે નાહ્ય;
સકલ રોગનઈ ખય કરઇ, દેહ કનકમય થાય. ૨
ગુણ અનંત ગિરિવરતણા, કહઇ તે[4] ઋષભ જીણંદ;
હેમવચન શ્રવણે સુંણી, હરખ્યો કુંમર નિરંદ. ૩

---

(૧) ભોજનસાર (૨) ધરાવ્યું (૩)જબ. (૪) મુખિ

આણંદો નૃપ અતિઘણું ગિરિવર કેરઇ નાંમિ;
પાય નગી જીરવર તણા, પૂજ કરઇ તસ ઠાંમિ.
કેસર ચંદન લેઇ કરી, અગર૦ ધૂપ કપૂર;
દીપક સુંદર સાથીઆ, કરતા પાતક ચૂર.
ક્રમલો દમણો મરવો કેતકી, કમલ સુગંધી ફુલ;
ચંપક જાઇ મોગરૂ, પૂજ કરઇ બહુ મૂલ.
કુંમર નિરંદ હરખ્યો ઘણું, સેતરૂંજય કેરઇ નાંમિ;
સતર ભેદ પૂજા કરી, ચેઇવંદન તસ ઠામિ.

ચઉપઇ

ચેઇવંદન તસ[1] રાજા કરઈ રસના હેમ પવિત્રહ કરઇ;
ધનપાલ પંચાસિકા તિહાં ગુણઈ કુંમારપાલ નૃપ શ્રવણે સુણઇ. ૮
ત્રિઇકરજોડી પૃથવીરાય હેમસુરિનઇ લાગઈ પાય;
કવિ ધનપાલ પંડિત ખરૂં પણિ કાંઇક પોતઇ સ્તુતિ કરૂં. ૯
હેમ કહઇ સુણો કુમરનિરંદ એહનઇ ઉપનો અતિ આણંદ
ભગતિરાગ પોષઈ એણઇ અરથો મઈ પોષ્યોનવિ જાયઇ તરયો ૧૦
ટીબા તણુઇ રી પર્વત તોડિ કિહાં, કુડી કિહાં કનાકડ રજોડિ
કિહાં આંબો કિહાં તરવર આકો મૃતિકા કુંભ કિહાંકનાકડ ઘડો ૧૧
કિહાં ચંદન કિહા સુકો ઘાસ નૃપની હોડિ કરઇ નહિ દાસ
કિહાં ખાસર કિંહાં ચંપક ચીર જીમ પાંણી નઈ નગમઇખીર ૧૨
જીમ મયગલ નઈ ન મલઇ મૃગો ન મલઇ મૃગપતિનઇ જીમસસો
ન મલઇ કીડી પર્વતકાય નમલઈ રંક અનઇ વલીઇ રાય. ૧૩
ન મલઇ ખજૂક નઈ વલી સૂર ન મલઇ વાહો ગંગાપૂર
ન મલઇ નિર્ધન નઇ ધનવંત ન મલઈ નિગુણ નઇ ગુણવંત ૧૪
ન મલઇ ચયિદર નઇ રીપ, ન મલઇ જીમ દિનાર નઇ દીપ
ન મલઇ કિરપી નઈ દાતાર, ન મલઇ મજિકો મોતીહાર ૧૫

(૧) શ્રૂ. (૨) જોડિ

કિહા પીતલ નઇ કહુ કિહા હેમ, કિહાં હરિહર નઈ જીનવર દેવ;
કિહા મુનિહેમ કિહા ધનપાલ, તેહની બુદ્ધિ જગિ અતિ વિશાલ. ૧૬

એહનઈ જીન ઉપરિ બહુરાગ, જીમ જખૂનઈ મુગતિજ માંગ,
જીમ ગૌતમ નઈ વાહલો વીર, જીમ હંસ નઇ મોતિ હંસા ખીર. ૧૭

જીમ કોયલ વાહલો મહકાર, જીમ ચાતુક વાહલો [1]જલધાર;
હેમ કહઈ સુંણિ કુમરનરિંદ, તિમધનપાલ નઈ ઋષભ જીણંદ. ૧૮

તેણઈ કારણિ સુ ણિ પૃથવીરાય, બરાબરી એહની નવિ થાય;
ભગતિરાગ એહનઈજ વિશાલ, કવિ મોટો જગમા ધનપાલ. ૧૯

કુમારપાલકહઈ જસગુણઘણા તે ગુણ બોલઇ અવરાં તણા;
જે ગુણહીણ પ્રાહિ હોય, પર કીરતિ ન કરઈ સોય. ૨૦

પરના ગુણ ગ્રહી હેમસૂરિંદ, પોતાના ગુણ પાડઇ મંદ,
સાકર કહઇ હું મીઠી નહીં, પણિ તે છાની ન રહઇ કહીં ૨૧

ચદન ઉષ્ણપણું જો ભજઈ, તોહઈ લોક તેહનઈ નવિ તજઇ,
અમૃત કહઇ મુઝમા કડુઆસ, તોહઇ લોક ન છંડઈ તાસ. ૨૨

તિમ મુનિ હેમ સૂરિંદ જતી, મુખ કહઇ મુજમા ગુણ નથી;
ગિરૂઆ એહના એહ સભાવ, વરસઈ જલ નિચો મઇ આભ. ૨૩

એણે વચને જાણ્યો મહામતિ. હેમ સમો નહિં દુજો જતિ,
પરતગિ જયુ ચાલી સરસતિ, જેહમા દોષ ન દેખઇ રતિ. ૨૪

દુહા

દોષ ન દેખું જસ રતી, હું ગાઉં નર સોય,
હેમસુરિ સરિખો જતી, જગિ ન દીસઈ કોય. ૨૫

---

1 ઘન.

ઢાલ.

રાગ ચદ્રાયણુનો–રાગ આસાઉરી–કેદાર ગોડી–સિંધુઓ

સો સુત ત્રીસલાદેવી સતીનો–એ દેશી

[1] શ્રી સત્રુજય સમો તીર્થ નકોઇ ઇંદ્ર સમો સુર કો નવિ હોઈ,
ભોગિમા ચક્રવતિ જગિ જોઈ, ઐરાવણ હાથી જગિ જોઇ ૨

ખીર સમુદ્ર સાગરમાહિ સારો, ઉત્તમ જગિ એ રામજ વારો
સુસમ સુસમા સખરો આરો, સીયવતી જગિ સીત સભારો ૨

અર્જુનસમ જગિકો નહીં બાણી, ગગાજલ સમ કો નહીં પાણી
શ્રી કુલમા મરૂદેવ્યા રાણી, પથરમાહિ જીમ હીરા ખાણી ૨૮

અશ્વ અનોપમ રવિના જાણુ, ૨પસુઆમાહિ જીમસિહ વખાણુ,
મહિષીસમકો નહીં દુઝાણુ, હેમ ૮કાસમ કો નહિ નાણુ ૨૯

દિશાનભદ્રસમ કો નહીં માની, શાતિનાથ સમ કો નહીં દાની
શાલિભદ્રસમ કો નહીં ભોગી, હેમસુરિ દસમ કો નહીં યોગી ૩૦

નવઇ રત્ન નવ અંગિ ધરઇ, એકત્ર ધજા સોવનમય કરઇ;
ચામર છત્ર મોતીનાં સહી, સિરિ ઉપરિ ધરતો ગહગહી. ૩૫
કનક રૂપ મણિ થાલહ કરી, માંહિ બહુ મુગતાફલ ભરી;
શ્રીજિન આગલિ મુકઇ સહી, ગીતગાંન કરઇ ઉભો રહી. ૩૬
એમ જીન પૂજા કરતો જસઇ, ચારણ એક તિહાં બોલ્યો તસઈ;
એક પુષ્પઈ જીન પૂજઈ જેહ, શિવ પદવી ફલ પાંમઇ તેહ. ૩૭

પરજીયા દુહા.

એકહ ફુલહ માટિ, દીઇ જિનવર સિવપુરસુહો;
એહી કરે કુસટ બધુ, મોલમ જિનવર તણી. ૩૮
જિન ન જુઈ વિતવાસ, મન જાઇ માનવ તણાં;
ચદનને ચિત ધાર, અડદે કચી મોકલઇ. ૩૯
અસ્યો દેવ અરિહત, રાગ દ્વેષ નહી રિદઇ;
દાતા તું મહોટો દેવ, ફુલે ફેરો ટાલતો. ૪૦
રૂડો ઋષભ જિણંદ, રુઅડો કુંમર નરેસર;
પૂજા કરે બહુ પરિ, પુણ્ય ભવે પરમેસ્વર. ૪૧
એક આદીશ્વર દેવ, દૂજો કુંમર નરેશ્વર;
અવર ન જાણું કોય, જઇ જાણું નર તેહ. ૪૨
આજ થકી અંતરાય, કર્મ કઠિણ કડકું થયું;
દીઠઇ નરપતિ દેવ, પુણ્યભાર પ્રગટિઉં સહી. ૪૩

ઢાલ.

રૂપક–રાગ–આસાઉરી–રાગ–મલાર કડખો.

(સકલ સોરઠો, બધ છોડી કરી–એ દેશી)

પેખો પ્રગટ પ્રતાપ નર કુંમરનરિંદનો, વયરીઆં માંન તે વેગગાલઇ;
જગતજનતકઇદઇજીવેને કુંમરનરભૂપતિ, ઈારપરિજીનઇધ્રુંજપાલઇ-પે. ૪૪

જાગતીયોતિ નર કુંમારભૂપાલની, દાનગુંણઋષિ પુણ્ય પરપંચો;
કરતઆસાન બહુ ચાલ જગિ ચાલતાં, નગરસહુદેશનોલોકદરપંચોપેં. ૪૫

સુકવિ સહુ ભણઇ દેવમુનિ પણગણઇ, અવરનરજોયતાંનજરિનાવઇ;
ઝીલીઆ ગંગજળ વાવિ સરં દેષતાં, તેણીઆદતતે કિમઆવઇપેં. ૪૬

હંસમનિહરખીઆ માનમુખદેખતંઇ, સુર સંભાખિ દેખિ રાચઇ;
સુકવિકવિહરખિત કુંમરરૂપ ભેટતઇ, અવરપુરૂપાંજઇકુંણપાચઇપેં. ૪૭

દુહા.

ફરે પુરૂષ પર મંદિરે, ભૂપ ન ભેટયો જ્યાહા,
કુમરનિરંદ ભેટયા પછી, હસ્ત ન ઓડયો કયાહા ૫૨

ચઉપઇ.

અસ્યા વચન મુખિ સોલઇજસાઇ, નવ લખ ટકા દીધા તસાઇ,
ચારણુહરખીકહઈ સુણિનરનાથ, મઈ આપ્યો તુઝ જમણો હાથ. ૫૩
અસ્યું કહીનઇ ચારણુ જાય, માના ઉગટણુ અવસરિ થાય;
વિધવિધ પુરૂષમલીઆ તેણીવાર, [1]વાગભટ બોલ્યો [2]જયકાર ૫૪
ચ્યાર લાખ સોવન દીઉ સહી, અષ્ટલખ રાજા રહ્યા કહી,
વાગભટ આપુ કહઈ હું સોસ, સુરનર કરતા કીર્તિં કલ્લોલ. ૫૫
બિઇ કરજોડિ બોલઇ ઇસ, સોવન લાખ દીઉ બત્રીસ,
શ્રાવક એક બાખે કર જોડિ, દિઉં સોવન હું સવાકોડિ. ૫૬
રાજાઈ ને તેડયો સહી, મુખ જોઉ હઇડઈ ગહગ્ગહી,
મહુઆનો વાસી કહઇવાય, હાસ પિતા ધાઉ માતાય. ૫૭
તેહનો પુત્ર જગડૂશા એહ, જેહને ધર્મં ઉપરિ બહુ નેહ,
તેહનઇ માલા દીધી ત્યાહ, તેણેઅંધાલિ માતા ગર્વિં માહિ. ૫૮
જનની સમ નહિં તીરથકોઇ, સ્વર્ગં મૃત્યુ પાતાલઈ જોઈ;
જેણુઈ માની પૌતાનઇ માય, સકલ તીર્થં ધરિં બઈઠા થાય. ૫૯
જેણી માતાઇ ઉદરિ ધર્યો, મવમસ ધોઇ ચોખો કર્યો,
તે માતાના પૂજઈ પાય, ગુણ ઉસંકલ કિમઇ ન થાય. ૬૦
સોવન બરાબરિ તોલઈ જેય, ખધિ ધરી કરઈ તીરથ સોય,
ઈંદ્રિમાલ પહઇરાવઈ માય, ગુણ ઉસકલ કિમઇ ન થાય. ૬૧

---

૧ તિહા સહી. ૨ ગહગહી.

પગ ધોઇને પાંણી પીઈ, અમૃત કવલમાતાના મુખિ દીઈ;
દેવ ચીવર પહઇરાવઇ જોય, ગુણ ઉસંકલ તુહે ન હોઇ. ૬
તેણઇ કારણિ સા જગડૂ જેહ, માલા હાથ કરઇ નર તેહ;
મોટું તીરથ જાણી ત્યાંહ, માલાધરી માતા ગલામાંહિ. ૬૩
રત્ન એક દીધું ગહઇગહી, સવાકોડિ તસ મૂલજ સહી;
તે દેખી નૃપ હરખ્યો બહુ, એ પુણ્ય હેમસૂરિંદજ સહુ. ૬૪
અસ્યું કહી નૃપ લાગો પાય, તું ગુરૂ પામ્યો પુણ્ય પસાય;
શ્રીસેત્રુંજો સુધો શ્રેય, શ્રીગુરૂ પુણ્યઇ પામ્યો એહ. ૬૫
જૈનધર્મ વિણુ પૃથ્વીરાય, નેહથી ન સરઈ એકુ કાજ;
અરિહંત વિના અસુણું ઘણું, સું કીજઇ ચક્રવ્રતિપણું. ૬૬

ઢાલ.

દેખો સુહડા પુણ્ય વિચારી–એ દેશી–રાગ શ્રીરાગ.

ચક્રીકુલ નહિંઅ અભોગ, સરછ્ચ સીદ સુર સંયોગ;
શેઠ સેનાપતિ સચી અનુમાન, જૈનધર્મ વિણુન ભજતાં ભોગ–ચ. ૬૭
ન ભજ્યં ભોગ ભૂપતિ કુલ કેરા, ખિત્રી કુલ તણી નહી ખાંતી;
દાસપણું દેજે ઘર જૈનાં, વરિ બહસારી નીચેરી પાંતી–ચ. ૬૮
દેવ તણું કુલ ન ગમઇ દીઠુંઇ, ચતુરપણું તે કિસ્યું કરેવ;
દરિદ્રપણાઇનવિ દેખાઇ દુખીઆ, જે જન પામ્યો જીનવર દેવ–ચ. ૬૯
ઇંદ્રતણી કો આપઇ પદવી, [1]મણિમયલા [2]પાંમઇ ધનકોડિ;
રાય કદઘ કો ઋદ્ધિ મ રાચો, જૈન ધર્મ વિણુ મોટિ ખોડિ–ચ. ૭૦

દુહો.

અભોગ નહી ચક્રી તણો, પાંમ્યો અનંતી વાર;
જૈન ધર્મ પાંમ્યા વલી, ધંન તે સહુ અવતાર. ૭૧

---

૧ મેહેલા. ૨ વિદ્યા.

ચઉપઇ.

અસ્યા વચન રાજાના સુણી, બોલ્યો સકલ મુનિનો ધણી,
ધન ધન રે તુ કુમરનિરંદ, ભાવિ પૂજ્ય ઋષભ જીણંદ ૭૨
ધન્ય કુલ તિહુયણપાલહ તણુ, જે તુ પામ્યો જૈનહ પણુ,
એમ પ્રસંગી પ્રણેમે ગુરૂ નરનાથ કુમારપાલ સિરે દીધો હાથ ૭૩
પ્રેમઈ કરી કર ઠવીઉ જમઈ, ચારણ એક તિહા બો ને તમઈ,
સાભલિ [1] કહુ પૃથવીના નાથ, જગમા એ અસભવ વાત ૭૪

દૂહા

મેઘ રૂપ કાલુ ધરી, દીઇતો ઉજલ નીર,
પસુ ગાય તૃણા ચરઇ, આપઇ અમૃત ખીર ૭૫
કસ્તુરી કાલી હસી, ઊપની મારઈ રાખિ
અસંભવ એહેપરિમનભહુ, આનઇ [1]ત્રણાને કામિ ૭૬
મુત્તાહલ જો જાઇ વસ્તુ, કુંજર તણે કપાલિ
નર નારી નરપતિ ખુસી, તેહનુ રૂપ નિહાલિ ૭૭
જલ ઉપજે [2]જલ તાતૂઓ, વનગાઈ કુંજર પાય
વારણવહી તિહા નવિ સકઇ,— એહ અસભવ થાય ૭૮
તિમ મુનિહેમસૂરિંદ ગુરૂ, જેહ નમાવ્યા પાય,
એહ અસભવ મુઝ સહી, તિહા ગતિ હીંગી થાય. ૭૯
હેમ [2] તુહ્મારા કર નમુ, જીહા અનતિ ઋદ્ધિ,
જેહ ચપ્યા હેઠઈ મુઢિ, તિહા ઉપરે સિદ્ધ ૮૦
ગુણ અનત ગુરૂ હેમ તણા, મુઝ મુખિ રસના એક,
વિવિધ વસ્ત પ્રીસ્યા વિના, ગોબાઈ નહી વિવેક. ૮૧

---

૧ મર્દ. ૨ જીન

સર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં, દેસ વિદેસહ માહિ,
હેમ સૂરિ સરિખા [1]જતિ જગહ નહી દીસઇ ક્યાંહિ ૮૨
જે નિકલંક શીલઇ ભલો, ગુણ અંગિ કઇ કોડિ,
અવર પુરુષ જોયા ઘણા, દીસે અકેકિ ખોડિ ૮૩
ખોડિ વિના નર કો નહી આણ્યુ ઉત્તમ સુરાય,
પૂર્વ પુરુષ દેખ્યા બહુ દોષ અછે તે માંહિ ૮૪

ચઉપઇ

સુકરાચાર્યે સુરગુરુ જેહ પણિ આખિ નર કાણો તેહ
ભાનુ ધસાણો ગહ્યો મયંક હેમ ગુનાહ, કિમ મુઇ રંક ૮૫
બભ અપૂજ બંધ્યો બલિરાજ, અર્જુન વદદવ રૂપિ થાય,
મેરુઅદાતા ઇંદ્ર અજાણ અરણક વાગા કદર્પે બાણ ૮૬
સાયર મથાણો કાનો હરિ મસ્તગિ ફાડિ મરઇ કેશરી,
રાવણ બલીઉ ન રહ્યો ઘડઇ, સેઠ સુવિર તું વિહુનઇ નડઇ ૮૭
અધક રાહ વળી વિક્રમ ઇસ, ચંદરૂનઇ ગ્રાગ્રી રીસ
બ્રહ્માકુમાર તે બાજઇ વડઇ તે ન ફેર મુનિ હેમજ ઘડઇ ૮૮
રહનેમઇ કરી કૂડી વાત, લોભી ભરતે ન લહ્યા ભ્રાત,
લોભી [2]કપટ આષાઢ આહાર, આદ્રકુમાર માહિ વ્યાપાર ૮૯
કાળીનાગણિ નયણ સહી પાડવ પ્રગટ્યા છાના સહી
દિસાનભદ્રને સમનુ માન પ્રસનચંદ્ર કીઉ મયલુ ધ્યાન ૯૦
નદિખેણ નિઆણ કરઇ કુંડરીક સંયમથી ફિરઇ
મનો પચાયો સંયમ વરઇ, તદારી તોડિનો કો નવિ કરઇ ૯૧
સનતકુમારને અંગિ રોગ સેલગ સૂરિ મુનિ મૂકો યોગ
નદિષણ નહી તાહરી જોડિ મન ખડ્યો એ મોટી ખોડિ ૯૨

---

૧ મુનિ ૨ આષાઢાભદ્ર કપટે આહાર

બાહુબલી પિંટયો વેખડી, કપવનો રહ્યો પરધરિ પડી,
ઢંઢણુ ન લહઇ વઠિઓ આહાર, ગયસુકુમાલ સિરિ અગાર ૯૩
સુરમુખ ઉનો બાલઇ મહુ, નવરાજા કુવસની બહુ;
ભીમ ભયો રમોઇ કરી, હરિચંદઈ જલગાગરી ભરી. ૯૪
અજહઈઈ નવિ આવ્યો મૂલિ, જે નિજ મરતગિ ઘાલઈ ધૂલિ,
ચમરે દો ભાગો તે ક્રૂર, હેમ સમોવડિ કેહીપરિ કર. ૯૫

દૂહા.

હેમ સમો મુનિવર નહી, જેણઇ પ્રતિ બોધ્યો રાય,
જલચર થલચર જીવના, તઈ કીધી રક્ષાય ૯૬
પખી નઈ પ્રભવઇ નહી, જેહનઇ મસ્તગિ હેમ;
ચારણ કહઈ તુઝ દર્શણઈ, મુઝને હુઓ પ્રેમ ૯૭
દરિદ્ર દાસ ભાગી ગયા, વલી ઉગ્ર દેહી વાન,
હેમ સૂરિ મુખ દેખતા, પામ્યો નવઈ નિધાન. ૯૮
ચારણ વચન નૃપ સાભલી, હરખ્યો હઇડામાહિ;
હેમસૂરિ કરી લુછણુ, નવ લખ દીધા સાહિ ૯૯

ઢાલ ચંદ્રાઉલાની

નવ લક્ષ આપી રોકડારે, વલીઓ કૂંમરનિરદો,
તરૂઅર ચીર પહરાવીઆરે, હઇડઇ અતિ આણંદો,
હઇડઇ અતિ આણંદો સુજાણ, ઠામિ ઠામિ મુકઈ સોવન નાણું,
પુષ્પ ઉઠાવે ભાવના ભાવે, સુદ્રવ્ય ધન સુખેત્રઈ વાનઈ,
જી ઋષભજીરે. ૧૦૦
ગિરિ ઉપરિ સંઘવી ચઢયોરે, હાંયો પર્વત ત્યાંહો,
હેમાચારજ નૃપ તણારે, એ પદ પામવા કયા હો.

એ પદ પામવા કિહા કહ્યુ માચું, નેણે હરખઈ દુ ડુંગર નમ્યુ
તીર્થં ગામ નગર તે સારો, જીહા (મહા) પુરૂષતણો વિવહારો,
જી નાભ જીજીરે ૧

શૈત્રુંજાનુ ઢુંક પાયમુરે, નામિ ગઢ ગિરનારો,
કુમારપાલ સંઘ સચર્યોરે, સાથિ બહુ નર નારો,
સાથિ બહુ નર નારિસુ કહીઇ, ગામિ ગામિ જીન પૂજતા જાઇઇ,
શ્રી ગિરિનારિ સંગિ આવઇ થાન ભરીભર મોતી વધાવઇ,

વસુધાનું મંડણ તે સહી, ખરી સંપદા તેહની કહી;
જગમાં જીવ્યા તે પરિમાણ, સંઘપતિ તિલક ધરાવે જાણ. ૭
શ્રી સેત્રુંજય જૂહારે પુણ્ય, તે તું શ્રીગિરિનારઈં માનિ;
પંચમ હુંઇ સેત્રુંજાનું સાર, પંચમ ગતિ આપઇ ગિરિનારિ. ૮
પેહેલે આરે ગિરિ કૈલાસ, બીજઇ ઉજ્જયંત નામ પ્રકાસ;
ત્રીજે રૈવત નામ વિચાર, ચોથે સરણ પંચમ ગિરનાર. ૯
છઠઇ આરઈ સુંણિ અભિરાંમ, નંદભદ્ર ગિરિ હોસ્યે નાંમ;
એ ગિરિ વર્ણવ હિવ કેતો કરું, કેહીપરિ સાયર ભૂજાઇ તરું; ૧૦
અસ્યાં વચન નિજગુરૂનાં સુણિ, બોલ્યો તવ પૃથવીનો ધણી;
સ્વાંમી પ્રતિમા વજ્જહ દેહ, [1]કવણ પુરૂષઈં ભરાવી એહ. ૧૧
ગુરૂ કહઇ અતીત ચઉવીસી જસેં, સાગર તીર્થંકર ત્રીજો તસેં;
ઉજેણી નરવાહન રાય, સમોસર્યા સાગર તેણઈં ઠાય. ૧૨
રાજા વંદન આવ્યો જસેં, બાર પરખદા બેઠી તસેં;
સભા કેવલી [2]જાંણી જાંમ, કરજોડી નૃપ બોલ્યો તાંમ. ૧૩
સ્વામી કેવલ કહીઇ હસઈં, સાગર [3]જીણેસર બોલ્યા તસેં;
બાવીસમો શ્રીજીનવર નેમ, ગુઝ પંચમગતિ હોસઈ જેમ. ૧૪
શખરદેશના જીનની સુણી, લહી વેદના ચિહુંગતિ તણી;
અતિવયરાગઈ પૂર્યો રાય, સંયમ લેઇ સુરલોકિ જાય. ૧૫
બ્રહ્મદેવલોકિં ઇંદ્રજ થયો, જીહાં સાગરદસ આઉખો;
પૂરવ પુણ્ય સંભારી ફરી, શ્રીજીન વચન હઇઆમાંહિ ધરી. ૧૬
વજ્ર રત્ન તિહાં આંણી કરી, નેમનાથની પ્રતિમા ભરી;
નિજ દેહરાસર તે પણિ ધરી, નિત પૂજઇ આલસ પરિહરી. ૧૭
ઘણોકાલ તિહાં એણીપરિ જાય, ઇંદ્રિ આઊખું પૂરું થાય;
તિહારઈ નિજમનિં કર્યો વિચાર, જગમાં મોટો ગિરિ ગિરિનારિ. ૧૮

૧ કોણે. ૨ જોઇ. ૩ જીણવર.

ત્રિણિ કલ્યાણક જીનના હસઈ, દીક્ષા કેવલ મુગતિ જસઈ;
એહવું દેવ વિચારી કરી, ગિરિ ઉપરિ આવ્યો પરવરી. ૧૯
ભોમિ માંહિં પ્રાસાદ અપાર, ત્રિણિ ગભારા કીધા સાર;
રૂપાતણું તે દેહરૂં કરઈ, ત્રિણિ પ્રતિમા તેણઈ થાનકિ ધરઈ. ૨૦
એક બિંબ રતનમય કર્યું, બીજું બિંબ તિહાં મણિમય ધર્યું;
ત્રીજું બિંબ સોવનમય સાર, કરઈ થાપના સુર તેણીવાર. ૨૧
એક તિહાં કંચણ મલાંણું કરે, વજ્ર બિંબ તે માંહિં ધરઈ;
પૂજે પ્રણુમી વલીઉ હવઈ, આયુ પુહુચઈ સુર તિહાં ચવઈ. ૨૨
બહુ સંસારમાંહિ તે ભમ્યો, સુખભરિ કાલ ઘણો નીગમ્યો;
નેમ તીર્થંકર પ્રગટ થાય, તિહારઈ તે હુઉ પૃથવીરાય. ૨૩
પશ્ચી મહાપશ્ચી જે દેસ, સીતસાર નગરીજ નિવેસ;
પુણ્યસાર નૃપ એહવે નામિ, નેમનાથ આવ્યા તેણઈ ઠામિ. ૨૪
પુણ્યસાર નૃપ વંદન ગયો, બિ[1] કરજોડી ઉભો રહ્યો;
સુદ્દેશના જીનની સુંણી, શ્રાવક થયો મિથ્યા અવગુણી. ૨૫
નેમઈ તિહાં પૂર્વભવ કહ્યો, તવ રાજા ગિરિનારિં ગયો;
બહુપરિ જીનની પૂજા કરી, નૃપ આવ્યો નગરીમાં ફિરી. ૨૬
પૂર્વ ભવ દુખ કાંને સુંણી, સુતનઈ કીધો નગરી ધણી;
દીક્ષા બહુ મંડાણઈ વરી, મુગતિ ગયો મન ખેદ કરી. ૨૭
પુણ્યસાર નૃપ મુગતિ જાય, લેપ બિંબ એક તિહાં મંડાય;
નેમતણું નિર્વાણુજ થાય, નવસેંનવ વરસ ઉપરિં જાય. ૨૮
તિહારઇ કાસ્મેર દેસહ થકો, રત્ન નાંમ શ્રાવક ઉલષ્યો;
યાત્રા કરવા આવ્યો ત્યાંહ, નેમનાથ જીન બાઈઠા જ્યાંહ. ૨૯
હરખી બહુજલ કરઈ પખાલ, લેપ બિંબ તિહાં [2]થયું વિસરાલ;
ખિણ ખેદ હુઓ મનમાંહિં, સાઠ ઉપવાસ કરે તેણઈ ઠાંહિં. ૩૦

---

૧ જેમ. ૨ હતું.

પ્રતિગ અબિકા તિહારઇ થઈ, ગ્રહ્ય વાત શ્રાવકનઈં કહી;
કંચન મલાંણમાંહિં પ્રતિમાય, તે બઇસારઇ તેણઈં ઠાય. ૩૧
દેવી વચને શ્રાવક રત્ન, વજ્જ બિંબ માંડયું કરી જત્ન;
એ પ્રતિમાનો મહિમા બહુ, તે ત્રિહું ભુવને જાંણુઇ સહુ. ૩૨

દૂહા.

ત્રિહુંભુવને ગુણ વિસ્તર્યા, નેમનાથ ગુણવંત;
પૂજઇ શિવસુખ પાંમીઈ, પેખ્યઈં સુખ અનંત. ૩૩
શાસનમાંહિં એ કહ્યું, અન્ય શાસ્ત્રઇ એ વાત;
કૃષ્ણ બલિ તો જીવીઉં, આરાધી નેમનાથ. ૩૪

ઢાલ.

રીષીનું વૈયાવચ્ચ કરે એ–દેસી–રાગ ધનાશ્રી.

અસુંઅ સુંણી નૃપ હરખીઉએ, પૂજીઆ નેમ જીણંદ તો;
રંગિ હું ભણુંએ.
ઈંદ્રમાલા લેઇ ઉગટઇ એ, મનિધરિ અતિહિ આણંદ તો–રં.
જગડુસાહ તે માલા લીઇએ, દેઈ નૃપ કોડિ સવાય તો–રં.
કુંઅરનરિંદ ઇમ કહઇ એ, ધન ધન હો તુઝ માય તો–રં. ૩૫
આમર છત્ર ધજ તોરણ એ, કનકમય કરઈ નૃપ આપતો–રં.
શ્રીજીન ભગતિ આદિ કરીએ, ધોઇઆ પૂરવ પાપ તો–રં. ૩૬
ગજરથ અશ્વ આપ્યા ઘણાએ, બીજી કનકની કોડિ તો–રં.
સકલ પાજ-બાગા ભણી એ, કરે ત્યાહ પત્થર જોડિ તો–રં. ૩૭
શ્રી સંઘ ભગતિ કીધી ઘણીએ, આપીઆ ભૂષણ ચીર તો–રં.
શ્રીગુરૂ પાઉલઈ જઇ નમ્યોએ, નિર્મલ કીધ સરીર તો–રં. ૩૮
યાત્રા કરી નૃપ સંચર્યો એ, ચાલીઉ ચઉલક રાય તો–રં.
આરણિ દેવકઇ આવીઉ એ, શ્રીચદ્ર પ્રભુ તસ હાય તો–રં. ૩૯

પૂજી પ્રણમી નૃપ લીધ એ, હાથમા તે ઇદ્રમાલ તો–ર
રત્ન દીધુ સવાકોડિનુ એ, જગડૂલીધ(માલ) તતકાલ તો–ર. ૪૦
અચરિજ પેખિ નૃપ તિહા એ, પૂછીઉ જગડૂ તામ તો–ર.
સાંમાન વાણીઓ તુ સહી એ. તુઝ કિમ એવડા દામ તો–ર ૪૧
જગડૂ કહઈ સુણી રાઉયા એ, પ્રાગનમી હંસરાજ તો–ર
રત્ન પાચ હના તે કહ્યુ એ, ત્રિણુ તે પુણ્યનઇ કાજ તો–ર. ૪૨
સધનોસચતસ નવિ મક્યોએ, રત્ન દીઆ મુઝ તાત તો–ર
ત્રિણ્યિ પરચ્યા પુણ્ય કારણિએ, યુગલ રહ્યા મુઝ હાથ તો–ર ૪૩
રત્ન અમૂનક સિ ભવાએ, જે મુઝ વિણજનઇ કાજ તો–ર.
તે લીઉ હુ તુહ્મ દીપીઉ એ, નવનિધિ તાહરઇ નામ તો–ર ૪૪
જગત્ર ભૂષણુ નૃપ લહી એ, મુકિઆ રત્ન સિ હાથિ તો–ર
કુંમરનિરદઇ ત્યાહા નમીએ, અઢી કોડિ આપી હાથ તો–ર. ૪૫

દૂહા.

અઢી કોડિ આપી રોકડા, બહુજ પ્રસરયો ત્યાંહ,
તીરથયાત્રા સુપરિ કરી, આવ્યા પાટણુ માહિં. ૪૬

ચઉપઈ

પાટણમાહિ નૃપગાન્યો જસઈ, નગર ભનુ સિણગાયુ તસઈ,
રચના ગઢ દરવાજઈ ઘણી, ઉપમ નગરી લકા તણી ૪૭
ધજ તોરણ બાધ્યા વિશાલ, બાધ્યા કનક તણા બહુ થાલ,
ઉપરિ વાજે ભુગલ ભેર, સિણગારી સુંદર હટસેણ ૪૮
ગાજઇ ગયવર બહુઅ સત જ્યુ વાજે ઢોલ ગડગડઇઅ નિશાણ
બહુ આડંબર આવઈ રાય. મ ની મહઇના સાહમા જાય ૪૯
મુક્યો ભેટિ નમાવઇ સીસ, પુરજન લોક દિઇ આસીસ
ધન. ઉઝલઇ આસાઈતિય, નાગી જેતા આવિ આય ૫૦

ધમી નારી ચૂકઇ સિંણુગાર, કાને કાજલ પાએ હાર;
ગલઈ ઝાલી કંચૂક કરિ અલ્યો, કેતી હાથ આરિસો [1]અલ્યો. ૫૧
કેતી કટિથી [2]ગયો સાડલો, નાક ઉપરિ કીધો ચાંદલો;
કેતી બાલ ત્રછોડઇ ધમેં, નૃપ નઇ જોવા [3]મન ઉલસઈ. ૫૨
કેતી કંચૂક પહરિ સરીર, પણિ નહીં હેંરે ચરણાચીર;
કેતી કરિ ઝાલ્યું પહઝિણું, કેતી મુંકઈ તિહાં રાંધણું. ૫૩
એક નારિ ઉઠી સમકાલિ, કહઇડિ ધાલ્યુ પરતું બાલ;
એક નારી નરનઇ પ્રીમતી, દોડી તે અધવચિં મુંકતિ. ૫૪
ઇમ નારી નૃપ જોવા કામિ, મિલી પ્રમદા ઠામો ઠામિ;
અનેક પુરૂષ મિલ્યા વૃદ્ધ બાલ, આવ્યા કુંમરનરિંદ ભૂપાલ ૫૫
પધરો સ્વામિ નગર મઝારિ, મોતિ વધાવઇ નરનઈ નારી;
નૃપ જાઈ ચિહું પાસે ફિરી, સતોષે શુભ વચને કરી. ૫૬
મહોત દીઠ બહુ પ્રજા તણઈ. બઇમો બઇસો નૃપ મુખિ ભણઈ,
એણીપરિ કુંમરનિરંદદ છઈહા, આવી બઇઠો પાટણમાહિં. ૫૭

દુહા.

પાટણમાહિં નૃપ આવીયો, હુઓ તે જયજયકાર,
અનુક્રમિં તિહા આવીઆ, અષ્ટાન્હિક દિનસાર. ૫૮

ચઉપઈ

સાર દિવસ તિહાંઆવ્યા જસે, અઠાઇ મહોત્સવ કરતાં તસેં;
ઉત્તરાધ્યનની વૃત્તિ કહઈ, મિ યાત્રા તે શાસ્વત લહઈ ૫૯
ચૈત્ર માસ અષ્ટમ દિન ભલા, આઠ દિવસ અસોમાં લહ્યા,
એણે દિવસે સુરવૃંદ આદરઈ, નદીસર સુર મહોત્સવ કરઈ. ૬૦

---

૧ રહ્યો. ૨ સિર્યો ૩ અતિ.

ગામ હામિ થિતિ પૂછી ફરી, ભૂપઇ તિહા પ્રતિમા ઉદ્ધરી,
બહુપરિ પૂજા કીધી ઘણી, આવ્યા સ્વામી પાટણ ભણી ૮૧

ત્રાજીત્ર કોડિ વજાડયા ત્યાહ, આણી પ્રતિમા પાટણ માંહિ,
નિજઘરિ રત્ન દેહરાસર કરી, જીવીત સ્વામીપ્રતિમાતિહા ધરી ૮૨

બાર હજાર ભલા જે ગામ, તેહનો જે વલી આવઇ દામ,
તે જીનપૂજા કામિં સહી તે ધન બીજઈ થાનકિ નહી ૮૩

ચીવર ચોખા અગિઇ ધરી ભૂષણ ફૂલઈં શોભા કરી
કેસર ચદન અગર સુધૂપ, શ્રેણિકપરિ જીન પૂજઇ ભૂપ ૮૪

જીન દેખી હરખઇ બહુભાતિ, રત્ન ચઢીઉ દારિદ્રી હાથિ,
બુડતા જીમ જડીઉ વહાણ, કિમ આનદ લહઇ તસ પ્રાણ ૮૫

જીમ લૂકયો લહઇ અમૃતકુડ, ભૂખ્યા ભોજન ખીરહ ખડ,
તિમ પ્રતિમા દેખી ઉનસાઈ, જીન મૂરતિ જીન સરીખી થસાઇ ૮૬

નિત ઉઠી નૃપ પૂજા કરઈ, શ્રીજીન ધ્યાન હઇઆમા ધરઈ
પાચ નમુત્થાણ નરપતિ[૧] કહી, દિનપ્રતિ જીન નદઇ સહી ૮૭
બિહુતરિ સામત રાજા વલી, વડ વિવહારી સાથિ મિલી
હસ્તી ખધિઇ બઇસી રાન નિતિ તિહુયણ પ્રાસાદિ જાન ૮૮
ઘરિ આવી જીનપૂજા કરઈ નિવેદથાન લેઇ આગલિ ધરઈ,
સાઝ સમય જીન પૂજઈ સહી દીપધૂપ કરતો ગહઇ ગહી ૮૯
એક દિવસ નૃપ કુમર નરિદ, પૂજેવા શ્રીતીગ્જણદ,
વણ વાયયું પરોતુ જેહ, કુમારપાનઇ ગામ્યુ તેહ ૯૦
વેગઈ સેવક બોલ્યો તહી, પગ્ફૂલ[૨]નહિ અમોગતનહી,
મબેરા નગરીનો રાય, પદહ્ણીપગ્ફૂલ ચિદુ દસિ જાય ૯૧
કુમારપાન પૂજાનઇ કામિ, દૂત મોકલ્યો તેણે ગામિ,
નવી બેટિ દીધી તમ હાથિ, માગન લેખ લીખ્યો બહુ ભાતિ ૯૨

---

૧ ભૂપતિ ૨ પરોતુ

દૂતઈ જઇ વિનવીઓ રાય, સિર કરજોડિ લાગો પાય;
કુમારપાલ મોરો અદ્દભુત, સ્વાંમી હું તસકેરો દૂત. ૯૩
તેણુઇ ઇહાં જીનપૂજાને કામિં, મુઝ મોકલીઓ એણુઇ ઠાંમિ;
આલો પટોળું અણુવાવર્યું, વિવિધ ભાતિ નઇ હીરઈ ભર્યું. ૯૪
તવ નરપતિ નર બોલ્યો તાંહ, જે અરથી તે આવે આંહ;
તઈ ફેરવીઉ કવણુ વિશેષ, તુઝ પટકૂલ ન આપું એક. ૯૫
જા તું મારગિ તાહરઇ વલ્યો, મુખ લેઇ શું ઉભો રહ્યો;
માનભ્રષ્ટ કરી કાઢિઉ જસઇ, હીનકારણિં કવિ બોલ્યો તસઇ. ૯૬
દાંણી ડાંગીઓ માગણુ ચાડ, સારથી નઇ દૂહવાઇ તે ધાડ;
દરવાની રાજાનો દાસ, દૂહવી ગુણુ નવિ કહીઉ તાસ. ૯૭
હાક્યો હડસેલ્યો જે દૂત, વલ્યો દૂત[1] થયો ભયરવ ભૂત;
આવ્યો કુંમરનિરદહ જીહાં, અતિ કકલતો બોલ્યો તિહાં. ૯૮
સ્વામી એ રાજા દુરદાંત, તુહ્મનઇ જલ દીધું નવિ પાંતિ;
ફેકટ શોભા ખોવા કાજી, મુઝ મોકલીઉ એહનઇ રાજી. ૯૯
સુંણિ વચન ખીજ્યો તિહારાય. બાહડદે તેડયો તસ ઠાય;
લેઇ કટક જાઉં તેણુઇ ઠામિ, કરૂર રાય વસઇ જેણુઈ ગાંમિ. ૧૦૦
એક હજારનઈ સહઇ ચ્યાર, [2]ઉઠંઇ પુરૂષ ચઢયા તેણીવાર;
હય ગય રથ સુર અનેરા બહુ, યુધ કારણુ નર આવ્યા સહુ. ૧
વીટિઉ બબેરાનો કોટ, કરૂરરાય પરિં દેવા દોટ;
પડયું કટક તિહાં છાનું [3]સહી, વલ્યું સેન રાજાનઇ ગ્રહી. ૨
સોવન કોડિ તિહાં લાગુ હાથિ, અગ્યાર સહ્યાં વાજી બહુભાતિ;
ભલા સાલવી સાત હજાર, કબજી કરઇ મંત્રી તેણીવાર. ૩
બાહડદે તિહાં ચઢીઉ ગયંદ, ફેરી આગન્યા કુમરનિરંદ;
પાડયો કોટનઇ ધટિં દલ્યો, હલ ગાધઇડિઇ ઘાલી વલ્યો. ૪

---

૧ પુરૂષ ૨ પુઠઈ ૩ રહી.

આવ્યો કુમરનિરંદ જીહા, ચરણે શિષ નમાવે તિહા
કરરરાય નઇ ધાર્યો પાય, કુમારપાલ હરખ્યો તેણઇ ઠાય ૫
રાજઘટ દીધુ તસ[1] નામ મંત્રીની વાધી બહુ માન[2],
નૃપનઈ નવિ દૂહવ્યો લવલેશ આપ્યો સવાલાખ તસ દેશ ૬
કુંમારપાલ કહે સાભલિ રાય જીવતણી કરજે રક્ષાય
ટાલેઅ કર અનઇ અન્યાય છોરૂપરિ પાલે પ્રજાય ૭
મુઝ અપરાધ ખમે નરનાથ તુઝનઇ ન ઘટે એવડી વાત
શ્રીજીનપૂજા કેરઈ કાજ, દૂત મોકલ્યો તાહરઈ રાજ ૮
તઈ હેલ્યો મુઝ સરીખો દૂત તુઝનઇ ન ઘટે ખત્રિપુત
પુણ્યતણી એ કુતિ વાત હરખઈ કાજ કરી જઇ નાથ ૯
એણે વચને નૃપ લાજ્યો ઘણુ, અતિ ઓછુ ભાવઇ આપણુ,
હુ મૂરખિ નઈ હુ અજ્ઞાન પુણ્ય ઠામિ કીધુ અભિમાન ૧૦
જસ્યુ કર્યું હું પામ્યો તસ્યુ, મુખ લેઇ હુ[3] બોલુ કીસ્યુ,
આહરા કરણી સારૂ વલી તુઝવિણુ બીજો નાખઇ દલી ૧૧
તાહરા ગુણનો પાર નવિ લહુ તાહરૂ વચન સરિ ઉપરિ વહુ
તો અવગુણ પુઠિ ગુણ હોય, અવર પુરૂપ ઇસ સહુ કોય ૧૨
[4]હિઇઇ ન ઝઇઇ પૂરવ વાત, હુસા ઉપરિ મારઇ લાત
વરરૂચિ વિપ્રઈ જો શુ કર્યું, મારો મંત્રી તો ચિત્ત ઠર્યું ૧૩
સરીધ સમતા નાણી માહિ વરરૂચિને મગાવ્યો ત્યાહિ,
અરયો ન દીસઈ જગમા તેહ પાછુ વયર ન લાવઇ જેહ ૧૪
દ્વીપાયન તાપસ દગ્ધો એક, તેણે નરનારી દહ્યા અનેક
નારદ સુકુલ તણો વલી ઠામિ, દ્રુપદીને મુકી પરગામિ ૧૫
મેણી કુવચન બોલ્યુ ક્યાહિ ખિણુખિણુ સાલઈ હઇયા માહિ,
વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ટ સરીખુ માન સીસુ ઢોલ્યુ સેવક કાનિ ૧૬

---

૧ તવ ૨ માન્ય ૩ હવે ૪ હદે

માગી વસ્ત જો ન દીઈ કોઇ, તિહાં વિખવાદ ઘણેરૂં હોઇ,
કોણીનઈ ન દીઉ ગજહાર, હલ્લ વિહલ્લનો ટાલ્યો કાર. ૧૭
ઈમ અનેરા દ્રષ્ટાંત જોય, કવિમાં સાંખી ન રહે કોય,
સમરથ હુઈ તો વાલઇ તદા, શકિત વિના કર્મ બાંધઇ તદા. ૧૮
પડિપાંન ચૂનો સહુ દીઇ. જીમ સ્વાદ તે સહુકો લીઈ,
ખંચઇ હાથ પડંતઇ ઘાય, તે નર નહી જે ન દીઈ ઘાય. ૧૯
તવલગઇ મુનિવર તવ વઇરાગ, જીહાં લગઇ છલવા નપડઇ લાગ;
તવલગઈ સતાનઇ તવલગઈસની, એકઠામિ મિલ્યાં જીહાં નથી. ૨૦
સમતાશીલ નીરહી દાતાર, માયા લોભ જસ નહી લગાર;
માંન રહીત નર જે કહુઇવાય, કામ પડઇ સહુ જાણ્યા જાય. ૨૧

દુહા.

કામ પડિ જે કેસરી, ફુડ નહી મનમાંહિ;
શકતિ છતીઇ જે ખમઇ, સીસ નમાવું ત્યાંહ. ૨૨

ઢાલ.

રાગ—મલ્હાર

(વીરમાતા પ્રતિ કારણિ એદેશી તથા કાયા વાડી કારમી એ દેશી)

સીસ નમાવું તેહનઈ, ગુણ તેહના ગાસું;
શકતિ છતી નર જે ખમ્યા, નિજકર્મ અહીઆસું-સી. ૨૩
નમું રઘુવસી રામનઈ, માની કૈકઇ માત;
દેશવટો મનિ નવિ ધરીએ, ગુણ એહ વિખ્યાત-સી. ૨૪
ત્રેવીસમો તીર્થંકર, સમતારસ ભરીઓ;
કમઠ ઉપર સો (દયા) કરઇ, રોષ તિહાં નવિ ધરીઓ-સી. ૨૫

ભ્રાતઈ ભ્રાત કઢાવીઉ, જૂઉ રાય સુમિત્રો,
તેણઈ નિજ બંધવ રાખીઆ, જે જન્મના શત્રુ ૨૬

શ્રવણે પીના જીન અમઈ જેણઇ મેરૂ નચાવ્યો,
શકતી છતા નવિ ફેરવી, સમતારસ (જો) નાગ્યો[1]–સી ૨૭

ચક્રીયકી બન બહુગુણ, બાહુબલિ માહિ,
ભરત સરિ મુકિ મુકતા આણઇ સમતા [2]માહિ ૨૮

પગ પૂજુ પુડરીકના, મ્હણુ ભ્રાત કીધુ,
ચારિત્ર લેઇ રાજ તિહા, કડરીક નઈ દીધુ–સી ૨૯

શનત કુમારનઇ નિત નમુ, તપ કરી તન ગાર્યો,
શકતી છતી નર તેહમા, પણિ રોગ ન ગાલ્યા–સી ૩૦

બ્રહ્મદત્ત ચક્રીનઇ નમુ, જેણઇ નિપ વધાર્યો
પણિ ન આપ્યો સાધુઓ અવગુણ તે નવિ ધાર્યો–સી ૩૧

તેહની પાતિનો હુ સદી નૃપ ચક્રાંક વરી
દેસ દેઈ મુઝ હુ માહરો મુખિ ધણુજ પ્રસરી–સી ૩૨

અસુ કહી નૃપ સચર્યો, આવ્યો જીહા અજેર,
જીવજંત ઉગારવા, ફેરવ્યો દેશ ઢંઢેર, ૩૭
અન્યાય અમ્બર ટાળ્યો સહી, દેસ નગર નિજ નામ,
જગત્ર જન સુખીઆ કીઆ, કુમારપાલ નઈ નામ. ૩૮
કુમારપાલ નિરદનો, મંત્રી બાહડ જેહ,
પૂરવિ અમેરા થકી, લાવ્યો સાનવી તેહ. ૩૯

ચઉપઈ

હવઇ સાનવી સાત હજારિ, પારણુ વાસ્યા તેણીવાર,
વણઇ પટોના તિહા તતખેવ તે પહિરિ પૂજઇ નૃપ દેવ ૪૦
એમ જીનવરની પૂજા કરઈ, અરિહત નામ હ્રદયમા ધરઇ,
નિત રાખે નિજ ગુરનુ ધ્યાન, વિધિ કરી સુણતો વ્યાખ્યાન ૪૧
એક દિવસ નૃપ સભા મઝાર, પંડિત નર બઇઠા તસ [1]હાય,
પૂજઇ ગુરુ નઈ થઇ પ્રસન્ન, કહું સ્વામી આજ કુણ તિથિ દિન ૪૨
સહસાગર ગુરુ બોલ્યા મહી, આજ [2]અમાસનઇ પુનિમ કહી,
તવ બ્રાહ્મણ બોલ્યા તિહા હસી, કહોનઇ બુદ્ધિ નહી ગુરુ જસી ૪૩
જગ જાણે જે આજ અમાસ, હેમજ ભાખીઇ પુનિમ તાસ,
કાના માગને ઉત્તર કહઈ, મુરખ તે સાચુ સદહઇ. ૪૪
ફિકર હુઉ તવ કુમરનિરદ હાકી બોલ્યો હેમ સુરિંદ,
પંડિત વાત કરોછો કાંઈ, અમાસ પુનિમ રાતિ જણાઈ ૪૫
હવે વચન વિચારી તહીં, બ્રાહ્મણ તો મુઝ હેલઇ સહી,
જીનશાસન નઈ એ હેલવ્યો, તવ જગમાહિં ઉપહાસ થસઇ ૪૬
તેણે મારગિ મુનિ કરઇ ઉપાય તેડી દેવી નેણઇ હાથ,
વાત સકલ તમ માંડી કહી, તવ બોલી દેવી ગહગહી ૪૭

---

૧ હાથિ ૨ અમાવાસ્યા

મ કરીસ ચિંતા તું અવિરાય, પુંનિમ થાપવા કરૂં ઉપાય;
આહણુ ભરની પંતિ જીમ જાય, જયજયકાર જીનશાસત થાય. ૪૮
અસ્યું કહીને આવી રાતિ, ઉગ્યો ચંદ તારા બહુભાતિ;
દેવી કુંડલણઇ પસાય, બાર જોયણુ અજુઆલું થાય. ૪૯
પેખી તારા ઉજલ ચંદ, હઇડઇ હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
બાંભણીઆ મુખ કરતા મંદ, સકલ લોક હુઓ આણંદ. ૫૦
જસ વાધ્યો જીનશાસન તણો, મહિમા સબલ હુઓ ગુરૂ તણો;
ઘણા લોક કહઇ જાૂઠા બ્રહ્મ, સાચો તે જીનશાસન ધર્મ. ૫૧
જીત્યો વાદ હુઓ પ્રભાત, હેમાચાર્ય જોડઇ હાથ;
શ્રીસંઘ સાથિં ખમાવે સહી, મૃષા આજ મઇ પૂંનિમે કહી. ૫૨
જીનશાસન રાખેવા લાજ, જૂઠું હું મુખિ બોલ્યો આજ;
તે તુહ્મ ખામું સંઘ સુજાંણ, જિમ રહઇ(થિર)જીનવરનીઆંણ. ૫૩

દુહા.

આણુ ન ખંડઇ જીનતણી, પાપભીરૂ મુનિ હેમ;
દયા ધર્મ દીપાવતો, જીનશાસન પરિં પ્રેમ. ૫૪
શાસન દયા નઇ કારણિં, કબહીક કહઇ અસત્ય;
મનમાંહિં સાચું સદહઇ, નિર્મલ રાખઇ મતિ. ૫૫

ઢાલ.

સુપુરૂષ તે સહી, ન સુગ મનમાં નહી;
પાપ કરતો મનમાં સંકાય;
સંસાર બીહતો રહઇ, દોષ નિજ મુખિ કહઇ,
તે નર સુગતિમાં કાં ન જાય–ન. ૫૭
નારિસું નિત રમઇ, કામ વિરસ્યો ગમઇ,
જીવ હણુન્તો સબલ ધૂજઈ,
પાપ પરિગ્રહ ઘણો, મેલતાં નવિ બીહઈ,
સોય ભવિગણય બુઝઈ, તેહનઇ સુગતિનો સેર સૂઝઈ–ન. ૫૮
કાંમ પુણ્યનું કરઈ, નિઘસપણુ આદરઇ,
જતનસું ઉપગરણાં ન રાખિ,
વરત મયલા કરઇ, સક મનિ નવિ ધરઈ,
સોય(કેમ)સુગતિનોમાગચાખઈ, જાતા રહ્યા જીવ પાખઈ–ન. ૫૯

દુહા.

સાગપરિં મન સરલ બહુ, સ્વામી હેમ સૂરિંદ;
પુનિમ થાપી કારણિ, માંનધરી આણંદ. ૬૦
મિછા દુકકડ દેઇ કરી, હુઇઉ મુનિવર નિકલંક;
સોય પુરૂષ હલૂઓ સહી, દોષ કામ ધરઇ સંક. ૬૧
સુપુરૂષ જાણી નૃપ ભણેં, સુણિં તું મુનિવર હેમ;
જૈન (ધર્મ) ઉપરિ શૈવને, દ્વેષ ઘણો તે કેમ. ૬૨

ઢાલ.

રાગ–આશાઉરી–પાડવ પાચ પ્રગટ થયા એ–દેશી.

રાગ–વિરાડી તથા રા–સામેરી.

હેમ કહઈ નૃપ સાંભલોએ, એક દિન ઋષભજીણંદ રે;
નયરી અયોધ્યા નઇ વનિ, સમોસર્યા ગુણવંત રે–હે. ૬૩

દૂહા.

મોદિમ ખરી નર તેહની, વણુ દીધઇ નવિ ખાય;
યાચક જન પંખી પશુ, ભૂખ્યો કોઇ ન જાય. ૮૨
પાત્ર મુનિનઈં પોખીઇ, સુખ દીજઇ પરદેહ;
ઋષભદેવ કહઇ [1]નૃપ સુણો, ઉછ્વાનું ફલ એહ. ૮૩

ચઉપઈ.

એણુ વચને હરખ્યો ભરતરાય, કરજોડિ બોલ્યો તસ હાય;
સ્વાંમી પધારો માહરઇ ઘારિ, અનપાંન દીઉં બહુ પયરિ. ૮૪
ઋષભ કહઈ સુણિ ચક્રીભરત, તાહારા આહારતણો નહી અર્થ;
રાજપિંડ મુઝ નાવઇ કામિં, નૃપ ધન ખરચો બીજઇ ઠામિં. ૮૫
એણુ વચને હુઉ ખિણ ખેદ, વેગેં બોલ્યો ઇંદ્ર સુદેવ;
ભરત? ભગતિ સ્વાંમીની કરો, સુકૃત તણો ભંડારહ ભરો. ૮૬
હરિ વચને નૃપ હરખ્યો બહુ, શ્રાવકજન મેલ્યા નર સહુ;
ભાવ ભગતિ કરઈ [2]ઠામોઠામિં, ગયાં તુહુતરાં ગાંમો ગાંમિ. ૮૭
કોડિબદ્ધ શ્રાવક તિહાં મીલ્યા, અનેક પુરૂષ [3]તિહાં બીજા ભલ્યા;
રાંધણીઆ થાકાં રાંધતાં, પુહુચી ન સકે [4]નર પીસતા. ૮૮
ભોજન લાલચી જગમાં બહુ, વૃદ્ધબાલ નર ધાઇ સહુ;
ઠેલા ઠેલી કરઇ અતિ ઘણી, વઢઇ થાલ ડાબરીઆ ભણી. ૮૯
ચૂટી લિઈં આખલ પાટલો, મનિ લાજઇ શ્રાવક જે ભલો;
ઈંહાં જમવાનો નહી આચાર, એ ભોજનથી ખીચ સુસાર. ૯૦
એમ જમતાં નર લજા જાય, ઈંમ જમતાં લાલચીઉં થાય;
એમ જમતાં હુઇ લોલપીપણું, ઈંમ જમતાં હેલાઇ ઘણું. ૯૧
ઈંમ જમતાં [5]નુ રહઈ ધર્મ, ઈંમ જમતાં નર ભાંજે ભર્મ;
ઈંમ જમતાં અંગિઆલસ થાય, નર રસવાની [6]આહઈ જાય ૯૨

---

૧ ભરત. ૨ તેણે, ૩ માંહિ. ૪ તે ૫ નર. ૬ આય.

સુપુરૂષ અસુ વિમાસઈ ત્યાહ, જીમતા લાજઇ હઇડામાહ;
ભોજન લાવચી થાઇ ખુશી, માગઇ ઝૂંટી ઉડી લીઇ ધસી ૯૩

દિહાડી દિહાડી નર બહુ ઘણા, જીમવા પુરૂષ[1] મિલ્યા બહુગુણા,
લોક લાવચી ભોજન સાર, જીમવા લબકઇ ડાઢ અપાર. ૯૪

રસ લોલપી ધાઇ નીતિ ઉડી, જીમ માખી મધપૂડા પુઠિ,
વનકેડિ જીમ બહુ વાનરા, જીમ સુનઇ ખેત્રઈ ઉદિરા ૯૫

જાણું છાણુઇ વલગા કીડ, જીમ હરિત ખેત્રઇ વલગા તીડ,
ખાતા કો પાછુ નવિ જાઇ, ભરિ પેટ ધરિ આની સુઇ. ૯૬

ઇમ અણુતેડયા જીમવા ધસઈ, દાન કાજી નર પાછા ખસઇ,
મોટામોલ બોલઇ મોહીઆ, સોય મરી હોસઈ પોઠીઆ. ૯૭

ગુણ વિણુ ગર્વ ધરઇ મનમાહિ, કોડી એક ન ખરચે ક્યાહિ,
પ્રગટ દીસઇ પેરભગ, સોય મરી થાસઈ કૂતિરા ૯૮

દાન શીન તપ નઇ ઉપગાર, ન લહઇ શાસ્ત્રતણોજ વિચાર,
આપ પ્રસસી જીમના જાય, મરી પુરૂષ [2]નઇ ભઈંસા થાય. ૯૯

પરઘર ભોજન કાનિ સુણી, અગિ સાતા ઉપજઈ ઘણી,
છાડઇ જમઇ કરઇ અન્યાય, મરી પુરૂષ તે ગર્દભ થાય ૧૦૦

જે લૂખા ઇંદ્રી વમી કરે, હરખે તિહા આવેનહિં તુહુતરે,
લોભ રહિત નર ધાગો પાય, તેહનો જમજગતમા[3]કહઈવાય ૧

કાયા કરણુ ચોચન નઇ નાક, એહના જીતણુ હારા લાખ;
જે નર જીહ્વાનઇ વસિ કરઈ, સોય પુરૂષ સધનામા સિરઈ ૨

સસ્કૃતરસ તન લગઈ ભાવિ, જવનગઈ મીઠા નિસુંણ્યા કાવ્ય,
કાવ્યતણો રસ તિહારઈ ગયો, ગીત નાચ્ય રસ પ્રગટ થયો. ૩

[4]ગીત નાચ્ય રસ નિહારઈ ભગ, જવ ન દીઠ નારીનુ અગ,
ઋાપભ કહઈ રભા રસ ગહ્યો, ભૂખ્યા ભોજન જીહારઇ મિલ્યો. ૪

---

૧ એ હરખે ૨ તે ૩ બોલાય. ૪ નાન માન રમ નિહાર ઇભિગ.

જેહનઇ દોઇ વિષય અતિ વરૂઆ, ભોગે ખાઇ ઘુન લાડુઆ;
અનંતમેર થકી બહુ ધાંન, ખાધે નવિ લહે ન માન; ૫
તેણઈ કારણિં નર પંડિત તેહ, રસના વસિં રાખઈ નર જેહ,
ખાટઈ ખારઇ ન ધરઇ ખેદ, વલી સુંણયો ભોજનના ભેદ. ૬

દૂહા.

મનમાં ઇચ્છા નવિ ધરઇ, મહોતે પરિ ધરિ જાય;
લોક વિવહાર રાખી જમઈ, [1]ભાવિં નિર્મલ થાય. ૭
જસ તેહનો જગમાં વાધઇ, તે નરને નહી દોય;
જમતાં હર્ખ ધરી નહીં, નહી મનિ ઇન્દ્રી પોષ. ૮
એ વિધિ શ્રાવક નઇ [2]મહી, પાલઇ તે નર સાર;
શાસ્ત્ર અનુસારિ વલી કહું. સુપુરુષ ભોય વિચાર ૯

ચઉપઇ.

ત્રીજઇ તેડઇ જીમવા જાય, પેટભરી નિદ્રા અંન ન ખાય;
સઘલી વસ્ત મખર નવિ લીઇ, નવિ છાંડઇ નવિ પાડી દીઇ. ૧૦
સાદ કરઇ નવિ ત્રાડઇ તહી, ભોજન ભગતિ વખોડઇ નહી,
ઋષભ કહઇ વ્રત અંગિ ધરઈ, તે નર જીમતાં તારઇ તરઇ. ૧૧

દૂહા.

એણીવિધ શ્રાવક જે જમઈ, તે [3]નર મોટું પાત્ર;
તપ જપ ક્રિઆ આદરઈ, ભણઇ ભણાવઇ શાસ્ત્ર. ૧૨
પ્રાંહિં પુરુષ અરથાં વશી, જગમાંહી થોડી જાંણ
શ્રાવક સહુ સરિખડ. ગુણ મધ્યમાની ખાંણ ૧૩
આગમ અર્થ રૂડા લહી, ન કહઇ પરના દોષ
ધન્ય જીવ્યું જગિ તેહનું, કરમ અસ્યાનો પોષ ૧૪

1 તો પઠ નિર્મલ થાય. 2 કહી. 3 તે પણ શ્રવને ચિત્તે ગમે.

તેણુઇ મારણિ ભરતેસર, મેલિં પાત્ર અનેક,
મેઘતણિ પરિ વરસતો, કર નવિ ખંચે રેખ, ૧૫
વૃક્ષ ફલઇ જીમ પંખીઆ, આવી મિલઇ બહુ ભાતિ,
તિમ ભરતેસર આગણઇ, ભોજન હુઇ પરભાતિ ૧૬
જીમતા આલસ નવિ કરઇ, દેતો ન ખંચઇ હાથ
રાધણીઆ થાકા સહી, તેણુઇ વિનવીઉ નાથ ૧૭

ચઉપઇ.

નાથ તેણે વીનવીઉ જમઇ, સામી પુરૂષ મિલ્યા બહુ અહિ,
શ્રાવક ભેના લોક અનેક, એમ જમતા ન રહઇ વિવેક ૧૮
વિવેક વિના નવિ સોભઇ પુણ્ય, વિવેક વિના નવિ શોભઇ ગુણ
વિવેક વિના તપ કિરીઆ કરી, વિવેક વિના વિણુ સાડઈ મહી ૧૯
વિવેક વિના નવિ શોભઇ ધ્યાન, વિવેક વિના નવિ શોભઇ જ્ઞાન,
વિવેક વિના ભનુ નહી દાન, વિવેક વિના નવિ શોભઇ માન ૨૦
તેણુઈ કારણિ નૃપ કરી વિવેક, જીમ કો નિતી ન લોપઇ રેખ,
નીતિ વિના નવિ શોભઇ રાજ, નિતિ વિના સુધર્મહ કાજ ૨૧
નિતી વિના ઘર શોભા કસી, નિતી વિના પતિ જાઈ ખસી,
નિતી વિના કસુ નહી સાર, નિતી વિના સી જીમણુનાર ૨૨
તેણુઇ ભરતેસર કરે ઉપાય જીમ શ્રાવક અનગા ઉલખાય,
સુણિ વચન ભરતેસર રાય, કસી નીતિ કરઇ તેણુઈ ઠાય ૨૩
શ્રાવક સમકિત ધારી જેહ, વ્રતી વ્રતધર કહોઇ તેહ,
ભોજન કારણ રાખ્યા સોય, તે ભેલા દુજન નહી કોય ૨૪
ઉલખવા કારણિ તમરાય, રત્ન કાગણી કર લોઇ રાય
રેખા ત્રિણિ નર હ્રદિ કરઇ, સમકિત દ્રષ્ટિ સો પણિસિરિ ૨૫
જે નત અંગે જોતા ધરઇ, તેહ નઇ તેતી રેખા કરઇ
સુપરિ ભગતિ કરઇ નરનારે, ચીવર ભુંગુ દીઇ તમરાય ૨૬

કાલઇ ભરત ગયો પરલોક, આદિજસા હુઓ પુણ્ય યોગ,
તેપણિ ભગતિ કરઇ નર સાર, કંઠ ઠવ્યા સોનાના તાર ૨૭
આઠપાટ અનુક્રમઈં ગયા, તન દોરા સુતરના થયા,
કાલે તિર્થંકર વિરહ થાય, જીનનવ દશ વચિ મુનિવર ગયા ૨૮
કાલે શ્રાવક સઘલાજ થયા, વ્રત છંડી ઘરમાડી રહ્યા,
કન્યાદાન પ્રકાસ્યઈં સહી, નિશિ ભોજન કરતા ગહગહી ૨૯
સનાંન શ્રાદ્ધ સવત્સરી જેહ, ઉખલ મુષલ [1]કહીઇ તેહ,
અનરથ ઘણા પ્રકાસ્યઇ બહુ, કાલે શ્રાવક વહ્યા સહુ ૩૦
[2]શ્રી શ્રેયાસજીન પ્રકટ્યા જસઈ, સુધો ધર્મ પ્રકાસ્યો તસઈ,
મિથ્યા શ્રેય તેણઇ ર્ક્યો નિષેધ, તેણે બ્રાહ્મણ મુનિ ઉપરિ ખેધ, ૩૧
જે જે પૂછઈં કુમરનિરંદ, પડઉત્તર દીઈં હેમસૂરિંદ,
શુદ્ધ વાત ગુરમુખથી સુણી, અતિ હરખ્યો પાટણનો ધણી ૩૨

દૂહા.

કુમર નરેશ્વર ઇમ કહઈં, તું ગુરૂ અતિગુણવંત,
તસુ વચન મુખથી કહઈં, જેહવુ જીન ભગવંત ૩૨
એમ ગુરૂ ઉપરિ આસતા, ગુરૂનુ વચન પ્રમાણ,
જે પુછે મુનિ ને જસ્યુ, (ઉત્તર દીઇ તેહને તસ્યુ.) ૩૪
એક દિન એકે પુછીઉં, બેઠા મુનિવર જ્યાહં,
કોહો ગુરૂ જ્ઞાનિ છે કસ્યુ, મુજ કર મુઠિ માહિ ૩૫
હેમ કહે તુજ હાથમા, હરડે છે નિરધાર,
સોય કહઇ કો કારણઈ, મુનિ બોલ્યો તેણીવાર ૩૬
હય આગો છે હેમાઇને, તેણુ એ રાતો સાધ,
મેય કેહે હરખિઓ, નામ તમારે આદિ ૩૭

એક સમય વ્યાખ્યાનમા, ગુરૂ કહઇ મુખિ હાય,
દેવનોવ ક્ર તિહા ધમે, નૃપ ભાખઇ મુનિ કાઇ ૩૮

ગુરૂ કહઇ પાગણિ દેવકઇ, શ્રીચન્દ્રપ્રભુસ્વામી,
દીપક વાગિ ઉંદરી ગ્રહી, આંગ્યો કૌતગ કામિ ૩૯

તેણીપોતિ બહુ પરજપણો, ચદ્રઉ ને ત્યાહ,
તેણુ કારણિ નૃપ જાણુ રો, મુખિ ભાખુ હાય હાય ૪૦

સોય ચદરઉ ઉલવ્યો, દેવબોધ નિજ હાથિ,
તેણઇ કારણિ ઇહા કર ધસ્યા, સુણિ ચઉલક નરનાથ ૪૧

ગ્નાનવત ગુરૂ જાણિ કરી, હરખ્યો કુમર નરિદ
સત્યવચન મુનિ તુ કહે, જસુ નર વીરજીણદ ૪૨

કૌતગ કારણિ નૃપ તિહા, જોવરાવ્યુ નિજ ઘઇરિ,
શુદ્ધવાત જાણી કરી, નૃપ હરખ્યો બહુપયરિ. ૪૩

ચઉપઇ.

ગ્નાનવત ગુરૂ જાણ્યા જસઇ, મનિ અનુકપા આવી તસે,
રણુરહીત સહુકોને કર, સોવનસિદ્ધ વિદ્યા કરિ ધર, ૪૪

અસુ વિમાસી આવ્યો તિહા, હેમાચાર્ય બઇઠા જીહા,
સોવન સિદ્ધિ પૂછી વિદ્યાય, હેમ કહિ સુણિં પૃથવીરાય ૪૫

દેવચદ ગુરૂ માહરો જેહ, તુઝનઇ વિદ્યા દેસઇ તેહ,
મુનિવચને ગુરૂ તેડયા ત્યાહ, વેગે આવ્યા પાટણ માહિ ૪૬

નૃપ સાહમઉ જાય જસઇ, ગુરૂ પોશાલઇ આવ્યા તસઇ,
કુમારપાલ તિહા વદન ગયો, સુવિધિ શ્લોક સાભલવા રહ્યો ૪૭

સભા સકલ વિસરજી જસે, કુમારપાલ નૃપ બોલ્યો તસે;
સ્વામી સોવન વિદ્યા દીઓ, ઝાબરથઇ ભરીઓ કહ્યો ૪૮

અસું વચન નૃપ બોલ્યો જમઇ, હેમસૂરિ મુખિ [1]બોલ્યા તસઈ;
સ્વામી વિદ્યા છઈ તુહ્મ સાર, આપો સોય કરો ઉપગાર. ૪૯
પૂરવે વેલિ કમાડી પાસિ, તે તુહ્મો નિરખો મન ઉલ્લાસ;
ગુરૂ પરીક્ષા નઈ કાઝ ત્યાંહ, લેવરાવી શ્રાવક કર માંહિ. ૫૦
ત્રંબા સાથિં વેલો ધસ્યો, સોવન [2]હુઓ તે સાલો જસ્યો;
સોય ઔષધિ નૃપ નઇ કહું, એથી અનરથ કાંઈ મમ લહુ. ૫૧
અસુ વચન ગુરૂ સુંણીઉં જસેં, દેવચંદ મુનિ ખીજ્યા તસેં;
ગુઝ વાત મુનિ ભાખી રહ્યો, કાચા કુંભ બરાબરિ થયો. ૫૨
હેમ સરીખો મુનિવર જેહ, ગંભીરપણું નવિ આંણ્યુ તેહ;
તો કુણ બીજો નર સોભાગ, એ વિદ્યાનો નહી કુંણ લાગ. ૫૩
એ વિદ્યા અનરથનુ મૂલ, એહથી સંયમ થાઇ ધૂલ;
જે ચરિત્રનો અરથિ હોય, સાવધ વચન ન ભાખઇ [3]કોય. ૫૪

ઢાલ.

રામ ભણઇ ઉઠીઇ એ દેશી રાગ રામગીરી

સાવધ વચન મુનિ નવી કહઇ, નવિ કહઈ મંત્ર નઇ મૂલરે;
ઔષધ વેદ્ય ભાખઇ નઇ, તો [4]રહઇ સંયમ મૂલરે. સા૦ ૫૫
છત્ર છકાયરે રાખતો, ન કરઇ હિંસાની વાતરે;
મંત્ર તંત્ર મુનિ નવી કહઈ, તસમુનિ કહઇ જગનાથરે. સા૦ ૫૬
નવવિધ પરિગ્રહ પરિગ્રહઇ, કારણ પણઈ પરિહાર રે;
પંચ આસ્રવનર પરિહરઇ, તે કહ્યા સંયમ ધારરે. સા૦ ૫૭
જેણઈ [5]જિનેશ્વર પરિહર્યા, ન કરઇ પરઘર સાર રે;
ચૈતિક નિમિત્ત તે નવિ કરઈ, [6]જે સુધો અણગાર રે. સા૦ ૫૮

---

૧ ભાખે. ૨ થયો. ૩ સોય. ૪ હોય. ૫ મદિર. ૬ તસ મુનિ કહિઇજિ સારરે.

સરીર શોભા મુનિ નવિ કરઈ, નવિ વંછઇ શુભ આહાર રે;
સાતાગારવ તે પરિહરઇ, છંડઇ કામવિકાર રે. સા॰ ૫૯
પ્રમાદ પાંચરે પરિહરે, રાખે કરિઆસું ; રંગરે,
વલી વયાવચ્ચ આપકરઈ, કરતો રેહે ગુરૂ સંગે. સા૦ ૬૦
જે સમુદાણી રે ભિક્ષા કરઈ, દોષ બઇતાલીસ દૂરિરે,
જે તપ સંયમ ઉપશમી, ન પડયા સંસાર પૂરિ રે. સા૦ ૬૧
જે ખરરસરે ભિક્ષાલીઈ, છઇ વિગય તણો આહાર રે;
નહી તપ સંયમ ઉજમી, દુગ્ગતિ ભજન હાર રે. સા૦ ૬૨
મૃષા મુખથી બોલઈ નહી, અદતતણું પચ્ચખાણરે,
શીલ ધરઇ નવ વાડિસું, નવિ ખંડે જીન આણરે. સા૦ ૬૩
જે અભિલાષીરે મોક્ષનો, તેણીઇ સંયમ ધ્યાંન રે,
મંત્ર સુકન મુનિ જે કહે, તે ખોઇ નિજ માન રે. સા૦ ૬૪
માસ ખમણને રે પારણે. મુનિ આવે ઘરિબારિ રે,
નિમિત્ત કહે નર દયાભણી, હરખી ભીમની નારિ રે. સા૦ ૬૫

દૂહા.

ભીમનારિ હરખી ઘણું, અનર્થ હુઓ તસ ઘરિ રિ;
પંચ જણા મરણિં ગયા, સુણજો સોય સુપઈરિ. સા૦ ૬૬

ઢાલ

ગુરૂઆગુણ વીરજી ગાઇસું ત્રિભોવનનાથ, એદેશી રાગ વિરાડી તથા ધન્યાશ્રી

નગર રાજગ્રહી કેરો વાસી, ભીમ બચો નરસાર;
તત્ર તે ક્ષત્રિરાય મધાતિ, કરકઇ ગયો વરસ બાર. ૬૭
સુગતિ પંથનહી પામો નિશ્ચે, શુચિ દેરણે સરૂસાત;
મોટામુનિ મુહે મલમંત્રની વાત-એ-આંકણી

બીમ સુભટ નવિ આવઈ પાછો, ધરિ જોઈઈ અનપાંન;
સ્ત્રી કુલવંતી બહુ રીદાય, પણિ નવિ મુંકઇ માંન-મો. ૬૮

એણઇ અવસરિ મુનિ આવ્યો આગલિ, મુખિ દીઇ ધર્મ લાભ
કરી અભયા મુખિ દૂખ ભાખે, નયન મૂકઇ જીમ આભ-મો. ૬૯

સ્વામી તું સુપુરૂષમાં સારો, કહો કિમ મિલસ્યઈ કંત;
વરસ બાર ગયા વહી વચિમાં, માહરઈ દૂખ અત્યંત-મો. ૭૦

અતિ કરૂણારસ દરિઓ મુનિવર, દૂખ ભંજે તસ તાંમ;
ચાંદણુંઈ કંતમિલણની તાહરો, મધરીસ દૂખ મનમાંહિ-મો ૭૧

મિસ્યું વચન મુનિવરનું જીહારે,[1] ખત્રીઆ લાજ્યો તાંમ,
ધિગધિગ મુઝ જીવ્યા મસ્તગ કીધું કસાઇનું કાંમ;-મો. ૮૦

દેખી તે મનિ અબલા લાજી, ધિગ ધિગ મુઝ અવતાર;
મુઝ માટઇ બિં હત્યા હુઈ દૂખ ધરિ ગયે વાલઇ ધાર-મો. ૮૧

સોય સરૂપ દેખી અબલાનું ભીમ લહઇ દૂખ થાત;
હત્યા દોય હુઈ મુઝ મસ્તગિ, વલી ઘર ઘરણીનો ઘાત-મો. ૮૨

ઘરણિ વિણુ ઘર સૂત્ર નસોભઈ ઘરતણું મંડણ નારિ,
ઘરણી વિણુ કોઇ પરહુણો આવી ન ચઢઇ બારિ-મો. ૮૩

ઘરલજ્જા વાધઇ ઘરણીથી ઘરણી ઘર સિણગાર;
ઘરણી વિણુ નર લહઇ કોડી ગૃહી ધર્મ ન રહઇઆચાર-મો. ૮૪

તેણઈ કારણિ ભડભીમ વીચારઈ ગૃહી ધર્મ મંડણ નારિ;
તે અબલા પરલોકિ પુહુતી, ધિગ્ નર જીવ્યું સંસાર-મો. ૮૫

બાલપણઇ જસ માતા મરણું, યોવન કાલિં નિજનારી;
અંતે પુત્ર મરણુ હુઇ જેહને, ત્રિણિ દૂખ-વડાઅ વિચારી-મો. ૮૬

એહવાં દૂખ દેખી કુણ જીવઇ, જીવ્યા મસ્તગ લાત;
અતિવઇરાગ ભીમ ભરાયું, કરઇ નિજ પ્રાણુનો[1] ઘાત-મો. ૮૭

એમઅનરથ દેખઇમુનિ તપીઓ, મરણું ગયાં જણુ ચ્યાર;
ઋષિ ધિકાર[1] કરઈ નિજ જીવિત, પચખ્યા ચૈદ આહાર-મો. ૮૮

પંચ જીવ પરલોકિ પુહુત. ભાખઇ સૂરિ. દેવચંદ
તેણઇહું સાવ'ર(નિમિત્ત)નભાખુ આભલિ કુંમરનિરંદ-મો. ૮૯

શુદ્ધ મુનિ આતમ ગવેષી, ન કરઇ ગૃહસ્થનો સંગ;
જીહાં પરિચય તિહાં હુઇ અવજ્ઞા. [2] થાય વલી સંયમ ભંગ-મો. ૯૦

---

૧ કહઈ ૨ હોઈ

દુહા.

ચોડો પરિચો વળી, અહરથ તણો તુ નારિ,
ચંડપ્રદ્યોતન કિમ હગ્યો વાતિગ ઋતિ સભારિ ૮૧
અસુ વિચારી આપ તિહા, સુરિ શ્રીદેવચંદ,
મધુર વચન મુખથી ભણે, સુણિ તુ કુમરનિરદ, ૮૨
સકલ ઋદ્ધિ પુરુષાઇ લહી, નહી તુજ ઉદ્યિમ રાય,
સોવન સિંધ બધુરી સહી છીહા પુણ્યરપીયા ભાય, ૮૩
એણે વચને નૃપ હરખીઓ, વધા મુનિવર પાય,
હવઇ સબધ લુતાતણો, સુણજો સહુ સમુદાય ૮૪

ગુરૂ કહઈ કોઇક કરો ઉપાય, જીમ રાજાનો રોગ પલાય;
મંત્રી કહઇ સુંણિ મોટા જતી, તુહ્મ ટાલી કો બીજો નથી. ૧
નાંમ તુમ્હારઇ વાર થસઈ, સકલ આપદા નાસી જસઈ;
તું ગુરૂ ગાજે મુનિવર જીહાં, ભૂત ભૈરવ દૂખ નાવઈ તિહાં, ૨
હેમ કહઈ સુંણિ મંત્રિ આજ, પાંટણિ જે બઇઠાઇ મહારાજ;
તેહનઇ શ્રાપ દગધછઈ એહ, એહઇ રોગઈ નર વણસઈ દેહ. ૩
તેણઇ કારણિ નરપતિનું રાજ, હેમ કહઇ મુઝ આપો આજ;
જીમ રાજાનું વિઘન પલાય, સકલ લોક સહુ સુખીઉ થાય. ૪
ભૂપ કહઇ સુંણિ મુનિવર રાય, તુઝ નવિ માર્ં માહરઇ કાય;
જો મુઝ કરમિં આવ્યું દુખ, તો તુઝ પુણ્યઈ થાસઇ સુખ. ૫
આસાતના ગુરૂની નવિ કરૂં, અવજ્ઞા કીધી ચિહૂ ગતિ [૧]ભમું;
અસું વચન નૃપ ભાંખે ત્યાંહ, ચિંતાતુર હુઉ મનમાંહિં. ૬
વિગર ચિંત હુઉ નર જગે, નૃપ થાંનિક મુનિ બઇઠો તસે;
રાય તણી વ્યથા જે હતી, તે લાગી મુનિ હેમજ જતિ. ૭
નૃપ ચિંતાતુર હુઉ જસે, ગુરૂ કહે કહોલું આંણો તસે;
ફુલ એક મોટું આંણ્યું ત્યાંહ, મંત્ર બલિ મુનિ પઇઠો માંહિં. ૮
રોગ તણી અદષ્ટા જેહ, કોહલામાંહિં ઘાલી તેહ;
તે રહી માંહિ મુનિ નીસરે, કાઢુ કહોલું કુપિ ધરઈ. ૯
નાઠી દેવી ગઈ પૂર બહારઇ, હરખ્યા સહુ [૨]પુરજન નરનારિ;
કુંમારપાલ તિહાં બઇઠો રાજ, રોગ અદષ્ટા ગઇ [૩]તે ભાજી. ૧૦

દૂહા.

દેવી તિહાં ભાગી ગઇ, મહિમા મુનિવર હેમ;
કુમારપાલ નૃપ ઉપરિં, પૂરવિઈ ગુરૂનઈ પ્રેમ. ૧૧

---

૧ ફરૂં. ૨ પાટણિ. ૩ ત્યાહાં.

ત્રેમ ઘણા જીનધર્મ પરઈ, તેણઈ મહીમ નૃપ કામિ,
અલ્પ દોસ પુણ્ય ઘણુ, જીનશાસનનઈ કામિં ૧૨
તુ ગા તનમા સચર્યો, મુનિવર શાસન કામિ,
ઉદી ગાય આવી પડી, સકર દેહરા ઠામિ, ૧૩
ખપરા આચાર્ય હતો, આવ્યો શૈવહ રાય,
વિપ્ર હણી જીવાડીઆ, જીનશાસનનઈ કાજ, ૧૪
અનેક પુરૂષ આગે હવા, જીનશાસનનઈ કામિ,
વજીમ મુનિવર તેમે વલી, વામન રાખ્યુ ઠામિ, ૧૫
કુમારપાલ ઉગારીઓ, જૈન શિરોમણિ રાય,
શાસન દીપે એહથી, તેણઇ મુનિ કરઇ ઉપાય. ૧૬
મત્રમત્રં દેવી ગઈ, ગઈ કરઇ નૃપ સાર,
યોગ શાસ્ત્ર નિદ્રા વાચના અ પે શ્રી અધિકાર. ૧૭

સાસુ બુડી જે નાગિલા, કવિં ક્રંદન કરતી બહુલાઃ
પું પુંકાર કરી નઈ ધાય, ગાપણિની પરિં મખલ કપાય, ૨૩
સુંડણિની પરિ લખલખ કરઈ, સાકરી દ્રષ્ટઇ મધસે ફેરવે;
કુદી ઘસિઇ પગિ બડબડઈ, વહૂઅરને સિરિ ગાકર ધડે. ૨૪
ગીગમણ નવિ પીસઈ મરઈ, ઘૃત વાલડી નીચી નવિ કરઈ,
માગ્યું પાણી ને નવિ પાય, કરપી મગવાની તે માય. ૨૫
માઢ મતી સુધી ગખસી, ગર્ભિત બ્યતર હુઇ જીસી,
લક્ષ્મીની તે લહુડી બહેણ, તે નવિ ચાલે કહોને કહ્યણ; ૨૬
એક દિવસ પોતાનો ધણી પાડિ મુદ્રિકા તેહજ ભણી,
લાધી વહુનેં તેણઇ ત્યાહ, લેઈ મુકી એક તાકામાહિ. ૨૭
સસરો તવ સોધઇ મુદ્રિકા, બાહિરથી બોલી બાલીકા,
સ્વામી મુદ્રા લાધી અહ્મા, સસરા વીટી લીજે તુહ્મો ૨૮
આપે મુદ્રિકા વહુ જેણીવાર, ઉઠી[1] સાસુ કરઇ પોકાર,
અહ્મ ઘરના માણુસ ધન અહે, ચોરતા ઘરમાસુ રહે ૨૯
સાસુ ઈમ બોલી સખણી, સુતને રીસ ચઢાવી ઘણી,
તેણઇ મારી નિજ નારી ત્યાહ, વાગી ભોગલ માથા માહિ, ૩૦
ભોમિ પડીતિહા ઘરણુજ નારિ, ઉપાડી ગયા પીહરિ મઝારિ,
પુત્રી વારઈ માત પિતાય, મમ કરજો તુહ્મે કલેશ કપાય. ૩૧
સાસુ ઉપરિ મ કરો રોષ, એ મુઝ કર્મ તણો છઇ દોષ,
પૂરવિ એહ વિગોધી ઘણુ, કીધુ કર્મ ભોગવું આપણુ. ૩૨
કીધા કર્મ ન છૂટઈ કોઇ, કર્મિં નલનઇ વીતુ જોય;
હરિચદઈ મુકી નિજ પુરી, તારા લોચન સાથિ ધરી. ૩૩
મૃગાવતી નઈ ગરૂડઈ હરી, ચદન બાલા સાથિ ધરી,
અન્છકારી કરમિ નડી, શ્રેણિક નઈ સરિ નાડી પડી, ૩૪

[1] ઉઠ્યો

પરઘરિ ફરવુ મુજ નહી નહી નિગીનો સગ,
ચિત્ર ન જોવુ મે સહી, કોફલ નહીજ લવિગ. ૫૮
ચદ્રકાતિ અગિ નહી, નહી ચદન નહી વાય,
તપ જપ કિરીયા પુણ્ય કરૂ, બાહી રહુ એક ઠામ ૫૯
માયાવચન મયણી કહઈ, સાચૂ માને કત,
પ્રીઉ પરધ્યાનઈ કારણિ, મિની ઘરિ આવત. ૬૦
નિશાસમય નર દો તિહા, આવ્યા છ્ય જોવાય,
બાહિર [1]આનઈ કામિની, નર પઇઠો ઘરમાહિ ૬૧
છાનો ઓય છપા રહ્યો, નવિ જાણઈ ઘરનારિ,
રણધીર સુત કાન્વાન નો આવ્યો [2]મોહન મઝારિ ૬૨

અનીમા ગે દીપક કીધા, ચિત્ર તણી શોભાએ,
થાલ કચોળ આરીમા ફિરતા, જાણુ હરિનિપાય-જુ ૬૮
જાર પુરૂષેસું ઉંમયા સુખથી, કરતી ભોગ વિલાસ,
નિજભરતારને નયણેનિરખઈ, કહઈ એ ધિગ ઘરવાસ-જુ ૬૯
અસ્યૂ વિમાસીનઇ તિહા કોપ્યો, કરૂ નરનારિ પ્રહાર,
નારી હત્યા કરતા નહી રહઇ, ઉત્તમ કુલ આચાર-જુ ૭૦
અસ્યૂ વિમાસી નઈ સજ્ઝાય, જવ ઉંધ્યો તે જાર,
ગલકદેશ થા સુંક્યો તેહને, મગ્ણુ લલો તેણી વાર-જુ. ૭૧
પરનારીસ્યું પ્રીતિ નિવારો, જો સુખ વછો દેહ'
એણે વ્યસનેં દૂખ પામ્યાદેવા, બિરૂદ વહતા જેહ-જુ. ૭૨

દૂહા.

બિરૂદ વહઇ વ્યસની ઘણુ, ખિત્રી જે રણિધીર;
બહુ દુખ પામ્યો તે વલી, ખોયુ શીસ સરીર ૭૩
એણુઇ અવસરિ ઉમયા તિહા, જાગી સહસાકાર,
પુરૂષ ન દીસઇ પાસકા, માર્યો દીસે જાર, ૭૪
તવ ઉપાડી નીકલી, નાખ્યો કૂપ મઝારિ,
હેમ કહેં નારીતણા, અકલ ચરિત્ર સસાર ૭૫
રવિ શશિ તારાહનો લહીઈ તેહ વિચાર,
પણિ અસ્રીના ચરિત્તનો, કો નવિ [૨] પામઇ પાર ૭૬
ઉંમયા નારી ચરિત્ર જુઉ, સ્યો સ્યો કરેં ઉપાય
ખીરખાડ (ઘૃત) ભરી લાહુલા, થાલ [૩]ભરી ઉ જાય, ૭૭

ચઉપઇ

ઉજાંણી ઉંમયા તિહા જાય, કેડિં ઘરણુ નિજ માટિ થાય;
તે ચાલી સમસાન મઝારિ, ભૂત પ્રેત તિહા શાકિની[૪]આરિ ૭૮

---

[૧] અતિ આડંબર લીન કરતા. [૨] નાભિ. [૩] નારિ.

દેવ દાંનવને બહુ વ્યંતરા, ઓરંગ વીર વેતાલજ નરા;
કહોથી ન બીહ ઉંમયા નારી, પુહુતી ડુંગર ગુફા મઝારિ. ૭૯
માંહી બેઠી ચઉસઠી યોગિની, ક્રીડા કરઇ બહુભન્યો એકમનિ;
ડંડ પ્રણામ ઉંમયા તિહાં કરઇ, થાલ ભર્યું લેઇ આગલિ ધરઇ, ૮૦
હરખી બહુભન્યો બોલીતાંમ, ઉંમયા તાહરૂં સીધું કામ;
ઉંમયા કહઇ મુઝ કાંમ નવિથયો, જાર પુરૂષ મુઝ મરણિં ગયો, ૮૧
તેણિં કારિણે મુઝ કૃપા કરો, ચઉસઠી યોગની દૂખ મુઝહરો,
તરૂ ઉતપન દીઇ વિદ્યા માય, જેહથી વનવૃક્ષ ચાલ્યો જાય. ૮૨
તેણેં તરૂઅર હું બઇસી કરૂં, વિવિધ પુરૂષસું ક્રીડા કરૂં,
હું કહઇની મારી નવિ મરૂં, વિદ્યા બલે નરના [1]મદહરૂં, ૮૩
બોલી વિકટ ખપરા જેહ, મુહાબલિ મુઝનઇ માંગ્યું દેહ.
તવ ઉંમયા બોલી તેણી વાર, જા બલિ દેસું મુઝ ભરતાર, ૮૪
પણિ એક અંજન આપો માય, જીમ માહરો માંટિ વસિ થાય;
તુઝનઈ બલિ હું આણી દેસ, બોલ્યું વચન તે કિમ ચૂકેસ, ૮૫
આપ્યું, અંજન વિધ્યાવલી, તરૂઅર ઉપરિ બઇસી પલી;
નિજ ભરતાર પણિ પાછો વલ્યો, દેખી ચરિત્ર મનમાં પરજલ્યો, ૮૬
પાછાં ઘરિ આવ્યા નરનારિ. ઘરણ વિચારઇ મનહ મઝારિ.
ગયો મિત્ર સોમનઈ પાસ. પૂરવ વાત કહી મનિં ઉલાસ. ૮૭
સોમમિત્ર નઈ કહઈ હું તુઝકહું, એણઈ ઘરિ વાસ સહી નવિરહું
જો વિશ્વાસ કરૂ એ તણો, તો મસ્તગ ખોરૂં આપણો. ૮૮
સોમ કહઇ તુઝ કહું ઉપાય, ઘરમાં ધન મુંકી મમ જાય;
ચંચલ નારિ ઘરિ એકલી, ઋદ્ધિપૂરણ રહે કિમ બલી. ૮૯
ડાકણી નઇજીમ રાવલી ચઢી, કારેલી નઈ લીંબઈ અડી;
જીમવિષનઇસાપણિં મુખપડયો, કોઢી ધઇસ ને કીરો ચડયો. ૯૦

1

જેમ કાગે નીલીનો પાસ, ધુરત થયો જેમ તરકરદાસ;
તિમ એ આગઈ ચચલ નારિ, તું (મુકી) જાઈધન મુદ્દલ મઝારિ; ૯૧
એણી વાતઇ અનરથ બહુ કરઇ, તાહરઈ પણિ ધન વિણુ નવિ સરઈ,
... ... ૯૩

દૂહા.

ધન વિણુ તાહરઇ નવિ સરઇ, પડિત આપ વિમાસ;
ચક્રઃ વિદ્યાનો ધણી, આગઇ મૂરખ પાસ, ૯૪

કવિત્ત

ચક્રઇ વિદ્યા નાવિ હાથ મૂરખ નઇ ઉદઈ,
વરસઇ હુઓ વૃદ્ધ, બાવની ઉત્તગ ઢોડઇ,
રૂપેં કુબ્જ સરૂપ, કરૂપને ખપે ચલાવઈ,
જેહના કુલ અતિ ઉંચ, નિચ નઇ સીસ નમાવઇ;
પૂજનિક સઘલી નાતિનો, પાય પડઈ પાપી તણેં,
છઈ દાસ સહુ લચ્છિ તણા, ધન વિણુ સહુઈ અવગુણેં. ૯૫

ચઉપઈ.

એહવુ દ્રવ્ય તણુ અધાણુ માભવિ મિત્ર ધરણ ; સુજાણુ,
તેણઈ કારણિં ધન લીજિઇ ગ્રથકા, મિત્ર તુહ્મો જીમ થાઉ સુંખી. ૯૬
સોમ તણી બુદ્ધિ હઇડઇ ધરઈ, ધન લીધું ઘરથી બુદ્ધિ કરી,
ચાલ્યો ધરણ પંથિ તે પંરો, સિદ્ધ પુરૂષ એક વાટિ મિલ્યો ૯૭
વેગઈ ધરણુ [૧]લાગ્યો તસ પાય, ભાખી સઘલી પૂર્વ કથાય,
સ્વાંમી કર્મ કીઆ મેં કોડિ, બ્રિહત્યાનાં પાતગ છોડિ. ૯૮
સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો તવ ત્યાહ, હું ચિંતાતુર છુ મનમાહિં,
સોવન સિદ્ધ મત્ર ઉપાય, ધન વિણુ તે [૨]ન ફલઇ વિધાય. ૯૯

---

૧ નમ્યો. ૨ પણિ નવિ સિધાય.

ધરણુ કહઇ સ્વામી ધન, લીઉં, વલી મુઝ કાંમ અનેરૂં દીઉં;
સિદ્ધ પુરૂષ હરખ્યો અતિઘણું, ધૈર્ય બહુ એ ધરણુંદ તણું. ૧૦૦
ધન નવિ લીધું ધરણુ લગાર, દીધી વિદ્યા એક અપાર;
અતીત અનાગત નઈ વર્ત્તમાન, આપ્યું ત્રિણ કાલનું જ્ઞાન. ૧
ચરણે ધરણુ નમી સંચરઇ, મંહાવનમાં એકલડો ફિરઇ;
કલ્પદ્રુમ તલઇ મુનિવર એક, બઇઠો દીઠો યતિ વિશેષ. ૨
આવઈ વેગઈ નમી તતકાલ, સ્વાંમી હું મૂરખમતિ બાલ;
બિં હત્યા માથઇ બલવતી, તે પાતગ છોડવો જતિ. ૩
મુનિવર કહઈ જપો શ્રીનવકાર, જૈન ધર્મ આરાધો સાર;
શ્રીસેત્રુંજ્ય તીર્થ જઇ, પાપ ધૂઝી જીન આગલિ રહી. ૪
વચન અનોપમ કાનિં સુંણી, ચાલ્યો નર સેત્રુંજા ભણી;
ફરસ્યો ગિરિવર જૂહાર્યા દેવ, બિ હત્યાના [1]પાતગ છોડ. ૫
શ્રીજીનધર્મ આરાધઇ સાર, વલનિં જપઈ શ્રીનવકાર;
વિદ્યા શક્તિ અછઇ તસ ઘણી, પણિ નવિ જાઈ નિજ ઘરભણી. ૬
ઉંમયાથી બીહું નર ઘણુ, મારીથી બહુ પામ્યા મરણ;
મુંજ રાય પરદેશી જેહ, નારિ માર્યા નર વલી તેહ. ૭
રાય ભરતરીને ભોલવ્યો, જમદગન તાપસ રોલવ્યો;
સ્રીની વાત ન જાઈ કહી, ચંડ પ્રદ્યોતન ડાંભ્યો સહી. ૮
અસું વિચારી ધરણુંઇ તિહાં, ન ગયો નિજ ઘરિ નારી જીહાં;
સ્રી ચરિત્રનો ન લહે પાર, હેમ કહઇ સુણિ રાય વિચાર. ૯
અસું વચન ભાખઈ મુનિરાય, કુંમારપાલ મનિ સંકા થાય;
ગુરૂ નઇ પૂછઈ એ કિમ મિલઇ, કીડી કુંજર કેહીપરિં ગલઇ. ૧૦
નૃપ નઇ સમઝાવ્યો તેણીવાર, ચક્રેસરી તેડી તેણીવાર;
ગુરૂ કહઇ દેવી પધરી કરી બલ, કહું કુંમારપાલનું સત્ય. ૧૧

૧ છુટો તતખેવ.

દેવી કહઇ સુંણિ હેમચરિંદ, વિઘન ટાંમ છઇ કુંગરનિરંદ;
ચુરૂ કહઇ કાંઇક કરવું સોય, સંકા રહીત જીમ રાજા હોઇ. ૧૨
ચક્રેશ્વરી બોલી તવ ત્યાંહ, આજ થકી અઠ્ઠાડામાહિં;
પાટણ નયર વિવહારી એક, મરણ થસઇ તસ એહવો લેખ. ૧૩
તિહાં પ્રતિબોધસ્યઇ એ રાય, અવરનહી બીજો કોસ્યો ઉપાય;
અસ્યું કહીને દેવી જાય, આઠ દિવસ અનુક્રમિં થાય. ૧૪
પાટણનયર વિવહારી જેહ, કરમિ મરણ લહઇ નર તેહ;
પૂંઠી નારી થાઇ સતી, વેગઇ વિનવીઉ નરપતિ. ૧૫
રાય કહઇ થયો સધ્યાકાલ, મમ બાલયો અબલા બાલ;
પ્રાહણઇ હું આવેસસહીત્યાંહ, સતી નારી હસઇ વલી જીહાં. ૧૬
અસ્યું કહી ચાલ્યા નર તેહ, કહઇવા આવ્યા હુંતા જેહ;
નિશા મધ્ય સમઈ જવ થાય, લેઈ ખડગ નઈ રાજા જાઇ. ૧૭
આવ્યો વેગઈ રાજા તિહાં, સતી બયેવ' બઇઠી જીહાં;
એણઇઅવસરિં તિહાંસુણીઓનાદ, જાણે કો સુર કિન્નર સાદ. ૧૮
નાદિં મોહ્યા નરનઈ નારિ, નાદ વડો એણઇ સંસાર;
નાદિં દૂખીઆ દૂખ નિગમઇ, નાદિં નાગણી ક્રીડારમઇ. ૧૯
નાદઇ સુર બહુ થંભ્યા રહઇ, નાદિં લીણા મૃગ દૂખ વહઇ;
આસ્યો નાદ સુણ્યો જવ કાંનિ, ઉઠી સતી વિહ્વલ હુઇ ગાંનિ. ૨૦
ચાલી સોય સુણી નઇ નાદ, આગલિ ઇશ્વરનો પ્રાસાદ;
તેહમાં પંગુલ બઇઠો ગાય, તેણઇ નાદિ ડોલે બ્રહ્માય. ૨૧
સતી જઇ બેઠી તમ પાસ, નાદ સુંણઇ મનનઇ ઉલ્હાસ;
રાગઈ મોહી વિહ્વલ થઇ, પંગુલ નઇ પ્રાર્થ્યો સહી. ૨૨
તેણે' કારણિ નર વરજો નાદ, સહજી ઋષિ નવિ કાઢઇ સાદ;
શીલવંત નરનારી જેહ, ઘણો _આલાપ કરઇ ન તેહ. ૨૩

.

ગરૂઅ માહિ કહ્યુ છે જેય ગોરા ગાલીઓ નિર્દન હોય
કોઈક મૂરખિ નર દતાન, કોઈક ભણ્યો નર સુજાન ૨૪
કોઈક જીતવતી હુઈ સતી તેણઈ નાહિ ન ખેલઈ જતી
અભાગી નર શ્રી અવગુણ્યુ ન કરઈ ગગ નઈ નિ ગુણી ૨૫
૧૫ ગુણ જો મનીહ સુણીઇ નાદ તો ગમિ કીધુ ઉન્માદ
પગુન નઈ પ્રાથના કરી સ્વામી રહઈ મઝ અગિલરી ૨૬
પગુન કરઈ આમની સકુલીણ ૩૧ દીગને મા પીણુ
મુઝ નાગિ તુઝ કિમ્યો સનેહ માહરૂ મમ નહી મહી સ્નેહ ૨૭
દીન રગન નાખઠ શ્રી ત્યાદ કમ નાગુની દીઇ મુખમાદ
સ્વામી નતી વચન મમ દેવી કરણપણ દકશાનુ મેન્દિ ૨૮

સતી કહઈ સાંભલી નરસાર, મુઝનઇ પ્રેમ ઘણો ભરતાર,
માહરઇ મિલવું તેહનઇ મહી, સું કહું હુ ઈહા રહી. ૩૬
રાય કહઇ સાંભલિરે સતી, તુઝનઇ કિમ મિલસ્યે તે પતી,
આચરણ તાહરા તેહમા ફેર, તો કિમ જાસ્યો એકઇ સેર ૩૭
જીવ કર્મે જીમ જૂજૂ કરઈ, લાખ ચઉરાસી યોનિ ફરઈ,
કુણ કેહને મિલઇ છઈ ત્યાંહ, સતી વિચારો હઇડામાહ. ૩૮
સતી કહઇ સાંભલિ નરનાથ, ન [૧]ગલ્યાની તુ મકરિસ વાત,
સહી બયેવુ સતીઈ આજ, દીઇ આદેશ મુઝનઇ માહારાજ. ૩૯
કહ્યું નમાનઇ અગલા જસઈ, નૃપ એકાતે તેડી તસઈ,
કા ચૂકઇ છઈ આ ભવલીલ, હુ જાણું છું તાહરું શીલ. ૪૦
રયણી વાત ગઇ વિસરી, નિજ નરનઈ મુકી નીસરી;
જાઇ કીધો પગુનો સગ, સતી શીલ કરેરું તિહાં ભગ. ૪૧
અસ્યું વચન ભાખ્યઈનર જસે, સતી પોકારી ઉઠી તસે;
અરે લોક જૂઓ સસારિ, ચંદન થકી વરસે અગાર. ૪૨
માયરમાહિથી ઉઠી ઝાલ, સીરણી જાઇ ભુડણ બાલ,
ચદનથી ઉઠઇ દુર્ગંધી, દેખતા હુઇ નર અધ. ૪૩
સાર સુગધ હુઇ ક્યઇ હીગ, સસલાનઇ સિરિ દીસઇ સીંગ,
સોના ઉપરિ લાગઇ શામ, જલધર પ્રગટિઉં અમૃત ઠામિ. ૪૪
જે કહઇવાય પૃથવી(નો) નાથ, સોય કરઇ પાતગની વાત,
સુઝને કહઇ ઘરનારિ થાય, કિસ્યુ કરું જો [૨]પૃથ્વીરાય. ૪૫
નીમ કીઉ નૃપ અણુહ વિચારી, કર્મિ મૂકઇ આડે નારી,
પટરાંણી વિણુ કિમ રહઇવાય, તેણે કારણિ પ્રાર્થના રાય ૪૬
ઈમ રાજા નઈ હેલી ત્યાહ, સતી ઝંપાવઈ અગનિ માહિં,
રાયતણુ મુખ ઝાખુ થયુ, લોક માહિં નૃપ પાણી ગયું ૪૭

૧ વલવાની. પાટણ.

વાત સુણી નગ હરિઆણિ, લાજો ભૂપતિ નાવઇ બાર,
હઈઇ વિચારઈ [1]હેમસૂરિંદ, હુઓ મંત્રી કુમરનરિંદ ૪૮

સકલ લોક દેખતા આજ, જનક રહીત કરવો મહારાજ,
જીમ એ ધર્મ થકી નવિ જાય, કીર્તિમા જીમ વાધઇ રાય ૪૯

હેમઇ તેડયો કુમરનરિંદ, વેગઇ ગયો જ્યહાં હેમસૂરિંદ,
ગિત કરજોડિ લાગો પાય, તેગઇ તિહા બોલ્યા ઋષિરાય ૫૦

મ રાજા મનિ શાન ગાળ, હેમ વચન જૂઠું કઇ મહી,
રાત મહા દુ મૂરિખ મદ, ક્યુ ન માન્યુ હેમસૂરિંદ ૫૧

ધણા દિવસની મેલી લાજ, તે મઇ ખોઇ સધવી આજ,
ચરિત્ર નીર પાછુ ઉતર્યું, જે તુઝ વચન હઈઇ નવિ ધર્યું ૫૨

તે જાણ્યુ ને સાચુ સોય, [2]અસ્ત્રી ચરિત્ર ન બુઝઈ કોય,
જો બુઝઇ તો યોગી હોઇ, મહા માહિશીપતિ મહિમા ખોઇ ૫૩

એહ વચન ભૂપતિના સુણી, પ્રજા [3]તેડી પાટણતણી,
જાણ્યુ રાય કહઇ હેમસૂરિંદ કોઇ રહીત જ્યા કુમરનરિંદ ૫૪

જેહ સતી અગનિમા બલી, તે પશુનસ્ક ચૂકી વલી
સોલ મડપ રાજાઇ લહ્યુ દયા માર્ગ તમ જાનુ કહ્યુ ૫૫

ભનુ કહ્યુ રાજાઇ જસઈ નારી પોતી ફરી તમઈ,
કૂડ કનક દીધુ પાપણી, દોમ રહીત છઇ પાટણ ધણી ૫૬

પુરજન લોક માનો નહી તો પશુપતિનર્ક તેડો [4]આવી
એણે વચને હરખ્યા નરનારિ, પશુન આણ્યો તેણે વારિ ૫૭

મહેન લોક દેખતા અસઈ, હેમાચાર્ય બોલ્યા તમઈ,
તુઝ પૂત પાતગ નવિ છેહ, તો આણુઈભવિ પશુન દેહ. ૫૮

આ જાતિ જૂઠુ બોલીસજોય, તો આગતિ દુખ તુઝને હોય,
તેણુઇ કારણિ સત્ય બોલે આપ, મૃષા કહઇ તુ પૃથ્વી પાપ ૫૯

---

૧ સુરિંદ ૨ અમતી. ૩ મેતિ. ૪ સહી

પૂછી વાત તવ પંગુલ કહી, પરોણી પાતગ લાગું સહી;
સતી તણો મઇ કીધો સંગ, પરવસિ પગુઈ વિણસ્યું અંગ. ૬૦
પંગુલવચન સુંણ્યા તિહાં જાલા, નીકલી તવાં હઇઆનાં સાલ;
રાય પ્રસંસ્યો લોકે ત્યાંહ, કીર્ત્તિ પસરી ત્રિભુવન માંહ. ૬૧
જ્ઞાનવંત ગુરૂ જાણી કરી, અંગ તણું આલસ પરહરિ;
પ્રેમઇ પૂછઇ ગુરૂને વાત, કહો સ્વામી પૂરવ અવદાત. ૬૨
પૂરવભવિં કહો હું સ્યો હતો, કુંણકુલઇ આગલિ થાઇસ છતો;
કુંણ કારણિ જેસંગસું વયર, ઉદયન હેમ ધરે કિમ મહેર. ૬૩
પાંચ બોલ એ પૂછ્યાં જામેં, હેમાચાર્ય બોલ્યા તામેં;
વીરથી ચઉસઠિ વરસેં કહ્યો, જંબુસ્વામી તવ મુગતિ ગયો. ૬૪
દસ વાના તે સાથિં ગયાં, હેમસૂરિ તે વિવરી કહ્યાં;
પહઇલું મનપર્યવજ્ઞાન, બીજુ પરમ જે અવધિ જ્ઞાન. ૬૫
ત્રીજી પુલાક લબ્ધિ જે ગઇ, ચઉથું આહારક સરીર ને સહી,
પાંચમી ક્ષપકશ્રેણી તે ગઇ, છઠી ઉપશમશ્રેણી તે નહી. ૬૬
સાતમો જો જીનકલ્પ નિગ્રંથ, આઠમો કહુ સયમનો ભેદ;
પરિહાર વિશુદ્ધ શુક્ષ્મ સંપરાય, યથાખ્યાત ચારિત્ર કહું વિધાય. ૬૭
નુમું નર નહી કેવલજ્ઞાન, દશમઇ વારી મોક્ષ [1]પ્રધાન;
એ દશ જંબુ જાતઇં ગયા, અલ્પ જ્ઞાન તે હવડાં રહ્યા. ૬૮
પણિ મઇ કરવુ તાહરૂં કામ, આવ્યો સિદ્ધપુરી જીહા ગામ,
નદી સરશ્વતી તીરઇં રહી, સૂરિમંત્ર આરાધઇ સહી. ૬૯
આઠમ તપ કીધો તિહાં જસઇં, ત્રિભુવનસ્વામીની આવે તસઇં,
દેવ અઢ્ઠીભવ તિહાં કહઇં, તેણઇં વચને [2]તવ મુનિવરલહઇં. ૭૦

દૂહા.

તેણઇ વચને મુનિવર કહે, ભાખઇ પૂરવ ભવ વાત;
દેશ મેવાડમાંહિં હવા, સુણી પૃથવીના નાથ. ૭૧

---

૧ નિધાન. ૨ ત્યાહાં.

ઢાલ

રામ ભણે હરિ ઉઠીઇ–એ દેશી– રાગ રામગીરી

દેશ ૧મેવાડ માહિ વસે, જયપુર નગર સુસાર રે,
જય કેસી નૃપ તિહાં ભલો, અન્યાનહિ અવગાર રે–દે એ આંચલી ૭૨
નૃપ જયકેશી તણે કુખિ, હુઉ એક નરવીર બાલ રે,
સાતઇ વ્યસન સેવતો, તેહો કાઢઇ ભૂપાલ રે–દે ૭૩
આવ્યો નરવીર એકલો, આવ્યો મેવાડ સધિ રે,
થાઇ પલ્લિપતિ પાદરયાહ, લૂંટઈ ઝગડઈ કરઇ બધ રે–દે ૭૪
એક દિન માલવ દેશનો, જાતો સારથ વાહ રે
બહુ ઋદ્ધિ લેઇ રે આવીયો, લૂટિ નરવીર જાય રે–દે ૭૫
દૂહઞ્યો પ્રીજલોગે ૧દૃખાઇભિર્યો, આવ્યો માલવ માહિ રે,
નૃપ સંતોષી ૨બહુપરિં, ધાર્યો નરવીર જ્યાહ રે–દે ૭૬
પછી વીંટયો રે વાણીઈં, ૩નાસી નરવીર રાય રે,
નારિ સગર્ભા રે હાથિ ચઢી, માર્યો તેહને ઘાય રે–દે ૭૭

દૂહા

ઘાવ દીઉ નૃપ નારીનઈ, ત્રિ હત્યા સમકાલિ,
નારિ સગર્ભા મૃઇ તિહાં, અને વલી ઉદરિ બાલ ૭૮

ચઉપઈ

બાલિક સ્ત્રી હણીનઈ સાહ, આવ્યો વણિગ માલવમાહિં
વાત સઘલ કહી નૃપનઇ જસઇ, નગરધણી તિહાં ખીજ્યો તસઇ ૭૯
પાપી તઇ ત્રિણ્હ હત્યા કરી તું જાઇસિ દુર્ગતિમા ૪ફરિ
તાહરૂ મુખ જોવા ન્યાય તુમ મ રહઇજે માહરઈ ગામિ ૮૦
દેશ બાહિર કાઢ્યો જસઈ, પુરજન લોકે નિંદ્યો તસઈ,
વઈરાગઈ તવ તાપસ થયો, કષ્ટ કરઇ નર વનમાં ગયો ૮૧

---

૧ દન લીધ. ૨ નાંઠી ૩ મરી.

કાલે મરણ સારથપતિ થાય, તપગછિ હુઉ જેસગ રાય,
દયા માટઇ નર વાળીઓ, જેસગદે હુઉ જયતીક ૮૨
પશુઆં પખી માણસ તણુઅ, જે નર આમિક તેહના હણુઈ,
વલી વિયોગ કરઈ નરનારિ, તુ હઇ છોરૂ તે ઘરિમાહિ. ૮૩
જો હુઈ તો જીવઈ નહી, પાપઈ સાતા નો હઇ કહી,
તેણુઈ કારણિં નર [1]ચેતોઆપ, જેસગ વાળીઉ પર્વ પાપ ૮૪
હવઈ કહુ નરસીહ કથાય, વાટિં મુનિ મેનાપક થાય,
યશોભદ્ર સૂરિ કહઇ કથાય, ધર્મ વિના ભવ આલિ જાય ૮૫
દયા દાન દમ પરઉપગાર, શીલ વિના નર રહ્યો ગમાર,
પૂજા પરમપુરૂષનુ નામ, નિસુણ્યા દાસતણા ગુણગ્રામ ૮૬
વચનસાર વિનય નહી જીહા, ઉપશમ નહીં આખા ભવમાહિં,
[2]શુદ્ધગુરૂ સગ કિમઇનવિથયો, જનમપરિ તેહનો ભવ ગયો. ૮૭

દૂહા.

ભવન કહઈ સુણો મુનિરાઉ, મુઝમા ગુણ નહિ ક્યાર,
નિર્ગુણ જનમ્યો મમ ડગે, તાણું વિષમ ભુભાર. ૮૮

કવિત્ત

વિષમ ભાર જોતરી, સત્વ પૃથવી પણિ ખડુ,
શાલિ દાનિ જલ જ્વારી, નીપાઇ અન્ન વરિ ગેહુ,
રાજ [3]ઋદ્ધિ સિણગાર, ધારી ઉપમાન અગિય,
ઈરા ચહઈ મુઝ પીડ, જગત જન પાગે લાગઇ,
વિવાહ વાછન દાન દાતા, મુઝ વિણુ સિદ્ધા થાને નહીં,
નિચાનરતણ તોનિ, યશોભદ્ર આણો [4]નહીં. ૮૯

દૂહા.

ગામ વચન શ્રવણે સુણી, ગુરુ નહીં વચન કહ્યું ખરૂ,
ગુણ આંગિઈ નહી એક, તે નર [5]પાતગે ડતિગે. ૯૦

---

1 ... 2 ... 3 ... 4 ... 5 ...

કવિત્ત.

સ્વાંન કહઇ હું સાર, પડત પાંનડઇ જાગું;
કરૂં વકાર્યો વેહી, પાછો કિમઇ ન ભાગું;
મણુ માડેરો આહાર, કણીઅક કુલીઇ સારૂં;
ન કરૂં લુંણ હરામ, બોલતો કિમઇ ન હારૂં;
વિષય વિકલ નીતિ નહીં, બિહું નહી નિસ એકલો;
સુરિ સુંણો નર નિગુણથી, સ્વાંન કહઇ જગિ હું ભલો. ૯૧

દૂહા.

સ્વાંન વચન શ્રવણે સુંણી, ગુરૂ કહઈ વચન સુછક;
ગુણ હીણા નર તે તસ્યા, જેવા મૂરિખ મહિષ. ૯૨

કવિત્ત.

જલપાઉં જગમાંહિં, ત્રીઆસુરિ ભાર ઉતારૂં;
ગજ સાથિં કરૂં વેઢી, દેંત કુલ કહીઇ અહારૂં;
સુર વાહન હું સાર, સગનો ઘાટ ઘડાઈ;
કૂપ કુંપલિ સાર, ચુઆ તિહાં અંબર ભરાઈ;
જલથી બિહું નહીં કદા, જેણુઈ કારણિં મહીષજ [1]ભણુઈ;
[2]સુરિ સુંણો બીસો ભણુઇ, ફોગટ કાં મુઝ અવગુણુઈ. ૯૩

દૂહા.

મહિષ વચન શ્રવણે સુંણી, ગુરૂ કહઇ બોલ કહું ખરા;
ગુણ હીણા નર જેહ, તે નર જાંણો વાંનરા. ૯૪

કવિત્ત.

વાનર કહઈ હું વીર, ફ્રાલ (ફલ) કિમહઇ ન ચૂકૂં;
હઇઇ ન પાંઉં હારિ, વિષમ [3]વડવાટિં ટૂકૂં.

---

૧ હણે. ૨ અહિપ કહે મુનિવર સુણો. ૩ વડ ઠામ જઇ.

જનની સું નદી સંગ, સનેહ ઘણા સગાસ્યું સાહિં;
નર આકાર ઓલખું, લંક ગઢ લીઓ સબાંહિં;
રાંમદાસ જગમાં જતી, પૂજાતો પરતગિ ધણી;
સુણો [1]ગુરૂજી વાંનર ભણઇ, મકરિ જોડિ નિર્ગુણ તણી ૯૫

દૂહા.

વાંનર વચન શ્રવણે સુંણી, [2]ગુરૂ કહઇ મ કરો વાદ,
નિર્ગુણ જમલા મુઝ કીઆ, તે મુઝ બહુ અપરાધ. ૯૬
જગમાં કો [*]અસ્યો નહીં, જેહનું નિર્ગુણ જોડિ;
તેણઇ કારણિ અવગુણ તજી, આંણો ગુણની કોડિ. ૯૭
નરવીર કહઇ ગુરૂ સાભલો, હું ગુણહીણ અસાર;
દાંન સીલ તપ ભાવના, નિફલ ગયો અવતાર. ૯૮
જીવ હિંસા કીધી ઘણી, મૃષા તણું મુઝ પાપ;
ચોરી પરદારા સહી, મંસ ભખ્યા મઈ આપ. ૯૯
જનમ લગઇ પાપી સહી, ન લહું પુણ્યની વાત;
યશોભદ્ર ગુરૂ કહે તુમો, વ્યસન નિવારો સાત. ૧૦૦

ચઉપઇ.

સાત જણુસ્યના નરવલી રહ્યા, તે કવિતાઈં વિવરી કહ્યા;
પર્વત પ્રાય સરીખા જેહ, બહુકર્મ [3]નર કહીઈં તેહ. ૧
પર્વત શિખર સરીખા એક, તિહા વરસાત વરસઈજ અનેક;
પણિ અંકુર નહી લવલેસ, જીમ ટાલિ નવિ ફૂટઈ કેસ. ૨
તિમ નર પત્થર સરીખા હોઇ, બહુ ઉપદેશ સુંણઇ [4]જે સોય;
પુંણ્યની વાત દહઇંનવિધરઇ, દાંનશીલ તપ [5]ભાવના કરઈ. ૩
મુંમણ શેઠના સાથી જેહ, જીહાં જીવ્યા તિહાં કઇઇ દેહ;
સુંણી સુંણીને ફૂટા કાંન, તે નર કહીઈં ન દેતા દાંન; ૪

---

૧ મુનિવર. ૨ મુનિ. ૩ જીવ. ૪ નર. ૫ નવિ આદરઇ.

કુડંગિ રાજા નરગિ જોય જ્ઞાત વચન નવિ માનઇ સોય
પર્વત શિખર સરીખા એહ નહીં ઉપદેશને યોગ્યહ તેહ ૫
એક નર ઉખર ભૂમિ જસ્યા મેહ ઘણા વોનોહઇ તરસ્યા
ગુરૂ ઉપદેશ ત ઝાઝા દીઇ મહા કપટી એક ભાગજતીઇ ૬
જીમ મુનિવરને મિલીઓ ચાર કર્યું ઉપદેસના ભીઓ અમદાર
તસ્કર કર્યું પચ્ચખાણુહ બનુ, ગુરમઈ નવિ ખાતુ ગાડતુ ૭
એક જેહવી ભૂમિ મરૂ થની તીહા મેહ જોઇઇ ઘણો વની
દુર૦ વરસ તઇ તિહા દુમાન સદા વૃષ્ટ હોઇ તો સુમાન ૮
તિમનરનઈ ગુરૂજીહારઇમિલઇ તિહારઈ ધમ મારગ માભનઈ,
ખિણુ એક યતિ વિરહ થાય ધમ તણી મતિ તિહાર જાન ૯

કાહાનમ ધરતી સરીખા એક, થોડે મેઘઇ અન્ન અનેક;
તિમ થોડે ઉપદેશઇ બહુ, અર્થ ભેદ નર સમઝઇ સહુ. ૧૭
ઉદાઇ ઘરિ જીમ પદમાવતી, સંયમ ધારઇ સીલઇ સતી,
તેણઇસમઝાવ્યો નિજ ભરતાર, ઉદાઇ રાજઋષિ લહઇ પાર. ૧૮
એકનર સરોવર ધરતી જસ્યો, મુનિ મિલઈ પુણ્ય કરઇ ઉલસ્યો;
ન મલઇ તિહારઇ લીઈ કુવાટ, જલવિણ સર ધરતી જાઈ ફાટ. ૧૯
સરોવર સરીખા ચ્યાર હજાર, ઋષભ સાથિ લીધ સંયમ ભાર;
આદિનાથ તણો વિરહ થાય, તવ તે સંયમ મુકિ જાય. ૨૦
એક પુરૂષ ધરતી માલવો, થોડઇ મેઘઇ સુગાલ હવો;
તિમનરનઈ હુઈ એક ઉપદેશ, ન કરઈ પાતિગનો લવલેશ. ૨૧
માલવ ધરતી સરિખા જોઇ, જંબુ મેઘ મુનિશ્વર સોય;
પ્રભવ સ્વામી શ્રેણિક મહારાય, એક વચને સમઝયા તેણઇ ઠાય. ૨૨
નેમવાંણી અતિ સોહામણી, પુન્યસાર રાજાઈ સુંણી,
ઋદ્ધિ રમણી મુકયો પરિવાર, સુગતિ ગયો લેઇ સંયમ ભાર. ૨૩
કેસી ગણધર કહઈ કથાય, કિમ સમઝયો પરદેશી રાય;
યસોભદ્રની વાંણી સુંણી, તિમ નરવીર હુઓ નરધણી. ૨૪
વ્યસન સાત નિવાર્યાં ત્યાહ, સ્વાંમી જીવન માર કિહાં;
મદિરા માંસ નઇ પરનારિ, એહના પાપ ઘણા સંસારિ. ૨૫
ન કરૂં ચોરી નહીં મુઝ ધુત, પાનું નીમ જો ક્ષત્રિ પુત્ર;
વેસ્યા ગમન હું ન કરૂં રાય, કરી અગડ નઇ છબીયા પાય. ૨૬
ધર્મ ગ્રહી નર ચાલ્યો જાય, તિથગદેશ નવલખો કહઇવાય;
એક સિવા નગરી તિહા ગાંમ, વસઇ વાણીઓ આહરનામ. ૨૭

દૂહા.

આહર કીર્તિ અતિઘણી, માગ્યાં ન કહઇ નાથ;
અનપાંન ચીવર દીઈ, ભૂખ્યો કોય ન જાય. ૨૮

ચૈ૦ પપા જસ મંદિરે પુણ્ય પ્રસાદહ પાન
પવિત્ર પુંજા પ્રમનધન પાયરણા લવાન ૨૮
પરમવચન પરભાવના પૌષર પરઉપગાર
પડિક્કમણું પચ્ચખાણ તિહાં પોસહ પાત્ર અપાર ૩૦
અસ્યો આદર નર વાણીઓ મેરપરિ [illegible] દાન
નરવીર લાઇ તિહાં ગયો માગણ મરણ સમાન ૩૧

કવિત્ત

માગણુ મરણ સમાન, સોય તેણિ સુપુરષ કેરઇ,
તૃષ્ણા કહઇ જઇ માગઇ, લાજ તસ પાછો ફેરઇ
ફિરી મંડઇ પગ પ્રાણ, નાકમુખ નિસુ ધાનઇ
હઇઉ હાથ હડગડઇ જીભની જુગતિ ન ચાનઇ
શ્રવણ સોય સસઇ પડઇ, કનણ શબ્દ હોસઇ મરી
મન ચિંતવ્યુ મનમાહિ દેસઈ કઇ દેસઇ નહી ૩૨

દૂહા॰

એહવું [1]આહું માગવું ભુંડી તે પરની આસ
માગણથી નર તે ભલો જેહનઇ સરિ સડાસ ૩૩
માગશું જો મપમલ મડઇ સોવન કચોતો હત્થ
માગ્યા જો મોતિ જડઈ તોહઇ જન્મ અકયથ ૩૪
તેણુઈ કારણિ નરવીર તિહાં, ગ્યો સુદ્ધ વિચાર,
સેવા કરૂ આદર તણી, વિવહાર શુદ્ધિ લીઉ આહાર ૩૫
અસુ વિચારી આવીઓ ઉર ભરેવા કામિ
ગનગન સાહિ બેઠીઓ વિનય વચન તસ ઠામિ ૩૬
સ્વામી મુઝને રાખસ્યો તુદ્ધ ઘરિ કરસ્યું કામ
રખા કર તુમ દેહની ન કરૂં લુણુ હરામ ૩૭

---

1 ભુંડું

આદર શ્રાવક સુભમતિ, આવી કરૂણાગાર;
નરવીરને સુપરિ કરિ, તેડ્યો નેણીનાર ૩૮
ભોજન ભગતિ કીધી ભલી, પૂછી પૂરવ વાત,
નરવીર ઈમ માંડી કહ્યો, વિતક મહુ અવદાત. ૩૯
આદર કહઈ સુંણિ વીર તું, રહઇ [1]અહ્મારઈ ઘઇરિ,
ભોજન ભગતિ નઇ લૂગડાં, દેસુ સોઇ સુપઇરિ ૪૦
કુંમર રહ્યો ધરિ તેહનઇ, કરતો કારજ સર્વ;
એણઇ અવસરિ તિહાં આવીઉં, વડુ પજૂસણ પર્વ. ૪૧

ચઉપઈ.

પર્વ પજૂસણુ આવ્યુ સાર, સાહ આદર સુત સુંદર ચ્યાર,
નારી ઝમક વહુઅરો જેહ, કરી ઉપવાસ નઇ બઇઠી તેહ. ૪૨
એણઇ અવસરિ નરવીરહ જેહ, કાજ કરી ઘરિ આવ્યો તેહ;
મંદિર કોઇ ન દીસે તસઈ, ઉપાસરઇ નર આવ્યો ઉલસઇ. ૪૩
ઉચ્ચુ નિચુ થઇને જોઈ, આદર શ્રાવક દીઠો સોય,
દૃષ્ટિ કરી વહુ ઉપરિ જસે, તે બડબડતી ઉઠી તસેં. ૪૪
હાવી ન લહઇ પુણ્ય નઇ પાપ, ખાંઇઇ પીધઇ સુખીઓ આપ;
ઉત્તમ દિવસ પજૂસણુ આજ, હાલી પેટ ભર્યાનું કાજ. ૪૫
જેહ પજૂસણુ પર્વ વિસાર, ગોરાં પાપ કરઇ વિસરાલ,
જેણઈ દિન કલ્પસૂત્ર એ સાર, આઠવાર સુંણનાં નહી અવતાર. ૪૬
અસું પજૂસણ પુણ્ય ભંડાર, સકલપર્વ માહિ [2]તે સાર,
જીમ પંખીમાં ઉત્તમ હંસ, કુલમાહિ જેમ ઋષભ વંશ, ૪૭
જીમ પાંણીમાં ગંગા નીર, જીમ વસ્ત્રમાં ચાંડ ચીર;
જીમ વાંનરમા વડ હનુમંત, ખિમાવંતમા જીણુ ભગવંત. ૪૮

---

૧ મહી મ્હારે ૨ પણ.

તિમ એ સકલ પર્વમાં કહું, પર્વ પજૂસણ મોટું લહું;
એણઇ દિવસેં લીઇ આહાર, સો હાલી નર વડા ગુંમાર. ૪૯

અસ્યાં વચન તિહાં વહુઈંકહી, નરવીરનેં તવ તેડગો સહી;
ચાલિ દિઉં સિરામણ તુઝ, ધર્મ અક્ષર જાઇ છઈ મુઝ. ૫૦
ક્રોધ કરંતી દીઠી જસેં, શેઠાણી બોલાવી તસેં;
કુણ કારણિ ખીજો છો તુહ્મો, આજ આહાર ન લેસું અહ્મો. ૫૧

તવ શેઠાણી કહઇ સુણિ દાસ, પરાંણી ન કરાવું ઉપવાસ;
જાંણુઇ સસરો માહરો જાંમ, મુઝ ઉપરિ બહુ ખીજઇ તામ. ૫૨

નરવીર કહે સુણી માહરી માય, કરૂં અપવાસ હું મનઉંછાય;
તમ ઉપરિ ક્રોધ્ધ ખીજે આજ. તમો કરો જઇ ધર્મહ કાજ. ૫૩

જે ગેયો ગુરૂનો ગુણસાર, નિજ ગુરૂ પહીયો નકરઈ આહાર
પુત્ર અપુત્ર જે પણિ હોય, પિતા પહીયો ન જમઇ સોય. ૬૧
તુ સ્વામી હુ તાહરો દાસ, તુમ્હ પહીયો કીમ લેઉં ગ્રાસ,
તુમ્હો પધારો જીન પૂજવા, મુઝનઇ [1]હર્ષ આથિ આનવા ૬૨
અસ્યાં વચન તે બોલ્યો જમઈ, શેઠઇ સાથિ લીધો તમઇ,
કેમર ચંદન અગર સુગંધી, આવ્યો તે જીન મંદીર વહી ૬૩
નિસહી શેઠ કહી તિહા સાર, ત્રણી પયક્ષ્ણા જીહા જીનનુ દ્વાર,
નિસહી એમ કહઇ મંડપ ઠામિ, નિસહી એક ચેઇવંદન ઠામિ ૬૪
મોનગ્રહી જીન પૂજા કરઇ, પૂજા લેઇ નઇ ઠામો ભરઇ,
નરવીરને સીખામણ દીઇ, જીન પૂજો તુમો હરખિ લઇઇ. ૬૫
કેસર ચદન અગર કપુર, પૂજી પાતિગ કીઇજ દૂર,
દમનો મરૂઓ ચપક જાય, કુસમ લેઇ પૂજો જીનરાય. ૬૬
કુંમરઇ વાત વિચારી અગી, પરદ્રવિ એ પૂજા કગી,
ગાઢિ ન છૂટઇ પોતાતણી તો કીર્તિ સુ વાધઇ ઘણી ૬૭
પરદ્રવિં કરતા બહુકાન પણિ તેણઇ કાઇ ન રહઇ માન,
એક પાયકો પોતાતણો ખરચઇ તો જસ હુઇ ઘણો ૬૮
વડી વાત કરઇ વાગરી છોડઈ નહી એક નર નાસરી,
પરદ્રવિઇ હુઇ મોટીઆર, ન વધઇ શોભા એક લગાર ૬૯
અસ્યું વિમાસી તિહા નરવીર પૂજી નિર્મલ કરિઉં સરીર,
ગાંઠી પાચ અનઇ વાવર, ફૂલ લેનઇ પૂજા કરૂં. ૭૦
બઇઠી માલણી ફુલ જીહા, નરવીર વેગઇ આવ્યો તિહા
કુડી પાચ દીધી તસ હાથિ, પુષ્પ અઢાર લીઆ શુભ ભાતિ ૭૧
આવી પૂજા અદ્ભુત કર્યું, નરવીર હઇડઇ અતિ આણંદ,
શેઠ સેવક જીન પૂજા કરી. આવ્યા નિજ મંદિર પરવરી. ૭૨

---

૧ પ્રેમ

ભોજન કાજે બઇસઇ સાહ, નરવીર બઇસારે શુભ ઠાહ;
સાકર દૂધ કરંબો શુભ આલિ, સાહ ગીલાવઇ નરવીર થાલિ ૭૩
ભલી જલેબી સાકર જસી, બહુ ગોરી તિહાં પ્રીસઇ હસી;
સેવ સુંહાલી નઇ સાંકલી, ઘૃત થીણું નઇ સાકર ભલી. ૭૪
પિંડા પાપડ સાકર તણાં, વલી પતાસા લાડૂ ઘણા;
દૂધપાક દલ નઇ હેસમી, બહુ સુકુલીણી પ્રીસઇ નમી ૭૫
ખીર ખાંડ ઘૃત પ્રીસઇ વલી, ઉપરિ પોલી તે પાતલી,
ઘૃત ખરડી કેલાં કાતલી, સખરી સાકર માંહી ભલી. ૭૬
પ્રીસઇ મેવા જે જે સાર, દ્રાખ બદામ અખોડ અપાર,
શ્રીફલ સીધોડા ચારલી, ચારોલી આંણી તિહાં નવી. ૭૭
સાલિદાલિ નઈ સાક અનેક, દધી માખણ સું સબલ વિવેક,
આપ્યા ફોફલ પાન લવીંગ, ભોજન ભગતિ કરઇ મનિરંગ. ૭૮

દુહા.

ભક્તિ કરી નરવીરની, દીધુ મુનિવર દાંન;
પોતઇ પણિ ભોજન કર્યું, આરોગી સુખિ પાંન. ૭૯
એણીપરિ જે નર દેઇ જમઇ, તેહનુ ભોજન નામ,
દીધા વિણુ તે ઝોબર્યું, ભોજન ન કહઇ તામ ૮૦
ભોજન ભગતિ વિવરી કહી, પુણ્યઈ ભોજન સાર,
હવઇ સુપુરુષ સહુ સાંભલો, ઝોબર્યા તણો વિચાર. ૮૧

કવિત્ત.

ચોલા બરટી તેલ, સાક વિણુ નિતઇ સારઇ,
પ્રીસઇ ભુંડી નારિ, પેટ કહો કેઇપરિ ઠારઈ.
ઉપરિ [1]પ્રીસઇ ધઇસ, છાસ પણિ પ્રીસઇ પાણી;
સિંધવ નહી જરસરાખ, કમી કહું કર્મની કાંણી.
આહાર અગ્રાઇ મેરનો, મેર સવા દોહલો મિલઇ;
દત્તહીણ નર ઝોબર્યા, ભોજન એહનઇ કુંણ કહઈ. ૮૨

[1] ધઇસ.

ભોજન એહનઇ નવિ કહ્યું, એ સહિ ઝોપ્યું જાંણી;
વલી ચાર ભોસજ કહ્યું, પાપિં લહઇ નિર્વાણ. ૮૩
અપકવહ ખાણ્ણુ જવ જમણા, મેલકડાં બહુ આઈ,
દીપેં દીપેં ધર ચૂપ્ર, ત્યારઇ પાપ ફલાઈ. ૮૪
કહૂઆ બોલી કામિની, લેવો નિરસ આહાર;
ભાર વહીનઇ જીવવું, એ ત્રિણિ દુઃખ અપાર, ૮૫
ત્રિણ્ઇ દુઃખ જગમાં વડાં, બીજા દુખ અનેક;
પર ઉપકારજ કારણિં, વિવરી કહુંજ વિશેષ. ૮૬

ચઉપઇ.

પહઇલું દુખ પાડોસી ચાડ, બીજું દુખ ધરિ વિષનું ઝાડ;
ત્રિજું દુખ જે નિત સહઇ માર, ચઉથું દુખ જે ન જરિ આહાર, ૮૭
પાંચમુ દુખ પાલા ચાલવુ, છઠું દુખ નિતિં માગવું;
કવિ કહઇ માંચઇ માંકણ બહુ, એ સાતાઇ દુખ. સુંણુયો સહુ. ૮૮
પહઇલું દુખ જે પરતી આસ, બીજુ દુખ તે ઓછઇ વાસ,
ત્રીજું દુખ જે બહુ રણિ ચઢઇ, ચઉથું દુખ [illegible] હુ વસિ પડઈ. ૮૯
પાચમું દુખ જે ન ટલઈ રોગ, વાંઝયો ન [illegible] જેહને ભોગ;
કનિઆણુ કહઇ નિત ખારૂ નીર, એ દુખ સા[illegible] ઇ દહઈ સરીર, ૯૦
અંધ પુરૂષ નઇ આગણિં કૂઇ, નાહનો બાલ નઇ મા તસ મૂઇ,
પડયા દાંત સોપારી ધુંટિ, આસણ ગુંમડું, ચઢવું ઉંટિ; ૯૧
ધર નાહ્યા વચિ ખાલો જડયો, નિર્ધન આટઇ બહુજલિ પડયો.
લૂખું ભોજન ટાઢું થાય, સાતાઇ દુખ મોટા કહવાય; ૯૨

દૂહા.

એ દુખ પાપિં પાંમીઇ, પુણ્યઈ ભોજન ભોગ,
રૂપ કાંતિ ધન કામની, પુત્ર સજન સયોગ; ૯૩

છાસ છમકી છાલડી, છઇ રીતિ ભોગ ભલાઇ
છોડ છતિ ધરિ છપય ત્રિય, પુણ્યઇ સાત છછાય, ૯૪
ગોધૂમ ગોરસ ગોત્રસ, ગોખઇ ગોરી ગાન
અપભ મહઈ ગજ બારણઇ એ સુખ સ્વર્ગ સમાન ૯૫
સાત ગગા પૂણ્યઈ લહઇ, પુણ્યઈ ભોજન ભોગ
પુણ્યઇ મંદી પરવડા, પુણ્યઇ દેતનું નહીં રોગ ૯૬

ચઉપઇ

પહઇલુ સુખ જે જાતિ નર્યા, બીજુ સુખ જે ઘરિ દીકરા
ત્રીજુ સુખ જે રત્નવણ્ણ વરા, ચઉથું સુખ જે પોતઇ ઘર ૯૭
પાંચમુ સુખ જે ભગતિ નારિ, છઠ્ઠુ સુખ જે ઓછુ બારિ,
સાતમુ સુખ જે અગણ્યિ જૂત પુણ્યઇ એ લહઇ ઘરસૂત્ર ૯૮
પહઇલું સુખ જે નજાઇ ગામિ, બીજુ સુખ જે વસઇ ઠામિ,
ત્રીજુ સુખ જે માનઇ ભૂપ, ચઉથુ સુખ જે રૂપ સરૂપ ૯૯
પાંચમુ સુખ ઇચ્છાઇ રમઇ, છઠુ સુખ વેનાઇ જમઈ,
કવિ કહઇ સાતમુ સુખ એગમઇ સકલ લોક ધરિ આવી નમઈ ૧૦૦

વૈદ વિવેકી લહઇ વિચાર, જાણ્યુ પુણ્ય તેડયા તેણી વાર;
વિવિધ ઓષધ મ્રઈ નિદ્રા બના, સાહ ઓષાનઈ પગના તના. ૪
તવ નરવીરઇ કર્યો વિચાર, ધન્ય ધન્ય ગ્રહનધરમ જગિસાર,
એક ઉપવાસ જીન પૂજા કરી, તેણુઇ ક ખુ સહુ પૂજઇ ફિરી ૫
પણિ મહારઈ પોતઈ પુણ્ય નહી, તો હુ ધર્મ આરાધુ કહી,
શ્રીજીન શ્રેય તણોજ પસાય, માહ સરિખો મુજ ન પઇ પાય ૬
નરવીર નિર્મલ ચોખુ ધ્યાન, શ્રીજીન વચને ધરતો કાન,
કીધા ચારઇ ભેગ સરણુ, શુભ ધ્યાને સેવ કરઇ મરણુ ૭
એહજ જંબુદ્વિપ મઝાર, ભરત ક્ષેત્ર દઈચલી વિચાર,
તિહુયણુ પાલ કાસ્મેરી નારી, નરવીર ઉપનો ઉદરિ મઝારિ ૮
નામ હતુ તસ કુમરનિરદ, પ્રતાપી જીમ ગગને દિણંદ,
જીન પૂજ્યા લેઇ પુષ્પ અઢાર, અઢાર દેશ પામ્યો તેણઇ સાર. ૯
શ્રીજીન ધર્મ પ્રેસંસા કરી, તેણે શુભશ્રેય તુ પામ્યો ફરી,
એ રાજા તુહ્મ પૂરવ કથાય, અઢાર મરીનઇ ઉદયન થાય ૧૦
યશોભદ્ર હુઆ હેમસુરિંદ, આગતિ વ્યતર કુંમરનિરંદ,
તિહાથી આ ભારત ક્ષેત્ર મઝારિ, ભદલપુર નગર તિહા વિચારિ. ૧૧
રાજા સતાનંદ તિહા સહી, ધરણી ધારણી દેવી કહી,
તેહનો સુતતે સતબલિ નામ, કુમારપાલ ઉત્તમ ગુણ ઠામ. ૧૨
રાજ કરઇસે મન ઉલ્લાસ, પદ્મનાભ તિર્થંકર પાસ,
દીક્ષા લેઇ ગણુધર થાઇસ્યો, થેડા કાલમા મુગતિ જસ્યો ૧૩

દુહા

મુગતિ જસ્યો નર તુહ્મ સહી, લહી અનંતી ઋદ્ધિ,
અષ્ટ કર્મનઈ ખય કરી, હોસ્યો મુગતિ સિદ્ધ. ૧૪

ઢાલ.

ઇલગારે–એ દેશી–રાગ સોરઠ.

સિદ્ધ ગતિરે નરપતિરે, તુઝ હોસ્યઇ નિરધાર;
રોગ સોગ ભય આપદા, કુગતિ નહીજ લગાર–આં. ૧૫
સાહિબ સેવક સોય નહીં, નહીં કો મારણ હાર;
અઈહીં હેલી નવિ લીઇં, કો કઇનો નહી હાર–સિ. ૧૬
રાય તણો ભય તિહાં નહીં, નહી અગનિ [1]જમજોર;
વાઘ સિંહ વીંછી નહીં, નહીં સર્પ તણો તિહાં સોર–સિ. ૧૭
ડાંસ મસા માખી નહી, નહીં બૂપક નહીં તીડ;
અનત સુખ(સિંહ જે)છવનઇ, નહીં વેદન નહી પીડ–સિ. ૧૮
સાસ ખાસ ખસ તિહાં નહીં, નહી જલધર રોગ;
ભૂખ તરસ ભય તિહાં નહીં, [2]નહી નરનારિ વિયોગ–સિ. ૧૯
જનમ જરા મરવું નહી, અજરામર તેણુઇ ઠાંમિ;
ટાઢ તાપ જલ તિહાં નહી, ડંડ નહિ તેણુઇ ઠાંમિ. ૨૦
પુછી ધુખો છીછીઓ, નહીં દેવાનું દાંણ;
આડ ધાડ ઘર તિહાં નહીં, નહીં નૃપ કેરી આંણ–સિ. ૨૧
સત્રુ મિત્ર સો તિહા નહીં, નહીં તિહાં રાગ નઇ દ્વેષ;
ક્રોધ માન માયા નહીં, નહીં નરનારિ નિસેસ–સિ. ૨૨
અનંત ગ્નાન સિદ્ધ નઇ સહી, સિદ્ધનઇ સુખ અનંત;
અનંત દર્શન દીપતું, અનંત વીર્ય સિદ્ધ જંત–સિ. ૨૩

ઉપમ ઇહાં તેહની નદી, આંણ્યુ મોક્ષ ધુરાય;
ઇમ વનિ વસનો ભીલડું, સમઝિ કહું ન જાય. ૨૫

ઢાલ.

રાગ–કેદાર ગોડી તથા પારધિયાનો-ભોજન ઘેવર ભીમનઈરે–એ દેશી.

ભીલ પુરંદર વનિ વસઇરે, કરતો વનં ફલ આહાર;
પહઇરણિ ખાખર પાનડારે, નહઇવસ્ત્રઅવિગાર ભી.એઆંચલી. ૨૬
પાસે પોતે નઇ ધરિનારિ, બહુ બાલક છે તેણે હારિ;
એણઈ અવસરિ એક નરપતિરે, પોહોતો વનહ મઝારિ–ભી. ૨૭
અશ્વ કુલક્ષણ લેઈ ગયોરે. ઇહાં ભીમો નરનારિ.
... ... ભી. ૨૮
નૃપ તૃષાતુર તિહાં થયોરે, ભોમિ પડયો દુઃખ લહઇરિ;
દેખઇ ભીમ પુલઇરે. તેહનઈ આવી મહઇરિ–ભી. ૨૯
લેઈ વન ચૂટિ આંબલોરે, મુંકયો નૃપ મુખ માંહિ;
સજગ હુઓ નૃપ રાજીઓરે, બોલ્યો નૃપ મુખ ત્યાંહ ભી. ૩૦
તઈ વનરાજન સહી દીઉરે, મુઝનઈ જીવિત દાંન,
ગુણ ઓસંકલ કારણઇરે, તુઝ દેહીનાલું વાંન–ભી. ૩૧
અસું વચન મુખિં ભાંખતારે, આવ્યો નૃપ પરિવાર;
ભીલ બઇસાર્યો પાલખીઈરે, નૃપ વલીઓ તેણઈ ઠાંમ–ભી. ૩૨
નૃપ નિજ મંદિર આવીઓરે, આણ્યા તેલ સુગંધ,
ભીલ પુરૂષ નવરાવીઓરે, બાંધ્યા બાજૂબંધ–ભી. ૩૩
પહઇરણિ ચિર પિતાંબરરે, પહઇરણિ સાલૂ સાર;
મુકુટ કુંડલ નઇ મુદ્રિકારે, જાણે ઈંદ્ર અવતાર–ભી. ૩૪
ભોજન કાજી ભીમડોરે, બઇસાર્યો નિજ પાસ;
વિવિધ જાતિનાં સુખડીરે, મુંકઈ કપૂરઈ વાસ ભી. ૩૫
ખીર ખાડ ધૃત લાપસીરે, સાક તણી બહુ જાતિ;
વિવિધ પાક તિહાં પ્રીમનારે, ભોજનની બહુ ભાતિ–ભી. ૩૬

વલી વડાં નાગર બીડલાંરે, માંહિ સુગંધ કપૂર;
સોનવ સેજી પૂઢતોરે, ઉગ્યો ન જાણઈ સૂર–ભી. ૩૭
એણીપરિ કાલ ગયો ઘણોરે, એક દિન પૂછઇ રાય;
સાંમી જોઇઇ તે કહુંરે, જે મનમાં ઇછાય–ભી. ૩૮
તામ પુલિંદર બોલીઓરે, ન રૂચઇ રહું એણઈ ઠાંમિ;
તિહાં મુઝ મુંકો નરપતિરે, જીહાં મુઝ ભીલની નારિ–ભી. ૩૯
જે જીવ વિખમાં ઉપનોરે, ન ગમઇ અમૃત કુંડ;
માખી ચંદન પરહઇરે, સ્વાંન તજઈ ખીરખંડ–ભી. ૪૦
કનક તણુઇ જીમ પંજરઇરે, સુખ નવિ માંનેં કાગ;
તિમ મુઝને ઇહાં નવિ રૂચઇરે, મુઝ મનિ વસતાં રાગ–ભી. ૪૧
ભીલ વચન ભૂપઈ સુંણીરે, મુંક્યો વનહ મઝારિ;
બહુપરિ હરખ્યો ભીલડોરે, ભેટિ કુંઇ ઘરનારિ–ભી. ૪૨
સજન કુટુંબનઈ જઇમિલ્યોરે, પૂછઈ પૂરવ વાત;
દિવસ આટલા કિહાં રહ્યોરે, ભાખો મોય અવદાત–ભી. ૪૩
હું રહ્યો ભૂપભુવન સહીરે, વવિધ વસ્ત્ર મુજ ત્યાંહ;
તેહની ઓપમ સી કહુંરે, જો નહી આ વનમાંહી–ભી. ૪૪
ભૂષણ ચીવર મંદિર શુરે, ખાજમની જે વાત;
બહુપરિ પુછે ભીલનેરે, કહી ન સકે અવદાત–ભી. ૪૫
હેમ કહઇ સુંણો નરપતિરે, જો પણિ અનુભવિ વાત;
સોય ભીલ કહી નવી સકઇરે, નગરી સુખ અવદાત–પુ. ૪૬
સુખ અનંત નૃપ મુગતિનારે, નવિ અનુંભવિઆ તેહ;
કેવલ ગ્યાંન વિના વલીરે, કહીપરિ ભાખું તેહ–ભી. ૪૭

દૂહા.

કેહીપરિ ભાખું તે વલી, મુગતિ સિલા સુખ સાર;
યોજન લાખ પસ્તાલની, ચંદ્ર તણો આકાર–ભી. ૪૮

આઠ યોજન વચિ મહિ, છેહડઇ માખી પંખ,
અર્જુન સોના સારીખી, સુખ અનંત અસંખ-ભી ૪૯
સિધ્ધ શિલા નગરી વલી, જોયણું ચોવીસમો ભાગ,
હેમ કહઈ નરપતિ સુંણો, તિહા રહઇ સિધ્ધ નિરાગ-ભી. ૫૦
તેજ પૂંજમઈ થઇ રહઈ, સિદ્ધ જીવ અરૂપ,
લોક અલોકલક્ષણું વલી, જાંણઇ સકલ સરૂપ-ભી. ૫૧
ચઉદરાજ નગરી તણુ, નાટિક જ્ઞાનઈ જોય,
પાપ પુણ્ય જન જે કરઇ, સિદ્ધ અગમ નહી સોય-ભી. ૫૨
એહ સરૂપ સિદ્ધજી તણુ, તું પણિ થાઇસ સિધ,
હેમ કહઈ નૃપતિ સુણો, તિહા અનંતિ ઋદ્ધ-ભી. ૫૩

ચઉપઇ.

શ્રીગુરૂ વચન સુણી તિહા રાય, ચઉકસ વાત કરઇ તસ હાય,
એકસના નગરી છઈ જીહા, નિજ સેવક મોકલીઉ તિહા. ૫૪
આદર ધરિ ગયો તે સહી, તેણઇ મંદિર એક દાસી રહી,
થિરદેવી છઈ તેહનુ નામ, પૂરવ વાત નર પૂછઇ તામ ૫૫
દાસી કહઈ સુંણિ સુપુરૂષ વાત, આદર હુઓ નર જગિ વિખ્યાત,
ચ્યાર પુત્ર તેહનઇ પણિ સહી, જૈન ધર્મ કરતા ગહગહી. ૫૬
બહુ ઋદ્ધિ તેહનઈ બહુપરિવાર, એક નરવીર ધરિ સેવક ચ્યાર,
તેણઇ ઉપવાસ જીન પૂજા કરી, કર્મ યોગ ગયો તે મરી. ૫૭
કાલેં રોક શેઠાણી જેહ, ગયા પરલોક આરાંધી તેહ,
ચ્યાર પુત્ર સુંદર જે હતા, કાલે મોય હુઆ નર ગતા. ૫૮
વહુઅરો ચાર હતી ગુણવતી, તે પરલોગઇ પોહોતી સતી,
દુખની વાત કહું સું ઘણી, હુ જીવુ રડી પાપણી ૫૯
પ્રાહિં નર ઉત્તમ જગિ જેહ, અલ્પ આઉખઇ જાઈ તેહ,
ખર મહીના જીવઇ ફેમરી, કાના કાગ ન જાઇ મરી. ૬૦

તાડ સિરિ કો ન ર ઈ વાય, કેલિ તણુ ફળ મહીના આય,
ઈંદ્ર રૂપ નર આના વલી દુ પુણ્ડરીણી ઝુ સદી ૬૧
જેતી વાત ગુરૂ હે ા કહી,' તેહી તે દાસી મુખિ લહી,
આ ગો સેવક વે ા વલી, કહી કથા નૃપ આગનિ રહી ૬૨
અતિ હરખ્યો નર મરનિરંદ, સમજ્ઞ પ્રસરતો હેમસૂરિંદ,
કનિકાનિ મર્તંત નામજ થયો, નહી જીનપણિ જીનસરિખો કહ્યો ૬૩

દુહા.

જીન સરિખુ મુઝ તઈ કર્યું, મુઝમનિ નહીં સદેહ,
હીન જાણી પૂછુ વલી, સકા ટાલો તેહ ૬૪

ચઉપઇ

કુણ ઉઘઇ કુણ નર જાગતા, સસાર વેરી કેહા વાનતા,
વિષ અમૃત કહો ગહનનો ભેદ, કવણ નરગ ધરી ૧ઉમેદ, ૬૫
ગુરૂ કહઇ મૂરખિ નિત ઉઘતા, પડિત વિવક્વત જાગતા;
સસાર વેરી વાનછઇ તેહ, જેહનઇ નહી તૃષ્ણાનો છેહ. ૬૬
વિા ખાય પર નિદા ક્રઈ પડિત વચન તે અમૃત સરઈ,
ગહન ચરિત્ર તે અમના તણુ, નરગ સોય જે પરવસિ પણુ. ૬૭
કુણ અધો કુણ સૂરો લહુ, ગુરતા પણુ તે કોહને કહુ,
લઘુતા દાન ન મત્ર કુણ કહીઈ, બહીરે પુરૂપ તે કહઇનઈ કહીઇ ૬૮
ગુણ વિના રાગ વરઈ તે અધ તેહનઇ ભાખ્યો પાતગ બધ,
સ્ત્રી વચને નવિ વિધ્યો જેહ, સૂર સુભટ નર કહીઇ તેહ, ૬૯
ગુરપણુ તસ વાનઇ સિરઈ, જેનર પ્રાર્થના નવિ કરઇ,
લઘુતા મચુ યાચતા હોય, દેઇ દાન મ વછો કોય ૭૦
પાપ કરતો રાખઈ જેહ, પરમ મિત્ર નર કહીઈ તેહ,
હીત શિક્ષા સુણતો નઙ ગ્રણિ તે નરનઇ નૃપ બહીરો જાણુ ૭૧

૧ વિવેક

કુંણુ અધમ કુંણુ સુગો વલી, ચપલ કસ્યું નિશિ જીમ વીજલી;
કુંણુઇ જગ જીત્યો નઇ વસિ કર્યો, કુંણુ પ્રમંસ્યો સાર કુંણુ સર્યો. ૭૨
અધમ સોય વ્રત લેઇ ચલઇ, સુગો તે જે અવસરિ ખલઇ;
ચપુલ કહું દુર્જનની પ્રીતિ, ખિમાવંત રહ્યો જગ જીતિ. ૭૩
પ્રીય સત્ય વચને જગ વસિ થાય, અલ્પ-ઋદ્ધિ દાતાર ગવાય,
દીઇ દાંન પ્રીય વચન અપાર, તે નર કહીઇ સાર સંસાર. ૭૪

દુહા.

સાર વચન ગુરૂના સુંણી, હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
બઇ કરજોડી નૃપ નમ્યો, [1]ધન્ય તુ હેમસુરિંદ. ૭૫
તુ ગુરૂ મુઝ તાતજ સહી, તું બંધવ તું સ્વામી;
તું પરમેશ્વર દેવ તુ, તુ આવ્યો મુઝ કાંમી. ૭૬
આગઈ રહ્યો હુ જીવતો, તે સહી તુઝ પસાય,
સકલ વાત તુઝથી લહી, કહો કાંઇ ધર્મ કથાય. ૭૭

ઢાલ.

રાગ-માલવી ગોડી-સુરસુંદર કહઈ સરિનાંમિ—એ દેશી.

ગુરૂ [2]કહઇ ધર્મ કથાય, જીવ સુગતિં કેહીપરિ જાય;
તવ બોલ્યા મુનિ હેમસુરિંદ, સાંભલિ તુ કુંમરનિરંદ. ૭૮
જીન પૂજઈ જે ત્રિણ્ણિ કાલ, આગલિ મુંકઇ નિવેદ થાલ;
જે ચેઇ વેયાવચ્ચ કરસ્યઈ, તે આતમ આપ ઉધરસ્યઈ. ૭૯
સાધુ વંદન દેતા દાંનો, મહી લહીઈ કેવલગ્નાનો;
સમકિત સાથિં બહુ રંગો, સુર વચને તેહ ન ભગો. ૮૦
સિદ્ધાંતનણું વલી સુણવુ, ભણવુ નિત ગ્નાન સુગુણવું;
સુભ ભાવના અંગિ ધરતાં, નહીં વાર તે સુગતિ જાતાં; ૮૧
ચ્યાર ભાવના ભાખી જેહો, નૃપ હ્રદઇઈ રાખો તેહો;
મૈત્રી પરમોદહ સોય, કરૂણા મધ્યસ્થ વલી જોય. ૮૨

[1] ધનધન હેમ [2] ભાખો સોય

ચઉપઇ.

ચ્યાર ભાવના એ તુમ કહી, અર્થ એહનો સુંણજ્યો સહી;
પાપ કરી મમ હોજ્યો દુખી, જગ સુકાઇ થાઇ સુખી. ૮૩
ગુણવંતના ગુણ ઉહવા ભાઇ, પ્રમોદ અરથ તો એહવો સહી;
કરૂણા બોલ ન કરએ સુદ્ધ, દીન ઉપરિ ઉપગારજ બુદ્ધ. ૮૪
કરૂર કર્મ તણા કરણહાર, શ્રીદેવ ગુરૂના નિંદન હાર;
તેહનઇ ઉવેખી મુંકવા, તે નરસાંખી મધ્યમ હવા. ૮૫
એણીપરિ આરાધઈ જીનધર્મ, તે નર ધોઇ આઠઇ કર્મ;
સુંણીવચનહરખ્યો મનમાંહિં, વિવિધ પુણ્ય કરઇ નૃપ તિહાં. ૮૬
સાત ખેત્ર નૃપ પોષઇ સહી, ચઉદસહઇ ભુવન કરઈ ગહગહી;
જન્મ દિક્ષા ગ્નાંન નિર્વાણ, તિહાં પ્રાસાદ કરઇ નૃપ જાંણ. ૮૭
જીર્ણ પ્રાસાદ તણી કરઈ સાર, સોલસહસ જૂના ઉદ્ધાર;
સંપ્રતિ રાયતણી પરિ કરઇ, દેવલનાંમિ આતમ ઉધ્ધરઇ. ૮૮
પચવિસંતી ઉંચો અરયો, નેમિ પ્રાસાદ કરઇ ઉલરયો;
નીલરત્નમઇ માંહિં બિંબ, થાપી રોપ્યો કીર્તિ થંભ. ૮૯
બિહુત્તરિ જીનાલું ફિરતું કરઇ, તિહુયણ વિહારતસનામજ ધરઇ;
તારંગાનો દુર્ગ છઈ જીંહાં, એક પ્રાસાદ કરાવ્યો તિહાં. ૯૦
ચઉવીસ હાથ ઉંચોજ અચંભ, એકસોએક આંગુલનું બિંબ;
અજીતનાથ થાપ્યા ભગવંત, જસ મુખ દીઠઇ સુખ અનંત. ૯૧
આવી નૃપ ત્રંબાવતી માંહિં, હેમાચાર્ય દીક્ષા જીહાં;
અસંગ વસહી પોલિ વિશેષ, વીર પ્રાસાદ કર્યો તિહાં એક. ૯૨
રત્નબિંબ તિહાં થાપી સાર, હેમપાદુકા (ત્યાં) કરઇ અપાર;
પુસ્તગ તણો કરઇ ભંડાર, કીધું રાય સહસ અવતાર. ૯૩
ત્રિહસઠિ શિલાકા પુરૂષ પવિત્ર, નિત સાંભલવા કરઇ ચરિત્ર;
ગ્રંથ સંખ્યા સહસ છત્રીસ, સોવન અક્ષર લિખાવઇ ઇસ. ૯૪

તે પોથી ગજ મસ્તગિ ધરી, બિહુત્તરિ સામંત આગલિ ધરી;
સંઘ ચતુર્વિધસ્યું પરવરી, સુંણ્યઇ સાસ્ત્ર મનિ ચોખું કરી. ૯૫
અગ્યાર અંગ નઇ બાર ઉપાંગ, સોવન અક્ષર લિખાવઇ ચંગ,
યોગ શાસ્ત્રના બાર પ્રકાસ, વીસ વીતરાગ તવનના ખાસ. ૯૬
બત્રીસ[1] પ્રકાસ સોવનમઇ કરી, ભૂપઈં પોથી હાથેં ધરી;
નિત્ય ગુણવા ભૂપિં નિરધાર, આલસ નહીં નર એક લગાર. ૯૭
સોવન કમલ નિત્ય હાથેં ધરઈ, તેણઈં લેઇ ગુરૂની પૂજા કરઈ;
વરસઈ એકદા સંઘવી થાય, યાત્રા કરઈ પાટણનો રાય. ૯૮
લક્ષ ભોજી એક માસિં કરઇ, સુકૃત ભંડાર તે પોતઇ ભરઇ,
શ્રાવક કોડિ તે સમકિત ધણી, વરસઇ ભગતિ કરઈ તેહતણી. ૯૯
વલી દુર્બલની ચિંતા કરઈ, વિવિધ સુખડીઉરા ભરઈ;
સત્રાકાર મંડાવેં સાર, રાખ્યાં કોરા આપઇ આહાર. ૧૦૦
પાખી આઠમનાં પારણાં, ધરિધરિ તેડાં જાય ઘણાં;
માંન મુહુત બહુ આદર કરી, તેડયા શ્રાવક ઘરિઘરિ ફિરી. ૧
આદર મુહુતઈ નર બહુ મિલઇ, મુહુતઇ માનિ ધર્મે ભલઇ;
મુહુતઇ ફોફલ મુહુતઇ પાન, મુહુત વિના સુ ભોજન દાંન. ૨
માંન મુહુત વિના દીઇ દાન, તેહથી ન લહઇ મોક્ષ પ્રધાન;
આદર વિના દીઈ અભિનવ શેઠ, મોક્ષ પથ નવિ પાંમ્યો નેઠ. ૩
મુહુત તણી જગિ મોટી વાત, શ્રેયાંસ ઘરિ આવ્યા આદિનાથ,
સાંહમો જઇ સરિનામી કરી, દેઇ દાંન તેણેં સદ્ગતિ વરી. ૪
નીચા નમણો એ દાનસાર, મોહોતે મુનિવર ધૃત સોસાર;
દેઇ દાન તીર્થંકર થયો, તેહનો જસ જગ માંહિ રહ્યો. ૫
મોહોતે દાન દીઇ નર સાર, પામ્યો તીર્થંકર અવતાર;
વિનય કરી પ્રતિલાભ્યા વીર, ચંદનબાલા પામી તીર. ૬

---

૧ છત્રીસ.

મોટા માસખમણનો ધણી, આવ્યો સંગમના ઘરભણી;
હરખ્યો ઉઠી આપઈ ખીર, સાલિભદ્ર હુઓ સંગમ વીર. ૭
રંગિ વહઇરાવઇ રથકાર, મરણ લહી લહઈ સુર અવતાર;
તેણઇ કારણિ મમ ચૂકો રેખ, કિસું દાંન જો નહીં વિવેક. ૮
મૂરખિ દાંન દીઇ નર બહુ, વિવેક વિના વિણસાડે સહુ;
ઘરિ આવ્યા નવિ આદર કરઇ, વિનય વચન મુખિ નવિ ઉચરઇ. ૯
અભિમાંનિં વિણસાડઇ કાંમ, પાત્ર કુપાત્ર ન જાંણઈ નાંમ;
કુંણ તપીઓ કુંણ દાંની ગુણી, સરિખા ચંદન મૂલાપણિ. ૧૦
અંતર નહી તેહનઇ મનિ રેખ, કરતા ભક્તિ પણિનહીજ વિવેક;
કુંણ આવ્યો કુંણ નાવ્યો ભઇ, દેઈ નુંહતરું વિસારઈ સહી ૧૧
વીસારઇ સઘલો સંતાપ, ખિણ ખિણ પ્રતિ બાંધઇ પાપ;
વયરતણું વલી કારણ હતું, મૂર્ખ વીસારઇ તેડતું. ૧૨
પહેલો મૂરિખ પરધન હરઇ, બીજો તે પરનિંધા કરઈ;
ત્રિજો કલહ લગાવઇ ઘણો, ચઉથઉ પરદ્વેપી આતગુણો. ૧૩
પાંચમો વંચઇ માય નઇ બાપ, વિશ્વાસઘાતિ મોટું પાપ;
ઋપભ કહઇ તે મુરિખ હવા, દેઈ નુતરું નાવઇ તેડવા. ૧૪

તાપસ તામ તિહા સમતાઆણી, વારી રાખ્યો પ્રાણી,
બીજુમાસખમણ તિહાપચ્ચાખ્યુ, તપની વૃદ્ધિ તે જાણી–હો. ૧૭
માઝઈ ભૂપતિ નઈ સાભરીયુ, સહી તાપસ વીસરીઓ,
આવ્યો નૃપ જઇ પાય ખમવાઈ, વિનય વિવેક બહુ કરીઉ–હો ૧૮
મુઝ અવગુણ હઈડિઈ મમ વગે, સ્વામી નરિ પધારો,
તાપસકહઇ તપની વૃદ્ધિ કીધી માસિ પારણુ મોરે–હો ૧૯
તવભૂપતિકહઇ સાભલિ સ્વામિ તુહ્મો છો શુભગતિ ગામી,
હવઈતુહ્મપારણુ મુઝ વરિ હોસ્યઈ, નુતરૂ હુ સરિનામી–હો ૨૦
માસખમણ પારણુ દિનજીહારઈ, તાપસ વીસર્યો તિહારઈ,
ત્રીજું માસખમણતેણઇપચ્ચખ્યુ, તપની વૃદ્ધિ હુઈ માહરઇ–હો ૨૧
ભોજન કાજ વોની જવજાઈ, તવ સાભરીયુ રાય
પશ્ચાતાપ કરઈ નૃપ લાજઈ પણિ અનુહાણે ધાઇ–હો. ૨૨
સ્વામી હું સબનો અપરાધી, તાહરી ખબરી ન લીધી,
આગઈ મઈ અન્યા બહુ કીધો, પાપ ગયુ મુનિ વાધી–હો. ૨૩
સ્વામી તુ નિત ઉપમ પાણી, નાણી અમીઅ સમાણી,
હવઈ મુઝ મન્દિર વેગ પધારો, તપસ્વી કાય કોમનાણી–હો. ૨૪
તાપસ કહઇ ત્રિવિધે કરી લીધુ, માસખમણ મઈ ત્રિજું
તુહ્મ પારણુ મુઝ ધરિ કરવુ, સુ કહીઇ તુમ બીજુ–હો. ૨૫
અસ્તુ કહીનૃપ નગરિ પોહોતો, પારણુ વેના સુતો,
તવ તાપસ ધમધમીઓ કોવઈ, એ નહી ક્ષની પૂતો–હો. ૨૬
તવ તાપસ હુઓ સમન કસાઈ, નૃપ કરછે મુઝસુ ઠગાઇ,
જો માહરા તપનુ ફલ હુઈ, તો નૃપને દુખદાઈ–હો. ૨૭
ઇમ નીઆણુ કીધુ ઉહારઈ, રાજન આવ્યો તિહારઈ,
સ્વામી તુહ્મ મ આપો મુઝનઇ, ભોજન કરો ધરિ આહરઇ–હો. ૨૮

નાપમ મ્હઈ મમ બોલીસ વાણી, નહીંતરી નાખીસ ખાની
મઇ તુઝ ઉપરિ કીધુ નિરમાણ, નૃપ રહઇજે સભાની–હો ૨૯
સુણી વચન ભૂપતિ ઘરિ વલીઓ અતિ મનમા કલકલીઓ–હો.
કાલે રાય તાપસ મૃત્યુ પામ્યો, દેવ તણો ભવ ફલીઓ–હો ૩૦
ભૂપતિ જેન શ્રેણિક નૃપ થાય. તાપસ હુઓ કોણી રાય,
રાણીચિલણાકુખિ અવતરીઓ, પૂર્વ પાપ પમાય–હો ૩૧
ઉદરિ બાલ વધ્યો નર જ્યહારે, ડોહનો ઉપનો તિહારે
નિજ ભરતાર હઇઆની માગી, ખાધી જોઇઇ માહરઇ–હો. ૩૨

માટી કાષ્ટ પાષાણરે, ભોજન તેહના,
ભોજન ઓય તેહમા કરઇ એ ૪૦

ચઉથય દિન એકાતરે, સ્નાન મંજન કરઈ,
અવર પુરૂષ નઇ નવિ જાઇ એ ૪૧

સુંદર કરી સિણગારરે, નિજનર નિરખતી,
ગર્ભ અનોપમ ઉપજઇ એ ૪૨

ઓલ દિવસને કાલરે, સ્ત્રી રહઇ રતીવતી
પછઈ ગર્ભ ન ઉપજઇ એ ૪૩

ચઉથઈ વાસર ગર્ભરે, જે પણ ઉપજે,
અશુભ અ પ તસ આઉખુ એ ૪૪

પછ આઠમ દશ બારરે, ચઉદસ સોલમઇ
બાલ અનોપમ ઉપજે એ ૪૫

સોલોર પછી મધ્ય માહિરે, ભોગ ભજઈ સહી,
સમ દિવસ (સુત ઉપજઇ એ ૪૬

વિસમ દિન એકી જાણીરે, ભોગ તવ નવિ ભજઇ,
તીર્થઇ પુત્રી ઉપજઇ એ ૪૭

દિવસ નહી સંભોગરે, ગર્ભ નમયો હોઇ,
મારગ રુણિ તેહને નહી એ ૪૮

શ્રી રતિવંતી જાણીરે, બાર વરસ પછી
પ્રસવે પંચાવન લગાઇ એ ૪૯

સોલ વરસની નારીરે, પુરૂષ પચવીસનો,
તેહનો સુત સુદર હુઇ એ. ૫૦

નાસિક જીમણી જાણીરે, વહઈતી જવ હુઇ,
ભોગઈ સુત સુંદર હુઇ એ ૫૧

ટાલો ભોગ વિલાસરે, નક્ષત્ર જેવ રેવતી,
બાવ જનમ મૃત્યિં ૧હમે એ ૫૨
નરતુ વીર્ય વિશેષરે, તો સુત ઉપંજઈ,
રગત વણાઇ પુત્રી મ્હી એ ૫૩
સોણિત શુક્ર સમ ભાગીરે, તેહથી નીપજઈ,
બાલ નપુંસક ઉપજઈ એ ૫૪

દુહા

બાલ નપુંશક ઉપજઈ, શોણિત શુક્ર સમ ભાગિ,
ગર્ભ વિચાર શ્રવણે સુણી, આણ્યો મનિ વયરાગ ૫૫

સતમ માસિં પેસી પાંચસઇ, સિરા નાડી હોઇ સાતસઇ,
નવસઈ નાડી તે ધમણી કરઇ, અઉઠ કોડિ રોમરાય વિસ્તરઇ. ૬૩

અવે શરીર પુરં હોઈ તસ્યઇ, માસ આઠમો [1]થાઈ જસ્યઇ,
ઉંધઇ માથઇ ઉદરિં રહિં, નરગતણા દુખ તિહાંપણિ સહઇ. ૬૪

અઉઠ કોડિ સોય તાતી કરીઇ, સુર વિંધઇ બહુ પ્રાક્રમ કરી;
આઠ ગણું દુખ તેહથી હોઇ, ગર્ભ તણી વેદન સહુ કોય. ૬૫

મા સુખિણી તો તુઝ સુખ હોય, મા પોઢઈ તો બાલક સોય;
એણીપરિં જીવઉદરમાહિ રહઇ, પરવસિ પડીઓ કોહનઈ કહઇ. ૬૬

નવ મહીના દિન સાઢાં સાત, માત ઉદરિ તું રહ્યો અનાથ;
તિહાં મલમૂત્રમાહિ તું વસ્યો, નારક નરગમાંહિં હોઇ જીસ્યો. ૬૭

કોઇક કર્મ વિકટનો ધણી, ગર્ભમાંહિં થોઇરે વણી;
એકિં ડીલે બાર ભવ કરઈ, ચોવીસ વરસ ઉદરમાંહિ ફિરઇ. ૬૮

જઘન્યતો અંતર મૂહુરત સાર, ભવસ્થિતિ ભાખ્યાં વરસ બાર,
કાય સ્થિતિ વરસ રહઇચોવીસ, માનવ ગર્ભની સ્થિતિ કહીઈસ, ૬૯

તીર્યંચ ગર્ભ એચારજ કહઇ, જઘન્યતો અંતર મુહુરત રહઇ,
ઉતકૃષ્ટુ તો વરસ રહઇ આઠ, પસઇ લહિં બંધનથી વાટ. ૭૦

મેઘ તણો ગર્ભ કેતો રહઇ, જઘન્યતો અંતર મૂહુરત કહઇ;
ઉત્કૃષ્ટુંતો રહઇ ષટ્ માસ, દોહિલો કહઇ ગર્ભાવાસ. ૭૧

તે માટઇ કહ્યો તત્વ વિચાર, જન્મતણું દુખ અછઈ અપાર.
ઉદર થકી વેદન સોગુણી, અથવા સહસ્સગુણી પણિ સુંણી, ૭૨

કોડી ગુણી ઝાઝેરી જોય, જાણુતા વેદન ભાખી સોય.
ઘણા જીવ પ્રસવતાં મરઇ, જન્મ તણા દુખ સહુમાં સિરઈ; ૭૩

કોયક જીવનિ કર્મ અનત, પાપી કાઢ્યા દીસઇ જંત;
કોયક ગલઈ છઇ ગર્ભ થકી, ભમતાં જીવ હુઆ ઈમ દુખી. ૭૪

---

૧ બેસે.

એહવા ગર્ભતણાં દુખ જાણી, ઉત્તમ નર ચેત્યા નિર્વાણી,
જંબૂ કુમરધરિ આઠે નારિ, પરણી તે ન રહ્યો સંસારિ. ૭૫

નેમિનાથ નવિ પરણ્યા નારિ, ગર્ભ તણા દુખ કહ્યાં અપાર;
દેખી ચેત્યો મેઘ કુમાર, આઠ નારિ અતે તજી ઉદાર ૭૬

ગયસુકુમાર કૃષ્ણ કુમાર, શાલિભદ્ર ધનો અણગાર,
ચિહું ગતિના દુખ ચિંતી કરી, છંડી ભોગ જેણે દીક્ષા વરી ૭૭

સહસ નારી મુંકઇ હનુમંત, રામચંદ્ર સરિખા ગુણવંત
નંદિષેણ સરિખા નર જેહ, પંચ સયા સ્ત્રી છડઇ તેહ ૭૮

સનત્કુમાર મન રાખઇ ઠારિ, ચોસઠ સહસ્સ જેણઇ મુકી નારિ,
અધિકો તે અવંતિ સુકુમાલ, બત્રીસ નારી મુકી સમકાલ ૭૯

ઇંદ્રજીત બિભીષણ રાય, છંડી ભોગ તે મુગતિ જાય,
રાવણ લખમણ વિષય ભમઇ, મરી હોય તે દુરગતિ ભમઇ ૮૦

ભમતા યોની લહઇ નવનવી, તાપસનિ માનવગતિ હવી
ચિલણા કુખઇ લીધો અવતાર, દિનદિન વાધઇ ગર્ભ અપાર ૮૧

ત્રિણ માસ ઉદરિ હુઆ જામ, ડોહોલો ઉપનો અધમ તામ
શ્રેણિકના હિઆનું માસ, ખાતા પોહોચઇ મનની આસ ૮૨

ચિલણા અતિદુખ્ય વહુઇ જસ્યઈ, અભય કુમાર તેડયો તસ્યઈ,
વિનય કરી કહઇ શ્રેણિકરાય, વેગઇ દુખ ભંજો તુમ માય ૮૩

અભય કુમાર બુદ્ધિનો ભંડાર, મસ અણાવ્યુ તેણીવાર,
ભૂપતિ હિઈઈ બાંધ્યુ તેહ, તેડી ચિલણા રાણી તેહ ૮૪

છુરીય એક દીધી કરમાહિ, કાપી ખાવા લાગી સાહિ,
નિજમનિ ડોહલો પુરો કરી, સુત જનમ્યો અતિરૂપહ સિરી ૮૫

અશોકચંદ્ર દીધુ તસ નામ, ચિલણા પુત્ર નખાવઇ તામ,
... દીઇ તેણીવાર લીધો અશોકચંદ્ર કુંમાર. ૮૬

આવીરાય રાણીનિં કહઈ, સુત નાખંતાં કરકિમ વહઇ;
ચિલણા કહઈનહીપુત્ર એસાર, ડોહલો ઉપનો અનિહી અસાર. ૮૭

જનમ જાનિ ન મુકે જેહ, સહી નરવેદી નહુઇ તેહ;
આગલિ અન્નજીમઈ કિમભાખ, પહઈલઇ કોલીએ આવી માખ. ૮૮
કહુઓ કનક બીજ અંકૂર, વાધ્યો મીઠો નહીં ધતુર;
ઉપજતો પાવક બાલતો, કિમ સિતલ હોસ્યઇ વાધતો. ૮૯
તિમ એ પુત્ર કપુત્ર વિચારિ, જેણુઇ દુખ દીધું ઉદર મઝારિ;
આગલિ સુખ સુંદોઇ ભૂપાલ, તેણુઇ કારણિ મિ નાખ્યો બાલ. ૯૦
રાજા કહઈ મમ બોલિ અસાર, ઉગનો તૂરો [1]સહઈકાર;
પૂર્ણ ફલ્યો, તવ મિઠો હોય, સુત સહઇકાર સરિખો જોય. ૯૧
ઇસ્યું કહી પાલઇ ભૂપાલ, ખિણુખિણુ રૂઇ સુત સુકુમાલ;
કુકડઇ હાથિ ડસીઓ વલી, તેણિં પાકી સુતની આંગલી. ૯૨
ઓષધ ભેષજ કરઇ અનેક, પણિ તે રોતો ન રહઈ રેખ;
મોટું મોહકર્મ જગિ વલી, શ્રેણિક મુખમાં લિઈ અંગુલી ૯૩
અનુક્રમિ સુત વેદન ગઇ, દિનદિન સુત વાધઈ પણિ સહી;
યૌવનવય આવ્યો તે જસ્યઈ, રાજસુતા પરણાવી તસ્યઈ. ૯૪
કુકડઇ અગુલી કરડી જેણુ, કોણી નામ ધરાવ્યું તેણ;
રાજમદેં તે માતો ફિરે, હિઇ વિચાર તે અવલો કરે. ૯૫
વૃદ્ધ કાલ હુઓ મુઝતાત, રાજ્ય તજવાની ન કરઈ વાત;
હું લોટો સુત મોટા બહુ, રાજ્ય ઋદ્ધિ તે લેસ્યે સહુ. ૯૬
કોણી કુપુત્ર વિચારઇ આપ, એ મુઝ રાજ્ય ન આપઇ બાપ;
એક દિવસ છોછેં છલ લહી, શ્રેણીકરાયનઇં બાંધ્યો સહી, ૯૭
લેઈ ધાલ્યો કઠપ જરમાંહિં, નાડિ પાંચસઈ મારઇ ત્યાંહિ;
લીધું રાજ્યતણું ઘરસૂત્ર, જગમાંહિ કોણી હુઓ કપુત્ર. ૯૮

---

[1] આંબો.

હસ્યાપુત્ર ઘરિ જન્મયા થકી, જેનગ વાજીયા તે બહુ સુખી,
કુપુત્ર મુંડા સિરિ ધિક્કાર, જે સુત ઘઈ પિતાનઈ પ્રહાર. ૯૯
દરયાપુત્ર જનમ્યાસ્યઈ માઝ, ગોકવીસ કુલની ખોઈ લાજ,
તસ ઉચ્ચાથી મરણ મનાય, જે પાપી દૃખ દેતો તાત. ૧૦૦
દુખદાઈ પ્રાણી કહાવાય, એકદીન ભોજન કરતો રાય,
લઘુશક્ર નિજ ખાનિ કરઈ, ભોજન થાલ તિહા છાગઇ ભરઈ ૧
બાલક ચરિત્ર તે દેખી કરી, કુમારરાય બહુ હરખજ ધરી.
તવ બોલી પોતાની માય, સાભલિ સુત કહુ પૂરવ ન્યાય ૨
તુ મુઝ ઉદરિ આવ્યો જસ્યઈ, ધણીમાસનો ડોહલો હુઓ તસ્યઈ,
જવ જનમ્યો તવ હિઇવિચારી, મિં નાખ્યો તુઝને ઘરબારિ ૩
તુઝને દેખઇ તાહરો તાત, મંદિરમા લેઇ આવ્યો નાથ
મુઝને બહુપરિ ઠપકા દીઓ, તુઝને પ્રેમકરી પાલીઓ ૪
તુઝ ઉકરડઇ નાખ્યો જ્યાહિ, કુકડો આગુલિ કરડે ત્યાહિ,
તે પાનીનઈ પરૂ વહઇ, ધરઇ તાતમુખિ રોતો રહઇ ૫
સ્વામીનઇ મનિ સુગ ન થાય, ઇમ ઉછેર્યો કોણીરાય
દેખી નિજ સુતનુ માતરૂ, તુ હરખઈ તો હુ શુ કરૂ. ૬
માત વચનઈમ સુણી અપાર, કહઈ મુઝ જીવિતસિરિ ધિક્કાર,
એણીપરિ મુઝ ઉછેર્યો આપ, તે કઠપજરિ ઘાલ્યો બાપ ૭
પરૂભરી ચાખી આગુલી, તેહને નાખી માર વલી,
સહી હુ દુરગતિનો ભજનાર અધમ ગોનિ હોસ્યઇ અવતાર. ૮
હુ પાપી હું જગમાહિ દુષ્ટ, શ્રેણિક તાતને દીધું કષ્ટ,
ખિત્રી કુલની ખોઈ લાજ, સહી ધિક્કાર પડો મુઝરાજ. ૯
રાજઋદ્ધિ સહુ એહની સહી, ઉઠ્યો રાય અસ્રુમુખિ કહી,
લેઇ કોહારને ચાલ્યો વહી, બાળુ પજર કાહુ તઇ. ૧૦

શ્રેણિકરાય દિન પહિલો જસે, પૂરવ મિત્ર એક તેડયો તસે,
કર્મકથા તસ માંડી કહી, નાંડી માર ખમાઇ નહી ૧૧
તેણઈ વિપ આણીદીઇ પ્રધાન, જાણ્યું તે દીઉ જીવિતદાન,
રાયતણું દુખ હઇડઇં ધરી, તાલવિખ દિઉ છાનું કરી. ૧૨
જવકોણી દીઠો આવતો, તવ શ્રેણિક હઇઇ ધ્રુજતો,
એ સહી મુઝ મારે કોઠાર, ખમ્યો ન જાઇ એવડો પ્રહાર. ૧૩
તેણઈકારિણિ શ્રેણિક નૃપ તિહા, તાલવિખ દીધું મુખમાહિ,
મગધદેશ નૃપ મરણિ ગયો, પહિલી નરગિ નારકી થયો. ૧૪
ભૂપતિ પંજર ભાગી કરી, શ્રેણિક તાત કાઢયો કરિધરી,
બોલાવ્યો નવિ બોલિં જસેં, કોણીરાય દુખ ધરતો તસે. ૧૫
પશ્ચાત્તાપ કરઇ નૃપ આપ. પિતા હણ્યાનુ મોટું પાપ,
મિં કીધુ મોટુ કુકર્મ, ક્ષત્રીય કુલનો ખોયો ધર્મ. ૧૬
અસ્યુ કહઈ રોઇ દુખ ધરઈ, શ્રેણિકરાય નર મૂઓ સિરે,
સુણી દ્રષ્ટાંત વિચારિ ખરૂ, કારણ તે તાપસ નોતરૂ, ૧૭
તેણે કારણઇ પૃથવીનો રાય. વિવેક નચૂકઇ એકુ ઠાહિં;
વિનય ઘણો બહુ આદર કરી, તેડ્યા આહમી ઘરિઘરિ ફિરી. ૧૮
વલી દુર્બલની ચિંતા કરઈ, ભૂખ્યો કોઈ ન જાઇ સિરઈ,
શત્રુકાર મંડાવઈ સાર, રાંકો કોરા આપઇ આહાર. ૧૯

દુહા.

આહાર અન્ન આપઇ સહી, ભૂખ્યો કોઇ ન જાઈ,
પૂરોધર્મ આગધિતા, ચ્યાર નામ નૃપ થાય. ૨૦

ચઉપઇ.

વિચારચતુરમુખિ પહેલુ નામ, રાજઋષિ બીજું અભિગમ
જીવિતાગનિં નૃપ બિરૂદ વહઈ, જીમૂતવાહન સહુકો કહઇ. ૨૧

એવડુ સિરૂદ લહઇનૃપ જસે, ઘણા દિવસ વોલી ગયા તસે,
બાહડદે અબડદે જેહ કાનઈ સર્ગ પહુતા તેહ ૨૨

ત્રિહુ બંધવ હુઓનૃપ વૃદ્ધ, તપ તેજે ને વરે પ્રસિદ્ધ
ચિંતાતુર હુઓ નરનાથ શ્રીગુરૂને કહઈ સુણો મુઝ વાત ૨૩

પુણ્યઇ તુઝસરિખો ગુરૂ લહ્યા પણિ મુઝમે સુતનવિ થયો
તેણે ચિંતા અતિહુઇ આજ, કહો સ્વામી કુણ ભુગના રાજ ૨૪

શ્રીગુરૂ વચન કહઈ મુખિ ભલ, પુત્રીનો સુત પ્રતાપમલ
રાજજોગિ દીસે છઈ તેહ જેહસ્યૂ તાહરે સબલ સ્નેહ ૨૫

અસી વાત મુખિ હેમે કહી બાલચંદ્ર ચેલેં તે લહી
અજયપાલનિ જઇ કહ્યુ તેહ, કુમારપાલ ભત્રીજે જેહ ૨૬

બેહુ થયા તિહા એકઈ ચિત્ત, ગછભેદ તવ થયો અત્યંત,
હેમપખિ હુઓ રામચંદ્ર અજયપાલ પખિ બાલચંદ્ર ૨૭

દિનદિન વયર વધતુ જાય, બાલચંદ્ર ડસિ મનમાહિ
છલ જૂઈ મુખિ કૂઓ લવે, ગુરૂઉપરિ ભૂડુ ચિંતવે ૨૮

ભાગુ મન ગુરૂચેના તણુ, શ્રાવક વ્યગ્ર થયા અતિઘણુ
સંપ વિના ગચ્છકિમથાવસ્યે, ઉપહાસ તિહા શૈંપ થાયસે ૨૯

સંપ વિના એ સ્યુ ઘરહાટ, સંપવિના નવિ શોભઇ વાટ
સંપવિના નવિ ચાલઈ રાજ, સંપ વિના વિણસઈ શુભ કાજ ૩૦

સંપ વિના સ્યો બંધવતાત સંપવિના સી ભગિની માત
સંપ વિનાતો સ્યો ગુરૂશિષ્ય ખિણખિણ પાતગ બધઇ લક્ષ્ય ૩૧

જો સંપ નહી કૌરવ પાંડવ, તો તેહના કુલના ખય હવા
રાવણ છાંડ વિભીષણ સાથિ, ખોયૂ રાજ્ય ગઈ લંકા હાથિ ૩૨

કોગી હ ાનિ ન સ્યુ વિઢ, ઇમ કેસો ગોવિંદનઈ નડઈ,
સંપવિના નવ નહોઇ કા ગુરૂચેના ચડભડના સદા ૩૩

દુહા

ગુરૂ ચેલા નીતિ ચડભડઈ, બેહુમા ન્હાડો નેહ,
બાનચદ્ર છવ જોયતો, શિષ્ય કુશિષ્ય હુઓ તેહ ૩૪
આગિ શિષ્ય કુશિષ્ય બહુ, પેખો પચ સઝાય
ગગાગાર્ય તણા દીખીઆ અવગુણ બહુ તસમાહિ ૩૫
ઓના તો બોરે નહીં, કહ્યુ ન માને ક્રેય
મધૂરે વચને માગતા, ઝડકી ધાઇ સોય ૩૬
ગુરૂ કહઇ બાપ પાણી તણો, મુઝ પગિ દેના કાપ
શિષ્ય કહઇ સહી અત્યારમા પાણી દીઈ તુઝ બાપ ૩૭
વલી વિનય કરી ગુર કહઈ, લાવો રાધી ભાત
વનતુ શિષ્ય મુખિ ઈમ ભણે નિત પધાની વાત ૩૮
સધના શિષ્ય સરિખા સહી હુકો તે તેર હાથ,
ગુરૂ સાહમા બોનઇ ધસી મર્દિ જસ્યા વિશુનાથ ૩૯
મિલ્યા કુશિષ્ય એ પચ મહે છમ પાપી ગોસાન
સ્વામી વીર છણુદને, જેણે કીધો પરજાન ૪૦
બાલચદ તેહવા સહી, મિલીઓ પાપ પસાય
હેમસૂરિદ ગુરૂ છવતા, ગચ્છ બે બહુ થાય ૪૧
છન જૂઇ છાનો ફિરઈ, ગગાધ્યાની મતિમદ,
એણે અવમરિનિદા બોલીઓ, સ્વામી કુમરનિરદ ૪૨

ઢાલ

ચઉપઇ

બોલ્યો સ્વામી કુમરનિરદ, વંગે તેડો હેમસૂરિદ
વધા પોગિ પુણ્ય બહુ સહી એમ ક્રમ મનમાહિ રહી ૪૩
મોટા બિબ પ્રતિબ કાજ, તેહની ઇહ ૧ થઇ મુખ અજ
વેગિ સ્વામી પ્રતિષ્ઠો બિબ ધમ કાર મ કરો વિલબ ૪૪

મહુરત સાર ગ્રહી તન ત્યાંહિ, ઉઠ્યા માડ્યો પારણું માંહિ,
કનક રત્નમણિ રૂપા તણા, બિંબ ભરાવ્યા ભૂપિ ઘણા ૪૫
પીતલ કાષ્ઠ અને પાષાણ, કીધા બિંબ તે માન પ્રમાણ
બિંબ પ્રતિષ્ઠા કરતો સાર, કનક કોડિ વ્યય કરત અપાર ૪૬
સંઘ ચતુર્વિધ જગમાં સાર, ભૂપતિ ભગતિ કરઇ અપાર
વેદ મુદ્રિકા શાલૂ સાર, ચીર પટોળા ન લહે પાર ૪૭
પાગ સામટુ નિ ધાબડી, દીઇ કમાય અનિ પાવડી,
કાંબિ પરગડું ઇમ જનધાર, ભોજનભગતિ તિહાં કરઇ અપાર ૪૮
એણીપરિ લખમીનો વ્યય કરે, ભોગ મંડપ ઘાલ્યા સિરઇ,
દીપક તોરણ દીપક બહુ, ચિત્ર ચંદરૂઆ નિરખઇ સહુ ૪૯
પવિત્ર પીઠિકા તિહાં એક કરી, જીન પ્રતિમા તે ઉપરિ ધરી,
સનાત્ર મહોત્સવ શ્રાવક કરઇ, સુકૃત ભંડાર તે પોતે ભરઇ ૫૦
ભોજન વેળા મુહુર્ત જસે, આહાર આચાર્ય બેઠા તસે,
બાલચંદ્ર ઘરી ઉપરિ ઠવ્યો, અજયપાલ તિહાં આવી લવ્યો ૫૧

સ્વામી મુહુર્ત્ત વેલા થઇ, અજન હેમ કરે ગહગહી,
પ્રતિમા સકલ પ્રતિઠ જસે, ભીમ વાણીઓ આવ્યો તસેં. ૫૭
હાથિ પ્રતિમા પીતલ તણી ધાયો વેગે નિજ ગુરૂ ભણી,
સ્વામી બિબ પ્રતિષ્ઠા કરો, રોગ શોક જીમ જાઇ પરો. ૫૮
હેમસુરિ બોલ્યા ગહગહી. શ્રાવક મુહુર્ત્ત વેલા ગઈ,
એણે વચને ભીમો થયો દીન, ધીગ ધીગ માનવ હુ પુનિ હીન. ૫૯
પૂણ્યે હીણો ખેતી કરઇ, બલદમરે સુકવણુ પડે,
પુણ્યહીણુ ભોજન શુભજમઇ, કે નજરઇ કે પાછુ વમઈ ૬૦
તિકુ પુણ્યહીણો નર સહી, મનની ઇચ્છા મનમા રહી,
ભલા મનોરથ સહુને ગમે, પુણ્ય વિના મનમા સમેં. ૬૧

કવિત્ત.

મન જાણઇ મયગનઈ ચહુ, હયવર પાય પરહુ;
પોઢુ પલગ પાલખી, અમૃત આહારતો ભખું.
સ્ત્રી આવી લાગુ કઠિ, મોહોલિ'માહિ કર વાસ,
ઉચ્ચ વસ્ત્ર તે અગે, ચદન બાહરમાસ.
પૂણ્ય તો પોતે નહી આતમ તો ઇચ્છઈ ઘણુ;
કવિ ઋષભ કહઇકિમ પામીઇ, [૧]પુણ્યહિણુ પોતાતણું. ૬૨

કવિત્ત.

મન જાણઈ મહીલા વરૂ, નરપતિ થઈ નવખંડિ,
સીસ છત્ર ચમરહ ચ્યાર, ચહુ તો ચચલ સંઢિ.
કુસુમ બોહોલા સિસિ, નાટક નીતિ નીરખી જઈ,
આય વઠિ' અતિ ઘણો, ગહદ વસ્તુ મોહવિ મેવિ જઈ
પુછી કાજ સહુકો કરઈ, સુખ મન ચિતિ ઘણુ,
ભીમ કહે કીમ પામીઇ, પૂણ્ય નહીં પોતાતણુ. ૬૩

૧ દશા નહિ

દુહા.

પુણ્યવંતા નર તે સહી, મનોરથ [1]ઉત્તમ ફલંત;
પુણ્યહીણુ પ્રાહિં વલી, વાંચ્યાં તે ન મિલંત ૬૪
મનમાં ઇછા બહુ કરઇ, કરી ન શકે શુભ કાંમ;
સુપુરૂષ કાજ સઘલાં કરઈ, રાખેં મુખની માંમ. ૬૫
દાંન શીલ તપ ભાવનાં, કીધાં કાંચન બિંબ;
શ્રીજીન ભવન કરી ગયા, રહ્યા તે કીરતિ થંભ. ૬૬

કવિત્ત.

પ્રથમ પોહ્ન બિંબ, ભલઇ ભાવ ભરાવ્યા;
ઉતુંગ ઉંચ્ચ પ્રાસાદ, જીન ઉછવ કાજ કરાવ્યાં,
સેત્રુંજગિરિ તિરથ જઇ, દાંન સુપાત્રહ દીનો;
દીન ખીન ઓલખી. અન્ન ઉધારી કીનો,
સત્ય શીલ તપ તપ્યો, પુણ્યશીલ પ્રભાવના;
ભીમ કહે નર તે સહી, આપ્રી વપરી ધાનના. ૬૭

દુહા.

ધાન તણાં વપરી સહી, ભીમ કહઈ સુખિં આપ;
સુકૃત સોય નીધું નહી, ઉદર ભર્યું કરી પાપ. ૬૮
મુનિવર મુખિ એ તુ સુંણ્યુ, જેહનું શ્રાવક નાંમ;
કર્મે યોગિં નિધન હુઓ, તોહું કરઇ દો કાંમ ૬૯
પ્રતિમા પીતલ કાષ્ટની, સોય અંગુષ્ટ પ્રમાંણ;
દેવલ સોય કર એકનુ, શ્રાવક સોય સુજાણ ૭૦
અસ્યું વયન શ્રવણે સુંણી, લીધી પ્રતિમા એક;
આવ્યો અંજન કારણિં, પણિ શિર ઉપો લેખ. ૭૧

---

[1] તમ.

ચઉપઈ.

અસ્યાંવચન નર ભાખઇજસિં, ગુરનેં કરણા આવી તસેં;
દેખો શ્રાવકનો અતિરાગ, આલસ કર્યાનો નહિ લાગ ૭૨
અસ્યું વિચારી હઇડા માંહિં, હેમે ચેયો તેડચો ત્યાંહિ;
મૂહુર્ત્ત છાયા છઇ કાંઇ છતી, બોલ્યો બાલચંદ્ર તવ યતિ. ૭૩
સ્વામી હવડાં મહુર્ત્ત ખાર, કહતાં ચૂકો પહિલીવાર,
હેમેં નિરખી જોયું જમે, ભદ્ર મુખિં મૂરત પડયું તમેં. ૭૪
હાથ ઘસઇ મુનિ બેઠાં ત્યાંહિં, ખિણ ખેદ હુઓ મનમાંહિં;
દુસમન ચેલો મઈ નવિ લહ્યો, સાપ થઇ નઈ સાંમો રહ્યો. ૭૫
અગ્નીસાપ જલ સ્ત્રી હથીઆર, મ કરો ચોર તણો પતીઆર;
દુસમનથી બીહનો નવિ રહે, તે દુખ જગમાં સઘળું લહે. ૭૬
દુસમન ચેલો માહરો જેહ, ધર્મ મિત્ર કરી જાંણ્યો તેહ;
વયરીનો આંણ્યો વિશ્વાસ, પાડયો મુઝ માડી મૃગ પાસ. ૭૭
હું જગમા મોટો નિરબુદ્ધ, માંજારીઅ ભલાવ્યુ દુધ;
વન ભલાવ્યું જે વાંનરાં, તે માનવ જગિ મૂરખ ખરાં ૭૮
હું મુરખનેં હું અજ્ઞાન, અંતકાલ મુઝ નાઠી સાંન;
દુસમન તણઈ ભલાવ્યું કાંમ, લાહાબો ભખી મુખ કીધું સ્યામ. ૭૯
કેતુ એક દુસમન માંહિં કરું, ધર્મ કાજ હવઈ આદરૂં;
અવસ્ય ભાવિ પદારથ જેહ, દૈવે ટાલ્યો ન ટલિં તેહ. ૮૦
જીનવરેં જીવ દયા પ્રતિપાલ, સમો શરણિં બાલઈ ગોશાલ;
બ્રહ્મદત્ત નયણાં ગયાં નીકળી, અવસ્ય ભાવિ પદારથ વળી. ૮૧
નીચ કુલિં ગતિ જીનવર થઈ, વીર દેશના નિષ્ફલ ગઇ;
ચંદ સૂરજ મૂલગેજ વિમાંન, અવસ્ય ભાવિ પદારથ માંન. ૮૨
ચરમેંદ્રો હુઓ ખિણખેદ, મલ્લી નાથ પામ્યા સ્ત્રી વેદ;
યુગલ નારકી હુયા જેહ, અવસ્ય ભાવિ પદારથ તેહ. ૮૩

એક સમે એકસોતે આઠ, ઉત્કૃષ્ટિ દેહી સિદ્ધિ ગતિ વાટ,
અસંયતિ પૂજાણા બહુ, અવસ્ય ભાવિ પદારથ સહુ. ૮૪
અમર કંકાનગરી હુઓ હેવ, શંખઈ શંખ મિલ્યા વાસુદેવ,
એમ નોહિ એ કેમ હવ્યુ, અવસ્ય ભાવિ એહનેં સભવ્યુ. ૮૫
શ્રીજીન સ્વામી વિચરઈ જીહા, મારી ન મરગી ઇત ન નિહા,
વીર વિચર્યા રાજગૃહી જસે, મહિષ પચરણે મારિ તસે, ૮૬
તો અતિશય ચોતીસ ન ગયા, પાત્રીસ ગુંણ્ય વાણીના રહ્યા,
અવસ્ય ભાવિ પદારથ વલી, તે ટાલી ન સકઈ કેવલી ૮૭
તો હું હેમ કહઈ સુ કરૂં, ફોકટ દુખ હઇઆમા ધરૂં,
ખિણુ ખેદ હવુ ગુણુ કાજી, હેમઈ ચિંતા કીધી ત્યાજી. ૮૮
એમ મન વાલી અજન કરઇ, ભીમા હાથિ જીનપ્રતિમા ધરઈ,
તુઝ ઘરિ ઋદ્ધિ ભરાસ્યઇ મહી, પુણ્ય કાજ કરજ્યો ગહગહી ૮૯
અસ્યુ કહી મુનિ હેમસુરિંદ, વેગે તેડ્યો કુમરનિરંદ,
જીન મદિર પ્રતિમાનો ભગ, છઠિ માસિ વિણુમઇ તુઝ અગ ૯૦
હેમ(આયુ)વચન અવ્યુ હુ કહું, તેણુઇ દુખિં નવિ રોઉં રહું,
પણિ મુઝને બીજુ દુખ બહુ. તુહ્ય જાતે શ્રેય જાસેં સહુ. ૯૧
કુણુ કરસ્યઈ પસુઆની સાર, કેહીપરિ હોસ્યઇ મુનિવર વિહાર,
તીર્થ માત્ર શુભ કરણી જેહ, તુહ્ય જાતે ભીદાસઈ તેહ ૯૨
એક છત્ર જઇનમઇ રાજ, કોડિ બદ્દ હુઆ શુભ કાજ,
જીનપ્રતિમા જીનભવન અપાર, કુણુ કરસ્યઇ હવઈ તેહની સાર ૯૩
સાધુ સાધવી શ્રાવક જેહ, કુણુનેં દુખ જઈ કહઇસ્યઈ તેહ,
પૌષધમાના પુણ્યના ઠામ, તુઝ વિણુ વણુસઇ ધર્મના કામ ૯૪

દૂહા.

ધર્મકાજ વિણુસઈ સહી, નૃપ જાતા પરલોક,
હેમ કહઇ તેણુઈ કારણુઇ, હુ મનિ ધરતો શોગ. ૯૫

ઢાલ

રાગ-ત્રીપદીનો

આસ્યા વચનસુણીયાજ રકાનિ, મન વચન કાયા શુભ ધ્યાનિ,
નૃપ વરસે બહુ દાને, હોરાજના નૃપવરસેઅંહુંદાને આ ૯૬
આરાધના કરઈ દસહ પ્રકાર, અતિચાર આને નત બાર,
ખામણુ કરઈ તેણીવાર હો-રા ૯૭
વોસરાવઇ નૃપ પાપ અઢારો, તેહનો તુઝ ભાખુ અધિકારો,
સુણુજો પાપ વિચારો-હો-રા ૯૮

દૂહા.

પાપ વિચાર [1]વલી કહુ, જેહથી દુખ અત્યંત,
તેહ મારણિ પાતગ તજે ર મમ હણુજ્યો જંત. ૯૯

ઢાલ

રાગ-કેદાર ગોડી-સુર સુંદરીનો-એ દેશી અતી દુઃખ દેખિ કામની-એ દેશી

પ્રાણઘાત તે નવિ કીજીઇ, અલીવચન તેમ ન ભાખિ,
પરધન દેખી પ્રાણીઆ, વલીતુ મનરે નર થીરથ્રી રાખિ ૧૦૦
ઉત્તરતે ચોગતિ મોઝારિ, તેણે રામો નિ મન હારિ,
પ્રાખિ પાપ અઢાર નિવારી, પ્રાગ્ણીડા ભાઈ! આપઈઆપ વિચારી,
હો પ્રાણીડા આચરી ૧
સ્ત્રી સંગ સેવા ગમીઈ, દ્રવ્ય તણી મૂર્છા જેહ,
અતિક્રોધ મનથી મુકીઇ, સુખ લહીઈ આનમ દેહ-હો પ્રા ૨
અતિમાન માયા પરિહરો, ટાલજ્યો ત્રિવિધે લાભ,
મોહમસ્ત સુખ નવિ જોઈઈ, જેસુગતિજાતાકરઇ ખોભ-હોપ્રા. ૩

---

[1] વવરી.

દ્વેષ કલહ તે નવિકીજઇ દીજઇ નહીં જ કલંક,
ચાડી તે ચિત્ત નિવારજે, તુ તોહો જોગેમનમાહિ સુશંક હોય॥ ૪
રતિ અરતિ તે પરહરે, પરતણા અવરણવાદ
માયા મૃષા તે નવિ બોલીઇ, નવિકીજઇરેમિથ્યાતનિમાદ રે પ્રા ૫
દશ આઠ પાતક ઓલખી વારતો આતમ આપ
મિચ્છા દુક્કડ તે દેઅતો, જે લાગારે ભવિભવિપાપ-તો પ્રા ૬

દૂહા

પાપ અઢાર આલોઅતો, કરતો આતમસાર,
પાપભીરૂ પ્રાણી નર, શરણ કરઇ તિહાં ચ્યાર, ૭

ચઉપઇ

ચ્યાર સરણ મનમાહિ ધરઇ પહિલુ સરણ અરિહંતનુ કરઇ,
અરિહંત તે હણતા કર્મઆઠ, જે પામ્યા પંચમગતિ વાટ ૮
જેહના અતિશય છે ચોત્રીસ વાણીગુણ જેહને પાંત્રીસ,
દોષ અઢાર રહીત ભગવંત શરણ કરઇ એહવા અરિહંત ૯
બીજુ શરણ કરતો સિદ્ધતણુ અનંત સુખ જસ વર્ણવ ઘણુ,
અનંતદર્શન જ્ઞાન અનંત અનંત વીર્ય સિદ્ધને સહિત ન ૧૦
ત્રીજુ સરણ કરતો સાધુનુ સમકિતસીન શુદ્ધ જેહનુ
પંચ મહાવ્રત પાલણહાર પંચસુમતિ ત્રણ [1]ગુપતિજ સાર ૧૧
ચોથુ સરણ કરતો ધર્મનુ, જ્ઞાની સરૂપ કહ્યુ તેહનુ
જીવઘાત અનિ ચોરી નહીં પરદારા જીન વારઇ મહી ૧૨
અસ્યા સરણ ચ્યારેમનિધરે, દુકૃતતણુ નિંદેવુ કરઇ
પ્રાણઘાત અનિ ચોરી જેહ પરનારીના પાતક તેહ ૧૩
પાપિ પરિગ્રહી મેલ્યો લક્ષ ખાવો અનંતકાય અભક્ષ
પાપ નિપજાવિ કીધો આપ, લાગા અનર્થદંડના પાપ ૧૪

---

૧ વિચાર.

સામાયક પોષધ વ્રત ભંગ, નિંદુ પાપ કર્યાં અસંગ;
દેતાં દાન કર્યું અંતરાય જે મેં દુહવ્યા માતપિતાય. ૧૫

થાપણ મોસો કુડકલંક, ખુતો પ્રાણી પાતગપંક;
આસાતના જે કીધી ઘણી, અરિહંત,સિદ્ધ,મુનિ,ધર્મહ તણી ૧૬

જ્ઞાન દર્શન નેં ચારિત્ર સાર, આશાતના કીધી બહુવાર;
આચાર્ય ઉઝવાય નેં યતી, આસાતના તિહાં કીધી અતિ. ૧૭

સાધુ, સાધવી,શ્રાવક, શ્રાવિકા, ૩લઇ જીવ આસાતનાથકા;
દેવી, દેવ, જીન પ્રતિમાં તણી, આસાતના કીધી જે ઘણી. ૧૮

ઇહિલોક પરલોકહ પંથ, આસાતનાથી બારે જંત;
આભવ દુઃકૃત નિંદુ આપ, આલોઉ પૂરવભવ પાપ. ૧૯

ભવભવિં પાતગ લાગિં જેહ, કુમારપાલ નૃપ નિંદઇ તેહ;
પરવિં જીવ એકેંદ્રીમાંહિ, તરૂઅર લોહહુઓ વલી ત્યાંહિ. ૨૦

લોહતણાં હુઆં હથીઆર, પશુનર કહિ તેહની ધાર;
પાપો પગરણ હુઆં વલી જેહ, આગુઈભવિં વોશરાવું તેહ ૨૧

કાપી તરૂઅર સુલી કરી, વાહણ યંત્ર ઘાણી થઇ ફરી;
ઉખલ મુશલ દેહ અધિકરણ, નૃપ વોશીરાવઇ રાંની મરણ. ૨૨

વોણુ જાતિમાંહિં ઉપનો, તેહનેં તણો સુત્ર નિપનો;
તેહનાં પાસાં ગુંથ્યા જાલ, તે વોશીરાવઇ નર ભૂપાલ. ૨૩

ભમતાં જીવ થયો સુરસાર, તિહા મે કીધો ભોગ અપાર;
પસુ પુરૂષ બાલક સ્ત્રી છલ્યાં, ને પાતગ આલોઇં ટલ્યાં. ૨૪

પરમાધામી સુર હું થયો, પાપ કરતો ભવ મુઝ ગયો;
મારી વિંધ્યા બાલ્યા નારકી, કાપી જીવ કર્યાં તિહાં દુખી. ૨૫

કર્મે યોગઇ હુઓ નારકી, વઢયો સબલ તિહાં ક્રોધ રાખી;
શસ્ત્ર બાંણ વિકુરવી ફરી, છેદ્યા નારકી ક્રોધ ભરી ૨૬.

સંયમ યુક્તા સત્યરે; કાયા મન વચન.
મુનિવર થિરકરી રાખનો એ; ૫૦
સીતાદિક પરિસહરે, મરણાંત ઉપસરગ.
સોય ખમઈ ઋષિરાજીઓએ. ૫૧
ગુણ સત્યાવીસ એહરે, હું પણિ અનુમોદું;
દેશવિરત તિર્યંચ તણી એ. ૫૨
શ્રાવકના વ્રત બારરે, હું પણિ અનુમોદુ:
ગુણગાઉ મુનિવર તણાએ ૫૩
દેવનું દેવપણું અરે. હું પણિ અનુમોદું;
ભગતિ કરઇ સાસન તણી એ. ૫૪
જીવ નારકી પાસરે, સમકીત છે ભલું;
હું અનુમોદું તે સહી એ. ૫૪
હવઇ સેસ જે જીવરે, એહથી અન્ય વલી;
હું અનુમોદું તેહનું એ. ૫૬
દાંન રૂચિ ગુણ જેહરે, હું પણિ અનુમોદું;
વિનય ભલો જસ એહમાં એ. ૫
અલ્પ કષાઇ જીવરે, પરને ઉપગારી;
ભવ્યપણું અનુમોદીએ એ. ૫
જીવ દયાલુ જેહરે, દાખિણી દેહમાં,
પ્રિયભાંખી અનુમોદીય એ. ૫

પૃથિવી કાયમાંપઈડો સહી, તિહાં મુઝ દેહની પ્રતિમા થઇ.
જલનોજીવ હુઓ ભૂપાલ, નિહાં પ્રતિમાને હુઇ પખાલ; ૬૨
અથવાપાત્રતણુઈમુનિનીર, ને અનુમોદું આપ શરીર;
પુણ્યકાજ હુઇઅગ્નિહકાય, તેહથી ધૂપ જીનવરનેં થાય. ૬૩
વાઉકાય વસ્યો મુઝજંત, તેહથી સાતા મુનિજન સંત;
ચંપક જાય અને કેવડો, જીન મસ્તગિં ચઢતાં ગુણવડો. ૬૪
એ ભવિ ભમતાંવાર અનંત, ધર્મોપગરણ દેહનું હુંત;
હુ અનુમોદું તે પણિ સહી, ભલી ભાવના રાખું વલી. ૬૫
જીવઇ ભમતાં ચઉગતિ લહી, સઘલ વેદના તિહાં પણી થઇ;
અસ્યું વિચારી થિર મન કરઇ, એહવી ભાવના હઇડઈં ધરઇ. ૬૬
આરાધના અણુસણુરૂપ ધરઇ, જેહથી શિવ ગતિ સુરગતિ વરઇ;
ભૂપ ઓલખઈ આલમ મરણ, રાખિં મનિ નવકારજ સરણ. ૬૭
અડસઠિ અક્ષરનો નવકાર, એકસઠિ અક્ષર તિહાં લઘુ સાર;
ભારે સાતને નવપદ લહું, આઠ સંપદા તેહની કહું. ૬૮
સાત પદે થઇ સંપદા સાત, આઠમ નવ પદની કહું વાત;
બેહુ પદ થઇ એક સંપદા, એ નોકાર ગણો તુહ્મ સદા. ૬૯
ન કદિનાં નિર્મલ હોઈ આપ, ટાલઇ સાત સાગરનું પાપ;
આખુંપદ ઇછાઈ ગુણઈ, પચાસ સાગર પાતગ હણઈ; ૭૦
આખો જે ભાખઈ નવકાર, તેહના પુણ્ય નણો નહી પાર;
પંચ સહ્યાં સાગરનુ કહું, પાતગ સહી તેણઈ અપ હર્યું. ૭૧
વલી કેહવો છઇ શ્રીનવકાર, દુખ ટાલઈ સુખ દીઈ નીરધાર;
સોસઈ સંસાર રૂપ ઉદધી, સુખ તરૂઅર તસ ફુલઇ વધી. ૭૨
એહનો જગમાં શ્રીનવકાર, કામ કુંભ અમૃત પેં સાર;
કાંમ ગવિ ચિંતામણી સમો, શ્રીનવકાર સુરતરૂ અભિનવો. ૭૩

રાજ ઋદ્ધિ પામ્યા ઓ સાર, સુરના ભોગ અનતીચાર.
પણિ જગિ દુલહો શ્રીનવકાર, જે ઉતારે પેલે પાર. ૭૪

ઇહ લોકિં સુખનો દાતાર, શિવકુમારનો સુણો વિસ્તાર,
રત્નપૂરીજ વસઈ વાણીઓ, યશોભદ્ર શ્રાવક જાણીઓ ૭૫

શિવકુમાર નર તેહનો પુત્ર, તેણે નવિ રાખ્યુ ઘરસૂત્ર,
સાત વ્યસન સેવે દુર મતિ, ધર્મ, દેવ, નવી જાણઇ યતી ૭૬

ચારો પુત્ર ધરિ વાધઈ જસે, યશોભદ્ર ધરડો હુઓ તમે,
અંત સમય જવ તેહને થાય, પુત્ર પિતા નઈ પાગિ જાય. ૭૭

સ્વામી શિખ દીઓ કહો કામ યશોભદ્ર નર બોલ્યો તામ,
શિવકુમાર સુત એતુ કરે, શ્રીનવકાર સદા મનિ ધરે. ૭૮

અસ્યુ કહી શુભગતિ લહઇ સાર, મનવિણ સુતે શિખ્યો નવકાર,
અનુક્રમઈ દિન કેતા જાય, ધન ખાધુ ને નિર્ધન થાય. ૭૯

તામ ત્રિદંડી મિલીઓ એક, નામી સિરસ ને કર્યો વિવેક
સ્વામી લખમી જોઈઈ આજ, સોય કહઇ તુઝ સારૂ કાજ. ૮૦

કાલી ચઉદસનો દિન જસઈ, મરતગ એક અણાવ્યુ તસઈ,
લેઇ ગયો સમસાન મઝારિ, મસ્તગ હાથિ દિધી તરૂઆરી ૮૧

કુમરતણે કહઇ કહ્યુ અછો, મરતગ પાગ ઉતારયો તછો,
મન જાપ કરૂ એકલો, જીમ એ પુરિસો થાઇ ભલો ૮૨

અસ્યુ વચન જવ જોગી કહઈ, નિશ્ચલ મન નરનુ નવિ રહઈ,
મકરે પડીઓ જાણ્યુ જમે, શ્રીનવકાર સભાર્યો તસેં. ૮૩

ત્રિદંડીઓ આરાધઇ મંત, સબ ઉઠી ધાઓ કરત
નવપદ સાથિ નગાવઈ મડઇ, ફરી મરતગ પાછુ પડઈ, ૮૪

મંત્ર જમાડ્યો બીજી વાર, પડઈ ભૂમિ કરવા જાઈ પ્રહાર.
ત્રિદંડીઓ પૂછઈ તેણીવાર, કરગો મંત્ર તુ જાપઈ કુમાર. ૮૫

કુમાઈ કહઈ નવિ જાણું કસ્યું. ત્રિવંડીઆ મન સાચું વસ્યું;
ત્રીજીવાર જગાવ્યો મંત, મસ્તગ' યોગીનઈ મારંત, ૮૬
પુરિસો સોય હુઓ અતિભલો, ખણિ ભૂમિ ધાલ્યો એકલો.
આવી નગર ધણીનઈં કહઈ, વલી વૃત્તાંન સુંણાવ્યો સહી; ૮૭
રાય કહઇજ્ન પુરિસો ગ્રહઈ, પુણ્યઈં પાંમ્યો સુઝ સ્યું કહઈં;
ભૂપતિ વચન શ્રવણેં સુણી, પુરિસો તે આપ્યો ઘરમણી. ૮૮
ખાઈ ખરચ્યઈ વસ્ત્ર પાર, પરતક્ષ ફલીઓ શીનવકાર;
અનુક્રમિં તેણુંઇ ચારિત્ર ગ્રહ્યો, કર્મ હણીને સુગતિં ગયો. ૮૯

દૂહા.

સુગતિં ગયો નર તે સહી, ફલીઓ તમ નવકાર;
વલી જીનદાસજ વાંણીઓ, સુર કરતો તસ સાર. ૯૦
લેઇ બીજોરં આવીયો, મુખિં જપતો નવકાર,
બલરાજા તવ હરખીઓ, સકલ લોક જયકાર. ૯૧
તે જીનદાસ સુગતિં ગયો, આરાધી જીનધર્મ;
એક વલી સુધી શ્રાવિકા, ફવિઆં નવપદ પરમ. ૯૨
નામેં નારી શ્રીમતી, જપતી શ્રી નવકાર;
મણીધરની માલા થઇ, [1]તેહનો ગંધ અપાર. ૯૩
ઇમ અનેક સુખ [2]પાંમીઆ, ઇહિલોકે બહુ જંત;
પરલોકિં પ્રાણી ઘણા, પામ્યા સુખ અનંત. ૯૪

ઢાલ.

રાગ ગોડી—એણીપરિં રાજ કરંતરે—એ દેશી.

આગેં હુંડિક ચોર રે, સો સુખ પાંમીઓ;
પરમવિ યક્ષ થયો ભલો એ. ૯૫

---

૧ સુગંધ ૨ સુખિયા થયા.

જેણઇ દીધો નવકાર રે, મિત્રિ જીણદાસ;
સોય પુરૂષ સંકટ પડયો એ. ૮
આવ્યો હુંડિક યક્ષ રે, શિલા તે વિકુરવી;
કહઇ ચકચૂર મથુરા કરૂં એ. ૯
ભૂપઇ જોડી હાથ રે, સ્વામી મગ હણો;
કહિણુ તુહ્મારૂં કીજીઇ એ. ૧૦
બોલ્યો સુર શુભ વાંચુરે, પૂરવ દિસિં જઇ;
એક પ્રસાદ કરાવીઇ એ. ૧૧
ભૂપિં માન્યું તાંમરે, ભવન કરાવીઓ,
હુંડીકરૂપ ઘડાવીઓ એ. ૧૨
ગજ ખંધી જીણદાસરે, ચામર ઢાલંતી;
મથુરામાહિ ફેરવ્યો એ ૧૩
કીધું તેહનું રૂપરે, હુંડિક આગલિ;
શ્રીનવકાર સુણાવતા એ. ૧૪
વાજઇ ઘંટા નાદરે, પુરજન રાયસ્યું;
ઉછવ કારણિં આવતાં એ. ૧૫
જસ વાંધ્યો જીણદાસરે, અને વલી હુડીકનો,
શ્રીનવકાર તણઈ ગુણે એ. ૧૬

દુહા.

શ્રીનવકાર તણઈ ગુણઇં, સુખ પાંમ્યો એક ચોર;
ચંડપિંગલ નામેં સહી, કરતો પાપ અઘોર. ૧૭
વસંતપૂર નગરી ધણી, જીતશત્રુ રાજા ત્યાંહિં;
રાણી ભદ્રાનો વલી, હાર ચઢિં નર ત્યાંહિં. ૧૮
કલાવતી ગણિકા તણઇ, ચોરઇ દીધો હાર;
તે પહીરી જવ નીકલી, નૃપ જાંણ્યો તેણીવાર, ૧૯

જેણઇ દીધો નવકાર રે, મિત્રિ જીણદાસ;
સોય પુરૂષ સંકટ પડ્યો એ. ૮
આવ્યો હુંડિક યક્ષ રે, શિક્ષા તે વિક્રુરવી;
કંઠિ ચકચૂર મથુરા કરૂં એ. ૯
ભૂપઇ જોડી હાથ રે, સ્વામી મગ હણો,
કહિણુ તુહારૂ કીજઇ એ. ૧૦
બોલ્યો સુર શુભ વાંણિરે, પૂરવ દિસિં જઇ,
એક પ્રસાદ કરાવીઇ એ. ૧૧
ભૂપિં માન્યું તાંમરે, ભવન કરાવીઓ,
હુંડીકરૂપ ઘડાવીઓ એ. ૧૨
ગજ ખધી જીણદાસરે, ચામર ઢાલંતી;
મથુરામાંહિ ફેરવ્યો એ ૧૩
કીધું તેહનું રૂપરે, હુંડિક આગલિ,
શ્રીનવકાર સુણાવતા એ. ૧૪
વાજઇ ઘંટા નાદરે, પુરજન રાયસ્યું;
ઉછવ કારણિં આવતાં એ. ૧૫
જસ વાંદ્યો જીણદાસરે. અનેં વેકી હડોકતો.

તસ્કર ગ્રહી સૂલી દીઓ, ગણિકા દીઇં નવકાર,
ભદ્રાકુખિ ઉપનો, પૂરંદર સોય કુમાર ૨૦
રોતો રહઇ વની તે નહી ગણિકા આની ત્યાહિ,
ચડપિંગલ કહી તેડીઓ, જ્ઞાન દેવુ ખિણમાહિ ૨૧
આગલિ બહુ સુખ ભોગવી, આરાધી જીન ધર્મ,
પુરંદર સોય મુગતિ ગયો, ટાલિ આદિ કર્મ, ૨૨
અનેક જીવ મુગતિ ગયા, શ્રીનવકાર ગણતા
રાજકુલિ રાયસિંઘ હવો, બીજ પુલિંદહ જંત ૨૩
નારી તેહની ભીલડી, ગણતી શ્રીનવકાર,
પદ્મરાય પુત્રી હવી, મુગતિ તણી ભજનાર ૨૪

મોક્ષતણો જે અરથી હોય, મધ્યમ અંગુલીએ ગુણઇ સોય;
બીજી ત્રીજી સંસારહ કાજ, ઋદ્ધિ રમણી તે આપઇ રાજ. ૩૩
એહવો જગમાં શ્રીનવકાર, કુમારપાલ નિત્ય ગુંણે અપાર;
આરાધના એ દસવિધ કહી, નિશ્ચલમનિં આરાધઇ સહી. ૩૪
શ્રાવક શુદ્ધ આરાધના કરઇ, બારમિં દેવલોકેં અવતરઇ;
જઘન્યથકી પહિલઇ સુર થાય, મધ્યમ ભેદ કહઇ જીનરાય. ૩૫
બીજા થકી આઠી ભવ કરઈ, ઇગ્યારમા લગઇ જઇ અવતરઈ;
યતી હોય તો મુગતિ જાય, જઘન્ય થકી પહિલઈ સુર થાય. ૩૬
મધ્યમ બીજઇ ભવ કરઈ, અનુત્તર વિમાન લગિં અવતરઈ;
તેણઇકારણિં આરાધના અસી, કુમારપાલ કરઇ ઉલ્લસી. ૩૭
દશ પ્રકાર આરાધના કરઈ, પાપ કર્યાં વદને ઉચ્ચરઈ;
અરિહંત સિદ્ધ સાધુની સાખિ, કહઈ રાય મન નિશ્ચલ રાખિ. ૩૮
પાપકર્મ સુર સાખિં કહી, આતમ સાખિં નૃપ નિંદઈ સહી;
એમ આલોતા પાતિગ જાય, ભારવહી પરિં હલુઓ થાય. ૩૯
લાજેં અભિમાને નવિ કહેં, જ્ઞાનમદે મનમાં સલ્ય રહે;
આલોઇ ન શકેં તે ગુરૂનેં, ચોગતિનાં દુખ હોસે તેહનેં. ૪૦
મરૂ સાપવિખ જે નવિ કરે, ભવસઅ મરણ દુખ તેહથી સિરે;
દુર્લભ બોધી તે નર થાય, અનત સંસારી કહઇ જીનરાય. ૪૧
તેણઈ કારણિં સમસ્યમમ મરો, રખે કોય નીઆણું કરો;
ઋષભદેવ જીનાદિક જેહ, નવઇ નીઆંણાં વારઈ તેહ. ૪૨

ઢાલ.

કાયાવાડી કાંરમી–એ દેશી રાગ મલ્હાર

નીઆંણાં નવ વારઇ જે, મમ માગીસ રાજ;
ઉપશમ મનિ વંછિત, સહી વિણસઇ કાજ નીઆ.–ની. ૪.

નારીપણું નવિ છાંચ્છઈ, નરનો માગે અવતાર;
કાંમ ઘણો મમ વંછજે, નહી તેહમાં સાર–ની. ૪૪
કાંમ ઇછા મમ કરો, કામનોહિ ત્યાંહિ;
મૂરખપણું નવિ ઇચિઈ, દારિદ્રદ ત્યાંહિ–ની. ૪૫
નીઆંણાં નવ એ કહ્યાં, પહિલાં ખટ જોય;
નરનારિ મનિ ધારતાં, સમકિત નવિ હોય–ની. ૪૬
કાંમ ન હોઇ મન વાંછતાં, દેસ વિરતિ ન થાય;
મૂરખપણું મનિ ઇચ્છતાં, ચારિત્ર પલાય–ની. ૪૭
દરિદ્રપણું મનિ ઇછતા, જીવ સુગતિ ન જાય;
તેણંઇકારિણિં નૃપ તિહાં વલી, મન રાખઇ હાંહિ–ની. ૪૮
નીઆણાના જીન કહઈ, જોજે ત્રિણિ પ્રકાર;
રાગ દ્વેષ મોહિં કરઈ, વાધઇ સંસાર; ૪૯
ગંગદત્તિં રાગે કર્યું, દ્વેષિ વિશ્વભૂતિ
ચંડપિંગલ મોહિં કરઈ, સંસારિ ખુંતિ–ની. ૫૦
તેણઈ કારણિ જીનવર કહઈ, નીઆણાંજ અસાર;
પ્રાર્થના વલી કીજઈ, તે ભાખી વલી ચ્યાર–ની. ૫૧
દુખમાઆરાનો ખય હજ્યો, ખય કરમનો જાંણી,
સમાધિ મરણ સુપરિ હજ્યો, સમકિત મનિ આંણિ–ની. ૫૨

ઈંદ્ર ગુરૂ સુર ત્રાયત્રયસંક, તિહાં ન ઉપજાઈ મોટા વંક;
પૂરવ ચઉદ ન આવઈ ઉદઈ, નવ પૂરવ ભણતાં જીન વદઈ. ૫૫
અભવ્ય ઈંદ્ર ન થાઈ વલી, દીક્ષા તસ નવિ દીઈ કેવલી;
જીનશાસન યક્ષ યક્ષિણી, અભવ્યઇ તેહતણી ગતિહણી. ૫૬
લોકાંતિક સુર તે નવિ થાય, સમકિતવિણુ ભવઆલિ જાય,
પાત્ર સુસાર મિલઇ કિમ તને, ચંરિત્ર ન લીઈ શુધ્ધ ગુરૂ કનેં ૫૭
અંતિં સમાધિ મરણુ નવિ હોય, આરાધના વિણુ વિણસઈ સોય
પુષ્પમાલાસુત્રેં એ કહ્યું, મિં પણિસહી ગુરૂવચને લહ્યું, ૫૮

દુહા.

સુહગુરૂવચને મિં સુણ્યું, અભવ્ય તણુંઈ નહી એહ;
ભવ્ય જીવ હલુઆ જીકો. આરાધના કરઈ તેહ, ૫૯

ચઉપઇ.

ભવ્યજીવ હઉંઓ નૃપ આપ, આતમ નિંદઈં ધોઇ પાપ;
દસપ્રકાર આરાધના કરઈ, રોતો ગુરૂચરણે સિર ધરઈ, ૬૦
તુમ્હ સરિખો ગુરૂ કિહા પાંમવો, તુઝ મુઝ પુણ્યે મેળાજ હવો;
તેં મુઝ સુકૃત દિધો જીવ, તે ઋણુ ભાખેં વહું સદિવ; ૬૧
તું સરગિ જાતાં જ અલુણુ, મેવકનેં નીઝામેં કુંણુ;
હેમ કહીઇ સાંભલિ નરપતિ, તુઝને સુલભ અછે ગુરૂજતી, ૬૨
તુઝનેં મોક્ષ સુલભ છે રાય, તુજથી વાધ્યો બહુ મહિમાય;
સદાવલ્લભ તુજનેં જીનમતી, [1]તું મુજને વિસરવો નથી, ૬૩
સકલધર્મ મુઝવચને કર્યો, આવકશ્રેય સાચો આદર્યો;
સદા ભગત તું મારો કહ્યો, તું સહી નરપતિ ઓરણુ થયો, ૬૪
અસ્યું વચન ભૂપતિનેં કહી, રામચંદ્ર થાપ્યો ગહગહી;
સીખામણુ દીધી સુભ માટેં, બાલચંદ્ર મમ દેજે પાટ, ૬૫

---

૧ રા.

સીખદિઈ મુનિવરનઈ જસઈ, વિપરીત વાત હુઇ ઈહાં તસઈ
હેમતણુંઈ માથઈ મણી જેહ, યોગી એકઈ જાણી તેહ. ૬૬

સેવા બુધ્ધિ કરઇ તે બહુ, આવરજ્યા ગુરૂ મુનિવર સહુ;
બહુપરિચો કરતો ઋષિ સાથે, મણિ મસ્તગમણિ નાવેં હાથે. ૬૭

ઘણા દિવસ એણીપરિં જાય, એક દિવસ તેણઇ લહો ઉપાય;
મુનિવર વહિરી પાછા વલેં, વેગિં જઈ યોગી તસ મિલેં; ૬૮

વિનય કરીને પૂછઈ અસ્યું, કહો મુનિવર તુમ્હોવહિયું કસ્યું
એમ કહી ઝોલીમાં કર ધર્યો, લાડુ હાથઇ ફરસજ કર્યો, ૬૯

વિખ વરૂઉ હુતું નખમાંહિ, વેગઇ પસર્યું લાડુ જ્યાંહિં;
તે લાડુ મુનિ લેઈ કરી, પોશાલિં આવ્યો પરિવરી, ૭૦

આલોઈ વેગં ગોચરી, મોદક, ઝોલી આગલિ ધરી;
ગુરૂવહિચી આપઈ શિષ્યતણુંઇ, વિખલાડુ આવ્યો આપણુંઈ. ૭૧

લેઇ આહાર ગુરૂ ઉડવા જસે, કાયા ધ્રુજણ લાગિ તસેં;
વેગિં તેડયો તિહાં હીંડીઓ, કુંણ ઘરથી આહારજ આંણીઓ. ૭૨

ચેલો કહઇ સુંણી સ્વામી-સાર, શ્રાવક ઘરથી આંણ્યો આહાર;
પણિએક વાટઈ જોગી મિલ્યો, લાડુ ફરસી પાછો વલ્યો. ૭૩

તવ મુનિવરંકહઇં,વીણુડી વાત, એણુઇ યોગી મુઝ ઘાલી ઘાત;
વિશ્વાસઘાત કર્યો મુઝ ઘણો, પારનહી એ પાતિક તણો. ૭૪

સ્ત્રી હત્યાનું મોહું પાપ, બાલ હત્યાનો બહુ સંતાપ;
બ્રહ્મહત્યા જેણઇ મારી ગાય, તે પાતિ મોહું કહીવાય. ૭૫

તેહ થકી જે પાતિગ સિરઇ, પસુઆં પુરૂષ નપુંસક કરઇ;
નિંદા થકી મોટા પાતકી, નગર દહઇ નરગેં નારકી. ૭૬

તેહથી જગિ મોહું પાત, જે નર કરતા વિશ્વાસઘાત;
ગતિ ચારિમાં તે નર ભમઇ, વિશ્વાસી જે પરને દમઇ. ૭૭

માયા વચન મુખિ બોલી કરી, પરના પ્રાણ લીધ જે હરી,
અધમ યોનિ જઈ તે ઉપજઈ' મુગતિ નારી સહી તેહને તજઈ. ૭૮
દુરગતિનારિતણો ભરતાર, યોગી પાતિગ કરઈ અપાર,
વિશ્વામી વિષ દીધું સહી, આકો આગ્યો વિદ્યા રહી. ૭૯
વીર સરિખો જે ભગવંત, સમવસરણિ બઇઠા ગુણવંત,
પાગીસ ગુણ અતિશય ચોગીસ, ગોસાલે બાળ્યા જગદીસ. ૮૦
કૃષ્ણ સરિખો રાજા જેહ, જરા કુમારિ માર્યો તેહ;
અવશ્ય ભાવી પદારથ એહ, ઇંદ્રિ ગલ્યો ન ટલિ તેહ ૮૧
[1]મુનિ વિખ વાતુ સાતઈ ધાત, ઓષધની કો મ કરો વાત,
એવાને કહઈ કાંઈ છુ અમ્હો, કહિણ અમ્હારૂ કરજ્યો તુમ્હો ૮૨
હેમ દેવાગત થાઈ જસે, ચયપણિએણિ થાનકકરજ્યોતસે,
દૂધપાત્ર ધરી મેલજ્યો, તેહમા મણી પડસિ લેહજ્યો. ૮૩
દેઇ સીખામણ ગુરૂ અણુસણ કરે અરિહંત નામ હૃદયમા ધરે,
આરાધના કરતો ઋષિરાય, પાપ ધૂછ વદી જીવપાય ૮૪
લાખ ચોરાસી યોનિ જેહ, ભમતા પાતગ લાગ્યા જેહ,

કોઇ જીવ ઉપર કીધી રીસ. તાસ ખમાવઈ નામી સીસ. ૮૫
પૃથવી પાણી તેઉવાય સાત સાત લાખ તે કહીવાય,
પ્રત્યેક વનસ્પતી તુ જોય દસ લક્ષ યોનિ તિહા પણિ હોય, ૮૬
ચઉદલાખ અનતકાય, જીવ વિણાસ્યા તેણિ ઠાય,

બેઇંદ્રિ તેઇંદ્રિ જેહ, ચોરીંદ્રી પણ કહીઇ તેહ, ૮૭
દો દો લાખ ગોનિ તેતણી, ચ્યાર લાખ નારકીની ગણી,

તિર્યંચયોનિ કહીઈ લક્ષચ્યાર, તિહા જીવ દંખ્યા કઇ વાર; ૮૮
ચઉદલાખ છઈ યોનિ માનવી, તિહા વિરાધના સઘલી હવી,
દેવ યોનિ કહી લક્ષચ્યાર, ભમતા વયર ર્ક્યા કઇવાર, ૮૯

---

1 માનુ

લાખ ચોરાસી યોની એ જોય, ભમતા પાતગ લાગા સોય,
જીવ એકેંદ્રી માર્યા બહુ, નિંદી પાપ ખમાવું સહુ ૮૦
નાવિ કેરી જાણુ અપાય, તેહ તણે કીધા મઈ ધાવ,
કંદમૂલ મે ભખ્યા સદેવ, એક શરીર અનંતા જીવ ૮૧
ગાજર સૂયા સુરણ જેહ, ખાધા કાપ્યા બાલ્યા તેહ
છેદ્યા અનંતકાય બત્રીસ તે પાતિગ છોડો જગદીસ ૮૨
વલી બિહણી બેઇંદ્રી નામિ, કોડા સંખ ગડોના જાતિ,
મેહરા પુરા ને અલસીયા, જલોહણી પાતિગ બહુ કીઆ ૮૩
વલી હણ્યા તેઇંદ્રી જીવ, માકડ કીડા કરતા રીવ
ઈંગોપ ગિંગોડા જૂઆ, જીવ ગધઇઆને કીંથુ મુઆ ૮૪
ઇઅલ ઉધઇને ધીમેલિ, આવા જીવ હણ્યા કરી ગેલિ,
માર્યા મકોડા જૂ જેહ, મિચ્છા દુક્કડ હોજ્યો તેહ ૮૫
જીવ હણ્યા ચોરિંદ્રિય ઘણા, પ્રાણ ગમાડયા વીછી તણા,
ભમરા ભમરી માખી તીડ, ડસ મગાનિ કીધી પીડ. ૮૬
ચાચણુ ઢીંકુ કંસારી જેહ હણતા પાતગ લાગા તેહ,
સોય ખમાવું જીનવર સાખિ, મન વચન કાયા થિર રાખી. ૮૭
પંચેંદ્રી સરિ દીધા ઘાય, જલ ભુરગ મહિષીગાય,
વાનર વાઘ સમના ઉંદિર, માર્યા અજયિતર કૃતિગ ૮૮
આણુઇંનવિ પહિલ્યુ ભવિ જેહ લાગા પાપ ખમાવુ તેહ,
જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર જોય, વિરાધના કીધી તિહાં હોય ૯૯
પંચમહાવ્રત મિં ઉચ્ચરી, વિરાધના મિં તેહની કરી
અથવા અતિચાર મુઝ જેહ, સિંધ સાખિ ખમાવુ તેહ ૧૦૦
અથવા પાપોપગરણ દેહ, હુ વોસિરાવું સઘલા તેહ,
ધર્મોપગરણ દેહના થયા, હું અનુમોદું અહીં શ્રી ગયા. ૧

સકલ જંતુ ખમાવુ સહી, તુમ્હો ખમાવો મુઝ ગહગહી,
મૈત્રી ભાવેં સુખ અનંત, વયર કરતા દુખ લહી જંત. ૨
જગ સઘલાને વાછુ સુખી, કોય મ થાપો જગમા દુખી,
કર્મ થકી મુકાયો સહી, મુગતિ પામ્યો ગહગહી ૩
આગી ભાવના હઇડઇ ધરઉં, ચ્યાર સરણુ મનમાહિં કરઇ;
ઇમહિં કરિ પ્રાણી જાય, ભવન પતિ સુર ભોગી થાય. ૪
સંવત એકાદશ પીસ્તાલ, કાતિ શુદિ પુનમ સુવિશાલ
તેણી રાતી જનમ્યો મુનિ હેમ, ઘરિ ઘરિ મંગલમાલા ખેમ. ૫
સંવત એકાદશ ચોપન જસેં, હેમઇ દીક્ષા લીધી તમે,
સંવત ઇગ્યાર છાસઠ્ઠ કહ્યું, [1]હેમ તણુઇ સૂરિપદ થયુ. ૬
સંવત દ્વાદશ ઓગણત્રીશ, સુરલોકિ પોહોતો મુનિઈશ,
વરસ ચોરાસી આયુ મકી, કીરતિ શોભા સઘલી લહી. ૭
સુર લોકે મુનિ ચાલ્યો જસે, અગ્નિ દહન કરઇ નૃપ તસે,
ચૂઆ ચંદન અગર સુ ધરી, મુનિ કાયા સચકારિજ કરી. ૮
ભસમ આસિકા લેતા ત્યાહિં, ખોહ પડી તન ધરતી માહિં,
હેમ ખાડ પડયુ તસ નામ, વા વા શ્રી ગુરૂના ગુણ ગ્રામ. ૯

દૂહા

ગુણ વાધ્યા શ્રીગુરૂ તણા, સફલ કર્યો અવતાર,
દયા રૂપ જન લેઇ કરી ગીઓ સુરપુર સહકાર. ૧૦
સુગુરૂ સર્ગે પધારતા, રૂદન કરઇ મૃગ મોર,
મચ્છ કચ્છ મેડક રડયા, ચકવી ચાસ ચકોર. ૧૧
નૃપ રોઇ નિહુ આસએ, ગુરના ગુણ સંભારિ,
વિરહ વેદન આનઇ ઘણુ, હઇડા મોય મઝારિ. ૧૨

---

૧ પદ મોહોચ્છવની સોના વડુ

મુનીશ્વર પુરજન મિલી, પંડિતને પરધાન
ભૂપતિને સમઝાવતા, દેખાડીજ નિદાન. ૧૩

ઢાલ

સિદ્ધ ચક્રપદ વંદો—એ દેશી—રાગ ગોડી

કેઈ દૃષ્ટાંત પંડિત કહઇ રે, સુણી નૃપ કુંમરનરિંદ,
જે અબૂઆલી આચર્યો રે, ધન ધન તેહ દિણ્ડી રે.
નૃપ મોહ વારીઇ પાછો નવ લઈ નર કોઈ રે.
ભૂપતિ અવધારિઇ—આંકણી. ૧૪

સીતા સમરઈ રામનેજી, ગોકુલ ગુણુરે ગોવિંદ.
ઉમયા સમરઈ ઇશનેજી, ઇંદ્રાણી જીમ ઇંદ્ર—ન. ૨૧
ચકવી સમરઇ સૂરનેજી, સનીને જેમ જીવ ચકોર
માતા સમરઇ બાલનઇજી, યોગી મંત્ર અઘોર—ન ૨૨
સારંગ સમરઇ નાદનઇંજી, માનસ સરોવર હંસ,
ધર સમરઇ પરદેશીઆજી, ઉત્તમ જીમ નિજ વંસ–ન. ૨૩
રાજા સમરઇ સેનનઇંજી, સેવક સ્વામીને નામ,
નૃપ સમરઇ મુનિ હેમનેજી, જીમ નિર્ધન નર દામ ૨૪

દુહા.

મોહ ધરઇ ગુરૂ ઉપરિ, નિસદિન ગુરૂ ગુણ ગાય,
હેમ હેમ જપતડા, રાયતણા દિન જાય. ૨૫

ઢાલ.

ઉલાલાનો રાગ ધન્યાશ્રી

શ્રી ગુરૂ વચન આરાધઇ ભાવ ભલો તસ વાધઇ,
હુઓ અતિહિ વયરાગી, ધર્મ વિષયઇ મતિ જાગી ૨૬
જ્ઞાન ભણઇ કરઇ ક્રીયા, અંતર ઉપસમ ભરીયા,
નિશ્ચલ મન નૃપ આખઇ, પવિત્ર પાત્રનેં પોખઇ ૨૭
હુઓ સમય વિવેકી, વિષય તણી મતિ છેદી,
ઉન્દઈ સંસાર વેલી, તૃષ્ણા કાઢઇ ઠેલી. ૨૮
આલસ નહી નૃપ [૧]જાગઇ, ધર્મ કરઇ મન રંગઇ,
મરણ તણો ભય જાણી, સુણતો જીનવર વાણી ૨૯
નિંદ્રા ન કરઇ મનનઇ રંગઈ, લય તસ મુગતિસુ લાગઇ,
સંગતિ સાધુની કરતો, સાત ખેત્ર ઉદ્ધરતો. ૩૦

---

૧ અંગિ

જીવ અભય નઈ ઉગારે મૃષા વચન મુખિ વારે
મૂર્છા નહી ધન કેરી, ઇંદ્રી બાંધ્યા એ ઘેરી ૩૧
અનિત્યપણુ ચિત્ત રાખઇ સંસાર છાડવો ભાખઇ
વયર વિરોધ સમાવઇ, ધન શુભ થાનકિં વાવઇ ૩૨

કેતા ભાંતિં ભૂમિં રહ્યા, કેતા મુંગા મરણ;
કેતા ને વિષધર વડઇ, કહે તિહાં કોહનું સરણ. ૪૨
કેતા વાઘ મુખેં પડયા, કેતા સિરિ સૂલીકોટ;
કેના નર સુના રહ્યા, સ્યું બાંધી પુણ્ય પોટ. ૪૩
કેતા નર સૂકી મૂઆ, કેતા સુલી સરોગ;
કેતા ગજદંતે મુઆ, તિહાં કિંહા સાધન યોગ. ૪૪
કેતા નર દેવે છલ્યા, તાટેં ગયા પ્રાણ;
કેતા નર બહિરા મરઇ, સુણવું કિહાં વખાણ. ૪૫
અનેક મરણ એહવા અછે, ચેતો આતમ સાખિં;
તેણે કારણે અવસર લહી, પુણ્ય કરો નિજ હાથિં. ૪૬
તનુ ધન યૌવન બલ છતાં, ચેતણહારા ચેત.
નહિ કરિં રાવણની પરઈ, પશ્ચાતાપ રણ ખેત. ૪૭

કવિત્ત.

નમિ બલી બાંહિ ધર્યો, ગ્રહીઅ પાતાલ લોકથી;
નમિં મીચનિ હાલિઅ, લોક ફુટત સ્યો કથિં,
શશી કલંક નહુ હર્યો, સુરથીત તાપ ન વાર્યો;
જણેં રાવણ નંમઈ, એસ સિર ભાર ઉતાર્યો.
રણભૂમિ પડયો રાવણ કહઇ, વ્યયસકતિ સચ્યૂં અબલીકીન,
પરતાપ વહવી પરપચી નર. પડિ દાઉ સુકઉ મતિ. ૪૮

દૂહા.

પડઇ દાંઉ ચૂકઇ નહી, સુપુરૂપ કુમર નરિંદ;
પુન્ય કાજ કરતો સદા, હઇડઇ હેમ સૂરિંદ. ૪૯

ચઉપઈ.

શ્રીગુરૂનામ જપતો રાય, લોકવ્યવહાર રાખઇ તસ હાય;
પ્રતાપમલ્લ તેડયો તેણીવાર, દેવારાજ તસ કર્યો વિચાર. ૫૦

પૂરવ આયુકર્મ ભોગવઇ, આભવ પુણ્ય ન, જાય,
ખંધક મુનિં સસ્ત્રિ મૂઓ, મુગતિ પુરિમા પૂરા જાય. ૬૨
પ્રદેશી દુવિધે મૂઓ, પામ્યો સુરગતિ સાર,
ખધક સૂરિ શિષ્ય પચસઇ, હુઆ તે અવતાર ૬૩
પાપિં ગતિ માઠી હવી, કીધુ પુણ્ય ન જાય,
રાવણ જીમ નરગે જઈ, આગલિ અરિહા થાય ૬૪
પુણ્યેં પુણ્યાદયો હવો, જગિ અતુનિ બલરાય,
પાપકમ તેણ્ ભોગવ્યું, કાલા કુમડ થાન ૬૫
મરણ તણી ગહન છઇ, ભાવઈ સાર અસાર,
જો ઉત્તમ હવુઆ ભવિ, ચિંતા નહી લગાર ૬૬
અધમ અજન્ય ઉચો ચઢયો, જીમ જીનમંદર કાગ,
ઉડી ઉકરડે જઈ, લેસઇ મલનો ભોગ ૬૭
ઉત્તમ નર જગમા જિકા, જો તસ મરણ અસાર
જો જીવ ગતિ માઠી સહઈ, ચિંતા મ કરી લગાર. ૬૮
જીમ ભૂવો સુક પંખીઓ, પામ્યો આઠ આગાર,
ફલ ચાખી આવો પવઈ, સોય લહઇ મહકાર, ૬૯
કુમરનરિંદ શુક સારિખો, ત્રેડુ લહ્યા વિર ભાર
મરણ લહી વ્યંતર થયો, પિશુ એક અવતાર. ૭૦

ચઉપઇ

એક અવતાર નરપતિ(ને) કહ્યો, ત્રિણિવર્ગ સાધીને ગયો,
ધર્મ અર્થ નઇ ત્રિજ્જે કામ, એ આરાધી નૃપ[1] લાધુ નામ, ૭૧
ત્રિસ વરસ ઉપરિ [2]અર્ધમાસ. [3]ત્રિહુત્તરિ દિનનૃપ રવીલવિલાસ,
સવત બારને ત્રીસઈ રાય, કુમારપાલ વ્યતરમા જાય ૭૨

૧ આડ ૨ રાજ

નૃપ દિવંગત હુઓ જસિં, અજયપાલ નૃપ બેઠો તસિં;
કુમારપાલ પરિં સઅલો-દ્વેષ. તેણે અનરથ વલી કર્યા અનેક.
પાડ્યાં દેવલ ભાંજ્યા બિંબ, ટાલ્યા પૌષધશાલા થંભ;
પુણ્ય થાંનક નરપતિનાં જેહ, અજયપાલિ પડાવ્યા તેહ.
બહુ પ્રસાદ પડાવ્યા જસિં, તારંગા બણી આવ્યા તસિં;
તવ પાટણ વ્યવહારી જેહ, મલી વિચાર કરઈ નર તેહ.
વણિગ કટક ચઢ્યાં ફેરવઈ. વણિગ ધનનો મદ ઉતરવઈ;
વણિગ બંધ થકી છોડવે, વણિગ દરિદ્રપણું નિગમંઈ.
વણિગ કરઇ સકલની સાર, વણિગ કર ઉડાવણ હાર;
વણિગ દયાવંત જાંણીઆ, દુર્ભિક્ષ ઉતારઈ વાંણીઆ.
અજા મહિષ ગવરી સાંઢાઆ, મારંતાં છોડે વાંણીઆ;
ટાલઈ અકર અને અન્યાય, સોય કરઇ જે ન કરઇ રાય.

હંસ કુનિ પ્રગટ્યો કાગડો, પંડિતનેં કુલિ મૂરખ જડો,
ઉગ્રસેન કુલેં કંસકુમાર, કુલની કીરતિ ખંડણહાર. ૮૫
શ્રેણિકનો સુત કોણીરાય, જેણે પિતાપિંજિ દીધો ઘાય,
કૃષ્ણ કુલે પાનક દીકરો, પાપી સોય અભવ્ય નર ખરો ૮૬
આગેં હુઓ સુરપ્રીયકુમાર, તેણઇ પિતા માર્યો નિરધાર,
અનમ ઝુન સ્યું લીજઇનામ, જેણઈં કીધા પાતગના કામ ૮૭
અજયપાલ એ તેહની જોડિ, કુલ કીરતિમા આણ્યું ખોડિ
કુમારપાલનુ ખોયુ નામ, હાથઇ [1]વર્દન કરતો સ્યામ. ૮૮
અસ્યું વિમાસઇ વણિગજસિ, એક વ્યવહારી બોલ્યો તસિ,
આ નગરિ એક મણુઓ વસઇ, કાંઇક બુદ્ધિ નહી તેહમા હસઇ. ૮૯
લહક નર તેડો તિહા સહી, પુછી વાત બોલ્યો ગેહગહી,
સ્વામી નૃપનઈ શિક્ષા દીઉં, પિણ હું મોહ માગ્યુ ધન લીઉં. ૯૦
વાણિગ કહઇ તુ માગિ જેહ, મોહ માગ્યુ ધન આપુ તેહ
પિણ તુ રાયતણઇ જઇ બારઇ, જીનમંદિર પડના ઉગાડિ ૯૧
સુણી વચન નર ચાલ્યો જસિ, માથઇ એંગ લીધો તસિ,
વેષ બનાવ્યો રાજા તણો, અતિ આડંબર કીધો ઘણો ૯૨
રચના મોહોન કર્યા તિહા બહુ, લક્ષ પુત્રિં પાડના સહુ,
તવ મણુઓ બોલ્યો તિહા ઘણું, કુલ બોલ્યું સુત તઇં આપણું. ૯૩
જે રચના નિજ તાતે કરી, તે તું સુત પાડઇ છઇ ફરી
તુઝ ઉદરો પાપી કુણ હોય, એકવીસ કુલનુ નામજ ખોય ૯૪
જે જનમ્યા સુત રૂડઇ કામિ, તે આવ્યા વયરીને ગામિ,
બાપ કુલિ લજાવઈ તાત, ધિગ ધિગ તે તુ મ્હારા જાત ૯૫

---

૧ મ્હોડુ કાળુ

દુહા

જાયા તે પરમાણુએ જે ગયા જગિ જાણીઇ,
કુનના વિડંબણહાર રે તે ત્યાગી અજાયા ભલા ૯૬
જેણે ન કીધી સાર રે ઉછરતા જનની તણી,
પિતા ન પૂજ્યા પાય રે ઉદરિ વધ્યો ઈગલુઓ ૯૭

દુહા.

કરસુ કરઇ ૧સુત બાપડો કરસુ કરઇજ પિતાર,
કરમિ સાતજ ની મઉઈ સુણજ્યો સકલ સભાય ૯૮
દત, કત, કામિની, પશુ સેવક, શિષ્ય વન ઝાડ
લહક કહઇ, સુત સાતમો, કરમિ એની માડ ૯૯
કરમ નહી જસ પાધર, કંઠાપરિ માનઇ પુત્ર
પુણ્યઇ સુત સુંદર બને, પુણ્યે રહઇ ઘરસૂત્ર ૧૦૦

હંસ કાગને પાસિં ગયો, મરણુ લહો નઈ ગંજણુ થયો;
નદી સંગતિ તરૂઅર જે રહ્યા, સોપ મમૂલા કેતા ગયા. ૬
અસતી સંગ કરઇ કુંતાર, તેહના પ્રાંણુ ગયા નિરધાર,
મુંજ સરિખો રાજા જેહ, દાસી સાથિ દુખ પાંમ્યો તેહ. ૭
એ સંગતિનાં સુંણ્યા દ્રષ્ટાંત, નિચ સંગઈ વિણસઇ નર સંત;
ચડે સંગતિ ઉંચો થાય, સુણિ દ્રષ્ટાંત તું સુઝ પિતાય ૮

કવિત્ત.

સંગતિ વિશેષે સૂત્ર, પુષ્પ પરિ હરિસિરે ચઢીઓ;
ત્રાંબૂ સંગતિ વિશેષ, કનક ઘાટમાં ઘડીએ.
નગરનદી વાહોલીયા જાય, ગંગામા મિલીઆ.
ચદન જમલા વૃક્ષ, સોય [1]સુકદિં થઈ ફૂલીઆ,
ધજાવય લહી સુવસ સિરિં, ઇશિ અહિ ગલિં ધાવિયો.
ઋષભ કહિ રામ સંગતિ, લંક બિભિષણ મિલિયો. ૯

દૂહા.

લંક બિભિષણને દીઓ, જો હુઈ સંગતિ સાર;
કુસંગ પડયા નર જે વલી, તે નર થયા ખુઆર. ૧૦
સુઝ સંગતિ હુઈ રાયની, વસતા આણુઈ ગાંમિં,
તેણુઈ તુઝ મંદીર પાડીઆ, તું બીજઇ કુણુ કાંમિં. ૧૧
જેણુઈ પાલી પોદો કીઓ, પરણાવ્યો બહુ નારિ;
કુમારપાલ ભત્રીજડો; તેહને કા નવિ વારિ, ૧૨
લંઠ કહઇ સુણિ પુત્ર તું, ગજ કિંમ ઝાલું કાંનિં;
સાયર ધનની નરપતી, એ નહી કોહોને માંની. ૧૩
જગિ સઘલો વસિ એહનિં, એ વાર્યો નવિ જાય;
ચંદ સૂરને નરપની, સહજઈ નીચા થાય. ૧૪

---

1 ચદન

એહમા બલ પ્રાક્રમ બહુ એહનુ નિરમલ જ્ઞાન,
હુ રહ્યુ વારૂ એહને, એ મુઝ પિતા સમાન ૧૫
એ શીખ્યા સહુનિ દીઈ, એ પરમેશ્વર ઠામિ
ત્રિભુવનપાલ કુનિ ઉપનો, સોનિ ન લાગઈ શ્યામ ૧૬
કરણ ભીમ આગઈ હવા તેણુઈ કીઆ ઉત્તમ કામ,
અજયપાલ કરસિ તસ્યુ, ઇમ રહસ્યઈ નિજ નામ ૧૭
એણુઈ વચનઈનૃપ હરખીઓ, બોલ્યા તામ સુજાણ
પુણ્યકામ મુઝ પાડવા પરમ પુરૂષની આણ ૧૮

ચઉપઇ

પરમ પુરૂષના છમીઆ પાય, શ્રીજિનમતન ન [1]પાડઇ રાય
રામચંદ્ર આચારય જેહ, અજયપાલ નૃપ તેડઇ તેહ ૧૯
વિનય કરી રાજા માનીઓ, બાલચંદ્રનિ પદવી દીઓ,
રામચંદ્ર કહઇ સુણી પુરધણી, નથી આજ્ઞા નિજ ગુરૂતણી ૨૦
રાય કહઇ સાંભલરે યતી વચનલોપ મ કરો મહીપતિ
એણીવાતઇ નહી તુઝને શ્રેય જાતો દુખ પામીસ તુ દેહ ૨૧
મુનિવરકહઈ સુણી પ્રથવીરાય ગુરૂનુ વચન ન લોપ્યુ જાય
સીખ દેઇ ગુરૂ સરગઇ જાય, બાલચંદ્રને પદવી કેહીપરિ થાય ૨૨
દસમ દુવાલસલગ હુ તપકરઈ, શુદ્ધ શીલ મનમાહિ ધરઈ,
ગુરૂનુ વચનન માનઇ જોય અનંત સંસારી તે નર હોય ૨૩
કુલવાલુઓ મુનિવર જેહ, ગુરૂનુ વચન ન માનઈ તેહ
માનભ્રષ્ટ ચોડઈ નિ થયો મરી સોય દુરગતિમાહિ ગયો ૨૪
વીરતણો શિષ્ય જેહ જમાલ ગુરૂનુ વચન કરઇ વિસરાલ
બહુ સંસારભમિ નર સોય ગુરૂનુ વચન ન લોપો કોય ૨૫

---

1 પલાવે

સહસમલ્લ ગુરૂ સાહામો થયો, નગ્ન થયો મન માંડી રહ્યો;
નિન્હવનાંમ તેહનું પણિ થયું, જો ગુરૂવચન તેણઇ નવિ સદ્દહ્યું. ૨૬
ત્રણિ રાશીઓ મુનિવર જેહ, ગુરૂલોપી પાપી કહું તેહ;
સોય ચરિત્ર સંભારૂં આજ, વચન ન લોપું હું મહારાજ. ૨૭
અજયપાલ કહઈઓસે મપણું, ડાહાપણિ મુનિમુંકો આપણું;
બાલચંદ્રનઈ આપો પાટ, અનર્થ ઉપાઓ સ્યા માટ. ૨૮
રામચંદ્ર કહઈ સાંભલિ રે ભૂપ, દેખતાં કિમ ઝંપાવું કુપ;
ગુરૂ લોપી સ્યું સાધુ કાજ, ઘણું ન બોલીસ તું મહારાજ ૨૯
અજયપાલ તવ કોપજ કરી. લોહસિલા તિહાં ઉહુની કરી;
રાય કહઈ મુનિ સાહમુ હુઓ, ઘોપદ કે સિલા ઉપરિ સૂઓ ૩૦
રામચદ્ર કહઈસુણિ મહારાજ, વંચન ન લોપું ગુરુનું આજ;
મરતાં મુને નવિઆવઈ લાજ, ગુરૂલોપી સું સાધું કાજ. ૩૧
અનંતમરણઆગઈપણિ કર્યા, તેણઇ મુઝકાજ કસાં નવિસર્યાં;
એકમરણ ગુરૂકામિં હું કરૂં, જિમ જનમ મરણ નિસ્તરૂં. ૩૨
આગે તે નર સિવપુરી મલ્યા, કારણપણે નર જે નવિ ચલ્યા,
વીર સરિખા જીનવર જેહ, આજ સંભારૂ અરિહંત તેહ. ૩૩

ઢાલ.

રાગ-ધવલ ધન્યાસી-રાગ ગોડી

બહુપરિંસો સમજ્યો, વર્દ્ધમાંન જીનધારો;
જરા શ્રવણે ખીલા, ચરણે રાંધી ખીરો. ૩૪
ખંધક સૂરિના શિષ્ય, પચસહા મુનિ જેહ;
ઘાણઈ પણિ પીલ્યા, મન નવિ ડોલ્યા તેહ. ૩૫
મુનિવર નિત્ય વંદો, ગિરૂઓ ગજ સુંકુમાલો,
સિર અગિનં ધરંતા, જે નવિ કોપો બાલ. ૩

વની પુન ચિનાતી, કીડી તાસ સરીરો,
ચઢી દીવસ લગઈ, વલી ફ્રોલ્યે ન ચહ્યો ધીરો ૩૭

વાધર પિણ લિગ્યું, મુનિ મેતારજ સીસો,
તોહિ પિણ નાની, દુર્જન ઉપરિ રીસો ૩૮

જબૂકીજસ ધરિ ધરણી, અતિ ભુખ્યો વિકરાલો,
તેણઇ મુણિ ભખીઓ, કૂમર અવતી બાલો ૩૯

ઢાલ

ગૌતમ ગુણ ભંડાર રે, સંભુતિ મુનિ નમું;
યશોભદ્ર જગિ જાંણીઇ એ. ૪૮
શામ્બ પ્રંદ્યુમ્ન સુત કૃષ્ણ રે, દૈત્ય મુનિ નમુ;
પાંડવ પાંચ પરિસા ખમઇ એ. ૪૯
ભાવ દેવ ભવ દેવ રે, મુનિવર થાવચ્ચો,
મિરીઓ સુત સકડાલનો એ. ૫૦
ગજ રિખી પુંડરીક રે, કુમર તે કઇવન્નો,
સ્મરાણ ભદ્ર દિનકર સમો એ. ૫૧
અધિકો આષાઢભૂત રે, આદ્રકુમાર વડો,
નદી ષેણ મુનિવર નમુ એ. ૫૨
જીવાઇ ઋષિ સિંહ રે, પરિસહઈ નવિ ચલ્યો,
કુમર અનાથી અતિ ભલો એ. ૫૩
શુકો સવ મુનિ સોય રે, નારદ ઋષિ નમુ;
પુંડરીક પંચ કોડિસ્યું એ. ૫૪

દૂહા.

એમ મુનિવર આગેં હુઆ, હું પણિ તેહનો બાલ,
ચોહ શિલા મેં આ ગમી, જો કોપ્યો ભૂપાલ. ૫૫
મરણ તણો જગિ કવણ ભય, જેણી વાટિ જગ જાય,
મન મેંમુનિં સંભવું, તેણઇ કારણેં ડોલાય. ૫૬
દાન સુપાત્રહ જેણે દીઉં, સિરિ વહી જીનવર આંણ;
જીહાં જીવઇ તિહા તસ ખુસી, મરઇ તો તાસ કલ્યાણ. ૫૭
ષટખંડ કેરો રાજીઓ, જો પણિ સુર અવતાર;
જે જનમ્યા તે જાય રયઇ, કો થિર નહી નિરધાર. ૫૮
નાંહનો મોટો નરપતી, આગરપુરીનો રાય;
રામચંદ્ર મુનિ ઈમ કહઇ, જે જનમ્યા તે જાય. ૫૯

તેણે કારણિ નૃપ ગુરૂ તણું, વચન કરૂ નહિ લોપ,
મરણ માગો બીજુ નહી જે ભૂપતિ તુઝ કોપ ૬૦

ચઉપઇ

કોપ લહ્યો નરપતીનો જસે, રાયચંદ્ર આરાધઈ તસે,
ખમત ખામણા કરતો આપ, પંચ સાખિ આલોયા પાપ ૬૧
લાખ ચૌરાસી યોનિ જેહ ભમતા પાતગ લાગા તેહ
જીવ જીવ પરિ મોસી રીસ તાસ ખમાવુ નામી શીસ ૬૨
પૃથવી પાણી તેઉ વાઉ વનસ્પતી છઠી ત્રસકાય
સૂક્ષ્મ બાદર હણીઆ જંત તે પાતક છેદે ભગવંત. ૬૩
પંચ મહાવ્રત અંગિ ધરી વિરાધના અતિ ભમતા કરી
પંચ સુમતિ ત્રણ ગુપતિ મોડિ મિછા દુક્કડ દેઉ કરજોડિ. ૬૪
છહ લોક રાજતણી વાઠાય પરલોકિં સુર પદવી થાય,
જીવિત મરણ નીઆણુ જેહ મિચ્છા દુક્કડ બાંધુ તેહ ૬૫
વાંછ્યા ભોગ પંચેંદ્રી તણા અંગિ અતિચાર લાગા ઘણા
આતમ સાખિ આલોઇ કરી વયર ભાવ નૃપસુ પરિહરી ૬૬
ચ્યાર શરણ મનમાહિ ધરી શિલા ઉપરિ નહિ સુતો ફરિ
ધાસ તણી પરિ દાધો તેહ દેવગત મુનિ હુઓ તેહ ૬૭
મુનિ વિડંબણ હુઇ જસે, માલચંદ ભડાણો તસે
અજાપાલ નિંદાણો બહુ ફિટ ફિટ પુરજન કરતા સહુ ૬૮
બાલક સ્ત્રી ગૌ ચોથી ગાય એતા પાતિગ મોગ કહીરાય
એહથી પાપ શિરોમણિ ચિરે જે પાપી મુનિ હત્યા કરે ૬૯
મુનિવરમા જે વર પ્રધાન જે આચાર્ય નિર્મલ નાન
તેની હત્યાનો કરનાર કરઈ જીવ ઘણો સંસાર ૭૦
મંઠ કઠ અજાગર બગ સાપ અઢમ યોનિ જઇ પ્રગટઇઆપ
જા જાઇ તિહા થાઇ દુખી પાપી જીવ કીહા નોહી સુખી ૭૧

એકસોમલ પાપીમાં સિરિ, ગય-સુકુમાલની હત્યા કરઇ;
અભવ્ય જીવ દઈ કહિ થાય, મારી મોય ઉદાઇ રાય. ૭૨
કવણુ હરપઇ તે નરપતિ હાલ, જેણેં ઉતારી ખધક ખાલ;
અધમ જીવ જગમાંહિં મોનાર, મેતારયનો મારણુ હાર. ૭૩
પાપી ઉદાઇનો પ્રધાન, સ્વામીસ્યું કીધું વિજ્ઞાન,
વિખ દેતાં પાતગ હવું મોટ, વિતિ પાટણિં પડયો ધૂલ કોટ. ૭૪
અધમ નાગશ્રી બાંભણી, પરતિગ પાપ કરઇ પાપણી;
વિખ તુંબ તે દીઇ અમાર, માર્યો ધર્મરૂચિ અણુગાર. ૭૫
પાપી પાલક પુરોહિત જેહ, અભવ્ય જીવ કહીઇ તેહ;
પિલિં પંચમહિં મુનિવર સોય, ખંધક સૂરિના શિષ્ય તે હોય. ૭૬
મુનિ હત્યાના એ કરનાર, એહના પાપ તણો નહી પાર;
પાપી અજયપાલ નરનાથ, ગચ્છ નાયકની કરતો ઘાત. ૭૭
થોડુ પુણ્ય ને ગોઢુ પાપ, નરગફલ પામે નર આપ,
મુનિ હણ્યાનુ પાતગ જેહ, પ્રત્યક્ષ ફલ નૃપ પાંમ્યો તેહ. ૭૮
ન કર્યું પાટણુ કેરૂં રાજ, લોકમાંહિં ગઇ તસ લાજ;
નરનારી નૃપ ઉપરિખાર, અજયપાલ સિરિ સહી ધીક્કાર. ૭૯
બાલચંદ્ર હકાણો ખરો, જીમ કિડાલોકલિં કુતિરો;
શંકાણો લાજ્યો મનમાહેં, નૃપ ઉપરિ ખેદાણો ત્યાહિં. ૮૦
પાપી નૃપ સ્યું કીધુ કાજ, એમ્વીસ પાટની ખોઇ લાજ;
શ્યામતિલાક નિજ ભાલિં હવું, મિં પણુ કલંક લહ્યુ અભિનવું. ૮૧
એહુ તણા ઉતરીઆ નીર, શોભા નારી એહુ શરીર,
એહુ કલંકી મૂરખ મંદ, જીમસાયર નઇ એગ ચંદ. ૮૨

દૂહા.

સાયર સંદેશો મોકલિ, ચંદા પુત્ર જુહાર;
ચઢયા કલંક ન ઉતરઇ, તુઝ ખંપણુ મુઝ ખાર. ૮૩

ચઉપઇ.

કલંક્વત હુઆ બેહુ જસિં. બાલચંદ્ર મુનિ ખીજ્યો તસિં;
સુપરિ કીધી બહુ સુર સેવ, આવ્યો સર્વાનુભૂતિ દેવ. ૮૪
બાલચંદ બોલ્યો તસકારિ, જીમતિમ જઇ ભૂપતિનેં મારિ;
સુર રંજ્યો કહઇ કરસ્યું કામ, ટાલું અજયપાલનો ઠાંમ. ૮૫
એણિં અવસરેપાટણનો રાય, ચઢી તુરંગમ બાહિર જાય,
વડઅરૂઅરતલિંઆવ્યોજસિં, સુર વાછમાં પઇઠો તસિં. ૮૬
અજયપાલ ભૂમિં નાખીઓ, ચરણેં તિહાં ચાંપી રાખીઓ;
અકલાણો નેં ગયા પરાંણ, દેવિં રાખી મુનિવર આંણ. ૮૭

દુહા.

મુનિ વચને નૃપ મારીઓ, સહી પામ્યો પરલોક;
થોડા દિવસનેં કારણેં, પાપ કર્યું નૃપ ફોક. ૮૮
ઋષભ કહઇ નર લોભીઆ, કરતા પાપ જંજાલ;
રામા રામા ધન ધન. કરતાં ગમાડઇ કાલ. ૮૯
મમતા માયા કારિમી, ફોકટ ધંધ કરેસ;
જો ઋદ્ધિ મેલિ આંતધણી, અંતિ તોહુ મરેસ. ૯૦
ઋષભ કહે નર કેટલા, ન કરઇ તત્વ વિચાર;
[1]થોડા દિવસનેં કારણેં, સિર લિઇ સઘલો ભાર. ૯૧
લોભેં જગહ વિગોઈઓ, લોભ ન જીત્યો જાય;
લોભઇ ભરત બાહુબલી, દીઈ સિરતાકી ઘાય. ૯૨
લોભઇ જગ અંધો ભયો, માનિં ગયો વિવેક;
ક્રોધ કરી તપ ગાલીઓ, દુખ સહઇ જંતુ અનેક. ૯૩
કોપ ઘણો નિદ્રા બહુ. આહાર તણો નહી પાર;
ભોગઈ નૃપતિ ન ધાંગતો, તસ્ય દૂર ગતિ નિરધાર. ૯૪

---

૧ પાચ.

સંયમ પાલઈ સિદ્ધ નમિં, શીલ ન ખંડઇ રેખ;
તોહિ મુગતિ તસ વેગલી, જો ઘટિ રાગ નેં દ્વેષ. ૯૫
જો હિત વંછઇ આતમા, તો મુખિ મધુરૂં ભાખ;
ઋષભ કહે જગિં જીવડા, તે(નો)હસ્યું : મિત્રી રાખિ. ૯૬
પરનિંદા નર પરિહરો, સ્તુતિ નવિ કીજઇ આપ;
એણીપરિં આતમ નિરમલો, અંગ ન લાગઈ પાપ, ૯૭
કવિ કહઈ પાપ ન કીજીઈ, પાપિં સુખ ન હોય;
પાપિં નગર દ્વારાવતી, બહુ દુખ પામી જોય. ૯૮
ધર્મીને ધર્મ જ ગમઈ, પાપી ગમઇ સુ પાપ;
ધર્મી પરભવિ દેવતા, પાપી પરભવ સાપ. ૯૯
અતિ પાપિં દુખ પામિયો, અજેપાળ નરનાથ;
બાલચંદ્ર દુખીયો થયો, જો નહી ગુરૂનો હાથ. ૧૦૦
ગુરૂ સાહમો નર જે થયો, તે નર સુખી ન થાય;
નિજ પતિ મહિમા નીગમી, વહિસો દુરગતિ જાય. ૧
હેમસૂરિ સાહમો થયો, બાલચંદ્ર મુનિ જેહ;
આ ભવિ સુખ ન પામીયો, પરભવિ દુખીયો તેહ. ૨
એહ ચરિત્ર હૈયડઈ ધરી, મુકો પાતિગ વાત;
રાખો ન્યાય અન્યાય તજો, વાતરી જીમલો હાથ. ૩

ચઉપઈ.

જે ધન દીધું જીમણઇ હાથે, અંતકાલિ તે આવિં સાથિ;
પાત્રદાન પસાઈ કરી, ભવસમુદ્ર ગયા નર તરિ, ૪
જીવતણી જે રક્ષા કરઇ, મૃષા વચન મુખિ નવિ ઉચરિ;
પરધન કેરી ન કરઇ આશ, તે નર પામે સુખ નિવાસ. ૫
પર રમણીથી રહે વેગલો, ક્રોધ માન મેહલો આમલો;
માયા મોહની અને મિથ્યાત, પરિહરિ પાપ કર્મની વાત. ૬
સુણીઇ શ્રી ગુરૂનું વ્યાખ્યાન, જીન પૂજા પરિ ચોખ્ખું ધ્યાન;
તપજપ કિરીયાં કષ્ટ નિધાન, તે નર પામઇ નવય નિધાન. ૭

દુહા.

નવનિંધિ પામી તે નરા, ખોલ ધરિ મનિ સોલ;
દાન શીલ તપ ભાવના, દયાસમુદ્ર કલ્લોલ. ૮
પેર ઉપગારી વચન સાર, ભવન બિંમ્બ પૂજાય;
યાત્રા પાત્ર સુ ભાવના, પ્રાણી નિર્મલ થાય. ૯
વીર વચન અરિહંત, ગુણ વ્યવહાર શુદ્ધ વરીવ;
ઉપસમ અંગાદ આણતાં, પામ્યા સુખ અનેક. ૧૦

સાર વચન મુખિ બોલતાંજી, મુખિયો ભૂજ બલસેરી;
સુર રંજી સોની તણીજી, ગુણે કરી તસ બેટી–સો૦ ૧૯
જીનપ્રાસાદ કરાવીઆજી, કીધાં જીનવર બિમ્બ;
નૃપ સંપ્રતિ સુખ પામિયોજી, રહ્યા જગ કીરતિ થંભ–સો૦ ૨૦
શ્રીસુપાસ જીનવર તણી, સીતા કરઇ પ્રતિમાય,
અમર વિમાને તે ગઇજી, સુર જેહના ગુણ ગાય–સો૦ ૨૧
જીન [૧]પૂજંતા પામિયોજી, મુગતિપૂરીનો વાસ,
નાગકેતુ [૧]નરનાઈ નમુજી, હું તસ પગલે દાસ–સો૦ ૨૨
તીર્થયાત્રા કરતડાંજી, ચક્રી ભરત ઉલ્લાસ;
જેહની કીર્તિ જગિ રહીજી. પામ્યા સુખ નિવાસ–સો૦ ૨૩
તીર્થ યાત્રા ચિત ભાવતાજી. પામ્યો કેવલજ્ઞાન;
ધર્મચંદ નર નિરખતાજી, લહીઇ નવય નિધાન–સો૦ ૨૪
વીર વચન નાગિ સુણિજી, આણી સમતારે સાર;
કીડી કોલ્યો નવિ ચલ્યોજી, પામ્યો સુર અવતાર–સો૦ ૨૫
શ્રીજીનના ગુણ ગાવતાંજી, સુખીયો રાવણ રાય,
લંકા ગઢનો રાજીયોજી, પરભવિ અરિહા થાય–સો૦ ૨૬
વ્યવહાર[૨]શુદ્ધિ નીત પાલતાંજી, સુખ પામ્યો જીનદાસ;
રોવન કહા સહજી લહિંજી, તસ્કર મોપ નિરાશ–સો૦ ૨૭

દુહા.

સોલ બોલ અંગિ ધરો, [૨]મુકી પર નિંદાય;
નિંદા આપ કરંતડા, જીવ સુખીઓ સહી થાય, ૨૮
ખંધિ ચઢી ગુરૂ મારતો, ચેલો ચતુરસુજાણ,
નિંદા આપ કરંતડા, પામ્યો કેવલજ્ઞાન. ૨૯
પૂર્વ પુરૂષ હઇડે ધરો, ટાળો મન મદ આઠ,
હિનપણું નર પામિઇ, લહીઇ દુરમતિ વાટ. ૩૦

---

૧. નિરમલ થયોજી ૨ છડો.

ઢાલ.

પ્રણુમી તુમ સીમધરજી એ દેશી

જાતિ ગર્વ કરિ બામણોજી, કાઢ્યો કટક જ્યાહિ,
દાસી ઉદરિ ઉપનોજી, અગિ , કુમડ ત્યાહિ
માન રહિત નર જે થયાજી સુણો નર મુંમે મનિ મદ આઠ,
તે પામ્યા સિવવાટ સુ૦ આંકણી ૩૧
લાભ તણો મદ જે કરઈજી, આ ભવિ પરભવિ હિણ
ઢુંઢણ મુનિનિ જુઓજી, પામ્યો દુખ નિરવાણુ-સુ૦ ૩૨
મરીચિ સુત નામી તણોજી, ધરતો હરખ અપાર,
ઉત્તમ કુલ કહી નાચીયોજી, નીચ કુલિ અવતાર-સુ૦ ૩૩
પ્રભુતા મદ કરતા વલીજી, દશારણભદ્ર ખોઈ લાજ
શક્ર તણી ઋદ્ધિ દેખતાજી, મનિ લાજ્યો મહારાજ-સુ૦ ૩૪
મૃગની મારી ભૂપતિજી, કરતો મનહું રે માન
તે શ્રેણિક નરગિ ગયોજી, જીહા નહિ તપ જપ ધ્યાન-સુ૦ ૩૫
તપ મદ કરતા મુનિવરજી ન લહે કેવલજ્ઞાન
સાસનદેવી નગી નહીજી, ગલ્યુ સભામા માન-સુ૦ ૩૬
રૂપ પ્રસસિં આપણુજી, ચક્રિ સનતકુમાર
સપ્ત રોગ તન ઉપનાજી, ક્ષીણ નવિ લાગી વાર-સુ૦ ૩૭
શ્રુત મદ કરતો સિદ્ધ થયોજી, સ્થૂલભદ્ર મુનિ જેહ
પૂર્વ અર્થ નવિ પામીયોજી, ગુરૂઈ વમોડયો તેહ-સુ૦ ૩૮
ઋષભ તણો સુત વરસ લગિજી, માનઈ દુખીઉ થાય
બાહુબલી સરખો રાજીયોજી, વેલડીઈ વિંટાય-સુ૦ ૩૯
પીપલ તણુ જીમ પાનડુજી ચચલ જેમ ગજ માન
ધન યૌવન કાયા ,ચારાજી, મ કરો મનિ અભિમાન-સુ૦ ૪૦
કાચો પિંડ ન પોખિઈજી, અભક્ષ ન કીજઈરે આહાર,
વસિ કીજઇ મન માકડેજી, તો લહીઇ ભવપાર-સુ૦ ૪૧

કાયા હંસ બિં બલદીઆજી, ઋષભ કહઈ મન રાસ;
કર્મ રૂપિઓ સારથીજી, ફેરિં ચિહું ગતિ વાસ–સુ૦ ૪૨
કાલિં જગ ખાધો સહીજી, કુણે ન ખાધોરે કાળ;
કાલ આહેડિ જગિ પડોજી, જેણિ ભખીઆ વૃદ્ધ બાલ–સુ૦ ૪૩

દુહા.

આઠઇ મદ મુકી કરી, દીઓ સુપાત્રિ દાન;
આરાધો અરિહંતનિ, જીમ ઘરિં નવય નિધાન. ૪૪
નવ નિધાન ચક્રી તણા, તે લહીઈ નિજ ઘરિ;
તેહથી અધિકાર એક છઇ. સુણિ જે મોય સુપઇરિ. ૪૫
સદગુરૂ સેવા સત્ય વાણી, જીન પૂજા ગુણ જ્ઞાન;
દયા દાન ગુણ ઉપસમી, નવઈ અખુટ નિધાન. ૪૬

ચઉપઇ.

અખુટ નિધાંન લહ્યુ મિં આજ, ગાયો કુમારપાલ મહારાજ;
સકલ કવિનઇ લાગી પાય, કરજોડી કવિજન ગુણ ગાય. ૪૭
ગાતા ગુણતાં કવતા કવાંહિં. દુવણ જે દીસઈ મતિમાહિં;
તે પંડિત ટાલેજો તુમો, એણીવાતિ સુખ લહિંસ્યુ અમો. ૪૮
આગિ જે મોટા કવિરાય, તાસ ચરણરજ કવિ ઋષભાય;
લાવણ્ય લીંબો ખીમો ખરો, સકલ કવિની કીર્તિ કરો. ૪૯
હંસરાજ પાછો દેપાલ, માલ હેમની બુદ્ધિ વિશાલ;
સુસાધુ હંસ સમરો સૂરચંદ, શીતલ વચન જીમ શારદચંદ. ૫૦
એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિ હું મુરખ બાલ;
સાયર આગલિ સરોવર નીર, કસી ટોડીયા છણની ખીર. ૫૧
ખીરખાંડ ઘૃત સરિખા જેહ, હું સેવક મુજ ઠાકુર તેહ;
તેહના નામ તણુઈજિ પમાય, સ્તવીયો કુમારપાલ ઋષિરાય. ૫૨
રાસ રચ્યો મિં રંગઈ કરી, ક્રોધ માન માયા પરિહરી;
પર ઉપકાર નિજ સુખની કાજ, કીયો રાસ પંડિત સીરતાજ. ૫૩

પુર્વઇ જે મહા પડિત હવો, સુરિ સોમ [1]પડિત અભિનવો
પચાસગિ પાટિ તે કહ્યા, તપાગચ્છ સિરિ ટીકો થયો ૫૪
તેહનો શિષ્ય સુપુરૂષ કહિવાય, જીનમડણુ નામિ ઉવઝાય
કુમારપાલ પ્રબધજ કર્યો, સુણતા નરનારી ચીત હર્યો ૫૫
શ્લોકઈ સખ્યા અડત્રીસ, ગ્રથ કર્યો ગુરૂનામી શીશ
સવત–ચૌદ બાણુ ઓ ભનો, કુમારપાલ ગાયો ગુણુ નીતો ૫૬
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂના જેહ, કેતાએક માહિ આણ્યો તેહ
કેતાએક ભાવ ગુરૂમુખથી લહ્યા, તે મિ જોડી વિવરી કહ્યા ૫૭
સોય ગ્રન્થ હવડા વંચાય, મનમા મત રાખો શકાય
તે પ્રબધ માહિ છે જસ્યુ, ઋષભ કહે મે આણ્યુ તસ્યુ ૫૮
કેતાએકગભીર બોલ તિહા જેહ, રાસમાંહિ મઈ જાણ્યા તેહ
કેતાએક પરપરાઈ વાત, તે જોડી આણ્યા અવદાત, ૫
જીન શાસ્ત્ર અનેરા ભના, તિહાથી વચન સુણ્યા કેતના,
રાસ મધ્યે આણ્યા તેહ આણ્યુ નિતિશાસ્ત્ર વલી જેહ ૬૦
હેતુ યુક્તિ દ્રષ્ટાતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ
વચન વિરૂદ્ધ કહ્યુ હોઇ જેહ, મિછાદુક્કડ ભાખુ તેહ ૬૧
કવિત્ત કાવ્ય શ્લોક ને દુહા, [2]કર્યા કવિ જે આગઈ હુઆ
સરસ સુકોમલ આણ્યા જેહ, રાસમાહિ લેઇ આણ્યા તેહ ૬૨
એણીપરિ બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષિ ગુણુ માના કરી,
સિદ્ધ મમજ્જાવીઈવરી, બ્રહ્મ સુતાઈ સાર મુઝ કરી ૬૩

દુહા.

બ્રહ્મ સુતા ચરણે નમી ગાયો કુમરનરિંદ
નણઈ ગુણુઈ જે સાભલિ, તે ઘરિ અતિ આણુંદ ૬૪

---

૧ સુદર ૨ કન્યા

ઢાલ.

રાગ—ગોડી—મનમોહના—એ દેશી.

કુમારપાલના નામથી મનમોહના, મુઝઘરિ મંગલ ચ્યાર લાલ મનમોહના;
મનહ મનોરથ મુઝ ફલ્યો—મ નામિં જયજયકાર—લા. ૬૫
સુંદર ઘરણી શોભતી—મ. બહિન બંધવ જોડિ;—લા.
બાલ રમેં બહુ બારણે—મ. કુટંબ તણી કેઇ કોડિ—લા. ૬૬
ગાય મહિષી દુઝતાં—મ સુરતરૂ ફલીઓ બારિ,—લા.
સકલ પદારથ નામથી—મ થિર થઈ લછી નારિ—લા. ૬૭
રોગ, શોગ, ભય વેગલો—મ કુંમારપાલને નાંમિં;—લા.
સુર નર કિન્નર વ્યંતરા—મ સમર્યા આવિ કામિં—લા. ૬૮
વાઘસિંહગજવર વિષધરા—મ તસ્કર લોહની ધાર,—લા.
જલ તેઉ તસ નવિ નડે—મ. મ દહે વિસમ વિકાર—લા. ૬૯
તેણેં કારિણુ મઇં ગાઇઓ—મ ગજ ઋષિ મહારાય,—લા.
મૂરખનિ મતિ ઉપની—મ. શ્રીગુરૂ ચરણ પસાય—લા. ૭૦

દુહો.

શ્રીગુરૂ ચરણ પસાઉલિ, મે ગાયા ગુણ આજ;
હીર મુનિના નામથી, મુઝ સરીઆ સહુ કાજ. ૭૧

ઢાલ.

રાગ—મારૂણી—ગિરિમાં ગોરો—એ દેશી.
સ્વર્ગે સાથજ મોખ્યો નવિ લાભિઇરે—એદેશી.

કાજ સકલ મુઝ સિદ્ધા હીર નામથીરે, હીર સમો નહીં કોય, જગમાંરે,
જ૦ જસ પડહો હો જગિ વાજીઓ રે. ૭૨
આદિ અક્ષર જોયે પ્રતિબોધિઓરે, સમઝાવ્યો જીનધર્મ, તેહનેરે,
તે૦ જૈન[1]શિરોમણી સહી કર્યો રે. ૭૩

---

૧ સનમુખ શ્રેયસાહગી કર્યો રે.

સાહિ અકબર આપમુખિ એમ ઉચ્ચરિરે, કહુ માગો ગુરૂ હીર મોપેરે,
મો૦ તુહ્મ લીજઇ હય હાથીઆરે ૭૪
હીર પટોધર વીરનો તિહા બોલિઓ સુણિ હો અકબરસાહિ ગાજીરે
ગા૦ ઘડી એક ન લીજીઇ રે ૭૫
ઋદ્ધિરમણી નેં મંદિર હયવર હાથીઆર તે નાંખિ મુઝકામિ, સાહજીરે,
સા૦ હમ ફકીર ખુદાયક ર ૭૬
એણઈ વચને સાહઅકબર રંજ્યો ધનિધણીરે નામ જગતગુરૂ જેહ જગમાંરે
જ૦ હીરયતિ સો સાહી બડા રે ૭૭

શુદ્ધિ પત્ર.

ખંડ ૧ લો.

પૃષ્ઠ	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૧૯	વિનાજાણ્યા	વિનાં	૪૩	૨૧	ચગન્દેવ	ચગદેવ
			જાણ્યું	૪૪	૭	મ્રજાનત	મજાનત
૪	૪૦	આપ	માન	૪૪	૧૦	સુમરિ	સુપરિ
૪	૧૪	જેણ્યા	જણ્યું	૪૫	૨૦	ભાવ દેવ	ભાવદેવ
૫	૨૧	બનાવી	બનાવી	૪૬	૬	નાજ્ય	લાજ્ઇ
૬	૧૮	કરમ્પાઇ	કરસ્યાઇ	૪૬	૬	નિ	ફિઓ
૮	૨	પાધરી	પાધડી	૫૦	૨	શગાર	શૃગાર
૯	૮	મૂકાઠ	મકાઇ	૫૦	૩૩	ચડ ઉડનો	ચડઉડનો
૧૧	૨	ચોટુટ્યા	ચોળુટ્યા	૫૦	૧૫	દેવ ઇદ્ર	દેવઇદ્ર
૧૧	૧૭	ટમાની	ટમાની	૫૦	૨૦	મહીરરે	સહીરે
૧૬	૧	દેખાઇ	દેખાડી	૫૧	૭	વરો	વરો
૨૦	૨૧	આનાયાઇરે	આનાવાઇરે	૫૧	૧૨	ધમ	ધર્મ
૨૨	૧૨	માગે	માગી	૫૨	૧૩	હરખિત	હરખિ
૨૨	૨૦	મોનાર્	મેનાર	૫૪	૨૦	નાંનારિ	નાહિનારિ
૩૪	૬	સામસધ	રામસન	૫૬	૧૩	ભોજ રાજ	ભોજરાજ
૩૫	૧૨	કડુઆ	કડુઆ	૫૭	૧૧	વિણુસિઉ	વિણુ સિઉ
૩૭	૨	કીજાઇ	કીટ્ટાઇ	૫૭	૧૧	વિનાસિ	વિના સિ
૩૮	૧૬	દુઝેને	દુઝને	૫૯	૧૬	ધમ	ધર્મ
૪૦	૨૨	બર્યો	બગો	૬૦	૭	અથ	અર્થ
૬૧	૧૨	તાણીઓ	નાગીઓ	૬૦	૧૧	શાકરનઇ	શાકરનઇ

સોન સતકરિ જાણિ વર મિત્તરિ (૧૬૭૦)
નાદ્રવા સુદિ સુભ બીજ સારી
વાર ગુરૂ ગુણ ભર્યો રાસ ઋષભે કર્યો
શ્રીગુરૂ સાખિ બહુ બુદ્ધિ વિચારી—પુ૦ ૧૯
દીપ જંબૂઅ માહિ ખેત ભરથિ ભલુ
દેશ ગુજરાતિમા સોય ગાયસ્યુ
રાય વિશાત વડો ચતુર જે ચાવડો
નગર વિસલ તેણઇ વેગે વાસ્યુ—પુ૦ ૨૦
સોય નયરિ વાસિ પ્રાગવંશિ વડો
મહિરાજનો સુત તે સીંહ સરિખો
તેહ ત્રાંબાવતી નગર વાસિ રહ્યા
નામ તસ સંઘવી સાગણ પેખો—પુ૦ ૨૧
તેહને નંદને ઋષભદાસે કરો

શુદ્ધિ પત્ર.

ખંડ ૧ લો.

પૃષ્ઠ.	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ.	ઓળી.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૧૯	વિનાજાણ્યા	વિનાઃન	૪૩	૨૧	ચગદેવ	ચગદેવ
			જાણ્યાં	૪૪	૭	ધન્નાવત	લજ્જાવત
૪	૪.	આપ	આર	૪૪	૧૦	સુમતિ	સુપતિ
૪	૧૪	જેણ્યાં	જાણ્યા	૪૫	૨૦	ભાવ દેવ	ભાવદેય
૫	૨૧	ભલાવી	ભવાની	૪૬	૬	લાજ્ય	લાજ્યા
૬	૧૮	કરમ્પઈ	કરસ્યઈ	૪૬	૬	નિ	ક્રિએ
૮	૨	પાધરી	પારડી	૫૦	૩	શગાર	શૃગાર
૯	૮	મૂંકાન	મૂકઈ	૫૦	૩૩	ચદ્ર રૂદ્રનો	ચંદ્રરૂદ્રનો
૧૧	૨	ચોકુટમ	ચોકુટમ	૫૦	૧૫	દેવ ઈદ્ર	દેવઇંદ્ર
૧૧	૧૭	ટેમાની	ઠેમાની	૧૦	૨૦	મહીરરે	સહીરે
૧૬	૧	દેખાઇ	દેખાડો	૫૧	૭	વરો	વીરો
૨૦	૨૧	આનાયઇરે	આનાપઇરે	૫૧	૧૨	ધમ	ધર્મ
૨૨	૧૨	માગે	માગી	૫૨	૧૩	હરખિત	હરખિ
૨૨	૨૦	ઓનાર્ડ	મોલમ	૫૪	૨૦	નાહનારિ	નાહિનારિ
૩૪	૬	આમમધ	રામમત્ર	૫૬	૧૩	ભોજ ગજ	ભોજરાજ
૩૫	૧૨	કડઆ	કડુઆ	૫૬	૧૧	વિષ્ણુસિઉ	વિષ્ણુ સિઉં
૩૭	૨	ફીઆઈ	ફીટઇ	૫૭	૧૧	વિનામિ	વિના સિ
૩૮	૧૬	તુઝેને	તુઝને	૫૯	૧૬	ધમ	ધર્મ
૪૦	૨૨	ભર્યો	ભયો	૬૦	૭	અથ	અર્થ
૪૧	૧૨	તાંણીઓ	વાણીઓ	[illegible]	૧૧	શકરનઈ	શંકરનઈ

પૃષ્ઠ.	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.	પૃષ્ઠ	ઓળી	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૬૦	૧૬	મર	નર	૭૨	૧૧	તિહાદઈ	તિહા રઈ
૬૦	૧૭	ગુપ્તી	ગુપતી	૭૪	૯	સહઇ ગુર	સહગુરૂ
૬૦	૨૦	વિશ્વકર્મા	વિશ્વકર્મા	૭૭	૨	ઝપ	શ્રુપ
૬૧	૧૪	કાનો	કાકો	૭૮	૧૮	શુદ્ર	શુક
૬૧	૧૪	ખ	શીખ	૭૮	૨૪	સ્રપ	રૂપ
૬૧	૧૮	ડામિ	હામિ	૮૦	૬	મગાયો	મગાયો
૬૨	૧૫	માગ્ઇ	મારઈ	૮૦	૧૫	કમિ	કર્મિ
૬૨	૧૬	કગ્ઇ	કરઈ	૮૧	૨૧	મલઇ	મલઇઇ
૬૨	૨૧	ાતલા	આતના	૮૬	૧૪	આરે	અરે
૬૭	૯	કરઈ	કહઇ	૮૮	૧૮	સુત	સુત
૬૮	૧૩	કુમર નિરદરે	કુમર નિરદરે	૯૦	૧૦	મઝા	મુઝ
				૯૧	૧૫	પૃણ્યહ	પૂણ્યહ
૬૯	૧૩	એણિનાવિ	એણિ નવિ				
૭૧	૨૧	સકહી	સહી				

કવિત્ત.

ચરતઈ ન કરૂં છોતિ, સરોવર નદી ન ડોહલું;
મુઝથી બીહીઇ ન કોઇ, ચરમ તો પશમ પહોતું,
જગનિ કાજ મુઝ દેહ, માંસ મુખ વિમાં કરઈ,
લીંડી ઓખધ કાજી, અનઇવલી કાંમ અનેરઇ,
વિષધર વિષ મુઝ નવિ ચઢઇ, પવિત્ર ન રહુ બાપરો:
અધમ નરનઇ તોલિ, રાજા મુઝ નઈં કાં કરો. ૩૯

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૯૮	૭	દોકડા	દોકડા	૧૩૮	૧૨	પિમં	પામિ
૯૯	૬	કરઓ	કરઓ	૧૪૧	૧૭	ત્રટી	ત્રુટી
૧૦૦	૧૦	ગંગુટો	ગંગેટો	૧૪૨	૮	ઉનરી	ઉતરી
૧૦૦	૨૧	ઉદયમત્રી	ઉદયનમંત્રી	૧૪૭	૬	કૃષ્ણ દેવ	કૃષ્ણદેવ
૧૦૨	૩	રતિ	શતિ	૧૫૧	૪	ચંદનઇ	ચદનનઇ
૧૦૪	૨૩	૧હસ	૧દસ	૧૫૧	૧૭	સુયન	સુપન
૧૦૫	૩	વચત્ત	વચન	૧૫૭	૭	સાય્ય	સાહાય્ય
૧૧૦	૧૭	દત્તોરે	દેતોરે	૧૫૮	૨	થાયના	થાપના
૧૧૧	૨૩	સહાઈ	સયાઇ	૧૫૮	૧૧	મૂક	મૂઝ
૧૧૫	૧૪	કોલઅ નગરનો	કોલંબન-	૧૬૨	૨૦	તો	તે
			ગરનો	૧૬૪	૬	અગિ	અ ગિ
૧૨૦	૧૭	અગિ	અંગિ	૧૬૫	૧૫	બધન	બંધન
૧૨૩	૧૬	મીનતિ	વીનતી	૧૬૮	૧૩	વેદ ન	વેદન
૧૨૪	૧૭	અસખ	અસંખ	૧૬૮	૧૭	સહીત	રહીન
૧૨૬	૧૭	સુણો	સુણ્યો	૧૭૨	૧૪	હેમ સુરિ	હેમસુરિ
૧૩૫	૫	કુમારપાલ	કુમારપાલ	૧૭૩	૨	સુવસારે	સુવસોરે
૧૩૭	૧૬	આ લઇ	આલઇ	૧૭૩	૪	મસ	મંસ

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૬૦	૧૬	મર	નર	૭૨	૧૧	તિહાંઇ	તિહા રહ
૬૦	૧૭	ગુખતી	ગુપતી	૭૪	૯	સહઇ ગુર	સહગુર
૬૦	૨૦	વિશ્વકર્માં	વિશ્વકર્માં	૭૭	૨	ઝંપ	ઝુંપ
૬૧	૧૪	કાનો	કાકો	૭૮	૧૮	શુક્	શુક
૬૧	૧૪	ખ	શીખ	૭૮	૨૪	રૂપ	રૂપ
૬૧	૧૮	ડાંભિ	હાંભિ	૮૦	૬	મગાયો	મંગાયો
૬૨	૧૫	મારૂ	મારૂઇ	૮૦	૧૫	કર્મિં	કર્મિં
૬૨	૧૬	કરૂઇ	કરૂઇ	૮૧	૨૧	મલઇ	મલઇઇ
૬૨	૨૧	જાતલા	આતલા	૮૬	૧૪	આરે	અરે
૬૭	૯	કરઇ	કહઇ	૮૮	૧૯	સુંત	સુત
૬૮	૧૩	કુંમર નિરંદરે	કુંમર-નિરંદરે	૯૦	૧૦	મઝા	મુઝ
				૯૧	૧૫	પૃણ્યહ	પૂણ્યહ
૬૯	૧૩	એણિનાવિ	એણિ નવિ				
૭૧	૨૧	સકહી	સહી				

પૃષ્ટ ૯૬ કડી ૩૭—કવિત્ત.

પૂરવિ તાપસકણુ પાત્ર અમ જાણી પૂજે;
ભોજન પહેલો આહાર દીધતો ભખવું સુઝે.
માલો જલને કંઇ ભોગ પ્રગટ નહીં છાનો;
કરૂં કુટુંબનો પોષ ગગનિ ફલ ચરૂં સોભાણો;
છેતર્યોં છપ્પો જાડું નહી કૃષ્ન વર્યું કાગા સહી;
નિગુણ જનમિકાં મીંઢવો વાપસવાત વિચરિ કહી. ૨૭

શ્રી આગમોદય સમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી.

અંક.	ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
		રૂ. આ. પા.
૧ ×	આવશ્યક ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૨–૪–૦
૨ ×	આવશ્યક ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩–૦–૦
૩ ×	આવશ્યક ભાગ ૩ ,,	૩–૮–૦
૪ ×	આવશ્યક ભાગ ૪ ,,	૧–૦–૦
૫ ×	આચારાંગ ભાગ ૧ શ્રી સુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સહિત.	૧–૮–૦
૬ ×	આચારાંગ ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૨–૪–૦
૭ ×	ઔપપાતિકસૂત્ર શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૨-૦
૮ થી ૧૧ ×	પરમાણુ, નિગોદ, પુદ્ગલ અને બંધ છત્રીસી.	૦–૬–૦
૧૨ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૩–૪–૦
૧૩ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩–૨–૦
૧૪ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૩ ,,	૩–૪–૦
૧૫ ×	સમવાયાંગ ઉપર પ્રમાણે.	૧–૦–૦
૧૬ ×	નન્દીસૂત્ર શ્રીદેવવાચકગણિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે.	૨–૨–૦
૧૭ ×	ઓઘનિર્યુક્તિ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીદ્રોણાચાર્યની ટીકા સાથે.	૩–૦–૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક	ગ્રંથનું નામ તેના કર્તા વિગેરે	મૂલ્ય
૧૮ ×	સૂત્રકૃતાંગ શ્રીસુધર્માચાર્યકૃત શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સાથે	૨ ૧૨ ૦
૧૯ ×	પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશ્યામાચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે	૩ ૧૪ ૦
૨૦ ×	પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે	૧ ૧૨ ૦
૨૧ ×	સ્થાનાંગસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૨ ૧૨ ૦
૨૨ ×	સ્થાનાંગસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે	૪-૦-૦
૨૩ ×	અંતકૃદ્દશાદિ ત્રણ સૂત્રો શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૧-૦-૦
૨૪ ×	સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સાથે	૩-૮ ૦
૨૫ ×	જ્ઞાતાધર્મકથાંગ પૂર્વ-મુનિવર્યકૃત શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૧ ૧૮ ૦
૨૬ ×	પ્રશ્નવ્યાકરણ પૂર્વ-મુનિવર્યકૃત શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત ટીકા સાથે	૧ ૧૨ ૦
૨૭ ×	સાધુ-સમાચારી-પ્રકરણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત	(વિના મૂલ્યે)
૨૮ ×	ઉપાસકદશા શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૦ ૧૦ ૦
૨૯ થી ૩૨	બે અષ્ટક-પ્રકરણ તથા બે ષડ્દર્શન સમુચ્ચય કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ અને બીજા	૦-૪-૦
૩૩	નિરયાવલીસૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત	૦ ૧૨ ૦
૩૪	વિશેષાવશ્યક ગાથાનો અકારાદિક્રમ	૦-૫-૦
૩૫	વિચારસારપ્રકરણ શ્રીપ્રદ્યુમ્નસૂરિકૃત શ્રી માણિક્યસાગરે રચેલી છાયા સાથે	૦-૮-૦
૩૬	ગચ્છાચારપયન્ના શ્રીવાનરઋષિની ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૩૭	ધર્મબિંદુપ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત મુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સાથે	૦ ૧૨ ૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક	ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે	મૂલ્ય
૩૮	વિશેષાવશ્યક ભાગ ૧ જિનભદ્રગણિકૃત, ગુજરાતી ભાષાન્તરકર્તા મી૦ ચુનીલાલ હુકમચંદ	૨–૦–૦
૩૯	જૈન ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત	૧– –૦
૪૦	યોગ ફિલોસોફી ,, ,	૦ ૧૪ ૦
૪૧	કર્મ ફિલોસોફી ,,	૦ ૧૨ ૦
૪૨	રાયપસેણીસૂત્ર સ્થવિરકૃત શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે	૧–૮–૦
૪૩	અનુયોગદ્વાર શ્રીહેમચંદ્રસૂરિકૃત	૨–૮–૦
૪૪	નંદીસૂત્ર (બીજી આવૃત્તિ) જુઓ નંબર ૧૮	૨–૪–૦
૪૫	વીરભક્તામર ઉપાધ્યાય શ્રીધર્મવર્ધનગણિકૃત સટીક તથા નેમિ-ભક્તામર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત સટીક ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે	૩–૦–૦
૪૬	ચતુર્વિંશતિકા શ્રીબપ્પભટ્ટિસૂરિકૃત ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે	૬–૦–૦
૪૭	સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે	૬–૦–૦

છપાય છે

૧ પંચસંગ્રહ

૨ વિશેષાવશ્યક ભાગ ૨ ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે

૩ આચારપ્રદીપ

૪ આવશ્યક શ્રીમલયગિરિકૃત ટીકા સહિત

૫ નન્દીઆદિ અકારાદિક્રમ

૬ ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ શ્રીમેરુવિજયગણિકૃત ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે

૭ સરસ્વતીભક્તામર શ્રીધર્મસિંહસૂરિકૃત તથા શાન્તિ-ભક્તામર શ્રીકીર્તિવિમલમુનિરાજકૃત. ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે

૮. ધનપાલ-પચાશિકા, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૯. ભક્તામર-સ્તોત્ર શ્રીમાનતુંગસૂરિકૃત, શ્રીગુણાકરસૂરિ તેમજ ઉપાધ્યાય શ્રીમેઘવિજયકૃત ટીકા સાથે.

૧૦ જૈનધર્મવરસ્તોત્ર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સહિત

૧૧. લીંબડી આદિ ભંડારની પ્રતિઓનું સૂચી-પત્ર.

૧૨ લોકપ્રકાશ (ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે) દ્રવ્ય લોક પ્રકાશ.

૧૩. જીવસમાસ.

૧૪, પ્રવજ્યાદિ કુલકો.

૧૫. સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, શ્રીજયવિજય પ્રમુખ ચાર મુનીશ્વરોએ રચેલી ટીકાઓ સહિત.

૧૬. ભવભાવના.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી
પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી.

અંક.	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
		રૂ. આ. પા.
૧ ×	શ્રીવીતરાગસ્તોત્ર શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યકૃત, શ્રીપ્રભાચંદ્રસૂરિએ રચેલી તેમજ મુનિશ્રીવિશાલરાજના શિષ્યે રચેલી ટીકા સહિત	૦-૮-૦
૨ ×	શ્રમણપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ પૂર્વ મુનિરચ કૃત.	૦-૧-૬
૩ ×	સ્યાદ્વાદભાષા શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.	૦-૧-૬
૪ ×	શ્રીપાક્ષિકસૂત્ર, ખામણા અને પાક્ષિક સૂત્ર ઉપર શ્રીયશોદેવસૂરિકૃત ટીકા સહિત	૦-૬-૦
૫ ×	અધ્યાત્મમતપરીક્ષા મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયકૃત સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૬ ×	શ્રીષોડશક પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય અને શ્રીયશોભદ્રની ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૭ ×	શ્રીકલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦-૧૨-૦
૮ ×	વંદારુવૃત્તિ, શ્રીદેવેન્દ્રની ટીકા સાથે	૦-૮-૦
૯ ×	દાનકલ્પદ્રુમ (ધન્નાચરિત્ર) શ્રીજિન કીર્તિસૂરિકૃત	૦-૬-૦
૧૦ ×	યોગ ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત	૦-૫-૦
૧૧ ×	જલ્પકલ્પલતા મુનિશ્રીરત્નમંડણકૃત	૦-૩-૦

× અંક ૧ થી ૨૯ સીલ્લકમાં નથી

અંક.	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે	મૂલ્ય.
૧૨	× યોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકાસાથે	૦—૩—૦
૧૩	× કર્મ ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત	૦—૫—૦
૧૪	× આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૧લું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૧૫	× શ્રીધર્મપરીક્ષા પંડિત પદ્મસાગરકૃત	૦—૫—૦
૧૬	× શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦—૨—૦
૧૭	× કર્મપ્રકૃતિ શ્રીશિવશર્માચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સહિત	૦-૧૪-૦

અંક	ગ્રંથનુ નામ તેના કર્ત્તા વિગેરે	મૂલ્ય.
૨૭ ×	સંગ્રહણી સૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીદેવભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત	૦ ૧૨ ૦
૨૮ ×	સમ્યક્ત્વપરીક્ષા (ઉપદેશ શતક) શ્રીવિબુધવિમલસૂરિકૃત	૦–૨–૦
૨૯ ×	લલિતવિસ્તરા (ચૈત્યવંદન સૂત્ર) શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત	૦–૮–૦
૩૦	આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૪થુ (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦ ૧૨ ૦
૩૧ ×	અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીહેમચંદ્રસૂરિકૃત	૦ ૧૦ ૦
૩૨	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૫મુ (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦ ૧૦ ૦
૩૩ ×	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશાન્તિસૂરિની ટીકા સહિત	૧–૫–૦
૩૪ ×	મલયસુંદરીચરિત્ર શ્રીજયતિલકસૂરિકૃત,	૦–૭–૦
૩૫ ×	સમ્યક્ત્વસપ્તતિ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત શ્રીસંઘતિલકાચાર્યની ટીકા સહિત	૧–૦–૦
૩૬ ×	ઉતરાધ્યયન ભાગ ૨, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ તથા શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત	૧ ૧૨ ૦
૩૭ ×	અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીહેમચંદ્રસૂરિકૃત	૦–૧–૦
૩૮ ×	ગુણસ્થાનક્રમારોહ શ્રીરત્નશેખરસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે	૦–૨–૦
૩૯ ×	ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૧ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત	૧–૮–૦
૪૦ ×	ધર્મકલ્પદ્રુમ શ્રીઉદયધર્મગણિકૃત	૧–૦–૦

× આ નિશાનીવાળા પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રન્થનું નામ તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૪૧ ×	ઉત્તરાધ્યન ભાગ ૩, શ્રીમદ્ભાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશાન્તિસૂરિની ટીકા સહિત	૧-૧૪-૦
૪૨ ×	ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૨ શ્રીહરિભદ્રસુરિકૃત, શ્રીમલયગિરિ આચાર્યની ટીકા સહિત.	૧-૪-૦
૪૩	આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૬ઠું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સગ્રહ)	૦-૧૨-૦
૪૪ ×	પિણ્ડનિર્યુક્તિ શ્રીમદ્ભાહુસ્વામીકૃત, શ્રીમલયગિરિઆચાર્યની ટીકા સહિત	૧-૮-૦
૪૫ ×	ધર્મસગ્રહ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત	૧-૪-૦
૪૬ ×	ઉપમિતિભવપ્રપંચકથા (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત	૨-૦-૦
૪૭ ×	દશવૈકાલિકસૂત્ર શ્રીશય્યંભવસૂરિકૃત, શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૮-૦
૪૮	શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, શ્રીરત્નશેખરસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૪૯ ×	ઉપમિતિભવપ્રપંચકથા (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજ કૃત.	૨-૦-૦

અંક.	ગ્રન્થનું નામ તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૫૮	પ્રવચનસારોદ્ધાર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિની ટીકા સહિત.	૩–૦–૦
૫૯	તંદુલવેયાલિય (ચઉસરણુ) શ્રીવિજયવિમલની ટીકા સહિત.	૧–૮–૦
૬૦	વિંશતિસ્થાનકચરિત શ્રીજિનહર્ષગણિકૃત.	૧–૦–૦
૬૧	કલ્પસૂત્ર શ્રીમદ્ભાહુ સ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજયની ટીકા સહિત.	૨–૦–૦
૬૨	સુખોધસમાચારી શ્રીશ્રીચંદ્રાચાર્યકૃત.	૦–૮–૦
૬૩	સિરિસિરિવાલકહા (શ્રીપાલચરિત્ર) શ્રીરત્નશેખરસૂરિકૃત	૧–૪–૦
૬૪	પ્રવચનસારોદ્ધાર (ઉત્તરાર્દ્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, સટીક.	૪–૦–૦
૬૫	લોકપ્રકાશ ભાગ ૧લો દ્રવ્યલોકપ્રકાશ સંપૂર્ણ, ઉપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયકૃત	૨–૦–૦
૬૬	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૭ મું. (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૧–૮–૦
૬૭	શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (અધ્યાય ૧ થી ૫, પહેલો ભાગ) વાચકવર્ય ઉમાસ્વાતિકૃત, સિદ્ધસેનગણિની ટીકા સહિત.	૬–૦–૦
૬૮	નવપદ લઘુવૃત્તિ, શ્રીદેવગુપ્તસૂરિકૃત સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ	૧–૦–૦
૬૯	સદર પુસ્તક.	
૭૦	શ્રીપંચવસ્તુક, શ્રીહરિભદ્રસૂરિ વિરચિત સ્વોપજ્ઞવ્યાખ્યા સમેત.	(પ્રેસમાં)

છપાય છે.

ચૌસરણુપયન્ના
કથાકોશ શ્રીરાજશેખરકૃત.
અષ્ટલક્ષી (અર્થરત્નાવલી), સમયસુન્દરઉપાધ્યાયકૃત.
જિનપ્રભસૂરિકૃત સ્તોત્રાદિ.

લોકપ્રકાશ (ક્ષેત્ર લોક વગેરે) (ભાગ ૨ જો ૩ જો)
નવપદપ્રકરણ
વિચારરત્નાકર
તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (બીજો ભાગ)
આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૮ મુ (કુમારપાળરાસ)
શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ શ્રીહરિભદ્રજીકૃત
નવ સ્મરણ (સટીક)
પ્રિયંકરનૃપકથા
તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર હારિભદ્રિય ટીકા

પુસ્તકો મળવાનુ ઠેકાણુ —
લાયબ્રેરીઅન, **શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ,**
ઠે૦–શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા,
બડેખા ચકલો, ગોપીપુરા,
સુરત

શા. માનચંદ વેલચંદવાળા ગ્રંથો

ધન્યચરિત્ર પૂર્વાર્ધ.	૪-૦-૦
,, ,, ઉત્તરાર્ધ.	૪-૦-૦
નવસ્મરણ તથા તત્ત્વાર્થસૂત્ર	૦-૪-૬
ત્રૈલોક્ય દીપિકા સંગ્રહણી	૦-૪-૦

જ્ઞાનખાતાના ગ્રંથો

વીતરાગસ્તોત્ર તથા તત્ત્વાર્થાધિગમ્ સૂત્રનુ ગુજરાતી ભાષાંતર	૦-૧૨-૦
ચાતુર્માસી વ્યાખ્યાન	૦-૪-૦
નવસ્મરણ તથા ગૌતમરાસ	૦-૩-૦
બે અષ્ટક પ્ર૦ બે ષડ્ દર્શન સમુચ્ચય	૦-૪-૦
પ્રકરણ (૪૯) સમુચ્ચય	૧-૪-૦

ઠે લા પુ ફંડ તથા આ સમિતિના કલાર્ક

માસ્ટર વિજયચંદ મોહનલાલ શાહ.

શેઠ દે૦ લા૦ જૈનધર્મશાળા, ગોપીપુરા,

સુરત—SURAT.

શ્રી જિનદત્તસૂરિ જ્ઞાન ભંડારના પુસ્તકો.

	રૂ.
ગણધર સાર્ધસટક	૧)
પ્રાકૃત વ્યાકરણ	૧)
સંદેહ દોલાવલી	૨)
પંચલીંગી	૨ા
સંવેગરંગસાલા પ્ર. ભા.	૨ા
ચૈત્યવંદનકુલક વૃત્તિ	૨।
પ્રશ્નોત્તરસાર્ધસટક	૧)
વિશેષસટક	૦ાા
દીવાલી કલ્પ	૦ાા
જયતિહુઅણ વૃત્તિ	૦।
પંચપ્રતિક્રમણ	૧)
શ્રાવકનિત્યકૃત્ય	૧)
દાદાસાહેબનું ચરિત્ર	૧ાા
દાદાસાહેબનીપૂજા	૦)=
દાદાસાહેબનીછબી	૧)
પર્યુષણાસ્તવન	૦ાા

કલ્પસૂત્ર ભાષાંતર આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.

બૃહત્સ્તવનાવલી આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.

બૃહત્ પર્યુષણા નર્ણય.
દેવદ્રવ્ય નર્ણય.
અનુયોગદ્વારસૂત્ર ભેટ.
} ભેટ

જાહેર ખબર

મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન ભંડારમાંથી લખેલા તથા છાપેલા ગ્રથો શહેરમા તથા બહારગામ ભડારના નિયમ મુજબ વાંચવા માટે આપવામાં આવે છે. તથા નીચેના ગ્રથો વેચાતા મળે છે

રૂ૦	નામ વગેરે
૪)	વ્યવહારસૂત્ર સટીક ભાગ ૧-૨ જો
૪)	દશવૈકાલિકસૂત્ર સટીક
૨ા	દ્વાદશપર્વ-કથા સંગ્રહ
૧ા	સૂયગડાંગ સૂત્ર ભાષાતર ભાગ ૧ લો
૧ા	" " " ૨ જો
૨)	આવશ્યક સૂત્ર ભાષાતર ભાગ ૧ લો
૮)	આચારાગ સૂત્ર ભાષાતર ભાગ ૨-૩-૪-૫
	(દરેકના રૂા. બે પેહેલો ભાગ ખલાસ)
૧ા	દશવૈકાલિક સૂત્ર ભાષાતર ભાગ ૨ જો
૩ા	" " " ભાગ ૩-૪ થો

મળવાના ઠેકાણા.

શ્રી મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન ભંડાર ગોપીપુરા
સુરત.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન ધર્મશાળા-ગોપીપુરા.
સુરત.

દુહા.

વિપ્રઇં પ્રેર્યો નરપતી, નવિ માંનઇ મુનિ આંણુ;
ડાકમડોલા બહુ કરઇ, જીમ જલ યોડઇ વાહાંણ. ૮

ઢાલ.

પાટ કુસુમની પૂજ પરૂપઇ—એ—દેસી—રાગ—આસાઉરી.

ભૂપવચન નવિ માનેં જીહારઇં, તવ કહઇ મુનિ દ્રષ્ટાંતો;
ચ્યાર મિત્ર વસઈં કોશલાઇં, સુંણિ તેહનો અવદાત. ૯
હો રાજ કુમતિ કદાગ્રહ છાંડો, દીધ દ્રષ્ટ કરી નૃપ જૂઉ;
પુરવ રાગ મનિ ખડો હો રાજ—એ આંચલી.

ચ્યાર મિત્ર ચાલ્યા ધન કારિણ. દીઠી લોહની ખાંણિ;
પ્રબલ પોટલા તિહાંપણિબાંધ્યા, [1]જાંણી વસ્ત સકારહો—હો રા. ૧૦
અનુક્રમિ ચાલ્યા તે આઘા, દીઠી રૂપા (ની) ખાંણી;
લોહ નાખી તેણુઇં રૂપુ લીધું, એક કરઇ તિહાં કાણિ—હો રા. ૧૧
અનુક્રમિં ચાલ્યા નર તિહાંથી, દીઠુ કચન સારો;
રૂપુ તજી તેણુઈંસોવન લીધું; લોહન તજઇ લોહકારોરે—હો રા. ૧૨
તિહાં થકી નર ચાલ્યા ચ્યારઇ, દીઠી [2]રયણુની રાસો;
કનક તજી તિણિઈં રત્નજ લીધાં, લોહ કારઈ લોહ પાસહો—હો રા. ૧૩
ત્રિણુ મિત્ર નમ્યા તસ [3]પાએ, નાખો લોહ લે રત્ન;
કુમતિ કદાગ્રહ રત્ન ન લીધાં, લોહતણું કરઈ જતનહો—હો રા ૧૪
અનુક્રમિ ઘરિ આવ્યા ચ્યારઈ, રત્ન ધણી હુઆ સુખીઆ;
લોહકાર હુઓ દારિદ્રી, કુમતિ કદાગ્રહ દુખીઆહો—હો રા. ૧૫

---

૧ જીસા કાલેરી તુ જાણિ. ૨ જ. ૩ ચરણે.

દૂહા.

કુંમતિ કદાગ્રહ જેહનઇ, તે સુખીઆ કિમ થાય;
[1]મદ મચ્છર મુંકી કરી, [2]સુમતી ભજો મહારાય. ૧૬

ઢાલ.

રાગ ધન્યાશ્રી. આવે આવે રિષભનો પુત્ર–એ દેશી.

એણે વયને નૃપ હરખીઓ એ, લાગો મુનિવર પાય;
કુંમર નૃપ ગાઇઇ.
બિંબ ભરાવે કનકમઈ એ, શાંન્તિનાથ જીનરાય–કું. ૧૭
નિજ દેહરાસરિ તેહ હવઇ એ, નૃપ પુંજઇ ત્રિણુ કાલ–કું.
વાત સુંણિ તવ બાંભણુંઈ એ, ઉંડી મસ્તગ ઝાલ–કું. ૧૮
દેવબોધ તેણુઇ તેડીઉ એ, આવ્યો પાટણમાહિં–કું.
બહુ બોલઈ બિરદાઉલી એ, છાત્ર મિલ્યા [3]બહુ ત્યાંહ–કું. ૧૯
બહુ આડંબર આવીઉ એ, કમલ નાલનો ડંડ–કું.
કેલી [4]પાંનની પાલખીઇ એ, તાંતણુઇ બંધ અખંડ–કું. ૨૦
આઠ વરસના છોકરા એ, ખાંધિ લિઇ ચકડોલ–કું.
આવ્યો રાજ સભા વચિં એ, બોલઇ વચન કલ્લોલ–કું. ૨૧
એક ભણુઇ એ સુરપતિ એ, એક ભણુઈ ગોવિંદ–કું.
એક ભણુઇ વિદ્યાધર એ, એક ભણુઈ રવિ ચંદ–કું. ૨૨
પવન સાધના તે લહઇરે, ગારૂડિક મંત્ર અનેક–કું.
પિંગલ યોતિક તે ભણ્યો એ, વ્યાકર્ણું વલી વિશેષ–કું. ૨૩
સોવન સિદ્ધ વિદ્યા કનઇ એ, સિદ્ધ સાર જસ મંત્ર–કું.
સેવ કરઇ જસ નરપતી એ, પાય નમઇ સુ પવિત–કું. ૨૪

---

૧ મચ્છર માન. ૨ સમતા. ૩ ધન. ૪ પત્ર.